EPREZENTANȚELE
DIPLOMATICE
ALE ROMÂNIEI

IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PREFAȚA

Dreptul de legație, numit și dreptul de reprezentare diplomatică sau dreptul de ambasadă, este acea facultate a statelor independente de a primi agenți diplomatici ai altor state și de a trimite în exterior asemenea agenți cu scopul de a fi reprezentate în relațiile internaționale. Acest drept este strîns legat de acela de a negocia sau de a încheia tratate, conform căruia statele intră în mod liber în contacte în vederea căutării de soluții la problemele litigioase, a armonizării intereselor și a încheierii de acorduri.

Ambele decurg din independența statelor. Puterea incontestabilă a unui stat independent de a trimite reprezentanți pe lîngă puterile străine este „o aplicare a suveranității statelor la relațiile lor externe" [1].

Atribut esențial al independenței, dreptul de legație a constituit un obiectiv niciodată părăsit în trecutul țării noastre, lupta pentru exercitarea acestui drept făcînd parte integrantă din năzuința de a afirma autonomia și de a realiza independența. Fiecare manifestare a dreptului de reprezentare era o acțiune de afirmare a existenței de sine stătătoare pe scena internațională, o încercare de a limita dominația și influența Porții otomane și o manifestare a consecventei urmăriri a obiectivului final al independenței. Firul exercitării acestui drept este neîntrerupt în istoria țării noastre pînă într-atîta, încît declararea independenței la 9 mai 1877, care consacră pe plan oficial dreptul de legație, ne găsește cu numeroase legături oficioase stabilite, cu agenți cu statut cvasidiplomatic în principalele țări, cu instituții interne pentru afacerile externe și cu practicarea, după toate normele internaționale, a uzanțelor primirii și trimiterii de reprezentanți. Dreptul de legație este practicat pînă și în perioadele de extremă depen-

---

[1] *P. Pradier Fodéré.* „Cours de droit diplomatique", vol. I, Paris, 1900, p. 217.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

dență față de Poartă, și imperativul aplicării lui este transmis din generație în generație cu o constanță remarcabilă.

Dacă luăm în considerare statutul specific al țărilor române, pretenția de a exercita dreptul de legație era deplin justificată în lumina dreptului internațional. Pe vremea lui Grotius și Vattel, remarcă pe drept cuvînt Pradier Fodéré, conceptul de „protectorat" nu este unul și același cu „protectoratul" din zilele noastre, care presupune o abandonare totală a suveranității exterioare. În ultimul caz „protejatul nu poate avea de acum înainte altă reprezentare diplomatică decît protectorul său și trebuie să-i încredințeze lui sarcina de a negocia pe seama lui cu puterile străine" [2]. În ceea ce privește protectoratul clasic, „deși obligat la anumite datorii convenționale în raport cu protectorul său, statul protejat nu rămîne mai puțin suveran și, în consecință, în lipsa unei clauze formale, conservă folosirea și exercițiul dreptului de reprezentare diplomatică" [3]. În lumina acestei deosebiri, Pradier Fodéré analizează situația țărilor semisuverane și caută răspunsul la întrebarea dacă ele se pot bucura de dreptul de legație. El ajunge la concluzia că întinderea acestui drept la statele suverane „depinde de natura raporturilor particulare cu statul superior sub protecția căruia sînt plasate, raporturi care se bazează în general pe tratate. Este natural în toate cazurile ca ei să poată întreține pe lîngă guvernul statului de care depind agenți lipsiți de caracter diplomatic, dar inviolabili" [4].

Pradier Fodéré ilustrează acest din urmă caz cu dreptul Moldovei și Țării Românești de a trimite însărcinați cu afaceri de religie ortodoxă pentru a reprezenta interesele lor la Constantinopol, consacrat în tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774) [4 bis]. Mai tîrziu, convenția de la Paris semnată la 19 august 1858 între Franța, Austria, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia pentru organizarea principatelor a stabilit ca domnitorii să fie reprezentați la curtea suzerană prin agenți moldoveni sau valahi nesupuși nici unei jurisdicții străine și agreați de Poartă (art. 9). Ca și în cazul Serbiei, reprezentarea principatelor față de alte țări, cu alte cuvinte dreptul activ de legație revenea Porții.

---

[2] Op. cit., p. 220.

[3] Op. cit., p. 219.

[4] Op. cit., p. 221.

[4 bis] Reprezentarea țărilor române la Constantinopol era efectuată, în realitate, încă din sec. al XVI-lea.

În mod constant, dar mai ales la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea, ideea apărării poziției distincte a țărilor române pe scena internațională, a relațiilor contractuale cu Poarta și a consecințelor lor pentru apărarea autonomiei interne și a unei libertăți de mișcare în exterior este o idee călăuzitoare în gîndirea politică și diplomatică românească.

Nicolae Bălcescu, prin tratarea istorică și juridică a subiectului, ridică această idee la rangul unei adevărate doctrine, care pînă la sfîrșitul veacului va înarma pe toți oamenii politici și diplomații în apărarea acțiunilor pentru Unire și recunoașterea ei, pentru independență și consacrarea ei oficială pe plan internațional [5].

Citînd vechiul tratat al lui Vlad Țepeș cu sultanul, el arată că raporturile noastre cu Poarta sînt reglementate de acorduri, iar stipulațiunile acestora nu prevăd cedarea de suveranitate înăuntru sau în afară. „El (tractatul) asigură poporului dreptul de a-și da legi, dreptul d'a face război și pace; prin urmare nu poate fi privit ca un tractat de supunere, ci numai ca un tractat de protecție, ca o alianță neegală, căci supremația, care este numai un drept de onoare, și tributul, singurele drepturi ce are Poarta, nu ating întru nimic suveranitatea nației române" [6].

Programul revoluției de la 1848 fiind în primul rînd orientat spre dobîndirea autonomiei interne, revendicările pe plan extern se mărgineau să ceară recunoașterea statutului diplomatic pentru reprezentantul la Poartă [7]. De aceea N. Bălcescu nu trage dintr-o dată toate concluziile privind nestingherita exercitare a dreptului de legație a țărilor române, dar trasează cu energie premisele juridice ale unei acțiuni viitoare.

Astfel el citează pentru uzul revendicărilor viitoare pe Martens: „Țara Românească este un stat suveran, și un tractat de protecție, un tribut, o alianță nepotrivită și chiar supremația (dacă este un drept de ginte în Europa) nu-i pot lua suveranitatea cînd ea are dreptul d'a se guverna, de a-și da legi, d'a face tractate de pace și război și încă d'a fi reprezentată din afară" [8]. Faptul că Bălcescu se ocupa de biografia vechilor soli sau a persoanelor cu răspunderi în relațiile externe ale țării noastre, ca Ion Tăutul, spătarul Ioan Cantacuzino, postelnicul Constantin Cantacuzino, este elocvent pentru dorința sa de a construi bazele istorice ale acțiunii de revendicare a dreptului de legație [9].

---

[5] G. G. *Florescu*. „Unele aspecte ale concepției lui N. Bălcescu despre suveranitatea țărilor române", în „Studii și cercetări juridice", anul VI, 1961, p. 4.

[6] *N. Bălcescu*. „Drepturile românilor către Înalta Poartă", în Opere, vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., p. 229.

[7] G. G. *Florescu*. „Aspecte privind poziția internațională a Țării Românești în anul revoluționar 1848", în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. III, București, 1963, p. 13.

La orice pas care făcea să avanseze această cerință, ideea fundamentală a nerenunțării la exercitarea trimiterii de soli era expusă în toată generalitatea. Astfel, în ședința din 20 decembrie 1857 Adunarea ad-hoc a Moldovei votează o rezoluție care se adresează puterilor cu rugămintea de „a să prevedea și a statornici calea prin care principatele Unite, la orice călcare a drepturilor lor, din orice parte ar proveni, să poată cere și dobîndi puternicul sprijin al marelui Areopagiu" [10]. Rezoluția anunța în termeni eufemici dorința de a îmbunătăți contactele diplomatice cu marile puteri, pentru o înfățișare adecvată a punctului de vedere al țării. Rezoluția avea însă în preambul enunțată în termeni fermi și fără rezerve această cerință :

„Luînd în privire că deși după vechile capitulații, în puterea cărora principatele și-au păstrat deplina suveranitate, ele au avut și dritul de a trimite soli și agenți politici și comerciali la puterile străine și de a primi asemenea de la acest, drit pe care și în urma capitulațiilor l-au esercitat mai mult timp,... totuși astăzi principatele sînt reduse de a avea numai cîte un singur agent politic lîngă Înalta Poartă..." [11].

Ca și la 1848, dispozitivul revendicării era moderat și realist, preambulul ei enunțînd deplin și fără echivoc dreptul ce așteaptă condiții de înfăptuire integrală.

*

Prima și cea mai concludentă dovadă a exercitării dreptului de legație în trecutul țării noastre este continuitatea instituției soliei. Trimiterea solilor la curțile străine în vederea negocierilor și încheierii de tratate, precum și primirea solilor străini în conformitate cu uzanțele vremii sînt mărturii ale practicării neîntrerupte a dreptului de reprezentare activ și pasiv.

---

[8] *N. Bălcescu*, Opere, vol. I, p. 229.

[9] Op. cit., p. 79—115.

[10] „Acte și documente", vol. VI, partea I, p. 427.

[11] Op. cit., p. 426.

În perioada de la întemeierea principatelor pînă la acceptarea relațiilor speciale cu Poarta suzerană asistăm la o perioadă bogată în solii. La 1330 solia lui Basarab, „vrednică de toată cinstea", la curtea lui Carol Robert [12] impresionează atît de mult cercurile străine, încît miniaturistul „Cronicii vieneze" reproduce un sol muntean. Carol Robert trimisese în 1324 la Basarab pe un magistrat de vază, Martin [13]. În timpul lui Mircea, „ambasadorii ilustrului principe, domnului Mircea, voievodul transalpin", împreună cu trimisul domnului Moldovei tratau o alianță cu reprezentanții regelui Vladislav al Poloniei la 1389 în orașul Radom [14], iar peste trei ani solia munteană sosea la Lvov pentru întărirea tratatului [15]. Mircea adaugă la diplomația prin soli diplomația personală, întîlnindu-se cu regele Sigismund la Severin. Prezența sa pe planul politicii internaționale a vremii o atestă amestecul său în luptele pentru succesiune în Imperiul otoman. Frecventele noastre legături cu statele din marea zonă influențată politic și cultural de Bizanț ne îngăduie reconstituirea unei imagini a normelor și uzanțelor predominant bizantine pe care le aplicau și solii români.

Alexandru cel Bun, contemporanul lui Mircea, are aceiași parteneri, la care soliile se succed, mai frecvente fiind cele trimise în Polonia. Sub domnia lui asistăm și la forme de diplomație multilaterală, delegații moldoveni participînd la Conciliul de la Constanța [16].

Secolul al XV-lea adaugă la interlocutorii obișnuiți ai țărilor române, care sînt Ungaria și Polonia, pe lituanezi și pe ruși. Solii lui Ștefan cel Mare sînt însărcinați cu problemele războiului și păcii, dar și cu treburile alianțelor matrimoniale sau cu informarea curentă a vecinilor. „Iar Ştefan Vodă, deaca au sosit la scaunul său, la Suceava, au trimis la craiul leşăscu soli, vestindu-i de război cu noroc ce au făcut împotriva Radului Vodă"[17]. Cu Ştefan cel Mare, orizontul relaţiilor externe se lărgeşte, solii săi ajungînd la Veneţia şi la papă (1477)[18]. Cu aceste solii se iniţiază contactul diplomatic cu celelalte ţări ale Europei, contact care, prin pribegi şi prin soli, fără a cunoaşte aceeaşi frecvenţă ca şi cu ţările vecine, se va menţine în secolele viitoare, revenind pe acelaşi picior de egalitate de-abia în secolul al XIX-lea.

---

[12] „Cronicon Pictum Vindobonense", ed. G. Popa Lisseanu în „Izvoarele istoriei românilor", vol. XI, București, 1938, p. 109 și 233.

[13] *Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița.* „Pagini din trecutul diplomației românești", București, Editura politică, 1966, p. 47.

[14] Op. cit., p. 59.

[15] Op. cit., p. 62.

[16] „Istoria României", vol. II, București, 1962, Editura Academiei R.P.R., p. 395.

În secolul al XVI-lea, relaţiile diplomatice sînt puse la încercare datorită contestării pe care turcii încep să o opună dreptului ţărilor române de a avea contacte şi negocieri directe cu alte ţări.

Astfel, sultanul Soliman scrie în 1531 regelui Poloniei cu privire la Petru Rareş : „Am aflat de asemenea că zisul Voievod a trimis la voi un ambasador ; cine-i el deci ca să îndrăznească şi să aibă curajul să trimită un ambasador la voi ? El şi Voievodul Ţării Româneşti sînt tributarii şi sclavii mei, noi am dat deci ordine severe ca ei să nu mai îndrăznească în viitor să trimită ambasadori la nimeni ; de asemenea nici un ambasador nu trebuie să meargă la ei ; dacă cineva are vreo afacere cu ei, acela trebuie să se adreseze puternicei noastre Porţi"[19].

Nu numai că relaţiile nu scad în urma avertismentului Porţii, dar în secolul al XVI-lea, în ciuda dependenţei crescînde faţă de Poartă, misiunile diplomatice se înmulţesc şi se diversifică. Astfel, cu Petru Rareş începe dialogul diplomatic cu Habsburgii, care se va intensifica la sfîrşitul secolului şi va cunoaşte forme permanente în veacul următor[20]. (Legăturile cu Austria urmăresc anularea pretenţiilor Ungariei asupra Transilvaniei.) Un element de discreţie, care creează dificultăţi pentru cronicarii şi cercetătorii de mai tîrziu, se adaugă însă, domnitorii români trimiţînd şi primind cea mai mare parte a soliilor în taină, nedorind să dea pretexte de represiuni din partea turcilor și mai ales să nu alimenteze acțiunea dușmanilor lor politici.

---

[17] *Grigore Ureche*. „Letopiseţul Ţării Moldovei", Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1967, p. 95.

[18] *V. Cândea, D. C. Giurescu, M. Maliţa*, op. cit., p. 88.

[19] *Hurmuzaki*. „Documente", supl. vol. II, 1, p. 26 şi 68.

[20] „Istoria României", vol. II, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1962, p. 635—640.

Dacă nu sînt în măsură să descurajeze exercitarea dreptului de reprezentare a țărilor române, care nu scad nici în număr, nici în importanță, tutela Porții reușește să împiedice trecerea la formele noi ale diplomației, care se introduc pe scena europeană în secolul al XVI-lea și care sînt ambasadele permanente. Sfidarea controlului turcesc nu putea merge pînă la acreditarea de ambasadori cu reședință permanentă, iar instabilitatea domniilor și situația financiară deseori precară erau de asemenea factori care împiedicau abordarea unor atare proiecte.

Cu toate acestea, diplomația română în secolul al XVI-lea impune prin calitățile sale, iar înflorirea ei nu este decît o expresie a constanței cu care dreptul de reprezentare era apărat. Diplomația Renașterii este influențată de școala bizantină după o îndelungată frecventare a acesteia prin Genova și Veneția și prin bizantinii refugiați în Italia după căderea Constantinopolului[21]. Aceleași valori însă erau cunoscute în țările române, care adăpostesc și ele numeroși pribegi ai lumii bizantine împreună cu tezaurele lor de cultură și obiceiuri. Expresia unei sinteze a experienței proprii cu normele milenarei școli diplomatice a Bizanțului este cartea de căpătîi a domnitorilor noștri „Învățăturile lui Neagoe către fiul său Teodosie" (1521). Importante sînt prevederile acordate teoriei și practicii reprezentării diplomatice, normele pentru primirea și trimiterea de soli. Aceste învățături, remarcabile prin înțelepciunea, prudența și demnitatea lor, au cuprins idei călăuzitoare pentru contactele noastre diplomatice cu alte țări în secolele următoare[22].

Învățăturile recomandau domnitorului ca el să aleagă pe sol dintre boierii ocupînd dregătorii, „o slugă care va vorbi foarte bine cuvîntul tău și fără teamă, ca și cum tu însuți ai spune cuvîntul tău acelui domn"[23]. Alegerea trebuie să fie absolut obiectivă: „Nu trimiteți pe unul ca acela care ar fi ruda vreunui dregător și-l va cere pre el ruda lui să plece la o faptă ca aceea, fără să fie destoinic la aceasta și pentru

---

[21] *N. Iorga*, „Byzance après Byzance", București, 1935, p. 15—43.

[22] *V. Cândea, D. C. Giurescu, M. Malița*, op. cit., p. 100.

[23] „Învățăturile lui Neagoe Basarab, domnul Țării Românești", ediția Vasile Grecu, București, 1942, p. 129.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

voia rudei lui l-aţi trimis pe el..."[24] Dimitrie Cantemir relatează că în divanul domnesc misiunea solului era discutată amănunţit, pentru ca el să se poată familiariza cu raţionamentul care stă la baza misiunii sale şi apoi să poată da mai multă autoritate celor afirmate de dînsul, ca emanate de la Sfatul ţării şi popor[25].

Ca şi în practica europeană a vremii, solul primea instrucţiuni scrise. Printre alte documente importante de acest gen se păstrează instrucţiunile lui Ştefan cel Mare către solii săi din Polonia pentru tratativele cu regele Cazimir, precum şi scrisoarea de împuternicire dată de Mihai Viteazul solilor Mihalcea şi Stoica către împăratul Rudolf al II-lea, la 1600, precum şi instrucţiunile date acestor soli[26].

Dreptul de legaţie pasiv se oglindea în atenţia cu care erau primiţi solii străini la noi. Demnitatea ceremonialului era menită a demonstra acestora că tratează cu un prinţ suveran. În „Învăţăturile lui Neagoe", cînd domnul primeşte pe solul străin, este înconjurat de „cinstiţii bătrîni şi sfetnici aşezaţi la locurile lor, iar cei mai tineri, îmbrăcaţi în haine strălucite, să stea în jurul domnului în picioare în veselă ţinută, şi ceilalţi slujitori şi ei în picioare, fiecare după locul şi rangul lui". Ceremonialul şi recepţia erau proiectate „aşa încît să vadă solul şi foarte să se minuneze că nici chiar la stăpînul lui însuşi n-a văzut acestea şi pretutindeni să ducă faima celor ce le-a văzut"[27].

Semnificativă însă pentru exercitarea efectivă a dreptului de reprezentare este şi atenţia pe care curţile străine o acordă solilor români. Senatul Veneţiei întrunit pentru a asculta pe Ţamblac, trimisul lui Ştefan, alaiul cu care intra banul Mihalcea în Praga, mobilizarea diplomaţiei franceze pentru dobîndirea tronului lui Petru Cercel, primirea ce li se făcea solilor munteni şi moldoveni la Moscova sînt elocvente pentru recunoaşterea importanţei mandatului purtat de solii români. Este evident că momentele cele mai active ale istoriei ţărilor române sînt cele care intensifică relaţiile diplomatice. Deşi desfăşurată într-un interval extrem de scurt, acţiunea politică şi militară a lui Mihai Viteazul este însoţită de o activitate de relaţii fără precedent, domnul muntean făcîndu-se reprezentat şi iniţiind negocieri cu toate puterile însemnate ale Europei : Poarta otomană, Habsburgii, ţarul Rusiei, regele Poloniei, papa, Transilvania şi provinciile balcanice.

---

[24] Ibidem.

[25] *Dimitrie Cantemir*, „Descrierea Moldovei", ediţia Gh. Adamescu, Bucureşti, 1942, p. 124.

[26] *Hurmuzaki*, „Documente", vol. III, p. 356, 357, 383—384, 393 ; *N. Iorga*. „Documente nouă de la Petru Şchiopu şi Mihai Viteazul", p. 42.

[27] „Învăţăturile lui Neagoe Basarab...", p. 129.

Singurii *reprezentanţi cvasidiplomatici cu caracter permanent erau delegaţii domnilor munteni şi moldoveni la Poartă,* care purtau numele de capuchehaie sau capichihaie [28]. Capuchehaia (în înţelesul : „stăpîn de casă"), era în Imperiul otoman rezidentul pe lîngă Poartă a guvernatorului unei provincii, care avea sarcina să accelereze soluţionarea diferitelor probleme administrative. Faptul că acelaşi titlu era dat şi reprezentanţilor domnilor români atestă dorinţa Porţii de a imprima relaţiilor cu Principatele un caracter administrativ intern. Or, acest lucru nu era posibil. Deşi parţial aveau o activitate similară cu aceea a capuchehaielor provinciilor care făceau parte integrantă din imperiul turcesc, capuchehaiele Munteniei şi Moldovei îşi creau legături şi desfăşurau un intens joc de putere în favoarea persoanei reprezentate, informîndu-l asupra bunăvoinţei Porţii şi funcţionarilor superiori şi acţionînd în favoarea sa. În cazul capuchehaielor ţărilor române se adăuga în mod necesar participarea la combinaţiile politice, în care erau antrenate şi alte puteri străine. Vlad-Sarai, sediul capuchehaielor Ţării Româneşti la Constantinopol în Fanar, în cartierul Tahtaminare, Bogdan-Sarai al Moldovei, în cartierul Duraman, erau locul unor discuţii diplomatice care depăşeau raporturile Poartă-principate. Prin intermediul lor se menţineau contacte cu ambasadele străine şi, deşi nu se bucurau de clasa şi imunităţile acestora, ele constituiau puncte de discuţii politice cu puterile europene. Astfel, capuchehaia Moldovei avea legături cu reprezentanţii habsburgilor [29], care în epoca fanariotă a numărat pe Kaunitz, Thugut, Herbst.

Ei întreţineau legături cu ambasadorii Franţei, Angliei şi Rusiei, în ultimul caz fiind cunoscute contactele contelui Tolstoi cu reprezentantul Moldovei. Una dintre cele mai remarcabile personalităţi diplomatice a Moldovei care a ocupat această funcţie a fost Caraiman, omul Movileştilor. Paharnicul Ion Caraiman a fost trimis de mai multe ori în solii în Transilvania şi la Constantinopol, unde devine agent permanent al domnului moldovean Constantin, fiul lui Ieremia Movilă. Influenţa de care se bucura este ilustrată de un raport veneţian care relatează misiunea sa la Constantinopol pentru obţinerea tronului de către Constantin: „Caraiman, agentul lui Constantin, cu o mînă dă şi promite daruri şi tribut mare, şi cu cealaltă ameninţă, zicînd că în orice caz domnitorul său va păstra tronul, deoarece nu-i lipsesc mijloacele"[30].

---

[28] *C. C. Giurescu.* „Istoria românilor", vol. III, partea a II-a, p. 463—465.

[29] *Hurmuzaki.* „Fragmente", vol. III, p. 243, 239 ; *A. D. Xenopol.* „Istoria şi genealogia casei Callimachi", p. 4.

Capuchehaiele se recrutau dintre boierii mari şi ulterior dintre funcţionarii superiori ai Porţii. Numai după tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774) li se dau la cîte două capuchehaie din fiecare din principatele române beraturi de ambasadori şi dreptul de a merge călare[31]. Cu această dată încep demersurile pentru asigurarea caracterului diplomatic al reprezentanţilor celor două ţări, punerea lor pe picior de egalitate cu trimişii diplomatici ai altor ţări şi restabilirea practicii de numire a lor de către domnitori, dintre pămînteni.

Instituţiile interne care s-au ocupat de relaţiile externe au avut un caracter permanent. În epoca feudală, treburile externe sînt încredinţate postelnicului. El era dregătorul cel mai apropiat de domn şi care avea acces liber la orice oră din zi şi din noapte la el. „Postelnic mare — scrie Miron Costin —, adică mareşal, numit astfel de la posciel (aşternut), pentru că are voie să intre la domn chiar dacă nu ar fi chemat, ceea ce nu se cuvine nimănui altuia. Poartă un baston în întregime ferecat cu argint. Judecă toată curtea domnească: pe aprozi, pe curieri şi pe turci. Pîrcălăbia de Iaşi ţine de dînsul"[32]. Dimitrie Cantemir îl prezintă ca „funcţionarul cel mai mare al curţii", care poate participa la sfatul domnesc ca „un reprezentant al domnului"[33]. Faptul că acesta era ajutat de al doilea şi al treilea postelnic şi că în cancelaria sa erau numeroşi traducători, funcţionari pentru ceremonial, copişti, curieri, arată că instituția s-a menținut intactă, semn al achitării de funcțiile externe ce-i reveneau.

---

[30] *Hurmuzaki.* „Documente", vol. IV, 2, p. 295.

[31] *Aurel Golimas.* „Despre capuchehaiele Moldovei şi poruncile Porţii către Moldova, pînă la 1829", Iaşi, 1943.

[32] *Miron Costin.* „Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească", în Opere, ediţia P. P. Panaitescu, Bucureşti, E.S.P.L.A. 1958, p. 238.

[33] *Dimitrie Cantemir.* „Descrierea Moldovei", ediţia Gh. Adamescu, Bucureşti, 1942, p. 115.

În secolul al XVII-lea, un rol deosebit îl joacă în conducerea acestei cancelarii postelnicul Constantin Cantacuzino, fost și capuchehaie la Poartă [34]. Constantin este mare postelnic încă din 1625, și în diferite împrejurări exercită o influență hotărîtoare în relațiile externe pînă la uciderea sa în 1664. Fiul său, stolnicul Constantin Cantacuzino, avea să ia locul tatălui în 1678 și, timp de patru decenii, acest Richelieu al Țării Românești a fost prezent în toate acțiunile diplomatice ale țării. După Del Chiaro, Cantacuzino „dirija corespondența prințului cu suveranii prea creștini și supraveghea pe secretarii din limbile italiană, latină, germană, poloneză, greacă și turcă [35]. El dădea instrucțiuni curierilor și solilor ca Gh. Castriota, David Corbea; căpitanul Sava Constantin, Panait Radu, Petru Damian și alții și conducea activitatea experților români și străini pentru bogata corespondență externă a statului : Anton-Maria Del Chiaro, Bartolomeu Ferrati, Nicolae Folos, Afenduli Cluceru, David și Teodor Corbea, Constantin Strîmbeanu, André Wolf, Pierre Guenner, Nicolas de Porta, Jean Franco, preotul Nicolae și alții [36]. Se produce o specializare a solilor pe probleme, ei fiind trimiși pe perioade lungi care le îngăduiau o familiarizare cu mediul politic al unor țări. Astfel Panait Radu și David Corbea [37] sînt numiți rezidenți permanenți la Moscova, putînd fi astfel considerați printre primii noștri diplomați în sensul modern al termenului.

Sfîrșitul stolnicului și al lui Brîncoveanu, amîndoi uciși de turci, acuzați printre altele de legăturile stabilite cu alte țări, și începutul perioadei fanariote schimbă cursul strălucit al reprezentării noastre în exterior în jurul anului 1700. Contrar însă a ceea ce s-ar putea aștepta în epoca de maximă dependență față de Poartă, primirea și trimiterea de soli și stabilirea de agenți cu caracter permanent au continuat și s-au intensificat.

---

[34] *N. Bălcescu*. „Postelnicul Constantin Cantacuzino", în Opere, vol. I, p. 97—113.

[35] *A. M. Del Chiaro*. „Revoluțiile Valahiei", Iași, 1929, p. 104.

[36] *V. Cândea*. „Le Stolnic Constantin Cantacuzino", în „Revue Roumaine d'Histoire", t. V, nr. 4, 1966, p. 600, 601.

[37] *V. Cândea, D. C. Giurescu, M. Malița*, op. cit., p. 179.

Acest fenomen este atestat de creşterea importanţei rolului postelnicului, considerat de Dionisie Fotino „propriu-zis ministrul trebilor din afară al domnului" [38], prin intensificarea corespondenţei şi fixarea regulilor de ceremonial şi protocol, ca cele cuprinse în Condica lui Gheorgachi [39]. „Toate corespondinţele domnului cu Constantinopolele, cu paşii cetăţilor după margine şi *cu alte părţi din afară* (n.a.) prin el (postelnic) se trimit şi prin el se primesc răspunsurile care se dau în mîna domnului" [40].

Explicaţia constă în interesul pe care turcii îl aveau în timpul refluxului ce urmează asediului Vienei de a iniţia contacte şi a fi informaţi despre mersul politicii europene. Timp de un secol, domnii fanarioţi din ţările române puteau îndeplini mult mai bine această funcţie în interesul Porţii. Corespondenţele ce s-au păstrat, precum şi suspiciunea, care izbucnea cu intermitenţe, a Porţii dovedesc că domnii ţărilor române utilizau şi în interesul propriu aceste contacte. Faptul că unii urmează exemplul mai vechi al domnitorului moldovean Petru Şchiopu, refugiat în ţările europene, arată că ei pregătesc prin trimişii lor o asemenea eventualitate, cîştigînd din timp bunăvoinţa unor personalităţi politice. Mai tîrziu, cea mai elocventă dovadă a gradului intens de relaţii este oferită de corespondenţa lui Metternich şi Gentz cu domnitorii români [41].

Spre mijlocul secolului al XIX-lea, trimiterea de agenţi diplomatici se intensifică. La 1848, guvernul revoluţionar şi locotenenţa domnească îşi trimit reprezentanţi în principalele capitale europene [42]. După înfrîngerea revoluţiei, aceşti delegaţi acţionează în continuare în străinătate, consacrîndu-şi activitatea pregătirii Unirii Principatelor. Prin numărul de personalităţi politice cu care stabilesc relaţii, prin campaniile de presă pe care le întreţin în favoarea acestei cauze, aceşti diplomaţi fără împuterniciri pun bazele aparatului modern al diplomaţiei române[43].

---

[38] *Dionisie Fotino.* „Istoria generală a Daciei", vol. III, Bucureşti, 1859, p. 279.

[39] *Dan Simonescu.* „Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762", Bucureşti, 1939.

[40] *Dionisie Fotino,* op. cit., p. 282.

[41] *I. C. Filitti.* „Corespondenţa domnilor şi boierilor români cu Metternich şi cu Gentz între anii 1812—1828", în „Memoriile secţiunii istorice, seria II, tomul XXXVI, 1913—1914", „Analele Academiei Române", p. 973—1 009.

[42] *Dan Berindei.* „Din începuturile diplomaţiei româneşti moderne", Bucureşti, Editura politică, 1965, p. 41—43, 65—69.

După realizarea Unirii, mulţi se întorc ca oameni politici în principate, urmînd să sprijine acţiunea de recunoaştere a dublei alegeri a lui Al. I. Cuza şi să fructifice relaţiile stabilite prin deplasări în misiuni speciale.

Cuza trimite alţi agenţi diplomatici permanenţi în locul „generoşilor", deveniţi acum membri în guvern[44].

Ministerele de externe înfiinţate la 1848 şi constituite în instituţie unică şi stabilă după 1862 acţionau conform ideii fundamentale a libertăţii noastre de acţiune pe plan extern.

De aceea, în 1877, independenţa reprezintă momentul consacrării şi oficializării totale a unei activităţi desfăşurate neîntrerupt prin care ţările române şi mai tîrziu Principatele Unite îşi asigură reprezentarea în exterior.

Solii şi activitatea diplomatică sînt semnele exercitării dreptului de legaţie, iar practicarea acestuia este indiciul unei politici externe independente. Aplicarea continuă a activităţii diplomatice cu toate ţările legate de interesele ţării noastre este expresia năzuinţei latente către independenţă. Prin resursele unei ingeniozităţi care depăşea planul politic al unui individ sau guvern, această veleitate s-a transmis de la o generaţie la alta şi, acomodîndu-se vicisitudinilor, a realizat ca dreptul de legaţie, sub diferite forme, să fie exercitat necontenit. Nu numai că relaţiile noastre externe nu au fost un dar al recunoaşterii formale a independenţei, care le-a oficializat, ridicîndu-le pe o treaptă superioară, dar însăşi independenţa a fost rezultatul luptei diplomatice, care alături de cea militară şi-a constituit timp de veacuri condiţii de o mai bună desfăşurare.

Acţiunea pentru păstrarea neştirbită a dreptului de reprezentare este strîns împletită cu lupta pentru independenţă. Paralelismul nu este absolut. Cu un sfert de veac înainte de independenţă aveam reprezentanţi care acţionau „independent", anticipînd sarcinile şi misiunile ce-i aşteptau mai tîrziu. Înainte de independenţă cercurile politice internaţionale şi marile personalităţi ale Europei fuseseră informaţi de către reprezentanţii noştri şi duseseră negocieri cu ei. Independenţa este acel moment care va pune în ordine deplinele puteri ale celor care au exercitat dreptul de reprezentare a ţării în exterior.

---

[43] Op. cit., p. 80—84.

[44] C. C. *Giurescu.* „Viaţa şi opera lui Cuza Vodă", Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1966, p. 382.

Culegerea de studii intitulată „Reprezentanţele diplomatice ale României", vol. I, iniţiată de Editura politică, privind originea şi condiţiile de creare a reprezentanţelor noastre diplomatice, măreşte aportul de elucidare şi sistematizare pe care istoriografia română îl aduce trecutului activităţii diplomatice a României. Adăugată la lucrările publicate în ultimii ani şi anunţînd noi contribuţii, ea răspunde nu numai interesului cercetătorilor şi al lucrătorilor pe planul relaţiilor externe, dar şi publicului cititor. Într-adevăr, unul din domeniile cele mai pasionante ale istoriei ţării, istoria diplomaţiei este în măsură să arunce o lumină asupra trecutului relaţiilor noastre externe, o dată ce diplomaţia a fost întotdeauna o instituţie care joacă rolul unui indice semnificativ cu privire la maturitatea, gradul de creştere şi de influenţă a unei ţări pe scena internaţională.

MIRCEA MALIŢA

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

RECUNOAŞTEREA INTERNAŢIONALĂ A INDEPENDENŢEI DE STAT A ROMÂNIEI. STABILIREA RELAŢIILOR DIPLOMATICE CU ŢĂRILE EUROPENE

1878—1880

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Participarea României la războiul din anii 1877—1878. Recunoașterea condiționată a independenței României prin tratatul de la Berlin

La 9 mai 1877 corpurile legiuitoare ale României au proclamat independența națională și de stat a țării, înlăturînd jugul secular otoman ce constituise o frînă puternică în dezvoltarea sa.

Independența României a fost consacrată pe cîmpul de luptă prin participarea întregii armate române la acțiunile militare împotriva Turciei, alături de trupele rusești. În prima perioadă a războiului, din aprilie 1877 și pînă în iulie 1877, armata și flota fluvială română au apărat țara de o eventuală invazie turcă și au protejat înaintarea trupelor ruse. În această perioadă, artileria română a sprijinit activ ofensiva rusă bombardînd cetățile turcești de peste Dunăre. Trupele rusești care trecuseră Dunărea au întîmpinat o rezistență îndîrjită din partea turcilor. Astfel, primele două atacuri asupra Plevnei au fost respinse, iar comandamentul rus a ajuns la concluzia că intrarea în luptă a întregii armate române devenise necesară, căci ajutoarele cerute din Rusia urmau să sosească de-abia peste două luni.

În telegrama din 19/31 iulie 1877 și altele adresate principelui Carol, marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatelor rusești, a cerut cu insistență ca armata română să treacă Dunărea.

Primele regimente române au trecut Dunărea încă la 16/28 iulie 1877, iar în decurs de o lună grosul armatei a ocupat poziții de luptă în fața redutelor turcești care apărau Plevna. Armata română a primit o bază de operație proprie, iar Carol, secondat de generalul rus Zotov și de generalul român Alexandru Cernat, a preluat comanda grupului de armate dirijate împotriva Plevnei.

Armata română a luptat cu deosebită vitejie în Bulgaria. Ostașii români au luptat la Plevna, la Vidin, la Rahova, Smîrdan și Belogragic, au îndeplinit serviciu de garnizoană la Plevna, Nicopole, Rahova și au escortat numeroșii prizonieri de război. Jertfele de sînge ale ostașilor și ofițerilor români

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

s-au ridicat la peste 10 000 de morți și răniți. Acțiunea de luptă a armatei a fost sprijinită de întregul popor român.

Vitejia și dîrzenia de care au dat dovadă soldații noștri au ridicat prestigiul României în ochii popoarelor Europei și au impus independența țării proclamată la 9 mai 1877. Contribuția importantă a armatei române la dobîndirea victoriei în războiul româno-ruso-turc a fost subliniată în repetate rînduri de țarul și de generalii ruși, de oameni politici și specialiști militari din alte țări [1]. Același lucru l-au scos în evidență la timpul lor conducătorii Bulgariei renăscute.

De o deosebită apreciere se bucură astăzi ajutorul pe care poporul român l-a acordat poporului bulgar în lupta sa de eliberare națională [2].

După victoria româno-rusă împotriva turcilor, țara noastră a dobîndit o situație nouă pe plan european.

Tratatul de pace semnat mai întîi între Rusia și Turcia la San-Stefano la 19 februarie/3 martie 1878 stipula recunoașterea independenței României, alături de cea a Serbiei și Muntenegrului, și autonomia Bulgariei.

În același tratat era prevăzută și cedarea Dobrogei către Rusia, care-și rezerva dreptul de a o schimba „cu partea Basarabiei detașată la 1856" [3].

Marile puteri, în frunte cu Anglia și Austro-Ungaria, au fost nemulțumite de sporirea influenței Rusiei în zona Balcanilor și Mării Negre și printr-o serie de demonstrații de forță au convins Rusia să accepte revizuirea tratatului de la San-Ștefano într-un congres european la Berlin.

Congresul de la Berlin și-a desfășurat lucrările între 1/13 iunie și 1/13 iulie 1878.

Guvernul român, bazat pe calitatea sa de cobeligerant, a cerut ca și reprezentanții României să participe la lucrările congresului, însă marile puteri n-au acceptat această cerere. Primul ministru al României, I. C. Brătianu, și ministrul de externe, M. Kogălniceanu, care se aflau la Berlin cu această

[1] *N. Iorga.* „Histoire des roumains", vol. X, București, 1945, p. 242.

[2] „Scinteia" din 22 aprilie 1967.

V. Hristu. „Zamfir Arbore za bălgarskite revoluționeri", Sofia, 1947, p. 17.

Hristina Mihova. „Prinosăt na rumănskia narod za osvobojdenieto na Bălgaria ot tursko igo" (în culegerea „Osvobojdenie na Bălgaria ot tursko igo", Sofia, 1958, p. 179—230).

[3] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independență", vol. IX, București, Editura Academiei R.P.R., 1955, p. 367.

ocazie, au fost admiși numai pentru a-și prezenta memoriul lor, fapt care nu a schimbat cu nimic hotărîrile privitoare la România, adoptate fără reprezentanții ei și împotriva punctului de vedere exprimat de aceștia.

Marile puteri, care au primit cu răceală și rezerve proclamarea unilaterală a independenței României la 9 mai 1877, au trebuit să recunoască că, prin participarea la obținerea victoriei comune în războiul romîno-ruso-turc, România a dobîndit dreptul la o existență de sine stătătoare. Recunoașterea independenței României de către marile puteri a fost însă condiționată de aplicarea articolelor 44 și 45 ale tratatului de la Berlin, ceea ce implica efectuarea unor modificări în Constituția României din anul 1866 și acceptarea de către guvernul român a schimbărilor teritoriale cerute de Rusia.

Pînă la îndeplinirea acestor prevederi, guvernele occidentale continuau să considere România un stat vasal și refuzau să stabilească relații diplomatice cu țara noastră. Art. 44 al tratatului de la Berlin a permis puterilor occidentale și în primul rînd Germaniei să se amestece în treburile interne ale României, să șantajeze guvernul român și să impună României și alte condiții de recunoaștere care nu figurau în tratat. Cu toate aceste îngrădiri și condiții momentane, confirmarea de către Congresul de la Berlin a independenței României, proclamată la 9 mai 1877 și înscrisă în tratatul de pace de la San-Stefano, a avut o importanță istorică covîrșitoare pentru poporul român.

Trebuie subliniat însă că independența a fost rezultatul luptei dîrze a întregului popor român, care a doborît prin forța armelor jugul otoman ce dăinuise de atîtea veacuri, și nu rodul bunăvoinței puterilor sau al înțelepciunii politice a unui grup restrîns de conducători.

România, devenind stat suveran, egal din punct de vedere juridic cu toate celelalte state, avea acum dreptul la o politică internă și externă de sine stătătoare, fără nici un amestec străin.

Nici un fel de tratate încheiate de Turcia cu alte puteri nu mai aveau putere în România. Cel care era singur în măsură să hotărască politica economică și vamală a României era guvernul român.

Constituirea României independente a dat un puternic imbold luptei de eliberare națională a românilor aflați sub stăpînire străină și a întărit forța de atracție pe care o exercita țara noastră liberă asupra lor.

Recunoașterea independenței României și stabilirea legăturilor diplomatice cu Austro-Ungaria și Rusia. Poziția Germaniei, Angliei, Franței și Italiei

Tratatul de la Berlin, în virtutea articolului 44, recunoștea independența României condiționată de acordarea drepturilor politice și civile tuturor locuitorilor României indiferent de credințele lor religioase, admiterea în funcții publice a locuitorilor de orice religie, libertatea tuturor cultelor[4].

Cel mai fervent susținător al acestei clauze era Bismarck, sprijinit de reprezentanții Angliei și Franței. Bismarck motiva această clauză prin necesități „umanitare", însă realitatea a dovedit curînd că includerea acestui articol în tratatul de la Berlin a servit cancelarului german ca mijloc de șantaj asupra guvernului român[5].

Cercurile conducătoare din România au încercat să demonstreze atît la Berlin, cît și cu prilejul largilor discuții în Cameră asupra modificărilor articolului 7 din Constituția României că nu se opun acestor modificări „din motive religioase sau rasiale (cu un termen mai modern), ci în special din cauze economice"[6].

Din aceste motive, dezbaterile în Camere au fost îndelungate și furtunoase, căutîndu-se soluții care să împace atît prevederile tratatului de la Berlin, cît și interesele de clasă ale burgheziei și moșierilor.

Principele Carol și I. C. Brătianu au făcut apel la reprezentanții „națiunii" de a lăsa pentru un moment deoparte vechile rivalități și a încerca să dea o soluție problemelor complicate apărute după război.

---

[4] „Monitorul oficial al României" nr. 151 din 11/23 iulie 1878.

[5] Vezi „Tratativele privitoare la răscumpărarea căilor ferate de către statul român", în Arhiva M.A.E. Convenții căi ferate, vol. 12.

[6] „Monitorul oficial al României", nr. 272 din 8/20 decembrie 1878.

În discursul lui Carol I cu prilejul închiderii sesiunii Camerelor la 5/17 iulie 1878, acesta făcea apel la „moderaţiune şi prudenţă"[7] în rezolvarea sarcinilor „grele şi dureroase" pentru a dovedi Europei că România este hotărîtă să-şi respecte obligaţiile asumate la Berlin.

Guvernul român ar fi vrut însă ca independenţa României să fie recunoscută imediat de către marile puteri, pe baza angajamentelor sale de a respecta tratatul de la Berlin. În acest sens, Ministerul de Externe a trimis încă de la 1/13 iulie 1878 o notă circulară către agenţiile diplomatice ale României de la Paris, Roma, Viena, Berlin, Petersburg şi Belgrad prin care agenţii ţării noastre erau chemaţi să pună în faţa guvernelor respective chestiunea transformării agenţiilor diplomatice şi consulatelor generale din Bucureşti în legaţii şi ridicarea în acelaşi grad a agenţiilor diplomatice româneşti în capitalele statelor menţionate[8]. Demersul român a fost primit foarte bine la Viena. Austro-Ungaria încerca să profite de nemulţumirea cercurilor conducătoare din România faţă de Rusia şi Germania pentru a dobîndi poziţii politice importante în ţara noastră. În convorbirea pe care a avut-o agentul român la Viena, Ion Bălăceanu, cu contele Andrássy la 18 iulie st. v. 1878, ministrul Afacerilor Externe al Austro-Ungariei a desfăşurat un program vast al relaţiilor pe care Austro-Ungaria era hotărîtă să le întreţină cu România[9].

În convorbirea citată, ministrul de externe austro-ungar a abordat şi problema concretă a recunoaşterii independenţei României de către Austro-Ungaria. Contele Andrássy i-a declarat textual lui Bălăceanu că „condiţiunile puse pentru recunoaşterea independenţei noastre sînt o prostie" („bêtisse" în textul original)[10] şi că n-a depins de el fixarea acestora de către Congresul de la Berlin.

Era evident că pentru guvernul austro-ungar, care practica o politică de discriminare şi asuprire naţională în ţara sa, articolul 44 al tratatului de la Berlin nu putea constitui un obstacol cît de cît serios în politica sa față de România și nici motiv de șantaj.

---

[7] „Astfel, printr-o atitudine demnă, prin hotăriri inspirate de o prudenţă pre cit matură, pre atita şi patriotică, noi vom dovedi insăşi Europei că România merită mai mult de la Marele Areopag" („Monitorul oficial al României" nr. 147 din 6/18 iulie 1878).

[8] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independenţă, vol. 95, filele 7—8.

[9] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, secţia manuscrise, inv. nr. 28 973.

[10] Loc. cit. Raportul lui Bălăceanu din 18 iulie 1878 st. v.

Contele Andrássy considera recunoașterea de către guvernul român a principiului egalității cerut de tratat și dorința exprimată de guvernul român de a-l aplica cu ajutorul Camerelor ca temeiuri suficiente pentru a nu mai întîrzia recunoașterea independenței României.

Cu același prilej, ministrul de externe al Austro-Ungariei l-a anunțat pe Bălăceanu că recunoașterea va urma imediat schimbării între cele două țări a instrumentelor de ratificare a tratatului de la Berlin și că Austro-Ungaria va numi la București un ministru rezident.

Gradul diplomatic al reprezentanților celor două țări nu l-a satisfăcut pe Bălăceanu. Acesta i-a arătat lui Andrássy că numirea unui ministru rezident ar fi o umilire pentru prințul Carol și insistă ca Austro-Ungaria să numească la București un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, așa cum era reprezentată monarhia habsburgică în Grecia și Belgia. Contele Andrássy a luat în considerare această dorință și a promis c-o va supune împăratului, „din partea căruia nu prevedea obiecțiuni serioase".

Astfel a fost reglementată, în principiu, pentru început recunoașterea independenței României de către Austro-Ungaria.

Discuțiile începute cu guvernul austro-ungar asupra recunoașterii independenței României au fost continuate mai tîrziu într-o chestiune de cea mai mare importanță pentru principele Carol, și anume recunoașterea titlului de „alteță regală" pe care acesta voia să și-l asume[11]. Recunoașterea acestui titlu de către marile puteri europene ar fi însemnat un prim pas pe calea transformării României în regat și implicit a consolidării pozițiilor dinastiei de Hohenzollern în România.

Într-o telegramă a lui Bălăceanu din 24 iulie 1878 st. v.[12], acesta anunța Ministerul de Externe că Austro-Ungaria va numi la București un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, dar considera chestiunea titlului principelui României

---

[11] Prințul Carol a oscilat între titlurile de „mare prinț" sau „mare duce", însă, sfătuit de tatăl său, prințul Anton de Hohenzollern, și-a luat titlul de „alteță regală" cu gîndul că România se va proclama regat într-un viitor apropiat. (Vezi *Jehan de Witte*. „Quinze ans d'histoire 1866—1881", Paris, 1905, p. 387.)

[12] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, secția manuscrise, inv. nr. 28 975.

„delicată“ şi „prematură“, care ar putea compromite totul. Andrássy propunea guvernului român să nu se grăbească, să aştepte recunoaşterea independenţei României şi apoi să se ocupe de cealaltă chestiune. Guvernul român însă era hotărît să rezolve împreună ambele chestiuni, de aceea a continuat sondajele şi în celelalte capitale ale marilor puteri, bizuindu-se pe sprijinul Austro-Ungariei.

Guvernul rus s-a arătat de asemenea dornic de a întreţine cele mai bune raporturi cu guvernul român. Această dorinţă a fost exprimată în nota agentului Rusiei la Bucureşti, baronul Stuart, din 11 august 1878 st. v.[13], care sublinia că Rusia este gata să reia „bunele relaţii tradiţionale“ cu România, fără a ţine seama de *„regretabilele evenimente“* care „au alterat armonia raporturilor reciproce şi au afectat dureros pe adevăraţii prieteni ai României“. Pentru aceasta, guvernul român trebuia să-şi dovedească prin fapte „bunele intenţii“.

Mergînd pe această linie, agentul Rusiei, în nota adresată Ministerului Afacerilor Externe al României la 15/27 august 1878, anunţa că împăratul Alexandru al II-lea l-a înălţat la rangul de ministru rezident al Rusiei în România, iar scrisorile de acreditare îi vor fi trimise prin curier special[14].

Guvernul rus n-a acceptat însă imediat în aceeaşi calitate pe generalul Ion Ghica, agentul României la Petersburg. Acest lucru se va petrece în toamna anului 1878[15], după ce clauzele teritoriale ale tratatului de la Berlin au fost îndeplinite de către guvernul român.

Demersuri pentru recunoaşterea independenţei României şi ridicarea agenţiilor diplomatice la rangul de legaţii au fost făcute în această perioadă şi la Berlin[16] şi Paris[17]. În lungul său mesaj adresat de ministrul de externe al României, M. Kogălniceanu, lui Waddington, ministrul de externe al Franţei, se făcea apel la vechea prietenie a Franţei şi se cerea ministrului francez să acrediteze la Bucureşti un trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, care „ar fi pentru guvern un preţios sprijin moral în momentul deschiderii sesiunii extraordinare a corpurilor legiuitoare chemate să ia cunoştinţă în mod solemn de ultimele evenimente şi invitate să formuleze şi să sancţioneze modificările cerute de noua situaţie creată României". Kogălniceanu îl înştiinţa în acelaşi mesaj pe Waddington despre apropiata sosire la Bucureşti a trimisului extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Austro-Ungariei, ca un argument în plus pentru a-i determina pe francezi să procedeze la fel.

---

[13] „Monitorul oficial al României“ nr. 217 din 30 septembrie/12 octombrie 1878.

[14] Ministerul Afacerilor Străine. „Documente oficiale din corespondenţa diplomatică de la 5/17 octombrie 1877 pînă la 15/27 septembrie 1878“, Bucureşti, 1880, p. 208.

[15] Arhiva M.A.E., dosar nr. 13 S. E. şi reprezentanţi străini.

[16] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independenţă, vol. 95, fila 27. Telegrama lui Kogălniceanu către Liteanu la Berlin din 27 iulie/8 august 1878.

[17] Loc. cit., filele 68—99. Mesajul lui Kogălniceanu către Waddington, ministrul de externe al Franţei, din 2/14 septembrie 1878.

La Viena lucrurile se desfăşurau într-adevăr conform dorinţelor guvernului român. Contele Andrássy, care considerase la început chestiunea titlului de „alteţă regală" drept „delicată" şi „prematură", s-a hotărît să vină în întîmpinarea cererii guvernului român. El l-a sfătuit pe Carol să-şi asume printr-un decret titlul de „alteţă regală", să comunice această decizie puterilor printr-o notă diplomatică, iar Austro-Ungaria urma să recunoască titlul imediat[18]. Acest gest al Austro-Ungariei trebuia să reprezinte o nouă dovadă a bunăvoinţei monarhiei habsburgice faţă de noul stat independent România. Guvernul român a acceptat cu bucurie modalitatea propusă de cabinetul de la Viena, şi la 9/21 septembrie 1878 Carol a adoptat titlul de „alteţă regală" pe baza propunerilor Consiliului de Miniştri întrunit în şedinţă specială. În aceeaşi zi, Kogălniceanu a trimis o telegramă circulară agenţiilor diplomatice ale României la Paris, Viena, Roma, Petersburg şi Berlin[19], în care se făcea cunoscută această decizie şi se cerea agenţilor s-o notifice guvernelor respective. Toate cele cinci guverne cărora li s-a notificat hotărîrea guvernului român au recunoscut domnitorului României titlul de „alteţă regală"[20].

La 11/23 septembrie 1878 împăratul Austro-Ungariei l-a acceptat pe agentul român la Viena, Ion Bălăceanu, în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României[21].

---

[18] Arhiva M.A.E. Arhiva politică, vol. 131, dosar nr. 71 Aj. Telegrama lui Bălăceanu către Kogălniceanu din 6/18 septembrie 1878.

[19] Loc. cit. Telegrama circulară a M.A.E. din 9/21 septembrie 1878.

[20] „Documente oficiale din corespondenţa diplomatică de la 2/14 septembrie 1878 pînă la 17/29 iulie 1879", Bucureşti, 1880, p. 4. Telegrama circulară a M.A.E. către agenţii diplomatici ai României din 16/28 septembrie 1878. În continuare se va cita : „Documente oficiale..."

Acest act politic a avut o mare importanță pentru România. Prin acceptarea lui I. Bălăceanu în noua sa calitate, Austro-Ungaria a fost prima mare putere europeană care a recunoscut oficial independența României fără a mai aștepta îndeplinirea de către România a prevederilor articolului 44 al tratatului de la Berlin.

În telegrama de mulțumire pe care M. Kogălniceanu i-a adresat-o contelui Andrássy[22], ministrul român sublinia aportul personal al lui Andrássy în recunoașterea independenței României, precum și „armonia care domnește între cele două țări".

Este un lucru cert că prin aceste acțiuni Austro-Ungaria a dobîndit un solid capital politic în rîndul cercurilor conducătoare ale României burghezo-moșierești, pe care însă cabinetele de la Viena și Budapesta vor încerca să-l exploateze în dauna intereselor naționale ale României.

Cu toată această afișare a bunelor relații și a manifestărilor de bunăvoință din partea Austro-Ungariei, în mintea lui Kogălniceanu rămînea încă o oarecare neliniște provocată de întîrzierea trimiterii noului ministru al Austro-Ungariei la București, contele Hoyos. Numirea lui Hoyos la București a fost promisă în ziua deschiderii Camerelor, însă acest eveniment s-a produs fără ca Hoyos să fi sosit la București. În telegramele pe care Kogălniceanu le trimitea la Viena se insista asupra rezolvării cît mai grabnice a acestei chestiuni[23] și a sprijinului moral pe care sosirea lui Hoyos l-ar da însuși domnitorului Carol. Cabinetul de la Viena nu se grăbea însă să-l trimită încă pe Hoyos la București. Acest lucru nu poate fi explicat decît prin dorința Austro-Ungariei de a urmări evoluția evenimentelor, de a nu fi singura putere reprezentată la București printr-un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. Situația se va rezolva favorabil în scurt timp, după ce și Rusia va trimite scrisorile de acreditare ministrului său la București.

---

[21] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independență, vol. 95, fila 74. Telegrama din 11/23 septembrie 1878.

[22] Arhiva M.A.E., vol. 176, dosar nr. 82. Legația din Viena, 1878. Telegrama lui Kogălniceanu către contele Andrássy din 15/27 septembrie 1878.

[23] Loc. cit., fond Războiul de independență, vol. 95, fila 76. Telegrama lui Kogălniceanu către Bălăceanu din 16/28 septembrie 1878.

Adevăratele dificultăți legate de recunoașterea independenței României au început să iasă la lumină abia cînd s-a cerut guvernului german să numească un ministru la București. În iulie 1878 guvernul român a sondat și guvernul Germaniei, rugîndu-l să treacă la numirea unui ministru la București. Răspunsul la demersul român a venit de-abia în septembrie 1878 și într-o formă puțin promițătoare pentru guvernul român. Într-o convorbire pe care a avut-o agentul român la Berlin, Liteanu, cu secretarul de stat von Bülow[24], acesta l-a informat că n-a avut ocazia să vorbească împăratului de titlul suveranului României, dar „titlul va fi recunoscut bucuros de către curtea din Berlin". Bülow i-a spus, de asemenea, lui Liteanu că Germania va fi reprezentată la București printr-un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, nu printr-un ministru rezident, fără a preciza însă cînd va fi făcută această numire.

Guvernul român a fost serios atins de atitudinea Germaniei. Într-o telegramă trimisă de Kogălniceanu lui Liteanu la Berlin[25] se expuneau regretele guvernului român pentru faptul că „Germania este ultima care să ne dea această dovadă de bunăvoință pentru prințul nostru, care este de asemenea un prinț de Hohenzollern" (este vorba de titlul de „alteță regală"), precum și pentru întîrzierea numirii unui reprezentant la București. Kogălniceanu își argumenta cererea sa prin faptul că Austro-Ungaria a numit în același timp un ministru plenipotențiar pe lîngă curtea de la București și că „celelalte puteri acționează la fel". În ceea ce privește Austro-Ungaria, Kogălniceanu avea perfectă dreptate, dar se înșela profund cînd credea că „celelalte puteri acționează la fel". Guvernul român nu știa că Bismarck era hotărît să atragă în acțiunea sa de șantaj împotriva României toate guvernele occidentale, reușind acest lucru fără mari dificultăți. La început guvernul german și-a ascuns adevăratele motive care l-au determinat să nu recunoască imediat independența României.

---

[24] Loc. cit. Arhiva politică, vol. 131, dosar nr. 71 173. Telegrama din Berlin din 17/29 septembrie 1878.

[25] Loc. cit., fond Războiul de independență, vol. 95, fila 82. Telegrama lui Kogălniceanu către Vârnav-Liteanu din 20 septembrie/2 octombrie 1878.

Într-o nouă convorbire Liteanu-Bülow[26], agentul român dădea exemplul Austro-Ungariei și Rusiei, care au numit deja la București prima un trimis extraordinar, iar a doua un ministru rezident, reluînd și vechea teză a ajutorului pe care atitudinea favorabilă a Germaniei față de România l-ar avea asupra opiniei publice din țara noastră și în special asupra corpurilor legiuitoare, chemate să adopte schimbările cerute de tratatul de la Berlin.

Von Bülow a rămas rece la toate aceste argumente și a declarat sec că „prințul Bismarck, în calitatea sa de președinte al congresului, este obligat să respecte cu rigurozitate stipulațiunile tratatului de la Berlin" și că „Germania nu va putea trimite la București un ministru plenipotențiar înaintea îndeplinirii condițiilor de care puterile au legat independența ei" (a României. — *n.n.)*. Astfel, deocamdată, Germania invoca tratatul pentru explicarea poziției sale.

În aceeași perioadă și Rusia dădea semne de nerăbdare cerînd guvernului român să procedeze cît mai grabnic la evacuarea Basarabiei de sud, creînd însă greutăți guvernului român în luarea în stăpînire a Dobrogei sub motiv că nu era încă delimitată granița dintre România și Bulgaria[27]. Guvernul român arăta de asemenea că parlamentul României va avea dificultăți în îndeplinirea misiunii sale atît timp cît trupele rusești vor continua să treacă peste teritoriul României și nu vor evacua definitiv țara noastră[28].

În septembrie 1878, corpurile legiuitoare ale României s-au întrunit în ședință extraordinară pentru a lua în dezbatere schimbările teritoriale cerute de tratatul de la Berlin. Discuțiile au fost furtunoase, însă, în cele din urmă, în ședința senatului din 28 septembrie/10 octombrie 1878[29] și a Adunării deputaților din 30 septembrie/12 octombrie 1878[30] guvernul a fost autorizat să se supună tratatului de la Berlin, să ia în posesiune Dobrogea și Delta Dunării[31] și să convoace o Adunare constituantă de revizuire. La 1/13 octombrie 1878 trupele şi administraţia română au evacuat Basarabia de sud, care a intrat în stăpînirea Rusiei. Prin nota circulară din 4/16 octombrie 1878, Ministerul de Externe aducea la cunoştinţă agenţilor români de la Roma, Paris şi Berlin[32] această hotărîre a parlamentului român spre a fi transmisă guvernelor respective în speranţa „că puterile, ţinînd cont de mărturiile efective ale dorinţei României de a intra în familia europeană, dovedindu-şi simpatia şi bunăvoinţa pe care România crede că le-a meritat prin loialitatea credinţei ei, vor da relaţiilor diplomatice reciproce pe viitor caracterul compatibil cu acea poziţie internaţională a României".

---

[26] Loc. cit., filele 86—88. Raport din Berlin din 25 septembrie/7 octombrie 1878.

[27] Loc. cit., filele 99—102. Telegrama lui Kogălniceanu către Liteanu din 29 septembrie/11 octombrie 1878.

[28] Ibid.

[29] Telegrama din 3/15 octombrie 1878.

[30] Loc. cit. Telegrama din 4/16 octombrie 1878.

[31] *T. Maiorescu*. „Discursuri parlamentare cu privire la politica externă a regelui Carol I, 1876—1881", vol. II, București, 1897, p. 177.

Se pare că singura din cele trei capitale unde acest demers al guvernului român a fost primit oarecum favorabil a fost Roma. Agentul României la Roma, Obedenaru, comunica telegrafic la 18/30 octombrie 1878 că scrisorile de acreditare pentru baronul Fava la Bucureşti au fost deja semnate[33]. Aceeaşi ştire este confirmată şi de Bălăceanu de la Viena[34]. În cele din urmă însă, Italia a cedat presiunii Germaniei şi nu l-a mai acreditat pe baronul Fava în calitate de ministru extraordinar şi trimis plenipotenţiar.

Germania a reuşit să determine şi guvernul Franţei să adopte aceeaşi atitudine nefavorabilă României. Agentul român la Berlin, Liteanu, telegrafia că ambasadorul Franţei la Berlin a fost însărcinat să se înţeleagă cu Bülow asupra recunoaşterii independenţei României şi că „ambele puteri vor acredita la Bucureşti trimişi extraordinari în ziua în care Camerele de revizuire vor vota egalitatea în drepturi"[35].

Bülow îi explica încă o dată lui Liteanu că „noi (guvernul german. — *n.a.)* acţionăm atît în interesul României, cît şi din respect pentru un mare principiu de dreptate"[36]. Cît valorau aceste cuvinte frumoase se va vedea curînd.

Ceea ce a reuşit însă guvernul român în această perioadă a fost recunoaşterea din partea tuturor marilor puteri europene a titlului de „alteţă regală". Printr-o notă circulară Kogălniceanu înştiinţa pe toţi reprezentanţii României în străinătate că împăratul Austriei, regina Angliei, împăratul Germaniei, preşedintele Franţei, împăratul Rusiei şi regele Italiei au recunoscut domnitorului Carol titlul de „alteţă regală" [37]. Această recunoaştere avea o mare însemnătate pentru Carol de Hohenzollern şi dinastia sa în România. Actul politic respectiv dădea speranţe domnitorului României că marile puteri nu vor obiecta nici cînd Carol se va hotărî să facă pasul următor, proclamîndu-se rege al României. Amărăciunea care cuprinsese guvernul şi opinia publică în faţa greutăţilor recunoaşterii României a fost în parte micşorată prin faptul că Rusia, Austro-Ungaria şi Turcia [38] au acreditat la Bucureşti încă în anul 1878 miniştri în locul vechilor agenţi diplomatici sau consuli generali. La 15/27 octombrie 1878 ministrul rezident al Rusiei la Bucureşti, baronul Stuart, şi-a prezentat scrisorile de acreditare domnitorului Carol [39]. La 21 octombrie/2 noiembrie 1878 trimisul extraordinar şi ministrul plenipotenţiar al Austro-Ungariei, contele Hoyos, a fost primit la palat cu întregul personal al legaţiei şi a remis lui Carol I scrisorile sale de acreditare în noua sa calitate [40]. În semn de preţuire deosebită pentru Austro-Ungaria, domnitorul Carol a remis împăratului Austro-Ungariei cea mai înaltă decoraţie românească — Marea cruce a Ordinului Steaua României, pe care Franz-Joseph a primit-o [41].

---

[32] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independenţă, vol. 95, filele 137—138.

[33] Loc. cit., fila 177.

[34] Loc. cit., fila 163.

[35] „Documente oficiale...", p. 26. Telegrama din Berlin din 21 octombrie/2 noiembrie 1878.

[36] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independenţă, vol. 95, filele 182—185.

Şi dificultăţile cu Rusia păreau să găsească o cale favorabilă de rezolvare. La 13/25 noiembrie 1878, baronul Stuart a remis Ministerului de Externe al României o notă prin care aducea la cunoştinţă că guvernatorul Tulcei a fost împuternicit să treacă imediat „la remiterea Dobrogei autorităţilor princiare însărcinate cu luarea în posesiune a acestui teritoriu" [42].

La 14/26 noiembrie 1878 a început remiterea administraţiei Dobrogei autorităţilor române. Populaţia acestei străvechi provincii româneşti a făcut o bună primire autorităţilor române.

---

[37] „Monitorul oficial al României" nr. 229 din 14/26 octombrie 1878, p. 5 783—5 784.

[38] Trimisul extraordinar şi ministrul plenipotenţiar al Turciei, Suleiman-bei, şi-a prezentat scrisorile de acreditare la 3/15 decembrie 1878 („Monitorul oficial al României" nr. 270 din 5/17 decembrie 1878, p. 7 552).

[39] „Monitorul oficial al României" nr. 231 din 17/29 octombrie 1878.

[40] „Monitorul oficial al României" nr. 236 din 22 octombrie/3 noiembrie 1878.

[41] „Monitorul oficial al României" nr. 264 din 28 noiembrie/10 decembrie 1878.

[42] „Monitorul oficial al României" nr. 254 din 15/27 noiembrie 1878.

Alipirea Dobrogei cu gurile Dunării şi cei 220 km de litoral avea o uriaşă importanţă economică şi politică pentru noul stat independent. Dobrogea asigura legăturile României independente cu lumea întreagă, iar portul Constanţa, pe atunci neamenajat, putea fi transformat într-un port modern de mare capacitate. La aceasta se mai adăugau mănoasele cîmpii dobrogene, zăcămintele de minerale, ca şi bogăţia Deltei şi a numeroaselor lacuri şi bălţi din această regiune.

Pe de altă parte, alipirea acestui străvechi teritoriu românesc la trupul ţării a avut o mare importanţă şi pentru populaţia Dobrogei.

Populaţia română împreună cu celelalte naţionalităţi : lipoveni, bulgari, greci, armeni, au fost eliberate din starea de inegalitate, nesiguranţă şi arbitrar în care trăiseră sub dominaţia otomană.

În acelaşi timp, populaţiei musulmane, formată din turci şi tătari, i-a fost garantată averea, libertatea cultului şi protecţia legilor române.

După efectuarea schimbărilor teritoriale impuse de tratatul de la Berlin, guvernul român n-a mai avut nici un motiv pentru amînarea rezolvării condiţiilor politice cuprinse în acelaşi tratat.

La 27 noiembrie 1878 st. v. I. C. Brătianu prezenta în faţa Camerelor programul guvernului. Primul ministru român arăta că „în afară ministerul va căuta a păstra cele mai bune relaţiuni cu toate puterile. El va stărui ca tratatul de la Berlin să fie din parte-ne executat cu lealitate şi va cere prin calea indicată de Constituţiune convocarea cît se poate mai neîntîrziată a Camerelor de revizuire, care vor avea a modifica art. 7 din legea fundamentală a ţării" [43]. Totodată, în declaraţia-program se arată că guvernul va milita pentru asigurarea drepturilor de stat independent ale României. Într-o scrisoare adresată tatălui său şi în mesajul tronului prezentat Camerelor, domnitorul Carol împărtăşea aceleaşi dorinţe ca şi primul ministru al ţării [44]. Dezbaterile asupra politicii externe a guvernului s-au încheiat printr-o rezoluţie adoptată de Adunarea deputaţilor în care se afirma aceeaşi linie pozitivă. „Pentru statornicirea oficială a relaţiunilor diplomatice dintre puterile europene și România, Adunarea deputaților a făcut și va face tot ce este de competența sa. Ea este cu atît mai doritoare de a-și îndeplini misiunea și de a lăsa locul Camerelor de revizuire, cu cît speră că astfel se va înlătura eroarea profundă că există sau a existat vreodată în România intoleranța religioasă" [45]. În aceste luări de poziții nu se arată însă că guvernul român avea un alt punct de vedere asupra art. 44 al tratatului de la Berlin, pregătindu-se în fața presiunii puterilor occidentale să-i dea o rezolvare parțială, conformă cu interesele burgheziei și moșierimii române.

---

[43] „Monitorul oficial al României" nr. 264 din 28 noiembrie/10 decembrie 1878.

[44] „Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular)", vol. XIV, Bucureşti, Editura „Universul", 1911, p. 67.

Devenise deja obișnuință pentru guvern ca orice luare de atitudine oficială în Camere asupra art. 44 al tratatului de la Berlin să fie notificată guvernelor occidentale, pentru a grăbi recunoașterea României de către acestea.

La sfîrșitul anului 1878 a început și acțiunea diplomatică pe lîngă guvernul englez. Acest lucru s-a făcut pe lîngă ambasadorii englezi de la Paris [46] și Viena [47], deoarece guvernul român nu era reprezentat la Londra printr-o agenție diplomatică.

Răspunsurile care au venit din aceste capitale însă erau negative, insistîndu-se asupra îndeplinirii întocmai a tratatului de la Berlin. Londra ca și Roma, de altfel, cereau rezolvarea problemei populațiilor necreștine, iar guvernul de la Berlin s-a hotărît la sfîrșitul lunii ianuarie 1879 să trimită un reprezentant al său la București în persoana ex-consulului Alvensleben [48], care să examineze în ce stadiu se afla îndeplinirea art. 44 al tratatului. Alvensleben era împuternicit să trateze cu Ministerul de Externe al României în numele guvernului german și cu domnitorul Carol în numele împăratului.

Dacă am face bilanțul acțiunilor diplomatice pe care le-a întreprins guvernul român în a doua jumătate a anului 1878 pentru realizarea principalei sarcini ce și-a propus-o după tratatul de la Berlin — recunoașterea independenței de stat a României de către toate marile puteri și de vecinii noștri —, vom vedea că ea a fost doar parțial realizată. Legații române

[45] „Monitorul oficial al României" nr. 272 din 8/20 decembrie 1878.

[46] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independență, vol. 95, fila 253. Telegrama din 9/21 decembrie 1878.

[47] Loc. cit., filele 250—251.

[48] Loc. cit., fila 311.

au fost stabilite la Viena, Petersburg și Constantinopol. Rămîneau însă serioase dificultăți pînă a se ajunge la o situație similară la Berlin, Paris, Roma și Londra.

Stabilirea relațiilor diplomatice cu țările balcanice

Stabilirea unor relații diplomatice normale cu trei dintre țările europene, Austro-Ungaria, Rusia și Turcia, încă din anul 1878 a însemnat o întărire a poziției internaționale a României și a dat posibilitatea guvernului român de a continua acțiunea de recunoaștere a independenței României și de stabilire a relațiilor diplomatice cu statele balcanice și cu alte țări în care România nu fusese reprezentată pînă atunci prin agenți diplomatici.

Cel mai vechi stat independent din Peninsula Balcanică era Grecia, cu care România întreținuse strînse legături, mai ales comerciale, și care era reprezentată la București printr-un consul general.

La 28 octombrie/9 noiembrie 1878[49], ministrul de externe al României, M. Kogălniceanu, a trimis o scrisoare omologului său grec, Th. Delyannis, în care se propunea guvernului grec stabilirea unor raporturi diplomatice conforme suveranității de stat dobîndite de România. Se cerea ridicarea consulatului general al Greciei la București la rang de legație, guvernul român fiind gata să procedeze la fel, înființînd o legație la Atena. Răspunsul de la Atena a sosit cu destulă întîrziere, la 19/31 decembrie 1878[50]. Nota ministerului grec sublinia comunitatea „destinelor și intereselor" celor două țări, vechile legături comerciale, toate acestea creînd regelui Greciei o „plăcută datorie" de a saluta independența României și de a răspunde dorinței guvernului român. Însă nota guvernului grec evita să precizeze data la care se va ridica consulatul general de la București în rang de legație, formulînd un răspuns evaziv: „de îndată ce vor fi date unele dispozițiuni necesare în acest scop..."

---

[49] „Documente oficiale...", p. 26—27.
[50] Ibid.

Se vedea că guvernul grec nu voia să recunoască oficial independenţa României înaintea puterilor occidentale. Teama de Bismarck se simţea deci şi la Atena!

Guvernul grec a ridicat consulatul general de la Bucureşti la rangul de legaţie şi a recunoscut oficial independenţa României de-abia la 11/23 februarie 1880, după ce şi puterile occidentale procedaseră la fel, deşi l-a acceptat pe C. Esarcu în calitate de ministru rezident al României la Atena încă de la 28 decembrie 1879 st. v.[51]

Cu Serbia relaţiile diplomatice la nivel de stat independent s-au stabilit mai repede. Ca şi România, Serbia a fost recunoscută ca stat independent la Congresul de la Berlin. În primăvara anului 1879, în 14 aprilie st. v.[52], agenţia României la Belgrad a fost transformată în legaţie, iar la 7 iunie st. v. 1879, ministrul rezident al Serbiei la Bucureşti a prezentat domnitorului Carol scrisorile de acreditare. Astfel Serbia a fost a patra ţară europeană cu care România a stabilit relaţii diplomatice.

La Congresul de la Berlin, o parte a Bulgariei a fost declarată principat autonom sub suzeranitatea Porţii otomane. Nefiind stat independent, Bulgaria nu putea să întreţină relaţii politice cu ţările străine decît la nivel de agenţii diplomatice şi consulate.

România independentă a fost printre primele ţări cu care noul principat al Bulgariei a stabilit relaţii politice. Agenţia şi consulatul general al României la Sofia au fost înfiinţate la 21 iulie 1879 st. v.[53], iar agenţia diplomatică a Bulgariei la Bucureşti a fost înfiinţată la 11 noiembrie 1879 st. v. Relaţiile României cu statele balcanice, în special cu vecinii cei mai apropiaţi, Bulgaria şi Serbia, s-au dezvoltat pe o linie pozitivă în primii ani după dobîndirea independenţei. Printre acţiunile politice importante pe care le-a iniţiat guvernul român pe linia consolidării independenţei statelor de la Dunărea de jos, trebuie menţionată încercarea de ripostă comună a României,

---

[51] *N. D. Popescu.* „Schiţă istorică relativă la înfiinţarea şi organizarea Ministerului Afacerilor Străine de la înfiinţarea sa şi pînă astăzi", litografiat, 1890, p. 268.

[52] Ibid.

[53] Op. cit., p. 276.

Bulgariei și Serbiei, realizată în cele din urmă mai mult de către România, față de pretențiile de hegemonie ale Austro-Ungariei la Dunărea de jos, unde această țară nu era riverană.

Răscumpărarea căilor ferate române — condiție a recunoașterii independenței României de către Germania, Franța și Anglia

La începutul anului 1879, guvernul german a continuat cu și mai multă vigoare acțiunea politică privind îndeplinirea de către România a art. 44 al tratatului de la Berlin.

Alvensleben, emisarul lui Bismarck despre care s-a mai vorbit, a vizitat în ianuarie-februarie 1879 Bucureștiul și s-a întors la Berlin cu impresii nefavorabile despre activitatea organelor competente din România pentru îndeplinirea tratatului de la Berlin.

După părerea diplomatului german, chestiunea egalității în drepturi nu avansa de loc. Camerele o prelungeau, căutînd mijloace să eludeze cel puțin în parte dispozițiile tratatului de la Berlin, din cauza intereselor și neînțelegerilor dintre partidele politice[54]. Liteanu a discutat această chestiune îndeaproape cu Bülow și cu ambasadorii Franței și Angliei la Berlin, semnalînd la București o reducere a cerințelor acestora. Ambasadorul francez Saint-Vallier i-a declarat că Franța nu cere României decît să emancipeze pe cetățenii de religie izraelită care nu se bucură de o protecție străină. Bülow s-a exprimat în același sens, iar ambasadorul englez, lordul Odo Russel, a mers și mai departe: „Adoptați principiul egalității drepturilor, înscrieți-l cu litere mari în Constituția dv., noi vom închide ochii asupra executării"[55]. Liteanu sfătuia cu tărie guvernul să nu mai întîrzie rezolvarea acestei chestiuni, căci prevedea ivirea unor noi complicații.

La București însă, lucrurile înaintau anevoios. La 25 februarie/9 martie 1879, Camera deputaților și senatul au votat o moțiune prin care ambele organe proclamau necesitatea revizuirii art. 7 din Constituția României. Moțiunea Camerelor era prezentată de către Ministerul de Externe ca o nouă dovadă a bunelor intenţii ale guvernului şi parlamentului român, suficientă pentru recunoaşterea independenţei [56].

---

[54] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independență, vol. 95, filele 339—348. Telegrama din Berlin din 20 februarie/4 martie 1879.

[55] Ibid.

Guvernul german însă s-a hotărît să acţioneze direct, arătîndu-şi de data aceasta adevăratele intenţii. Ignorîndu-l în mod intenţionat pe Liteanu, guvernul german, sub motiv că Germania nu are reprezentant la Bucureşti, s-a adresat contelui Andrássy, rugîndu-l pe acesta să transmită la Bucureşti o notă în care erau cuprinse vederile guvernului de la Berlin asupra politicii României. În această notă [57], guvernul german îşi exprima „regretul" pentru neexecutarea de către România a stipulaţiilor tratatului de la Berlin privitoare la drepturile politice şi civile ale locuitorilor României, indiferent de credinţele lor religioase, şi sublinia că... „neliniştea guvernului german s-ar potoli dacă s-ar constata un început de executare loială" [58]. Această notă este deosebit de importantă prin faptul că guvernul german relua în mod oficial şi problema răscumpărării căilor ferate române [59]. Guvernul german „deplîngea" încetineala tratativelor, care avea drept rezultat „o depreciere cu totul inacceptabilă" a acţiunilor şi ameninţa guvernul român că toate acestea „nu pot avea drept rezultat decît vînzarea acestei linii unei societăţi ruse".

Prezentarea de către guvernul german a acestor două chestiuni — drepturile politice şi răscumpărarea căilor ferate — într-o strînsă înlănţuire va deveni în 1879 condiţia esenţială pe care o punea Germania recunoaşterii independenţei României.

Atît Bismarck, cît şi Bülow au dat să înţeleagă guvernului român că pretenţiile guvernului german asupra îndeplinirii art. 44 al tratatului de la Berlin vor fi mult micşorate dacă se va rezolva favorabil chestiunea căilor ferate.

---

[56] Loc. cit., fila 357.

[57] Loc. cit., filele 352—355.

[58] Aceasta concordă cu cele spuse de Bülow lui Liteanu.

[59] Tratativele asupra acestei probleme s-au desfăşurat şi în timpul prezenţei la Berlin a delegaţiei române în iulie 1878, însă n-au mai apărut în corespondenţa diplomatică pînă în 1879. Calea ferată principală a României de atunci Roman-Vîrciorova a fost construită de consorţiul Strousberg, iar după falimentul acestuia, acţiunile consorţiului au fost preluate de un grup de bancheri germani în frunte cu Bleichröder şi Hansemann, amici personali ai lui Bismarck, care finanţau guvernul german şi care obţinuseră sprijinul acestuia pentru o intervenţie în favoarea lor pe lîngă guvernul român. În felul acesta, afacerea Strousberg se putea transforma dintr-o afacere falimentară într-o sursă de beneficii pentru bancherii germani.

La această notă germană guvernul român a răspuns prin Liteanu[60], arătînd că votul Camerei deputaţilor de la 25 februarie 1879 reprezintă un început de executare a tratatului, iar chestiunea răscumpărării căilor ferate „a fost pusă în studiu". Cîmpineanu, noul ministru de externe al României, notifica nu fără o oarecare nuanţă ironică că guvernul era ocupat cu alte chestiuni importante şi mai ales cu revizuirea Constituţiei, la care a insistat atît Germania.

Acelaşi ministru îşi exprima de asemenea dezaprobarea pentru procedeul folosit de guvernul german, care-l ignora pe Liteanu, în relaţiile cu guvernul român.

Convorbirea care s-a desfăşurat între Liteanu şi Bülow[61] asupra notei de răspuns a guvernului român este semnificativă asupra poziţiei echivoce a guvernului german. Bülow arăta multe semne de aparentă „bunăvoinţă" faţă de guvernul român, în contrast cu tonul tăios al notei oficiale germane adresate României prin Andrássy. Reprezentantul german recunoaşte de data aceasta în votul Camerelor „o hotărîre serioasă, un progres sigur în sensul egalităţii drepturilor", iar în privinţa căilor ferate von Bülow cerea ca răscumpărarea acestora să se facă cît mai repede posibil „în interesul comun", căci „fiecare trebuie să fie stăpîn la el". Istoricul se poate însă întreba dacă guvernul german ar fi avut aceeaşi atitudine şi în cazul unei alte întreprinderi germane în România care nu dăduse faliment ?

Bülow profita de prilejul acestei discuţii pentru a se plînge de „anumite procedee"[62] ale guvernului român faţă de directorii germani ai căilor ferate şi faţă de supuşii germani. Pentru a evita atare „frecuşuri", conchidea Bülow, cel mai bun lucru ar fi ca guvernul român să devină stăpînul căilor ferate cel mai tîrziu în sesiunea parlamentară din toamnă.

Era clar că guvernul german dădea adevărata importanţă chestiunii răscumpărării căilor ferate, şi nu extinderii egalităţii drepturilor asupra celor care nu beneficiau de ele în România. Începea deci politica de şantaj a Germaniei, care nu mai avea nici un temei juridic în tratatul de la Berlin şi reprezenta un amestec fățiș în chestiunile interne ale țării. Dar pentru a masca aceasta era nevoie, în continuare, de menținerea cerințelor asupra îndeplinirii prevederilor tratatului, pentru ca și concesiile pe care le-ar face Germania să pară „substanțiale" guvernului român.

---

[60] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independenţă, vol. 95, filele 352—355. Telegrama lui Cîmpineanu către Liteanu la Berlin, 27 februarie/11 martie 1879.

[61] Loc. cit., filele 336—370. Raportul lui Liteanu către Cîmpineanu din 7/19 martie 1879.

[62] Unii directori germani au fost destituiţi de autorităţile române ca incapabili.

De aceea Bismarck, spre deosebire de Bülow, a considerat votul Camerelor „doar ca o promisiune de reforme pe care Europa le așteaptă de la noi"[63], fără să știe însă „cu suficientă precizie în ce spirit vor fi executate modificările proiectate". Bismarck nu era, de asemenea, de acord cu interpretarea art. 44 de către guvernul român, cu emanciparea individuală a evreilor pe baza votului Camerelor pentru fiecare caz în parte. Germania aștepta, după cum informa Liteanu, ca România să traducă în dispoziții de lege prescripțiile congresului, iar această hotărîre a lui Bismarck „era irevocabilă"[64]. Aceleași răspunsuri puțin promițătoare veneau și de la Paris[65].

Liteanu raporta însă pe la începutul lunii aprilie 1879 că, datorită asigurărilor pe care le-a dat guvernului german în chestiunea căilor ferate, Bülow „e mai bine dispus astăzi".

O nouă convorbire între cei doi diplomați atestă faptul că guvernul român a trebuit să treacă la acțiuni concrete pentru satisfacerea pretențiilor capitaliștilor germani, în numele cărora vorbea guvernul german.

Guvernul român a inițiat tratative cu bancherii Hansemann și Bleichröder la Berlin.

Bülow a luat cunoștință cu vădită satisfacție despre începutul tratativelor între guvernul român și acționarii germani ai căilor ferate și, cu obișnuita-i „bunăvoință" față de guvernul român, a făcut și de data aceasta promisiuni încurajatoare[66].

---

[63] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independență, vol. 95, filele 460—461. Raport din Berlin din 17/29 martie 1879.

[64] „Irevocabilă" a fost pînă cînd guvernul român s-a hotărît în chestiunea răscumpărării căilor ferate. Că acesta a fost adevăratul motiv al atitudinii „principiale" a lui Bismarck se vede și din faptul că guvernul german a considerat votul asemănător al Scupștinei sîrbe drept o garanție suficientă pentru recunoașterea independenței Serbiei.

[65] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independență, filele 361—362. Telegrama din Paris din 18 martie 1879 (st. v.).

[66] „Je crois que vous ferez une opération très profitable à votre pays, et, puisque vous vous montrez en même disposés à satisfaire les intérêts des capitalistes allemands, nous vous en tiendrons compte sérieusement". Arhiva M.A.E., vol. 12, Convenții căi ferate, dosar nr. 1 R1. Telegramă din Berlin din 27 martie/8 aprilie 1879.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Liteanu era ferm convins că de satisfacția acordată marelui capital german depindea „reglementarea imediată a chestiunilor politice". Diplomația germană continua să aplice o dublă linie de conduită față de guvernul român : pe de o parte, afișarea unei atitudini de „bunăvoință" cînd guvernul român iniția vreo acțiune care părea favorabilă Germaniei, pe de altă parte un ton tăios și amenințător cînd guvernul român ezita sau tergiversa din cauza dificultăților interne să se angajeze pe calea satisfacerii pretențiilor capitaliștilor germani.

Într-adevăr, problemele cărora trebuia să le facă față guvernul român în primăvara anului 1879 erau dificile.

Domnitorul Carol remarca într-o scrisoare către tatăl său că modificarea Constituției și răscumpărarea căilor ferate „sînt două probleme atît de mari, încît cu greu pot fi rezolvate deodată" [67].

De aceea, guvernul Brătianu a fost nevoit să manevreze, făcînd unele concesii, reclamînd totodată alte concesii din partea puterilor occidentale, în primul rînd din partea Germaniei.

Modificarea art. 7 din Constituția României. Răscumpărarea căilor ferate de către guvernul român. Recunoașterea independenței României de către Italia, Germania, Anglia, Franța și alte țări europene. Stabilirea legăturilor diplomatice cu aceste țări.

Adunarea constituantă de revizuire și-a început lucrările la 22 mai 1879 st. v. Deși în Adunarea constituantă majoritatea deputaților erau favorabili revizuirii art. 7 din Constituție, discuțiile asupra modalităților revizuirii și limitelor acesteia erau foarte aprinse și contradictorii, iar adoptarea unei hotărîri se tot amîna [68], fapt ce producea iritare în cercurile interesate din Europa occidentală.

Pentru tratativele cu bancherii germani în chestiunea căilor ferate, guvernul român a delegat la Berlin pe Kalinderu, mareșalul palatului. Aceste tratative erau gata să intre în impas datorită pretențiilor capitaliștilor germani, care cereau drept garanție pentru plata răscumpărării veniturile tutunului și ipotecilor și refuzau să accepte transferul imediat al sediului societății în România[69].

---

[67] *Mite Kremnitz*, „Regele Carol al României", Galați, 1903, p. 101.

[68] Vezi „Monitorul oficial al României" din mai, iunie, iulie, august 1879.

Cele două părți (română și germană) nu se înțelegeau de asemenea asupra sumelor de plată și asupra termenului în care să se achite aceste sume.

Paralel cu discuțiile de la Berlin s-au desfășurat și presiunile politice și șantajul guvernului german, care reușise să-și atragă de partea sa guvernele Angliei, Franței și Italiei. Liteanu informa de la Berlin că ministrul afacerilor externe al Germaniei i-a declarat că Europa se pregătește să adreseze guvernului român o notă colectivă în chestiunea îndeplinirii tratatului de la Berlin[70]. Într-o telegramă circulară din 16/28 iunie 1879 către agențiile de la Viena, Paris și Roma, Ministerul de Externe al României cerea reprezentanților români să respingă orice încercare de amestec în afacerile interne ale României prin această notă colectivă și să arate că un asemena demers ar face să eșueze „tot ce țara ar fi hotărîtă să dea"[71].

De la Viena, I. Bălăceanu arăta într-un raport că „ambasadorii celor patru puteri — Germania, Anglia, Franța și Italia — s-au întrunit pentru a discuta procedura de urmat în chestiunea notei colective". Contele Andrássy a refuzat să se alăture deocamdată puterilor, însă i-a declarat lui Bălăceanu „că nu va putea să se sustragă obligațiilor care-i sînt impuse ca semnatar al tratatului de la Berlin"[72], cu alte cuvinte ministrul de externe al Austro-Ungariei arăta clar că în cele din urmă se va alătura puterilor occidentale.

Bălăceanu relata că ministrul Austro-Ungariei la București va prezenta guvernului român o notă „în care va da sfaturi amicale" asupra chestiunilor de rezolvat, iar puterile nu vor întreprinde nici o acțiune pînă la sosirea răspunsului de la București[73].

De la Petersburg generalul I. Ghica informa guvernul, arătînd că Rusia a refuzat de asemenea să se alăture proiectului unei note colective, zicînd că va acționa „prin sfaturi" pe lîngă guvernul român [74]. Din discuțiile pe care ministrul român la Petersburg le-a avut cu Giers, colaborator apropiat al cancelarului rus Gorceakov, generalul Ghica a tras concluzia că Rusia era de partea guvernului român și dorea să vadă în relațiile cu România „o bună armonie" [75]. Acesta era un punct forte al guvernului român, căci, fără Rusia, amenințările țărilor occidentale n-aveau nici o putere.

---

[69] Arhiva B.C.S., fond Brătianu, pachet LVIII, dosar nr. 3. Telegrama din 11 iulie 1879 (st. n.).

[70] „Documente oficiale...", p. 54.

[71] Op. cit., p. 54—55.

[72] Op. cit., p. 56—57. Telegramă din Viena din 27 iunie/9 iulie 1879.

[73] Op. cit., p. 58. Telegrama din Viena din 28 iunie/10 iulie 1879.

Austro-Ungaria, care nu s-a amestecat pînă la acest punct în disputa româno-germană prilejuită de art. 44 al tratatului de la Berlin și care a avut în general o atitudine binevoitoare față de cabinetul de la București, s-a situat în vara anului 1879 pe poziția unui „mediator" între România și puterile occidentale. Sub masca „sfaturilor prietenești", Austro-Ungaria a adresat de fapt un ultimatum guvernului român, somîndu-l să se conformeze art. 44 al tratatului de la Berlin.

La 21 iulie/3 august 1879 contele Andrássy a trimis contelui Hoyos, ministrul Austro-Ungariei la București, o notă spre a fi adusă la cunoștința guvernului român [76].

Bazîndu-se pe o convorbire cu prințul Reuss, ambasadorul Germaniei la Viena, Andrássy înștiința guvernul român că Germania va propune puterilor să remită chestiunea îndeplinirii tratatului de la Berlin de către România unei conferințe a ambasadorilor de la Constantinopol. Aici Germania va propune ca Turcia să reintre în drepturile ei de suzerană, deoarece România nu a îndeplinit condițiile impuse recunoașterii independenței sale, iar guvernul otoman să emancipeze, „în calitatea sa de suzeran, pe evreii din România".

Andrássy i-a comunicat lui Reuss că Austro-Ungaria „nu este prea dispusă să se alăture unui asemenea demers" [77], dar că are intenția să adreseze cabinetului de la București „un cuvînt amical" pentru a-l avertiza „asupra neplăcerilor grave care-l amenință".

---

[74] Op. cit., p. 59. Telegrama din Petersburg din 4/16 iulie 1879.

[75] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independență, vol. 96, filele 418. Telegrama din Petersburg din 5/17 iulie 1879.

[76] Arhiva B.C.S., fond Brătianu, pachet LVIII/1, copia notei contelui Andrássy din 21 iulie/3 august 1879.

[77] Bălăceanu informase încă mai înainte Ministerul de Externe al României că Austro-Ungaria considera o asemenea soluție „ca impracticabilă și periculoasă : impracticabilă pentru că Turcia ar declina această misiune ; periculoasă pentru că Rusia nu ar permite ca să se repună în discuție unul din rezultatele războiului pe care l-am făcut..." (Vezi „Documente oficiale...", p. 58. Telegrama din Viena din 28 iunie/10 iulie 1879.)

În răspunsul adresat lui Reuss, Bismarck arăta că vede în îndeplinirea art. 44 al tratatului de către România o chestiune de demnitate pentru imperiul german şi pentru sine însuşi şi-şi va menţine punctul de vedere cu privire la convocarea conferinţei de la Constantinopol dacă alte mijloace nu vor reuşi să rezolve problema. Printre „alte mijloace" pe care Bismarck voia să le utilizeze era şi acela al notei colective, pentru care a obţinut consimţămîntul Angliei şi Franţei.

Andrássy atrăgea atenţia guvernului român asupra „gravităţii situaţiei" şi-l avertiza că Austro-Ungaria va fi nevoită să-şi recheme ministrul de la Bucureşti în cazul că puterile ar conchide că România nu a îndeplinit condiţiile impuse recunoaşterii independenţei sale.

Acest „sfat prietenesc" a produs o vie agitaţie la Bucureşti şi o serioasă nelinişte în sînul guvernului român. Ameninţarea cu rechemarea ministrului Austro-Ungariei de la Bucureşti era de fapt singura reală, care putea să pericliteze grav situaţia internaţională a României, deoarece puterile occidentale nu aveau alte mijloace de presiune asupra ţării noastre.

Austro-Ungaria, care trata cu Germania în această perioadă pactul de alianţă politică, a trecut clar pe poziţiile viitoarei sale aliate, iar Anglia şi Franţa, pe lîngă interesele materiale ce le aveau în România, nu aveau nici un interes să-l contrarieze pe Bismarck[78].

Pentru a preveni nota colectivă a ţărilor occidentale, guvernul român l-a trimis pe ministrul de externe V. Boerescu într-o misiune în capitalele europene pentru a explica poziţia guvernului român şi a obţine concesii; în acelaşi timp la Berlin a fost trimis ministrul de finanţe D. A. Sturdza pentru a duce la bun sfîrşit tratativele în privinţa răscumpărării căilor ferate.

V. Boerescu a vizitat Viena, Berlin, Petersburg, Paris şi Roma. De la Viena, Boerescu a trimis un raport oficial[79] şi o scrisoare adresată lui I. C. Brătianu[80], preşedintele Consiliului de Miniştri.

Andrássy l-a primit bine pe colegul său român, însă i-a declarat „că nu poate să se despartă de celelalte puteri, că va subscrie ceea ce vor subscrie şi ele". Boerescu l-a informat pe ministrul austro-ungar asupra soluţiilor pe care le propune guvernul român problemei egalităţii drepturilor, arătîndu-i în acelaşi timp că guvernul german insistă ca autorităţile române să fixeze categorii de evrei ce urmează a fi naturalizaţi, iar guvernul român este pentru liste nominale.

---

[78] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independenţă, vol. 96, fila 282.

[79] „Documente diplomatice...", p. 86—92. Raport din Viena al lui V. Boerescu din 26 iulie/8 august 1879.

[80] Arhiva B.C.S., fond Brătianu, pachet LVIII, dosar nr. 3, Viena, 8 august 1879.

Personal Andrássy s-a declarat de acord şi cu listele[81], dar sublinia că poziţia oficială a Austro-Ungariei rămîne aceeaşi — a nu se separa de celelalte puteri. Andrássy i-a mai spus ministrului român că totul depinde de Berlin şi dacă va fi trimis şi la Paris, aceasta va fi „numai o formulă de politeţe".

Într-adevăr, tratativele principale s-au desfăşurat la Berlin. Despre aceste tratative Boerescu l-a informat pe I. C. Brătianu într-o scrisoare de la Petersburg[82]. În privinţa art. 44 al tratatului de la Berlin, controversa categorii-liste a continuat să rămînă pe planul întîi. Boerescu considera că von Radowitz, secretar de stat în Ministerul de Externe al Germaniei, va ceda dacă se va trece la răscumpărarea căilor ferate. Cei doi diplomaţi au discutat despre proiectul de convenţie încheiat de Sturdza cu bancherii germani, care i s-a părut lui Boerescu „bun, clar şi avantajos pentru ţară". Von Radowitz „a fost prea mulţumit de declaraţia mea — relatează Boerescu — şi atunci a început a fi mult mai facil în concesiuni pentru proiectul în chestiunea izraelită".

Radowitz l-a lăsat pe Boerescu să înţeleagă că va accepta proiectul român pentru modificarea Constituţiei, stăruind ca listele de evrei ce urmează a dobîndi cetăţenia română să fie anexate la lege şi să fie votate în acelaşi timp. Radowitz a legat însă chestiunea modificării Constituţiei de răscumpărarea căilor ferate cerînd ca ambele chestiuni să fie rezolvate de Camerele de revizuire. La obiecţia lui Boerescu că rezolvarea lor împreună era dificilă şi că răscumpărarea căilor ferate ar trebui amînată pînă la sesiunea din iarnă, Radowitz i-a „declarat pozitiv că nu ne va recunoaşte independenţa decît după ce vom termina ambele chestiuni deodată", adăugînd că acelaşi lucru îl vor face Franţa şi Anglia, cu care Germania s-a înţeles.

---

[81] Contele Andrássy considera, ca părere personală, că cel mai bun lucru ar fi fost înscrierea art. 44 al tratatului de la Berlin în Constituţia României, cu menţiunea că îndeplinirea lui se va face prin legi speciale. (Vezi „Documente oficiale...", p. 86—92.)

[82] Arhiva B.C.S., fond Brătianu, pachet LVIII, dosar nr. 3. Scrisoarea din Petersburg din 16 august 1879. În această scrisoare Boerescu mai arăta că Giers este de partea guvernului român, însă nu se poate afişa prea mult deoarece Rusia „are aceeaşi chestiune la ea acasă".

Guvernul german ceda deci din poziţia sa „principială" faţă de art. 44 al tratatului de la Berlin, renunţa la atitudinea sa „irevocabilă" în schimbul satisfacerii de către guvernul român a pretenţiilor bancherilor germani. Nu sentimentele „umanitare" pentru o populaţie lipsită de drepturi politice determinau felul de a acţiona al lui Bismarck faţă de guvernul român, ci interesele unui grup de capitalişti care urmăreau să obţină noi profituri dintr-o afacere care dăduse faliment.

Acest lucru a ieşit cu deosebită tărie la iveală din discuţiile pe care le-a purtat ministrul de finanţe al României D. A. Sturdza cu Bismarck, în timpul vizitei ministrului român în Germania (efectuată cu cîteva zile mai înainte de vizita lui Boerescu).

Bismarck l-a primit pe D. A. Sturdza la Kissingen şi i-a arătat deschis că în această afacere de 100 000 000 de mărci au fost antrenate cercurile din jurul palatului, capitaliştii silezieni, bancherii berlinezi, micii rentieri şi că fără rezolvarea ei România nu va ajunge în rîndul statelor independente[83]. În aceeaşi convorbire, Bismarck a cerut şi rezolvarea sarcinilor impuse de Congresul de la Berlin, fără însă a mai insista asupra modalităţilor de îndeplinire.

La aceasta trebuie adăugat şi faptul că în afacerea Strousberg au fost atrase şi cercuri financiare franceze şi engleze, şi atunci se va putea înţelege mai uşor poziţia comună germano-franco-engleză în chestiunea recunoaşterii independenţei ţării noastre.

În timpul şederii lui D. A. Sturdza la Berlin s-a încheiat un proiect de convenţie pentru răscumpărarea căilor ferate de către statul român. Pentru a deveni lege, acest proiect trebuia ratificat atît de corpurile legiuitoare române, cît şi de Adunarea generală a acţionarilor căilor ferate române la Berlin.

Guvernul român a considerat dificilă rezolvarea ambelor chestiuni — modificarea art. 7 din Constituţie şi răscumpărarea căilor ferate — în aceeaşi sesiune a Camerelor şi a stăruit în rezolvarea lor succesivă. Aşa că lucrurile înaintau anevoios, nu după cum ar fi dorit guvernul german.

---

[83] *Mite Kremnitz, op. cit.*, p. 106—107.

Opoziţia conservatoare făcea greutăţi guvernului liberal la discutarea fiecărui paragraf al legii de revizuire, la modalitatea votării naturalizării ş.a.

Cu toate acestea, Adunarea constituantă de revizuire a adoptat la 25 octombrie 1879 st. n. legea de revizuire a art. 7 al Constituţiei României [84]. În noua formulare a art. 7 al Constituţiei a fost abrogată inegalitatea pe motive religioase, însă nu s-a acordat naturalizarea în masă evreilor care locuiau pe teritoriul României.

Paragrafele legii stipulau că cetăţenia putea fi acordată individual şi la cerere persoanelor care puteau dovedi că sînt utile ţării şi au locuit 10 ani în România. Erau dispensate de stagiu persoanele care dispuneau de capital, indivizii născuţi şi crescuţi în România şi care n-au beneficiat de protecţie străină, precum şi cei care au luptat în războiul de independenţă. Legea îmbina astfel atît criteriul acordării cetăţeniei pe categorii, cît şi criteriul listelor nominale.

Prin numeroasele îngrădiri cuprinse în lege, cetăţenia română se acorda unui număr restrîns de evrei bogaţi şi culţi, în timp ce masa populaţiei sărace evreieşti era lipsită de drepturi politice.

Într-o nouă telegramă circulară adresată reprezentanţilor români în străinătate [85], Ministerul de Externe cerea acestora să comunice guvernelor pe lîngă care sînt acreditaţi că guvernul român a înscris în Constituţie principiul egalităţii politice şi religioase şi practic a îndeplinit cerinţele art. 44 al tratatului de la Berlin. Austro-Ungaria a acceptat acest punct de vedere al guvernului român. Baronul Heymerle, care-l înlocuise pe Andrássy în funcţia de ministru al afacerilor externe al Austro-Ungariei, i-a promis lui Bălăceanu „bunele oficii ale guvernului imperial pentru a modera impresiile supărătoare pe care legea le-ar produce aiurea" [86].

---

[84] „Documente oficiale...", p. 153—154.

[85] Arhiva M.A.E., fond Războiul de independenţă, vol. 95, filele 160—163.

[86] „Documente oficiale...", p. 163. Telegrama din Viena din 16/28 octombrie 1879.

Într-adevăr, baronul Heymerle, cît și ambasadorul austro-ungar la Paris au intervenit pe lîngă guvernul francez în favoarea recunoașterii României[87], însă francezii „au declinat politicos această intervenție" arătînd că „Franța s-a angajat față de Bismarck să nu o recunoască (România. — *n.n.*) înaintea Germaniei, iar aceasta o va face imediat ce va fi promulgată legea de răscumpărare a căilor ferate".

Guvernul italian s-a declarat de asemenea satisfăcut de modificarea art. 7 din Constituția României și la 6 decembrie 1879 st. v. a recunoscut independența țării noastre, numindu-l în calitate de ministru plenipotențiar și trimis extraordinar pe contele Tornieli și acceptîndu-l în aceeași calitate pe N. Crețulescu la Roma la 22 ianuarie 1880. Hotărîrea guvernului italian a fost determinată de dorința acestuia de a normaliza relațiile cu România, de care-l legau tradițiile unei vechi prietenii, cît și de lipsa unor piedici de ordin economic în calea relațiilor româno-italiene.

Răspunsurile negative primite de la Berlin și Paris au determinat guvernul să reia în cursul aceleiași sesiuni discutarea convenției privitoare la răscumpărarea căilor ferate.

În timpul discuțiilor în Camera deputaților au fost aduse mai multe amendamente mărunte unor articole și un amendament important, art. 28 al convenției. Textul inițial al art. 28 stabilea transferul sediului Societății căilor ferate la București după intrarea în vigoare a convenției, adică după ce aceasta va fi aprobată și de către Adunarea generală a acționarilor. Camera deputaților amendase art. 28 în sensul că sediul societății trebuia transferat imediat în România, o dată cu adoptarea convenției. Deosebirile în redactare erau importante dacă ținem seama că acționarii germani își mențineau încă o bună perioadă de timp controlul asupra societății, în cazul că art. 28 era adoptat în forma inițială.

Această modificare a produs o vie nemulțumire la Berlin. Von Radowitz i-a spus lui Liteanu că guvernul român „l-a înșelat"[88] acceptînd acest amendament, iar de acum înainte guvernul german se consideră degajat de toate promisiunile făcute României.

---

[87] Arhiva M.A.E., vol. 176, dosar nr. 71 C4 din 1879. Telegrama din Viena din 26 noiembrie 1879.

[88] Arhiva M.A.E., vol. 12. Convenții căi ferate, dosar nr. D1 R1. Telegrama din Berlin din 28 noiembrie/10 decembrie 1879.

Guvernul german a fost deosebit de iritat şi de faptul că Italia recunoscuse independenţa României pe baza modificării art. 7 din Constituţie. Ameninţînd guvernul român, von Radowitz îi arăta lui Liteanu că Anglia şi Franţa nu vor proceda ca Italia, iar România va avea împotriva ei pe cele trei mari puteri în toate chestiunile. Guvernul de la Berlin ceru ca în termen de 10 zile, convenţia să fie adoptată, dacă nu, Germania „va considera insuficientă soluţia dată chestiunii evreieşti" [89].

Acelaşi Radowitz recomanda guvernului român să dizolve Camerele [90] dacă acestea fac opoziţie, căci prinţul Carol nu se va opune. Afirmaţia era adevărată, căci diplomaţia germană pusese în mişcare toate mijloacele de care dispunea. Pînă şi bătrîna împărăteasă Augusta a intervenit pe lîngă Carol Anton de Hohenzollern, tatăl domnitorului Carol, ca acesta să-l convingă pe fiul său de necesitatea adoptării convenţiei aşa cum fusese încheiată de D. A. Sturdza cu Bleichröder şi Hansemann.

Von Radowitz făcea din chestiunea adoptării convenţiei iniţiale „o chestiune de demnitate pentru guvernul german", pe deplin aprobată de guvernele francez şi englez [91].

În faţa acestui amestec brutal în treburile interne, ameninţat cu represalii de cele trei puteri occidentale, în frunte cu Germania, guvernul român a cedat presiunilor externe.

La 22 decembrie 1879/3 ianuarie 1880, senatul a aprobat punctul 28 al convenţiei în forma iniţială, respingînd amendamentele aduse de Camera deputaţilor. Conform procedurii parlamentare, proiectul trebuia adus din nou în discuţia Adunării deputaţilor.

După vacanţa de sărbători, la 16/28 ianuarie 1880, Adunarea deputaţilor, sub presiunea guvernului, a renunţat la votul său anterior şi a adoptat convenţia fără modificări, cu 72 de voturi contra 42, amînînd termenul de luare în posesiune a căilor ferate de către statul român de la 1 ianuarie 1880 la 1 martie 1880. La 26 ianuarie/6 februarie 1880 a fost promulgată legea pentru „cesiunea căilor ferate ale societății acționarilor către statul român”.

---

[89] *Jehan de Witte*, op. cit., p. 422.

[90] Arhiva M.A.E., vol. 12. Convenţii căi ferate, dosar nr. D1 R. Telegrama din Berlin din 3/15 decembrie 1879.

[91] Lordul Odo Russel, ambasadorul englez la Berlin, i-ar fi declarat lui Radowitz că, dacă i s-ar fi întîmplat aşa ceva Angliei, tunurile engleze ar fi fost de mult la gurile Dunării. Aceasta era o ameninţare reală, căci cele trei puteri erau hotărîte să blocheze Sulina dacă guvernul român nu s-ar fi conformat pretenţiilor lor.

Răscumpărarea căilor ferate s-a făcut în condiții extrem de grele [92], însă intrarea acestora în patrimoniul statului român a avut o mare importanță politică și economică.

După adoptarea acestei legi, guvernul român s-a adresat Austro-Ungariei cu rugămintea ca ea să intervină pentru recunoașterea independenței României, pe lîngă guvernele Germaniei, Angliei și Franței.

Într-o notă circulară adresată la 7 februarie 1880 st. n. de către baronul Heymerle ambasadorilor Austro-Ungariei la Berlin (contele Széchényi), Paris (contele Beuest) și Londra (contele Károly), aceștia erau însărcinați să facă demersurile necesare pe lîngă guvernele respective. Astfel Austro-Ungaria se erija din nou în „protectoare” a României, dovedindu-și „bunăvoința”.

Legea pentru răscumpărarea căilor ferate a fost primită cu o deosebită satisfacție la Berlin, Paris și Londra. Conform înțelegerii stabilite între cele trei puteri occidentale, la 8/20 februarie 1880 [93] reprezentanții la București ai Germaniei, Angliei și Franței au înmînat ministrului de externe al României cîte o notă cu conținut similar prin care guvernele respective recunoșteau fără alte condiții independența României [94].

---

[92] Arhiva M.A.E., vol. 12. Convenții căi ferate, dosar nr. 1 R1. Expunerea de motive la legea asupra cesiunii căilor ferate. Valoarea totală a capitalului investit de acționari fusese calculată la 237 500 000 de lei, plătibilă în decurs de 44 de ani. În primii 20 de ani statul român trebuia să plătească anuități de 18 847 870 și 18 481 897 de lei. În perioada de la 1 ianuarie 1900 la 1 decembrie 1923 trebuiau plătite anuități între 17 487 050 și 17 451 500 de lei. În primii 20 de ani statul român plătea 294 407 450 de lei, iar în următorii 24 de ani încă 418 937 700 de lei, în total 713 345 150 de lei, față de 237 500 000 de lei, cît investiseră acționarii !

[93] „Monitorul oficial al României” nr. 32 din 9/21 februarie 1880.

[94] Guvernul român, preocupat de extinderea legăturilor politice și de afirmarea țării ca stat independent a trimis în anii 1879—1880 misiuni diplomatice speciale în țări în care România nu avusese pînă atunci agenți diplomatici și care nu erau printre semnatarii tratatului de la Berlin. Membrii acestor misiuni purtau titlul de „trimiși extraordinari” și duceau cu ei scrisori ale domnitorului Carol către suveranii statelor respective în care se notifica recunoașterea independenței României. Aceste misiuni au fost trimise atît înainte de recunoașterea independenței țării noastre de către puterile occidentale, cît și după acest eveniment.

În aprilie 1879, în misiunea specială pe lîngă curtea regală a Suediei și Norvegiei și pe lîngă cea a Danemarcii a fost trimis principele Grigore Bassarab Brîncoveanu. Celelalte misiuni au fost trimise în 1880, după recunoașterea indepen-

Recunoaşterea independenţei României de către marile puteri ale Europei şi de către toţi vecinii ţării noastre a avut o mare însemnătate pentru dezvoltarea ulterioară a statului român.

România devenea un stat suveran, egal în drepturi cu toate celelalte state, liber să întreţină relaţii economice şi politice fără nici o îngrădire.

Au fost înlăturate piedicile pe care suzeranitatea otomană le impusese pînă în 1877 liberei dezvoltări a ţării noastre pe plan politic şi economic. A fost înlăturat amestecul în treburile interne ale României din partea agenţilor străini care, sub pretextul apărării intereselor cetăţenilor lor sau profitînd de regimul capitulaţiilor, ştirbeau interesele României. Pe plan diplomatic, situaţia de stat independent a României s-a manifestat prin ridicarea fostelor agenţii diplomatice la rang de legaţii sau înfiinţarea de legaţii în ţările în care România nu fusese reprezentată.

Dacă pînă în februarie 1880 numărul legaţiilor române în străinătate era restrîns, după recunoaşterea independenţei României şi de către celelalte puteri au fost înfiinţate reprezentanţe diplomatice în rang de legaţie în mai multe ţări ale Europei. Legaţia României la Bruxelles cu ministru acreditat şi în Olanda a fost înfiinţată la 16 februarie 1880 st. v.[95] Legaţiile din Berlin, Londra şi Paris au fost înfiinţate la 17 aprilie 1880. Ministrul român la Paris a fost acreditat şi la Madrid de la 1 aprilie 1882. Şi numărul legaţiilor străine la Bucureşti a crescut simţitor din 1880.

---

denţei României de către puterile occidentale. Notificarea acestui eveniment la curţile Belgiei şi Olandei precum şi preşedintelui Confederaţiei Helvetice a fost încredinţată ministrului României la Londra N. Calimachi-Catargi în februarie şi in iunie 1880.

La curtea Greciei notificarea recunoaşterii independenţei României a fost făcută de C. Esarcu la 21 februarie 1880 (st. n.).

Pe lingă curţile statelor germane au fost trimişi I. Kalinderu, Apostol Mănescu, colonelul N. Bibescu şi G. Vârnav Liteanu, ministrul României la Berlin, in august 1880.

La curţile Spaniei şi Portugaliei această misiune a fost indeplinită de Al. Plagino în martie 1880. Misiuni asemănătoare au fost trimise şi în ţări îndepărtate cum au fost S.U.A., Brazilia (septembrie 1880) şi Iranul (decembrie 1880). *N. D. Popescu*, op. cit., p. 300.

[95] Datele sint din *N. D. Popescu*. „Schiţă istorică...", p. 268—276. (Vezi şi *N. D. Popescu*. „Istoria războiului româno-ruso-turc", Bucureşti, 1903, p. VI.)

Agenţia diplomatică a Marii Britanii la Bucureşti a fost transformată în legaţie în aceeaşi zi cu recunoaşterea independenţei României, la 8 februarie 1880 st. v.[96]

Consulatul general al Olandei a fost transformat în legaţie încă de la 1 februarie 1880 st. v. Au fost create apoi legaţiile: Principatului de Monaco — 24 februarie 1880; Franţei — 27 februarie 1880; Germaniei — 1 martie 1880; Belgiei — 16 martie 1880; Greciei — 6 iulie 1880; Statelor Unite ale Americii — 10 august 1880; la 23 iunie 1881 a fost înfiinţată legaţia Spaniei la Bucureşti. Ţările scandinave erau reprezentate în România prin consuli. Numărul ţărilor cu care România întreţinea relaţii diplomatice în 1881 era de 18[97].

Reorganizarea Ministerului Afacerilor Străine şi a reprezentanţelor diplomatice ale României în străinătate după dobîndirea independenţei

Permanenta lărgire a relaţiilor diplomatice ale României independente a dus la necesitatea unor modificări structurale în organizarea Ministerului de Externe al ţării, organul de stat care înfăptuia politica externă şi a cărei veche organizare nu mai corespundea noii situaţii dobîndite de România pe planul relaţiilor internaţionale. Încă începînd de la Cuza, guvernele României au dus o luptă tenace pentru afirmarea ţării pe plan extern, pentru înlăturarea piedicilor impuse de suzeranitatea otomană. În acest scop au fost create şi organele politice necesare. Astfel în august 1862 a fost constituit Ministerul Afacerilor Străine al României[98], însă organizarea modernă a acestui minister s-a făcut abia mai tîrziu ţinîndu-se cont de sarcinile noului stat unitar pe plan extern.

Prin legea organică din 15 martie 1873[99] s-au fixat atribuţiile Ministerului de Externe şi ale reprezentanţelor politice ale României în străinătate. Însăşi fixarea acestor atribuţii marca preocuparea pentru impunerea României pe plan european şi înlăturarea opreliştilor datorate suzeranităţii străine. Turcia ar fi vrut ca România să nu întreţină relaţii politice cu statele străine, încercînd să se prezinte pe sine drept reprezentant unic al intereselor „provinciilor privilegiate Moldova și Valahia". De asemenea, marile puteri și în special Anglia cereau autorităților române respectarea întocmai a regimului capitulațiilor și jurisdicției consulare, în virtutea cărora tratatele comerciale încheiate de puterile europene cu Turcia, de obicei în condiții neavantajoase pentru ea, aveau efect automat și asupra României, împiedicînd țara noastră să ducă o politică economică și vamală conformă intereselor sale. Jurisdicția consulară prin care supușii străini erau scoși de sub autoritatea legilor române și puși sub autoritatea consulatelor străine producea o permanentă stare de tensiune și iritare. Ea favoriza tot felul de fraude și înșelăciuni din partea unor negustori străini care nu aveau a se teme de vreo pedeapsă. Se poate spune că regimul capitulațiilor și jurisdicția consulară, alături de pretențiile și șicanele Porții, erau deosebit de împovărătoare și umilitoare pentru țara noastră, și aceasta i-a făcut pe oamenii politici ai vremii, în spiritul năzuinței populare, să lupte pentru a le înlătura cît mai grabnic. În pofida pretențiilor Porții și ale altor state, legea organică a Ministerului de Externe din 1873 stabilea ca atribuții principale ale Ministerului de Externe : reprezentarea și apărarea intereselor statului român, executarea și interpretarea convențiilor și tratatelor, îndrumarea și controlul reprezentanțelor României în străinătate, eliberarea de pașapoarte, soluționarea litigiilor cu alte state ș.a., toate constituind de fapt atribute ale unui stat suveran. Pentru recunoașterea și respectarea acestor atribute, guvernul și reprezentanții României au luptat cu dîrzenie.

---

[96] Datele după *N. D. Popescu*. „Schiţă istorică...", p. 350—362.

[97] Op. cit., p. 362.

[98] „Monitorul oficial al României" nr. 168 din 1 august 1862 (st. v.).

[99] „Monitorul oficial al României" nr. 64 din 21 martie/2 aprilie 1873.

Legea din 1873 stabilea și organizarea internă a Ministerului Afacerilor Străine în diviziuni, servicii și birouri. De o deosebită importanță a fost, de asemenea, stabilirea rangului și sarcinilor reprezentanților României în străinătate. Pe atunci România era reprezentată în străinătate de „trimiși diplomatici, consuli și agenți de comerciu sau delegați". Sarcina principală a trimișilor era întreținerea de relații politice cu guvernele pe lîngă care erau acreditați. Trimișii și consulii îndeplineau funcțiile de ofițeri ai stării civile pentru românii din străinătate, de judecători în materie civilă și comercială pentru pricinile iscate între români, de notari și depozitari. Trimișii și consulii eliberau pașapoarte și apărau interesele cetăţenilor şi statului român, urmăreau îndeplinirea tratatelor şi convenţiilor încheiate de statul român cu guvernul respectiv, întreţineau corespondenţă cu organele statului respectiv şi informau guvernul român despre îndeplinirea misiunii lor.

România era reprezentată prin trimişi diplomatici, după legea din 1873[100], la Constantinopol, Paris, Londra, Roma, Berlin, Petersburg, Viena şi Belgrad, iar prin agenţi comerciali la Viena şi Tulcea. Consulii români în străinătate nu erau stabiliţi prin lege, însă aceasta stipula că ei vor fi numiţi „unde va fi trebuinţă". Deşi guvernul român se străduia să stabilească trimişilor săi în străinătate sarcini care nu se deosebeau de ale unui reprezentant diplomatic oficial, îndeplinirea acestora era de multe ori dificilă din cauza poziţiei neoficiale pe care reprezentanţii români o ocupau pe lîngă guvernul respectiv.

Trimişii României nu erau recunoscuţi ca reprezentanţi diplomatici oficiali şi nu au intrat deci în rîndurile corpului diplomatic atîta timp cît ţara noastră nu a fost independentă.

De obicei, ei erau invitaţi la toate ceremoniile şi recepţiile alături de întreg corpul diplomatic, erau primiţi în audienţă neoficială de suveranii statelor respective, purtau discuţii la Ministerul de Externe, toate acestea se făceau însă prin bunăvoinţa guvernelor, şi nu în virtutea unui drept oficial pe care l-ar fi avut România.

Guvernul englez, de pildă, nu a acceptat la Londra un agent diplomatic al României pe motiv că ţara noastră nu era stat independent, deşi Anglia avea la Bucureşti un agent diplomatic. Iar Bismarck, chiar în 1879 se adresa în mod ostentativ guvernului român prin intermediul Austro-Ungariei, ignorînd pe agentul diplomatic român la Berlin, Liteanu.

Situaţia inegală a reprezentanţilor români în străinătate a fost înlăturată o dată cu recunoaşterea oficială a independenţei ţării noastre.

Deoarece legea organică din 1873 fusese astfel întocmită încît includea în atribuţiile Ministerului de Externe pe acelea ale unui stat suveran, după proclamarea independenţei ţării noastre n-a fost nevoie de înlocuirea ei imediată, ci de introducerea unor modificări care să permită României independente să se afirme ca stat suveran și să stabilească relații diplomatice oficiale și egale cu statele străine.

---

[100] „Monitorul oficial al României" nr. 64 din 21 martie/2 aprilie 1873.

Modificări ale unor articole ale legii din 1873 au fost aduse în februarie, iulie și septembrie 1878, în februarie 1879 și în iunie 1880, cînd s-a încheiat procesul recunoașterii independenței României. Legea organică din 1873 a fost înlocuită cu o alta în 1882. Modificările cele mai importante la legea din 1873 au fost aduse unor părți și articole care priveau reprezentanțele României în străinătate.

Prin legea din 7 septembrie 1878 [101] s-au stabilit noile ranguri diplomatice ale reprezentanților români în străinătate, în conformitate cu situația nouă a țării. Astfel șefii misiunilor diplomatice ale României în străinătate erau împărțiți în trei clase. În clasa întîi intrau trimișii extraordinari și miniștrii plenipotențiari, în a doua miniștrii rezidenți, iar în clasa a treia însărcinații cu afaceri. În acțiunea de stabilire a relațiilor diplomatice cu țările europene și în special cu marile puteri, guvernul român a urmărit ca reprezentanții diplomatici ai celor două părți să aibă rangul de trimiși extraordinari și miniștri plenipotențiari.

Deosebit de importantă a fost legea din februarie 1879 [102] prin care se organiza întregul aparat diplomatic al României în străinătate.

Titlurile I și II ale acestei legi se refereau la legațiile și consulatele României în străinătate. Deși România nu stabilise încă relații diplomatice cu majoritatea țărilor menționate în lege, se instituiau totuși legații la Atena, Berlin, Belgrad, Constantinopol, Londra, Paris, Roma, Petersburg și Viena [103], cu mențiunea că șefii misiunilor române din aceste capitale vor putea fi însărcinați și pe lîngă alte curți. Legea preciza atribuțiile, în special politice, pe care le aveau reprezentanții României, și ele sînt comune cu ale reprezentanților tuturor statelor independente.

Legea stabilește de asemenea două categorii de reprezentanți consulari: consuli retribuiți și consuli neretribuiți. Gradele consulilor retribuiți erau: consuli generali, care puteau primi şi titlul de agenţi politici sau însărcinaţi de afaceri, consuli şi viceconsuli. Consulii au fost numiţi în oraşele mai importante care prezentau interes pentru România şi aveau în special sarcini economice şi juridice.

---

[101] „Monitorul oficial al României" nr. 199 din 8/20 septembrie 1878.

[102] Legea suplimentară relativă la legațiile și consulatele române în străinătate, precum și la administrația centrală a Ministerului Afacerilor Străine, publicată în „Monitorul oficial al României" nr. 35 din 14/26 februarie 1879.

[103] În proiectul prezentat Camerelor figurau și Bruxelles-Haga.

Titlul al III-lea al legii menţionate se referea la administraţia centrală şi la personalul ministerului. Legea menţionează că personalul şi organizarea rămîn aceleaşi, adăugînd însă şi unele posturi noi, necesare după lărgirea sarcinilor şi spaţiului de acţiune al ministerului.

Recunoaşterea independenţei şi stabilirea legăturilor diplomatice cu majoritatea ţărilor europene au necesitat şi stabilirea ierarhiei şi atribuţiilor personalului din misiunile diplomatice ale României în străinătate. Acestea sînt menţionate în legea din iunie 1880 [104].

Personalul legaţiilor române era format în afara şefului misiunii din : secretar de legaţie cl. I, care după cinci ani de serviciu putea primi titlul onorific de consilier de legaţie ; secretar de legaţie cl. a II-a şi ataşaţi. Secretarul de legaţie cl. I ţinea locul ministrului şi purta titlul de însărcinat de afaceri, în timpul cînd ministrul era în ţară, bolnav sau postul devenea vacant. Secretarul de legaţie cl. a II-a şi ataşaţii aveau sectoare concrete de activitate şi contribuiau la informarea cît mai exactă a guvernului român asupra situaţiei din ţara respectivă sau îndeplineau sarcinile cerute de la Bucureşti.

După cîţiva ani de activitate diplomatică destul de intensă, legată de recunoaşterea independenţei şi a regatului, după înfiinţarea de legaţii şi consulate, după încheierea a numeroase tratate şi convenţii s-a vădit că vechea organizare a Ministerului de Externe nu mai corespundea necesităţilor. Ministerul de Externe era însărcinat cu efectuarea unor studii temeinice pe pieţele occidentale, cu studierea tratatelor şi convenţiilor încheiate între alte state, a convenţiilor internaţionale la care trebuia să adere şi România şi, bineînţeles, să lupte prin toate mijloacele pentru apărarea intereselor României. Legea din 1873 devenea prea strîmtă, nemaiputînd face faţă multiplelor cerinţe puse în faţa sa. Aceste cerinţe au determinat ca vechea lege din 1873 să fie înlocuită la

---

[104] „Monitorul oficial al României" nr. 142 din 27 iunie 1880 (st. v.).

1 mai 1882[105] cu o alta care trebuia să reflecte mai amplu sarcinile ministerului și să distribuie personalul în funcție de aceste sarcini.

Ministerul a continuat să fie organizat pe diviziuni, servicii și birouri, însă atribuțiile acestora au fost extinse. Cea mai importantă dintre diviziuni a fost cea politică, care avea în subordine serviciul interpretatului și serviciul personalului și al ordinelor[106].

Acestei diviziuni i-a revenit sarcina de a pune pe picior de perfectă egalitate cu celelalte state relațiile externe ale României, de a apăra drepturile politice ale țării. În același timp, ea trebuia să studieze și să elaboreze tratatele politice și comerciale ale țării noastre, să găsească soluții pentru litigiile care aveau să fie aplanate pe cale diplomatică, să autorizeze purtarea decorațiilor străine sau să se pronunțe asupra decorării cu ordine românești a unor supuși străini.

Diviziunea consulară a comerțului internațional și a contenciosului, cu Biroul navigațiunii și statisticii porturilor în subordine, se ocupa în special de comerțul exterior și de navigație. În atribuțiile acestei diviziuni intrau studierea tarifelor vamale străine și coordonarea lor cu cele române, strîngerea materialului pentru viitoarele tratate comerciale, strîngerea informațiilor industriale și comerciale, găsirea de noi piețe pentru produsele românești, precum și apărarea pieței românești.

În afara acestor două diviziuni cu importante sarcini politice și economice în Ministerul Afacerilor Străine funcționau diviziunea comptabilității și serviciului arhivei și registraturii. În toate aceste sectoare în 1882 în Ministerul de Externe lucrau 27 de funcționari și 9 oameni de serviciu[107].

Corespondența diplomatică oficială între Ministerul de Externe și reprezentanțele României în străinătate se purta de obicei în limba franceză și română, scrisorile fiind cifrate.

În forma sa nouă, Ministerul de Externe a făcut față unor sarcini importante ale politicii externe la sfîrșitul secolului al XIX-lea, reușind să contracareze acțiunile ostile ale marilor puteri în chestiunea Dunării, să reașeze pe alte baze relațiile comerciale cu celelalte țări și în primul rînd cu Austro-Ungaria. De asemenea la Ministerul de Externe s-au căutat modalităţi de asigurare a securităţii României, aşezată la interferenţa sferelor de interese a două mari puteri : Rusia ţaristă şi Austro-Ungaria.

---

[105] „Monitorul oficial al României" din 2 mai 1882.

[106] Prima decorație românească a fost înființată la 10 mai 1877.

[107] Vezi *N. D. Popescu*. „Schiță istorică...", p. 177

★

Recunoaşterea independenţei de stat a României, legată direct de stabilirea primelor sale relaţii diplomatice bazate pe egalitate şi suveranitate, a constituit o probă deosebit de dificilă pentru diplomaţia românească. Această probă a fost trecută însă cu succes, şi o dată cu ea, pe planul relaţiilor internaţionale ale timpului, diplomaţia noului stat România îşi primea consacrarea şi locul pe care atîtea eforturi i-l acordau cu prisosinţă.

GH. CAZAN

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ÎNFIINȚAREA REPREZENTANȚELOR DIPLOMATICE ALE ROMÂNIEI LA...

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CONSTANTINOPOL

Relațiile diplomatice româno-turce, inițiate la sfîrșitul secolului al XIV-lea, au prezentat în decursul timpului aspecte deosebite, în funcție de natura și caracterul raporturilor dintre Imperiul otoman și statele feudale românești, Țara Românească, Moldova și Transilvania, devenite ulterior statul național, unitar și independent România.

Organele de relații externe folosite de țările române în raporturile de natură diplomatică cu Poarta otomană prezintă implicit, în cadrul transformărilor acestor raporturi, trăsături distincte de la o perioadă la alta pe care le vom urmări în continuare.

Începutul relațiilor diplomatice româno-turce; soli ai țărilor române la Poarta otomană

Primele contacte româno-turce au avut loc în timpul domnitorului Țării Românești Vlaicu Vodă (1369). Menționăm ca semnificativ în ce privește relațiile diplomatice rolul deosebit de important al domnitorului Țării Românești Mircea cel Bătrîn, care, în afară de contribuția sa politică și militară — subliniem astfel bătălia cîștigată pe pămînt românesc la Rovine (1394) — a purtat negocieri cu Poarta și a intervenit în problema succesiunii la tronul Imperiului otoman.

Statul feudal al Moldovei a avut prima ciocnire cu turcii în 1420.

Ambele țări române, în perioada în care raportul de forțe față de Poartă le era defavorabil, conform obiceiului otoman, „răscumpărau pacea" — așa cum au procedat și alte state din sud-estul european — prin plata unui tribut, acestea păstrîndu-și organizarea lor și totala libertate de acțiune [1], situație pe care doctrina de drept internațional specifică epocii o caracteriza în sensul că statul tributar își păstrează suveranitatea completă [2], deși plata tributului reprezintă o dovadă a slăbiciunii și diminuează strălucirea demnității [3].

Subliniem că doctrina islamică permitea ca chiar și Imperiul otoman, pus în dificultate, să răscumpere pacea „în mod temporar" și cu limitarea : „Nu este permis de a cumpăra pacea decît pentru a evita distrugerea" [4].

Evident că toate negocierile și comunicările necesare pentru rezolvarea problemelor amintite erau îndeplinite de soli, pe care țările române îi foloseau și cărora li se recunoștea condiția diplomatică necesară misiunii speciale cu care erau investiți.

Astfel, la cererea sultanului Mahomed al II-lea de a i se trimite de către Moldova un tribut anual de două mii de galbeni, domnitorul Petru Aron a trimis în 1455 ca sol la Poartă pe Mihul Logofătul pentru a negocia condițiile și cuantumul tributului și a asigura pacea. După încheierea misiunii diplomatice a acestuia, sultanul Mahomed al II-lea a făcut cunoscut domnitorului Moldovei hotărîrea sa printr-un hatișerif, în care este menționată și activitatea solului moldovean : „Ai trimis pe solul acesta și boier al tău, Mihul Logofătul, și printr-însul cuvintele domniei tale, pe care le-a spus. Deci dacă vei trimite haraciu două mii de ducați aur domniei mele în fiecare an, atunci va fi încheiată pacea..." [5]

Trimiterea de solii la Constantinopol de către țările române, cu caracterul de misiuni diplomatice extraordinare, a continuat și ulterior. Încheierea așa-numitului „tratat" între Ștefan cel Mare și Mahomed al II-lea (probabil în 1481) [6] a fost, desigur, rezultatul unor negocieri diplomatice.

---

[1] G. G. *Florescu.* „L'aspect juridique des khatt-i-chérifs. Contribution à l'étude des relations de l'Émpire Ottoman avec les Principautés Roumaines", in „Studia et acta orientalia" I, București, 1958, p. 127—128.

[2] Vezi *I. Bodin.* „De Republica libri sex", lib. I, cap. IX.

[3] *H. Grotius.* „De jure belli ac pacis, libri tres", cap. III, p. 22.

[4] Vezi *M. d'Ohson.* „Tableau général de l'Empire Ottoman", Paris, 1788—1824, vol. V, p. 62—63.

[5] Vezi „Studii", an V (1952), nr. 3, p. 197 ; *St. Pascu* și *Vl. Hanga.* „Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului R.P.R.", vol. II, București, Editura științifică, 1958, p. 389—390.

[6] Vezi „Istoria României", București, Editura Academiei R.P.R., vol. II, p. 528.

Solia logofătului Tăutu ca trimis din partea Moldovei la Poartă (1504) cu sarcina de a negocia cu privire la natura relaţiilor turco-moldovene [7] se înscrie în aceeaşi arie a trimişilor extraordinari.

În acest sens trebuie înţeleasă relatarea lui Dimitrie Cantemir privind caracterul plăţii tributului de către domnii Moldovei, care, urmînd exemplul Veneţiei, au răscumpărat de la Poartă cu bani suferinţele şi pagubele unei cotropiri [8].

Reprezentanţele permanente ale ţărilor române la Constantinopol în perioada feudală. Capuchehaiele ; caracterul, rolul şi activitatea lor

Cadrul înfiinţării unor reprezentanţe permanente ale ţărilor române la Constantinopol îl constituie noul conţinut al raporturilor româno-turce. Ţara Românească (din a doua parte a sec. XV) şi Moldova (de la începutul sec. XVI) au devenit state vasale, păstrînd esenţa acestui statut pînă la tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774). Statutul se caracteriza prin plata unui tribut ordinar anual care nu mai reprezenta preţul „răscumpărării păcii", ci constituia o îndatorire rezultînd din raportul de vasalitate, prin practica investirii domnilor de către Poartă şi, în sfîrşit, prin acordarea de sprijin militar Porţii otomane.

Poziţia ţărilor române, corespunzătoare statelor cu calitatea de subiecte de drept internaţional, a fost întotdeauna păstrată, deşi a suferit unele limitări mai accentuate, îndeosebi în perioada regimului fanariot. Această poziţie a ţărilor române pe planul relaţiilor internaţionale explică şi justifică esenţa de reprezentanţă diplomatică a misiunilor permanente ale acestora la Poartă.

Pentru desemnarea reprezentanţilor statelor vasale la Poartă a fost folosită denumirea turcească de capuchehaie.

---

[7] Vezi *I. Neculce*. „Letopiseţul Ţării Moldovei" şi „O samă de cuvinte", ediţie îngrijită de I. Iordan, Bucureşti, E.S.P.L.A. 1955, p. 109 ; *Gr. Ureche*. „Letopiseţul Ţării Moldovei", ediţie îngrijită de P. P. Panaitescu, Bucureşti, E.S.P.L.A. 1955, p. 126.

[8] Vezi *D. Cantemir*. „Descrierea Moldovei", Bucureşti, E.S.P.L.A. 1956, p. 216.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Reprezentantul Țării Românești la Constantinopol era denumit Eflac capuchethüdasî, al Moldovei — Bogdan capuchethüdasî, iar pentru cel al Transilvaniei era folosit termenul de „kapitiha"[9]. Prima capuchehaie a Moldovei la Constantinopol rezultă că a fost Jeronim, în a doua domnie a lui Petru Rareș[10], iar Transilvania, vasală Porții din 1541, menționează în documente prima sa capuchehaie în 1560[11].

O dată cu instituirea reprezentanțelor permanente ale țărilor române la Constantinopol, s-a evidențiat și necesitatea organizării unor sedii stabile. Menționăm astfel clădirea oficială a Moldovei din capitala otomană „Bogdan Serai", a Țării Românești, denumită „Vlah Serai", cît și „Casa Transilvană"[12]. Înființarea reprezentanțelor permanente de structură feudală de către țările române la Poarta otomană se impunea atît prin natura noilor relații româno-turce, care cereau continuitate, cît și prin specificul lor, pe linia atribuțiilor de îndeplinit.

Atribuțiile capuchehaielor țărilor române la Constantinopol pot fi împărțite în două categorii: atribuții comune cu ale celorlalți diplomați la Poartă și atribuții proprii raporturilor de vasalitate româno-turce.

Din prima categorie considerăm ca mai importante: relațiile capuchehaielor cu ambasadorii puterilor acreditați la Constantinopol și cu celelalte capuchehaie, contactele cu înalții demnitari otomani, participarea oficială sau oficioasă în problemele legate de pace și război, vizitele oficiale, felicitările la mari sărbători sau evenimente deosebite, înmînarea darurilor cu acest prilej.

[9] Noțiunea de capuchehaie este de origine turco-persană și se compune din cuvîntul turcesc „capu", cu semnificația de Poartă — și într-un înțeles mai larg de Poartă otomană — și din cuvîntul de origine persană „chehaia", format, la rîndul său, din „ched", casă, și „huda", stăpîn; prin schimbări semantice s-a ajuns la înțelesul de „reprezentant", de „trimis" cu sarcini de natură diplomatică în cadrul relațiilor de la suzeran la vasal, între Imperiul otoman și statele asupra cărora acesta își exercita dominația.

[10] Vezi „Documente Hurmuzaki", vol. II, 1, p. 623; *N. Iorga*. „Istoria românilor", București, vol. V, p. 53.

[11] Vezi *G. Müller*. „Die Turkennerrschaft in Siebenbürgen; Verfassungsrechtliches Verhältris sieberbürgens zur Pforte", 1541—1688, Sibiu, 1923, p. 71.

[12] *Wolfgang de Bethlen*. „Historia de rebus Transylvanicis", ed. a II-a, Cibinii, 1782, p. 146—147; *N. Iorga*. „Studii și documente", vol. IV, p. 200; „Documente Hurmuzaki", vol. IV, 2, p. 308.

Din cea de-a doua categorie, le subliniem pe următoarele: să menţină pe domn în scaun, informîndu-l în timp util de urzirea unui complot împotriva sa, iniţiat fie în ţară, fie la Constantinopol, să combată şi să încerce să neutralizeze adversităţile unora din demnitarii Porţii sau a reprezentanţilor unor puteri străine potrivnice domnitorului său, să facă plata tributului, să ceară şi să aducă, atunci cînd Poarta va dispune în acest sens, investitura domnitorului, să caute să abată bănuielile turcilor, într-un cuvînt să facă totul pentru a menţine fiinţa statului şi stabilitatea domniei [13].

Dreptul islamic, fundamentat pe Coran, prevedea în principiu respectarea şi garantarea soliilor. Aplicarea sa de către Poartă era însă determinată, în unele cazuri, de condiţii de oportunitate. Astfel, domnitorul Ţării Româneşti Laiotă Basarab sublinia într-o scrisoare din anul 1474 către braşoveni, care opriseră un sol al său: „Turcii, că sînt turci, nu sînt creştini, şi tot se duc solii lui Ştefan Voievod la ei şi nu-i opresc". Din cercetarea istoricului ambasadelor acreditate la Poartă se constată însă că unii diplomaţi europeni acreditaţi aici — contrar prevederilor formale ale regimului diplomatic — au fost întemniţaţi, după cum înregistrăm destule capuchehaie care au fost chiar omorîte [14].

Poziţia specială a capuchehaielor, ca reprezentanţi permanenţi ai unor domnitori vasali Porţii, a inclus pentru aceştia şi o responsabilitate specială, care rezulta din faptele domnitorului care i-a trimis. Astfel, capuchehaiele au răspuns şi au plătit uneori cu viaţa pentru actele de infidelitate ale domnitorului faţă de Poartă, pentru neexecutarea obligaţiilor luate de acesta în materie de aprovizionare a Imperiului otoman, de plata tributului la termen, cît şi pentru măsuri interne împotriva unor boieri privilegiaţi [15].

---

[13] „Documente Hurmuzaki", vol. I, p. 578; vol. IV, p. 517; *Hurmuzaki.* „Fragmente", vol. III, p. 175—176, 215; *N. Iorga.* „Studii şi documente", vol. IV, Prefaţa, p. LXXVI, IX, p. 134.

[14] „Documente Hurmuzaki", vol. II, 1, p. 504—505; vol. IV, 2, p. 49; vol. XII, p. 171; vol. XIII, p. 147.

[15] *I. D. Condurachi.* „Soli şi agenţi ai domnilor Moldovei la Poartă în sec. XVII", Bucureşti, 1920; de acelaşi autor, „Diplomaţi români în trecut (sec. XIV—XVII)", Braşov, 1937, p. 41—49. Vezi şi *A. Golimas.* „Despre capuchehaiele Moldovei şi poruncile Porţii către Moldova pînă la 1829", Iaşi, 1923.

Funcția externă a statelor românești vasale Porții, exercitată în principal prin capuchehaie, era limitată îndeosebi pe linia obligativității încadrării ei în politica generală otomană.

Lupta antiotomană dusă de unii domnitori români în evul mediu a învederat caracterul flexibil al relațiilor externe româno-turce. În perioada luptei duse de Mihai Viteazul pentru independență și unirea politică a celor trei țări române (sfîrșitul sec. XVI — începutul sec. XVII), acesta a trimis numeroase solii, dintre care menționăm pe cele de la Viena, Praga și Moscova [16], folosind un adevărat „aparat diplomatic" [17]. Pe linia celor arătate, Poarta a reacționat violent. Astfel, pentru acțiunile lui Mihai Viteazul întreprinse în Transilvania, a mutilat și executat pe capuchehaia acestuia, Dimo Celepi [18], soartă pe care a avut-o mai tîrziu și Iano, capuchehaia lui Dimitrie Cantemir [19].

Poarta a asigurat, în general, capuchehaielor garantarea sediului, o imunitate relativă de jurisdicție, imunitatea fiscală și liberul exercițiu al cultului religios în biserici considerate anexe ale sediului, privilegiu deosebit de important în conceptul islamic [20].

Din cele arătate, rezultă că Poarta a acordat capuchehaielor țărilor române la Constantinopol un statut care ținea seama de unele trăsături ce caracterizau regimul diplomatic de care beneficiau reprezentanții permanenți ai puterilor acreditate pe lîngă sultanul otoman. Condiția recunoscută capuchehaielor române, de esență evident diplomatică, însă limitată în ce privește privilegiile și imunitățile, constituie totodată reflectarea pe plan extern a autonomiei țărilor române, care a variat în funcție de conjunctura politică a timpului.

---

[16] „Din istoria Transilvaniei", București, 1961, ed. a II-a, p. 207 ; *P. P. Panaitescu.* „Mihai Viteazul și Rusia", în „Studii", I (1948), nr. 4, p. 142—148 ; *E. Stănescu.* „Ecoul luptelor pentru independență de la sfîrșitul veacului al XVI-lea (O scrisoare a ministrului Martin Crusius către Mihai Viteazul)", în „Studii", an XVII (1964), nr. 2, p. 323—333.

[17] *C. Gölner.* „Despre aparatul diplomatic al lui Mihai Viteazul", în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj", IX, 1966, p. 85—107.

[18] *A. Veress.* „Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești", vol. VI, București, 1932, p. 289.

[19] *I. Neculce*, op. cit., p. 271.

[20] *N. Iorga.* „Istoria românilor", vol. V, p. 175, nota 4.

Destrămarea feudalismului și începuturile relațiilor capitaliste în țările române au determinat apariția în suprastructura politică și juridică a unor elemente noi, care urmau să ducă la schimbări corespunzătoare în raporturile de vasalitate româno-turce, respectiv a statutului reprezentanței permanente a principatelor la Poartă. Cadrul acestor transformări îl constituie, pe de o parte, acțiunea consecventă a Rusiei pentru slăbirea Imperiului otoman și întărirea propriilor sale poziții, iar pe de altă parte politica dusă de marile puteri europene din Apus cu privire la apărarea propriilor interese în această parte a Europei. Scăderea forței și prestigiului Imperiului otoman a creat condiții favorabile luptei de eliberare a popoarelor din sud-estul european — inclusiv a poporului român — împotriva dominației turcești, care dura de secole.

Tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774) — încheiat în urma victoriei Rusiei asupra Turciei — reflectă noile condiții obiective care duceau la schimbarea de conținut a raporturilor româno-turce din trecut, caracterizate prin politica expansionistă otomană, și favorizau trecerea la un nou sistem de relații, bazat pe sistemul convențiilor internaționale. Tratatul menționat prevedea astfel în art. 16 pct. 9 pentru capuchehaiele țărilor române respectarea unui regim caracterizat prin unele privilegii proprii agenților diplomatici, acestea fiind denumite „însărcinați cu afaceri", beneficiind de „dreptul ginților"[21].

În prima parte a secolului al XIX-lea, îndeosebi după tratatul de la Adrianopol (1829), principatele și-au întărit autonomia și au dobîndit condiții favorabile dezvoltării lor politice și economice. Tratatul menționat prevedea expres „deplina libertate a comerțului" pentru principate și dreptul locuitorilor acestora de a naviga „în mod liber, cu vase comerciale proprii".

Regulamentele organice ale Țării Românești și Moldovei au prevăzut, în cadrul acelor dispoziții care exprimau principii de organizare ale statului pe baze moderne, norme referitoare la reprezentantul țării la Constantinopol. În noile condiții, în care calitatea de subiect de drept internațional a principatelor era subliniată ca urmare a reglementării făcute prin actele fundamentale cu caracter intern menţionate[22], instituţia reprezentantului permanent al acestora la Poartă prezenta unele trăsături care indicau mersul ei ascendent. Cadrul era format dintr-un complex de noi aspecte, dintre care menţionăm : instituirea consulatelor — respectiv agenţiilor — la Bucureşti şi Iaşi de către Rusia (1782), Austria (1883), Prusia (1785), Franţa (1798), Anglia (1803)[23] şi folosirea de agenţi „oficioşi" de către principate în unele capitale străine[24].

---

[21] *D. A. Sturdza* ș.a. „Acte și documente relative la istoria renașterii României", vol. I, București, 1900, p. 132.

În această perioadă, care a durat pînă la Unire (1859), reprezentanţele permanente ale Moldovei şi Ţării Româneşti la Poartă s-au caracterizat — în afară de situaţia specială a agenţiei diplomatice a Ţării Româneşti în timpul revoluţiei de la 1848, de care ne vom ocupa ulterior — prin unele trăsături noi, care anunţau în mod progresiv transformări în organizare şi atribuţii corespunzătoare începuturilor şi dezvoltării relaţiilor capitaliste.

Menţionăm astfel unele din aspectele mai semnificative ale rolului, activităţii şi funcţiilor reprezentanţelor diplomatice ale celor două principate la Constantinopol în această perioadă :

— Capuchehaia avea în competenţa sa problemele cu caracter diplomatic, asigura înalta supraveghere a cancelariei reprezentanţei, rezolva cererile ce îi erau adresate, dispunea executarea sentinţelor pronunţate de tribunale împotriva cetăţenilor din ţara română al cărei reprezentant era, hotăra asupra numirilor în comisiile mixte propuse de cancelariile străine sau din oficiu şi semna paşapoartele şi diplomele de navă.

— Cancelariatul reprezentanţei era însărcinat cu protecţia intereselor comerciale ale supuşilor respectivi domiciliaţi în Turcia şi cu problema documentelor necesare navelor sub pavilion naţional.

---

[22] *I. Vintu* şi *G. G. Florescu*. „Unirea Principatelor în lumina actelor fundamentale şi constituţionale", Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1965, p. 55—56.

[23] „Istoria României", Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, vol. III, p. 438 ; *A. Oţetea*. „Infiinţarea consulatelor franceze în ţările româneşti", în „Revista istorică", an VIII (1932), nr. 10—12, p. 12, p. 334 ; Vezi *G. Zeller*. „Histoire des relations internationales", sub direcţia lui P. Renouvin, vol. II, Paris, 1953, p. 12.

[24] *A. Oţetea*. „Influenţa Moldovei şi Ţării Româneşti asupra politicii Porţii", în „Revista arhivelor", 1960, nr. 1, p. 51—53 ; Vezi *F. von Genz*. „Dépéches inédites..." (1813—1828), 3 vol., Paris, 1876—1877.

— Personalul cancelariatului era format din: director, secretar, casier, kiatib (interpret pentru limba turcă), grefier, căpitan de port, doi capouglani, un copist şi un aprod[25].

— Salariile personalului erau plătite de capuchehaie din taxele percepute pentru serviciile prestate de reprezentanţă[26].

Agenţia Ţării Româneşti la Constantinopol (iunie-septembrie 1848)

Relaţiile româno-turce şi, implicit, caracterul şi natura reprezentanţei Ţării Româneşti la Constantinopol au suferit schimbări structurale în perioada anului revoluţionar 1848.

Preluarea puterii de stat de către guvernul provizoriu, la 11 iunie 1848, determinată de acţiunea maselor populare, a creat condiţiile necesare pentru o acţiune susţinută de întărire a suveranităţii de stat.

Prin stabilirea unor trăsături noi ale poziţiei internaţionale a Ţării Româneşti, în spiritul Proclamaţiei şi Programului revoluţionar de la Islaz, statul muntean era îndrituit de a întreţine relaţii diplomatice cu toate statele, în mod nemijlocit şi pe plan de egalitate.

În conformitate cu punctul 15 din Programul revoluţionar, reprezentanţa diplomatică a Ţării Româneşti la Poartă urma să fie naţională, expresie a noii structuri a statului.

Guvernul provizoriu a numit ca reprezentant al ţării la Constantinopol pe Ion Ghica[27], care a fost considerat ca trimis diplomatic în lumina prevederilor dreptului internaţional modern. Astfel, Ion Ghica a primit denumirea de „agent", şi nu de „capuchehaie", titlu care trebuia să constituie, în noile condiţii ale relaţiilor româno-turce, numai un vestigiu ce amintea de legătura dintre domnitorul vasal și Poarta suzerană.

---

[25] Arhiva M.A.E., vol. 292, filele 134—135.

[26] Loc. cit., vol. 293, filele 14—16.

[27] După o scurtă perioadă în care a reprezentat Ţara Românească la Constantinopol în calitate de agent diplomatic, Ion Ghica a fost de mai multe ori ministru şi preşedinte al Consiliului de Miniştri, apoi a revenit din nou la cariera diplomatică, fiind trimis în 1876 în misiune extraordinară la Londra pentru pregătirea pe plan extern a importantelor evenimente care au premers independenţei de stat a României. Ministru plenipotenţiar la Londra între anii 1881 şi 1888, a fost şi delegatul ţării noastre la conferinţa de la Londra privitoare la Dunăre (1883).

Activitatea agenției diplomatice a Țării Românești la Poartă a prezentat, în perioada revoluției de la 1848, două etape distincte.

În prima etapă, Ion Ghica a fost acreditat ca agent diplomatic la Constantinopol de către guvernul provizoriu al Țării Românești, organ colegial care exercita puterea supremă de stat și avea în competența sa — în cadrul atribuțiilor de șef de stat — numirea titularilor de misiuni diplomatice.

Regimul revoluționar din Țara Românească nefiind însă recunoscut de Turcia, I. Ghica nu a fost recunoscut în mod oficial ca agent al țării la Poartă.

În această etapă constatăm următoarele aspecte : (a) I. Ghica a avut relații cu caracter „oficios" cu Poarta și cu reprezentanții diplomatici ai marilor puteri acreditați la Constantinopol, ceea ce, în fond, corespundea cu o recunoaștere „de facto" ; (b) fosta capuchehaie a Țării Românești la Poartă, N. Aristarchi, din timpul domniei lui Gh. Bibescu nu se considera demis, guvernul provizoriu nefiind recunoscut de Turcia, și încerca prin intrigi să creeze piedici lui I. Ghica.

Misiunea principală a lui I. Ghica la Constantinopol a fost să obțină, prin consultări și negocieri cu reprezentanții marilor puteri acreditați la Poartă și cu miniștrii otomani, recunoașterea internațională a guvernului provizoriu și, implicit, a noilor stări din Țara Românească. Între Poartă și reprezentantul diplomatic muntean s-au stabilit în acest scop relații pe care le-am definit ca „oficioase" și care exprimau într-o anumită măsură orientarea politicii turcești de a-și asigura o punte de legătură în vederea unei înțelegeri[28].

A doua etapă a activității agenției Țării Românești la Poartă se caracterizează prin recunoașterea calității sale de reprezentanță diplomatică, consecință a recunoașterii de către Turcia și de către reprezentanții marilor puteri a noii conduceri a Ţării Româneşti : locotenenţa domnească. Implicit, fosta capuchehaie, N. Aristarchi, nu mai putea invoca nici în faţa Porţii vreo calitate oficială sau oficioasă. Ea a continuat însă să folosească relaţiile sale personale pentru a susţine pe cale particulară interesele fostului domnitor [29].

---

[28] „Anul 1848 în Principatele Române", vol. I, p. 601—610, 681—683 ; vol. II, p. 99—101 ; vol. III, p. 101—106, I. Ghica către ministrul de afaceri externe al Țării Românești, iunie și iulie 1848, op. cit., vol. II, p. 197—201 ; I. Ghica către Poartă și ambasadorii Franței și Angliei, iunie 1848, op. cit., vol. III, p. 118—121 ; I. Ghica către Riza pașa, ministrul de război al Turciei, iulie-august 1848 ; op. cit., p. 121—130 ; I. Ghica către Poartă iulie-august 1848.

În urma tratativelor dintre Suleiman paşa şi guvernul provizoriu — a cărui majoritate, cu toată opunerea lui N. Bălcescu, nu era pentru rezistenţă — s-a ajuns la un acord : guvernul provizoriu urma să se retragă, în locul său fiind prevăzută alegerea unei locotenenţe domneşti formată din trei membri, organ ce urma să exercite puterea supremă de stat ; unele din prevederile Programului revoluţionar urmau să fie revizuite şi supuse confirmării sultanului ; o delegaţie a Ţării Româneşti trebuia să plece la Constantinopol pentru a continua tratativele ; Turcia, prin Suleiman paşa, recunoştea în aceste condiţii regimul din Ţara Românească [30].

Delegatul otoman Suleiman paşa a invitat printr-o notă pe agenţii şi consulii puterilor acreditaţi în Bucureşti să intre în relaţii oficiale cu locotenenţa domnească, pe care a recunoscut-o, „în numele m.s. sultanului, ca un guvernămînt legitim al Valahiei" [31].

În urma recunoaşterii, în condiţiile arătate, a Ţării Româneşti de către Poartă, Ion Ghica a primit noi scrisori de acreditare din partea locotenenţei domneşti ca agent diplomatic al ţării la Constantinopol [32]. Agentul român urma să-şi exercite atribuţiile în această nouă situaţie, regimul locotenenţei domneşti reprezentînd o limitare mai accentuată a suveranităţii Ţării Româneşti de către suzeranitatea otomană, decît în perioada guvernului provizoriu, dar cu evident mai multe atribute de suveranitate decît în perioada anterioară revoluţiei.

---

[29] Op. cit., vol. IV, p. 29—30.

[30] Op. cit., vol. II, p. 705—706 ; vol. III, p. 1, 52, 54.

[31] Op. cit., vol. III, p. 167. Nota circulară a lui Suleiman paşa către consulii puterilor străine la Bucureşti, Giurgiu, 2 august 1848 ; vezi şi Nota circulară a secretariatului de stat al Ţării Româneşti către consulii puterilor străine, Bucureşti, 5 august 1848, în op. cit., p. 243.

[32] Op. cit., p. 29 ; Secretarul de stat al Ţării Româneşti către ministrul de afaceri externe al Turciei, 9 august 1848, op. cit., p. 501—504 ; I. Ghica către secretarul de stat al Ţării Româneşti, august, 1848.

Așteptînd să fie primit în audiența oficială, I. Ghica continua să întrețină relații cu miniștrii otomani [33].

Agentul Țării Românești la Constantinopol a îndeplinit în perioada revoluției de la 1848 un rol deosebit de important. El a avut consultări și a purtat negocieri, ca un adevărat șef de oficiu diplomatic modern, cu miniștrii Porții, îndeosebi cu marele vizir și ministrul de afaceri externe ; a întreținut legături cu șefii misiunilor diplomatice străine acreditați la Poartă ; a acționat pentru promovarea pe plan extern a țelurilor revoluției muntene și în principal pentru recunoașterea statului național Țara Românească, cu puternice atribute de suveranitate ; s-a exteriorizat ca un reprezentant diplomatic al unui stat modern, care își are fundamentat dreptul de ambasadă pe suveranitatea națională ; a contribuit prin participarea sa activă la cît mai buna desfășurare a lucrărilor delegației Țării Românești sosite la Poartă în august 1848, în a cărei activitate s-a integrat.

Delegația Țării Românești a avut caracterul și atribuțiile unei misiuni diplomatice care urma să continue la Constantinopol, cu conducerea de stat otomană, negocierile purtate la București de împuternicitul otoman Suleiman pașa cu conducerea de stat a Țării Românești. Nu ne găsim deci în fața unei delegații venită la sultan să solicite, supusă, acordarea unor măsuri pentru țară, ca fostele deputății de boieri, ci în fața unei misiuni ce urma să ducă tratative în numele statului muntean în principalele probleme privind relațiile româno-turce, fiind inclusă și problema mănăstirilor închinate.

Ceremonialul plecării misiunii diplomatice a Țării Românești — cu sarcini care îi confereau un caracter special și temporar, deci, în lumina terminologiei diplomatice, o misiune extraordinară, spre deosebire de cea ordinară, cu caracter permanent — a marcat natura cu care era învestită : înainte de îmbarcarea pe o navă care avea arborat pavilionul românesc (5 august 1848), a primit onorurile din partea unei gărzi militare turcești, iar Omer pașa, comandantul șef al forțelor otomane din zonă, a organizat în cinstea ei o primire oficială [34].

Împletirea activității agenției diplomatice a Țării Românești la Constantinopol cu cea a misiunii diplomatice extraordinare a Ţării Româneşti a avut loc în vederea realizării scopului comun: obţinerea recunoaşterii pe plan extern a unei poziţii internaţionale a ţării care să exprime principalele atribute ale suveranităţii de stat prevăzute de dreptul internaţional modern.

---

[33] Op. cit., p. 101—103 ; 118—130.

[34] *A. Ubicini*, „La Turquie actuelle", Paris, 1858, p. 211—212.

Misiunea diplomatică extraordinară română era formată din Şt. Golescu, N. Bălcescu, D. Brătianu, Gr. Grădişteanu, N. Vasiliad şi A. Ubicini în calitate de secretar[35], la care s-a alăturat şi reprezentantul permanent al ţării la Poartă, Ion Ghica, respectîndu-se astfel uzul diplomatic curent.

Misiunea Ţării Româneşti a sosit la Constantinopol în seara de 10 august 1848, fapt imediat anunţat la Poartă de I. Ghica[36].

Documentele prezentate la Poartă de misiunea română au fost luate în discuţie în două consilii, în mod succesiv: într-un consiliu, sub preşedinţia marelui vizir, şi apoi într-un alt consiliu, în prezenţa sultanului. Faţă de schimbarea radicală de poziţie manifestată de Turcia, care a revenit asupra înţelegerii stabilite cu Suleiman paşa, după cum rezultă şi din declaraţia lui Fuad paşa, Poarta refuzînd să recunoască „delegaţiei" caracterul legal şi oficial[37], N. Bălcescu, care s-a impus în timpul negocierilor ca şef necontestat al misiunii, a scos în evidenţă că se impune întocmirea şi depunerea unui memoriu de protest, care a fost remis ministrului de externe al Turciei, Ali paşa[38], urmînd ca, în aceste condiţii, misiunea să se reîntoarcă la Bucureşti.

Agenţia diplomatică a Ţării Româneşti la Constantinopol a întrunit în timpul revoluţiei de la 1848 unele trăsături noi, proprii organelor moderne de relaţii internaţionale, corespunzătoare perioadei capitalismului ascendent.

Modul în care a acţionat agenţia în timpul acestor mari frămîntări nu a rămas fără roade. Lupta dusă de agentul diplomatic român Ion Ghica, atît singur, cît şi în colaborare cu N. Bălcescu, în faza activităţii misiunii diplomatice române, a marcat un moment însemnat în lupta poporului român pen-

---

[35] „Anul 1848 în Principatele Române", vol. III, p. 188.

[36] Op. cit., p. 327. I. Ghica către Poartă, Constantinopol, 10 august 1848.

[37] Op. cit., p. 721.

[38] G. G. Florescu. „N. Bălcescu et la Porte Ottomane", în „Studia et acta orientalia", IV (1962), p. 61.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

tru cucerirea suveranității, constituind un precedent de care s-a ținut seama ulterior, atunci cînd a fost înfăptuită unirea.

În urma înăbușirii revoluției din Țara Românească în toamna anului 1848, ambele principate au avut reprezentanți la Poartă, folosind instituția capuchehaiei, cu trăsăturile proprii ultimei perioade în care a funcționat.

După războiul Crimeii, prin încheierea tratatului de la Paris din 30 martie 1856, marile puteri europene : Franța, Rusia, Anglia, Austria, Prusia, Sardinia și Turcia, au instituit garanția internațională asupra Principatelor Române, urmînd ca organizarea acestora să fie făcută ulterior.

Adunările ad-hoc întrunite în ambele principate (1857) au învederat că Țara Românească și Moldova au întreținut relații diplomatice atît cu Turcia, cît și cu alte state, definind totodată un nou conținut al noțiunii de suveranitate, care corespundea cu cel de „suveranitate națională"[39], în temeiul căreia, implicit, dreptul de ambasadă apărea ca un atribut esențial.

Convenția de la Paris din 19 august 1858 prevedea în art. 9 al. 2, referitor la reprezentanța Principatelor Române la Poartă, următoarele : „Hospodarii (domnitorii. — *n.a.*) vor fi reprezentați la curtea suzerană prin agenți (capuchehaie) născuți moldoveni sau munteni, nesupuși la nici o protecție străină și primiți la Poartă". Această dispoziție păstra esența reprezentanței permanente, expresie a caracterului relațiilor româno-turce din trecut, pe care era grefată garanția internațională a marilor puteri.

Noua situație astfel creată, deși se caracteriza prin formele de dependență proprii dreptului internațional din secolul al XIX-lea, bazat pe voința marilor puteri[40], va fi folosită de principate pentru recunoașterea dreptului lor de a institui oficii diplomatice moderne, atribut de suveranitate care va fi dobîndit în perioada înfăptuirii și consolidării Unirii, și se va reflecta în primul rînd în caracterul și atribuțiile reprezentanței permanente a Principatelor Unite la Constantinopol.

---

[39] *D. A. Sturdza* ș.a. „Acte și documente...". vol. VI, partea I, p. 183—191 ; partea a II-a, p. 135—141.

[40] *A. Bolintineanu*. „Sur les rapports entre le droit international et les relations internationales comme objet de recherche sociologique. Points de repère et orientations", in „Revue roumaine des sciences sociales", série Sciences juridique, t. 10, 1966, nr. 2, p. 259—260.

Agenția Principatelor Unite la Constantinopol în perioada formării și consolidării statului național și unitar român (ianuarie 1859—februarie 1866)

Îndoita alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor în ambele principate (5 și 24 ianuarie 1859) a constituit o izbîndă importantă împotriva suzeranității otomane, stabilind premisele pentru o nouă poziție internațională a principatelor, superioară celei recunoscute de convenția de la Paris. În mod implicit, noile trăsături ale reprezentanțelor celor două principate la Constantinopol caracterizau o instituție de drept internațional care depășea, atît din punct de vedere al formei, cît și al conținutului, prevederile din art. 9 al. 2 ale convenției. În consecință, Cuza, în cadrul primelor măsuri luate — numirea guvernelor în cele două țări, deschiderea prin mesaj domnesc a Adunării din Moldova —, a dispus destituirea lui N. Aristarchi [41], capuchehaia Țării Românești la Constantinopol, ostil Unirii, I. Photiades, capuchehaia Moldovei la Constantinopol, fiind deja demis la 17 octombrie 1858 de V. Alecsandri, care, pentru aceleași motive, a luat măsura în calitatea sa de ministru de externe al Moldovei [42].

Pentru a face cunoscut Porții rezultatul alegerilor din principate, a plecat la Constantinopol o delegație a Adunării elective a Moldovei, condusă de C. Negri, și o delegație a Adunării elective a Țării Românești, în frunte cu I. I. Filipescu. Sarcina inițială a celor două delegații era de a obține de la Poartă acordarea învestiturii pentru domnitor, iar de la reprezentanții puterilor garante, recunoașterea internațională a noilor stări din principate. Aceste două delegații, expresie a adunărilor reprezentative din cele două țări române, au întrunit în același timp trăsăturile unor misiuni diplomatice extraordinare.

Cele două agenții — a Moldovei și a Țării Românești — fiind fără titulari în urma demiterii vechilor capuchehaie, șefii celor două misiuni și-au asumat și sarcina de a gira conducerea acestora. Astfel a fost asigurată continuitatea de reprezentare la Poartă a celor două principate în perioada februarie-septembrie 1859 [43]. Numai în urma recunoaşterii îndoitei alegeri de către Turcia şi puterile garante, prin protocolul de la Paris din 6 septembrie 1859, s-a pus problema numirii noilor agenţi diplomatici ai principatelor la Constantinopol.

---

[41] Domnitorul Cuza către ministrul de afaceri externe al Țării Românești, Iași, 28 ianuarie (9 februarie) 1859, în „Monitorul oficial al Țării Românești" nr. 11 din 6 februarie 1859.

[42] *D. A. Sturdza* și a. „Acte și documente...", vol. IX, p. 639—640. Secretariatul de stat al Moldovei către I. Photiades, Iași, 17 noiembrie 1858.

C. Negri a fost primit în audienţă de marele vizir şi de ministrul de afaceri externe otoman mai întîi oficios, iar după recunoaşterea îndoitei alegeri, în mod oficial [44]. Diplomatul român a avut întrevederi cu reprezentantul Franţei, de Lallemand, cu ambasadorul Rusiei, Lobanof, cu ambasadorul Angliei, sir Henry Bulwer, şi cu ministrul plenipotenţiar al Sardiniei, generalul Durado [45].

Cele două misiuni au fost reunite în fapt la sfîrşitul lunii martie 1859, din dispoziţia domnitorului Cuza, şi puse sub conducerea lui C. Negri, măsura luată reprezentînd o nouă manifestare a voinţei pentru Unire [46].

În urma recunoaşterii îndoitei alegeri, Principatele Unite avînd un statut de uniune personală, în care fiecare din statele componente îşi păstra în mod distinct calitatea de subiect de drept internaţional, domnitorul Cuza urma să acrediteze la Constantinopol un agent pentru Moldova şi unul pentru Ţara Românească. Pentru a respecta prevederile cu caracter formal, exprimînd însă din nou caracterul definitiv al Unirii, Cuza a acreditat o singură persoană, pe C. Negri, ca agent al Moldovei şi ca agent ad-interim al Ţării Româneşti [47]. Turcia a acceptat acreditarea diplomatului român în condiţiile arătate, marele vizir Mehmet Ruchdi şi ministrul de afaceri externe otoman Fuad paşa făcînd în acest sens comunicări domnitorului Principatelor Unite [48].

C. Negri s-a prezentat în dubla sa calitate în vizita oficială la marele vizir şi la ministrul de afaceri externe [49], iar sultanul Abdul Medjid și-a manifestat dorința ca agentul român să-i fie prezentat, onoare acordată în general numai diplomaților de rang superior[50]. C. Negri a făcut apoi vizite oficiale prevăzute de protocolul diplomatic la ambasadorii puterilor acreditați la Poartă, fiind invitat de aceștia, în virtutea aceluiași protocol[51].

---

[43] Arhiva M.A.E., vol. 117, filele 414—417 ; vol. 219, fila 25 ; vol. 292, filele 114, 147 ; Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 4 643, fila 134.

[44] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 4 643, filele 79, 186, 243, 292, 338.

[45] Loc. cit., filele 3, 5, 8, 10, 32, 58, 67, 197, 216—262, 264—265.

[46] Arhiva M.A.E., vol. 117, fila 539 ; vol. 292, fila 122 ; Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 4 643, fila 115.

[47] Decretul nr. 236 din 31 octombrie 1859, in „Monitorul oficial al Moldovei" din 14 noiembrie 1859, p. 35, şi decretul nr. 495 din 14 noiembrie 1859, in „Monitorul oficial al Ţării Româneşti" din 16 noiembrie 1859, p. 553.

[48] Arhiva M.A.E., vol. 292, fila 172 ; vol. 293, fila 22.

[49] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 794, fila 3.

Cele două agenții, care în fapt acționau sub conducerea lui C. Negri ca una singură, s-au contopit și din punct de vedere formal, în urma înfăptuirii unirii politice și administrative a principatelor în decembrie 1861. Statul național român a devenit un stat unitar, recunoscut însă pe plan internațional numai ca o uniune reală, dar care, în ce privește relațiile externe, era considerat un singur subiect de drept internațional.

Poarta și puterile garante au recunoscut statul național și unitar român prin protocolul de la Constantinopol din 28 iunie 1864[52]. Cu prilejul tratativelor purtate în acest scop, C. Negri a dus o activitate fructuoasă, care a contribuit la încheierea acordului[53].

Agenția Principatelor Unite la Constantinopol a avut un rol deosebit în înfăptuirea politicii externe a statului român. C. Negri și-a propus ca obiectiv principal dezvoltarea de relații directe și permanente cu Poarta, care treptat, depășind cadrul limitat al raporturilor de vasalitate româno-turce prevăzute și în convenția de la Paris, să se transforme în relații de esența celor dintre statele deplin suverane. Caracterizînd relațiile dintre Principatele Unite și Turcia din perioada respectivă, C. Negri a scos în evidență faptul că aceste relații tind să se modifice pe zi ce trece, în sensul desființării complete a trăsăturilor care mai subsistau din vechile raporturi de tip feudal[54].

Pe această linie, după cum arăta C. Negri ambasadorului Angliei la Poartă, sir Henry Bulwer, scopul final al politicii externe pe care o promova era: „Independența completă a principatelor, pusă sub paza noilor tratate colective, ca în

---

[50] Arhiva M.A.E., vol. 293, fila 33.

[51] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 794, filele 3, 5.

[52] G. G. Florescu. „Aspecte privind dezvoltarea relațiilor internaționale ale Principatelor Unite (1859—1866)”, în „Studii”, an. XVII (1964), nr. 1, p. 81—83.

[53] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 5 750, filele 97—98.

[54] Arhiva M.A.E., vol. 291, fila 301.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

cazul Belgiei, al Greciei și al altor state mici" [55], ceea ce corespundea cu un stat român național, unitar, independent și neutru.

Rolul de factor principal al agenției române de la Constantinopol în dezvoltarea politicii externe a Principatelor Unite este subliniat și de împrejurarea că centrul activității diplomatice al marilor puteri privitor la sud-estul european se găsea în capitala Turciei, fapt subliniat de Baligot de Beyne, secretar al cabinetului domnitorului Cuza [56]. Activitatea agenției române de la Poartă se împletea în mod armonios cu activitatea agenției române de la Paris, care ținea contactele cu apusul Europei, și cu cea a agenției române de la Belgrad, expresie a obiectivelor comune româno-sîrbe în lupta pentru suveranitate deplină.

Modul în care agenția română la Poartă a fost reorganizată pe principii moderne, prin înlăturarea vechilor forme de natură feudală, a exprimat noua linie a Principatelor Unite în organizarea sistemului său de organe de relații internaționale. În noua sa organizare, agenția Principatelor Unite prezenta următoarele trăsături principale : agenția a fost integrată în sistemul de organe ale statului național român ; agentul și înlocuitorul său erau numiți pe cale de decret de către domnitor ; personalul agenției a primit statut de funcționari publici, fiind definitiv lichidată vechea formă în care acesta depindea de persoana capuchehaiei care îl salariza ; cheltuielile agenției erau prevăzute în bugetul statului, iar veniturile pe care le realiza prin taxe erau vărsate la acest buget [57].

Agenția a fost organizată pe două diviziuni : politică și comercială, astfel încît să corespundă în mai bune condiții funcțiilor ce urma să îndeplinească [58].

Personalul agenției a fost împărțit pe trei categorii, în lumina prevederilor dreptului internațional.

---

[55] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 4 683, fila 194.

[56] Loc. cit., ms. rom. nr. 4 865, fila 243.

[57] Arhiva M.A.E., pachet nr. 241, dosar nr. 8 ; pachet nr. 260, dosar nr. 4 ; pachet nr. 264, dosar nr. 13 ; pachet nr. 266, dosar nr. 2 ; vol. 117, filele 414—417 ; vol. 291, filele 104, 219, 251, 253—254 ; vol. 292, filele 77, 107 ; vol. 293, filele 144—146 ; pachet nr. 285, dosar nr. 17 ; Arhivele statului, fond Ministerul de Finanțe, 128/1859, filele 17, 35 ; Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 4 644.

[58] Arhiva M.A.E., pachet nr. 241, dosar nr. 5 ; pachet nr. 266, dosar nr. 2.

Personalul diplomatic era format din agent, în calitate de şef al oficiului diplomatic, şi secretarul agenţiei, care era şi girant în lipsa titularului. Agentul şi secretarul, inclusiv familiile lor, beneficiau de privilegii şi imunităţi diplomatice, dintre care menţionăm: inviolabilitatea personală, exceptarea de la jurisdicţia penală, civilă şi administrativă a Porţii, inviolabilitatea corespondenţei diplomatice, dreptul de a purta corespondenţă cifrată şi de a folosi cu prioritate mijloacele de telecomunicaţie, inviolabilitatea sediului agenţiei şi al domiciliului, scutirea de impozite directe, taxe vamale, de prestaţii administrative, dreptul de a ocupa un loc de onoare la solemnităţi oficiale.

Personalul tehnic şi administrativ cu statut privilegiat cuprindea pe şeful cancelariei, denumit şi director, dragomani, casieri, copişti, capuoglani, căpitani de port, secretari ai căpităniei portului. Referitor la acest personal, Poarta avea în vedere următoarele uzanţe diplomatice: funcţionarii agenţiei cetăţeni ai principatelor beneficiau de largi privilegii, corespunzătoare în mare măsură celor recunoscute diplomaţilor; funcţionarii cetăţeni străini beneficiau numai de privilegiile ce le erau garantate de capitulaţiile încheiate de statul ai căror supuşi erau cu Turcia.

Personalul de serviciu era format din aprozi, portari şi paznici şi nu beneficia de nici un privilegiu, aplicîndu-i-se regimul comun[59].

Agentul diplomatic al Principatelor Unite la Constantinopol a luat parte în calitatea sa, recunoscută de Poartă şi de puteri, la întrevederile avute de domnitorul Cuza la Constantinopol cu sultanul Abdul Medjid (octombrie 1860) şi cu sultanul Abdul Aziz (iulie 1861), a însoţit delegaţia Principatelor Unite venită la Poartă (iulie 1861) pentru a prezenta felicitările domnitorului cu prilejul suirii pe tron a noului sultan şi care a fost primită în audienţă de suveranul otoman[60] şi a fost invitat la o recepţie dată la palatul imperial (iunie 1862) cu prilejul aniversării suirii pe tron a sultanului în aceleaşi condiţii cu reprezentanţii marilor puteri[61].

C. Negri a întreţinut relaţii proprii celor dintre şefii de misiuni diplomatice, atît cu ambasadorii puterilor garante, cît şi cu ceilalţi diplomaţi ai statelor acreditaţi la Poartă. Caracterizînd aceste relaţii, ministrul plenipotenţiar al Ţărilor de Jos, contele Billandt, a învederat „bunele raporturi care există între cele două state" [62], exprimînd astfel implicit natura acestor relaţii, purtate pe plan de egalitate şi respect reciproc.

---

[59] Loc. cit., vol. 296, filele 133, 139.

[60] Loc. cit., vol. 291, fila 349; Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 3 751, fila 50.

[61] Loc. cit., ms. rom. nr. 794, fila 152.

Activitatea agenţiei diplomatice a Principatelor Unite la Poartă a reflectat principalele atribuţii ale unui oficiu diplomatic : a reprezentat statul român, susţinînd pe căi diplomatice drepturile acestuia în toate problemele ce erau la ordinea zilei ; a întreţinut relaţii continue cu conducerea statului otoman pe lîngă care era acreditat, avînd audienţe şi întrevederi cu suveranul Turciei, marele vizir şi ministrul de afaceri externe otoman ; a întreţinut relaţii şi a purtat negocieri în problemele interesînd Principatele Unite cu ceilalţi diplomaţi acreditaţi la Poartă ; a acordat protecţia prevăzută de normele internaţionale cetăţenilor români ce se găseau în Imperiul otoman. Agenţia română a desfăşurat o activitate multilaterală : diplomatică, economică, de asigurare a protecţiei naţiunilor, jurisdicţională şi administrativă.

Din activitatea diplomatică a agenţiei menţionăm : rolul agentului român în soluţionarea incidentului denumit „al vaselor sarde" ; în lămurirea pe cale diplomatică a problemei măririi capacităţii militare a statului român ; negocierile duse în vederea rezolvării problemei recunoaşterii thalwegului braţului principal al Dunării ca frontieră româno-turcă, cît şi retrocedarea unor insule dunărene ocupate de turci, dar aparţinînd Principatelor Unite ; în purtarea de negocieri cu miniştrii otomani şi reprezentanţii puterilor în problema mănăstirilor închinate, a cărei soluţionare era considerată de statul român în competenţa sa exclusivă ; în demersurile făcute în vederea înfiinţării unei decoraţii naţionale ; în recunoaşterea dreptului Principatelor Unite de a emite paşapoarte [63] ; în susţinerea intereselor principatelor la Poartă în cadrul relaţiilor româno-sîrbe, în curs de dezvoltare, şi negocierile purtate în problema transportului armelor sîrbeşti pe teritoriul român[64]; recunoaşterea pavilionului maritim român; eliberarea diplomelor de navă; recunoaşterea dreptului Principatelor Unite de a încheia convenţii internaţionale; respectarea teritoriului de stat; noul regim al sucursalelor Băncii otomane situate pe teritoriul român, problema decoraţiilor otomane acordate cetăţenilor români[65].

---

[62] Arhiva M.A.E., vol. 296, fila 203.

[63] *D. Berindei.* „Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvîrşirea Unirii (24 ianuarie 1859—24 ianuarie 1862)", în „Studii privind Unirea Principatelor", Bucureşti, 1960, p. 413—449 ; de acelaşi autor „Quelques aspects de la politique étrangère des Principautés Unies ; le probleme de l'Indépendence et de l'unité pleine et entière du peuple roumain (1859—1861)", in „Nouvelles études d'Histoire", vol. II, Bucureşti, 1960, p. 391—405.

În cadrul activităţii economice a agenţiei, C. Negri a urmărit să obţină: înfăptuirea noii politici a statului român, a liberului schimb în relaţiile economice internaţionale; recunoaşterea dreptului Principatelor Unite de a încheia convenţii economice cu alte state; desfiinţarea privilegiilor cu conţinut economic de care beneficiau cetăţenii străini şi cei ce se găseau sub protecţia străină pe teritoriul român; sprijinirea marinei comerciale a Principatelor Unite prin asigurarea unei navigaţii nestînjenite pentru vasele sub pavilion român; un regim vamal nou, diferit de cel otoman, recunoscut pe plan internaţional[66].

C. Negri a luptat pentru desfiinţarea vechiului regim de privilegii cu caracter feudal de care beneficiau puterile străine pe teritoriul Principatelor Unite, contrare atît suveranităţii statului român, cît şi condiţiilor economice capitaliste: „Puterile vor sfîrşi — arăta diplomatul şi omul politic român — prin a vedea limpede anomalia care ar fi, în a voi să menţină fără necesitate împotriva noastră măsuri din evul mediu, în faţa civilizaţiei şi a instituţiilor epocii noastre"[67].

Privitor la protecţia naţionalilor exercitată de agenţie, relevăm următoarele aspecte principale: cetăţenii români urmau să aibă pe întreg teritoriul Imperiului otoman aceleaşi drepturi ca şi cetăţenii aparţinînd marilor puteri, pe linia principiului egalității și reciprocității; au fost întocmite, în condițiile navigației internaționale, documentele de bază necesare navelor sub pavilion român — înregistrate la Constantinopol — în marea liberă și în porturile străine; a fost asigurată protecția mărfii încărcate pe navele care navigau sub pavilionul Principatelor Unite, deoarece pavilionul ocrotește marfa conform normelor de drept internațional [68].

---

[64] Vezi C. C. *Giurescu*. „Tranzitul armelor sîrbeşti prin România sub Cuza Vodă (1862)", în „Romanoslavica", XI, Istorie, Bucureşti, 1965.

[65] G. G. *Florescu*. „Some aspects of the struggle for the formation of the modern sputh-eastern European states. Rumanian-Turkish relations", în „Revue des études sud-est européennes", vol. II (1964), nr. 1—2, p. 201—214.

[66] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 974, filele 101, 228, 231; ms. rom. nr. 4 857, filele 34, 112, 114; ms. rom. nr. 4 859, fila 404; Arhiva M.A.E., vol. 291, filele 22, 82, 263, 302; vol. 293, fila 48; vol. 296, filele 345—346.

[67] Arhiva M.A.E., vol. 291, fila 78.

Activitatea jurisdicțională și administrativă a agenției române la Constantinopol era realizată prin cancelariat, pe plan de egalitate cu cancelariatele ambasadelor puterilor acreditate în Turcia: litigiile dintre cetățenii români și Poartă erau soluționate printr-un sistem format din două grade de jurisdicție instituite de agenție; litigiile dintre cetățenii români și străini erau date în competența unor instanțe mixte, după procedura folosită de puteri pe teritoriul otoman; activitatea administrativă cuprindea acte notariale, vize de pașapoarte, cărți de bord, jurnale de nave, rapoarte de avarii, rapoarte de naufragiu [69].

Activitatea agenției Principatelor Unite la Constantinopol a marcat poziția diplomatică independentă a statului național și unitar român și a contribuit în mod substanțial la cucerirea unor atribute de suveranitate, proces care a netezit drumul spre independența de stat.

Reprezentanții cei mai de seamă ai agenției române la Constantinopol din perioada cercetată au fost C. Negri și N. Bordeanu.

C. Negri a avut un rol deosebit de important ca șef al emigrației române la Paris (după revoluția de la 1848). De asemenea, el a adus un aport substanțial în cadrul lucrărilor Adunării ad-hoc a Moldovei referitoare la votarea rezoluțiilor privind Unirea și organizarea de stat, cît și în proiectul prezentat de el pentru rezolvarea problemei țărănești prin împroprietărire [70]. C. Negri a fost unul dintre fruntașii unioniști care a pregătit și susținut alegerea lui Cuza, iar apoi a sprijinit puternic politica domnitorului în calitate de agent diplomatic la Constantinopol (1859—1866).

---

[68] Loc. cit., vol. 291, fila 176; pachet nr. 198, dosar nr. 198, dosar nr. 13; pachet nr. 212, dosar nr. 17; pachet nr. 214, dosar nr. 11; pachet nr. 241, dosar nr. 3; pachet nr. 266, dosar nr. 3.

[69] Loc. cit., vol. 117, filele 110—111; vol. 242, fila 137.

[70] *D. A. Sturdza* și a. „Acte și documente...", vol. VI, partea I, p. 383—387.

De menționat că C. Negri a avut un bogat trecut de activitate diplomatică : a participat la conferința de la Viena din primăvara anului 1855 în calitate de delegat al Moldovei în cadrul delegației otomane [71], a tratat la Constantinopol problema mănăstirilor închinate în același an [72] și a fost observator la conferința de la Constantinopol în februarie 1856 [73]. Din această perioadă datează relațiile directe ale lui C. Negri cu personalități politice marcante din viața internațională, printre care menționăm pe Ali pașa, Sefvet Effendi, Arifi Effendi (Turcia), contele Buol-Schauenstein, baronul Prokesch-Osten (Austria), baronul de Bourquenay, E. Thouvenel (Franța), lordul John Russel, lordul Westmoreland, lordul Statford de Redcliffe (Anglia), principele Gorceakov, Titov (Rusia), care i-au permis să lucreze cu mai multă ușurință în calitatea sa de agent al Principatelor Unite la Poartă.

Pe linia poziției sale de agent diplomatic, la care se adăuga și prestigiul personal de care se bucura, C. Negri a primit din partea ambasadorului Franței, marchizul de Moustier, o notă diplomatică în care diplomatul francez i se adresa cu titlul de „însărcinat cu afaceri" [74], titlu prevăzut pentru șefii de misiuni diplomatice permanente, după cel de ambasador, ministru plenipotențiar și ministru rezident, de convențiile încheiate la Viena (1815) și Aix la Chapelle (1818) privind rangurile diplomatice.

Fidel conștiinței sale și liniei politice pentru care a luptat, o dată cu abdicarea lui Cuza (februarie 1866), C. Negri s-a retras definitiv din viața publică.

N. Bordeanu a fost primul colaborator al lui C. Negri în cadrul agenției Principatelor Unite la Constantinopol, în care a funcționat ca secretar și, în lipsa acestuia, ca girant al agenției tot pînă la abdicarea lui Cuza.

Cu un fin simț diplomatic și descifrînd în mod rațional evenimentele, N. Bordeanu și-a dat seama, încă din noiembrie 1863, că raportul politic de forțe dintre Principatele Unite și Turcia — în conjunctura de atunci de la Poartă — înclina spre principate. N. Bordeanu făcea cunoscut astfel cabinetului domnesc : „Vă pot asigura... că dacă domnitorul va proclama din proprie inițiativă o Constituție oarecare, nimeni, în complicațiile actuale, nu va ridica vocea pentru a ne blama, mai ales dacă noul regim va oferi garanții solide de ordine..." [75]

---

[71] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva Grigore Ghica, III, Acte, nr. 112 bis, 126, 129, 131.

[72] Loc. cit., nr. 141.

[73] Loc. cit., nr. 429.

[74] Textul era următorul : „Monsieur Negri, chargé d'affaire de S.A. le Prince Alexandre Jean I près la Sublime Porte Ottomane", Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. rom. nr. 235, fila 88.

N. Bordeanu a subliniat importanța deosebită a recunoașterii internaționale a statului național și unitar român de către Turcia și puterile garante prin protocolul din 28 iunie 1864 de la Constantinopol, reținînd cu satisfacție că însuși ambasadorul Angliei, sir Henry Bulwer, s-a văzut obligat să recunoască noul statut al țării noastre : „Acum, domnitorul — i-a declarat diplomatul englez lui N. Bordeanu —, de acord cu organele statului, poate modifica legile interne după voia sa, după cum ați cerut necontenit de patru sau cinci ani. Recunosc că numai acum intrați în posesiunea vechilor drepturi de autonomie, căci nimeni nu mai poate, sub nici un pretext, să intervină în administrația internă" [76].

Activitatea agenției României la Constantinopol în perioada februarie 1866—mai 1877

Cuceririle din perioada formării statului național și unitar român și a recunoașterii sale pe plan internațional (1859—1866), au constituit realizări cu caracter definitiv, peste care nu s-a putut trece nici după abdicarea lui Cuza, și care au reprezentat fundamentul poziției internaționale a statului pînă la obținerea independenței. Noul agent român la Poartă, Alex. Golescu [77], s-a bucurat în continuare de recunoașterea, în esența sa, a statutului diplomatic în relațiile cu conducerea statului otoman și cu ambasadorii puterilor acreditați la Constantinopol.

Unele dificultăți, determinate de împrejurarea că statutul diplomatic al agenției României la Constantinopol nu fusese încă consacrat în mod formal, erau în general rezolvate favorabil de agentul român, ca în cazul raporturilor sale cu decanul corpului diplomatic din capitala Turciei. Astfel, la ceremoniile organizate de conducerea statului otoman la care era invitat și corpul diplomatic, decanul acestuia invita în mod obișnuit și pe agentul român. În cazul însă în care decan era reprezentantul Angliei sau al Austriei, agenția română nu primea invitație, în scopul vădit de a o pune în inferioritate. La întoarcerea sultanului din călătoria făcută în Europa în vara anului 1867, ambasadorul Rusiei la Poartă, decan al corpului diplomatic, a adresat o circulară tuturor șefilor de misiuni străine pentru a-i invita să meargă în audiență la șeful statului otoman. Agenția română, neprimind circulara, a făcut o adresă decanului corpului diplomatic, întrebînd dacă a fost omisă din eroare sau din altă cauză, pe care nu și-o poate explica, rezervîndu-și astfel dreptul de a protesta. Drept răspuns, agenția a primit circulara, iar a doua zi agentul român a mers în audiență la sultan alături de ceilalți șefi de misiuni diplomatice acreditați la Constantinopol. Agentul român a făcut și o vizită oficială viceregelui Egiptului, venit la Constantinopol, care l-a primit cu toată considerația, conform ceremonialului diplomatic, și i-a întors apoi vizita[78].

---

[75] Loc. cit., ms. rom. nr. 4 869, filele 139—140. N. Bordeanu către cabinetul domnesc, Constantinopol, 7/19 noiembrie 1863.

[76] Loc. cit., ms. rom. nr. 4 859, filele 308—313.

[77] Decretul de numire a acestuia de către locotenența domnească din 30 martie 1866, în „Monitorul oficial" nr. 71 din 2/14 aprilie 1866. Lui Alex. Golescu i-au urmat, în calitate de agenți diplomatici români la Constantinopol, Ion Bălăceanu, numit la 31 decembrie 1870, Ion Strat, numit la 26 martie 1871, și, în sfîrșit, generalul Ion Ghica, numit la 16 mai 1872.

Marcînd caracterul diplomatic al raporturilor sale cu agenția României, ministrul de afaceri externe al Turciei, Fuad pașa, revenind în capitală după ce însoțise pe sultan în călătoria sa prin Europa, notifica acesteia — ca și celorlalte misiuni diplomatice — că a preluat conducerea ministerului: „Sînt fericit de a intra în raporturi directe cu agenția domnească a Moldo-Valahiei și de a-i exprima cu acest prilej sincerele mele mulțumiri pentru sprijinul pe care a binevoit să-l acorde ministerului imperial, în timpul interimatului excelenței sale Savfet pașa“ [79].

Împrejurarea că la Constantinopol era instituită agenția diplomatică a României fără ca la București să funcționeze o agenție diplomatică otomană nu constituia o trăsătură de inferioritate a agenției române. Într-adevăr, în acea perioadă la Poartă erau acreditați ambasadori și miniștri plenipotențiari ai unor state cu suveranitate deplină necontestată — Rusia,

---

[78] Arhiva M.A.E., vol. 297, filele 150—153.

[79] Loc. cit., vol. 297, fila 125.

Statele Unite ale Americii și Spania — fără reciprocitate din partea Turciei[80]. În acest cadru inițierea de demersuri din partea României în vederea instituirii unei agenții diplomatice otomane la București nu reprezenta o problemă de primă urgență. La cele arătate se adăugau și unele aspecte de lipsă de oportunitate, după cum rezultă din corespondența de la începutul anului 1869 a ministrului de afaceri externe al României cu agentul diplomatic român la Constantinopol: „Nu îmi pare oportun de a obține de la Sublima Poartă instituirea unui agent otoman în România", deoarece, dacă, pe de o parte, se va obține pe această cale „o poziție mai avantajoasă pentru propriul nostru agent la Constantinopol", în sensul de consacrare oficială și fără posibilitate de interpretare a caracterului de misiune diplomatică permanentă a agenției române, pe de altă parte s-ar putea ajunge și la o interpretare defavorabilă — desigur, sugerată de raporturile speciale româno-turce —, și anume că prin acest agent, „considerat în mod fatal ca un cvasicomisar", guvernul otoman ar încerca să exercite un control pe teritoriul românesc[81].

*

Redeschiderea chestiunii orientale — prin izbucnirea răscoalelor antiotomane în Bosnia și Herțegovina în vara anului 1875, lupta de eliberare națională a popoarelor subjugate din sud-estul european, ascuțirea contradicțiilor dintre marile puteri în această parte a lumii, generată de interese diferite — a creat noi condiții luptei României pentru dobîndirea și consacrarea suveranității depline, opinia publică progresistă română marcînd în mod energic poziția sa de a înlătura prin forță dominația otomană, poziție care a și triumfat — după o perioadă caracterizată printr-o politică de neutralitate — prin cucerirea independenței de stat pe calea armelor[82].

---

[80] „Almanach de Paris, Annuaire international diplomatique...", Paris, 1858, p. 87, 194, 242—244, 275, și anul 1866, p. 343, 718.

[81] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. nr. 604, filele 229—248. Ministrul de afaceri externe al României către agentul diplomatic al României la Constantinopol, București, nr. 74 din 26 ianuarie/7 februarie și 8/20 februarie 1869.

[82] *V. Maciu*. „România și redeschiderea chestiunii orientale în iulie 1875—iulie 1876", comunicare din 6 mai 1966 la Asociația de drept internațional și relații internaționale a Republicii Socialiste România.

În noua conjunctură, ţara noastră şi-a propus, într-o primă etapă, să rezolve, pe cale de negocieri diplomatice purtate de agentul diplomatic român la Poartă cu ministrul de afaceri externe otoman, principalele probleme care nu fuseseră încă rezolvate sau corespundeau numai unor stări de fapt nerecunoscute oficial. Pe această linie, agentul nostru diplomatic la Constantinopol a purtat discuţii cu Reşid paşa privitor la recunoaşterea de către Poartă a denumirii de România, a dreptului statului român de a avea efigie proprie pe monezi, de a acorda decoraţii şi asupra condiţiilor de încheiere a unor convenţii comerciale româno-turce. Răspunsul primit din partea ministrului otoman indica însă calea unor negocieri prelungite: „Anumite chestiuni... au rămas nerezolvate între imperiu şi Moldo-Valahia şi ele prezintă un viu interes. Se apropie momentul de a le studia cu grijă..." [83]

Între timp, situaţia din Turcia se agrava progresiv prin izbucnirea răscoalei antiotomane şi în Bulgaria; agentul diplomatic român comunica la Bucureşti: „Răscoala bulgară cuprinde toată partea de sud a Balcanilor" [84]. În această conjunctură s-a petrecut şi detronarea sultanului Abdul Aziz şi înlocuirea sa cu Murad, fiul fostului sultan Abdul Medjid, despre care agentul român comunica într-un raport datat 18 mai 1876 [85].

Situaţia Turciei s-a complicat mai mult datorită războiului dintre Serbia şi ea, început prin declaraţia de război a Serbiei din 18/30 iunie; România a dus o politică de neutralitate binevoitoare faţă de Serbia, în acest timp îngăduind trecerea de grupuri de voluntari [86].

Pentru a marca importanţa şi urgenţa rezolvării definitive şi exprese, prin acte oficiale, a problemelor legate de poziţia internaţională a statului român, ministrul de afaceri externe, M. Kogălniceanu, a trimis agenţilor diplomatici români acreditaţi în străinătate circulara din 16 iunie 1876 [87], care, la punctul 2, prevedea „admiterea reprezentantului României în corpul diplomatic" în sensul unei recunoaşteri „de jure", faţă de funcţionarea sa deseori în fapt. De altfel, în memoriul anexat la circulara din 16 iunie se sublinia textual că „agentul român are faţă de Turcia un caracter prin excelenţă diplomatic, că se bucură de privilegiile dreptului ginţilor" [88]. Toate celelalte probleme prevăzute în circulară se refereau în principal la relaţiile româno-turce, din care unele mai fuseseră şi anterior subiect de negocieri, acestea urmînd a fi purtate de către agentul diplomatic al României la Constantinopol : recunoaşterea individualităţii statului român şi a denumirii sale istorice de România ; statutul supuşilor români aflaţi pe teritoriul turcesc să fie în totul asimilat cu al celorlalţi cetăţeni străini ; inviolabilitatea teritoriului român şi delimitarea insulelor Dunării ; încheierea între România şi Turcia a unor convenţii comerciale, de extrădare a răufăcătorilor, poştale şi telegrafice ; recunoaşterea paşaportului român ; stabilirea graniţei dintre România şi Turcia la gurile Dunării, luînd ca bază thalwegul braţului principal al acestui fluviu [89].

---

[83] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, Bucureşti, 1954, p. 100.

[84] Op. cit., p. 143.

[85] Op. cit., p. 157.

[86] Între 18/30 iunie 1876 şi 21 octombrie/2 noiembrie 1876, cînd a fost încheiat armistiţiul.

[87] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, Bucureşti, 1954, p. 192—194.

Rezolvarea favorabilă a acestor revendicări ar fi însemnat de fapt recunoaşterea independenţei României. Majoritatea puterilor garante au primit însă cu răceală nota circulară a ministrului de externe român, iar Poarta a declarat demersul ca fiind inoportun, pretextînd că nu se poate ocupa de el decît după război. Respingerea de către Turcia a revendicărilor cerute în nota circulară din 16/28 iunie l-a făcut pe M. Kogălniceanu să trimită agenţilor diplomatici români pe lîngă puterile garante noi note, una la 20 iulie/1 august, iar alta la 24 iulie/5 august, în ultima arătînd că opinia publică din România va sili guvernul să renunţe la neutralitate dacă revendicările cuprinse în nota din 16/28 iunie nu vor fi acceptate.

---

[88] Op. cit., p. 196.

[89] Agentul diplomatic al României la Constantinopol a primit astfel instrucţiuni de a se ocupa de încheierea unor convenţii comerciale, poştale şi telegrafice cu Turcia (vezi ministrul de afaceri externe al României către agentul diplomatic al României la Constantinopol, Bucureşti, 3 septembrie 1876, loc. cit., p. 340—342) ; diplomatul român a stabilit în această privinţă şi un plan general al tratativelor cu Poarta, în care intra, în primul rînd, recunoaşterea denumirii de România, fiind urmată de delimitarea definitivă a graniţei turco-române şi de încheierea convenţiilor menţionate. (Vezi Agentul diplomatic al României la Constantinopol către ministrul de afaceri externe al României, Constantinopol, 13 septembrie 1876, op. cit., p. 353—354.)

Deoarece însă guvernul din care făcea parte M. Kogălniceanu a demisionat, acesta a fost înlocuit la externe cu N. Ionescu, partizan al politicii de neutralitate, care va orienta un timp politica externă a României pe această linie.

În această perioadă, politica externă a României a fost axată pe două probleme principale, a căror rezolvare era încredințată agentului diplomatic român la Constantinopol: neutralizarea Dunării și neutralitatea României.

Privitor la problema neutralizării Dunării, încă înainte de izbucnirea ostilităților între Serbia și Turcia, agentul diplomatic român a intervenit la Poartă, arătînd că, în situația în care nu se va lua hotărîrea de principiu avînd drept obiect neutralizarea fluviului între Negotin și Vîrciorova, „România ar putea fi silită să ia măsurile necesare pentru a-și face respectate drepturile..." [90] Demersurile agentului diplomatic român au continuat cu vigoare [91] pe linia îndrumărilor primite, în sensul că această stare făcea „să sufere comerțul tuturor națiunilor și al nostru (al României. — *n.a.*) în special" [92], deși ministrul de afaceri externe al Turciei, Savfet pașa, își arăta opunerea, indicînd motive de ordin strategic și subliniind că tot folosul neutralizării ar fi pentru Serbia" [93]. Guvernul României obținînd de la guvernul Serbiei „asigurarea că nu va ataca insula Ada-Kaleh, că nu se va deda la nici o operație ofensivă pe Dunăre și că se va mărgini în aceste regiuni la o strictă defensivă", situație notificată de agentul diplomatic român ministrului de afaceri externe otoman [94], Turcia și-a dat acordul la măsura de neutralizare a sectorului indicat: „Declarația Porții — sublinia agentul diplomatic român, generalul I. Ghica — scoate din zona de război regiunea care doream să fie exclusă" [95].

Problema neutralității României și a unei garanții speciale în această privință a reprezentat obiectul unor tratative care au fost purtate în trei faze distincte:

În prima fază, pe linia instrucțiunilor primite [96], agentul diplomatic al României, generalul I. Ghica, a dus negocieri directe cu ministrul de afaceri externe al Turciei, Savfet paşa, căruia i-a arătat: „Nici o ţară nu suferă mai mult decît România de evenimentele ce se desfăşoară în Orient", soluţia ce se impune fiind, ca şi în cazul Belgiei, „a declara România ţară neutră şi a pune această neutralitate sub garanţia specială a Europei". Ministrul otoman, pe linia politicii turceşti de a amîna pe cît posibil intrarea în fondul problemelor considerate spinoase, i-a răspuns diplomatului român „că nu se poate pronunţa, pentru moment, nici pentru, nici împotriva acestei chestiuni a garanţiei şi că se va gîndi" [97].

---

[90] Op. cit., p. 211.

[91] Op. cit., p. 254.

[92] Op. cit., p. 231.

[93] Op. cit., p. 241.

[94] Op. cit., p. 293, notificarea din 25 iunie 1876.

[95] Op. cit., p. 244.

[96] Op. cit., p. 460.

Cea de-a doua fază a negocierilor s-a caracterizat prin mai multe aspecte noi. Astfel, problema neutralităţii este ridicată de România în faţa conferinţei de la Constantinopol a delegaţilor puterilor garante, iniţiată de către Anglia la sugestia Rusiei şi avînd drept obiect problema autonomiei Bulgariei, a Bosniei şi Herţegovinei [98]. România a numit un trimis extraordinar la Constantinopol, în persoana lui D. Brătianu [99], cu misiunea de a susţine, împreună cu agentul diplomatic, generalul I. Ghica, teza română la conferinţă. Guvernul român a cerut cu această ocazie „consacrarea statutului politic al României printr-o garanţie specială pentru neutralitatea ei perpetuă", în caz de război între una din puterile garante şi Poartă, această garanţie specială urmînd să constituie pentru statul român „respectarea drepturilor, a neutralităţii şi a integrităţii" sale [100]. Trimisul extraordinar român, din discuţiile purtate cu reprezentanţii puterilor — îndeosebi din cele discutate cu delegatul Angliei, lordul Salisbury [101] —, a constatat ineficienţa cererii de neutralitate, care nici măcar nu constituia obiect al lucrărilor conferinţei [102]. În această privinţă, ministrul de afaceri externe turc, Savfet paşa, arăta agentului diplomatic român, generalul I. Ghica: „Dv. cereţi... o garanţie asemănătoare cu aceea care apără Belgia. Credeţi-mă, părăsiţi orice iluzie în această privinţă; Europa nu va voi niciodată să prevadă sancţiunea *casus belli* împotriva unei încălcări a neutralităţii dv." [103]. Intr-adevăr, conferinţa nu a ajuns la un rezultat, după cum arată agentul diplomatic român, din cauza poziţiei negative adoptate de Turcia, nici chiar în problemele pentru care fusese convocată [104].

---

[97] Op. cit., p. 476—478.

[98] V. *Maciu*. „România şi conferinţa din Constantinopol din decembrie 1876—ianuarie 1877", în „Analele Universităţii «C. I. Parhon»", Ştiinţe sociale, 1957, nr. 9.

[99] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, p. 488—489. Ministrul de externe al României către ministrul de externe al Turciei, Bucureşti, 26 noiembrie 1876.

[100] Op. cit., p. 489. Instrucţiuni date lui D. Brătianu, Bucureşti, 26 noiembrie 1876.

[101] Op. cit., p. 504, 520. Trimisul extraordinar al României către ministrul de afaceri externe al României, Pera, 5 şi 6 ianuarie 1876.

[102] Op. cit., p. 513.

În cea de-a treia fază, negocierile privind neutralitatea României s-au limitat la cererile şi protestele reprezentantului agenţiei României pe lîngă Poartă „pentru a obţine asigurarea că teritoriul nostru nu va fi invadat" [105] şi că „nu vom admite niciodată invadarea României de trupele turceşti" [106].

Constituţia turcă dată de sultan la 11/23 decembrie 1876 a ridicat — în această perioadă de încordare crescîndă a relaţiilor româno-turce — problema înţelesului „suzeranităţii" otomane privitor la România. Agentul diplomatic român la Poartă comunica în această privinţă la Bucureşti: „Trebuie să notăm articolul 7, care, enumerînd drepturile suverane ale sultanului, spune textual că «el dă investitura şefilor provinciilor privilegiate în formele hotărîte de către privilegiile care le-au fost acordate»" [107]. În întrevederea avută de diplomatul român cu ministrul de afaceri externe otoman în privinţa interpretării textului menţionat, acesta a arătat că se referă la totalitatea ţărilor vasale, prin „provincii privilegiate" ale imperiului urmînd să se înţeleagă: Principatele Unite — evitînd folosirea denumirii de România —, Serbia şi Egiptul [108].

Pe linia îndrumărilor primite, agentul diplomatic român, cît şi trimisul diplomatic extraordinar român, „uniţi amîndoi în aceeaşi ţintă" [109], au făcut demersuri cerute de rezolvarea acestei probleme deosebit de importante. Trimisul extraordinar român a obţinut, încă înainte de depunerea protestului României, de către generalul I. Ghica, Turciei şi reprezentanţilor puterilor garante[110], următoarea declaraţie din partea lui Savfet paşa: „N-a fost şi nici nu a putut fi în intenţia Sublimei Porţi de a aduce, prin Constituţie, cea mai mică atingere situaţiei pe care România o are de pe urma tratatelor" [111]. Demersurile agentului român au continuat, declaraţia Porţii nefiind satisfăcătoare pentru România, deoarece Constituţia otomană conţinea „expresii capabile de a fi interpretate felurit" [112], el cerînd lui Savfet paşa să închidă incidentul printr-o nouă declaraţie pe linia cererilor României[113]. Ministerul de Afaceri Externe otoman a evitat însă să dea declaraţia cerută, ceea ce a făcut ca agentul diplomatic român să-l informeze „în termeni energici despre gravitatea situaţiei şi consecinţele care decurg din felul cum s-a exprimat" [114].

---

[103] Op. cit., p. 523. Agentul diplomatic al României către Ministerul de Afaceri Externe al României, 13 decembrie 1876.

[104] Op. cit., vol. II, p. 20.

[105] Op. cit., p. 104; Ministerul de Afaceri Externe al României către agenţia României la Constantinopol, Bucureşti, 2 aprilie 1876.

[106] Op. cit., p. 136—137.

[107] Op. cit., vol. I, partea a II-a, p. 520; Agentul diplomatic al României la Constantinopol către ministrul de externe al României, Pera, 12 decembrie 1876.

[108] Op. cit., p. 528.

[109] Op. cit., p. 532; Ministrul de afaceri externe al României către agenţia diplomatică a României la Constantinopol, Bucureşti, 17 decembrie 1876.

Un nou protest remis de agentul diplomatic român, atît Turciei cît şi reprezentanţilor marilor puteri, a avut drept urmare nota din 7 ianuarie 1877 a ministrului de afaceri externe otoman adresată agenţiei României, care nu aducea nimic nou faţă de prima declaraţie. În această situaţie, generalul I. Ghica a depus la 8 ianuarie 1877 o notă de răspuns, în care arăta: „Guvernul român este de părere că, pentru a fi îndepărtată orice teamă şi orice pericol de echivoc, calea cea mai sigură ar fi ca guvernul imperial, prin oficiul excelenţei voastre, să adreseze agenţiei mele, în scopul de a fi comunicată la Bucureşti, o notă prin care să se explice că România nu este cuprinsă printre provinciile otomane de care vorbeşte Constituţia..." [115]

Constatarea agentului diplomatic român că toate insistenţele sale „pentru a obţine soluţionarea satisfăcătoare au eşuat în fața unor răspunsuri evazive și tărăgănitoare" din partea Turciei[116] a constituit încă o dovadă pertinentă că rezolvarea problemei suveranității de stat a României nu putea fi găsită pe calea negocierilor diplomatice, ci numai pe calea luptei armate.

---

[110] Op. cit., p. 546; Agentul diplomatic al României la Constantinopol către ministrul de externe al României, Pera, 25 decembrie 1876.

[111] Op. cit., p. 545; Trimisul extraordinar al României către ministrul de afaceri externe al României, Pera, 24 decembrie 1876.

[112] Op. cit., p. 553; Ministrul de afaceri externe al României către agenţia României la Constantinopol, Bucureşti, 29 decembrie 1876.

[113] Op. cit., p. 554; Agentul diplomatic al României la Constantinopol către ministrul de afaceri externe al României, Pera, 30 decembrie 1876.

[114] Op. cit., vol. II, p. 6.

[115] Op. cit., p. 14—15.

În această perioadă, care a culminat cu izbucnirea războiului, agenția diplomatică a României a avut o activitate foarte intensă, făcînd o serie de demersuri și proteste contra dispozițiilor de blocare a navigației pe Dunăre de către Poartă și luînd măsuri de pregătire în vederea ruperii iminente a relațiilor diplomatice între România și Turcia.

Începînd din aprilie 1877, conducerea agenției diplomatice a României la Constantinopol a fost girată de Grigore Ghica, secretarul agenției[117] — deoarece generalul I. Ghica a fost numit trimis extraordinar pe lîngă guvernul rus[118] —, pe toată perioada care a urmat pînă la ruperea relațiilor diplomatice nemaifiind desemnat un nou titular, ceea ce corespundea cu măsurile luate în mod obișnuit pe plan diplomatic în astfel de situații.

Pentru întreruperea navigației pe Dunăre, ministrul de afaceri externe al Turciei a dat comandantului naval al regiunii Mării Negre, serdarul Ekrem, „Instrucțiunile" din 17 aprilie 1877[119], în baza cărora acesta a dispus: „Partea Dunării care este vecină cu Imperiul otoman este considerată ca linie de apărare" și, „în consecință, este interzis oricărui vas să circule și să facă operațiuni de comerț în acea parte a Dunării"[120]. Unități turcești au atacat și nave neutre din apele teritoriale românești[121], au capturat 200 de vase și încărcătura lor, fiind totodată bombardat malul drept al Dunării[122]. În această situație, România a făcut cunoscut pe cale diplomatică marilor puteri că „își declină orice răspundere privitor la interzicerea navigației pe fluviu“ [123].

---

[116] Op. cit., p. 28—29.

[117] Grigore Ghica a funcționat ca secretar I al agenției diplomatice la Constantinopol, fără întrerupere, din 1874 și pînă la ruperea relațiilor diplomatice româno-turce.

[118] Op. cit., p. 100—109 ; Ministrul de afaceri externe al României către cancelarul Rusiei, București, 4 aprilie 1877.

[119] Op. cit., vol. II, p. 258—259.

[120] Op. cit., p. 260 ; Proclamația serdarului Ekrem din 17 aprilie 1877.

[121] Op. cit., p. 460—561 ; Ministrul de afaceri externe al României către agenții diplomatici români din străinătate, București, 28 aprilie 1877.

[122] Op. cit., p. 517—521.

Demersurile lui Grigore Ghica la Ministerul de Externe al Turciei au avut drept replică măsurile de „izolare“ ce au fost luate în privința sa de către autoritățile otomane. Astfel, girantul agenției noastre diplomatice la Poartă comunica ministrului de afaceri externe român, prin intermediul agenției diplomatice a României de la Viena: „Comunicația directă între Constantinopol și București este întreruptă“ [124] în urma refuzului poștei otomane de a-i transmite telegramele [125].

Întreruperea relațiilor diplomatice dintre România și Turcia a fost determinată oficial prin nota verbală a ministrului de afaceri externe otoman, Savfet pașa, adresată agenției diplomatice a României la Constantinopol la 22 aprilie 1877, prin care se făcea cunoscută „suspendarea funcțiunilor“ agenției ca urmare a convenției româno-ruse din 16 aprilie 1877 [126].

Poziția pe care s-a situat Turcia prin măsura luată, „ca și cum agentul diplomatic al României era un funcționar turc și nu se bucura de imunitățile acordate prin dreptul ginților reprezentanților străini“ [127], era vădit contrară statutului juridic recunoscut de Poartă și de marile puteri oficiilor diplomatice permanente ale statului român și se explica prin încercarea desperată și fără șanse de a reaminti „trecutul“, adică abuzurile „suzeranității“ de tip feudal ale vechilor sultani otomani față de capuchehaiele țărilor române. Exprimînd același conținut și încercînd să justifice acțiunile agresive otomane, ambasadorul Turciei la Viena, Aleco Pașa, a declarat că „Turcia se considera ca fiind în stare de război“ cu noi (cu România. — *n.n.)* încă de cînd am încheiat convenția cu Rusia [128].

Agenția diplomatică a României la Constantinopol primise instrucţiuni de la Bucureşti privitoare la măsurile de luat în cazul ruperii relaţiilor diplomatice româno-turce încă din martie 1877, în sensul că agentul să părăsească postul, urmînd ca supuşii români să fie încredinţaţi protecţiei legaţiei Belgiei[129]. La cererea lui Grigore Ghica de a i se trimite instrucţiuni completatoare, deoarece legaţia Belgiei era condusă de un girant, care nu putea primi fără autorizaţie prealabilă din partea guvernului său protecţia supuşilor români[130], ministrul de afaceri externe al României îi face cunoscut că, într-o astfel de situaţie, aceştia urmează să fie puşi, „în ultimul moment, sub protecţia legaţiei care ar voi să se însărcineze cu aceasta"[131]. Grigore Ghica, după retragerea sa de la Constantinopol, a luat parte activă la războiul pentru independenţă, după care a continuat o lungă şi laborioasă activitate diplomatică[132].

---

[123] Op. cit., p. 596—597.

[124] Op. cit., p. 225.

[125] Op. cit., p. 272.

[126] Op. cit., p. 368. Pentru convenție, vezi op. cit., p. 111—112.

[127] Op. cit., p. 517. Ministrul de afaceri externe al României către agenții diplomatici români în străinătate, București, 1 mai 1877.

[128] Op. cit., p. 444—445; Agentul diplomatic al României la Viena către ministrul de afaceri externe al României, Viena, 27 aprilie 1877.

Legaţia României de la Constantinopol
(1878)

Ruperea relaţiilor diplomatice româno-turce, în condiţiile arătate, şi ostilităţile deschise de către trupele otomane au confirmat poziţia justă a elementelor progresiste româneşti, expresie a voinţei maselor de dobîndire a independenţei de stat pe calea armelor. Starea de spirit din acea perioadă a fost redată în mod edificator chiar de un raport al agentului diplomatic al Austro-Ungariei la Bucureşti adresat ministrului său de afaceri externe, în care se sublinia că în întruniri „se pleda în cuvîntări pătimaşe că poporul român n-ar trebui să lase să-i scape ocazia binevenită de a culege rodul copt al independenței sale politice și, în același timp, să se apere cu arma în mînă contra îndrăznelii turcești". În raport se arăta în continuare: „Inițiativa trebuie să pornească din partea reprezentanților poporului; de altfel și prințul este silit la acest pas, din cauza interesului țării, deoarece prestigiul n-ar mai permite, între invazia turcească și atacurile turcești, o pasivitate mai îndelungată"[133].

---

[129] Op. cit., p. 91 ; Ministrul de afaceri externe al României către agentul diplomatic al României la Constantinopol, Bucureşti, 24 martie 1877.

[130] Op. cit., p. 169 ; Girantul agenţiei diplomatice a României la Constantinopol către ministrul de afaceri externe al României, telegramă, Pera, 10 aprilie 1877.

[131] Op. cit., p. 169—170.

[132] Astfel, Grigore Ghica a funcţionat ca secretar în administraţia centrală a Ministerului de Afaceri Externe al României, secretar general al Ministerului de Afaceri Externe român (1882—1885), delegat al României în Comisia europeană a Dunării (1886), secretar general al Ministerului de Externe român (1887), ministru plenipotenţiar la Berlin (1888) şi apoi ministru plenipotenţiar la Paris (1896).

În Adunarea deputaților întrunită în sesiune extraordinară la 9 mai 1877, ministrul de afaceri externe al României, M. Kogălniceanu, a caracterizat natura raporturilor româno-turce astfel: „Erau niște legături *sui-generis*, niște legături care erau slabe cînd românii erau tari; niște legături care erau tari cînd românii erau slabi". Indicînd linia generală a politicii externe a României, M. Kogălniceanu a evidențiat caracterul nou, de la stat suveran la stat suveran, al relațiilor ce urmează să existe în viitor între România și Turcia: „Și cu Turcia vom face legături nouă..., iar nu să rămînem cu acele legături pînă astăzi, care nu mai au rațiunea de a fi". Trecînd apoi la analiza situației din acel moment, la moțiunile votate de corpurile legiuitoare ale României la 29 și 30 aprilie 1877, ministrul de afaceri externe român sublinia în fața adunării: „Încă o dată, vă declar..., în numele guvernului, că noi ne privim ca în rezbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sînt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putință ca starea noastră de stat independent și de sine stătător să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care și guvernul, și dv., și țara întreagă o dorește să o vadă cu o oră mai înainte". Adunarea, satisfăcută de explicațiile date, în numele guvernului, de ministrul de afaceri externe, prin moțiunea votată în aceeași ședință, „ia act de rezbelul dintre România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială"[134].

Independența de stat a României, proclamată la 9 mai 1877, a fost consacrată pe plan internațional prin prevederile tratatului de la Berlin din 1 iulie 1878, fiind astfel restabilită starea de pace între România și Turcia, care, prin actul internațional menționat, a recunoscut în mod expres și *de jure* suveranitatea deplină a statului român. Turcia recunoștea independența de stat a României, trecînd, din luna septembrie 1878, la schimbul de diplomați conform noii situații pe plan internațional a țării noastre.

---

[133] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independență", vol. II, p. 448—449; Raportul din 28 aprilie 1877.

[134] „Monitorul oficial" nr. 118 din 27 mai/8 iunie 1877, p. 3 449—3 453.

România a acreditat la Constantinopol ca reprezentant diplomatic în rang de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe D. Brătianu[135], iar Turcia a acreditat la București în aceleași condiții de titlu și rang pe Suleiman Bey.

Privitor la prezentarea scrisorilor de acreditare de către diplomatul otoman, s-a făcut următoarea relatare: „Duminică 15 decembrie 1878, ora 11½ dimineața, Excelența sa Suleiman Bey, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al M. S. I. Sultanului, a fost primit, împreună cu personalul legației imperiale otomane, la palatul din capitală, în audiență oficială, cu ceremonialul prescris"[136].

Ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol și-a luat în mod oficial locul în cadrul corpului diplomatic din capitala Turciei[137].

Reprezentantul României a participat astfel la primirea corpului diplomatic de către sultan cu ocazia anului nou musulman din 1878. Ministrul afacerilor externe otoman a făcut invitația decanului corpului diplomatic, ambasadorul Austro-Ungariei, care, la rîndul său, a comunicat-o colegilor șefi de misiuni printr-o circulară. Primirea a fost organizată la palatul de la Ildiz, fiind prezenți capii de misiuni cu o parte din personalul acestora. Reprezentantul român, însărcinat cu afaceri temporar, în lipsa ministrului plenipotențiar titular, a participat însoțit de atașatul militar al legației și de interpret. Corpul diplomatic a fost introdus de maestrul de ceremonii într-una din sălile palatului, unde fiecare invitat a luat loc după rang și vechime. Imediat apoi și-a făcut intrarea sultanul, însoțit de marele vizir și de ministrul de afaceri externe. Decanul și-a pronunțat discursul, tradus sultanului de ministrul de afaceri externe Carateodori paşa, după care a răspuns sultanul în limba turcă, subliniind importanţa legăturilor dintre Turcia şi celelalte state. Apoi sultanul, prin intermediul ministrului de afaceri externe, s-a adresat, conform protocolului, fiecărui şef de misiune, inclusiv reprezentantului român [138].

---

[135] Loc. cit., nr. 226 din 11/23 octombrie 1878, p. 5 735.

[136] Loc. cit., nr. 270 din 5/17 decembrie 1878, p. 7 553.

[137] La legația României din Turcia a fost numit apoi în calitate de prim-secretar dr. Obedenaru, fost secretar al agenției române din Rusia. Vezi „Monitorul oficial" nr. 179 din 8/20 august 1879.

În anii care au urmat, legaţia României la Constantinopol a desfăşurat o activitate laborioasă pe linia atribuţiilor care revin unui oficiu diplomatic permanent.

G. G. FLORESCU

---

[138] Arhiva M.A.E., vol. 302, filele 102—103, 103. Chr. A. Balasiu, secretar însărcinat cu afacerile legaţiei României, către I. Cimpineanu, ministru de afaceri externe al României, Constantinopol, 24 noiembrie/5 decembrie 1878.

PARIS

Între poporul român și cel francez au ființat neîntrerupte legături de prietenie. Români și francezi s-au întîlnit alături pe cîmpuri de bătălie cu secole în urmă. În 1396, îndepărtații cavaleri burgunzi ai lui Jean de Nevers, fiul ducelui Burgundiei, au luptat alături de oștenii lui Mircea cel Bătrîn, iar în 1445, o altă expediție de cruciadă, în care întîlnim francezi, a conlucrat cu Vlad Dracul, îndrăznețul domnitor muntean. Spre sfîrșitul secolului al XVI-lea, în anii cînd diplomația franceză susținea candidatura la tronul muntean a lui Petru Cercel, un Ștefan Tomșa, care ajunge mai apoi domn al Moldovei, luptă în Pirinei pentru Henric al IV-lea. Oșteni francezi sînt întîlniți în slujba Movileștilor, în Moldova, la începutul secolului al XVII-lea. Dar oștenii nu sînt singurii francezi care ajung pe meleagurile noastre. Încă din primii ani ai secolului al XV-lea își fac apariția călători francezi, care au lăsat prețioase relatări de călătorie: un Guillebert de Lannoy, un Bongars, un Fourquevaux sau un Lescalopier (acesta din urmă primul călător străin care ne-a lăsat o descriere pitorească a Bucureștilor sfîrșitului secolului al XVI-lea) sînt numai unii dintre acești vizitatori atenți și binevoitori ai teritoriului de astăzi al României[1].

În secolele XVII și XVIII, relațiile româno-franceze se strîng. În principate încep să pătrundă din ce în ce mai des negustori și intelectuali francezi. Deseori, domnii Moldovei și ai Țării Românești recurg la serviciile francezilor, utilizîndu-i ca preceptori sau secretari. Unii francezi, ca Jean Louis Carra sau d'Hauterive, scriu lucrări ample despre români. Apoi, în perioada revoluției și a imperiului, influența franceză se face simțită îndeosebi pe plan social și cultural. Din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea se înființează în principate un consulat general al Franței la București și un viceconsulat la Iași. Încă din 1762 Peysonnel, diplomat și scriitor francez, propusese crearea unor consulate în cele două ţări. Negocierile franco-turce în jurul acestei probleme — iniţiate în 1795 — sînt încheiate în 1798 prin *exequaturul* pe care Poarta îl dă pentru consulul general de la Bucureşti — cu drept de preeminenţă asupra consulilor celorlalte puteri — şi pentru viceconsulatul de la Iaşi [2].

---

[1] *N. Iorga.* „Histoire des relations entre la France et les Roumains", Iași, 1917, p. 1 și urm.

Începînd din al doilea sfert al secolului al XIX-lea, figuri de profesori francezi ca J. A. Vaillant sau Victor Cuénim au dat un sprijin puternic dezvoltării culturii în principate, iar cel dintîi este amestecat în acţiunile revoluţionare ale vremii. Totodată, zeci de tineri munteni şi moldoveni ajung în Franţa, la Paris, unde îşi continuă studiile şi vin în contact cu ideile innoitoare. În zilele revoluţiei din februarie 1848, marele revoluţionar democrat român Nicolae Bălcescu îşi face botezul focului în arena revoluţiei la Paris. Mai apoi, în vara aceluiaşi an, Franţa, deşi îndepărtată, priveşte cu bunăvoinţă revoluţia munteană. Guvernul provizoriu muntean, compus în bună parte din foşti elevi ai lui Michelet şi Quinet şi din admiratori ai lui Lamartine, se sprijină pe Franţa, şi guvernul Republicii a II-a încearcă să salveze principatele de ocupaţie.

După revoluţie, exilaţii şi emigranţii români îşi găsesc adăpost mai ales în Franţa ospitalieră. Unirea Principatelor era acum principalul lor ţel de luptă. La Paris, foştii conducători ai revoluţiei din Ţara Românească, la care se alătură tineri studenţi români, găsesc un climat favorabil. „A fost un timp — scrie Alexandru Odobescu — cînd noi, tinerii studenţi în străinătate, ne bucuram de a fi la Paris mai vîrtos pentru că acolo găseam mai multă voie deplină de a ne iubi patria fără sfială, de a învăţa cu ardoare istoria şi limba ei, de a croi şi de a potrivi pe seamă-i toate cunoştinţele ce nepregetatul nostru patriotism românesc ne da prilej şi îndemn de a ni le agonisi în acel centru de libere lumini" [3].

În capitala Franţei editează exilaţii şi emigranţii revoluţionari români periodicele lor: „România viitoare", „Junimea Română" sau „Republica Română"; de aici îşi desfăşoară ei pe lîngă guvernele apusene străruitoarea şi deseori eroica lor activitate de propagandă. Ei militează prin grai şi scris, prin audienţe, broşuri şi memorii pentru răsturnarea regimului regulamentar din principate şi pentru realizarea statului naţional român. Cei mai înaintaţi dintre ei sînt preocupaţi, în primul rînd, de a dobîndi sprijinul opiniei publice, sprijinul democraţilor de pretutindeni.

---

[2] *A. Oţetea.* „Înfiinţarea consulatelor franceze în ţările române", în „Revista istorică", XVIII (1932), p. 330—349.

[3] *A. Odobescu.* „«Junimea Română» din Paris de la 1852", în Opere, vol. I, Bucureşti, 1955, p. 337.

După ce nădejdile într-o izbucnire generalizată a revoluţiei în Europa sînt spulberate — mai ales după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic-Napoleon Bonaparte —, exilaţii români paşoptişti se adaptează noii situaţii politice ce se crease în Europa. Ei îşi consacră acum stăruinţele lor intervenţiei pe lîngă puteri şi propagandei publicistice. Izbucnirea războiului Crimeii favorizează noua direcţie impusă activităţii exilaţilor. Dintr-un vis şi un ţel de viitor, Unirea Principatelor devine un plan realizabil. Ea este totodată o problemă europeană, care domină activitatea diplomatică îndeosebi de la 1856 pînă la 1859.

Neobosita propagandă românească are succes şi în cercurile înalte ale diplomaţiei. Însuşi Napoleon al III-lea, dornic de a distruge opera tratatelor de la Viena din 1815, se declară partizan al înfăptuirii unităţii poporului român, după cum se declara susţinător al luptei de unificare a Italiei. Diplomaţia franceză se situează de partea unioniştilor în înverşunata bătălie diplomatică ce se desfăşoară timp de mai mulţi ani în jurul problemei Unirii Principatelor.

În primăvara anului 1855, cu prilejul conferinţei de la Viena, Bourquenay, delegatul Franţei, pune în discuţia diplomaţiei europene problema Unirii. Peste un an, deschiderea Congresului de la Paris prilejuieşte o nouă luare în dezbatere a acestei probleme. Franţa era hotărîtă să susţină Unirea. La 7 martie, Walewski declara lui Clarendon şi lui Cowley, ambasadorul britanic la Paris, că „nici o pace nu va fi solidă sau durabilă dacă nu va prevedea Unirea şi independenţa principatelor"[4]. La 8 martie, Walewski propune congresului proclamarea Unirii, totuşi divergenţele dintre puteri duc la o soluţie de compromis. Se hotărăşte consultarea dorinţelor înseşi ale poporului român prin convocarea unor Adunări ad-hoc şi, totodată, trimiterea la faţa locului a unei comisii a puterilor europene.

Deşi Congresul de la Paris nu rezolvase arzătoarea problemă a Unirii Principatelor, aceasta fusese menţinută — mulţumită în bună măsură Franţei — pe ordinea de zi a politicii europene. Mişcarea unionistă primea necontenit îndemnuri încurajatoare din Franţa. La 7 mai 1856, Walewski scria lui Béclard, consulul Franţei la Bucureşti: „Dacă populaţiile moldo-valahe, după cum presupunem, ţin ca Unirea lor să fie înfăptuită, e neapărat necesar ca acest lucru să se declare cu glas tare" [5]. Sprijinul Franţei încurajează şi bucură pe români, şi acest lucru se vădeşte atunci cînd, în vara anului 1856, comisarul Talleyrand, delegatul Franţei în comisia europeană, trece prin principate şi se bucură de o primire dintre cele mai calde.

---

[4] *T. W. Riker*, „Cum s-a înfăptuit România", Bucureşti, 1944, p. 66, nota 112.

Cu începutul anului 1857, problema reorganizării principatelor şi implicit aceea a Unirii intră într-o fază hotărîtoare. În februarie, Franţa ţine să-şi afirme încă o dată sprijinul ce înţelegea să-l dea luptei poporului român, publicînd în oficiosul „Le Moniteur Universel" un articol de susţinere a cauzei Unirii.

De asemenea, reprezentanţii Franţei, susţinători ai luptei înverşunate a unioniştilor, nu tolerează grosolana acţiune de falsificare a alegerilor, care are loc în luna iulie 1857 şi pe care Victor Place o aprecia drept o parodie. Compromisul care are loc la Osborne este de fapt un succes francez, el avînd ca urmare anularea alegerilor falsificate. În vara anului următor, după ce Adunările ad-hoc exprimaseră răspicat dorinţa unanimă de unire, în conferinţa ce are loc la Paris, Franţa acceptă „o înţelegere în măsură a satisface pe cît posibil toate interesele" [6]. Dar la începutul verii anului 1858, broşura „L'empereur Napoléon et les Principautés roumaines" lua o atitudine categoric favorabilă Unirii. Între altele se scria în această lucrare: „Unirea a fost admisă de către plenipotenţiari cu condiţia ca ea să fie cerută de către locuitori. Această condiţie suspensivă a fost îndeplinită. Deci Unirea există *ipso facto*; ar fi să se aducă o insultă Franţei ezitîndu-se a o proclama" [7].

---

[5] *D. A. Sturdza* şi a. „Acte şi documente relative la istoria renaşterii României", vol. V, Bucureşti, 1890, p. 927.

[6] Protocolul 1 din 22 mai 1858 (*D. A. Sturdza* şi a., op. cit., vol. VII, p. 269).

[7] Op. cit., p. 258.

★

Lupta pentru Unire era însă departe de a fi încheiată. Patrioţii români erau mai hotărîţi ca niciodată să realizeze unitatea celor două ţări. La 5/17 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Moldovei alege ca domn pe Alexandru Ioan Cuza, un fruntaş revoluţionar din 1848 şi un luptător activ pentru Unire. Peste cîteva săptămîni, la Bucureşti, sub presiunea maselor, minoritatea progresistă smulge majorităţii reacţionare un vot similar. Unirea se vedea înfăptuită prin alegerea aceluiaşi domn în amîndouă ţările.

Îndoita alegere nu rezolva însă pe deplin problema Unirii. Dubla alegere trebuia recunoscută de către puteri şi, totodată, Unirea urma să fie desăvîrşită pe plan administrativ. În aceste împrejurări, Franţa a fost constanta sprijinitoare a faptului împlinit, de altfel îndoita alegere fusese pe drept cuvînt apreciată de Cavour ca „triumful politicii Franţei şi Sardiniei în Orient" [8]. Trimisul lui Alexandru Ioan Cuza, poetul V. Alecsandri, este primit de Napoleon al III-lea, de prinţul Napoleon şi de Walewski, făgăduindu-i-se un sprijin deplin. La Constantinopol, delegaţiile trimise să obţină recunoaşterea îndoitei alegeri sînt ajutate de reprezentanţii diplomatici ai Franţei. În sfîrşit, după tergiversări se deschide la Paris conferinţa, care urma să hotărască în problema principatelor. La 2/14 aprilie, Ştefan Golescu, trimisul special al Ţării Româneşti, putea telegrafia la Bucureşti : „Îndoita alegere a prinţului Cuza a fost recunoscută pur şi simplu de cinci dintre puterile garante" [9].

Înainte însă de recunoaşterea faptului împlinit în principate de către toate puterile, precipitarea evenimentelor din Italia şi izbucnirea războiului franco-austro-sard fuseseră gata să ofere poporului român prilejul de a dobîndi nu numai recunoaşterea Unirii, dar şi neatîrnarea prin participarea armatei române la conflagraţie. Cuza scrisese, de altfel, trimisului său la Paris că era hotărît a face totul „pentru fericirea şi independența" poporului său [10]. Încheierea grabnică a armistițiului de la Villafranca nu dă însă putința de realizare acestor planuri, care-și păstrează, totuși, întreaga semnificație.

---

[8] „Il Carteggio Cavour-Nigra dal 1858 al 1861", vol. II, Bologna, 1927, p. 4.

[9] *Dan Berindei*. „Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvîrşirea Unirii (24 ianuarie 1859—24 ianuarie 1862)", în „Studii privind Unirea Principatelor", Bucureşti, 1960, p. 421.

La 6 septembrie 1859, îndoita alegere era acceptată de toate puterile europene. Poporul român își impusese punctul de vedere. Uniunea personală era recunoscută *de jure* de puterea suzerană și de puterile garante. Sprijinul diplomatic al Franței fusese unul din factorii determinanți ai recunoașterii.

Dar acest act trebuia neapărat completat prin sancționarea de către Europa a unificării administrative. În lupta pentru desăvîrșirea Unirii Principatelor pe plan administrativ, luptă încununată de succes la sfîrșitul anului 1861, Franța va fi alături de principate, ocrotindu-le. Totodată, Franța — pe care Costache Negri, sfătuitorul cel mai apropiat al lui Alexandru Ioan Cuza, o caracteriza, în martie 1861, drept „țara prin excelență dezinteresată și generoasă" — ajută opera de reorganizare a patriei noastre pe baze moderne și sprijină pe față sau cel puțin tacit lupta pe care o dă poporul român pentru consolidarea autonomiei principatelor și pentru pregătirea dobîndirii independenței României. Un exemplu în acest sens îl constituie înființarea și recunoașterea agenției române de la Paris în septembrie 1860. Este semnificativ și faptul că doi ani înainte de recunoașterea de către Europa a unirii administrative, Franța a acceptat formarea la Paris a unei *unice* agenții pentru amîndouă țările [11]. Era o nouă manifestare a sprijinului dat luptei pentru unitate și neatîrnare a poporului român.

Convenția de la Paris recunoștea principatelor dreptul de a fi reprezentate la Constantinopol prin cîte un agent (articolul 9) [12], dar nu le acorda (dată fiind menținerea suzeranității otomane) posibilitatea de a acredita reprezentanți diplomatici pe lîngă celelalte puteri străine. Or, noii conducători ai politicii externe a principatelor vor căuta să obțină acest drept, socotit de ei, cu justețe, un atribut de suveranitate și un pas spre independență. Ca prim rod al acestor străduințe a luat fiinţă la Paris cea dintîi agenţie pe care Principatele Unite reuşesc s-o înfiinţeze. Titularul ei este numit Ioan Alecsandri[13], fratele poetului V. Alecsandri. Acesta, de altfel, la rîndul său, a jucat un rol din cele mai de seamă în politica externă a tînărului stat naţional român.

---

[10] Cuza către V. Alecsandri, 13/25 aprilie 1859, în *R. V. Bossy*, „Agenția diplomatică a României la Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza Vodă", București, 1931, p. 165—167.

[11] *Dan Berindei*, „Înființarea agenției Principatelor Unite la Paris (26 august/7 septembrie) 1860", în „Studii" nr. 6, XIII (1960), p. 99—120.

[12] *D. A. Sturdza* și a., op. cit., vol. VII, p. 308.

Începuturile agenţiei de la Paris se pot constata numaidecît după alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei. Încă de la 8/20 ianuarie, Vasile Alecsandri, în acel timp ministru de externe al Moldovei, era informat de către fratele său, viitorul agent, că acesta stabilise legături cu „oamenii eminenţi ai presei franceze"; iar la 4/16 februarie, Ioan Alecsandri înfăţişa în scris prinţului Napoleon o amplă pledoarie privind caracterul legal al îndoitei alegeri[14]. Peste cîteva zile, Vasile Alecsandri, ajuns la Paris, unde fusese trimis în misiune, avea prilejul de a raporta lui Cuza că fusese primit ca „reprezentant al unui prinţ stimat în cel mai înalt grad"[15]. Dar întrevederile viitorului agent, ca şi vizitele ministrului de externe moldovean, nu însemnau încă pentru principate obţinerea dreptului de reprezentare diplomatică printr-un agent permanent.

La Paris, Vasile Alecsandri solicită în prima întrevedere pe care o are cu Napoleon al III-lea dreptul pentru ţara sa de a fi reprezentată în capitala Franţei printr-un agent oficios. Conducătorul Franţei îşi dă principial agrementul şi acceptă tot-

---

[13] Ioan sau Iancu Alecsandri, născut la 30 decembrie 1826, mai tînăr deci cu cinci ani decît fratele său Vasile, a învăţat la Trei Ierarhi, iar apoi, prin 1837, a intrat în armată. *Cadet* pînă în 1840, a fost înaintat în acel an la gradul de *cornet*, pentru ca în 1846 să-l constatăm *căpitan*. În acelaşi an, în luna mai, el şi-a făcut formele „avînd a se duce prin ştaturile Europei" şi a plecat la Paris. Alături de fratele său Vasile, Ioan Alecsandri a activat în rîndurile revoluţionarilor de la 1848. După aceea s-a stabilit din nou la Paris, unde s-a căsătorit cu Noémi Guillard. Avînd o cunoştinţă deplină a limbilor franceză şi engleză şi numeroase relaţii în cercurile politice franceze, Ioan Alecsandri a fost ales cu multă pricepere pentru a îndeplini delicata funcţie de agent oficios al tînărului stat naţional român în capitala Franţei. El a ştiut să facă faţă cu cinste sarcinii ce i s-a dat în tot cursul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Pentru a da mai multă însemnătate agentului său, domnitorul Cuza l-a avansat la gradul de maior, iar apoi la acela de locotenent-colonel. Primul agent român la Paris, care a avut în cursul vieţii şi o activitate publicistică în domeniul politic şi literar, a murit în 1884 bolnav de cancer. (Vezi *Il. Chendi* şi *E. Carcalechi*. „Iancu Alecsandri", în „Luceafărul", Budapesta, 1905, p. 227; *Sever Zotta*. „La centenarul lui Vasile Alecsandri", Iaşi, 1921, p. 32—36; *R. V. Bossy*, op. cit., p. 9, nota 2.)

[14] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 159—160, 160—163.

[15] Op. cit., p. 164—165.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

odată ca această sarcină să fie preluată de Ioan Alecsandri[16]. Din acel moment, Ioan Alecsandri îşi ia titulatura de „corespondent al guvernului Moldovei la Paris şi Londra", dar nici aceasta nu însemna încă înfiinţarea şi recunoaşterea unei reprezentanţe sau misiuni diplomatice.

Recunoaşterea îndoitei alegeri, în septembrie 1859, de către toate ţările garante întăreşte poziţia principatelor pe plan extern[17]. La sfîrşitul anului 1859, Costache Negri prelua în mod oficial funcţia de agent al principatelor pe lîngă Poartă[18]. Noua stare de lucruri din principate fiind recunoscută de Europa, se putea pune problema înfiinţării agenţiei de la Paris, iniţiativă pentru care se obţinuse consimţămîntul principial al Franţei. În noiembrie 1859, Vasile Alecsandri redactează un amplu expozeu destinat celor două guverne ale Principatelor Unite. Ulterior, memoriului i s-au adus unele schimbări şi completări. În acest document se arată că înfiinţarea unei agenţii în capitala Franţei era socotită după îndoita alegere drept „una dintre cele dintîi necesităţi" şi se cerea ca agenţiei să i se dea caracterul unei instituţii publice. Deşi se remarca că, din cauza suzeranităţii otomane, agenţia nu putea avea decît un caracter oficios, se sublinia că ea urma să aibă o „utilitate reală" şi o importanţă „în proporţie cu raporturile neîncetat crescînde dintre Principatele Unite şi Franţa". Trecînd apoi la motivarea întemeierii agenţiei, memoriul prezenta însemnatele sarcini politice pe care avea să le îndeplinească agentul Principatelor Unite în capitala Franţei, „reşedinţa obişnuită" a negocierilor internaţionale. Agentul trebuia să fie un informator politic al reprezentanţilor puterilor binevoitoare poporului român. El urma să intervină ori de cîte ori tratatele şi convenţiile încheiate de Poartă cu puterile străine „ar atinge independenţa sau interesele materiale ale ţării" şi tot el trebuia să asigure „o interpretare loială şi justă" convenţiei de la Paris[19].

O atribuţie de seamă a agentului urma să fie organizarea şi întreţinerea unei acţiuni de propagandă pe calea presei[20]. În publiciştii şi ziariştii înaintaţi francezi, poporul român găsise un sprijin constant în perioada revoluţiei burghezo-democratice de la 1848 şi a luptei pentru Unire. Hippolyte Desprez, Saint Marc Girardin, Edgar Quinet, Jules Michelet, Paul Bataillard, Léon Plée, J. A. Vaillant şi A. Ubicini[21] au fost în primele rînduri ale publiciştilor fracezi filoromâni care au sprijinit prin scrisul lor lupta poporului român pentru eliberarea sa socială şi naţională şi care totodată au făcut cunoscute Europei întregi problemele poporului latin de la gurile Dunării. „Presa franceză mai presus decît toate celelalte organe străine — scria la sfîrşitul anului 1859 Vasile Alecsandri — a dat o consistenţă puternică ideii mîntuitoare a Unirii, impunînd diplomaţiei europene voinţa noastră naţională. Ea a aclamat îndoita alegere a prinţului domnitor înainte chiar de a fi această alegere confirmată de puteri; într-un cuvînt, la toate împrejurările mari şi grele, noi am găsit în presa franceză un advocat elocvent şi un sprijin luminat"[22]. De altfel, pentru Vasile Alecsandri presa franceză a constituit un obiect de preocupare încă înainte de înfiinţarea agenţiei de la Paris. Într-o notă specială intitulată „Notă asupra stabilirii de relaţii necurmate între Principatele Unite şi presa franceză" — document din care am reprodus mai sus un fragment —, elaborată paralel cu memoriul consacrat problemei înfiinţării agenţiei[23], Alecsandri a schiţat un program de acţiune, realizat ulterior în bună măsură. El a propus ca propaganda prin presa europeană să fie preluată direct de guvern şi organizată „ca un serviciu public". În fiecare din cele două ţări, nota prevedea crearea, pe lîngă Ministerele de Externe, a cîte unui birou de corespondenţă cu străinătatea[24]. Buletinele de informaţie bisăptămînale întocmite de aceste birouri urmau să fie trimise la Paris unei persoane „devotate intereselor române, care să cunoască bine oamenii şi lucrurile ţării noastre, care să fie în legătură cu reprezentanţii presei franceze, care să fie destul de cunoscută pentru a avea libera intrare în ministerele din Paris, în biblioteci, în arhive, cînd ar avea trebuinţă de a le consulta, şi, în sfîrşit, un om deprins a lucra repede, spre a putea pune condeiul în toate jurnalele cele mai importante, cît mai des şi cît mai pre larg"[25]. În lunile următoare întocmirii notei, înainte de înfiinţarea agenţiei de la Paris, proiectul lui Vasile Alecsandri referitor la presă a devenit o realitate concretă.

---

[16] V. Alecsandri către Alexandru Ioan Cuza, 13/25 februarie 1859, în *R.V. Bossy*, op. cit., p. 165.

[17] *N. Corivan*. „Lupta diplomatică pentru recunoaşterea dublei alegeri a lui Al. Cuza", în „Studii privind Unirea Principatelor", Bucureşti, 1960, p. 387—412.

[18] *Dan Berindei* şi *I. Vlasiu*. „Documente privitoare la politica externă a Principatelor Unite (1859—1862)" în „Studii" nr. 1, XII (1959), p. 294 ; „Monitorul oficial al Ţării Româneşti", 1860, p. 105.

[19] *Dan Berindei*. „Înfiinţarea agenţiei...", p. 101, 107—109.

---

[20] Op. cit., p. 101, 109—110.

[21] *Cornelia C. Bodea*, „Din acţiunea de pregătire a agenţiei diplomatice de la Paris. Înfiinţarea biroului de corespondenţă (1/13 ianuarie 1860)", în „Studii" nr. 6, XIII (1960), p. 121.

[22] Loc. cit., p. 123.

[23] Loc. cit., p. 124—125; *L. Boicu*, „Ştiri noi despre activitatea lui Vasile Alecsandri ca ministru de externe", în „Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie", Iaşi, X (1959), fasc. 1—2, p. 198.

[24] Ibid.; *Cornelia C. Bodea*, op. cit., p. 124—125.

După ce insista asupra organizării la Paris a biroului de corespondenţă, Alecsandri trecea din nou în memoriul său la problema agenţiei. Franţa trebuia să dea Principatelor Unite un sprijin activ şi multilateral pentru reorganizarea din temelii a statului român. Prin intermediul agentului urmau să fie obţinuţi specialişti în administraţie, finanţe, instrucţiune publică, agricultură etc., care să-şi dea concursul la acest proces de reorganizare. Un rol deosebit era atribuit agenţiei în privinţa sprijinului ce trebuia cerut Franţei pentru organizarea militară a Principatelor Unite. Din Franţa urma să fie adus armament, cu sprijinul francez trebuia organizată industria „militară" şi tot cu ajutorul unor instructori francezi urma să fie ridicat nivelul de instruire al armatei române la cel al armatelor moderne europene. Tot agentul principatelor trebuia să rezolve problema unui împrumut, agenţia făcînd apoi legătura între statul român şi capitaliştii străini. „Este de prevăzut — se preciza în memoriu —, dacă o astfel de sarcină ar fi încredinţată în mod exclusiv unei case de bancă, fără controlul unui agent, că statul, ca şi creditorii, vor avea de suportat un număr infinit de pierderi ce vor rezulta din cheltuielile de comision, din variaţiile pieţei publice şi dintr-o mulţime de alte izvoare"[26].

În încheiere, memoriul insista asupra rolului pe care urma să-l aibă agentul Pricipatelor Unite la Paris în supravegherea educaţiei tinerilor români aflaţi la studii în capitala Franţei. Se sublinia faptul că aceştia se găseau într-un „mare număr" în liceele pariziene şi se scotea în evidenţă necesitatea apărării limbii naţionale în perioada de studii — desigur a întreţinerii cunoştinţelor de limbă — şi a efectuării acestora „nu la întîmplare", ci sub un „control serios". Se recomanda numirea unui inspector român, subordonat agentului, care urma să supravegheze studiile tinerilor români, iar în perioada de vacanţă să ţină cursuri de limbă română [27].

---

[25] *L. Boicu*, op. cit., p. 198.

[26] *Dan Berindei*, „Înfiinţarea agenţiei...", p. 101—102, 110—111.

*

Memoriul întocmit de Alecsandri constituie punctul de plecare pe calea înfiinţării agenţiei Principatelor Unite la Paris. Guvernul moldovean condus de Manole Costache Epureanu consideră în mod favorabil propunerea de a se înfiinţa o agenţie română în capitala Franţei, şi apoi, în urma unei scrisori pe care domnitorul o adresează lui Ion Ghica, primul ministru în Ţara Românească [28], problema este luată în dezbatere de guvernul muntean. Un jurnal al Consiliului de Miniştri al Ţării Româneşti din 8/20 ianuarie 1860 hotărăşte „a se crea acest fel de agenţie la Paris, răspunzîndu-se suma anuală de una mie cinci sute galbeni..." [29]. În ziua următoare, Ion Ghica raporta în mod oficial domnitorului hotărîrea ce se luase şi-i cerea să numească în funcţia de agent o persoană „capabilă de această delicată însărcinare, de la care se aşteaptă însemnate servicii pentru ţară" [30]. La rîndul său, guvernul moldovean ia în discuţie un memoriu al lui Grigore Balş, ministrul său de externe, privind înfiinţarea agenţiei, document care în cea mai mare parte parafraza sau reflecta cuprinsul memoriului redactat iniţial de Alecsandri în luna noiembrie 1859 [31]. Propunerea de a se înfiinţa agenţia oficioasă este acceptată de guvernul moldovean la 23 ianuarie/4 februarie 1860 [32]. Deşi jurnalele celor două guverne capătă grabnic sancţionarea domnească [33], înfiinţarea agenţiei întîrzie încă mai bine de o jumătate de an, în aşteptarea votării bugetelor de către Adunările legislative.

Între timp au fost traduse în viaţă propunerile lui Alecsandri referitoare la organizarea propagandei prin presă şi la ţinerea la curent a cercurilor politice şi diplomatice europene cu evenimentele din Principatele Unite. „Noi am cădea într-o greşeală cumplită — scrisese Alecsandri în nota sa referitoare la presă din noiembrie 1859 — dacă am crede că este de ajuns de a face să se pomenească de noi din timp în timp, numai la vreo mare ocazie. Mai întîi că nu sîntem siguri de a avea întotdeauna organele presei la dispunerea noastră, şi apoi, în acest secol preocupat de atîtea evenimente şi griji importante, cine nu ocupă necontenit publicul de sineşi este lesne uitat. Dacă România n-ar da cîtăva vreme Europei noutăţi despre dînsa, nimeni în Europa nu ar mai gîndi la România, şi o asemenea tăcere ar putea favoriza planurile duşmanilor. O presă amică şi devotată este ca o sentinelă neadormită, care e gata de a arunca strigătul de alarmă. Izolarea pentru un stat ca România este un pericol permanent" [34]. La 1/13 ianuarie 1860 au fost înfiinţate birouri de corespondenţă cu străinătatea pe lîngă Ministerele de Externe din Bucureşti şi Iaşi. Totodată, a luat fiinţă la Paris *Biroul central de corespondenţă şi redacţie,* al cărui titular a fost numit A. Ubicini, vechi prieten al poporului român. „Antecedentele lui — caracterizase Alecsandri pe Ubicini — îl cheamă numaidecît a primi această misie, căci, primind-o, n-ar face decît a urma pe cea ce şi-a impus-o singur, de la sine, de mai mulţi ani, în favorul intereselor noastre" [35].

---

[27] Op. cit., p. 102, 111.

[28] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 178—179.

[29] Arhiva M.A.E., vol. 233, fila 71.

[30] Loc. cit., fila 70.

[31] Loc. cit., filele 32—36.

[32] Loc. cit., fila 29.

[33] Loc. cit., filele 30, 31, 70.

Înştiinţat asupra numirii sale la 28 decembrie 1859/9 ianuarie 1860, Ubicini a primit cu entuziasm propunerea ce i s-a făcut. La 18/30 ianuarie 1860, el a răspuns lui Alecsandri şi i-a comunicat efectiva sa intrare în funcţie [36]. Ubicini îşi luase ca adjunct pe ziaristul Alphonse Grün şi-şi asigurase concursul cotidianelor „Le Siècle", „Le Nord", „La Presse", „l'Opinion nationale" şi al revistelor „L'Illustration", „La Revue des Economistes", „La Revue d'Orient" şi „Nouvelles annales de voyage" ; de asemenea, în afara graniţelor Franţei, cel a două ziare : „Le Journal de Francfort" şi „L'Espérance". „Am intenţia — mai adăuga el în aceeaşi scrisoare — să mă supun cu toată rîvna la învăţarea limbii române, ca să pot fi în stare a-mi îndeplini singur oficiul de traducător" [37]. Primind buletinele informative de la Bucureşti şi Iaşi, Ubicini şi Grün au avut o activitate susținută în lunile următoare — deși calitatea buletinelor a scăzut după înlocuirea lui Pantazi Ghica, primul lor întocmitor din București. Ei au reușit să insereze materiale referitoare la Principatele Unite și în alte periodice din Franța sau din afara hotarelor lor, pe lîngă cele de al căror concurs beneficiaseră de la începutul activității lor[38]. Ubicini a îndeplinit cu entuziasm sarcinile ce i se dăduseră. „Dumneata știi — scria el la 2/14 octombrie 1860 lui I. I. Filipescu, ministru de externe al Țării Românești — că eu îmi iau foarte în serios rolul de corespondent ; în primul rînd, pentru că am convingerea că publicitatea de care dispunem poate fi dirijată în avantajul ei, în al doilea rînd, pentru că mi-ar repugna de a primi salariul pentru o slujbă care ar deveni un fel de sinecură ; cu atît mai mult cu cît aceasta s-ar întîmpla absolut fără vina mea"[39]. Ubicini va continua să dețină postul ce i se atribuise un timp și după înființarea agenției, sarcina dirijării serviciului de presă și propagandă fiind preluată de agent abia la 1 septembrie 1861[40].

---

[34] *L. Boicu,* op. cit., p. 197.

[35] *Cornelia C. Bodea,* op. cit., p. 125.

[36] Op. cit., p. 126.

[37] Op. cit., p. 126—127.

Dar încă din vara anului 1860 instituirea agenției de la Paris nu a mai întîmpinat nici o piedică pe plan politic. Franța sprijinea realizarea acestei dorințe a principatelor. Și lucrul merită să fie subliniat, întrucît încercarea de a se lărgi rețeaua de agenți dincolo de Constantinopol și Paris n-a reușit în întregime datorită complexului de împrejurări, dar deseori și a lipsei de bunăvoință a unor puteri. La 14/26 iunie 1860, după votarea prevederilor bugetare pentru instituirea agenției de la Paris și Londra (deși în fapt activitatea lui Ioan Alecsandri s-a desfășurat la Paris), un grup de deputați moldoveni, în frunte cu Anastase Panu, au cerut Adunării Moldovei ca în afara acestui agent „să se numească de'ndată unul și la Turin". Totodată, ei au propus ca guvernul „să însemneze în bugetul viitor numirea de agenți și pe la celelalte puteri care au subscris tratatul și convențiunea de la Paris"[41]. Deși propunerea, votată de Adunare aproape în unanimitate, a fost transmisă grabnic de guvernul din Iași celui din București[42], în fapt, în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, singurele agenții diplomatice ale principatelor — în afara celei de la Constantinopol, prevăzută de convenție — n-au fost decît acelea de la Paris și Belgrad. În alte capitale nu se vor institui agenții similare decît mai tîrziu.

---

[38] Op. cit., p. 127—128.

[39] Op. cit., p. 130.

[40] Op. cit., p. 131 ; *L. Boicu*, op. cit., p. 199—200.

[41] Arhiva M.A.E., vol. 233, fila 82.

[42] Loc. cit., fila 81.

Votarea bugetului de către Adunarea Moldovei readuce în discuție chestiunea agenției de la Paris. În urma unui raport din 8/20 iulie al lui M. Jora, ministrul de externe al Moldovei, Alexandru Ioan Cuza numește în mod oficial pe Ioan Alecsandri în funcția de „agent al Moldovei la Paris și Londra" printr-un decret din 26 iulie/7 august 1860[43]. Numirea este comunicată titularului peste cîteva zile[44]. Mai înainte însă, încă de la 30 iunie/12 iulie, I. Alecsandri se pregătea de plecare. La această dată el anunța domnitorului apropiata sa sosire la București pentru a primi „instrucțiunile guvernului Țării Românești" și „ordinele intime" ale lui Cuza[45]. Totodată, el trimitea domnitorului proiecte de scrisori către Napoleon al III-lea și Thouvenel, ministrul de externe al Franței[46].

Intenția lui I. Alecsandri de a porni spre Franța în jurul datei de 15/27 iulie nu se va putea înfăptui[47]. Dar, chiar în ziua în care el plănuise plecarea la Paris, ministrul de externe al Moldovei redacta o adresă către Thouvenel prin care se cerea recunoașterea noului agent. „Convenția de la Paris — se scria în adresă — a stabilit pentru Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești o ordine a lucrurilor, care, legîndu-le de trecut, le impune, totodată, cu o nouă exigență, adoptarea unor noi măsuri. Refacerea instituțiilor și a legilor, reforma administrațiilor, crearea instrucțiunii publice superioare, într-un cuvînt tot ce constituie reorganizarea lor alcătuiește un ansamblu de cerințe a căror satisfacere trebuie să fie completă și promptă. În ordinea materială, ameliorarea agriculturii, extensiunea căilor de comunicație, dezvoltarea comerțului și a industriei, înființarea creditului public, atîtea probleme care se nasc din resursele uriașe cu care providența a înzestrat solul Principatelor Unite cer o soluție înțeleaptă".

---

[43] Arhiva M.A.E., vol. 233, filele 47, 48.

[44] Loc. cit., fila 49.

[45] Academia R.P.R., Ms. 4 858, filele 5—6; *R. V. Bossy*. „Agenția diplomatică...", p. 11, 188.

[46] Op. cit., p. 11, 188—190.

[47] Loc. cit., filele 5—6; *A. D. Xenopol*. „Domnia lui Cuza Vodă", vol. II, Iași, 1903, p. 279—280, 280—283; *R. V. Bossy*, op. cit., p. 189—191.

În adresa din 15/27 iulie se mai arăta că principatele considerau necesar să instituie la Paris o „agenţie permanentă", care urma să devină „interpretul loial al dorinţelor, intereselor şi drepturilor lor". Amintind făgăduiala dată cu un an înainte lui Vasile Alecsandri, adresa cerea recunoaşterea lui Ioan Alecsandri în funcţia de agent[48].

Se pare însă că domnitorul nu a fost satisfăcut de acest document, căci, peste puţin, la 22 iulie/3 august, Ioan Alecsandri scria din Galaţi lui Victor Place, consulul Franţei la Iaşi, care îndeplinea în acea vreme şi funcţia de secretar domnesc, cerîndu-i să redacteze proiectele de scrisori pe care domnitorul voia să le trimită lui Napoleon al III-lea şi lui Thouvenel, deoarece socotea nesatisfăcător mesajul lui M. Jora[49]. Misivei lui Ioan Alecsandri scrise „în grabă", probabil chiar înainte de plecare, îi răspunde Place la 2/14 august, trimiţîndu-i o scrisoare a lui Cuza către Thouvenel. Totodată, consulul adăuga două scrisori particulare de recomandare din partea sa, una pentru Bertémy, şeful de cabinet al lui Thouvenel, şi alta către Faugère, subdirector la direcţia politică a Ministerului de Externe al Franţei[50]. Scrisoarea adresată de Alexandru Ioan Cuza ministrului de externe francez era mult mai concisă decît adresa întocmită de Jora. Domnitorul se mulţumea să ceară lui Thouvenel primirea cu bunăvoinţă a unui „reprezentant oficios al Principatelor Unite". El amintea făgăduiala dată în această privinţă de către Napoleon al III-lea şi anunţa încredinţarea funcţiei de agent lui Ioan Alecsandri. Domnitorul nu uita să asigure pe Thouvenel că noul agent urma să îndeplinească funcţiile sale „cu toată prudenţa şi rezerva care i-o impuneau situaţia sa"[51]. Transmiţînd scrisoarea domnească, Place adăuga că Alexandru Ioan Cuza o apreciase ca îndestulătoare pentru obţinerea recunoaşterii de către guvernul Franţei şi că nu mai socotea de trebuinţă o scrisoare către Napoleon al III-lea.

La 14/26 august 1860, Ioan Alecsandri era la Paris. În această zi, el trimitea primul său raport lui Mihail Jora. Agentul anunţa că îndeplinirea primei faze a misiunii sale fusese întîrziată datorită absenţei din Paris atît a împăratului — plecat în Savoia, iar apoi în Algeria —, cît şi a lui Thouvenel — plecat la Bar-le-Duc —, dar îşi manifesta credinţa că se va bucura de o „primire binevoitoare" în cercurile conducătoare ale Franţei. Raportul dezvăluia că în fapt agentul îşi începuse activitatea purtînd convorbiri cu unii capitalişti în problema unui eventual împrumut extern pentru principate şi în aceea a construirii căilor ferate. Totodată, Alecsandri semnala numeroasele plîngeri pe care le primise în chestiunea paşapoartelor româneşti schimbate de ambasada turcă prin altele otomane. Agentul îşi arăta hotărîrea de a obţine dreptul de a viza paşapoartele româneşti, evitîndu-se „viza otomană". „Ar fi pentru mine un adevărat triumf — scria el — dacă aş obţine dreptul de a viza paşapoartele concetăţenilor noştri, căci aş contribui puţin prin aceasta la consacrarea autonomiei noastre". Deşi nu fusese încă recunoscut în mod oficial, Alecsandri îşi organizase la acea dată cancelaria, adoptînd pe hîrtiile acesteia titulatura *agenţia Principatelor Unite la Paris.* I. Alecsandri îşi încheia relatarea cerînd să i se trimită de la Iaşi informaţii „bogate" şi, mai ales, în mod regulat [52].

---

[48] Arhiva M.A.E., vol. 233, fila 45; *Dan Berindei*, „Înfiinţarea agenţiei...", p. 103—104.

[49] *N. Iorga*, „Victor Place şi Unirea Principatelor", în „Revista istorică", IX (1923), p. 58—59.

[50] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 191.

[51] Op. cit., p. 192.

Cîteva zile după terminarea raportului către ministrul de externe al Moldovei, la 18/30 august, Ioan Alecsandri scria primul său raport către domnitor. La această dată nu primise încă răspunsul lui Place în legătură cu scrisoarea către Napoleon al III-lea. Raportul dezvăluia faptul că agentul nu obţinuse încă recunoaşterea, deoarece împăratul continua să lipsească din Paris, iar Thouvenel urma să se înapoieze în capitala Franţei la 20 august/1 septembrie. Ca şi în raportul său către Jora, Alecsandri se arăta preocupat de problemele agenţiei. Dobîndirea dreptului de a pune viza pe paşapoartele româneşti şi o intervenţie pentru admiterea unor tineri ofiţeri români la şcoala militară din Metz i se păreau agentului teme potrivite pentru audienţa pe care nădăjduia s-o obţină la Napoleon. Cel dintîi raport către domn mai dezvăluia, pe de altă parte, caracterul pe care urma să-l capete agenţia în privinţa negocierilor şi a informaţiilor politice. Alecsandri cerea domnitorului să păstreze pentru „lectura sa personală" aprecierile sale „atingînd anumite personalități, ca și rapoartele politice care ar avea un caracter confidențial". Prin aceasta între agent și domnitor se stabilea o legătură directă, care trecea peste capetele guvernelor, de altfel atît de efemere în acea vreme în Principatele Unite[53], legătură care convenea tendințelor de regim personal pe care le avea domnitorul. Dar, totodată, această legătură directă dădea o însemnătate crescîndă agenției.

---

[52] Arhiva M.A.E., vol. 233, filele 110—111 ; *Dan Berindei*, „Înfiinţarea agenţiei...", p. 104—105, 114—115.

Reîntoarcerea lui Thouvenel la Paris a prilejuit recunoașterea intrării în funcțiune a agenției și prin aceasta stabilirea raporturilor diplomatice directe — fie și cu caracter oficios — între principate și Franța. În după-amiaza zilei de 7 septembrie (st. n.), ministrul de externe al Franței a primit pe Ioan Alecsandri, care i-a prezentat adresa lui Jora, ministrul de externe al Moldovei, cît și scrisoarea pe care i-o adresase domnitorul. „Sînt foarte fericit — a declarat Thouvenel, după terminarea lecturii celor două documente — să primesc pe agentul prințului Alexandru, dar nu pot vedea în dv. decît un agent oficios, căci, dacă aș acționa altfel, aș viola convenția la [alcătuirea] căreia a participat Franța". Răspunzînd, Alecsandri a declarat că pentru el esențialul era „conservarea simpatiei Franței" pentru țara sa. „Fiți siguri — i-a replicat Thouvenel — că veți găsi aci cea mai bună primire și că eu personal voi fi totdeauna gata să vă ascult cînd veți avea să-mi comunicați ceva deosebit. De altfel — a mai adăugat el —, țara dv. are suficiente legături cu Franța pentru ca înființarea unei agenții a Principatelor Unite la Paris să fi devenit o instituție utilă".

Chiar în prima sa întrevedere cu ministrul francez, agentul Principatelor Unite a pus în discuție problema pașapoartelor. Prin aceasta agenția își dovedea de la început utilitatea. Dacă Thouvenel nu a putut accepta ca dreptul de viză să fie preluat de agenția principatelor, el încurajă inițierea unor negocieri în acest sens la Constantinopol — făgăduind sprijinul ambasadei franceze — și, totodată, autoriză vizarea pașapoartelor românești la ministerul său, ceea ce însemna un neîndoielnic succes, căci astfel se evita viza ambasadei otomane. De asemenea, în aceeași întrevedere, Ioan Alecsandri a obținut dreptul de a folosi cifrul în corespondența sa ; inițial, Thouvenel se opusese acestui deziderat al agentului, dar cedase apoi cînd el îi amintise că în 1859 acest drept fusese acordat de Walewski trimişilor români. „Acestea sînt, domnule ministru, conchidea agentul principatelor asupra rezultatelor vizitei sale la Thouvenel, rezumatul şi rodul primei mele audienţe la Ministerul de Afaceri Străine. Am căpătat o impresie fericită şi sînt înclinat să prevăd stabilirea unor legături avantajoase între agenţia română şi guvernul francez, cu tot caracterul lor modest". În aceeaşi zi, Ioan Alecsandri s-a prezentat lui Benedetti, directorul direcţiei politice a Ministerului de Externe al Franţei, lui Lesseps şi baronului d'Avril, viitor reprezentant al Franţei în România, cumnat cu Alexandru Odobescu. În încheiere, agentul solicita intervenţia Principatelor Unite pe lîngă Austria şi Turcia în vederea rezolvării chestiunii paşapoartelor şi anunţa acceptarea în şcoala militară de aplicaţie de la Metz a mai multor elevi români. Un post-scriptum anunţa optimist că pentru întîia oară cu o zi înainte se vizase un paşaport al unui român (deputatul moldovean Iamandi) în sensul celor discutate cu Thouvenel[54].

---

[53] *R. V. Bossy, op. cit.*, p. 193—194.

Astfel, agenţia Principatelor Unite în Franţa era recunoscută în mod oficios. Primirea de care se bucurase agentul român fusese, neîndoielnic, dintre cele mai satisfăcătoare; ea confirma întru totul politica de sprijin pe care a manifestat-o Franţa în perioada Unirii faţă de patria noastră, politică care convenea, de altfel, ţelurilor politice şi economice franceze de acum un veac. Succesul lui Alecsandri a fost apreciat. Baligot de Beyne, şeful cabinetului domnesc, îl califica într-o scrisoare drept „strălucit început" [55]. De fapt, recunoaşterea agenţiei principatelor era un mare şi neîndoielnic succes pe care nu-l putea umbri tonul oficial al notei în care Tillos, consulul general al Franţei la Bucureşti, care, spre deosebire de Place, prieten sincer şi devotat al poporului nostru, păstra o atitudine mai rezervată, anunţa recunoaşterea lui Ioan Alecsandri ca agent oficios al domnitorului în temeiul scrisorii pe care acesta din urmă o adresase lui Thouvenel, şi nu a notei Ministerului de Externe al Moldovei din 15/27 iulie 1860[56]. Dar caracterul de *oficial* sau *oficios* era în bună măsură relativ. Nu peste mult timp, importanța pe care a căpătat-o agenția și strînsele relații stabilite între agent și conducătorii politicii Franței îl vor autoriza pe acesta să scrie în țară că titulatura de agent oficios aparținea trecutului cerînd să nu i se mai dea această titulatură [57]. În cursul activității ei, chiar din primii ani agenția a folosit cifrul, a întreținut corespondență cu Ministerul de Externe al Franței, a legalizat acte, a reprezentat calea recunoscută de modificare a aderării principatelor la convenții internaționale etc.

---

[54] Arhiva M.A.E., vol. 233, filele 112—114; *Dan Berindei*, op. cit., p. 105—106; 116—119.

[55] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 195.

[56] Op. cit., p. 197—198.

Ioan Alecsandri a știut să se orienteze cu destoinicie în meandrele vieții politice și diplomatice din capitala Franței și prin prestanța sa a ridicat însemnătatea tinerei agenții în ochii oficialităților franceze și ai diplomaților străini acreditați la Paris. Dînd o caracterizare importanței pe care o dobîndise agenția, Ioan Alecsandri scria următoarele la 17 februarie 1865 : „Agenția a obținut, îndrăznesc s-o spun, o însemnătate apreciabilă ; în afara serviciilor pe care le aduce zilnic statului, ea vede crescînd în fiecare zi considerația care i se acordă aci" [58]. „N-am decît să fiu satisfăcut — scria la rîndul său despre agentul român Drouyn de Lhuys, ministrul de externe al Franței — de atitudinea pe care d-l Alecsandri a știut s-o ia aci în îndeplinirea unei misiuni care pretinde prudență și tact" [59].

Fostul corespondent din 1859, devenit din septembrie agent al Principatelor Unite, a avut o multilaterală activitate și a făcut față în mod cu totul satisfăcător sarcinilor multiple ce i-au stat în față în cursul misiunii sale. Mai trebuie relevat faptul că în mai multe rînduri și nu întîmplător tocmai în momentele mai delicate, el a fost ajutat de fratele său Vasile Alecsandri, care i-a ținut locul în timpul perioadelor de concediu sau care alteori l-a ajutat în realizarea sarcinilor sale (de exemplu în 1863—1864) [60]. Dar și fără concursul talentatului poet, Ioan Alecsandri a reușit să se impună pe un plan aproape egal cu diplomații acreditați în capitala Franței. Într-unul din rapoartele sale el semnala cu umor surpriza pe care o produsese asupra ambasadorului otoman apariţia agentului român la o serată de la Quai d'Orsay. „Mehmed-Djemil paşa — scria Alecsandri — cînd îmi vorbea avea puţintel aerul de a înghiţi Sfînta Sofie"[61]. Agentul român a stabilit raporturi strînse cu oamenii politici francezi, îndeosebi cu prinţul Napoleon, cu ducele de Morny, cu miniştrii de externe Thouvenel şi Drouyn de Lhuys, ca şi cu diplomaţii străini de la Paris. Prin aceasta el a contribuit la rezolvarea pozitivă a unor probleme importante ce se puneau tînărului stat român, care-şi consolida în acea vreme poziţia autonomă şi-şi desăvîrşea organizarea. Ioan Alecsandri a avut o neîntreruptă activitate politică, dublată de una administrativ-economică şi de alta de propagandă.

---

[57] Op. cit., p. 13.

[58] Op. cit., p. 19.

[59] Op. cit., p. 17.

[60] Pentru activitatea diplomatică a acestuia vezi, între altele, *Marta Anineanu*. „Din activitatea diplomatică a lui Vasile Alecsandri. Corespondență inedită, 1859—1862", în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. II, București, 1960, p. 257—272 ; vezi și *G. C. Nicolescu*. „Viața lui Vasile Alecsandri", București, 1962, p. 363—394, 426—437, 456—459.

Cea dintîi problemă de natură politică căreia a trebuit să-i facă faţă după sosirea sa în capitala Franţei a fost aceea a obţinerii unirii depline pe plan administrativ şi politic a Ţării Româneşti şi a Moldovei. Acestea continuau şi după recunoaşterea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Principatelor Unite să aibă două guverne, două Adunări şi două administraţii separate. Acţiunea susţinută dusă de cabinetul domnesc şi de cei doi agenţi — C. Negri la Constantinopol şi I. Alecsandri la Paris — a asigurat rezolvarea cu succes a acestei probleme politice esenţiale a tînărului stat naţional român[62]. De altfel, trebuie observat că obţinerea recunoaşterii unirii depline pe plan administrativ şi politic a consolidat şi poziţia lui Ioan Alecsandri în Franţa.

O altă problemă la rezolvarea căreia agentul român de la Paris şi-a dat o apreciabilă contribuţie a fost aceea a secularizării averilor mănăstireşti. El a reuşit printr-o neobosită activitate să dejoace intrigile călugărilor greci şi să asigure concursul oficialităţilor franceze la realizarea importantului obiectiv. În bună măsură, străduinţelor lui Ioan Alecsandri li se datorează atitudinea intransigentă a lui Moustier, ambasadorul Franţei la Constantinopol, care declara răspicat în mod public, în toamna anului 1863, că „niciodată" guvernul său nu intenţiona să recunoască dreptul de proprietate călugărilor greci şi că Franţa opina că pămîntul moşiilor mănăstirilor închinate aparţinea Principatelor Unite, şi nu călugărilor greci. Pe drept cuvînt, girantul agenţiei de la Constantinopol aprecia că Moustier apăra cauza principatelor „cu ardoarea unui veritabil român" [63]. Mulţumind ministrului de externe al Franţei pentru sprijinul „energic şi constant" pe care ţara sa îl dăduse în problema secularizării, Alexandru Ioan Cuza i-a adresat rînduri semnificative. „Asiguraţi autonomia noastră — scria el — refuzînd concursul Franţei puterilor care contestă guvernului meu dreptul de a reglementa, în ţară şi prin ţară, o chestiune prin care independenţa noastră interioară şi interesele noastre sînt puse în joc" [64]. După ce puterile europene trebuiseră să accepte noul fapt împlinit, Ioan Alecsandri a secundat pe Ludovic Steege, ministrul de finanţe trimis la Paris pentru a obţine un împrumut destinat despăgubirii călugărilor greci. Străduinţelor lui Steege şi ale lui Ioan Alecsandri li s-au datorat încheierea la 6 septembrie 1865 a împrumutului cu „Société générale de l'Empire Ottoman" [65].

---

[61] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 18.

[62] Op. cit., p. 23—26 ; vezi şi *Dan Berindei*. „Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvîrşirea Unirii (24 ianuarie 1859 — 24 ianuarie 1862)", în „Studii privind Unirea Principatelor", Bucureşti, 1960, p. 413—449, şi *N. Corivan*. „Lupta diplomatică pentru recunoaşterea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza", în loc. cit., p. 387—412.

Apărarea politicii de restrîngere a regimului abuziv al capitulaţiilor, pe care Alexandru Ioan Cuza s-a străduit să-l înlăture îndeosebi în ultimii ani ai domniei lui, şi mai ales acţiunea dusă pentru pregătirea pe plan diplomatic a unei acceptări de către cercurile politice şi diplomatice occidentale a loviturii de stat ce se pregătea la Bucureşti şi după aceea a apărării regimului instituit la 2 mai 1864 au constituit alte obiective ale agentului român la Paris. „Toată lumea — scria el la 18 mai 1864 — ...a fost impresionată mai mult de energia decît de îndrăzneala domnitorului", adăugînd că prin activitatea ce o desfăşurase „împiedicase ca evenimentele să fie greşit interpretate" [66]. O lună mai tîrziu, Ioan Alecsandri putea raporta la Bucureşti — ca un rezultat al străduinţelor sale — că explicaţiile date lui Drouyn de Lhuys nu rămăseseră „fără efect" şi că Franţa intenţiona să facă „tot posibilul pentru o soluţie mai bună" a problemei [67].

---

[63] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 85.

[64] Op. cit., p. 91.

[65] Op. cit., p. 96.

[66] Op. cit., p. 108.

[67] Ibid.

Dar activitatea lui Ioan Alecsandri nu s-a mărginit la marile probleme politice ale Principatelor Unite, ci ea s-a desfăşurat stăruitor şi în direcţii aparent de mai puţină însemnătate. Întreaga sa activitate, care urmărea realizarea obiectivelor diplomaţiei tînărului stat naţional, tindea la consolidarea autonomiei Principatelor Unite şi la pregătirea independenţei viitoare a României. Încheierea de convenţii în mod direct de către statul român şi neîncadrarea sa în convenţiile dintre Poarta otomană şi celelalte puteri, obţinerea dreptului de a bate moneda şi a celui de a emite decoraţii — atribute ale unui stat deplin suveran —, ca şi apărarea fermă pe plan diplomatic a hotarelor statului român au constituit obiective ale agentului român asupra cărora el a stăruit. Avînd în vedere ţelurile de independenţă a căror realizare o urmăreau Principatele Unite, au fost importante legăturile pe care le-a avut agentul Ioan Alecsandri cu reprezentanţii emigraţiilor revoluţionare maghiare şi polonă. Alecsandri s-a preocupat îndeaproape de problema transporturilor de arme făcute prin principate şi destinate emigraţiei revoluţionare maghiare (1859, 1860) sau Serbiei (1862) şi a contribuit la soluţionarea diplomatică a diferendelor iscate cu aceste prilejuri. Deosebit de apropiate au fost legăturile agentului român cu partida monarhistă a emigraţiei polone, îndeosebi în perioada evenimentelor revoluţionare ce au avut loc în Polonia în 1863. El a menţinut contacte permanente cu Adam Czartoryski, iar după moartea acestuia cu Ladislau Czartoryski[68].

În afara activităţii propriu-zis politice, Ioan Alecsandri a desfăşurat în paralel o activitate legată de organizarea statului naţional român, proces pentru înfăptuirea căruia Principatele Unite au recurs la sprijinul tehnic al Franţei. Prin intermediul agentului au fost angajaţi de guvernul român un număr de specialişti francezi în diferite ramuri ale administraţiei de stat. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza întîlnim în principate specialişti ca: Dumont şi Bonnet, pentru căile de comunicaţie, Doudon des Perrières, pentru penitenciare, François de Coudray, Trousson şi Béchet, pentru finanţe, inginerii Henry şi Foucault, pentru studiul izvoarelor de petrol, şi Collignon, pentru telegraf[69]. O grijă deosebită a trebuit s-o aibă Ioan Alecsandri în problemele legate de organizarea şi dotarea modernă a armatei tînărului stat național, efectuate în mare măsură cu concursul Franței. Ofițeri români au fost primiți pentru a-și însuși o pregătire superioară la școlile militare franceze de la Metz și Saint Cyr, ca și în școala navală de la Brest; de asemenea, autoritățile militare franceze au îngăduit unor ofițeri români să participe la operații militare pe diferite cîmpuri de luptă. Mai importantă a fost trimiterea în principate a unei misiuni militare franceze. În compunerea acesteia intrau locotenent-colonelul de stat-major E. Lamy, maiorul de vînători Paul Lamy, subintendentul Gustave Le Cler, căpitanii de artilerie Guérin și Bodin, căpitanul de geniu Roussel și alții [70]. Agentul constituia punctul de legătură între autoritățile militare franceze și cele românești în privința formării cadrelor și a instruirii tinerei armate moderne românești. Totodată, el s-a preocupat de dotarea cu armament a acestei armate. Ca rezultat în bună măsură al străduințelor sale, Cuza putea scrie lui Napoleon al III-lea în 1865 că înzestrase armata țării sale cu 70 000 de puști ghintuite și cu 72 de tunuri, importate și unele și altele din Franța [71].

---

[68] Op. cit., p. 37—72.

[69] Op. cit., p. 116.

Activitatea de propagandă, de lămurire a cercurilor conducătoare, dar și a opiniei publice din Franța asupra problemelor celor mai însemnate referitoare la Principatele Unite, a reprezentat o sarcină deosebit de însemnată a agentului Ioan Alecsandri. El i-a făcut față cu pricepere și a recoltat rezultate evidente ale străduințelor sale. Dacă pînă în toamna anului 1861 sarcina respectivă a fost purtată îndeosebi de Ubicini, după desființarea postului acestuia întreaga răspundere i-a revenit lui Ioan Alecsandri. El s-a arătat preocupat în primul rînd, cum era firesc, de organele de presă și a căutat să asigure Principatelor Unite un loc cît mai larg în coloanele periodicelor și să obțină aprecieri pozitive ale acestora față de țara sa. Combătînd uneltirile adversarilor regimului lui Alexandru Ioan Cuza — și în primul rînd pe cele ale lui Nicolae Bibescu —, Ioan Alecsandri a căutat să obțină o schimbare de orientare a periodicelor ce se arătau dușmănoase stării de lucruri din principate. Acest lucru el l-a realizat atît prin legături personale stabilite cu diferiți ziariști, cît și prin apelul pe care l-a făcut uneori la unii demnitari francezi (astfel, în octombrie 1862, el a intervenit pe lîngă Persigny pentru ca acesta să impună ziarelor „Le Constitutionnel" și „Le Pays" încetarea acțiunii lor de discreditare a regimului din Principatele Unite, iar în anul următor a făcut o intervenție similară pe lîngă Drouyn de Lhuys) [72]. Contactul direct cu ziariștii francezi cei mai influenți a avut rezultate pozitive în problema propagandei. Agentul a stabilit legături de prietenie cu Grandguillot și Simayrac de la „Le Pays", cu Havin, Guéroult și Léon Plée de la „Le Siècle", cu Méhédin, Delamarre și Ernest Dréolle de la „La Patrie", cu Hippolyte Castille de la „L'Esprit public", cu Barlattier de la „Le Sémaphore" etc. [73]. Prin stăruințe, prin relații personale, prin contractarea de abonamente, agentul a reușit să lărgească cercul periodicelor binevoitoare țării sale.

---

[70] Op. cit., p. 121.

[71] Op. cit., p. 125.

Deosebit de grea a fost pentru Ioan Alecsandri — în privința problemei propagandei — perioada imediat următoare loviturii de stat din 2/14 mai 1864, cînd, datorită atît acțiunilor duse peste hotare de opoziție, cît și a ostilității unei părți din presa franceză față de Napoleon al III-lea, apreciat ca susținător al loviturii de stat de la București, o bună parte a periodicelor franceze a manifestat o ostilitate evidentă față de evoluția situației din Principatele Unite. „Le Siècle", „La France", „Le Journal des Débats", „Le Mémorial diplomatique", „La Revue des deux mondes" și altele, criticau starea de lucruri din principate. Ioan Alecsandri a căutat să atenueze asperitățile, să atragă unele organe de presă și să combată cu ajutorul presei franceze care era favorabilă lui Alexandru Ioan Cuza aserțiunile presei ostile. „Le Moniteur Universel", „L'Opinion Nationale", „La Patrie", „Le Constitutionnel" și „L'Europe" apărau acum noua stare de lucruri instaurată în principate [74]. Cu tenacitate, agentul a izbutit să restabilească în bună măsură situația și să neutralizeze atacurile dușmănoase.

*

Înlăturarea brutală a lui Alexandru Ioan Cuza la 11/23 februarie 1866 a creat o nouă situație politică, cu urmări directe şi în privinţa agenţiei României de la Paris. Aducerea lui Carol de Hohenzollern ca domnitor în România a avut drept consecinţă slăbirea pentru o perioadă de o jumătate de veac a legăturilor româno-franceze, deosebit de strînse între anii 1859 şi 1866.

---

[72] Op. cit., p. 129—131.
[73] Op. cit., p. 129—130.
[74] Op. cit., p. 135—138.

Dar însemnătatea Franţei în acţiunile de politică externă ale statului român n-a scăzut dintr-o dată după înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza. Dimpotrivă, însăşi instalarea lui Carol de Hohenzollern s-a făcut cu aprobarea lui Napoleon al III-lea, cu care, de altfel, prinţul prusian era rudă. Eventualele obiecţii ale împăratului fuseseră neutralizate de Bismarck la Biarritz [75], iar rapida hotărîre de acceptare a lui Carol se pare că a făcut o bună impresie asupra lui Napoleon al III-lea [76]. „Presa franceză — arăta, de asemenea, în memoriile sale chiar beneficiarul răsturnării din februarie 1866 — în marea ei majoritate se rosteşte foarte favorabil. Îndrăzneala impune spiritului francez mai ales cînd reuşeşte" [77].

În cursul negocierilor dintre puteri ca şi în cursul conferinţei de la Paris, care a dezbătut în 1866 noua situaţie politică din Principatele Unite, Franţa a sprijinit recunoaşterea acesteia. Cînd la începutul verii I. C. Brătianu a fost primit de Napoleon al III-lea, acesta „făgăduieşte să-şi pună la mijloc influenţa pe care o are la Constantinopol pentru ca Înalta Poartă să se înduplece a recunoaşte pe prinţul Carol în condiţii favorabile" [78]. O lună mai tîrziu, ministrul de externe al României exprima speranţe faţă de agentul ţării la Paris că Franţa va menţine faţă de principate „preţioase simpatii şi sprijinul eficace" [79]. Peste puţin, o scrisoare autografă a domnitorului solicita lui Napoleon al III-lea ajutorul diplomatic şi economic [80]. După ce noua stare de lucruri din România a fost recunoscută de puteri, Napoleon al III-lea a exprimat în scris lui Carol de Hohenzollern interesul pe care-l nutrea pentru ceea ce el numea „curajoasa sa faptă" [81].

---

[75] *Fr. Damè.* „Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours (1822—1900)", Paris, 1900, p. 161—162.

[76] „Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular)", vol. I, Bucureşti, editura „Universul", p. 56.

[77] Op. cit., p. 67.

[78] Op. cit., p. 73.

[79] *N. Iorga.* „Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866—1880)", Paris, 1923, p. 10—11.

[80] „Memoriile...", vol. II, p. 9.

La 1 ianuarie 1867, baronul d'Avril, consulul general al Franței, a fost cel dintîi dintre diplomații acreditați la București care a vorbit despre *România*, ceea ce a determinat o intervenție la Berlin — rămasă de altfel infructuoasă — pentru ca și reprezentantul Prusiei să utilizeze aceeași titulatură [82]. În vara anului 1867 a sosit la București învățatul Duruy, care ocupa postul de ministru de instrucțiune al Franței. În aceeași vreme a fost publicată o notă în „Monitorul oficial", în care au fost respinse învinuirile privind o răcire a tînărului stat român față de Franța și față de suveranul ei, „protector al principiului naționalităților" [83]. Totodată, Carol-Anton de Hohenzollern, tatăl domnitorului principatelor, își sfătuia fiul să ducă o politică prudentă față de Franța („Deoarece România — scria el — are nevoie de Franța mai mult decît de alte puteri și e încă prea tînără și prea nouă, nu trebuie să se pună în contrazicere directă cu Napoleon" [84].

Dar, în realitate, semnele unei răciri, care avea la bază îndeosebi înclinațiile spre Prusia ale noului conducător al țării, erau din ce în ce mai vizibile. Ele s-au materializat în primul rînd în atitudinea ce s-a adoptat față de misiunea militară franceză. De altfel, din momentul sosirii sale în România, Carol de Hohenzollern își manifestase nemulțumirea față de influența militară franceză. La 8/20 mai 1866, el nota următoarea impresie asupra primei unități pe care o întîlnise: „Regimentul era o imitație rea a armatei franceze, în care domnește de asemenea mult «laisser aller»" [85]; cînd el a îmbrăcat pentru întîia oară uniforma de general român nu s-a simțit „bine într-însa", pentru că „această uniformă e imitată întocmai după cea franțuzească" [86]. Deși relațiile de natură militară au continuat cu Franța — de exemplu, chiar în vara anului 1867 au fost trimiși la specializare în Franța doi ofițeri de marină români [87] —, domnitorul era hotărît să ajungă la o înlocuire a misiunii militare franceze printr-alta prusiană. Simţind acest lucru — care pînă la urmă se va şi realiza —, diplomatul francez Moustier declara în acea vreme unui coleg prusian că ţara acestuia dorea să ia locul Franţei în România[88].

---

[81] Op. cit., vol. III, p. 20.

[82] Op. cit., p. 27.

[83] *Fr. Damè*, op. cit., p. 183.

[84] „Memoriile...", vol. III, p. 65.

[85] Op. cit., vol. I, p. 41.

[86] Op. cit., p. 58.

[87] *N. Iorga*, op. cit., p. 19.

Slăbirea legăturilor cu Franţa s-a vădit şi în situaţia agenţiei de la Paris. Postul de agent, pe care Ioan Alecsandri îl deţinuse timp de aproape şase ani, a trecut acum din mînă în mînă, la agenţie evidenţiindu-se aceeaşi instabilitate care se constata în aceeaşi perioadă în guvernarea României. Rînd pe rînd sînt înregistraţi ca agenţi la Paris Ion Bălăceanu[89], P. P. Carp, Em. Creţulescu, I. Strat, Vrana (ca viceagent) şi apoi, în ultima perioadă de funcţionare a agenţiei, înainte de transformarea ei în legaţie, adică între anii 1875 şi 1880, N. Calimachi-Catargi. Deşi neîntrerupte, legăturile agenţiei cu autorităţile franceze nu mai sînt atît de intense ca în timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Acest lucru se datoreşte schimbărilor de la Bucureşti, dar şi celor din Franţa, căci, după instaurarea Republicii a III-a, aceasta — preocupată mai ales de problemele ei interne — şi-a restrîns acţiunile externe, inclusiv relaţiile cu îndepărtata ţară latină de la Dunăre[90]. De altfel, şi în perioada anterioară, cea de sfîrşit a celui de-al doilea imperiu, legăturile franco-române suferiseră, pe de o parte, ca urmare a tensiunii dintre Franţa şi Prusia, iar pe de alta din pricina tendinţelor conservatoare ale lui Napoleon al III-lea, nemulţumit de menţinerea la putere în România a liberalilor radicali şi îndeosebi a lui I. C. Brătianu. În februarie 1869, împăratul a cerut lui I. Strat ca guvernul român „să intre pe calea conservatoare, care este singura bună pentru interesele României" şi care-i va readuce simpatiile Franţei, adică ale sale[91]. Dar nici încredinţarea puterii unor guvernanţi moderaţi şi nici vizita pe care Carol de Hohenzollern o face în Franţa în toamna anului 1869 n-au dus la o restabilire a vechilor relaţii româno-franceze. Trebuie însă subliniat faptul că la începutul anului 1870 Franţa s-a arătat binevoitoare în problema adoptării numelui de România şi că, totodată, ea a suprimat drepturile ei de jurisdicţie consulară exercitate în statul român [92].

---

[88] „Memoriile...", vol. III, p. 34.

[89] Născut în 1825, Ion Bălăceanu a făcut studii juridice la Paris. Legat în tinereţe de N. Bălcescu şi I. Ghica, el a participat la revoluţia de la 1848 şi la luptele pentru Unire. Sub domnia lui Cuza fusese prefect al poliţiei capitalei. A condus agenţia din Paris între anii 1866 şi 1870. În 1876 a ocupat funcţia de ministru de externe în guvernul lui Lascăr Catargiu. În afară de Paris, a fost agent diplomatic, iar după cucerirea independenţei de către ţara noastră, ministru plenipotenţiar la Constantinopol, Viena, Roma şi Londra. A murit în 1914.

[90] *N. Iorga.* „Histoire des relations...", p. 186.

[91] *N. Iorga.* „Correspondance...", p. 34—36.

Tensiunea din 1870 dintre Franţa şi Prusia a avut ca urmare o nouă răcire a relaţiilor dintre Franţa şi domnitorul Carol. Guvernul francez, deosebit de iritat împotriva familiei de Hohenzollern, a plănuit chiar o răsturnare a lui Carol, ceea ce ministrul de externe Grammont a mărturisit în mod deschis agentului român I. Strat [93]. Izbucnirea războiului franco-prusian din 1870 a fost întîmpinată cu durere de poporul român. S-a produs în Cameră o răsunătoare interpelare a lui N. Blaremberg. „Orice altă politică decît o politică franceză — declară, între altele, acesta — ar fi contrară sentimentelor naţiunii şi aspiraţiilor seculare ale românilor şi ea ar întîmpina în ţară o rezistenţă de neînvins". Răspunzînd interpelării, guvernul îşi proclama neutralitatea, dar afirma totodată că naţiunea română nu uita ceea ce datora Franţei. Peste cîteva zile, la 7/19 iulie, P. P. Carp spunea în calitate de ministru de externe că „acolo unde flutură drapelele Franţei sînt interesele noastre şi simpatiile noastre" [94]. După înfrîngerea Franţei, la 24 februarie/8 martie 1871 va fi rîndul lui I. C. Brătianu să declare în Cameră că „ruinaţi, în zdrenţe, zdrobiţi chiar, simpatiile noastre pentru Franţa vor creşte în continuare" [95]. Peste cîteva luni, viceagentul Vrana a vizitat pe Thiers şi i-a vorbit de „simpatiile tradiţionale" ale României faţă de Franţa, iar acesta i-a răspuns că România îl interesează „în toate privinţele" [96]. Dar, în realitate, o dată cu instaurarea Republicii a III-a, cum s-a arătat, s-a produs o nouă diminuare a relaţiilor româno-franceze, explicată atît prin prezenţa lui Carol de Hohenzollern la conducerea României, cît şi prin noua linie politică externă adoptată de Franţa.

Izbucnirea crizei orientale în 1875, răscoalele din Bosnia şi Herţegovina, iar apoi, în anul următor, evenimentele din Bulgaria şi Serbia au dus la o intensificare a activităţii diplomatice europene în sud-estul continentului, unde mai multe popoare se pregăteau să-şi cucerească independenţa pe calea armelor. România a încercat un timp să dobîndească împlinirea revendicărilor ei pe calea negocierilor, pentru ca apoi să se pregătească să-şi cucerească independenţa de stat prin jertfa de sînge a ostaşilor ei. În anii imediat premergători proclamării independenţei, ca şi în 1877—1878, activitatea diplomaţiei româneşti a fost deosebit de intensă. În mod firesc a fost solicitat concursul Franţei, vechea sprijinitoare a poporului român din perioada formării statului naţional. Dar dificultăţile interne şi externe ale Franţei, ca şi politica de apropiere dintre România şi puterile germanice, au făcut ca intervenţiile româneşti să nu se bucure de succesul aşteptat. La 7/19 iulie 1876, M. Kogălniceanu remarca în calitatea sa de ministru de externe, într-o notă adresată agentului României la Paris, că ducele de Decazes, ministrul de externe al Franţei, „refuză totul" ; altădată el scria aceluiaşi că Franţa nu trebuia să se lase „la remorca" celorlalte puteri în privinţa României [97]. Un raport al lui Calimachi-Catargi confirma în aceeaşi lună această atitudine politică a Franţei oficiale, Decazes apreciind — potrivit relatării agentului român — pretenţiile româneşti (la independenţă. — *n.n.)* ca „intempestive şi primejdioase" [98].

---

[92] Op. cit., p. 52—53.

[93] *Fr. Damè*, op. cit., p. 208.

[94] *N. Iorga*. „Histoire des relations...", p. 186.

[95] *Fr. Damè*, op. cit., p. 226, nota 2.

[96] *N. Iorga*. „Correspondance...", p. 87, 88.

În anul următor, guvernul francez a primit ezitant vestea proclamării independenţei României, agentul N. Calimachi-Catargi susţinînd chiar că Decazes îi evitase întîlnirea, pentru ca apoi să-i declare că, proclamînd neatîrnarea, Romînia ieşise de sub garanţia puterilor şi prin aceasta eliberase mîinile Franţei [99]. Dar această atitudine era în bună măsură şi o atitudine prudentă a Franţei faţă de alte puteri, căci la 31 mai 1877 agentul României nota într-un raport următoarele rînduri semnificative : „Se regretă că ne-am eliberat de garanţii care ne apărau... Totuşi, eu rămîn convins că Franţa ne va sprijini la momentul oportun" [100]. De pe poziţia aprecierii deosebitei însemnătăţi a Parisului pe plan politic şi diplomatic, Kogălniceanu cerea agenţiei de la Paris să aibă o activitate tot atît de intensă ca şi cea a ministrului de externe de la

---

[97] Op. cit., p. 140, 142.

[98] Op. cit., p. 146.

[99] Op. cit., p. 204—210.

[100] Op. cit., p. 214.

București[101]. La rîndul său, deși raporta că a continuat să întîlnească la Decazes aceeași „rezervă absolută", N. Calimachi-Catargi își menținea la 19 iunie opinia emisă ceva mai înainte privind o viitoare schimbare a atitudinii Franței, el apreciind „răceala" acestei puteri față de România drept „aparentă și trecătoare"[102]. Cîteva săptămîni mai tîrziu, însuși Decazes părea a confirma opinia agentului, căci el nu se exprima potrivnic cerințelor românești, ci doar îi declara acestuia că în situația din acea vreme îi era „imposibil" să-și ia vreun angajament față de România (el se referea neîndoielnic la situația politică internă franceză, despre ale cărei dificultăți raporta la București N. Calimachi-Catargi în același document)[103]. La începutul anului 1878, atitudinea politică a Franței s-a putut preciza în sensul așteptat. Trimisul României va putea raporta următoarele asupra unei întrevederi pe care o avusese cu ministrul de externe al Franței: „Ministerul de Afaceri Străine m-a asigurat, ca totdeauna, de simpatiile ce există aci în privința noastră; m-a autorizat să vă spun că problema recunoașterii independenței noastre era rezolvată în ceea ce îi privea, cum crede, de altfel, că ea era în spiritul tuturor puterilor"[104].

Franța s-a găsit între puterile semnatare ale tratatului de la Berlin din 1/13 iulie 1878, dar neînțelegerile României cu o parte a puterilor europene și în special cu Germania au întîrziat recunoașterea formală de către unele țări a noii situații a statului român. Ministrul de externe francez Waddington declara în Camera deputaților de la Paris că „nici un popor nu are atîtea simpatii pentru România ca poporul francez"[105], dar totodată Franța nu a recunoscut pur și simplu independența statului român decît după rezolvarea pretențiilor germane referitoare la răscumpărarea căilor ferate de către țara noastră. Astfel la 8/20 februarie 1880, Franța, urmînd celelalte puteri, recunoștea independența României[106]. Prin aceasta se intra într-o nouă etapă a relațiilor româno-franceze.

---

[101] Op. cit., p. 221.
[102] Op. cit., p. 222.
[103] Op. cit., p. 224.
[104] Op. cit., p. 253.
[105] *Jehan de Witte*. „Quinze ans d'histoire. 1866—1881", Paris, 1905, p. 399.
[106] „Cuvintări și acte", vol. I, București, 1897, p. 568.

În ziua de 28 februarie/11 martie, Ducros Aubert, primul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Republicii Franceze, a fost primit în audiență solemnă de prezentare la domnitorul României, iar, cîteva luni mai tîrziu, luînd locul fostului agent N. Calimachi-Catargi, numit ministru la Londra, M. Kogălniceanu a remis scrisorile sale de acreditare președintelui Republicii Franceze în ziua de 24 mai/5 iunie 1880 și a preluat noul post de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Paris[107]. Trimiterea lui Kogălniceanu, una dintre personalitățile cele mai marcante ale României, ca cel dintîi ministru plenipotențiar român în Franța sublinia importanța deosebită atribuită acestui post diplomatic.

Încă din tinerețe, pentru Mihail Kogălniceanu acțiunile de natură diplomatică au reprezentat preocupări constante. În tot cursul vieții, una din trăsăturile dominante ale activității sale a fost aceea de a afirma cu vigoare drepturile poporului român, de a respinge cu energie orice tentativă de încălcare a lor, de a justifica prin argumentări măiestre politica justă a țării sale. Inteligența sa sclipitoare, puterea sa de judecată și logica implacabilă, ca și verva sa oratorică, au fost deseori închinate acțiunilor de politică externă. Constanta în activitatea de politică externă a lui Kogălniceanu a reprezentat-o, fără îndoială, strădania pentru *făurirea statului unitar independent*. Acestui țel i-a consacrat în timpul întregii sale vieți eforturi neobosite, abilitatea și supletea, dar mai ales strălucita sa erudiție, care-i dădea o deosebită autoritate în tratarea problemelor și-i îngăduia să păstreze o atitudine de demnitate și dîrzenie care impunea respect. *Dorințele partidei naționale în Moldova*, program elaborat de Kogălniceanu în 1848, a constituit un document de bază la începutul epocii moderne a poporului român prin care a fost definită și apărată poziția internațională a Principatelor Române și, totodată, a fost expus planul de acțiune al patrioților pentru făurirea statului modern român. Lectura acestui document dezvăluie că în intențiile autorului său n-a stat numai apărarea autonomiei, ci, în perspectivă, și cucerirea independenței. La mai puțin de un deceniu de la evenimentele revoluționare de la 1848, larga mișcare pentru Unire, în centrul căreia s-a găsit Kogălniceanu, ca unul dintre principalii conducători ai partidei naționale, i-a dat prilej de a-și dezvolta concepțiile și totodată de a contribui eficient la crearea unei noi poziții internaționale celor două principate, în care dreptul lor de autonomie avea să fie deplin recunoscut de puterile europene. „Un popor, pentru a fi — arăta Kogălniceanu în 1857 —, trebuie să-și asigure ființa sa în marea familie a națiilor". În noul stat național făurit prin îndoita alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, Kogălniceanu a fost în două rînduri prim-ministru și principalul înfăptuitor al reformelor celor mai de seamă realizate în epocă și în primul rînd al reformei agrare. În acești ani, apărarea autonomiei, pregătirea independenței, apărarea demnității naționale au constituit permanente preocupări ale celui căruia i se creaseră, în sfîrșit, condițiile de a putea concretiza programul de luptă a vieții sale. Un deceniu mai tîrziu, Kogălniceanu a fost unul dintre principalii făuritori ai României independente. Ministru de externe — cu unele întreruperi — în anii cruciali ai cuceririi independenței din 1876—1878, el a dat o contribuție prețioasă în cadrul acestui proces. Kogălniceanu a semnat convenția de trecere a trupelor ruse prin țara noastră și tot el a proclamat în fața corpurilor legiuitoare, la 9 mai 1877, independența țării ; un an mai tîrziu, Kogălniceanu a reprezentat cu cinste România la Congresul de la Berlin. Numit ministru plenipotențiar la Paris, după ce ocupase funcția de ministru de interne, Kogălniceanu apărea în mod firesc în capitala Franței, unde se cunoștea și activitatea sa anterioară, ca o personalitate de prim rang. Prezența lui Kogălniceanu ca cel dintîi ministru plenipotențiar român în Franța nu a fost de durată, dar prin activitatea sa el a justificat încă o dată în fața posterității capacitatea și patriotismul său. Împrejurările au făcut ca problema dominantă a momentului politic cînd el s-a găsit la Paris să fie problema Dunării. În iunie 1880, Austro-Ungaria a pretins ca pentru controlarea navigației de la Vîrciorova la Galați, deci pe o porțiune unde ea nu era riverană, să se înființeze o comisie mixtă pusă sub președinția perpetuă și votul preponderent al unui reprezentant al ei. Împotrivindu-se liniei șovăitoare în această problemă a guvernului de la București, Kogălniceanu, dînd dovadă de inițiativă, a adoptat o poziție hotărît ostilă acestui proiect, redactînd două memorii deosebit de însemnate, publicate apoi în 1882 sub titlul de „Cestiunea Dunării". Rechemat din postul său, el a continuat cu aceeași fermitate să apere drepturile țării sale, de data aceasta însă, din primăvara anului 1882, în fața corpurilor legiuitoare. Deși scurtă, trecerea lui Kogălniceanu pe la legația de la Paris imediat după recunoașterea independenței își păstrează întreaga însemnătate.

---

[107] Op. cit., p. 569, 574.

După douăzeci de ani de existență, agenția românească, inițial oficioasă, se transformase — ca urmare a dobîndirii independenței României — într-o legație cu rang egal cu cel al celorlalte state deplin suverane. Legația României, ca și legația Franței la București — cărora mai tîrziu le vor lua locul ambasadele — a avut un rol pozitiv în strîngerea legăturilor firești de prietenie dintre poporul român și cel francez și a fost totodată unul din cele mai importante posturi ale diplomației românești în Occident.

DAN BERINDEI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BELGRAD

Legăturile româno-sîrbe — economice, politice și culturale — sînt de veche tradiție și caracterizează raporturile permanente de bună vecinătate și de susținere reciprocă a două popoare care au luptat deseori alături pentru libertate și independență.

Dezvoltarea istorică a relațiilor diplomatice româno-sîrbe — prin trăsăturile pe care le prezintă — indică patru perioade distincte :

a) Prima perioadă se axează pe relațiile diplomatice dintre Țara Românească și Serbia, de la primele contacte dintre aceste state și pînă la desființarea Serbiei ca stat de către Imperiul otoman (sfîrșitul sec. XV) ;

b) A doua perioadă începe cu reînființarea statului sîrb, a cărui autonomie a fost definitiv consacrată prin tratatul de la Adrianopol (1829), și durează pînă la instituirea agențiilor diplomatice permanente la București și Belgrad (1863).

c) A treia perioadă cuprinde activitatea acestor agenții pînă la cucerirea și recunoașterea internațională a independenței de stat a României și Serbiei (1863—1878) ;

d) A patra perioadă este caracterizată de relațiile diplomatice dintre două state suverane, oficiile diplomatice din cele două capitale fiind ridicate la rang de legații, în conformitate cu prevederile dreptului internațional.

Relațiile diplomatice româno-sîrbe pînă la înființarea agenției diplomatice a României la Belgrad

În perioada consolidării poziției internaționale a Țării Românești, pe de o parte, și a Serbiei, pe de altă parte, interesele comune ale acestor state, caracterizate îndeosebi prin lupta împotriva expansiunii dominației otomane, au dus la strîngerea continuă a legăturilor lor politice și diplomatice. Peri-

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

colul otoman a crescut pentru statele balcanice, îndeosebi după cucerirea oraşului Adrianopol (1362), dovadă evidentă a slăbiciunii Bizanţului. Pînă la sfîrşitul secolului al XV-lea, Serbia împreună cu Ţara Românească au luptat împotriva dominaţiei otomane, cînd prima a devenit iniţial vasală a Porţii şi apoi după o aprigă rezistenţă de durată, a fost ocupată de Turcia. Acţiunile militare şi diplomatice ale domnitorului Ţării Româneşti Mircea cel Bătrîn (sfîrşitul sec. XIV şi începutul sec. XV) îndreptate împotriva înaintării otomane, cît şi cele avînd acelaşi ţel ale lui Iancu de Hunedoara (mijlocul secolului al XV-lea) au contribuit în mod substanţial la prelungirea păstrării şi menţinerii fiinţei statului sîrb.

În această primă perioadă, organele de relaţii diplomatice ale Ţării Româneşti şi Serbiei erau soliile, cu misiuni speciale şi limitate, corespunzător necesităţilor şi obiceiului timpului.

Poporul sîrb a continuat şi după desfiinţarea statului său să aibă legături economice şi culturale cu poporul român, fiind totodată ţinută trează conştiinţa luptei comune contra dominaţiei Porţii, materializată şi prin răscoale populare.

Prin art. 6 al tratatului de la Adrianopol din 14 septembrie 1829 se consacră autonomia Serbiei, totodată dispunîndu-se retrocedarea către aceasta a şase districte.

În noile condiţii, din punct de vedere politic-juridic puteau interveni relaţii speciale cu caracter limitat, conform noului statut, între statul autonom al Serbiei şi Ţara Românească, care şi-a păstrat neîntrerupt, ca şi Moldova — chiar şi în perioada în care dominaţia Porţii era mai accentuată —, calitatea de stat, cu suveranitatea limitată pînă la cucerirea independenţei de stat a României.

Legăturile româno-sîrbe, din ce în ce mai strînse, au reflectat puternic în această perioadă comunitatea de interese a celor două popoare, în lupta dusă împotriva dominaţiei străine, otomane şi habsburgice, pentru constituirea lor în state naţionale deplin suverane. Aceste legături s-au concretizat pe planul relaţiilor cu caracter diplomatic prin numirea unui agent permanent al domnitorului Serbiei la Bucureşti în luna martie 1836[1], şi folosirea de trimişi speciali ai Serbiei în capitala Moldovei, ca în cazul lui S. Simici, care a prezentat la Iaşi domnitorului Mihail Sturdza, în aprilie 1844, mulţumiri pentru felicitările ce fuseseră trimise de acesta la Belgrad cu prilejul preluării domniei de către Alexandru Karaghiorghevici [2].

---

[1] *G. G. Florescu*, „Agenţiile diplomatice de la Bucureşti şi Belgrad (1863—1866). Contribuţii la studiul relaţiilor româno-sîrbe", în „Romano-slavica", XI, Istorie, Bucureşti, 1965, p. 126.

Privitor la numirea şi funcţionarea agentului domnitorului Serbiei la Bucureşti, aceasta a avut iniţial un caracter de reprezentare *personală* şi *oficioasă* pe lîngă domnitorul Ţării Româneşti, deosebită de cea a exponentului unui oficiu diplomatic modern, fiind bazată pe un firman al Porţii, expresie a raporturilor de vasalitate de natură feudală [3].

Spre mijlocul secolului al XIX-lea, prin acţiunea forţelor interne a fost întărită progresiv autonomia Principatelor Române, Moldova şi Ţara Românească, şi a Principatului Serbiei, fiind totodată create condiţii favorabile strîngerii relaţiilor între aceste ţări. Tratatul de la Paris din 30 martie 1856 — dintre Franţa, Rusia, Anglia, Austria, Prusia, Sardinia şi Turcia —, prin care a fost încheiată pacea în urma războiului Crimeii, a recunoscut pe plan european această autonomie.

Unirea principatelor Moldova şi Ţara Românească prin actul de la 5 şi 24 ianuarie 1859, la început sub forma uniunii personale prin alegerea lui Al. I. Cuza în ambele principate, a creat condiţii noi relaţiilor diplomatice româno-sîrbe. Serbia prin agenţia sa de la Bucureşti a recunoscut înaintea puterilor garante îndoita alegere [4], ceea ce confirma atitudinea comună a celor două ţări vecine în acţiunea pentru constituirea lor în state naţionale şi independente.

În acest cadru, lipsa unei agenţii diplomatice a Principatelor Unite la Belgrad se făcea resimţită din ce în ce mai mult. Acţiunile diplomatice privind problemele sîrbeşti, cît şi întreaga activitate de informare şi documentare, care în mod obişnuit erau de competenţa unei astfel de agenţii, au fost îndeplinite pe cale indirectă de agenţia diplomatică a Principatelor Unite din Constantinopol. Astfel rapoartele din 1862 ale agentului român acreditat la Poartă, C. Negri, se ocupă în mod special şi de negocierile Turciei şi puterilor garante, determinate de Serbia, cu privire la evacuarea oraşelor şi fortărețelor de pe teritoriul sîrbesc de către turci. Pe această linie, C. Negri comunica domnitorului Cuza: „Pare ca sigur faptul că sîrbii vor cere nu numai plecarea turcilor care locuiesc în orașe, dar chiar evacuarea completă a fortărețelor și distrugerea acestora, așa cum s-a petrecut în principate"[5]. El informează în continuare asupra mersului conferinței de la Belgrad[6], asupra poziției puterilor[7] și a soluțiilor probabile la care se va ajunge în cadrul unui acord[8].

---

[2] „Documente Hurmuzaki", vol. IV, supl. I, p. 227.

[3] Op. cit., vol. XXI, p. 642—677.

[4] Arhiva M.A.E., vol. 277, fila 31 şi pachet nr. 155.

În perioada în care C. Negri era în concediu, rapoartele privitoare la Serbia erau întocmite de Teodor Calimachi, secretar și gerant al agenției române pe lîngă Poartă, viitorul agent diplomatic al Principatelor Unite la Belgrad. Astfel T. Calimachi raportează domnitorului: „D-l Negri a trebuit să vă țină la curent dinainte cu privire la afacerile Serbiei, la diferitele incidente care au dus la întrunirea reprezentanților marilor puteri pentru a discuta în conferință și găsi modul cel mai potrivit de soluționare a dificultăților care constituiau încă o cauză a conflictului permanent dintre Serbia și Turcia", după care analizează critic protocolul încheiat de puteri. Analiza făcută acestui protocol de T. Calimachi prezintă un interes aparte deoarece ea marchează preocupări privind problemele politice ale Serbiei la viitorul agent diplomatic român de la Belgrad. După ce constată că numeroase articole din acest act internațional sînt lipsite de precizie, urmare a concesiilor reciproce făcute de părțile contractante, T. Calimachi învederează dispozițiile sale pozitive pe care le fixează la trei aspecte principale: jurisdicția exclusivă a autorităților sîrbe asupra întregului oraș Belgrad, demolarea cetăților Sokol și Iujitza și evacuarea de către turci a întregului teritoriu sîrb. Caracterizînd restul prevederilor protocolului, diplomatul român arăta: „Articolele următoare încearcă mai degrabă să reglementeze chestiunile de formă și probabil că servesc de asemenea pentru a menţiona sub formă de dorinţi vederile diferiţilor membri ai conferinţei" [9].

---

[5] Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva Cuza, vol. I, fila 301. C. Negri către Cuza, Constantinopol, 8/20 ianuarie 1862.

[6] Loc. cit., filele 305, 307. C. Negri către Cuza, Constantinopol, 22 iulie/3 august și 24 iulie/5 august 1862.

[7] Loc. cit., fila 313. C. Negri către Cuza, Constantinopol, 5/17 august 1862, și loc. cit., filele 321—322. C. Negri către Baligot de Beyne, secretarul cabinetului domnesc, Constantinopol, 10/22 august 1862.

[8] Loc. cit., fila 326. C. Negri către Cuza, Constantinopol, 14/26 august 1862.

Cu prilejul incidentului diplomatic denumit „al armelor sîrbeşti", agentul român la Constantinopol a contribuit mult la strîngerea relaţiilor româno-sîrbe.

La sfîrşitul anului 1862 a avut loc un tranzit de arme pe teritoriul Principatelor Unite destinat Serbiei şi care a fost efectuat cu toată opoziţia Turciei, Austriei şi Angliei [10]. Sprijinul diplomatic dat de Principatele Unite s-a concretizat în atitudinea şi poziţia luată în această problemă de C. Negri şi T. Calimachi, purtătorii de cuvînt şi exponenţi ai politicii de solidaritate cu Serbia a statului român [11].

Domnitorul Cuza caracteriza raporturile româno-sîrbe, într-o scrisoare adresată domnitorului Serbiei, astfel: „Dacă această situaţie (a armelor sîrbeşti. — *n.a.)* ar prezenta oarecare pericol pentru mine, voi găsi cel puţin, urmînd vederile A. V. Serenisime, o ocazie fericită de a afirma independenţa internă a României şi de a aprecia puternicele simpatii pe care le-am cîştigat" [12]. Domnitorul Serbiei, referindu-se de asemenea la transportul armelor, sublinia la rîndul său: „Comportarea sa (a lui Cuza. — *n.a.*) a confirmat relaţiile de prietenie dintre cele două popoare pe care atîtea interese comune le fac solidare unul faţă de celălalt" [13].

Evenimentele ce aveau loc în Serbia preocupau în mod deosebit şi opinia publică progresistă românească, care urmărea liniile comune ce tindeau la dobîndirea independenţei pentru ambele ţări [14].

În aceste condiţii, pentru a se asigura legături diplomatice directe între cele două state, legături proprii unei politici externe cu obiective comune, se impunea înfiinţarea neîntîrziată a unei agenții diplomatice a Principatelor Unite la Belgrad și reorganizarea, potrivit structurii organelor diplomatice moderne, a agenției Serbiei care funcționa la București.

---

[9] Loc. cit., vol. VII, filele 165—166, 168. T. Calimachi către Cuza, Constantinopol, 1/13 octombrie 1862.

[10] C. C. *Giurescu*. „Tranzitul armelor sîrbeşti prin România sub Cuza Vodă (1862)", în „Romano-slavica", XI, Istorie, Bucureşti, 1965, p. 33—65.

[11] Arhiva M.A.E., vol. 277, filele 66, 68. T. Calimachi către cabinetul domnesc, Constantinopol, 9 şi 10 decembrie 1862.

[12] Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva Cuza, vol. IV, fila 88. Domnitorul Principatelor Unite către domnitorul Serbiei, Bucureşti, 31 ianuarie/11 februarie 1863.

[13] Loc. cit., vol. XXXXVII, fila 148. Domnitorul Serbiei către domnitorul Principatelor Unite, Belgrad, 14 octombrie 1863.

[14] „Istoria României", vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 348.

Procedura instituirii agenției diplomatice a României la Belgrad (februarie-martie 1863)

Înființarea agenției diplomatice a țării noastre la Belgrad a avut loc în prima parte a anului 1863, cînd au fost întrunite condițiile necesare în acest scop. Principatele Unite aveau statut de stat unitar, în urma desăvîrșirii unirii politice și administrative, prin proclamația domnitorului Cuza din 11 decembrie 1861 către Adunări; folosirea denumirii de „România" pentru a desemna Principatele Unite de către proclamația menționată, cu toate că nu a fost recunoscută de marile puteri, consacra totuși pe plan intern statul unitar, marcînd și sub acest aspect intrarea într-o fază ascendentă a statului român modern. Acest statut, deși acceptat de puteri numai sub forma unei uniuni reale de state, prin faptul că principatele erau recunoscute chiar în aceste condiții ca subiect unic de drept internațional, constituia o bază favorabilă dezvoltării relațiilor externe ale statului național român. În ceea ce privește Serbia, ea dobîndise prin acordul încheiat de puterile garante în septembrie 1862[15] — în urma acțiunilor populare de la Belgrad din iunie 1862 — o autonomie de stat întărită, împrejurare care contribuia în mod substanțial la dezvoltarea relațiilor sale diplomatice.

Agenția diplomatică a țării noastre la Belgrad constituia cel *de-al treilea oficiu diplomatic modern al statului român,* după transformarea naturii agenției de la Constantinopol și înființarea agenției de la Paris, fapt care demonstrează și sub acest aspect importanța relațiilor româno-sîrbe în perioada constituirii statelor naționale și a luptei pentru dobîndirea independenței.

Subliniem de la început că agenția diplomatică românească de la Belgrad a luat ființă în conformitate cu prevederile dreptului internațional modern, în sensul că se baza pe prin-

---

[15] „Archives Diplomatiques", vol. I, Paris, 1863, p. 234—244.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

cipiul reciprocității[16]: o dată cu acreditarea agentului român în Serbia a fost acreditat în aceleași condiții și un agent diplomatic sîrb în România.

Domnitorul Serbiei M. M. Obrenovici a făcut cunoscut domnitorului A. I. Cuza la începutul lunii februarie 1863 că și-a propus să numească pe C. Magazinovici, consilier la Curtea de casație a Serbiei, ca agent al țării la București. Cuza a subliniat cu acest prilej că numirea unui reprezentant al Serbiei în România va contribui la strîngerea legăturilor româno-sîrbe[17] și, în spiritul reciprocității, trece la înființarea agenției diplomatice române la Belgrad. Domnitorul României comunica astfel, prin corespondența din 27 martie/8 aprilie 1863 domnitorului Serbiei cu privire la acreditarea primului agent român la Belgrad: „Aceleași sentimente care au inspirat Alteței Voastre Serenisime un astfel de act atît de propriu strîngerii legăturilor noastre de bună vecinătate m-au determinat de mult timp să acreditez un agent oficial pe lîngă guvernul său. În consecință eu am făcut alegerea în persoana d-lui Teodor Calimachi, prim secretar și de curînd girant al agenției Principatelor Unite de pe lîngă Sublima Poartă", după care subliniază expres caracterul special de scrisoare de acreditare a corespondenței: „Rog pe Alteța Voastră Serenisimă de a asigura agentului meu o primire onorabilă și de a acorda încredere deplină și întreagă la tot ceea ce îi va spune din partea mea..."[18].

La primirea lui T. Calimachi în calitate de agent diplomatic al României s-a ținut seama de prevederile ceremonialului diplomatic, fapt deosebit de semnificativ: după sosirea sa la Belgrad, el a fost primit în audiență de ministrul de afaceri externe al Serbiei, Garașanin. A doua zi, Calimachi a remis scrisorile de acreditare domnitorului Serbiei personal, iar din conversația ce a fost purtată cu acest prilej a fost scoasă în evidență importanța legăturilor româno-sîrbe; după acredi-

[16] *Gr. Geamănu.* „Dreptul internațional contemporan", București, Editura pedagogică, 1965, p. 418.

[17] Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva Cuza, vol. IV, fila 89. Domnitorul Principatelor Unite către domnitorul Serbiei, București, 31 ianuarie/11 februarie 1863.

[18] *R. V. Bossy.* „Agenția diplomatică a României în Belgrad și legăturile politice româno-sîrbe sub Cuza Vodă", III, vol. XV, anexele 4 și 5, p. 28—29. Domnitorul Principatelor Unite către domnitorul Serbiei, București, 27 martie/8 aprilie și 5/7 iulie 1863 (citat în continuare: „Agenția...")

tarea sa, agentul român a făcut vizitele prevăzute de protocolul diplomatic reprezentanților puterilor străine aflați la Belgrad, care, potrivit cu uzanțele în materie, i-au reîntors vizitele[19].

Din procedura acreditării arătată mai sus trebuie reținute următoarele trăsături, care caracterizează natura noilor raporturi româno-sîrbe pe care agenția română la Belgrad urma să le întărească :

a) Agentul român a fost acreditat pe lîngă domnitorul Serbiei, conform procedurii folosite în cazul acreditării unui trimis diplomatic al unui stat suveran pe lîngă șeful unui alt stat suveran ;

b) Acreditarea a fost făcută pe baza unei corespondențe purtate direct de cei doi șefi de stat, fără a se ține seama de „suzeranitatea otomană", menționată în ce privește ambele țări în tratatul de la Paris din 1856.

Turcia „suzerană" neparticipînd sub nici o formă la schimbul de agenți diplomatici între România și Serbia, și-a considerat încălcate „drepturile" sale fundamentate pe raporturile de vasalitate. Astfel, agentul Serbiei la Constantinopol raporta ministrului de afaceri externe al Serbiei :

„Ministerul Afacerilor Externe al Sublimei Porți se plînge de faptul că relațiile guvernului sîrb cu prințul Cuza iau un caracter serios și nu urmăresc nimic altceva decît să pregătească separarea principatelor tributare"[20].

c) Garanția exercitată de puterile europene în baza tratatului de la Paris din 1856 nu a putut reprezenta o limitare în acest caz a drepturilor pe care România și Serbia și le-au asumat de a institui oficii diplomatice în capitalele respective.

d) Organizarea agenției române la Belgrad era corespunzătoare celei a reprezentanțelor diplomatice moderne ale statelor europene mai mici, ea făcînd totodată parte organic din sistemul de organe internaționale ale statului român.

Agenția română în Serbia era prevăzută, în cadrul organizării de stat, în bugetul Ministerului de Afaceri Externe, împreună cu agențiile de la Constantinopol și Paris. Latura financiară-organizatorică a agenției avea următoarele aspecte : agentul, salariul lunar — 2 000 lei, diurnă — 500 lei, total pe

---

[19] Arhiva M.A.E., vol. 278, filele 44—46. T. Calimachi către Cuza, Belgrad, 16/18 iulie 1863.

[20] Loc. cit., fila 32.

BCU Cluj / Central University Library

an 30 000 lei; secretarul, salariul lunar — 700 lei, diurnă — 300 lei, total pe an — 12 000 lei; cheltuieli de reprezentare — 3 200 lei anual[21]. Secretarul agenției române la Belgrad — necesar activității normale de serviciu — a fost numit scurt timp de la înființarea acesteia, prin decretul nr. 1 034 din 28 octombrie 1863, semnat de domnitorul Cuza și contrasemnat de M. Kogălniceanu, în calitate de ministru de afaceri externe ad-interim. Deschiderea finanțării a fost imediat făcută, subliniindu-se că un secretar interpret „...este neapărat trebuitor agentului nostru în Serbia, în relațiunile oficiale ce ține cu guvernămîntul pe lîngă care este acreditat"[22]. Însuși cabinetul domnesc supraveghea trimiterea la timp a sumelor necesare.

Prin procedura înființării, a structurii și a funcțiunilor ce urma să le îndeplinească, *agenția diplomatică a țării noastre la Belgrad constituia un organ exterior principal al statului român* pentru înfăptuirea politicii de stat a țării caracterizată, în acest sector, prin asigurarea unei colaborări cît mai strînse în problemele internaționale româno-sîrbe de interes comun. Totodată trebuie subliniat că modalitatea înființării acestei agenții a reprezentat pentru statul român marcarea unui important atribut de suveranitate, corespunzător unei poziții diplomatice independente, ceea ce învedera linia sa ascendentă, care a culminat cu proclamarea și recunoașterea internațională a independenței de stat pentru ambele state vecine.

Activitatea și rolul agenției

Agenția diplomatică la Belgrad a desfășurat, sub conducerea lui Teodor Calimachi, o activitate intensă pe plan diplomatic, care a scos în evidență tactul, priceperea, consecvența și atitudinea demnă a agentului român, confirmînd astfel în totul aprecierile pozitive făcute de C. Negri:

„Comportarea d-lui Calimachi a fost deopotrivă de înțeleaptă și de demnă în tot timpul cît a girat agenția noastră de la Constantinopol"... „El s-a manifestat aci cu mult tact și demnitate"[23]. Caracterul hotărît al lui Teodor Calimachi s-a manifestat încă din perioada incidentului diplomatic provocat de transportul armelor sîrbeşti pe teritoriul român, cînd, în lipsa lui C. Negri, avînd calitatea de înlocuitor al acestuia la conducerea agenţiei române la Poartă, a raportat domnitorului după o matură judecată a situaţiei internaţionale şi asumîndu-şi întreaga răspundere: „Nu este nimic de temut. Eu răspund de totul"[24]. Judecînd cu maturitate şi competenţă conjunctura politică de la Belgrad, T. Calimachi a constatat în scurt timp importanţa noului oficiu diplomatic atît pentru promovarea intereselor comune ale celor două ţări, cît şi în procesul de creştere a prestigiului şi ponderii României pe plan internaţional. „Relaţiile noastre cu Serbia sînt din cele mai intime. Trebuie să constat din nou şi să cer Alteţei Voastre Serenisime ca să dea cea mai mare importanţă acestor relaţii care ne fac arbitri în chestiunea Orientului. În momentul de faţă a atinge problema principatelor înseamnă să pui în discuţie dominaţia turcă pretutindeni în Europa"[25], arăta într-o corespondenţă către domnitor T. Calimachi.

---

[21] Loc. cit., pachet nr. 285, dosar nr. 17.

[22] Arhivele statului, București, fond Ministerul de Finanțe, 160/1863.

Agenţia română la Belgrad a avut o activitate susţinută în perioada în care la conducerea ţării se găsea domnitorul Al. I. Cuza (1863—1868), perioadă hotărîtoare în procesul de formare a statului naţional şi unitar România.

Agenţia a fost principalul instrument folosit pentru asigurarea unei orientări comune româno-sîrbe faţă de Poartă, în scopul de a goli în mod progresiv de conţinut „suzeranitatea otomană". Astfel se explică întrebarea pe care şi-o puneau cercurile diplomatice de la Constantinopol „dacă nu există tratate între cei doi domnitori (domnitorii Principatelor Unite şi Serbia) împotriva autorităţii Sublimei Porţi"[26].

O problemă de o deosebită importanţă, care a scos în evidenţă rolul agenţiei române la Belgrad în întărirea colaborării româno-sîrbe pentru dobîndirea suveranităţii de stat de-

[23] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva Cuza, vol. 1, filele 353, 360. C. Negri către Cuza, 22 februarie/6 martie 1863. C. Negri către Baligot de Beyne, Constantinopol, 6 iulie 1863.

[24] Arhiva M.A.E., vol. 277, filele 66, 68. T. Calimachi către cabinetul domnesc, Constantinopol, 9 decembrie 1862; T. Calimachi către domnitor, 10 decembrie 1862.

[25] Loc. cit., vol. 278, fila 28.

[26] Loc. cit., fila 48.

pline a celor două ţări împotriva încercării Porţii de a-şi menţine dominaţia o constituie aceea privitoare la adeziunea la convenţia telegrafică de la Paris din 17 mai 1865.

Această convenţie, la care urmau să adere România şi Serbia, era încheiată între reprezentanţi ai statelor suverane şi urma să fie supusă ratificării. Caracterul convenţiei era cu totul diferit de cele încheiate anterior între administraţiile telegrafice române şi sîrbe.

Agenţia română la Belgrad a depus o activitate neobosită pentru asigurarea unei linii politice comune româno-sîrbe în problema adeziunii la convenţia telegrafică de la Paris. T. Calimachi conchide în această privinţă în modul următor referitor la rezultatele pozitive ale acţiunii sale de a stabili o poziţie cît mai apropiată a celor două ţări prietene: „Guvernul sîrb doreşte să urmeze aceeaşi cale ca şi guvernul român şi să acţioneze aproape la fel" [27].

România şi Serbia au refuzat să dea curs recomandării Turciei de a trimite cîte un delegat care să participe la lucrările de la Paris în cadrul delegaţiei otomane, marcînd astfel o poziţie diplomatică independentă. Mai mult, Principatele Unite nu au dat nici o urmare opoziţiei făcute de ministrul de afaceri externe al Turciei Ali Paşa, care arăta că, în situaţia în care guvernul român îşi va da adeziunea direct cabinetului de la Tuilleries, şi nu prin intermediul curţii suzerane, Sublima Poartă va fi obligată să protesteze împotriva acestei violări flagrante a tratatului de la Paris din 1856 [28]. România, neţinînd seama de „suzeranitatea" Porţii, şi-a dat adeziunea la convenţia telegrafică de la Paris prin agentul diplomatic al ţării în capitala Franţei, I. Alecsandri, iar Serbia a trimis în acelaşi scop la Paris pe preşedintele senatului, I. Marinovici [29].

Lupta împotriva dominaţiei otomane se împletea cu cea contra dominaţiei habsburgice. Imediat după înfăptuirea Unirii (ianuarie 1859), conducerea Principatelor Unite a avut în atenţie problema eliberării Transilvaniei[30], împrejurare care se va reflecta şi în propunerea făcută de V. Alecsandri, în calitate de trimis special al domnitorului Cuza, lui Napoleon al III-lea (februarie 1859) cu privire la eliberarea tuturor teritoriilor româneşti aflate sub stăpînire străină şi integrarea lor în statul român[31].

---

[27] *R. V. Bossy*, „Agenţia...", anexa 30, p. 48. Agentul Principatelor Unite la Belgrad către cabinetul domnesc, Belgrad, 11 martie 1865.

[28] Arhiva M.A.E., vol. 296, filele 345—346.

[29] Biblioteca Academiei R. S. România, mss. nr. 4 867, filele 128—129; Nota agenţiei şi consulatului general al Franţei la Bucureşti către ministrul de afaceri externe al Principatelor Unite, nr. 635 din 27 iulie/8 august 1865, in *M. Mitilineu*, „Colecţiune de tratatele şi convenţiunile României cu puterile străine", Bucureşti, 1874, p. 120. *R. V. Bossy*, „Agenţia...", anexa 41, p. 57.

Politica Austriei exprima aceeaşi ostilitate faţă de procesul în curs de desfăşurare al unificării naţionale atît a României, cît şi a Serbiei[32]. T. Calimachi, în baza observaţiilor făcute la Belgrad, conchidea în această privinţă: ,,Consulii Austriei au ca misiune în Orient să întreţină prin rapoarte false neîncrederea între principatele sîrb şi român şi Sublima Poartă. Cu ajutorul acestei manevre, guvernul austriac speră să împiedice orice înţelegere între popoarele de naţionalitate română şi sîrbă din Austria şi din Turcia"[33].

Deşi nu a fost consemnată atunci în mod formal într-o convenţie[34], alianţa româno-sîrbă era o realitate şi avea trăsăturile unui acord privind ajutorul mutual în caz de agresiune din afară. T. Calimachi, care în calitatea sa de agent diplomatic a depus tot efortul în acest scop, raporta lui Cuza: ,,Cred că în caz de legitimă apărare ajutorul Serbiei ne este asigurat"[35].

În această perioadă au avut loc demersuri în vederea încheierii unei antante între toate statele şi naţiunile din Balcani pentru care agenţia română la Belgrad manifesta un deosebit interes[36]. Aspecte ale acestei acţiuni complexe, în afară de raporturile speciale româno-sîrbe, le prezintă în perioada 1860—1867 negocierile și acordul dintre Serbia și Grecia, dintre Serbia și Muntenegru și înțelegerea Serbiei cu emigranții bulgari [37].

---

[30] Vezi ,,Istoria României", vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 335.

[31] *V. Alecsandri.* ,,Extras din istoria misiilor mele politice. Napoleon. Trei audienţe în palatul Tuileriilor", în ,,Convorbiri literare", XII (1878), p. 47; *D. Berindei.* ,,Quelques aspects de la politique étrangère des Principautés-Unies : le problème de l'indépendance et de l'unité pleine et entière du peuple roumain (1859—1861)", în ,,Nouvelles études d'histoire", II, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 391—405.

[32] Vezi *N. Iorga.* ,,Politica austriacă faţă de Serbia", Bucureşti, 1915, p. 32, 35—37.

[33] *R. V. Bossy.* ,,Agenţia...", anexa 19, p. 37—38.

[34] *G. G. Florescu.* ,,Some aspects from the history of the soretheastern european relations : romanian-serbian relations (1859—1866)", în ,,Revue Des Etudes Sud-Est Européenes", vol. IV, 1966, nr. 1—2, p. 215—216.

[35] Arhiva M.A.E., vol. 278, filele 24—26. Agentul Principatelor Unite la Belgrad către domnitor, Belgrad, 17/29 decembrie 1863.

[36] *R. V. Bossy.* ,,Agenţia...", anexa 24, p. 43—44.

Agenția română la Belgrad a desfășurat o activitate laborioasă și în ceea ce privește pregătirea și efectuarea unui schimb de experți militari între Principatele Unite și Serbia, care constituia o formă de colaborare în vederea pregătirii unei acțiuni defensive comune în caz de agresiune din afară [38].

Analizînd climatul și orientarea politică a reprezentanților marilor puteri la Belgrad, T. Calimachi a încercat să definească poziția acestora față de legăturile romano-sîrbe. Astfel, diplomatul român subliniază atitudinea pozitivă și de susținere manifestată de reprezentanții Franței și Italiei, raporturile bune cu reprezentanții Rusiei și Prusiei și rezervate cu cei ai Angliei și Austriei [39].

Agentul român a avut contacte strînse cu conducerea de stat a Serbiei cu prilejul unor evenimente importante care au avut loc pe atunci în România. Acțiunea dusă de T. Calimachi a contribuit la asigurarea unei atitudini larg binevoitoare a Serbiei în situațiile amintite. Desăvîrșirea Unirii celor două țări (decembrie 1861) a fost recunoscută de Serbia fără rezerve, iar proclamarea Statutului din 2 mai 1864 de către domnitorul Cuza — prin care a fost consacrată organizarea statului național unitar român — a fost primită cu satisfacție la Belgrad, producînd, după cum relatează agentul român, o puternică impresie atît în mase, cît și în cercurile conducătoare ale statului [40].

Agentul României la Belgrad, păstrînd contact permanent cu Ministerul de Afaceri Externe al Serbiei, a documentat la timp și în mod complet organele competente din țară — cabinetul domnesc și Ministerul de Afaceri Externe — asupra principalelor probleme politice și diplomatice din statul de reședință. Astfel, el și-a oprit atenția asupra negocierilor sîrbo-turce purtate în legătură cu executarea protocolului din 4 septembrie 1862. T. Calimachi, după ce comunică cabinetului domnesc că este în posesia documentației respective, care este în curs de transcriere, o înaintează la București: „Am onoarea să vă trimit alăturat copiile (nr. 1 și nr. 2) rapoartelor adresate Sublimei Porți de către comisia militară mixtă cu privire la delimitarea noului perimetru al esplanadei fortăreței Belgrad și la modificările ce trebuiesc aduse metereze-lor acestei fortărețe, în conformitate cu protocolul din 4 septembrie 1862. Datorez aceste piese bunăvoinței domnului ministru al afacerilor externe..." [41]

---

[37] Cf. *Grgur Jaksic și Vojislav J. Vuckovic.* „Politica externă a Serbiei în vremea domniei lui Mihail Obrenovici (Prima alianță balcanică)" — apărut în limba sîrbă —, Belgrad, Institutul de istorie, 1963, p. 136, 238, 286 ; vezi și documentata recenzie făcută lucrării, de *S. Iancovici,* în „Studii", vol. 17, nr. 6, 1964, p. 1 444—1 449.

[38] Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva Cuza, vol. XIV, filele 39, 399, vol. LI, fila 47.

[39] Arhiva M.A.E., vol. 278, filele 25—26 ; *R. V. Bossy.* „Agenția...", anexa 13, p. 13.

[40] Arhiva M.A.E., pachet nr. 207, dosar nr. 2 ; pachet nr. 246, dosar nr. 8 ; Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva Cuza, vol. I, fila 331, vol. XIV, fila 523, vol. XLVII, fila 324 ; *R. V Bossy,* op. cit., anexa 21, p. 29—30.

T. Calimachi a reținut ca fapte de o importanță politică majoră alegerile de deputați și convocarea Adunării naționale ordinare a Serbiei (15 august 1864), subliniind din dezbaterile care au avut loc acele aspecte care se refereau la relațiile româno-sîrbe [42]. De asemenea, agentul român a întocmit rapoarte privitoare la comerțul româno-sîrb și la forțele armate regulate și neregulate ale Serbiei. Pentru a oferi o informare cît mai completă a trimis la București și „Srbske Novine", partea oficială a monitorului sîrbesc [43].

Agentul român și-a desfășurat activitatea și sub aspectul informării forurilor competente din Belgrad asupra vieții politice și a înfăptuirilor din România, realizate îndeosebi în cursul anului 1864, dintre care menționăm: rezolvarea problemei mănăstirilor închinate, alegerile de deputați în districte și orașe, proclamația către țărani a domnitorului Cuza și promulgarea legii rurale, cu privire la care el a dat ministrului de afaceri externe al Serbiei și unele lămuriri privind aplicarea legii, deoarece cunoașterea acesteia numără „...mulți interesați în Principatul Serbiei" [44]. În aceeași măsură au mai format obiectul informării decretul privind dreptul de proprietate pentru străini în România, întocmirea codului civil şi a celui de procedură penală, cît şi date privind perioada în care urmau să aibă loc manevrele armatei române [45].

---

[41] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva Cuza, vol. XIV, filele 370, 372, 374—382, 384—387.

[42] Loc. cit., vol. XIV, fila 437; Arhiva M.A.E., pachet nr. 304, dosar nr. 4.

[43] Loc. cit., vol. XIV, filele 485, 494; vol. XXXVII, fila 20.

[44] Loc. cit., filele 98, 417—422, 424, 428—429, 497, 516; vol. XXIII, fila 43; Arhiva M.A.E., vol. 278, filele 68—69.

Agenţia română de la Belgrad a rezolvat pe linia atribuţiilor administrativ-consulare şi o serie de probleme legate de eliberări şi vizări de paşapoarte, legalizări de acte şi succesiuni [46].

După abdicarea forţată la 11 februarie 1866 a domnitorului Cuza, care a avut un rol determinant în stabilirea unor oficii diplomatice la Belgrad şi Bucureşti, agenţia română a dezvoltat în continuare, în noile condiţii, relaţii cordiale cu statul de reşedinţă. Pe această poziţie s-au situat toţi agenţii diplomatici ai României acreditaţi în capitala Serbiei începînd cu Apostol Mănescu numit la 17 februarie/3 martie 1866 [47], cît şi cei care i-au urmat în acest post printre care menţionăm pe J. A. Cantacuzino, Radu Ionescu, din nou J. A. Cantacuzino şi apoi Alexandru Sturdza.

Locotenenţa domnească a României a dat în februarie 1866 „instrucţiuni" agentului diplomatic al ţării la Belgrad cu privire la urmărirea unor obiective speciale în îndeplinirea funcţiilor sale: documentarea asupra situaţiei interne din Serbia, în sensul unui studiu aprofundat al diferitelor partide şi curente de opinie publică; definirea direcţiei relaţiilor externe ale Serbiei cu puterile europene, natura şi gradul lor de apropiere; starea armatei sîrbe privitor la organizare şi armament; situaţia economică, financiară şi administrativă a Serbiei; demersuri în vederea înfiinţării unui serviciu poştal regulat între Serbia şi România; găsirea de căi şi mijloace care să promoveze exportul de sare gemă din România spre Serbia. „Instrucţiunile" mai cereau agentului român să informeze în mod regulat guvernul de la Bucureşti asupra reacţiilor Serbiei faţă de evenimentele din Creta, ca şi despre „tendinţele Serbiei şi Muntenegrului faţă de drama care se desfăşoară în provinciile creştine ale Imperiului otoman" şi în ce măsură este angajată Serbia în această chestiune.

---

[45] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva Cuza, vol. XIV, filele 398, 498, 516, 519; vol. XXIII, fila 77.

[46] Arhiva M.A.E., pachet nr. 303, dosar nr. 7.

[47] Vezi raportul ministrului de externe al României nr. 1 367/1866 şi decretul nr. 561 din 30 martie 1866 dat de locotenenţa domnească, în „Monitorul" nr. 2/14 aprilie 1866.

În situaţia în care agentului român i se vor face propuneri cu privire la o alianţă româno-sîrbă, acesta urma să aibă o atitudine de „rezervă prudentă", în sensul că, fără a o respinge, să motiveze poziţia sa prin lipsa unor instrucţiuni precise, urmînd a lua legătura cu guvernul [48].

La rîndul său, agentul diplomatic al României la Belgrad, în corespondenţa pe care o comunica la Bucureşti, sublinia: „relaţiile cordiale" pe care le întreţinea cu conducerea statului sîrb [49]; necesitatea unor măsuri urgente pentru a remedia încetineala poştei şi telegrafului român în traficul cu Serbia [50], în care scop agentul român reamintea existenţa unui proiect de convenţie poştală între România şi Serbia, a cărei semnare şi punere în aplicare trebuiau grăbite [51] pentru a se putea îndepărta neîntîrziat „controlul inchizitorial" al corespondenţei de către autorităţile austriece; strîngerea relaţiilor româno-muntenegrene [52]; făcea unele consideraţii referitoare la organizarea armatei sîrbe [53].

Agentul diplomatic al României la Belgrad a învederat ministrului de afaceri externe al României unele dificultăţi de protocol ce i-au fost create de unii reprezentanţi ai marilor puteri reprezentaţi în corpul consular din capitala Serbiei [54], pe care însă le-a învins. Astfel, agentul român relatează că, în conformitate cu prevederile protocolului sîrb, a fost primit la începutul lunii iunie 1867, împreună cu ceilalţi membri ai corpului consular, de către domnitorul Serbiei, care i-a acordat o atenţie deosebită: „Am fost primit cum nu se poate mai bine de către domnitor care, după ce a făcut doi paşi în în-

---

[48] *Instrucţiuni către agentul României la Belgrad*, februarie 1866, în *N. Ceachir, C. Bucşe*. „Cu privire la tratatul de alianţă româno-sîrb din 1868", în „Revista Arhivelor" nr. 1, anexa I, p. 199.

[49] Biblioteca Academiei R. S. România, ms. nr. 604, fila 15. Agentul diplomatic al României la Belgrad către ministrul de externe al României, Belgrad, 20 septembrie/2 octombrie 1866.

[50] Loc. cit., fila 53.

[51] Loc. cit., filele 94, 125.

[52] Agentul diplomatic al României la Belgrad, fiind în misiune în Muntenegru, a fost primit de domnitorul Nicolae „atît de călduros şi atît de intim pe cît este posibil" şi că în curînd o delegaţie muntenegreană va veni la Bucureşti pentru a consolida relaţiile cu România. (Loc. cit., filele 90—92.)

[53] Loc. cit., filele 147—149.

[54] Loc. cit., filele 99—102.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

tîmpinarea mea și mi-a dat mîna, m-a poftit să iau loc pe un fotoliu situat imediat în dreapta sa"[55].

Un rol deosebit de important a avut agentul României de la Belgrad în încheierea tratatului de alianță româno-sîrb din 20 ianuarie 1868. Acest tratat a fost semnat la București din partea României de către agentul său diplomatic acreditat la Belgrad, Radu Ionescu, iar din partea Serbiei de către agentul diplomatic al acestui stat acreditat la București, Costa Magazinovici, și ratificat ulterior de către cei doi domnitori[56].

În preambul, acest act internațional subliniază caracterul și scopul său: „Tratat de alianță strînsă și de uniune intimă drept garanția cea mai sigură a prosperității celor două țări". Prevederile tratatului dezvoltă acest preambul, accentuînd „perfecta și sincera înțelegere, prietenie și alianță" în vederea promovării intereselor reciproce româno-sîrbe, fiind menționată și latura economică, în sensul găsirii celor mai bune condiții pentru ușurarea și încurajarea relațiilor comerciale între locuitorii celor două țări[57].

În urma asasinării domnitorului Serbiei, Mihail Obrenovici (iunie 1868), agentul diplomatic al României la Belgrad și-a îndeplinit în continuare misiunea pe lîngă regența instituită de Scupștină pe durata minoratului lui Milan, care a succedat la domnie[58]. Din relațiile agentului diplomatic român cu regența, acesta a constatat că Serbia păstrează aceeași linie față de România, reliefînd îndeosebi declarația ce i-a fost făcută de J. Ristici, membru al regenței, că Serbia va lua parte la „războiul în care România ar putea fi antrenată"[59], desigur, pe linia obiectivului comun permanent pentru cele două state vecine, al dobîndirii independenței de stat prin desființarea dominației străine.

Agentul diplomatic al României la Belgrad a ținut în continuare la curent, prin rapoartele sale, Ministerul de Externe al României cu privire la principalele probleme referitoare la strîngerea relațiilor dintre cele două țări vecine, la lucrările Scupștinei, la adoptarea convenției de extrădare a răufăcătorilor și dezertorilor încheiată între România și Serbia (1870) [60] și la utilitatea — trecînd peste unele divergențe cu caracter tehnic — încheierii convenției poștale româno-sîrbe [61]. Urmare a demersurilor treptate ale agentului diplomatic român care exprimau — alături de alți factori — necesitatea imperioasă cu caracter obiectiv a încheierii unei convenții poștale între România și Serbia, aceasta a fost semnată la București la 27 octombrie/8 noiembrie 1871 [62]. Preambulul convenției arăta expres scopul principal al reglementării traficului poștal : „...de a organiza un schimb sigur, repede și regulat de corespondență și obiecte de mesagerii între ambele state..." Corespondența oficială și diplomatică beneficia de un regim de gratuitate [63].

---

[55] Loc. cit., fila 135.

[56] Domnitorul României a ratificat tratatul la 21 ianuarie 1868, iar domnitorul Serbiei la 2 februarie 1868. Cu privire la condițiile încheierii tratatului, vezi *N. Ceachir, C. Bucșe*, op. cit., p. 187—204.

[57] Pentru textul tratatului, op. cit., anexa II, p. 200.

[58] Adunarea Serbiei a desemnat în regență pe: J. Ristici, J. Blaznavatz și M. Gavrilovici.

[59] *N. Ceachir, C. Bucșe*, op. cit., anexa III, p. 201—203.

*

În perioada anilor 1875—1876, o dată cu redeschiderea chestiunii orientale, cînd relațiile sîrbo-turcești deveneau din ce în ce mai încordate, ca urmare a izbucnirii răscoalei antiotomane în Bosnia și Herțegovina, iar ulterior prin pregătirile de război ale Serbiei și Muntenegrului, agentul diplomatic român la Belgrad comunica cu regularitate atît evenimentele mai semnificative, cît și starea de spirit a conducerii de stat și a poporului sîrb. Menționînd incursiunile turcești pe teritoriul sîrb, agentul român sublinia : „Aci lumea se gîndește mereu la război și totul este subordonat acestei idei". [64] Creșterea tensiunii din Serbia, determinată de aceste grave evenimente, era astfel redată de agentul român: „Toţi cetăţenii care pot purta arme sînt în picioare. O sută şaptezeci de mii de oameni sînt în campanie" [65], el marcînd cu privire la starea de spirit: „Ideea care îi însufleţeşte este libertatea de sub jugul turc a fraţilor lor de sînge din Iugoslavia, locuind în Peninsula Balcanică. Scopul lor este unirea... Sîrbii, croaţii şi dalmaţii din Austria îmbrăţişează cu entuziasm această cauză" [66].

---

[60] Biblioteca Academiei R. S. România, ms. nr. 604, fila 321. Agentul diplomatic al României la Belgrad către Ministerul de Afaceri Externe al României, Belgrad, 10/22 octombrie 1870.

[61] Loc. cit., fila 325.

[62] Semnată de către directorul general al poștelor române și de agentul diplomatic al Serbiei la București. Vezi M. *Mitilineu*. „Colecțiune de tratatele și convențiunile României cu puterile străine", București, 1874, p. 258—266.

[63] Pentru analiza convenției poștale dintre România și Serbia din 1871, vezi *C. Spineanu, E. Morgenstern, G. Florescu*. „Studii de filatelie", București, 1965, p. 71—74.

[64] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independență", vol. I, partea a II-a, București, 1854. p. 33. Agentul diplomatic al României la Belgrad, către ministrul de afaceri externe al României, Belgrad, 24 octombrie 1875.

În urma unei întrevederi avute cu domnitorul Milan al Serbiei în iunie 1876, agentul diplomatic român comunică la Bucureşti cu privire la noile aspecte ale relaţiilor sîrbo-turce: „Consiliul de Miniştri al Serbiei mai deliberează dacă trebuie să facă o declaraţie de război, o proclamaţie sau să recheme pur şi simplu agentul de la Constantinopol" [67]. Moralul populaţiei sîrbe se menţinea ridicat: „În cazul unei înfrîngeri a steagurilor sîrbe, sîrbii pretind că ar putea totuşi să susţină lupta chiar timp de mai mulţi ani...", arată agentul român, căruia, chiar ministrul de război al Serbiei, colonelul Nicolici, i-a comunicat: „Fiţi sigur, domnule agent, că sîntem hotărîţi la orice sacrificii şi pregătiţi în acest sens" [68]. În esenţă, agentul român constata: „...armata sîrbă este poporul sub arme" [69].

La 18/30 iunie 1876, Serbia, urmată imediat de Muntenegru, declara război Turciei. La cererea de a intra în război, guvernul român de atunci, menţinîndu-se pe poziţia neutralităţii, a dat însă asigurări referitoare la acordarea unui sprijin tacit sub forma încuviinţării trecerii pe teritoriul român, spre Serbia, de voluntari şi arme. Din prezentarea în continuare a situaţiei, comunicările mai importante ale agentului român la Belgrad priveau: problema armistiţiului între sîrbi şi turci [70], curentul de opinie publică care se referă insistent la proclamarea independenţei României [71]; mersul operaţiunilor militare şi înfrîngerea armatei sîrbe[72]; înlesnirea trecerii spre Serbia a unor voluntari ruşi de către autorităţile române; informarea guvernului sîrb pe cale confidenţială privitoare la prevenirea Rusiei de către Austria că, în cazul în care armata rusă intră în Serbia, trupele austriece vor ocupa în mod egal teritoriul sîrb[73].

---

[65] Op. cit., p. 212—213. Semlin, 19 iunie 1876.

[66] Op. cit., p. 225—227. Belgrad, 22 iunie 1876.

[67] Op. cit., p. 237—238, Semlin, 24 iunie 1876.

[68] Op. cit., p. 378—379, Semlin, 1 octombrie 1876.

[69] Op. cit., p. 388—389, Belgrad, 17 octombrie 1876.

[70] Op. cit., p. 392, Simony, 20 octombrie 1876.

[71] Op. cit., vol. II, p. 5, Belgrad, 3 ianuarie 1877

Activitatea intensă şi complexă a agenţiei diplomatice a României la Belgrad a scos în evidenţă rolul important pe care aceasta l-a avut în strîngerea legăturilor dintre România şi Serbia, în asigurarea sprijinului şi colaborării reciproce. Agenţia a contribuit în mod substanţial la coordonarea liniei politice româno-sîrbe faţă de poziţia marilor puteri în sud-estul european şi îndeosebi pentru a neutraliza acţiunile Turciei şi Austriei. Într-adevăr, dominaţia otomană şi habsburgică era puternic zdruncinată şi ameninţată de lupta popoarelor român şi sîrb, care, pe baza principiului autodeterminării, erau în plin proces de constituire a statelor naţionale şi unitare, pregătind actul cuceririi independenţei de stat şi al unificării naţionale.

Legaţia României la Belgrad

Atributele de suveranitate, cucerite prin lupta popoarelor român şi sîrb în perioada constituirii lor în state naţionale, s-au concretizat şi au fost consacrate prin independenţa de stat, în urma războiului purtat de România şi Rusia împotriva Turciei (1877—1878). Tratatul de la Berlin din 1 iulie 1878 a recunoscut pe plan internaţional prin art. 43 suveranitatea deplină a României — proclamată de aceasta la 9 mai 1877 —, iar prin art. 34 suveranitatea deplină a Serbiei[74].

State suverane, atît România cît şi Serbia, în conformitate cu prevederile dreptului diplomatic în vigoare, urmau să acrediteze în capitalele respective reprezentanţe diplomatice de un anumit rang. Ridicarea agenţiei diplomatice a României la rang de legaţie a avut loc prin „legea suplimentară relativă la legațiunile și consulatele române în străinătate, precum și la administrațiunea centrală a Ministerului Afacerilor Streine", care prevedea în art. 1 că sînt constituite legații ale României în mai multe capitale europene, inclusiv Belgrad. În consecință, prin Înaltul decret nr. 897 „agenția română la Belgrad a fost ridicată la rangul de legație (titularul ei L. Catargiu fiind inițial acreditat în rang de ministru rezident[75], iar ulterior (1882) ridicat la rangul de ministru plenipotențiar).

---

[72] Op. cit., p. 13, Belgrad, 6 ianuarie 1877.

[73] Op. cit., vol. III, p. 46. Cf. Agentul diplomatic al Serbiei la Bucureşti. M. A. Petronievici către ministrul de afaceri externe al României, Bucureşti, 19 octombrie 1877.

[74] Op. cit., vol. II, p. 667—668; vol. IX, p. 370—385.

Legația României la Belgrad și-a desfășurat în continuare activitatea, în conformitate cu prevederile dreptului internațional, pe linia promovării raporturilor diplomatice între două state deplin suverane.

G. G. FLORESCU

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

---

[75] „Monitorul oficial" nr. 117 din 25 mai/6 iunie 1879.

VIENA

Relațiile politice dintre țările române și Austria datează încă de la începutul secolului al XVI-lea, fiind determinate, pe de o parte, de presiunea otomană, iar pe de altă parte de veleitățile de suzeranitate și expansiune ale regilor poloni. Sub imperiul acestor amenințări, atît împărații habsburgi, cît și principii Moldovei, ai Țării Românești și ai Transilvaniei s-au văzut constrînși — îndeosebi după lupta de la Mohaci din anul 1526 — să se apropie unii de alții și, sub forma unor convenții politice, să caute un mod de colaborare pentru a-și apăra în mod reciproc interesele și posibilitățile de rezistență.

Astfel de convenții s-au încheiat încă la jumătatea secolului al XVI-lea de către voievozii Moldovei Ștefan Lăcustă [1] și Alexandru Cornea [2] și de către Paisie, domnul Țării Românești [3], cu Ferdinand I, fratele lui Carol Quintul, unele din ele fiind semnate chiar la Viena. Colaborarea dintre împărații habsburgi și principii români a luat un caracter din ce în ce mai accentuat la sfîrșitul secolului al XVI-lea și apoi în întreg secolul al XVII-lea, protagoniștii ei fiind Aron Vodă, voievodul Moldovei [4], Mihai Viteazul [5], Radu Șerban [6], Șerban Cantacuzino [7] și Constantin Brîncoveanu, principi ai Țării Românești care au avut ca parteneri pe Rudolf al II-lea, Leopold I, Iosif I și Carol al VI-lea.

---

[1] Vezi *F. C. Nano*. „Condica tratatelor și a altor legăminte ale României. 1354—1937”, vol. I, București, 1938, p. 33. Textul tratatului în *D. A. Sturdza*, *Gh. Petrescu* și *Colescu Vartic*. „Acte și documente relative la istoria renașterii române”, vol. VI, partea I, p. 156.

[2] *F. C. Nano*, op. cit., p. 44. Textul în *A. Veress*. „Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești”, vol. I, p. 21.

[3] Op. cit., p. 33. Textul în colecția „Hurmuzaki”, vol. II, partea I, p. 240.

[4] Op. cit., p. 38. Textul în colecția „Hurmuzaki”, vol. III, partea I, p. 193.

[5] Op. cit., p. 39. Textul în colecția „Hurmuzaki”, vol. III, partea I, p. 287—289. Comentariul în „Istoria României”, vol. II, p. 976—977.

[6] *F. C. Nano*, op. cit., p. 41. Textul în colecția „Hurmuzaki”, vol. XIV, partea I, p. 429—431.

[7] Op. cit., p. 49. Textul în colecția „Hurmuzaki”, vol. XVI, p. 199; vezi și „Istoria României”, vol. III, p. 207—210.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Aceste relații, deși, întrucît ne privește, n-au dus la rezultatele așteptate, au marcat însă în mod permanent tendința de eliberare a țărilor române de sub jugul otoman, ca și existența unei diplomații românești preocupate să obțină pentru realizarea scopurilor sale sprijinul marilor puteri vecine : imperiul habsburgilor și imperiul țarist.

Sfîrșitul secolului al XVII-lea, prin ocuparea Transilvaniei (1688), și secolul al XVIII-lea, prin anexarea temporară a Olteniei (1718—1739) și prin răpirea Bucovinei (1775), au dovedit însă cu prisosință că imperiul habsburgic, sub masca „creștinătății", nu urmărea decît cotropirea țărilor române și înlocuirea „jugului de lemn al turcului cu jugul de fier al neamțului" [8].

Cu mult mai satisfăcătoare au fost relațiile culturale pe care țările române le-au avut cu Austria. Începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Viena a devenit unul din principalele puncte de contact ale românilor cu instituțiile și cultura occidentală. Aici și-au făcut sau și-au completat studiile o bună parte din eruditii Școlii ardelene, în frunte cu Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Ioan Budai-Deleanu, Paul Iorgovici, Ioan Piuariu-Molnar, Gheorghe Lazăr, și aici s-au tipărit în anul 1780 de către Micu și Șincai „Elementa linguae dacoromanae sive Valahica", iar în anul 1787 „Gramatica" lui Ienăchiță Văcărescu.

În urma păcii de la Kuciuk-Kainargi (1774) se înființează în țările române consulate ale marilor puteri. Primii consuli ai Austriei au fost numiți în 1783. Sarcina lor era de a apăra interesele supușilor austrieci — *sudiții* — care se îndeletniceau cu comerțul, precum și de a informa guvernul din Viena despre atitudinea domnilor și relațiile lor cu Rusia și Turcia. Unii din acești consuli s-au arătat însă dornici de a-și exercita autoritatea chiar și asupra actelor de guvernare ale domnilor, fapt ce a dat naștere la conflicte supărătoare. În 1815 Caragea Vodă s-a văzut astfel nevoit să atragă atenția consulului Fleischhakl de Hakenau că el nu se consideră „subaltern" al consulului Austriei, și că acesta „nu poate acționa ca și cum ar domni deopotrivă cu el" [9].

---

[8] Vezi *Ioan Lupaș*. „Istoria românilor", Sibiu, 1944, p. 303.

[9] *I. C. Filitti*. „Corespondența domnilor și boierilor români cu Metternich și Gentz", în „Analele Academiei Române", s. II, Mem. ist. 36 (1913—1914), p. 1 003—1 004.

La începutul secolului al XIX-lea, domnii țărilor române — Ioan Caragea, Alexandru Șuțu, Grigore Ghica, Scarlat Calimachi, Mihail Șuțu, Ioniță Sandu Sturza — se bucură de o deosebită atenție din partea cancelarului Metternich, care urmărea să-i cîștige pentru planurile politice ale Austriei și să influențeze prin ei anumite acțiuni diplomatice ale Porții otomane.

Cu unii din acești domni, prin cavalerul Friedrich de Gentz, s-a purtat chiar și o interesantă corespondență diplomatică [10].

În timpul războiului din Crimeea, ocupînd principatele, diplomația austriacă s-a arătat intens preocupată de ideea anexiunii lor și apoi, după Congresul de la Paris, constatînd că anexiunea este irealizabilă, a căutat să împiedice prin toate mijloacele unirea lor într-un singur stat.

O etapă nouă în relațiile româno-austriece a fost marcată de unirea principatelor Moldova și Țara Românească. Ținînd seama de importanța europeană a Austriei, ca și de vecinătatea sa nemijlocită cu teritoriul patriei noastre, guvernele principatelor, îndată după alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, au căutat să ajungă la o înțelegere și cu guvernul austriac, pentru a se stabili bazele unor relații de colaborare și prietenie. Concomitent cu inițiativa pentru întemeierea unor agenții diplomatice românești în alte capitale europene, s-a început astfel și o stăruitoare acțiune pentru înființarea unei agenții similare la Viena. Primele demersuri în acest sens au fost făcute de către Vasile Alecsandri, ministrul de externe al Moldovei, care, cu prilejul misiunii sale la Paris din luna februarie 1859, a solicitat o audiență baronului Hübner, ambasadorul Austriei în capitala Franței. Sentimentele și modul în care ministrul român a fost primit de către ambasadorul Austriei se reflectă clar în scrisoarea trimisă de acesta la 27 februarie 1859 contelui Buol-Schauenstein, ministrul de externe al imperiului. „Eu am primit — scrie cu ironie baronul Hübner — vizita unui domn care se pretinde a fi colegul d-voastră din Moldova: ministrul afacerilor străine al Moldovei. Numele său este Alecsandri și este venit la Paris în misiune extraordinară. Cum reprezentarea principatelor și grija pentru relațiile lor cu străinătatea aparține Porții — încheia ambasadorul Austriei —, eu am refuzat de a discuta chestiuni politice cu vizitatorul meu"[11]. O soartă asemănătoare a avut și demersul făcut la 11 martie 1859 pe lîngă contele Buol de către Ludovic Steege, comisarul Moldovei în comisia Dunării.

---

[10] *I. C. Filitti, op. cit.*

Refuzul ministrului Austriei de a accepta legăturile propuse l-au determinat pe Alexandru Ioan Cuza, pentru a-și afirma autoritatea și pentru a sublinia voința Moldovei de a-și exercita puterea de stat asupra teritoriului său, să anuleze la 19 aprilie 1859 convenția telegrafică austro-turcă cu privire la Moldova încheiată cu cinci ani mai înainte[12]. Gestul a surprins, dar el era concludent pentru îndrăzneala și dorința de independență a lui Cuza. La 6 septembrie 1859, spre a nu rămîne izolată, Austria s-a văzut silită, urmînd exemplul celorlalte mari puteri, să semneze protocolul relativ la recunoașterea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al ambelor principate[13].

Recunoașterea lui Cuza a îndemnat pe Alecsandri, care între timp devenise ministru de externe al Țării Românești, să se adreseze la 24 mai 1860 consulului Austriei la București, baronul Karl von Eder, spre a-l ruga în numele domnitorului să intervină pe lîngă guvernul său pentru a accepta înființarea unei agenții diplomatice românești la Viena[14]. Și noua propunere a fost refuzată de contele Rechberg, succesorul lui Buol, acesta recomandînd ca interesele principatelor în Austria să fie susținute de unul din reprezentanții puterilor străine sau de către delegații români în comisia riverană a Dunării, care își avea sediul la Viena[15]. Cuza, dornic de a afirma pe plan politic extern existența juridică a statului român și ținînd seama de faptul că guvernul francez acceptase la 7 septembrie 1860 înființarea agenției solicitate[16], a respins însă ambele soluții ale lui Rechberg, menținîndu-și punctele de vedere anterioare.

O apropiere între domnul român și diplomația austriacă se va produce în toamna anului 1860, cu prilejul vizitei acestuia la Constantinopol, cînd, datorită onorurilor acordate de guvernul turc, investiturii obținute și manifestațiilor de simpatie arătate de ambasadorii Franței și Angliei, contele Ludolf, însărcinatul cu afaceri al Austriei, s-a văzut nevoit să adopte față de Cuza aceeași atitudine de curtenie și considerație.

---

[11] *R. V. Bossy*. „L'Autriche et les Principautés Unies", București, 1938, p. 223 (anexa XXXV).

[12] Op. cit., p. 65.

[13] *F. C. Nano*, op. cit., p. 73.

[14] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 262 (anexa LXXXVII).

[15] Op. cit., p. 67.

[16] Vezi *Dan Berindei*. „Înființarea agenției Principatelor Unite la Paris", în „Studii" nr. 6, 1960, p. 99—120.

Sperînd că printr-un contact personal cu împăratul Francisc Iosif I problemele aflate în discuție ar putea dobîndi o soluționare mai rapidă, în primăvara anului 1861 Cuza îi destăinuie lui Eder, consulul austriac la București, intenția de a face o vizită la Viena, o intenție asemănătoare avînd și pentru Paris și Londra. Atît Eder cît și cancelarul Rechberg, în speranța obținerii unor concesii politice și economice, se arătară favorabili unei asemenea inițiative și asigurară pe domnitor că va fi primit la Viena cu toată cordialitatea[17]. Împrejurări de politică internă îl împiedică însă pe Cuza să părăsească țara, așa încît vizita proiectată nu s-a putut produce.

Hotărîrea lui Cuza, mărturisită lui Ludolf la Constantinopol, de a proclama cît mai grabnic unirea principatelor într-un singur stat, a provocat însă la Viena un sentiment de neliniște și nemulțumire. Rechberg, avînd în vedere consecințele acestei uniri care, în mod firesc, urma să pună în discuție drepturile noului stat și asupra provinciilor românești cotropite de Habsburgi, a încercat prin toate mijloacele diplomatice să împiedice realizarea dorinței lui Cuza și a poporului român. Diplomația austriacă nu va putea împiedica însă proclamarea unirii definitive, așa cum nu putuse împiedica nici alegerea și recunoașterea lui Cuza. Dispunînd de concursul Franței și al Angliei și avînd asigurări că Poarta însăși va accepta soluția sa, la 5 mai 1861 Cuza anunță pe Eder că „de acum înainte nu va mai exista nici Moldova, nici Valahia, ci o singură Românie unită"[18]. La 20 septembrie 1861, dîndu-și seama de mersul evenimentelor, guvernul austriac a încercat să promoveze o nouă formulă, comunicînd la Constantinopol că *„Moldova și Valahia ar putea să se contopească temporar sub numele de Moldo-Valahia, dar niciodată sub acela de România"*[19].

La 7 decembrie 1861 Poarta a recunoscut însă unirea propusă de Cuza, iar la 21 decembrie 1861 acesta anunța constituirea *României*. Numele adoptat de noul stat a fost considerat la Viena ca o adevărată lovitură îndreptată împotriva Austriei, Rechberg afirmînd într-o notă adresată ambasadorului austriac de la Londra că existența României va exercita o „influență contagioasă" asupra provinciilor orientale ale imperiului (Banatul, Transilvania, Bucovina) și că „populațiile românești din Austria" vor fi tentate să participe la „mișcarea politică ce se înfăptuiește la Dunărea de jos" [20].

---

[17] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 68.

[18] Op. cit., p. 40.

[19] Op. cit., p. 51.

Deși angajată într-o acțiune diplomatică așa de puțin amicală, Austria, dîndu-și seama de lipsa de eficacitate a suzeranității otomane, s-a văzut totuși constrînsă în acești ani să trateze și să semneze cu guvernul român diferite convenții bilaterale, consacrînd astfel, din punct de vedere juridic, existența statului pe care, ca entitate politică, îl combătea cu atîta zel.

Între anii 1859 și 1865, prin intermediul consulilor săi de la București și Iași — Karl Eder și Gödel Lannoy —, guvernul Austriei a tratat și a semnat cu guvernul român următoarele acte :

— convenția reciprocă cu privire la gratuitatea tratamentului bolnavilor și nebunilor (1 noiembrie 1859) [21] ;

— convenția cu privire la succesiunile din Austria ale supușilor moldo-valahi (12 ianuarie 1864) [22] ;

— convenția pentru reglementarea serviciului telegrafic (22 mai 1864) [23] ;

— convenția de extrădare (6 iunie 1865) [24] ;

— autorizația moldo-valahilor creștini domiciliați în Austria de a cumpăra — pe temeiul reciprocității — proprietăți în Austria (28 iunie 1865) [25] ;

---

[20] Op. cit., p. 61.

[21] *F. C. Nano.* „Condica tratatelor și a altor legăminte ale României. 1354—1937", vol. I, București, 1938, p. 79. Textul convenției în *Neumann-Plason.* „Recueil des traités et conventions conclus par l'Autriche", vol. II, p. 259.

[22] *F. C. Nano,* op. cit.; p. 96. Textul în *Neumann-Plason,* op. cit., vol. III, p. 437.

[23] *F. C. Nano,* op. cit., p. 96. Textul în „Monitorul oficial" nr. 272 din 9/21 decembrie 1865, și în *N. Mitilineu.* „Tratatele și convențiile României", București, 1874, p. 114.

[24] *F. C. Nano,* op. cit., p. 97. Textul în „Monitorul oficial" nr. 153 din 14/26 iulie 1865, în *N. Mitilineu,* op. cit., p. 116, și în *Neumann-Plason,* op. cit., vol. IV, p. 211.

[25] *F. C. Nano,* op. cit., p. 17. Textul în *Neumann-Plason,* op. cit., vol. IV, p. 183.

— convenţia cu privire la navigaţia pe Prut (15 decembrie 1866)[26].

Răsturnarea lui Cuza la 11 februarie 1866 şi urcarea pe tron a succesorului său, prinţul Carol de Hohenzollern, au ridicat noi dificultăţi în calea normalizării raporturilor româno-austriece. Profitînd de evenimentele de la Bucureşti, guvernul austriac, alarmat de perspectivele domniei unui prinţ prusian, cu a cărui dinastie Austria se afla în pragul războiului, a încercat, alături de guvernul otoman, să determine marile puteri la o acţiune care să readucă Principatele Unite la situaţia anterioară alegerii de la 24 ianuarie 1859. Tatonările făcute pe lîngă guvernele de la Petersburg şi Londra îi întăriră speranţele într-o izbîndă uşoară. La 31 martie 1866, conferinţa de la Paris chemată să se pronunţe asupra succesorului lui Cuza respinse însă ideea separaţiei preconizate de guvernul austriac şi admise urcarea unui prinţ străin pe tronul României[27]. Sosit la Bucureşti, în timp ce războiul se desfăşura între Austria şi Prusia, aliată cu Italia, noul domn, paralel cu eforturile întreprinse pentru a obţine recunoaşterea din partea sultanului, s-a arătat serios preocupat de a cîştiga şi asentimentul guvernului austriac. La 22 mai 1866 el trimise la Viena pe fostul ministru Dimitrie Ghica pentru a asigura pe Francisc Iosif I că „România nu va provoca neplăceri puternicului său vecin"[28]. La 23 octombrie Carol I a dobîndit recunoaşterea din partea tuturor marilor puteri, punîndu-se astfel capăt crizei deschise prin detronarea lui Cuza.

Sub domnia lui Carol problema înfiinţării unei agenţii diplomatice româneşti la Viena a fost reactivată cu toată stăruinţa. La începutul lunii februarie 1867, primul ministru I. Ghica trimise la Viena pe ministrul de externe Gheorghe Ştirbei, fiul fostului domnitor, pentru a relua cu Beust, noul cancelar al Austriei, vechile discuţii începute sub Cuza. El ducea în acelaşi timp şi o scrisoare din partea domnitorului prin care acesta mulţumea lui Francisc Iosif I pentru „concursul" dat de Austria recunoaşterii sale[29].

---

[26] *F. C. Nano*, op. cit., p. 105.

[27] *D. A. Sturdza*, „Charles I Roi de Roumanie", vol. I, Bucureşti, 1899, p. 59.

[28] *N. Iorga*, „Politica externă a regelui Carol I", Bucureşti, 1916, p. 33.

[29] *N. Iorga*, „Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866—1880)", Paris, 1923, p. 14.

Știrbei propunea guvernului austriac :

1) stabilirea unei înțelegeri cu privire la extrădarea celor vinovați de crime ; 2) o convenție relativă la comerțul direct și de tranzit, în condiții de reciprocitate, pe baza libertății schimbului de mărfuri, precum și reglementarea tarifului vamal și reducerea taxelor pentru unele articole ; 3) racordarea liniilor ferate proiectate ale celor două state ; 4) modificarea jurisdicției consulare în punctele care împiedicau libertatea de acțiune a guvernului român ; .înființarea unei agenții diplomatice similare celor de la Paris și Constantinopol [30].

Guvernul austriac a primit cu simpatie noile propuneri românești, Beust, ca și Rechberg cu șapte ani mai înainte, cu gîndul la anumite avantaje economice și politice, dînd asigurări de rezolvare rapidă a tuturor chestiunilor discutate.

Înlocuirea guvernului Ghica, la 1 martie 1867, cu un guvern prezidat de C. A. Crețulescu, avînd ca ministru de externe pe Ștefan Golescu, nu a împiedicat continuarea tratativelor începute. Pentru încheierea cît mai grabnică a acestei înțelegeri militau nu numai oamenii politici, ci și exponenții vieții comerciale și industriale românești. La 8/20 martie 1867 un important grup de negustori bucureșteni și craioveni aflați la Viena înaintau guvernului român un amplu memoriu, subliniind necesitatea imperioasă a semnării unei convenții diplomatice și comerciale cu Austria. Considerînd Viena „ca puntul principal al comerțului nostru și trecătoare între celelalte țări unde interesul nostru vital ne povățuiește a călători", negustorii arătau „situația foarte vătămătoare și păgubitoare" de a nu avea în acest oraș „nici o protecție" care să-i apere în „daraverile" lor cu fabricanții și negustorii locali, care adeseori nu respectau condițiile stabilite pentru predarea mărfurilor comandate. Lipsa unei „protecții" oficiale făcea ca reclamațiile lor la autoritățile austriece să se soldeze de cele mai multe ori cu eșecuri și refuzuri jignitoare. Sugerînd guvernului că pînă la numirea unui agent diplomatic să încerce a obține cel puțin numirea unui agent comercial onorific, negustorii afirmau în încheierea memoriului : *„Ajutați comerțul, faceți-ne toate înlesnirile..., destupați izvoarele comerțului și a industriei cu grăbirea cea mai mare"*.

---

[30] „Archives diplomatiques. Recueil de diplomatie et d'histoire", vol. II, Paris, 1867—1876, 8e année, 1868, p. 525.

Ca agent comercial negustorii propuneau pe comerciantul român G. B. Popovici, stabilit la Viena, care şi pînă atunci le apărase interesele şi îi ajutase în „daraverile" cu industriaşii austrieci.

Necesitatea unei agenţii româneşti la Viena, negustorii o motivau şi prin numărul studenţilor români aflaţi în capitala Austriei, care aveau şi ei nevoie de „protecţie", precum şi al călătorilor cu paşaport românesc porniţi pe căile Apusului[31].

La 23 mai 1867 Consiliul de Miniştri asculta raportul lui Ştefan Golescu asupra discuţiilor purtate pînă atunci în această chestiune şi lua hotărîrea de a înfiinţa o agenţie diplomatică cu reşedinţa la Berlin, care să reprezinte interesele României şi pe lîngă guvernele de la Viena şi Petersburg. Jurnalul Consiliului prin care se concretiza hotărîrea luată purta semnăturile lui C. A. Creţulescu, Ştefan Golescu, D. Brătianu şi I. C. Brătianu. În ziua următoare jurnalul a fost prezentat spre aprobare domnitorului, ministrul de externe primind autorizaţia de a face demersurile necesare[32].

Proclamarea dualismului austro-ungar şi încoronarea lui Francisc Iosif I ca rege al Ungariei la 8 iunie 1867, sacrificîndu-se autonomia Transilvaniei pentru care românii transilvăneni luptaseră cu atîta eroism la 1848, au dus însă la o nouă încordare în raporturile dintre cele două ţări. Guvernul român s-a considerat dator să ia apărarea românilor din Transilvania, iar oficiosul său, „Perseverenţa", a deschis o indrăzneaţă campanie împotriva dualismului. Guvernul austriac, la rîndul său, profitînd de unele măsuri luate de guvernul de la Bucureşti împotriva unor cetăţeni austrieci intraţi pe teritoriul român fără paşaport, precum şi de votarea legii din martie 1868 pentru organizarea armatei şi de comenzile de armament făcute în Prusia, deschise şi el o campanie de presă împotriva României — considerată ca element agresiv şi provocator —, urmată şi de anumite proteste diplomatice, la care a căutat să asocieze şi alte guverne. În noiembrie 1868 el scoase şi o

---

[31] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare, Arhiva M.A.E.), dosar nr. 174, filele 1—3. Memoriul era semnat de Anton Buklie, Dimitrie Archimandrescu (Craiova), Mihai Leoveanu (Craiova), Gh. Rădulescu (Bucureşti), Andrei Pop (Bucureşti), G. Kălinescu (Bucureşti), Ioan Christescu (Bucureşti), D. C. Conda (Craiova), M. Kitzu (Craiova), I. Ghenovits (Craiova), Ioan Constandescu (Craiova).

[32] Arhiva M.A.E., dosar nr. 174, fila 8.

Carte roșie împotriva tînărului stat român, prezentîndu-l ca tulburător al păcii și vrăjmaș declarat al frontierelor Austro-Ungariei [33]. „Austria rămăsese — după sublinierea lui N. Iorga — timp de zece ani absolut neîmpăcată față de noi" [34].

Raporturile româno-austriece constituiau o preocupare și pentru diplomația prusiană. În anii 1866 și 1867 Bismarck îndemna la o categorică atitudine antiaustriacă, pentru a slăbi rezistența guvernului de la Viena față de presiunile Prusiei, așa cum îndemna și pe unguri de altfel. După victoria de la Sadova și după proclamarea dualismului austro-ungar, Bismarck, care pregătea acum războiul împotriva Franței și căuta o apropiere față de monarhia habsburgică, își schimbă însă orientarea și deveni un fervent susținător al Austro-Ungariei. Consulul prusian la București, von Keyserling, dădu deci sfaturi de moderație și arătă domnitorului necesitatea unei schimbări de guvern și a apropierii grabnice față de monarhia combătută pînă în ajun.

La 28 noiembrie 1868 se constituia un nou guvern, prezidat de Dimitrie Ghica, cunoscut pentru simpatia sa față de Austria, avînd la Interne și apoi la Externe pe M. Kogălniceanu, cu misiunea de a pune capăt neînțelegerilor existente. Printr-o scrisoare adresată lui Francisc Iosif I, Carol de Hohenzollern îl informa pe acesta despre dorința unei înțelegeri cordiale cu imperiul său și „îndeosebi cu Ungaria", care începuse a juca rolul principal în alcătuirea dualistă. Împăratul răspunse mesajului de la București arătîndu-și „solicitudinea" pentru interesele statului român, pe care continua totuși să-l numească „Moldo-Valahia" [35]. La 24 decembrie 1868 se admise înființarea mult doritei agenții, care fu încredințată lui Ludovic Steege, cu misiunea de a reprezenta interesele României și pe lîngă guvernele de la Berlin și Petersburg [36].

★

Noua agenție, ca și cea de la Paris, din cauza dependenței statului român față de Imperiul otoman, nu avea caracter oficial, ci oficios. Personalul ei se compunea dintr-un agent diplomatic, un secretar de categoria I și unul de a II-a[37]. Ludovic Steege, primul agent diplomatic român la Viena, era o figură binecunoscută în capitala Austriei, unde făcuse strălucite studii medicale și juridice și unde reprezentase Moldova între anii 1856 și 1858 și apoi Principatele Unite în calitate de delegat în comisia riverană a Dunării. Avea vechi și bune relații cu fostul cancelar Buol-Schauenstein și cu alți diplomați austrieci. Calitatea de german (sas), profunda cunoaștere a limbii și culturii germane, ca și a manierelor și relațiilor sociale vieneze aveau să-i înlesnească în mod simțitor misiunea diplomatică încredințată. Ca fost ministru de finanțe în diferite guverne (1863, 1864, 1867), Steege poseda apoi și o remarcabilă cunoaștere a problemelor economice, care va contribui de asemenea la ușurarea sarcinii sale.

---

[33] „Istoria României", vol. IV, p. 576.

[34] *N. Iorga*. „Politica externă a regelui Carol I", p. 58.

[35] „Aus dem Leben König Karls", p. 337—339.

[36] *N. D. Popescu*. „Schiță istorică relativ la înființarea și organizarea Ministerului Afacerilor Streine", București, 1890 (manuscris litografiat. Academia R. S. România, III, 108 749, p. 246).

Beust, care de altfel nu voise să admită desființarea jurisdicției consulare din România, îl primi totuși cu o accentuată rezervă și cu o evidentă neîncredere. În audiența acordată la 26 ianuarie 1869 i s-a vorbit astfel cu o nereținută severitate despre comenzile de armament făcute de guvernul român în Prusia în anul anterior și despre atitudinea luată față de situația românilor din Ungaria. În raportul înaintat la București asupra acestei audiențe, Steege comunica răspunsul său la observațiile neînduplecatului cancelar. „O țară care n-ar putea, la nevoie, să-și apere măcar douăzeci și patru de ore neutralitatea cu armele în mînă n-ar avea nici o șansă de a se vedea respectată“[38]. Hotărîrea lui Carol de a bate monede cu inscripția „Carol, domn al românilor“ a fost combătută de asemenea de către guvernul austriac, care nu admitea decît titulatura de „domn al României“.

În aprilie 1869 s-au produs apoi unele încălcări de frontieră la Cheia, Brusturoasa, Poiana și în alte părți, pe care guvernul maghiar, cu toate protestele guvernului român, le lăsase nesancționate, acuzînd în același timp România de concentrări de trupe la graniță. „Aceste acte — scria M. Kogălniceanu contelui Andrássy, primul ministru al Ungariei — sînt de natură a excita dintr-o parte și din alta susceptibilitățile populațiilor și, prin urmare, a face dificilă situația miniştrilor faţă de ţară"[39]. Afectat de cele întîmplate a fost nu numai Kogălniceanu, ci însuşi Andrássy, care, după raportul lui Steege din 29 aprilie, s-ar fi arătat „furios" faţă de provocatori[40]. Lucrurile luară o întorsătură mai favorabilă abia după vizita pe care domnitorul român, pornit într-o călătorie în Occident, a făcut-o la 29 august 1869 la Viena. Călătoria domnitorului, pe plan diplomatic, fusese precedată de un memoriu al lui Kogălniceanu către Beust, prin care acesta era informat despre „dorinţa guvernului român de a păstra cele mai bune raporturi cu guvernul imperial", ca şi de hotărîrea lui Carol de a da cea mai mare atenţie relaţiilor dintre cele două ţări[41]. Deşi primit de împărat şi de Beust mai mult ca prinţ prusian, călătorul atinse totuşi în convorbirile cu aceştia punctele nevralgice ale raporturilor româno-austro-ungare şi în primul rînd chestiunea înarmărilor şi a amestecului în viaţa românilor din Transilvania. Domnitorul respinse învinuirile aduse guvernului său şi dete asigurări de linişte şi bună vecinătate. El a cerut totodată joncţiunea la Vîrciorova cu căile ferate maghiare, pentru a asigura comerţului românesc o legătură directă cu Europa centrală[42]. După plecarea lui Carol, împăratul a primit în audienţă pe Steege, care se grăbi să raporteze la Bucureşti că acesta i-a făcut o „foarte graţioasă primire" şi că a „binevoit să-l asigure de simpatiile sale pentru România şi pentru prinţ", adăugînd totodată că „noua stare de lucruri din România îl face să spere într-o perfectă înţelegere între cele două ţări"[43].

---

[37] Op. cit., p. 247.

[38] *N. Iorga.* „Correspondance diplomatique sous le roi Charles I-er“, p. 34.

Împăratul se găsea la acea dată în preajma călătoriei sale în Egipt, la inaugurarea Canalului Suez, călătorie care urma să înceapă pe Dunăre, atingîndu-se astfel şi teritoriul românesc. În călătoria sa, Francisc Iosif I avea să fie însoţit atît de Beust, primul ministru al Austriei, cît şi de Andrássy, primul ministru al Ungariei. În drum, după planul elaborat de Beust, împăratul urma să fie salutat la Baziaş de prinţul Milan al Serbiei, iar la Rusciuc, pe teritoriul turcesc, de către reprezentanţii guvernului român. Kogălniceanu, aflînd de proiectul lui Beust, îi ceru însă lui Steege să intervină pentru modificarea lui și să determine pe împărat să consimtă la un scurt popas pe însuși teritoriul românesc, pentru a obține astfel, în această formă, recunoașterea României ca stat aparte. „Ne-ar fi dezagreabil — scria Kogălniceanu — și chiar ofensator de a fi siliți să salutăm pe împărat pe teritoriul turc". Steege, diplomat stăruitor, izbuti să obțină modificarea cerută, iar la 23 octombrie 1869, după o convorbire cu contele Andrássy, telegrafia la București că împăratul se va opri „în tot cazul la Turnu-Severin" pentru a primi salutul guvernului român[44]. La 6 noiembrie 1869, Francisc Iosif I împreună cu suita sa fu întîmpinat de Kogălniceanu la punctul de frontieră de la Vîrciorova, iar de aici pînă la Gura Văii a făcut drumul cu trăsura, străbătînd astfel cîțiva kilometri de pămînt românesc. Pînă la Rusciuc, unde aștepta D. Ghica, M. Kogălniceanu a călătorit apoi pe vasul imperial, avînd prilejul unor conversații directe cu Beust și Andrássy. Popasul lui Francisc Iosif I la Vîrciorova dădea diplomației române satisfacția pe care aceasta o aștepta[45].

---

[39] *N. Iorga*. „Politica externă a regelui Carol I", p. 75, 76.

[40] Arhiva M.A.E., dosar nr. 174, fila 84.

[41] *N. Iorga*. „Correspondance diplomatique sous le roi Charles I-er", p. 43.

[42] *N. Iorga*. „Istoria românilor", vol. X, p. 105.

[43] *N. Iorga*. „Correspondance diplomatique sous le roi Charles I-er", p. 45.

La întoarcerea lui Carol din apus, însoțit acum și de soția pe care și-o aducea de la Wied, el se opri din nou la Viena, din care lipsea însă împăratul, făcu o vizită și la Pesta, unde se afla împărăteasa Elisabeta, dînd și aici asigurări de bună vecinătate[46].

Calea convențiilor bilaterale, începută sub Cuza, recunoscîndu-se astfel deplina autonomie a României, s-a continuat și sub domnia lui Carol, necesitățile de ordin economic făcînd să se treacă peste divergențele politice. La 5 iunie 1868 s-a semnat astfel convenția referitoare la concesionarea și prelungirea căii ferate Lemberg—Cernăuți—Suceava—Iași, aceasta oferind industriașilor și negustorilor austrieci posibilitatea de a-și desface mărfurile cu prețuri avantajoase în nordul Moldovei[47]. În același an, la 24 iulie, s-a semnat și o convenție poștală, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1869[48], preluîndu-se de la consulatele Austro-Ungariei serviciile de poștă internaționale. Mai puțin succes a avut dorința guvernului român, exprimată la 5/17 mai 1869, de a obține aprobarea guvernului austriac — cerută și guvernelor de la Berlin și Petersburg — pentru „cotarea la bursa Vienei a valorilor române" și îndeosebi a acțiunilor companiei „Strousberg", constituită în acel an [49]. La 3 iulie 1869 consulul Austriei la București răspundea însă că „piața austriacă este inundată de o cantitate enormă de valori și de acțiuni de tot felul, acțiunile «Strousberg» — asupra cărora vom reveni — bucurîndu-se de un comerț puțin apreciat în Austro-Ungaria" [50]. Ideea unui împrumut solicitat unor bancheri din Viena de primăria Bucureștiului „pentru îmbunătățirea și înfrumusețarea orașului" a fost primită însă cu simpatie, la 20 iunie 1869, secretarul agenției, Trăsnea, raportînd la București că Beust „nu se va opune" împrumutului preconizat [51].

---

[44] Arhiva M.A.E., dosar nr. 174, fila 107.

[45] *N. Iorga*, „Istoria românilor", p. 107.

[46] *N. Iorga*, „Politica externă a regelui Carol I", p. 79.

[47] *F. C. Nano*, op. cit., vol. I, p. 97. Textul convenției în „Monitorul oficial" nr. 214—216 din 1868.

[48] Op. cit., p. 17. Textul convenției în „Monitorul oficial" nr. 181 din 5/17 august 1869 și în *M. Mitilineu*, op. cit., p. 183.

În legătură cu dorința Austriei de a investi anumite capitaluri în România, Steege raporta în anul următor, la 8/20 iunie, și intenția Institutului de geologie din Viena de a trimite la București cîțiva specialiști în exploatări miniere, cu misiunea de a întocmi un raport asupra resurselor de acest gen ale României. Susținînd proiectul institutului, agentul român arăta că o asemenea lucrare, de care se interesa îndeosebi consilierul ministerial de mine Franz Factterle, ar putea atrage în țară numeroase capitaluri străine, dînd un puternic avînt economiei naționale [52].

Relațiile româno-austro-ungare erau însă mult stînjenite de jurisdicția consulară exercitată de Austro-Ungaria în România pe baza vechilor acorduri dintre guvernul austriac și Imperiul otoman. La 28 martie 1870 Ministerul de Externe român cerea lui Steege să intervină pe lîngă guvernul austriac pentru ridicarea acestei jurisdicții pe care guvernul rus o desființase la 29 decembrie 1869. „Relațiile noastre internaționale — se arăta în nota ministerului — se sprijină pe o bază confuză, care dă adesea loc la discuții și conflicte provenind din greutatea de a concilia tratatele și capitulațiile între puteri și Poartă conform articolului 8 al Convenției de la Paris" [53]. Rivalitatea dintre capitaliştii prusieni, sprijiniţi de Carol I, şi capitaliştii austrieci relativ la construirea şi exploatarea reţelei de căi ferate a dat naştere la noi divergenţe politice care vor întîrzia soluţionarea problemei jurisdicţiei. Noile divergenţe au fost determinate de faptul că grupului de financiari austrieci reprezentat prin Offenheim nu i s-a acordat decît construirea a 224 km, în timp ce consorţiului prusian condus de Strousberg, care avea să ajungă la un răsunător faliment, i s-au concesionat 914 km şi 800 m[54]. În audienţa acordată de Beust lui Steege la începutul lunii mai 1870, cancelarul şi-a manifestat nemulţumirea faţă de guvernul de la Bucureşti cu toată sinceritatea[55]. Nemulţumită se arăta Austro-Ungaria — şi circulara lui Beust de la 23 noiembrie 1870 o arăta în mod categoric — şi cu privire la opoziţia pe care România o făcea tendinţei sale de a-şi asigura dominaţia asupra navigaţiei pe Dunăre, această tendinţă urmînd să producă o nouă criză în raporturile dintre cele două state. La adîncirea acesteia contribuiau şi unele ziare vieneze ca „Wanderer", „Die Presse", „La Nouvelle Presse Libre", care, făcîndu-se ecoul nemulţumirilor grupului de financiari, au revărsat asupra României, după cum raporta Steege la 4 iulie 1870, „un adevărat val de aprecieri şi de insinuări răuvoitoare, denigrînd şi detestînd rînd pe rînd ţara, locuitorii săi, instituţiile şi guvernul său"[56]. Protestînd pe lîngă guvernul austriac împotriva informaţiilor date de aceste ziare, Steege raporta în acelaşi timp la Bucureşti lui P. P. Carp, ministrul de externe, arătînd că „noi am neglijat prea mult presa din Viena, care este o sursă de informaţie nu numai pentru austrieci, ci şi pentru ziarele franceze, germane, engleze". Din acest punct de vedere, sublinia Steege, tot atît de importantă era şi presa din Budapesta. În încheiere, agentul sfătuia ministerul să intervină cît mai grabnic pentru a face ca atacurile calomnioase să înceteze[57].

---

[49] Arhiva M.A.E., dosar nr. 174, fila 125.

[50] Loc. cit., fila 133.

[51] Loc. cit., filele 140, 149.

[52] Loc. cit., filele 210—211.

[53] Ibid.

Războiul franco-prusian izbucnit la 18 iulie 1870 a creat, de teama unei conflagraţii mai largi, noi motive de nelinişte atît la Bucureşti, cît şi la Viena, ambele guverne luînd în considerare ipoteza unei denunţări din partea Rusiei a tratatului de la Paris şi a intervenţiei acesteia în România. La 19 iulie 1870, P. P. Carp îi telegrafia astfel lui Steege pentru a-i cere să-l vadă imediat pe premierul Ungariei Andrássy, care se afla la Viena, spre a-l sonda asupra atitudinii Austro-Ungariei faţă de o asemenea eventualitate. Răspunsul avea să-i vină peste trei zile, Steege obţinînd de la Andrássy, într-o audienţă care a durat o oră şi jumătate, mărturisirea că şi el, în urmă cu şase săptămîni, ceruse precizări asupra acestei probabilităţi de la Gorceakov, cancelarul rus, care i-a dat însă asigurarea că Rusia va rămîne neutră faţă de războiul franco-prusian şi că, respectînd tratatul din 1856, nici „vorbă nu poate fi de o intervenţie unilaterală în România". Totuşi, adăuga Andrássy, dacă o asemenea intervenţie s-ar produce, „Austro-Ungaria nu va ezita de loc a se opune cu toată puterea" [58]. În încheierea raportului său, Steege adăuga că Andrássy se arătase „foarte dispus a încheia cu noi o convenţie consulară separată" [59], satisfăcînd astfel vechea dorinţă a guvernului român.

---

[54] „Istoria României", vol. IV, p. 463.

[55] N. Iorga. „Correspondance diplomatique sous le roi Charles I-er", p. 56.

[56] Arhiva M.A.E., dosar nr. 174, fila 217.

[57] Loc. cit., filele 218—220.

La 1 august 1870, Steege înainta ministerului un alt raport asupra unei noi discuţii cu Andrássy, arătînd că acesta îl asigurase pentru a doua oară că Rusia nu intenţionează să intervină în România, dar că, „în cazul unor tulburări, de care dumnezeu să vă ferească", n-ar putea spune acelaşi lucru şi despre intenţiile guvernului otoman [60].

În vara aceluiaşi an, la 6 august, din motive familiale, Steege îşi înaintă demisia, care nu-i fu însă primită decît la 10 februarie 1871, dată la care preda ministerului un număr de 21 de piese confidenţiale, precum şi dicţionarul cifrului [61].

Pînă la numirea unui nou titular, agenţia avea să fie girată de secretarul Jean Ghica. Acestuia, la 8 martie 1871, după cunoscutele incidente de la Bucureşti, îi ceru Beust precizări „dacă prinţul Carol doreşte într-adevăr să abdice" [62], abdicarea sa fiind de natură să producă noi complicaţii politice. La 11 martie aceleaşi precizări i-au fost cerute într-o audienţă specială de către însuşi Francisc Iosif I, împăratul Austro-Ungariei arătîndu-se personal interesat de situaţia domnitorului român[63].

---

[58] Loc. cit., filele 222—223.
[59] Loc. cit., fila 225.
[60] Loc. cit., fila 233.
[61] Loc. cit., filele 238, 239, 254.
[62] Loc. cit., fila 255.

Intervenţia lui Lascăr Catargiu a pus însă capăt impasului în care ajunsese domnitorul, iar guvernul constituit sub preşedinţia sa la 11 martie, avînd la externe pe Gheorghe Costaforu, şi-a îndreptat privirile spre Austro-Ungaria, socotind că ar putea dobîndi în aceasta un sprijinitor pentru declararea independenţei României.

La 20 martie 1871 st. v. a fost numit ca agent la Viena, Berlin şi Petersburg P. P. Carp. Misiunea sa era de a lichida, pe de o parte, neînţelegerile provocate de concesiunea căilor ferate, iar pe de alta de a acţiona în sensul întăririi relaţiilor româno-austro-ungare şi româno-germane[64]. În momentul numirii sale în fruntea agenţiei, Carp nu avea decît 34 de ani. În viaţa politică, în calitate de şef al grupului „Junimii", se afirmase însă de timpuriu. În 1866 fusese secretar al locotenenţei domneşti instituită după răsturnarea lui Cuza şi trimis într-o misiune pe lîngă Napoleon al III-lea. În acelaşi an a fost numit secretar al agenţiei de la Paris, iar la 20 aprilie 1870 i s-a încredinţat portofoliul externelor în cabinetul prezidat de Emanoil Costache Epureanu. În această calitate a funcţionat pînă la 18 decembrie 1870. Pretutindeni dăduse dovadă de fermitate şi de o inteligenţă metalică. Înclinarea sa spre sarcasm şi aforisme îl făcuse remarcat şi ca un excelent om de spirit. Deşi cunoscut îndeobşte, din cauza atitudinii avute în timpul primului război mondial, ca germanofil, Carp fusese în tinereţe un înfocat simpatizant al Franţei şi al latinităţii. La 5 iulie 1870, în preajma declanşării războiului franco-prusian, el declarase de pe banca ministerială, în calitatea sa de ministru de externe, că „acolo unde sînt ginţile latine, acolo va fi şi inima României"[65].

Prin studiile făcute la Berlin şi Bonn, Carp era însă un adînc cunoscător al culturii germane şi avea întinse relaţii atît la Viena, cît şi la Berlin. Energia şi experienţa sa politică îl indicau astfel pentru unul dintre cele mai dificile posturi ale diplomaţiei române. Personalitatea sa, în cadrul corpului diplomatic din capitala Austriei, s-a impus cu repeziciune. La

---

[63] Loc. cit., fila 257.

[64] C. Gane, „P. P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării". Bucureşti 1936, I, p. 147--150.

[65] Op. cit., p. 135.

13/26 iunie 1871 el raporta la București că ambasadorul Turciei l-a invitat personal la banchetul oferit cu prilejul aniversării urcării pe tron a sultanului Abdul Aziz, banchet la care nu fuseseră invitați decît șefii misiunilor acreditați și membrii cabinetului austriac. „E pentru prima oară — scria Carp — că un ambasador turc recunoaște unui agent român rangul de șef de misiune"[66].

Succese tot atît de remarcabile a avut Carp și pe lîngă guvernul austriac, izbutind la 17 iulie 1871 să încheie o convenție privitoare la procedura de urmat în materie de falimente ale supușilor austro-ungari de pe teritoriul României[67], precum și o învoială, semnată la 1 septembrie, prin care hotărîrile definitive în materie civilă, comercială, maritimă și de schimb erau considerate executorii, pe bază de reciprocitate, în ambele țări[68]. În aceeași perioadă s-a încheiat și o nouă convenție telegrafică, care a intrat în vigoare la 15 mai 1872, abrogîndu-se cea din 1865[69].

Activitatea lui Carp în capitala Austriei a fost și mai mult ușurată prin înlocuirea rigidului Beust la 7 noiembrie 1871 cu contele Andrássy, care, mai ales la începutul lungului său cancelariat, s-a arătat în mod special preocupat de a atrage România în orbita politică a Austro-Ungariei.

Efortul principal al activității lui P. P. Carp ca șef de agenție s-a îndreptat însă în direcția rezolvării mult discutatei și dăunătoarei afaceri „Strousberg". În locul consorțiului „Strousberg", al cărui contract în urma falimentului a fost anulat de către tribunalul de arbitri, s-a constituit la 14 februarie 1872, preluînd toate drepturile și obligațiile consorțiului, *Societatea drumurilor de fier din România*, în numele căreia, sprijiniți de guvernul de la Berlin, urmau să lucreze bancherii germani Bleichröder și Hansemann. Noul aranjament, acceptat de guvernul român în urma presiunilor politice ale guvernului de la Berlin, dădea satisfacție și capitaliștilor austrieci cărora, prin societatea *Staatseisenbahngesellschaft*, li se acorda construirea liniei ferate Piteşti—Vîrciorova, unde avea să se facă joncţiunea cu căile ferate austro-ungare [70].

---

[66] Arhiva M.A.E., dosar nr. 174, fila 287.

[67] *F. C. Nano*, op. cit., vol. I, p. 98. Textul convenției în *Neumann-Plason*, op. cit., vol. VII, p. 320.

[68] Op. cit., p. 98. Vezi op. cit., p. 331, 340, 710.

[69] *F. C. Nano*, op. cit., p. 98. Textul în „Monitorul oficial" nr. 99 din 1872, și în *M. Mitilineu*, op. cit., p. 254.

Atacurile ziarelor austriece împotriva României, susţinînd interesele bancherilor, au continuat însă şi în perioada şederii lui Carp la Viena, în fruntea lor situîndu-se acum „Neue Freie Press". Corupţia presei vieneze e sever înfăţişată de Carp într-un raport din 30 august 1871 prin care se arăta că majoritatea ziarelor austriece se susţin din subvenţiile acordate de diferitele grupuri de bancheri şi industriaşi şi că nici un contact cu ele nu se poate stabili decît pe această bază [71]. La 24 iunie 1872 el raporta ministerului că a obţinut pentru problemele de presă ale României concursul corespondentului ziarelor franceze D. Silas, care se angaja să ţină legătura între agenţie şi ziarele locale [72]. O importanţă remarcabilă pentru clarviziunea sa politică prezintă raportul lui Carp din 14 februarie 1873. Comunicînd la Bucureşti prevederile noii legi electorale menite să restrîngă dreptul de reprezentare al provinciilor locuite de cehi şi polonezi, agentul român afirma: *„Forţa de rezistenţă pasivă a provinciilor* (acestora) *este imensă... Nu trebuie să se uite că Austria va fi într-adevăr puternică numai în ziua în care ea va concilia unitatea de stat cu autonomia diferitelor naţionalităţi"*. Neînţelegînd această necesitate, Austro-Ungaria va avea în 1918 soarta cunoscută. Carp va rămîne la Viena pînă la 17 aprilie 1873, cînd va fi transferat în aceeaşi calitate la Roma, agenţia de la Viena urmînd a fi ocupată la 1 mai, după ieşirea din guvern — unde a fost înlocuit prin Vasile Boerescu —, de însuşi Gheorghe Costaforu.

Interregnul între plecarea lui Carp şi sosirea lui Costaforu a fost ţinut de secretarul agenţiei, Ioan Al. Florescu.

Noul agent Gh. Costaforu făcuse strălucite studii juridice la Paris şi se remarcase ca avocat şi ca profesor de drept civil la Facultatea de drept din Bucureşti. A fost primul rector al Universităţii bucureştene (1864—1871). La constituirea guvernului L. Catargiu (11 martie 1871) a fost numit ministru al afacerilor externe, calitate în care a urmărit cu insistenţă politica de apropiere faţă de Austro-Ungaria dorită de domnitor şi de primul ministru. Prin numirea ca agent a lui

---

[70] „Istoria României", vol. IV, p. 563, 579—580.

[71] Arhiva M.A.E., dosar nr. 174, fila 313.

[72] Loc. cit., dosar nr. 175, fila 60.

Gh. Costaforu, această politică va lua un caracter din ce în ce mai accentuat, ajungîndu-se în 1875 la semnarea cunoscutei convenții comerciale în care guvernul român va vedea însuși preludiul politic al recunoașterii independenței României.

În primul an al funcționării sale ca agent, Costaforu a avut ca sarcină organizarea participării României la expoziția universală ce avea să se deschidă în capitala Austriei la 1 mai 1873, expoziție care a adus din nou la Viena pe domnitorul Carol, însoțit de Vasile Boerescu, ministrul de externe, și de Petre Mavrogheni, ministrul de finanțe. Pregătirile României pentru expoziție începuseră încă din toamna anului 1871, în timpul ministeriatului său, cînd, în urma invitației făcute de guvernul austriac la 12 septembrie, Costaforu răspunsese la 22 septembrie că guvernul român „se simte foarte măgulit de grațioasa invitare ce i s-a făcut de a participa la această mare operă de pace și civilizațiune" [73]. La 13 noiembrie s-a numit de către Ministerul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice comisia însărcinată cu adunarea și selecționarea exponatelor românești [74], iar la 18 ianuarie 1872 s-a anunțat numirea lui Grigore Bengescu în calitatea de comisar al guvernului român [75]. Ulterior Bengescu a fost înlocuit cu Emanoil Crețulescu [76]. Invitația adresată României de a participa la această expoziție a fost considerată de guvernul român ca un gest amical al guvernului din Viena, fiindcă ea nu s-a făcut prin intermediul Ministerului de Externe otoman, ci *direct* prin agentul austriac de la București, baronul Sehlechte [77]. La fel de amical a fost considerat și gestul de a se coopta în juriul internațional de premiere și doi reprezentanți ai României: P. S. Aurelian și dr. Carol Davila [78]. Exponatele românești, reprezentînd diferite soiuri de cereale, fructe, vinuri, produse alimentare și obiecte de artă populară, s-au bucurat la Viena de aprecieri măgulitoare, un număr de 71 de agricultori, comercianţi şi meseriaşi români primind medalii şi diplome de onoare[79]. După închiderea expoziţiei, la 10 noiembrie 1873, guvernul austriac, dorind a da relaţiilor comerciale cu România „o dezvoltare imensă", a intervenit la Bucureşti pentru a-i fi cedate în scopuri de studiu şi reclamă o parte din colecţiile prezentate la expoziţie[80].

---

[73] Loc. cit., dosar nr. 175, fila 143.

[74] Loc. cit., dosar nr. 175, fila 147. Din comisie făceau parte : Aurelian S. Petre, Atanasiu Const. (Gubler), Bengescu Grigore, Bolliac Cezar, Esarcu Const., Ganea Nicu, Iorcianu Spiridon, Iosif Ștefan (bancher), Negruți Al., Odobescu Al., Poenaru Petre, Pogor Vasile, Ștefănescu Grigore, Șuțu Gheorghe, Stăncescu Const. (pictor).

[75] Arhiva M.A.E., dosar nr. 175, fila 180.

[76] Loc. cit., fila 263.

[77] Loc. cit., fila 140.

[78] Loc. cit., fila 347.

Expoziţia de la Viena a fost folosită însă de guvernul român nu numai pentru a înfăţişa potenţialul şi calitatea produselor sale economice, ci totodată şi pentru a sonda cercurile conducătoare ale Austro-Ungariei asupra atitudinii pe care aceasta ar avea-o în ipoteza proclamării independenţei României. Costaforu tatonase terenul chiar de la primul contact cu contele Andrássy, dar îşi dăduse repede seama de puţina simpatie a cancelarului austro-ungar pentru un asemenea proiect. Constatarea făcută l-a determinat să adopte în această privinţă o atitudine de prudenţă, punîndu-şi speranţele în eficacitatea unei acţiuni de persuasiune, urmată cu multă meticulozitate şi răbdare. Domnitorul şi cei doi miniştri sosiţi la Viena pentru expoziţie se arătară însă cu mult mai îndrăzneţi şi mai grăbiţi. În convorbirea pe care prinţul o avu cu Andrássy, el îi mărturisi acestuia că „legătura sa cu Poarta începe a fi insuportabilă" şi că singura soluţie pentru rezolvarea problemei ar fi declararea independenţei statului român. Andrássy, aşa cum constatase Costaforu, era însă departe de a se entuziasma pentru un asemenea proiect şi răspunse domnitorului că un astfel de stat, nesprijinit de nimeni, „ar rămînea în aer, pierzînd şi ceea ce cîştigase pînă atunci"[81]. Boerescu şi Mavrogheni, hotărîţi să obţină cu orice preţ concursul Austro-Ungariei, propuseră atunci lui Andrássy încheierea unei convenţii comerciale prin care produsele agricole de export ale României să fie oferite acesteia, asigurîndu-se totodată un larg debuşeu pentru produsele industriale austro-ungare. În faţa acestei ispititoare oferte, cancelarul deveni mai concesiv, asigurînd pe cei doi miniştri că, indiferent de raporturile României cu Poarta, el va susţine şi semna convenţia propusă de ei[82]. Misiunea de a purta tratativele respective fu încredințată lui Costaforu. Acestea au fost însă foarte anevoioase și bogate în peripeții diplomatice datorită circularei Turciei adresate la 24 septembrie 1873 marilor puteri prin care se interzicea României încheierea unor astfel de convenții, guvernul turc sesizînd că recunoașterea independenței economice a statului român nu făcea decît să accelereze proclamarea independenței sale politice.

---

[79] Loc. cit., fila 343.

[80] Loc. cit., fila 277.

[81] *N. Iorga.* „Istoria românilor", vol. X, p. 132.

[82] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18 (Convenţiuni încheiate cu Austro-Ungaria), fila 209.

Asigurarea dată de Andrássy a încurajat guvernul român în politica sa de rezistență față de Poartă. La 22 iunie/4 iulie 1874, Boerescu trimitea astfel lui Costaforu textul proiectului de convenție și îi cerea să intervină pentru începerea cît mai grabnică a tratativelor[83]. Agentului i se recomanda totodată, pentru a se evita complicațiile nedorite, ca negocierile să fie duse cu „tactul, inteligența și prudența cunoscute ale domniei sale" [84]. Graba lui Boerescu se explica prin dorința acestuia de a încheia convenția cu Austro-Ungaria pînă la data de 29 aprilie 1875, cînd expirau tratatele comerciale ale Turciei cu Franța și Anglia, tratate care se refereau și la România, guvernul român voind astfel să pună Poarta în fața unui fapt împlinit, spre a se putea eschiva pe această cale de la obligațiile anterioare.

Deși ferm hotărît să încheie convenția propusă de statul român, Andrássy, pentru a nu indispune Poarta, voia totuși ca înainte de a începe tratativele oficiale cu guvernul de la București să obțină din partea Turciei recunoașterea dreptului României de a încheia astfel de convenții, drept pe care cancelarul austro-ungar îl voia confirmat și de celelalte puteri. La 23 iunie/5 iulie 1874, agentul României la Constantinopol, generalul Ioan Ghica, raporta guvernului român că ambasadorul Austro-Ungariei pe lîngă Poartă, contele Zichy, îi comunicase în ajun că, potrivit instrucțiunilor primite de la Viena, informase guvernul otoman de intențiile guvernului său, motivîndu-le prin prevederile tratatului de la Paris din 1858 [85]. Punctul de vedere al guvernului austro-ungar a fost acceptat și de către cabinetele de la Berlin și Petersburg, așa încît la 5 octombrie 1874 cele trei puteri comunicau Turciei că ele se cred „în drept a încheia cu principatele vasale Porții convențiuni directe și speciale de vamă, de tranzit şi de comerţ" [86]. La 1/13 noiembrie 1874, agentul României la Roma, Constantin Esarcu, raporta, în urma unei întrevederi avute cu ministrul de externe al Italiei, Visconti-Venosta, că şi guvernul italian a adoptat o atitudine similară, cu remarca justificată că relaţiile comerciale româno-italiene se află „în scădere" [87]. O vie opoziţie faţă de intenţiile Austro-Ungariei s-a manifestat însă din partea Angliei, al cărei ambasador la Viena, Buchanan, în întrevederea avută cu Andrássy asupra acestei chestiuni, i-a declarat acestuia, după cum raporta Costaforu la 18/30 ianuarie 1875, că semnarea unei astfel de convenţii cu guvernul de la Bucureşti însemna în realitate însăşi recunoaşterea *emancipării* României [88], emancipare periculoasă pentru integritatea Imperiului otoman. În acelaşi fel, susţinut de colegul său englez, s-a pronunţat şi ambasadorul Turciei la Viena, Reşid paşa, care a făcut un stăruitor demers pe lîngă cancelar pentru a-l determina să renunţe la susţinerea dreptului României de a semna convenţia proiectată [89]. Ambilor ambasadori, raporta la Bucureşti Costaforu, Andrássy le-a răspuns că, avînd şi asentimentul Rusiei şi Germaniei, „el va rămîne nestrămutat în hotărîrea sa şi că este convins de dreptul ce-l are România de a încheia tratate comerciale" [90].

---

[83] Loc. cit., fila 212.

[84] Ibid.

[85] Loc. cit., fila 215.

Obstacolele diplomatice nu erau singurele care se ridicau în calea încheierii convenţiei româno-austro-ungare. Voci ostile, raporta Costaforu la 18/30 ianuarie 1875, se auzeau şi din partea marilor proprietari de moşii din Ungaria, care prin importul cerealelor şi vinurilor româneşti îşi vedeau ameninţate desfacerea şi preţurile produselor lor. Motivul, ţinînd seama şi de lipsa unei industrii de care să beneficieze, era destul de puternic pentru a-i face să combată din răsputeri proiectul convenţiei [91]. Datorită stăruinţelor cancelarului, care i-a asigurat, el însuşi fiind mare producător de cereale, că interesele lor nu vor fi lezate, lucru ce se va vedea la redactarea convenţiei, opoziţia proprietarilor a fost înlăturată, putîndu-se trece, după o pregătire de şase luni, la discutarea textului propus de Vasile Boerescu.

---

[86] V. *Boerescu*. „Discursuri politice. 1859—1883", vol. I, Bucureşti, 1910, p. 647.

[87] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, fila 323.

[88] Loc. cit., fila 30.

[89] Loc. cit., fila 30.

[90] Loc. cit., fila 29.

[91] Loc. cit., filele 29, 33.

Fermitatea arătată de Andrássy cu privire la convenţia comercială cu România nu-l împiedica însă, urmărind vechea intenţie austriacă de dominaţie a Dunării, să trateze şi să semneze în acelaşi timp, ignorînd guvernul român, o convenţie cu Turcia privitoare la lucrările de la gurile Dunării. Convenţia austro-turcă a fost primită cu indignare la Bucureşti, Vasile Boerescu cerînd lui Costaforu să arate guvernului austriac că „noi nu vom recunoaşte pe nimeni în drept a trata pentru noi şi în numele nostru şi nu va fi obligatoriu pentru noi nici un act privitor la suveranitatea noastră teritorială care s-ar face fără consimţămîntul nostru" [92]. De la tribuna Camerei, Boerescu declara totodată că România, deşi e „un stat modest, dar este (totuşi) o putere cu o suveranitate a sa proprie" [93].

În urma protestului român, convenţia încheiată nu s-a putut pune în aplicare.

Textul convenţiei comerciale cu România, avînd ca punct de plecare proiectul alcătuit de Boerescu, modificat ulterior pe baza observaţiilor personale ale contelui Andrássy, a fost discutat în zilele de 18 februarie/2 martie—21 februarie/5 martie 1875 de către o comisie formată din agentul român, trei delegaţi ai guvernului austriac reprezentînd ministerele de Externe, Finanţe şi Comerţ, şi un delegat al Ministerului de Comerţ de la Budapesta [94]. La cererea acestuia, pentru a asigura interesele producătorilor maghiari, s-a introdus în convenţie un paragraf prin care se prevedea că cerealele româneşti nu vor avea pe teritoriul Ungariei decît dreptul de tranzit, desfacerea lor urmînd să se facă numai în provinciile austriece [95]. La 9/21 martie, printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri, Costaforu era autorizat să definitiveze şi să semneze convenţia [96].

Înainte de semnare, la 28 mai, guvernul austriac se hotărî însă, ceea ce pînă atunci refuzase în mod constant, să recunoască agenţiei române caracterul de *agenţie diplomatică oficială,* asimilînd-o astfel, din punctul de vedere al protocolului, cu reprezentanţele diplomatice ale tuturor celorlalte state recunoscute de Austro-Ungaria. „Agentul ţării — raporta cu satisfacţie Gh. Costaforu la 2/14 iunie — a primit astăzi într-un mod practic, dar foarte categoric titlul oficial de agent diplomatic pe lîngă curtea Vienei, bucurîndu-se de toate privilegiile corpului diplomatic şi luînd locul său înaintea celor ce poartă numele de chargés d'affaires"[97].

---

[92] V. *Boerescu,* op. cit., vol. II, p. 266.

[93] Op. cit., p. 269.

[94] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, filele 93—105.

[95] Loc. cit., filele 105—111.

[96] Loc. cit., fila 176.

La 4 iulie 1875 s-a procedat la semnarea convenţiei. Din partea Austro-Ungariei ea a fost semnată de însuşi contele Andrássy, a cărui plenipotenţă, iscălită de împărat, agentul român s-a grăbit să o trimită la Bucureşti[98]. Înaintînd ministrului său Vasile Boerescu textul convenţiei, Costaforu ţinea să precizeze: „Această convenţie este opera dv., fiindcă eu nu m-am inspirat decît din ideile ce mi-aţi comunicat şi la început, cînd ea nu era decît un proiect, şi în urmă în tot timpul negociaţiunilor. Dv. deci veţi apăra-o şi în faţa corpului legislativ"[99].

Aplicîndu-se principiul naţiunii celei mai favorizate, Austria dobîndea prin convenţia pe timp de zece ani o largă posibilitate de plasare a produselor sale industriale şi absorbea în acelaşi timp exportul de animale şi cereale ale României. Prin două tabele anexate convenţiei, A şi B, se stabileau mărfurile avute în vedere de ambele părţi — maşini de orice fel, produse chimice, articole industriale de consum, cărbuni, petrol etc. —, precum şi taxele vamale stabilite, care în majoritatea lor nu depăşeau cifra de 7,5% *ad valorem*. Pentru mărfurile neincluse în tabele se percepea o taxă de 7%. Tranzitul mărfurilor din ambele ţări era scutit de taxe vamale. De aceeaşi scutire se bucurau şi cerealele şi vitele din România exportate în Austro-Ungaria. Se asigura, de asemenea, companiilor de navigaţie austro-ungare şi române dreptul de a achiziţiona în porturile respective terenuri pentru edificarea birourilor, a atelierelor, a magaziilor şi a antrepozitelor necesare[100].

Convenţia româno-austro-ungară a avut o necontestată importanţă politică. Ea a deschis drumul unei convenţii similare cu Rusia încheiată la 15/27 martie 1876 şi a semnării, în acelaşi an, a unor învoieli cu Franţa, Italia, Anglia, Olanda şi Elveţia, iar în anul următor cu Belgia. În 1877 s-a semnat o convenţie identică cu Germania [101]. Drumul spre independenţa politică a României era astfel larg deschis.

---

[97] Loc. cit., dosar nr. 175, fila 398.

[98] Loc. cit., fila 433.

[99] Ibid.

[100] „Lege şi convenţiune de comerciu între România şi Austro-Ungaria", împreună cu anexele ce o însoţesc, Bucureşti, 1876.

Din punct de vedere economic, convenţia a avut însă rezultate dezastruoase. Ea nesocotea în mod grav politica de ocrotire a tinerei industrii româneşti preconizată de grupările politice burgheze care în 1874 izbutiseră să impună guvernului votarea unei legi pentru protecţia unor produse naţionale, impunînd pentru mărfurile similare importate o taxă vamală care se ridica pînă la 25% din valoarea lor. Taxele vamale stabilite prin convenţie dădeau astfel o grea lovitură industriei româneşti, împiedicînd, prin concurenţa deschisă, dezvoltarea şi consolidarea ei. Convenţia a fost sever criticată în Cameră şi denunţată ca antinaţională de către fruntaşii liberali M. Kogălniceanu, Emanoil Costache Epureanu, Gh. Vernescu, A. G. Golescu, Ion C. Brătianu ş. a.

Votarea ei, în urma unei puternice pledoarii a lui Vasile Boerescu, s-a făcut însă cu o mare majoritate, Camera văzînd în convenţia discutată un important act politic menit a contribui în mod esenţial la recunoaşterea independenţei totale a României. Promulgarea convenţiei a avut loc la 26 mai/7 iunie 1876 [102].

*

La 26 iulie 1876, în toiul agitaţiilor provocate de lupta pentru libertate a popoarelor din Balcani, constituindu-se guvernul liberal prezidat de Ion C. Brătianu, Gh. Costaforu, aderent al partidului conservator şi semnatar al mult criticatei convenţii, a fost rechemat. În locul său a fost numit I. Bălăceanu, în timpul funcţionării căruia, ca o consecinţă a recunoaşterii independenţei României de către Congresul de la Berlin în urma războiului ruso-româno-turc din 1877, agenţia a fost ridicată la rangul de legaţie. Noul agent era, ca şi Costaforu, un om de prestigiu care îndeplinise şi pînă atunci importante funcţii politice şi diplomatice. Pînă la sosirea sa la

---

[101] „Istoria României", vol. IV, p. 479.

[102] *F. C. Nano*, op. cit., vol. I, p. 99. Textul în „Monitorul oficial" nr. 113 din 26 mai 1876 şi în *Neumann-Plason*, op. cit., vol. VII, p. 102.

Viena, ca şi cu patru ani mai înainte, agenţia a fost girată de I. Al. Florescu. El a fost acela care a prezentat lui Andrássy nota prin care guvernul român informa guvernul de la Viena de cererea Rusiei ca România „să închidă ochii" la trecerea pe teritoriul român a voluntarilor, armelor şi muniţiilor destinate să ajute Serbia, care la 30 iunie 1876 declarase război Turciei [103].

În nota sa, guvernul român arăta că, declarîndu-se neutră, România a refuzat cererea Rusiei de a permite transportarea armamentului oferit Serbiei pe căile ferate române, dar că, pentru a veni în ajutorul vecinei sale, a lăsat liberă trecerea individuală a voluntarilor. La 27 iulie Florescu raporta la Bucureşti că Austro-Ungaria împărtăşeşte punctul de vedere al guvernului român, recunoscînd că acesta n-ar putea împiedica pe supuşii ruşi de a trece, în mod individual, cu paşapoarte în regulă, către Serbia [104]. În ceea ce priveşte eventualitatea trecerii armatei ruse prin România pentru a ataca pe turci în Balcani, Andrássy, solicitat stăruitor de diplomatul român, răspunse cu prudenţă că Austro-Ungaria nu se va opune trecerii ruşilor, dar că nu va permite „nici ocupaţia României, nici acţiune de guvernămînt rusească, nici cea mai mică anexare" [105]. Precizările cancelarului Austro-Ungariei au fost primite la Bucureşti cu satisfacţie, guvernul văzînd în ele o asigurare a poziţiei sale faţă de Rusia, cu care se căuta o înţelegere. De la 15 august discuţiile cu privire la aceste probleme aveau să fie purtate de Bălăceanu. La . 7 august el telegrafia la Bucureşti, anunţînd că împăratul Austriei, însoţit de Andrássy, va face o vizită la Sibiu, unde va sosi în duminica următoare, îndemnînd pe ministrul de externe Nicolae Ionescu să iasă în întîmpinarea sa [106]. N. Ionescu rugă însă pe primul ministru să ia asupra lui această sarcină, pentru a avea astfel ocazia unui contact direct atît cu Francisc Iosif I, cît şi cu cancelarul său [107]. În ziua indicată — ca o prevenire la călătoria ce urma să facă la Livadia pentru a se întîlni cu țarul Alexandru al II-lea și cu Gorceakov — I. C. Brătianu, însoțit de von Calice, consulul Austro-Ungariei la București, s-a dus deci la Sibiu pentru a saluta pe împărat și pentru a-i declara că România pune cel mai mare preț pe relațiile de bună vecinătate și prietenie cu monarhia dualistă[108]. La 31 august el telegrafia că „ieri la 6 ore a fost primit în audiență de împărat, care și-a exprimat simțămintele cele mai binevoitoare pentru Măria sa Domnul și pentru națiunea română"[109]. În octombrie Brătianu se duse la Livadia pentru a ajunge la o înțelegere cu guvernul rus, iar la 16 aprilie 1877 se semna la București de către M. Kogălniceanu, noul ministru de externe, și baronul Stuart, consulul Rusiei la București, convenția ruso-română privitoare la trecerea armatelor țariste prin România cu obligația pentru Rusia de a respecta „drepturile politice ale statului român", precum și de „a menține și apăra integritatea actuală a României"[110].

---

[103] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, p. 316.

[104] *N. Iorga.* „Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er", p. 202.

[105] *Ion C. Brătianu.* „Discursuri, scrieri, acte şi documente", vol. II, partea I, Bucureşti, 1912, p. 567.

[106] Arhiva M.A.E., dosar nr. 176, fila 45.

[107] Loc. cit., fila 47.

La 27 aprilie, armatele Rusiei intrară în țară, iar la 9 mai s-a proclamat independența României.

În Austro-Ungaria, vestea a fost primită cu sentimente și reacții diferite. Binevoitoare de către Andrássy la Viena, puternic ostile la Budapesta de către guvernul maghiar prezidat de contele Kálmán Tisza. La 30 mai, după ce îl văzuse pe Andrássy, Bălăceanu raporta la București : „Declarația noastră de independență era de prea mult timp prevăzută pentru a fi putut produce aici o senzație". Cancelarul, preciza Bălăceanu, n-a fost „nici emoționat, nici tulburat". El a refuzat totuși declarația de recunoaștere cerută de agentul român, precizînd că atîta timp „cît nu e un drept nou, vechiul drept trăiește, și că Austria nu se va pronunța decît după război, așa cum a sfătuit și pe celelalte puteri, inclusiv Rusia". Tuturor acestora, raporta Bălăceanu, Andrássy le-a cerut să nu protesteze, să nu-și recheme consulii, să nu îndepărteze agenții români și să nu discute măsurile propuse de o putere pe care n-a numit-o. Ceea ce va dicta hotărîrea puterilor — conchidea Andrássy —

---

[108] *V. Maciu*. „Condițiile interne ale proclamării independenței României", București, 1955, p. 46.

[109] Arhiva M.A.E., dosar nr. 176, fila 48.

[110] „Documentele războiului de independență", vol. II, p. 112.

va fi atitudinea pe care România va avea-o pînă la pace"[111]. La 12 iunie, după o nouă audiență la cancelar, Bălăceanu raporta declarația acestuia că „noi, Austro-Ungaria, vă vom apăra și sprijini pentru că avem interesul a o face", autorizîndu-l să comunice la București că „poziția României este bună"[112]. Cu totul alta a fost atitudinea guvernului maghiar, care, prin ziarele sale, și îndeosebi prin oficiosul „Kelet", a dezlănțuit o violentă campanie împotriva României, acuzînd-o de trădare și de alianță nefastă cu Rusia. Atitudinea guvernului maghiar a indignat chiar și pe Andrássy, ungur și el, care a dezaprobat injuriile aduse României și a încercat să-l facă pe Tisza să înțeleagă că „între români și unguri sînt și interese comune și că pentru moment e bine să țină seama numai de acestea". Faptul că în armata română au alergat ca voluntari și unii tineri de la Făgăraș și Sibiu, cărora la Ploiești li s-a făcut o entuziastă și zgomotoasă primire, l-a nemulțumit însă pe Andrássy, care a recomandat guvernului de la Budapesta să ceară extrădarea lor, cu asigurarea însă că nu vor fi condamnați[113]. Kogălniceanu însărcina pe Bălăceanu la 15 iunie să mulțumească lui Andrássy pentru toate bunele lui sentimente, dar refuza extrădarea cerută[114]. La informarea făcută de Bălăceanu către guvernul austriac la data de 20 iulie asupra hotărîrii guvernului român de a participa la luptele din Balcani pentru ca independența să primească „botezul sîngelui", Andrássy preciza că Austro-Ungaria „nu ne sfătuiește de loc să trecem Dunărea, dar dacă prințul și țara se cred ținuți a contribui la eliberarea creștinilor, ea nu se va opune nici direct, nici indirect", considerînd că România a devenit „de fapt" o țară independentă. Transmițînd la București această comunicare, Bălăceanu adăuga și declarația surprinzătoare a lui Andrássy că, la viitoarele tratative, atît el cît și împăratul sînt foarte dispuși a face să ni se dea la „apropiata pace o parte din Dobrogea"[115]. Comentînd textul acestui raport, cu gîndul la ceea ce avea să urmeze, N. Iorga sublinia că „cel dintîi care a vorbit despre Dobrogea a fost Andrássy", avînd aerul că spune: „Dobrogea vă voi da-o eu" [116]. Peste cîteva zile Andrássy sfătuia din nou ca „trecerea Dunării să se facă cu cea mai mare prudență și numai dacă este folos practic", cu precizarea însă că în acest caz se va asigura o Dobroge românească mai mare [117]. Pentru a expune necesitatea intervenției române în Balcani, colaborarea militară româno-rusă și îndeosebi chestiunea comandamentului general, atribuit domnitorului român, precum și situația unora din teritoriile ocupate, Kogălniceanu se duse la sfîrșitul lui iulie la Viena pentru a avea o întrevedere cu Andrássy, de la care primi îndemnuri de „moderație și precauțiune" [118].

---

[111] *N. Iorga*, „Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er", p. 261—270.

[112] Op. cit., p. 275—276.

[113] Op. cit., p. 276.

[114] Op. cit., p. 272.

[115] Op. cit., p. 281.

Interesată din cauza Bosniei și Herțegovinei, care aveau să-i revină, ca Rusia să cîștige războiul, Austro-Ungaria nu s-a opus trecerii armatei române peste Dunăre, iar presa austriacă, spre deosebire de cea maghiară, a avut adeseori mențiuni elogioase pentru contribuția și eroismul ei. După zdrobirea armatei turcești și după începerea tratativelor de armistițiu, Andrássy, în dorința de a-și apropia și mai mult România și de a o sustrage influenței rusești, a fost cel dintîi care a sfătuit guvernul român de a încerca să facă „recunoscută independența sa nu numai ca un fapt împlinit, ci chiar în mod formal, prin modificarea tratatului de la Paris", care s-ar putea întîmpla să primească și alte modificări, „contrare intereselor României, cu același titlu de fapt împlinit". El recunoștea în același timp dreptul României de a participa la conferința de pace care va hotărî asupra intereselor românești, afirmînd însă că era discutabilă participarea reprezentanților țărilor care n-au luat parte la semnarea tratatului de la Paris [119].

Aluziile lui Andrássy cu privire la dreptul României de a participa la conferința de pace, ca și cele mai vechi, cu privire la Dobrogea, se inspirau din aranjamentele anterioare izbucnirii războiului, făcute între guvernele de la Viena și Petersburg prin acordul de la Reichstadt (8 iulie 1876), aranjamente prin care fruntaria de răsărit a României urma să fie modificată, anulîndu-se prevederile tratatului de la Paris și oferindu-ni-se în schimb Dobrogea, care era de fapt un vechi teritoriu românesc. Austro-Ungaria ar fi vrut însă, fără a fi dispusă a ne ajuta, ca noi să respingem aceste aranjamente pentru a provoca astfel dificultăţi Rusiei[120]. La Congresul de la Berlin (1 iunie—1 iulie 1878), Andrássy a sprijinit totuşi din acest punct de vedere diplomaţia rusă, iar delegaţii României, Ion C. Brătianu şi M. Kogălniceanu, au fost primiţi numai pentru a expune punctul de vedere al ţării lor. Urmînd acelaşi ţel de a ne îndepărta de Rusia şi de a-şi asigura interesele prevăzute prin convenţia comercială din anul 1875, Austro-Ungaria a fost cea dintîi ţară care a recunoscut de drept independenţa României. Ea a fost şi cea dintîi care la 11 septembrie 1878 a admis ridicarea agenţiei diplomatice române, întemeiată cu zece ani mai înainte, la rangul de legaţie, toate celelalte legaţii înfiinţîndu-se ulterior.

---

[116] *N. Iorga.* „Politica externă a regelui Carol I", p. 217.

[117] Op. cit., p. 236.

[118] Op. cit., p. 234.

[119] Op. cit., p. 315.

La 6/18 septembrie Bălăceanu intervenea pe lîngă guvernul de la Bucureşti, cerîndu-i, „ca o pură formalitate", să întrebe la Viena, în vederea numirii sale ca trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, dacă agentul de pînă atunci „est agréable en haut lieu" pentru noua sa funcţie[121]. El informa totodată că guvernul austriac va cere agrementul necesar pentru numirea contelui Hoyos în aceeaşi calitate la Bucureşti[122]. Cerînd la 15/27 septembrie agrementul pentru numirea lui Bălăceanu, Kogălniceanu mulţumea călduros lui Andrássy pentru concursul dat la recunoaşterea independenţei României, arătînd în acelaşi timp că ridicarea agenţiei române de la Viena la rangul de legaţie constituie „un simbol exterior al noii poziţii a României..., un gaj hotărît (certain) de armonia ce domneşte între cele două ţări"[123]. La 6 octombrie, anunţînd la Bucureşti venirea contelui Hoyos, fost ambasador al Austriei la Washington, Andrássy răspundea lui Kogălniceanu în termeni tot atît de cordiali pentru sentimentele exprimate[124]. Peste opt zile Bălăceanu telegrafia că împăratul l-a primit în noua sa calitate „în felul cel mai graţios şi mai binevoitor" şi că a lăudat „tactul politic de care guvernul român a dat dovadă în ultimele evenimente"[125].

---

[120] *N. Iorga*, „Politica externă...", p. 263.

[121] Arhiva M.A.E., dosar nr. 176, fila 95.

[122] Loc. cit., fila 95.

[123] Loc. cit., fila 99.

[124] Loc. cit., fila 100.

[125] Loc. cit., fila 102.

În mod tot atît de „grațios" a fost primit la București și contele Hoyos, ministrul Austro-Ungariei, în onoarea căruia s-a organizat la palat, în 21 octombrie/2 noiembrie 1878, o fastuoasă recepție[126].

Prin telegrama lui Bălăceanu și prin recepția dată în cinstea lui Hoyos se încheia astfel în mod strălucit o îndelungată luptă a diplomației române și se confirma importanța dobîndită de România prin proclamarea independenței sale și prin participarea la războiul de eliberare din Balcani.

După schimbul de amabilități și solemnități, politica se reîntoarse însă repede la preocupările ei anterioare, Bălăceanu, care își va păstra postul de la Viena pînă în 1882, avînd să facă față unor dificile și spinoase probleme. Cea mai însemnată dintre ele, care a reținut timp de cîțiva ani atenția diplomației române și care în 1882 a adus din nou pe P. P. Carp la Viena, a fost problema Dunării ; Austro-Ungaria, interpretînd în mod unilateral prevederile tratatului de la Berlin (art. 55), a încercat să-și impună, în dauna României, a Serbiei și a Bulgariei, dominația și supravegherea navigației pe Dunăre.

Rezistînd cererilor și presiunilor Austro-Ungariei, guvernul român, sprijinit de Franța, Anglia, Rusia și Turcia, izbuti la 10 martie 1883, prin conferința de la Londra, să înlăture, în ceea ce privea controlul dunărean, pretenția vecinei sale, care, la 15 septembrie același an, renunța la aceste proiecte, supravegherea și controlul fluviului de la Porțile de Fier și pînă la Brăila urmînd a fi exercitate de țările riverane România, Serbia, Bulgaria[127], iar de la Brăila și pînă la Sulina de comisia europeană a Dunării.

DR. VASILE NETEA

---

[126] „Monitorul oficial" nr. 236 din 22 octombrie/3 noiembrie 1878.

[127] *C. Gane*, op. cit., p. 291, 292.

PETERSBURG

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea imperiul rus își extinsese granițele pînă în imediata apropiere a țărilor române.

Interesat în întărirea influenței ruse în Europa de sud-est, în atragerea domnitorilor fanarioți din Moldova și Țara Românească de partea politicii rusești, guvernul țarist a obținut includerea în tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi, semnat după războiul ruso-turc de la 1768—1774, a unor prevederi care recunoșteau guvernului rus dreptul de a numi un consul general în Principatele Române [1].

Primul consul general al Rusiei în principate a fost Serghei Lazarovici Lașcariov, gruzin de origine [2]. Din cauza fricțiunilor dintre cele două imperii rivale însă, consulul rus nu a putut să-și preia imediat postul. Turcii nu voiau să-l primească pe Lașcariov la Iași sau la București, temîndu-se de influența acestuia asupra domnitorilor celor două principate. Autoritățile otomane i-au propus ca sediu Akerman sau Silistra, însă consulul rus aștepta cu încăpățînare la Constantinopol.

Pentru a forța lucrurile, în septembrie 1780 Ecaterina a II-a recurge la o demonstrație de forță, trimițînd o navă de război în Bosfor. În dispută intervine și Franța, turcii fiind nevoiți în cele din urmă să accepte ca Lașcariov să se stabilească la București, ceea ce și face în ianuarie 1782 [3].

Consulatele rusești în principate au funcționat cu întreruperile pricinuite de războaiele ruso-turce din prima jumătate a secolului al XIX-lea. În acest timp teritoriul Principatelor Române a fost ocupat în repetate rînduri de către trupele rusești, iar resursele acestor țări au fost folosite pentru războaiele împotriva Turciei. Înființarea consulatelor rusești, austriece, franceze, engleze etc. în Principatele Române a dus

---

[1] *C. Șerban.* „Înființarea consulatelor ruse în Țara Românească și Moldova", în „Studii și cercetări de istorie medie", I, ianuarie—iunie 1952, p. 61 ; vezi și *A. Giers.* „Iz proșlago rosiiskago konsulata v Iassah".

[2] *C. Șerban,* în op. cit.

[3] *G. Bezvikoni.* „Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse. (Din cele mai vechi timpuri pînă în 1854)", București, 1958, p. 154.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

la instituirea jurisdicţiei consulare, pe baza unor înţelegeri cu guvernul otoman. Aceasta a lezat autonomia principatelor, a permis amestecul consulilor străini în treburile interne ale celor două ţări, a frînat dezvoltarea burgheziei române şi a uşurat transferarea în străinătate a unor averi care ar fi trebuit să consolideze capitalul autohton. În acelaşi timp însă, Rusia a jucat un rol important în modernizarea administraţiei principatelor şi în sprijinirea Unirii din anul 1859.

După războiul Crimeii, consulii ruşi au reglementat o serie de chestiuni de interes local prin discuţii directe cu autorităţile române, fără a mai cere asentimentul guvernului otoman. Astfel au fost reglementate chestiuni referitoare la repatrieri din Rusia, la transmiterea unor daruri către bisericile române[4] ş. a.

Trebuie spus însă că ţările române, fiind sub suzeranitatea otomană, nu aveau dreptul la o politică externă de sine stătătoare, deci nu aveau dreptul nici la reprezentanţi în străinătate.

Unirea ţărilor române în anul 1859 şi lupta lui Cuza pentru recunoaşterea dublei alegeri a dus la o lărgire şi la o puternică dezvoltare a activităţii diplomatice româneşti în străinătate. A. I. Cuza a instituit sistemul misiunilor speciale în străinătate pentru rezolvarea unor însărcinări importante.

S-au purtat tratative în anii 1860—1862 pentru încheierea convenţiei telegrafice cu Rusia, care a fost cea dintîi convenţie internaţională a Principatelor Unite[5]. Relaţiile domnitorului român cu Rusia au fost însă reci mai ales după 1863, datorită sprijinului pe care Cuza l-a acordat revoluţionarilor polonezi.

După aducerea la cîrma ţării a principelui Carol de Hohenzollern în anul 1866, acesta a luptat pentru a-şi cîştiga bunăvoinţa şi recunoaşterea Rusiei, cu toate că guvernul rus nu era satisfăcut de această alegere[6].

---

[4] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României (în continuare M.A.E.), vol. 267, dosar nr. 2, 1856, dosar nr. 39, 1858.

[5] *Dan Berindei.* „Din începuturile diplomaţiei româneşti moderne", Bucureşti, Editura politică, 1965, p. 164—165.

[6] „La propagande ruse en Orient. Bulgarie et Roumanie", Paris, 1867, p. 7 (broşură atribuită lui G. Carada).

Misiunile speciale la Petersburg între anii 1866—1868

Carol a trimis încă la începutul lunii iunie 1866 o misiune specială la Petersburg. Misiunea diplomatică română, formată din V. Boerescu și Gh. Costaforu, a fost primită de Giers și Stremouhov[7]. După convorbirile pe care le-a purtat în Rusia, misiunea română s-a încredințat de sprijinul acesteia în recunoașterea lui Carol. Acest lucru este confirmat de scrisoarea cancelarului Gorceakov către Ignatiev, ambasadorul rus la Constantinopol, prin care Rusia recunoștea firmanul de investitură a prințului Carol de Hohenzollern ca domn al Principatelor Unite Moldova și Valahia[8]. Însă, în afara recunoașterii lui Carol de către Rusia, în relațiile dintre această țară și România mai existau numeroase chestiuni pendinte, a căror rezolvare era îngreunată de lipsa unor raporturi diplomatice normale. Pînă în anul 1869 guvernul român a utilizat în relațiile cu Rusia forma misiunilor speciale, deși aceasta avea consuli la București, Iași, Galați, Brăila și Ismail (ei aveau însă împuterniciri limitate).

Un rol important în dezvoltarea relațiilor româno-ruse l-a jucat misiunea diplomatică română formată din I. Cantacuzino, fost ministru, și episcopul Melchisedec al Ismailului, trimisă de Carol în Rusia la începutul anului 1868.

Această vizită a fost pregătită prin mesajele principelui Carol către țarul Alexandru al II-lea și cancelarul Gorceakov în care se cerea asentimentul împăratului și guvernului rus pentru sosirea misiunii române[9]. În timpul acestei vizite, Carol a fost informat atît de trimișii români, cît și de cancelarul rus asupra desfășurării ei. În scrisoarea către principele Carol, Gorceakov arăta că cei doi trimiși români au fost bine primiți de către țar și ascultați „cu bunăvoință amicală" ; de asemenea el sublinia interesul țarului pentru rezolvarea conflictului care se iscase între statul român și patriarhia de la Constantinopol și hotărîrea țarului de a dubla vărsămintele anuale pentru lichidarea datoriilor de aprovizionare a armatelor ruse în timpul războiului Crimeii[10].

---

[7] Arhivele statului, Arhiva istorică centrală, fond Casa regală, dosar nr. 39/1866. Telegrama din St. Petersburg din 8 iunie 1866.

[8] Loc. cit., dosar nr. 65, 1866. Scrisoarea lui Gorceakov din 9 noiembrie 1866 (st. v.).

[9] Loc. cit., dosar nr. 31 și 32, 1868. Scrisorile lui Carol din 21 și 22 ianuarie 1868 (st. v.).

Din relatarea episcopului Melchisedec reiese faptul că în audiența la împăratul Alexandru al II-lea s-au discutat problemele în general, urmînd ca ele să fie rezolvate cu funcționarii competenți[11]. Trimișii români au fost primiți în audiență de țar la 9 februarie 1868 st. v.

Melchisedec a discutat cu demnitarii ruși Gorceakov și Stremouhov mai ales chestiuni bisericești. Aceștia au insistat ca guvernul român să rezolve diferendul cu patriarhia de la Constantinopol, însă Melchisedec a replicat că condițiile cerute de patriarh sînt imposibil de satisfăcut atît în ceea ce privește alegerea episcopilor de către episcopi, cît și în ceea ce privește averile mănăstirești secularizate[12]. Stremouhov sublinia însă că, dacă Brătianu ar ține sincer cu biserica, ar face ceva pentru ea.

Interesul pe care guvernul rus îl manifesta pentru satisfacerea pretențiilor patriarhiei de la Constantinopol se explica prin dorința țarului Rusiei de a apărea ca un arbitru între diferitele biserici ortodoxe și prin propaganda pe care o făcea patriarhia din Constantinopol țarismului ca apărător al ortodoxiei. O amplă relatare asupra discuțiilor purtate la Petersburg de către misiunea română o conține raportul înaintat de I. Cantacuzino Ministerului Afacerilor Străine al României[13]. Acest document dezvăluie o acțiune importantă pe care a dus-o guvernul român pentru emanciparea țării de sub suzeranitatea otomană în domenii importante ale politicii interne și externe.

Misiunea română a remis împăratului Alexandru al II-lea o scrisoare a principelui Carol în care acesta îl asigura pe ţar de sentimentele cele mai bune pe care România le nutrea faţă de Rusia. În afară de aceasta, misiunea a primit însărcinarea de a reglementa cu cancelarul Gorceakov „mai multe chestiuni care au trebuinţă a fi regulate şi care privesc în genere pe toţi supuşii streini în România sau pe Rusia singură".

---

[10] Loc. cit., dosar nr. 32, 1868. Scrisoarea lui Gorceakov către principele Carol din 5 martie 1868 (st. v.).

[11] Loc. cit., dosar nr. 41, 1868. Relatarea episcopului Melchisedec asupra vizitei în Rusia (fără dată) ; vezi și *N. Ciachir*, „Cu privire la misiunea diplomatică a episcopului Melchisedec în Rusia în anul 1868", în revista „Biserica ortodoxă română" nr. 11—12 din 1965.

[12] În 1863 au fost secularizate averile mănăstirești, care ocupau un sfert din teritoriul național. O mare parte a acestor averi a aparținut mănăstirilor închinate patriarhiei de la Constantinopol, unor mănăstiri de pe Muntele Athos ș.a. Statul român a refuzat să satisfacă pretențiile exagerate ale călugărilor greci și aceste averi au trecut în patrimoniul statului fără nici o despăgubire.

[13] Arhiva M.A.E., vol. 276, dosar nr. 51, 1867—1868, filele 34—37. Raport din 3/15 aprilie 1868.

Problema cea mai importantă a acestor discuţii a constituit-o jurisdicţia consulară. I. Cantacuzino a arătat în discuţia cu Gorceakov toate inconvenientele pe care le avea pentru România aplicarea jurisdicţiei consulare, instituţie nerecunoscută de guvernul român şi contrară intereselor ei. Din încercările de aplicare a jurisdicţiei consulare în România rezultau numeroase conflicte între consulatele străine şi autorităţile române, căci tribunalele române nu recunoşteau jurisdicţia consulară şi judecau toate pricinile în care erau implicaţi supuşi străini. După prezentarea acestor inconveniente, Cantacuzino relatează: „Am cerut încetarea unei stări de lucruri aşa de anormală sau prin o dispoziţiune a guvernului imperial care să facă a înceta pur şi simplu d-a mai invoca în România zisele capitulaţiuni de către consulii ruşi, sau prin încheierea unei convenţiuni care, fără a se preocupa de capitulaţiuni, nici chiar a le menţiona, să reguleze poziţiunea supuşilor ruşi în România şi reciprocamente, stipulînd şi garanţiile ce se vor găsi necesare, urmînd în această acţie principiilor admişi în asemenea materie în toate statele creştine"[14]. După cum se vede, propunerile guvernului român erau îndrăzneţe şi încercau să înlăture una din legăturile principale care-l menţineau într-o stare de subordonare faţă de Poartă, căci atît guvernul de la Constantinopol, cît şi statele europene, mai ales Anglia, insistau ca regimul capitulaţiilor să fie respectat cu stricteţe în România, considerată provincie a Imperiului otoman. Merită o atenţie specială propunerea guvernului român de a încheia cu Rusia o convenţie care să reglementeze pe bază de reciprocitate poziţia supuşilor celor două ţări. Această acţiune depăşea cu mult „drepturile" stabilite de Poartă, care îngăduia guvernului român să încheie cu statele vecine numai convenţii cu caracter local; or lichidarea jurisdicţiei consulare în România ar fi dus la crearea unuia din atributele principale ale statului suveran. În această chestiune de maximă importanță pentru guvernul român, Gorceakov arăta că guvernul rus „nu ținea la aplicațiunea capitulațiunilor în România și consimte, în ceea ce-l privește, ca ele să se înlătureze în principiu și să se facă cu noi un arangement sau convențiune care, fără a vorbi de capitulațiuni, să reguleze posițiunea supușilor ruși în România pe principii care să ne convie la toți" [15]. Însă Gorceakov adăuga că detaliile acestei chestiuni trebuie discutate la București între guvernul român și consulul general al Rusiei. Gorceakov atrăgea atenția asupra faptului că guvernul rus, „primind a trata cu noi această chestiune separat de celelalte puteri, își rezerva d-a lua în urmă înțelegerea ce va chibzui pentru ca, pe cît se poate, pozițiunea tuturor supușilor streini în România să fie aceeași" [16]. Amintita rezervă de fapt condiționa renunțarea la regimul capitulațiilor de acordul cu celelalte țări europene care beneficiau de el. După această înțelegere verbală a fost elaborat la București un proiect de convenție consulară româno-rus semnat de L. Steege, cu modificările propuse de baronul Offenberg, agentul diplomatic al Rusiei la București [17], dar în cele din urmă Rusia, după exemplul Austro-Ungariei și Prusiei, n-a renunțat la regimul jurisdicției consulare, acceptînd numai îmbunătățirea lui [18].

---

[14] Loc. cit., fila 34.

În strînsă legătură cu regimul capitulațiilor s-a discutat și problema plății „patentelor" fixate de guvernul român pentru negustorii supuși străini. Aceștia, invocînd o legislație care nu mai era în vigoare, refuzau să plătească respectivele taxe și dobîndeau o situație favorizată față de negustorii pămînteni. Misiunea română a cerut „regularea acestei chestiuni pe un picior de egalitate între negutătorii ruși și negutătorii români" și a obținut cîștig de cauză, Gorceakov fiind de acord ca negustorii supuși ruși să plătească aceleași taxe ca și negustorii români.

Guvernul rus își arăta de asemenea acordul în privința reglementării prin aranjament în conformitate cu legislația românească a chestiunilor de stare civilă.

---

[15] Loc. cit., fila 35.

[16] Ibid.

[17] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 77, 1868.

[18] „Istoria României", vol. IV, București, 1964, p. 578.

S-a hotărît în principiu semnarea unei convenţii poştale între România şi Rusia şi s-a reglementat plata datoriilor contractate de autorităţile ruse în România în timpul ultimului război. Astfel, guvernul rus a consimţit să achite aceste datorii în patru ani în loc de opt ani, cum fusese stabilit mai înainte.

Rezultatele vizitei misiunii române la Petersburg au fost importante pentru guvernul român. Vizita a arătat poziţia favorabilă a curţii de la Petersburg faţă de principele Carol. Ea s-a încadrat în lupta perseverentă a guvernului român pentru emancipare de sub tutela otomană şi a arătat că şi guvernul rus, ca şi alte guverne ale puterilor europene, acceptă să poarte discuţii cu reprezentanţi ai statului român, care în mod oficial nu avea dreptul la tratative cu caracter politic. De asemenea, începînd din deceniul al VI-lea al secolului trecut, s-a oficializat sistemul de numire al consulilor ruşi în ţările române prin înştiinţarea autorităţilor din Moldova şi Ţara Românească, apoi din România despre persoana şi rangul reprezentanţilor ruşi, cerîndu-se aprobarea principelui României.

Agenţia diplomatică a Rusiei la Bucureşti

Un pas însemnat pe calea dezvoltării relaţiilor politice între România şi Rusia l-a constituit ridicarea consulatului general al Rusiei de la Bucureşti la rangul de agenţie diplomatică. În virtutea dreptului internaţional, consulatele îndeplineau în special misiuni de apărare a intereselor supuşilor străini în ţara în care erau acreditaţi, fără dreptul de reprezentare politică. Transformarea consulatului rus în agenţie diplomatică acordă implicit agentului Rusiei dreptul de a trata şi chestiuni politice. Primul agent diplomatic al Rusiei la Bucureşti a fost baronul Offenberg, care îndeplinise mai înainte funcţia de consul general al acestei ţări în capitala României. În scrisoarea de la 6/18 iunie 1868 către N. Golescu, ministrul de externe al României, baronul Offenberg înştiinţa guvernul român de hotărîrea ţarului de a ridica consulatul general la rangul de agenţie, reprezentanţa însă urmînd a se

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

numi „agenție diplomatică și consulat general al Rusiei"[19].

Un an mai tîrziu și guvernul Rusiei a acceptat înființarea unei agenții diplomatice române la Petersburg, fapt deosebit de important pentru lărgirea relațiilor oficiale ale României. În fruntea agenției diplomatice din capitala Rusiei a fost numit Ludovic Steege, care îndeplinea în același timp și funcția de agent diplomatic al României la Viena și Berlin[20].

La 1 iunie 1869 st. v., L. Steege a fost primit de împărat la Țarskoie Selo[21]. Primirea agentului român a fost călduroasă. În legătură cu aceasta, Steege arăta: „Maiestatea Sa mi-a manifestat foarte grațios vechile sale simpatii pentru România, afecțiunea sa particulară pentru Alteța Sa Prințul nostru". L. Steege a îndeplinit funcția de agent la Viena, Berlin și Petersburg pînă în mai 1870, cînd aceeași funcție a fost preluată de P. P. Carp. Sediul agentului român era la Viena, însă pentru anumite misiuni acesta se deplasa și în celelalte capitale. Astfel, printr-o telegramă de la Viena din 26 mai/7 iunie 1870, Carp cerea ministrului de externe al României să reglementeze cu baronul Offenberg călătoria sa la Petersburg[22].

Printre chestiunile importante care au fost rezolvate în această perioadă pe cale diplomatică se înscriu și cele cu caracter cultural.

La 26 septembrie 1869 st. v., Societatea Academică Română anunță Ministerul de Externe, pe baza informațiilor furnizate de Al. Hajdeu, că în biblioteca Societății imperiale de istorie și de antichități rusești de la Universitatea din Moscova și în biblioteca grafului (contelui) Tolstoi se află două „lessicone" manuscrise în limba română din secolele XVII și XVIII, iar în biblioteca Academiei de teologie din Moscova se află manuscrisul latin al operei lui D. Cantemir „Descrierea Moldovei" [23].

---

[19] Arhiva M.A.E., dosar nr. 16 Q4. Reprezentanți străini. Scrisoarea baronului Offenberg către M.A.E. al României din 6/18 iunie 1868. Baronul Offenberg a rămas în funcția de agent diplomatic la București pînă la 3/15 ianuarie 1872. A fost urmat de Zinoviev de la 3/15 ianuarie 1872 pînă la 21 iulie/2 august 1876. Ultimul agent diplomatic al Rusiei a fost baronul Stuart, între 21 iulie/2 august 1876 și 15/27 octombrie 1878 (vezi Arhiva M.A.E. Reprezentanții străini, dosar nr. 16 Z1 și dosar nr. 16 S1), după care același diplomat a fost numit ministru al Rusiei la București. Agenții diplomatici ai Rusiei cereau agrementul autorităților române și erau primiți în audiență solemnă la palat.

[20] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 62, 1869.

[21] Arhiva M.A.E., vol. 267, dosar nr. 12, 1869—1871, fila 57. Telegrama din Petersburg din 1 iunie 1869.

[22] Loc. cit., fila 64. Telegrama lui Carp din Viena din 26 mai/7 iunie 1870.

Societatea Academică propunea Ministerului de Externe să se adreseze pe cale diplomatică autorităților ruse pentru a obține cu împrumut aceste manuscrise foarte importante. Ministerul de Externe a adresat o notă în acest sens agentului diplomatic al Rusiei la București, baronul Offenberg. Agentul diplomatic al Rusiei a răspuns la această solicitare a guvernului român la 8 ianuarie 1870 și 2 aprilie 1870 [24]. Baronul Offenberg informa guvernul român că regulamentele Societății de istorie și de antichități interziceau trimiterea în străinătate a manuscriselor și cărților. Pentru a veni în întîmpinarea cererii guvernului român, guvernul rus propunea ca Academia Română să trimită la Moscova un delegat ca să le copieze sau să însărcineze cu această chestiune pe unul din românii domiciliați la Moscova. Agenția rusă chiar recomanda pentru îndeplinirea acestei însărcinări pe doctorul Pavel Molnar de la spitalul Pavlovsk.

Într-o altă scrisoare, agenția diplomatică rusă informa Ministerul de Externe al României că Academia de Științe a Rusiei a remis agenției Rusiei de la București două manuscrise latine ale prințului Cantemir „Descriptio Moldaviae" și „Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae", punîndu-le sub răspunderea agentului pe termen de trei luni. Baronul Offenberg punea aceste manuscrise la dispoziția Societății Academice pentru termenul anunțat. Manuscrisele originale ale lui Cantemir au fost copiate, în patrimoniul culturii noastre naționale intrînd astfel noi opere ale marelui cărturar moldovean.

Agenția României la Petersburg

În 1874 guvernul român a creat o agenție separată la St. Petersburg, numindu-l în calitate de agent pe G. C. Filipescu. Diplomatul român a fost primit de către împăratul Alexandru al II-lea la 26 aprilie 1874 st. n. [25]

---

[23] Loc. cit., dosar nr. 1, Rusia, 1869.

[24] Ibid.

[25] Arhiva M.A.E., vol. 267, dosar nr. 71, 1874. Telegrama din Petersburg din 26 aprilie 1874.

Alexandru al II-lea s-a folosit de acest prilej pentru a reproşa agentului român că în România existau oameni care au uitat sîngele vărsat de Rusia. Mai mult decît atît, ţarul nu s-a sfiit să adauge că „voi (românii. — *n. a.)* datoraţi Rusiei ceea ce sînteţi acum". Aceste reproşuri erau adresate opoziţiei din România şi în general spiritului de ostilitate faţă de ţarism ce se manifesta în unele cercuri politice din ţara noastră, ţarul precizînd „că nu are a se plînge de prinţ şi de guvern". În această audienţă de primire, G. Filipescu s-a străduit să-l convingă pe împărat că numai opoziţia tulbură liniştea, în timp ce prinţul, guvernul şi toţi românii de bună credinţă „nu vor uita niciodată recunoştinţa pe care o datorează Rusiei". Aceste asigurări erau exagerate, deoarece generaţia de la 1848 era încă în viaţă şi nu uitase rolul nefast pe care l-a jucat ţarismul în înăbuşirea revoluţiei din ţările române, nici ocupaţia rusească din anii războiului Crimeii.

Filipescu susţinea de asemenea că prin eforturile principelui Carol şi ale guvernului, în România s-a stabilit o eră nouă de ordine. Împăratul Alexandru a fost mulţumit de toate aceste explicaţii, convingîndu-se că principele Carol va împiedica orice ajutor elementelor revoluţionare antiţariste.

După întrevederea cu ţarul, G. C. Filipescu a avut o audienţă la Stremouhov, directorul departamentului asiatic însărcinat cu afacerile Orientului[26].

Agentul diplomatic român a folosit asigurările de simpatie pentru România pe care le dăduse împăratul Alexandru al II-lea pentru a cere guvernului rus sprijin „în legitimele noastre aspiraţii", aci fiind vorba de emanciparea de sub tutela otomană. Pe acest teren Stremouhov a vădit o oarecare prudenţă, zicînd că orice „atingere" rusească de treburile Orientului stîrneşte bănuielile celorlalte puteri, şi ca atare Rusia nu poate întreprinde nimic singură. În acelaşi timp Stremouhov îl asigura pe Filipescu că guvernul rus găsea „ridicole pretenţiile Porţii faţă de noi" (România) şi recomanda agentului român să transmită guvernului său că „cea mai bună politică este să aştepte".

Nici Stremouhov n-a uitat să abordeze chestiunea ostilităţii faţă de Rusia ce se manifesta în unele cercuri politice, învinuindu-l mai ales pe Cuza de politică „ostilă și perfidă la adresa Rusiei".

---

[26] Loc. cit., Raport din Petersburg din 15/27 aprilie 1874.

Interlocutorul său, răspunzînd că prințul Carol nu putea fi făcut „solidar cu actele guvernului Cuza", demonstra din nou loialitatea lui Carol față de Rusia prin acțiunile întreprinse de Carol pentru a curma activitatea „cluburilor conspiratorilor polonezi susținuți de către legațiile străine", cu toate „neplăcerile pe care el (Carol. — *n. a.)* și le-a atras". În această direcție Stremouhov nu avea de ce se mai plînge. Însă ridicarea repetată de către oamenii politici ruși a acestei chestiuni era un mijloc de a atrage atenția principelui Carol și guvernului român asupra necesității menținerii unei atitudini loiale față de Rusia, aceasta drept recunoștință pentru meritele trecute ale Rusiei față de români, cît și pentru viitor. Pentru guvernul țarist, care continua politica sa de subminare a dominației otomane în Balcani și de impunere a propriei sale dominații într-o altă formă, România trebuia să joace un rol important pe plan politic, economic și militar.

Vechiul diferend cu patriarhia de la Constantinopol, discutat și cu alte prilejuri, a fost atins și de data aceasta de Stremouhov, care recomanda guvernului român să-l soluționeze pe cale financiară, căci cu bani, zicea demnitarul rus, „veți obține tot ceea ce veți vrea". Prudent, Filipescu s-a mărginit să-l asigure pe Stremouhov că va informa guvernul român de această recomandare.

Importanța problemelor abordate în cursul acestor vizite făcute de noul agent al țării noastre la Petersburg vădea necesitatea unui contact strîns al guvernului român cu guvernul rus. Contactul era cu atît mai necesar, cu cît guvernul român dezlănțuise o adevărată ofensivă diplomatică împotriva suzeranității otomane, ofensivă ce nu lăsase indiferente Rusia și alte mari puteri.

Guvernul român și-a consolidat sprijinul din partea Petersburgului folosindu-se și de un incident diplomatic provocat de spiritul obtuz și brutal al ambasadorului otoman în Rusia.

Conform uzanțelor protocolare, noul agent diplomatic al României la St. Petersburg a făcut cerere pentru audiențe de prezentare la toți ambasadorii din capitala Rusiei. Singurul ambasador care a refuzat să-l primească pe G. Filipescu a fost Kiamyl paşa, ambasadorul Turciei[27]. Motivul oficial al acestui refuz a fost faptul că Kiamyl paşa, fiind ambasadorul împăratului suzeran al „principatelor Valahia şi Moldova", îşi aroga dreptul de a reprezenta în această calitate toate provinciile imperiului, căci guvernul otoman nu accepta decît să considere ca atare şi România. După cum relatează Filipescu, acest incident a produs o impresie foarte proastă asupra ţarului Alexandru al II-lea şi a cancelarului Gorceakov. Refuzul ambasadorului otoman de a-l primi pe Filipescu în calitate de agent diplomatic al României era o jignire gravă adusă împăratului şi guvernului rus, care l-au primit în calitatea sa oficială pe G. Filipescu la Petersburg. În discuţia pe care a avut-o Filipescu cu Stremouhov despre acest incident, demnitarul rus i-a povestit că purtarea grosolană a ambasadorului turc a atras antipatia tuturor[28]. Incidentul cu Filipescu se adăuga altuia recent. La cununia fiicei ţarului, Kiamyl paşa a refuzat să-şi scoată fesul în biserică şi numai după ce a fost ameninţat că i se va chema imediat trăsura a consimţit să procedeze ca şi ceilalţi invitaţi.

În acelaşi raport asupra discuţiei cu Stremouhov, G. Filipescu informa Ministerul de Externe al României că a fost primit de toţi ambasadorii. Singurul care a adăugat o altă nuanţă calităţii lui Filipescu a fost ambasadorul Marii Britanii. Acesta nu l-a recunoscut decît ca agent oficios al guvernului român, şi nu ca agent diplomatic. În discuţia avută cu ambasadorul englez, acesta şi-a consumat multă energie pentru a pleda în favoarea „păstrării firului de legătură cu Poarta". Filipescu i-a răspuns ambasadorului englez că România voia să împiedice transformarea acestui fir în lanţuri. Agentul român era neplăcut impresionat de faptul că englezii nu recunoşteau sau nu voiau să recunoască drepturile de autonomie ale României. Subliniind strădania Angliei de a menţine cu orice preţ Imperiul otoman, Filipescu arăta în încheierea raportului său: „Englezii au o teamă ridicolă pentru tot ce ar putea compromite interesele Porţii. Într-un cuvînt, ei sînt mai turci decît turcii înşişi" [29].

După incidentul cu ambasadorul turc, Filipescu a fost primit într-o nouă audienţă oficială la Palatul de iarnă[30]. Primirea agentului român s-a desfăşurat după toate regulile protocolului. A fost întîmpinat de marele maestru de ceremonii, prinţul Lieven, apoi condus în salonul de audienţe, unde a fost primit de ţar. În raportul pe care l-a scris Filipescu despre audienţa la ţar, trimisul român făcea o menţiune specială condoleanţelor pe care ţarul le-a trimis principelui Carol al României pentru pierderea fetiţei[31].

---

[27] Loc. cit., fila 77. Telegrama din Petersburg din 28 aprilie 1874.

[28] Loc. cit., filele 80—86. Raport din Petersburg din 16/28 aprilie 1874.

[29] Loc. cit., fila 86.

Activitatea agenţiei diplomatice a României la Petersburg a fost îndreptată în această perioadă pînă la mijlocul anului 1875 către reglementarea situaţiei juridice a supuşilor celor două ţări, împotriva respectării capitulaţiilor cerute de Poartă, către informarea guvernului român asupra politicii Rusiei în general şi faţă de România în special şi transmiterea la Bucureşti a comentariilor presei ruse despre situaţia internă şi externă a României ş. a. O menţiune specială merită eforturile depuse de agenţia de la Petersburg pentru a obţine sprijinul guvernului rus în favoarea luptei duse de guvernul român pentru emanciparea treptată de sub suzeranitatea otomană. Într-un raport trimis la Bucureşti[32], girantul agenţiei de la Petersburg, E. I. Ghica[33] relata faptul că o serie de persoane, avînd paşaport român, apelau, în unele conflicte pe care le aveau cu autorităţile ruse, la sprijinul consulilor turci, iar aceştia se bucurau de prilej pentru a-şi afirma suzeranitatea asupra României. E. I. Ghica informa guvernul român despre declaraţia oficială a lui Stremouhov, conform căreia autorităţile ruse nu vor ţine seama de acest protectorat ilegal. Legat de această chestiune, diplomatul român propunea guvernului său să pedepsească aspru pe orice cetăţean român care s-ar adresa în altă parte după protecţie decît la agenţia română.

În acelaşi raport se comunica la Bucureşti satisfacţia guvernului rus pentru strîngerea legăturilor româno-sîrbe. Cercurile conducătoare ruse au fost plăcut impresionate de primirea „strălucită" făcută principelui Milan la Bucureşti, de trecerea în revistă a trupelor române şi de titlul de şef al unui regiment român ce i-a fost acordat principelui Serbiei. Aceasta deoarece guvernul rus se considera protectorul principal al slavilor din Balcani în lupta lor împotriva Imperiului otoman.

---

[30] Loc. cit., filele 95—97. Raport din Petersburg din 23 aprilie/5 mai 1874.

[31] Este vorba de principesa Maria, singurul copil al principelui Carol şi al Elisabetei, decedată în 1874.

[32] Loc. cit., filele 98—100. Raport din Petersburg din 19/31 mai 1874.

[33] În perioada absenţelor, uneori îndelungate, ale lui G. M. Filipescu din Petersburg, treburile agenţiei României erau conduse de E. I. Ghica.

Bucureştiul era, de asemenea, informat despre instrucţiunile pe care le dăduse cancelarul Gorceakov ambasadorului rus la Constantinopol, Ignatiev, pentru a obţine rechemarea de la Petersburg a lui Kiamyl paşa. E. I. Ghica regreta acest lucru, „căci un reprezentant turc atît de prost văzut nu face decît să ne întărească poziţiile noastre". Diplomatul român se consola cu faptul că probabil Ignatiev va tărăgăna demersurile pe lîngă guvernul otoman, deoarece un ambasador turc nul la Petersburg ar mări rolul politic al lui Ignatiev, care ar fi solicitat să rezolve singur chestiunile principale ale relaţiilor dintre cele două imperii în veşnică duşmănie.

Din toamna anului 1874, ştirile de la Petersburg se înmulţesc. E. I. Ghica trimite la Bucureşti textul unui raport apărut la Petersburg despre un nou procedeu de fabricare a prafului de puşcă [34].

Filipescu, care revenise la post, comunica principelui Carol că la Petersburg se studia chestiunea unei convenţii comerciale ruso-române [35]. Cu acelaşi prilej Filipescu nădăjduia şi în încheierea unei convenţii judiciare şi consulare.

Încheierea sus-citatelor convenţii ar fi avut o mare importanţă politică pentru România, deoarece aceasta ar fi însemnat o confirmare a dreptului ţării noastre de a încheia tratate importante cu state străine, împotriva opreliştilor impuse de Poartă. Însă diplomaţia rusă a lucrat cu încetineală şi rezervă în aceste domenii, dînd posibilitate indirect Austro-Ungariei să-şi arate „bunăvoinţa" faţă de România.

În altă telegramă de la Petersburg, agentul român comunica la Bucureşti plîngerea guvernului rus pentru faptul că autorităţile române eliberau cu multă uşurinţă paşaport supuşilor ruşi care fugeau din Basarabia pentru a eluda recrutarea în armată [36]. Filipescu a cerut dovezi pentru pedepsirea de către guvernul român a celor vinovați, asigurînd forurile rusești că guvernul român „va reprima asemenea abuzuri".

---

[34] Loc. cit., fila 108. Scrisoarea din St. Petersburg din 24 octombrie/5 noiembrie 1874.

[35] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 9, 1874. Raport din Petersburg din 11 decembrie 1874.

[36] Arhiva M.A.E., vol. 267, dosar nr. 71, 1874, fila 116. Telegrama din Petersburg din 18 decembrie 1874.

De o mare importanță pentru guvernul român a fost raportul trimis de Filipescu la începutul anului 1875 în care se expunea poziția Rusiei față de acțiunile destul de îndrăznețe ale guvernului român împotriva suzeranității Porții[37]. După o recepție la ambasada franceză, Filipescu a avut o lungă discuție cu ambasadorul Franței, generalul Le Flô, și cu baronul Jomini, o personalitate de prim rang în Ministerul de Externe al Rusiei.

Baronul Jomini descria „surîzînd" toate greutățile prin care trecea Poarta otomană și încurcăturile pe care le provoca Porții politica guvernului român. Fără să condamne această politică, Jomini recomanda totuși guvernului român mai multă moderație[38]. Discuția alunecase într-o direcție dorită de diplomatul român, care dezlănțui în fața interlocutorilor săi un aspru rechizitoriu la adresa politicii otomane.

Filipescu a atacat politica inconsecventă a Porții, desele schimbări de guvern care stîrneau neîncrederea față de politica otomană. A abordat apoi cu mult succes tema venalității funcționarilor otomani, a dușmăniei ce domnea între ei, arătînd că la înlocuirea unui minister cu altul nu se mai putea conta pe vreo înțelegere prealabilă cu guvernul otoman.

Filipescu avea la îndemînă multe dovezi ale amestecului ilegal al Porții în treburile interne ale României, numeroase încălcări ale autonomiei țării noastre. Astfel el dădu exemplul unui cetățean român condamnat de către autoritățile române pentru omor în legitimă apărare a unui supus turc, cetățean pe care turcii l-au răpit și l-au condamnat la moarte. La protestul agentului român la Constantinopol, ministrul de justiție al Turciei „trată România drept un simplu vilayet turc, pretinzînd că jurisdicția tribunalelor sultanului se extindea și asupra principatelor". Filipescu îi asigura pe cei doi că numai teama de urmări îi împiedica pe turci să treacă la acțiuni brutale împotriva românilor, sîrbilor și muntenegrenilor. În fața acestor provocări, a tracasării permanente din partea Sublimei Porți, ce putea să facă guvernul român? — îi întreba Filipescu pe Le Flô și Jomini. Să urmeze exemplul „pașei felahilor", care aducea comorile țării pe tăvi de aur sultanei zilei? O asemenea atitudine era incompatibilă cu situația României. „Aduși la capătul răbdării de către turci, încredințați de drepturile noastre, încrezători în echitatea puterilor garante, nu trebuie oare, cu prudență, fără îndoială, dar cu fermitate să căutăm a scoate pentru totdeauna patria noastră dintr-o situație pe care Poarta însăși o face cu fiecare zi mai de netolerat?" În aceste cuvinte era exprimat întregul program de politică externă al guvernului român. Și mai departe: „Dacă Poarta nu respectă cu strictețe angajamentele pe care le-a contractat față de noi, atunci cînd noi, din voință proprie, fără a fi cuceriți prin forța armelor, ne-am așezat condiționat sub protecția ei, obligîndu-ne la un dar anual, din partea noastră ne vom vedea constrînși la prima ocazie favorabilă de a rupe contractul nostru condiționat (synallagmatique)..." [39]

---

[37] Loc. cit., filele 130—135. Raport din Petersburg din 26 decembrie/7 ianuarie 1875.

[38] Loc. cit., fila 130. „Un peu de modération, Messieurs les Roumains, de la modération ! Voilà ce que je vous conseille".

Pledoaria avîntată a reprezentantului român avu darul să-i convingă pe cei doi diplomați că situația guvernului român era într-adevăr dificilă și că puterile garante vor trebui să apere drepturile României opunîndu-se piedicilor ridicate de Poartă. Însă amîndoi diplomații îi recomandară lui Filipescu moderație și prudență, Jomini invocînd buna pregătire a armatei turce. Filipescu obiecta însă că forțele turcești erau insuficiente pentru a face față unei lupte cu toate popoarele subjugate [40]. Cu această afirmație Filipescu depășea mult intențiile guvernului român, care deocamdată nu considera posibilă obținerea independenței pe calea armelor.

Baronul Jomini, antrenat în discuție, merse mult mai departe și dezvălui un întreg program de dezmembrare a Turciei pe care Rusia se pregătise să-l pună în aplicare în anii 1828—1829. Nicolae I a fost împiedicat de la aceasta de lipsa de hotărîre a curții ruse și de intrigile puterilor.

Jomini povesti că în vremurile acelea Rusia și Franța au ajuns la o înțelegere asupra soluționării definitive a chestiunii orientale [41].

---

[39] Loc. cit., filele 132—133.

[40] Loc. cit., fila 134.

[41] Loc. cit., fila 135.

Cele două mari puteri se angajau să menţină statu-quo în Turcia „atît cît va fi raţional posibil", însă dacă acest lucru nu va mai fi cu putinţă, părţile promiteau solemn să nu beneficieze în vreun fel oarecare şi să împiedice în acelaşi timp orice soluţie care ar interveni în favoarea unei terţe puteri. Franţa şi Rusia se angajau să sprijine crearea unor state federale „după rasă şi naţionalitate" din provinciile otomane care să fie independente. Aceste state trebuiau să trimită la Constantinopol reprezentanţi care să dezbată chestiunile de interes general, comun diferitelor naţionalităţi. Constantinopolul trebuia să devină oraş liber şi neutru, după modelul oraşului Frankfurt din Germania.

Baronul Jomini dezvăluia acest program pentru a dovedi bunăvoinţa Rusiei faţă de popoarele balcanice şi inexistenţa unor tendinţe de cucerire a acestor popoare. Într-adevăr, în acele timpuri Rusia putea să-şi realizeze scopurile expansioniste în Balcani nu prin înglobarea de teritorii, ci prin crearea unor state sub tutela ei.

Acest raport a produs o puternică impresie la Bucureşti, încredinţînd guvernul român că acţiunile sale împotriva tutelei otomane, chiar dacă nu sînt aprobate întru totul, nu sînt condamnate nici la Petersburg, nici la Paris.

Agentul Filipescu a manifestat interes, în afara chestiunilor politice, şi pentru depistarea unor documente în arhivele şi bibliotecile ruse care se refereau la trecutul ţării noastre. Într-o scrisoare adresată Ministerului de Externe la Bucureşti [42], G. Filipescu semnala guvernului existenţa unor acte şi documente vechi, de mare preţ pentru ţara noastră, în biblioteca publică de la Petersburg, în biblioteca şi arhivele din Moscova, Kiev şi Varşovia. Menţiona că a discutat asupra acestei chestiuni cu persoane influente şi a fost ascultat cu bunăvoinţă. Totodată propunea ministerului să se gîndească la un om capabil şi de încredere, care să cunoască slava veche şi, bineînţeles, rusa, spre a i se încredinţa misiunea de a cerceta bibliotecile şi arhivele ruse. Guvernul rus va răspunde cu siguranţă favorabil unei asemenea cereri din partea guvernului român [43].

[42] Loc. cit., dosar nr. 2, Petersburg, 1875, fila 150. Scrisoarea din Petersburg din 14/26 aprilie 1875.

[43] Pentru cercetarea bibliotecilor şi arhivelor in Rusia a fost trimis profesorul Grigore Tocilescu (vezi „Analele Academiei Române", vol. I, s. I, 1878, p. 43—74).

Agenţia diplomatică de la Petersburg semnala la Bucureşti complicaţiile politice care au survenit între Franţa şi Germania în primăvara anului 1875 şi „restabilirea calmului" ca urmare a intervenţiei împăratului Alexandru al II-lea la Berlin şi a Marii Britanii, care „au moderat ardoarea belicoasă a lui Bismarck" [44]. În rapoartele agenţiei României se semnalează poziţia favorabilă a presei ruse faţă de guvernul român [45]. În privinţa convenţiei comerciale româno-austro-ungare, presa rusă n-a făcut comentarii, însă semnala faptul că după aprobarea convenţiei în Camera deputaţilor de către majoritatea favorabilă guvernului, mai mulţi fruntaşi ai opoziţiei, printre care I. Brătianu, Kogălniceanu, Epureanu, Vernescu, au demisionat [46]. O asemenea relatare a faptelor spunea poate mai mult decît un comentariu direct.

Din vara anului 1875, activitatea agenţiei diplomatice de la Petersburg s-a concentrat mai ales în direcţia informării guvernului român asupra redeschiderii chestiunii orientale survenite în urma răscoalei din Bosnia şi Herţegovina, amplificată prin răscoala bulgară şi războiul Serbiei şi Muntenegrului împotriva Turciei în 1876.

Agenţia din Petersburg trimitea rapoarte asupra poziţiei Rusiei faţă de conflictul balcanic, asupra atitudinii guvernului de la Petersburg faţă de guvernul român, a presei şi aşa-zisei opinii publice ruseşti. Problemele importante ale relaţiilor româno-ruse şi în special cele legate de colaborarea militară româno-rusă au fost rezolvate prin tratative directe între guvernul rus şi guvernul român. La începutul conflictului balcanic, guvernul român a adoptat o atitudine de strictă neutralitate, dictată de slaba pregătire a ţării pentru o intervenţie militară. În acelaşi timp însă, guvernul îşi exprima simpatiile faţă de popoarele vecine care s-au răsculat împotriva Imperiului otoman [47].

Guvernul Rusiei, care era interesat în accentuarea complicaţiilor pentru turci şi acorda sprijin popoarelor răsculate, urmărea să atragă în această politică și guvernul român. De aceea guvernanții de la Petersburg și-au întețit manifestările de bunăvoință față de principele Carol și guvernul de la București.

---

[44] Loc. cit. Telegrama din Petersburg din 13 mai 1875 (st. v.).

[45] Loc. cit., p. 176. Raport din Petersburg din 17/29 iunie 1875.

[46] Loc. cit. Raport din Petersburg din 2/14 iulie 1875.

[47] Academia R. S. România. „Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, Bucureşti, Editura Academiei R. S. România, p. 11—12 (în continuare „Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a).

Una din aceste manifestări a fost și invitarea, în vara anului 1875, a unei delegații militare române, în frunte cu ministrul de război al României, generalul Florescu, care să participe la manevrele armatei ruse la Krasnoie Selo. Delegația română a format obiectul unei atenții deosebite atît din partea țarului, cît și a înaltelor personaje de la curte. Girantul agenției de la Petersburg, E. I. Ghica, semnala că ministrul de război al Rusiei a atașat pe lîngă delegația română pe propriul său adjutant [48].

După încheierea manevrelor, țarul și-a exprimat mulțumirea pentru participarea unei delegații militare române la manevrele armatei imperiale ruse, decorîndu-l pe generalul Florescu cu marele cordon al ordinului Sfînta Ana, cu crucea de comandant al aceluiași ordin pe colonelul Cerchez și pe locotenent-coloneii Schina și Dabija și cu crucea Sf. Vladimir pe căpitanul Blaremberg [49].

Guvernul rus, printr-o scrisoare remisă de agentul Rusiei la București, Zinoviev, mulțumea de asemenea în numele marelui duce Constantin pentru participarea a doi episcopi români la conferința bisericilor catolică, anglicană și ortodoxă de la Bonn, la care s-au dezbătut importante chestiuni de dogmatică religioasă [50]. Asemenea manifestări de bunăvoință interesată din partea Rusiei vor continua în tot timpul evenimentelor complicate din Balcani.

Locul cel mai important în corespondența diplomatică a agenției române îl ocupau însă știrile de politică generală.

Filipescu informa Bucureștii la începutul toamnei anului 1875 că puterile așteptau o întețire a revoltei popoarelor balcanice în primăvara următoare [51]. Se descriau de asemenea eforturile Rusiei pentru a atrage puterile la o intervenție politică. Filipescu dădea ca sigură poziția favorabilă a Austriei

---

[48] Arhiva M.A.E., vol. 267, dosar nr. 2, Petersburg, 1875, fila 167. Telegrama din Petersburg din 11 august 1875.

[49] Loc. cit., fila 169. Telegrama din Petersburg din 6/18 august 1875.

[50] Loc cit., fila 173. Scrisoarea agentului rus la București din 2/14 septembrie 1875.

[51] „Războiul pentru independență", vol. I, partea a II-a, p. 23. Raport din Petersburg din 21 septembrie 1875 (st. v.).

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

şi sublinia bunăvoinţa Franţei, care mai şovăia încă să se despartă cu totul de Anglia. Între Petersburg şi Viena exista o vie activitate diplomatică, cele două capitale trimiţînd zilnic cîte un curier[52]. Filipescu recomanda guvernului să ia măsuri urgente de înarmare pentru ca evenimentele din primăvară să nu surprindă ţara nepregătită. Ştirile din presă confirmau, de asemenea, agravarea situaţiei internaţionale[53]. Guvernul rus începu pregătiri pentru un nou război în Peninsula Balcanică. În Basarabia se făceau concentrări de trupe care primiseră ordinul de a fi pregătite pentru trecerea Dunării[54].

În primăvara anului 1876, rapoartele diplomatice ale agenţiei scoteau în evidenţă o intensificare a activităţii guvernului rus pe lîngă reprezentanţii puterilor străine, în scopul de a obţine adeziunea lor pentru demersuri colective la Constantinopol[55]. Aceleaşi surse subliniau faptul că demersurile nu aveau pe atunci încă succesul scontat de Petersburg.

Pe de altă parte, guvernul român, pentru a evita transformarea teritoriului ţării într-un teatru de război, continua să afirme şi să apere politica sa de neutralitate faţă de conflictul balcanic, respectiva politică devenind obiectul notei circulare adresate de ministrul de externe I. Bălăceanu tuturor agenţiilor diplomatice ale României în străinătate[56].

Agenţia de la Petersburg semnala la Bucureşti faptul că guvernul Rusiei aproba politica de neutralitate a României, considerînd-o ca un sprijin moral pentru populaţiile creştine[57]. Giers, adjunctul ministrului de externe rus, îşi exprima cu acelaşi prilej convingerea că, în cazul unor înfrîngeri ale popoarelor balcanice, România va putea acorda ajutoare materiale şi refugiu reprezentanţilor acestor popoare. Girantul agenţiei de la Petersburg nu se putea angaja la mai mult, însă declară că guvernul român dorea „fierbinte ca înţelegerea dintre puteri şi reformele care au fost cerute Porţii să pună capăt situaţiei actuale". Se ştie că guvernul român, deşi se declarase pentru neutralitate, nu a împiedicat trecerea unor detaşamente de voluntari bulgari care au încercat să sprijine răscoala antiotomană izbucnită în Bulgaria în aprilie 1876, iar opinia publică românească a fost profund indignată de masacrele comise de turci în Bulgaria. Guvernul român a încercat să folosească situaţia dificilă a Imperiului otoman pentru a impune acestuia recunoaşterea de fapt a independenţei României.

---

[52] Se pare că această activitate pregătea viitoarea tranzacţie de la Reichstadt.

[53] „Românul" din 26 octombrie 1875.

[54] Arhiva M.A.E., vol. 267, dosar nr. 2, Petersburg, 1875, fila 180.

[55] „Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, p. 134. Raport din Petersburg din 17 martie 1876 (st. v.).

[56] Op. cit., p. 135—136. Circulara din 19 martie 1876 (st. v.).

[57] Op. cit., p. 152. Raport din Petersburg din 12 mai 1876 (st. v.).

La 16 iunie 1876 st. v., ministrul de externe al României a trimis o notă circulară agenţiilor române din străinătate în care cerea acestora să facă cunoscute în toate capitalele europene cele şapte revendicări pe care guvernul român le formula în faţa guvernului turc în schimbul neutralităţii sale[58]. În anexa la notă se trimitea şi un memoriu al guvernului în care se explicau pe larg cele şapte revendicări[59]. Guvernul român ameninţa că în caz de nesatisfacere a revendicărilor sale îşi va schimba atitudinea de pînă atunci. Momentul acestui demers părea favorabil, deoarece în 18/30 iunie 1876, Serbia şi apoi Muntenegrul au declarat război Turciei. Marile puteri însă au primit cu răceală sau chiar cu ostilitate demersul guvernului român[60].

Girantul agenţiei României de la Petersburg relata astfel poziţia guvernului Rusiei faţă de cele şapte revendicări române: „...Guvernul socoteşte demersul nostru întîrziat sau prea timpuriu, nepotrivit pentru moment din pricina evenimentelor ce au avut loc în Orient şi care fixează prea exclusiv atenţia Europei pentru a se putea exercita vreo altă presiune asupra Turciei decît aceea privitoare la teatrul de război; cele mai multe din punctele expuse în memoriul dumneavoastră sînt drepte şi vor putea afla cîştig de cauză mai tîrziu; ultimul va fi mai greu de obţinut..." [61]

---

[58] Op. cit., p. 192—194.

[59] Op. cit., p. 195—208.

[60] „Tratatul de istorie a României", vol. IV, p. 592.

[61] „Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, p. 268. Telegrama din Petersburg din 6 iulie 1876 (st. v.). Punctul 7 al revendicărilor: fixarea graniţei

În aceeași telegramă E. I. Ghica relata că puterile au ajuns la o înțelegere în vederea unei intervenții „în cazul că lucrurile ar merge prea departe de o parte sau de alta". Poziția guvernului rus a fost mai clar formulată într-un articol din ziarul oficios „Journal de St. Petersbourg" din 7/19 iulie 1876 pe care E. I. Ghica îl semnala la București[62]. Ziarul exprima părerea că România „nu are sorți de izbîndă" în demersurile sale, căci puterile n-ar accepta un lucru asupra căruia nu s-a ajuns la o înțelegere. De asemenea, scria E. I. Ghica, demersul român era întîrziat, deoarece guvernul român a vorbit atît de neutralitate, încît nu mai putea amenința Poarta. Dacă acțiunea guvernului român ar fi avut loc cu o lună mai înainte, ea ar fi putut avea efect. Reprezentantul român enunța și ideea, îndreptățită, că „slabul sprijin pe care l-am primit din partea Rusiei provine... din faptul că guvernul rus se teme de bănuiala puterilor străine". Răspunsurile apropiate în conținut care au sosit la București și din alte capitale ale Europei au întărit convingerea oamenilor politici români că orientarea dată politicii externe a României trebuia schimbată. Trebuiau create condițiile interne și externe în care România să-și poată dobîndi independența pe calea armelor[63].

În vara anului 1876 s-a intensificat ajutorul militar acordat de Rusia Serbiei. Spre Serbia treceau voluntari, arme, echipament militar.

Agenția diplomatică a României de la Petersburg informa guvernul că la sediul agenției se prezentau numeroși supuși ruși care aveau pe pașapoarte mențiunea „mergînd în străinătate" și cereau agenției viza de tranzit peste teritoriul român spre Serbia.

Girantul E. I. Ghica vizase pașapoartele unor medici, însă refuzase viza unor persoane care declaraseră că merg în Serbia pentru a se înrola. El nu știa ce linie de conduită să

între România și Turcia la gurile Dunării, pe talvegul brațului principal al acestui fluviu. Pînă în 1878 granița cu Turcia trecea pe malul românesc, și nu pe talvegul fluviului.

[62] Op. cit., p. 274.

[63] *V. Maciu.* „Condițiile interne ale proclamării independenței României", București, 1955 ; vezi și *N. Adăniloaie.* „Unele probleme privind războiul de independență 1877—1878", în „Studii" nr. 6 din 1957.

adopte, dată fiind neutralitatea României şi cerea instrucţiuni de la Bucureşti[64].

M. Kogălniceanu, ministrul de externe, cerea agenţiei diplomatice a României să vizeze toate paşapoartele de călătorie în Serbia, rămînînd ca autorităţile ţărilor învecinate să hotărască dacă pot sau nu îngădui intrarea pe teritoriul sîrb[65]. Kogălniceanu a răspuns de asemenea afirmativ cererii baronului Stuart, agentul Rusiei la Bucureşti, privitor la trecerea peste teritoriul român a unor ambulanţe sanitare cu destinaţia Serbia[66]. Aceste dovezi de bunăvoinţă se pare însă că nu au fost suficiente pentru a mulţumi autorităţile ruse. Guvernul român a lichidat îndelungatul interimat de la agenţia din Petersburg şi l-a numit în postul de agent diplomatic pe I. Cantacuzino, om politic cunoscător al afacerilor ruse.

Acesta a intrat în funcţiune la 24 august 1876 st. n.[67] A doua zi după sosirea sa la Petersburg, noul agent al României a fost primit „cu multă amabilitate" de Gorceakov, însă tema principală a discuţiei a constituit-o trecerea supuşilor ruşi pe teritoriul României spre Serbia[68]. Cantacuzino relata că guvernul rus şi „opinia publică" rusă manifestau o mare iritare împotriva guvernului român din cauza atitudinii acestuia în conflictele survenite la graniţă între supuşii ruşi şi funcţionarii români. Cantacuzino i-a dat lui Gorceakov toate explicaţiile posibile şi recomanda guvernului român „să închidă ochii la nevoie". Aceste chestiuni erau dificile şi nu se puteau rezolva atît de uşor, dacă se avea în vedere numărul mare de supuşi ruşi care cereau să treacă prin România, mulţi dintre ei fără nici o viză.

Evenimentele care se desfăşurau în Balcani arătau că un nou război turco-rus se apropia. Alexandru al II-lea şi guvernul rus ajunseseră la concluzia că războiul devenise inevitabil şi orientau politica rusă spre pregătirea sub toate aspectele a acestui război. Printre problemele importante care trebuiau rezolvate era şi aceea a trecerii trupelor ruse peste teritoriul României. Desigur că o problemă atît de importantă nu putea fi rezolvată decît prin tratative directe, la nivel guvernamental.

---

[64] „Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a. p. 263. Telegrama din Petersburg din 4 iulie 1876 (st. v.).

[65] Op. cit., p. 267. Telegrama din Bucureşti din 6 iulie 1876 (st. v.).

[66] Op. cit., p. 309—310. Telegrama din Petersburg din 2 august 1876 (st. v.).

[67] Arhiva M.A.E., dosar nr. 21, 1876, fila 218.

[68] „Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, p. 323. Telegrama din Petersburg din 16 august 1876 (st. v.).

La 24 august 1876 st. v., ministrul de externe al României anunţa toate agenţiile din străinătate că guvernul a hotărît trimiterea unei deputăţii la Livadia „pentru a complimenta în numele principelui nostru pe M. S. Împăratul Rusiei"[69].

Pentru a fi informat asupra importantelor hotărîri pe care le luase guvernul român, agentul de la Petersburg a fost chemat la Bucureşti.

Delegaţia română, condusă de primul ministru I. C. Brătianu, a sosit la Ialta la 11 octombrie 1876 st. n., fiind întîmpinată de către cancelarul Gorceakov. La 12 octombrie delegaţia română a fost primită de ţar[70]. În timpul discuţiilor din Crimeea s-a ajuns la un acord de principiu asupra trecerii trupelor ruse pe teritoriul României, trecere ce urma a fi reglementată printr-o convenţie specială[71]. Trebuie menţionat însă faptul că guvernul român nu adoptase încă o atitudine netă în favoarea războiului, sperînd încă în respectarea neutralităţii sale.

Rusia era ferm hotărîtă să acţioneze pe calea armelor. Într-o telegramă de la Petersburg, citînd „Le Journal de St. Petersbourg" din 31 octombrie 1876, agenţia română îl informa pe principele Carol că ţarul a pronunţat la Moscova un important discurs[72] în care Alexandru al II-lea a arătat că Rusia a făcut eforturi pentru a se asigura pacea în Balcani şi drepturile popoarelor creştine. Dacă conferinţa de la Constantinopol a reprezentanţilor marilor puteri nu va ajunge la nici un rezultat, Rusia va acţiona singură. Într-adevăr, conferinţa reprezentanţilor puterilor de la Constantinopol din decembrie 1876—ianuarie 1877 n-a ajuns la nici un rezultat, guvernul otoman refuzînd să accepte propunerile de reforme[73]. În aceste condiţii, Rusia putea să declanşeze războiul împotriva Turciei, fără a se teme de o eventuală intervenţie din partea unor puteri europene. Evenimentele internaţionale au avut o puternică influenţă asupra politicii externe a României. În toamna anului 1876, la Bucureşti s-a ajuns la un acord asupra principiilor ce trebuiau să stea la baza convenţiei româno-ruse. În opinia publică se formase un puternic curent pentru colaborarea cu Rusia în vederea cuceririi independenţei. În primăvara anului 1877 acţiunile politice ale României s-au concretizat prin semnarea convenţiei româno-ruse din 4/16 aprilie 1877 de către ministrul de externe Kogălniceanu şi de baronul Stuart, agentul Rusiei la Bucureşti[74]. La 12/24 aprilie 1877 Rusia a declarat război Turciei, iar trupele ruseşti au intrat pe teritoriul României. Poarta a răspuns prin bombardarea oraşelor de pe malul românesc al Dunării. La 29 aprilie/11 mai 1877 s-a constatat starea de război a ţării noastre cu Poarta, iar la 9/21 mai 1877 s-a proclamat independenţa de stat a României. Aceste hotărîri au avut o importanţă istorică covîrşitoare pentru destinele poporului român, răspunzînd năzuinţei sale seculare către libertate şi independenţă. Guvernul ţării, sprijinit de întregul popor, era hotărît să impună Turciei prin forţa armelor independenţa României şi să acţioneze în direcţia recunoaşterii acesteia de către puterile europene[75]. În perioada războiului de independenţă şi după aceea, agenţia României la Petersburg a informat guvernul român într-o serie de chestiuni ale relaţiilor româno-ruse, problemele cele mai importante fiind soluţionate, ca şi pînă atunci, prin tratative directe la Bucureşti sau la cartierul general al armatei ruse şi armatei române.

---

[69] Op. cit., p. 331.

[70] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 21, 1876. Telegrama către principele Carol din 11 şi 12 octombrie 1876.

[71] „Tratatul de istorie a României", vol. IV, p. 595.

[72] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 24, 1876.

În postul de la Petersburg a fost numit în aprilie 1877 generalul I. Ghica, care pînă atunci îndeplinise misiunea de agent diplomatic la Constantinopol. La 29 aprilie 1877 st. v., generalul Ghica a fost invitat la Gorceakov, care l-a încredinţat pe reprezentantul român că guvernul rus nu poate trece peste suma de 4 000 000 de franci pe care a avansat-o României și că Rusia este împotriva intrării României în război [76]. Mai tîrziu au fost soluționate atît problemele cooperării militare româno-ruse, cît și probleme de ordin financiar [77]. După cum se știe, armata română a luptat cu multă dîrzenie pe cîmpul de luptă din Bulgaria, iar meritele ei au fost recunoscute de toți conducătorii militari ai Rusiei. Prin sîngele vărsat pe cîmpiile din nordul Bulgariei, prin uriașul efort de război, poporul român a consacrat independența sa națională, proclamată la 9 mai 1877. La sfîrșitul anului 1877 și începutul anului 1878 operațiile militare în Bulgaria se apropiau de sfîrșit. După căderea Plevnei armata rusă își îndreptase direcția principală a ofensivei înspre Sofia și Adrianopol, iar armatei române îi revenise misiunea de a zdrobi trupele turcești din nord-vestul Bulgariei. Armatele ruse au eliberat Sofia, Filipopol, iar la 8/20 ianuarie 1878 au ocupat Adrianopol. Pînă la Constantinopol mai rămînea o mică distanță. Turcia a fost nevoită să semneze armistițiul la 19/31 ianuarie 1878. O parte a prevederilor teritoriale ce urmau a fi incluse în tratatul de pace ruso-turc priveau și țara noastră. Generalul Ghica anunța guvernul român că Rusia revendica județele din sudul Basarabiei și oferea României Dobrogea [78], care de fapt era un străvechi teritoriu românesc. Generalul Ignatiev urma să sosească la București pentru a anunța aceasta principelui Carol și guvernului. Guvernul român era informat că această prevedere fusese stabilită încă în convenția de la Reichstadt dintre Rusia și Austro-Ungaria în 1876.

---

[73] *V. Maciu*, „România şi conferinţa de la Constantinopol din decembrie 1876—ianuarie 1877", în „Analele Universităţii «C. I. Parhon»", istorie, nr. 9, 1957.

[74] „Tratatul de istorie a României", vol. IV, p. 600.

[75] În tema articolului prezent nu intră tratarea desfăşurării războiului de independenţă, a păcii de la San-Stefano şi Berlin. În aceste chestiuni vezi *V. Maciu* şi *N. Adăniloaie* „Războiul pentru cucerirea independenţei României"; „Tratatul de istorie a României", vol. IV, p. 586—639, precum şi Bibliografia războiului, ibid., p. 639—642.

Kogălniceanu declară că guvernul român se opune cererii guvernului rus, bazîndu-se pe articolul doi al Convenției din 4 aprilie și pe faptul că județele din sudul Basarabiei

---

[76] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 32, 1877. Telegrama din Petersburg din 29 aprilie/11 mai 1877. „Sa Majesté m'a chargé de vous faire savoir que la Russie ne tient pas à la cooperation de la Roumanie et qu'elle ne l'y engage pas. Si malgré cela le Gouvernement roumain se décide faire guerre contre Turquie et ordoner armée roumaine passer Danube, Roumanie n'a qu'à pourvoir aux frais et dépense de la campagne entreprise. Gortchacov a ajouté que pour raisons stratégiques toute troupe roumaine qui franchirait le Danube passerait de fait sous le Commandement opération".

[77] Loc. cit., dosar nr. 17, 1878. Misiunea lui Ion Ghica la Petersburg.

[78] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 17, 1878. Telegrama trimisă de Kogălniceanu lui Bălăceanu la 29 ianuarie 1878 (st. v.).

„ne-au fost atribuite în 1856 de către puterile garante și ca atare numai ele ni le pot lua".

Generalul Ignatiev a sosit la București cu o scrisoare a țarului către domnitor și cu o scrisoare a lui Gorceakov către ministrul de externe Kogălniceanu [79]. Trimisul rus a pus chestiunea retrocedării Basarabiei pînă la brațul Chilia, propunînd României Dobrogea și gurile Dunării. La această cerere domnitorul Carol și guvernul român au răspuns că nu pot accepta „retrocedarea unui teritoriu care ne-a fost dat de către puteri și aparține acelorași puteri, a se pronunța asupra unei chestiuni pe care noi o considerăm nu numai națională, ci de asemenea ca eminamente europeană".

După cum se știe, în această chestiune Rusia a obținut cîștig de cauză la Congresul de la Berlin. Agentul Rusiei la București, baronul Stuart, s-a adresat guvernului român printr-o notă la 11/23 august 1878, interesîndu-se în ce mod dorește guvernul român să execute tratatul de la Berlin, care intrase în vigoare prin schimbarea instrumentelor de ratificare între semnatari [80].

În nota sa, baronul Stuart propunea ca mod de lucru sistemul aplicat în 1857, cînd județele din sudul Basarabiei au fost transferate Moldovei. Agentul rus sublinia importanța acestei chestiuni pentru dezvoltarea relațiilor viitoare dintre cele două țări.

În nota de răspuns a Ministerului de Externe al României adresată baronului Stuart [81] se arată că, deși hotărîrile tratatului de la Berlin privitoare la România diferă de ceea ce spera guvernul român, acesta este hotărît să execute loial clauzele tratatului. Guvernului rus i-a fost suficientă această asigurare pentru a trece în practică la recunoașterea independenței României. O dată cu aceasta se punea problema ridicării reciproce a agențiilor diplomatice ale celor două țări la rangul de legații și a schimbului reciproc de diplomați în rang de miniștri.

La 27 septembrie/3 octombrie 1878, baronul Stuart transmitea Ministerului de Externe al României traducerea scrisorilor de acreditare prin care împăratul Alexandru al II-lea îl numea ministru rezident pe lîngă „Alteţa Sa Regală, Monseniorul Prinţ Carol I al României". Baronul Stuart solicita fixarea datei audienţei de prezentare în faţa domnitorului Carol, spre a remite în original scrisorile sale de acreditare.

---

[79] Ibid. Telegrama trimisă de Kogălniceanu lui Bălăceanu la 5 februarie 1878 (st. v.).

[80] Loc. cit., dosar nr. 45, 1878. Copia notei baronului Stuart din 11/23 august 1878.

[81] Loc. cit., dosar nr. 49, 1878. Nota M.A.E. al României către baronul Stuart din 25 august/6 septembrie 1878.

Baronul Stuart, ministrul rezident al Rusiei, a fost primit în audienţă oficială la 15 octombrie 1878 st. v. de către domnitorul României la palatul din Bucureşti[82]. În discursul rostit cu acest prilej de principele Carol, acesta evidenţia colaborarea militară româno-rusă şi asigura pe reprezentantul Rusiei de dorinţa României de a întreţine „relaţii de bună armonie şi prietenie cordială" între cele două ţări. În noiembrie 1878, România a intrat în posesiunea Dobrogii şi a gurilor Dunării.

La 29 noiembrie 1878, generalul I. Ghica a fost primit în audienţă de împăratul Alexandru al II-lea în calitate de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Petersburg[83]. O dată cu aceasta reprezentanţele diplomatice ale celor două ţări se ridicau la rangul de legaţii, marcînd astfel situaţia nouă dobîndită de România pe plan european.

GH CAZAN

---

[82] Arhiva M.A.E., dosar nr. 16, S1, Reprezentanţi străini.

[83] Loc. cit., vol. 267, dosar nr. 21, Petersburg, 1878, fila 258. Telegrama din Petersburg sosită la 1 decembrie 1878.

BERLIN

Antecedentele legăturilor diplomatice româno-germane

Relaţiile diplomatice dintre România şi Germania nu au o existenţă prea îndepărtată datorită faptului că ambele popoare au izbutit să-şi realizeze unitatea politică abia în a doua jumătate a secolului trecut. Dar legături culturale între ţările române şi unele state germane au existat încă cu mult înaintea stabilirii relaţiilor politice. Să ne amintim astfel că la 1714 Dimitrie Cantemir a fost membru al Academiei din Berlin. La cererea acestei academii, învăţatul domnitor moldovean avea să scrie atît „Istoria Imperiului otoman", cît şi „Descriptio Moldaviae". Pentru cunoaşterea limbii şi literaturii germane, transilvăneanul I. Molnar-Piuariu a întocmit, la 1788, un manual germano-român : „Deutsche-Wallachische Sprachlehre", iar Budai-Deleanu un dicţionar germano-român.

O dată cu începutul secolului al XIX-lea, influenţa culturii germane — şi în special a literaturii — se face tot mai simţită în ţările române, lucru marcat în prima perioadă de apariţia unor traduceri şi adaptări din literatura germană. Dinicu Golescu în „Însemnarea călătoriei" sale este puternic impresionat de cele văzute în Austria şi Germania, Gh. Lazăr cunoaşte filozofia lui Kant, iar Eliade Rădulescu va fi influenţat de sistemul filozofic al lui Hegel, pe care încearcă să-l expună succint în „Echilibrul între antiteze". Iancu Văcărescu a tradus „Grădinarul orb" de Kotzebue, Hrisoverghi şi Cîmpineanu au tradus „Don Carlos" şi „Hoţii" de Schiller, iar Gavril Munteanu a tradus, la 1842, din Goethe „Suferinţele tînărului Werther". În baladele lui Dimitrie Bolintineanu se resimte influenţa lui Uhland şi Bürger, iar Alexandru Odobescu îşi elaborează celebrul său „Pseudokineghetikos" în genul lui „Laocoon" de Lessing [1].

Mulţi tineri români proveniţi din rîndurile boierimii sau ale burgheziei şi-au făcut studiile la universităţile germane. Printre aceştia se numără : M. Kogălniceanu, Titu Maiorescu,

---

[1] *Dr. I. Haşeganu.* „Legăturile noastre culturale cu Franţa şi cu Germania", Braşov, 1943, p. 22—23.

P. P. Carp, T. Rosetti, V. Pogor ş.a. La îndemnul profesorilor săi, M. Kogălniceanu a scris unul dintre primele studii în limba germană despre limba şi literatura românească: „Roumänische oder wallachische Sprache und Literatur". Referindu-se la profesorii săi din Berlin, Mihail Kogălniceanu, într-un discurs de recepţie rostit la Academie spre sfîrşitul vieţii sale, declara următoarele: „Mulţumită contactului meu cu atîţia bărbaţi însemnaţi ai Germaniei am avut fericita ocazie şi putinţa de a-mi îmbogăţi mintea cu ideile reformatrice ce atunci inspirau înaltele inteligenţe ale Germaniei". Dragostea mea „pentru patria română şi spiritul liberal care m-a însufleţit în toate actele vieţii mele", le datoresc Universităţii din Berlin, care mi-a devenit un exemplu prin dragostea ei „pentru patria germană" [2].

Promotorii Junimii, aproape toţi făcîndu-şi studiile în Germania, vor căuta să întroneze după întoarcerea în ţară spiritul critic în literatura românească. Ei vor milita — după exemplul german — pentru revizuirea valorilor spirituale, pentru introducerea unui simţ al proporţiilor şi o cunoaştere a realităţilor româneşti [3]. Preocuparea pentru fondul şi forma operelor literare, critica exagerărilor şi a verbalismului gol vor avea un efect salutar în dezvoltarea ulterioară a literaturii româneşti.

★

După cum am menţionat la început, relaţiile diplomatice româno-germane au luat fiinţă în a doua jumătate a secolului trecut, pentru că atît România cît şi Germania şi-au făurit unitatea naţională mai tîrziu ca alte ţări. Dar stabilirea acestor relaţii pe bază de reciprocitate a fost întîrziată şi de faptul că Principatele Române au avut de suportat pînă la 1877 suzeranitatea Porţii otomane. Unitatea Germaniei s-a făcut în jurul Prusiei, şi aceasta din urmă, ca stat suveran, întreţinea relaţii politice cu Imperiul otoman şi cu celelalte ţări europene independente cu mult înainte de unificarea statelor germane. Pe baza înţelegerii cu Poarta otomană, Prusia — urmînd exemplul Rusiei şi Austriei — şi-a numit consuli la Bucureşti şi Iaşi încă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, pentru a proteja interesele supuşilor germani din Principatele Române. Or, principatelor nu li s-a îngăduit să se bucure de dreptul reciprocităţii.

---

[2] *Mihail Kogălniceanu.* „Profesie de credinţă". Antologie, prefaţă şi note de Geo Şerban. Text stabilit de Dan Simionescu, Bucureşti, Editura Tineretului, p. 157—158.

[3] *Dr. I. Haşeganu,* op. cit., p. 25.

În timpul revoluţiei din 1848, guvernul provizoriu din Bucureşti a considerat necesar să trimită în Franţa şi Germania — ţări ce fuseseră antrenate în vîrtejul revoluţiei — doi agenţi diplomatici pentru a apăra acolo cauza Principatelor Române. Astfel, în iulie 1848, A. G. Golescu-Negru a fost trimis ca agent la Paris, iar Ioan Maiorescu a fost acreditat pe lîngă guvernul şi parlamentul german din Frankfurt. În scrisoarea de împuternicire pe care conducerea revoluţiei din Ţara Românească i-a înmînat-o lui Ioan Maiorescu se preciza că acesta este acreditat „în calitate de agent pe lîngă onorabila Dietă germanică", fiind autorizat „de a trata şi de a lua angajamente în numele său şi al ţării" [4].

Plecat la 28 iulie din Bucureşti, Ioan Maiorescu a ajuns — trecînd prin Sibiu, Braşov, Budapesta (unde a fost urmărit şi arestat cîteva zile) şi Viena — la Frankfurt la 23 august 1848. Ca diplomat I. Maiorescu s-a bucurat de o bună primire din partea oficialităţilor germane şi totodată el a depus, timp de trei luni, o activitate intensă spre a convinge guvernul şi Dieta din Frankfurt să intervină în mod energic în sprijinul Principatelor Române. La 9 septembrie, „Gazeta de Transilvania" scria că agentul Ţării Româneşti fusese primit la Frankfurt „în calitate diplomatică" şi „creditiva i se citi în parlament, unde i se dete şi şedere pe băncile diplomaţilor" [5]. În adevăr, imediat după sosire, I. Maiorescu i-a cerut audienţă baronului Gagern, preşedintele parlamentului din Frankfurt şi viitor preşedinte al Ministerului Naţional, căruia i-a prezentat scrisoarea de acreditare. La 26 august/7 septembrie preşedintele Gagern a citit în parlament scrisoarea agentului diplomatic al Ţării Româneşti şi a propus ca ea să fie dată Ministrului de Externe german, lucru ce s-a aprobat de către deputaţi. Dar guvernul german a căzut, şi I. Maiorescu aştepta cu nerăbdare să se formeze noul guvern, cu care să intre în legătură [6].

---

[4] *N. Bănescu şi V. Mihăilescu.* „Ioan Maiorescu, scriere comemorativă cu prilejul centenarului naşterii lui 1811—1911", Bucureşti, 1912, p. 185—186.

[5] *Dan Berindei.* „Din începuturile diplomaţiei româneşti moderne", Bucureşti, Editura politică, 1965, p. 65.

Din Frankfurt, I. Maiorescu a purtat o corespondenţă intensă cu A. G. Golescu, agentul Ţării Româneşti de la Paris, atît pentru a se pune de acord asupra întocmirii unor memorii similare către cele două guverne, cît şi în privinţa folosirii celor mai eficiente căi diplomatice. Astfel, la 6 septembrie, el expunea lui A. G. Golescu principiile după care se va călăuzi în activitatea diplomatică la Frankfurt: „a) A lucra ca mai întîi de toate să asigurăm existenţa principatelor, aşadar cauza Moldovei nu se poate despărţi de a noastră; b) Pe lîngă acest punct principal, a familiariza pe oameni şi cu ideea unei Românii întregi". Pînă se va forma un minister stabil, accentua I. Maiorescu, „lucrez însă cu deputaţii şi popularizez cauza noastră" [7].

Într-o altă scrisoare I. Maiorescu îl informa pe agentul Ţării Româneşti de pe lîngă cabinetul francez că la Frankfurt şi pretutindeni în Germania e revoluţie, că „puterea centrală a unitei Germanii" nu-i constituită şi nici recunoscută [8]. Ministrul de externe german, Schmerling, continuă Maiorescu, „m-a încredinţat că... s-a dezbătut cauza noastră în minister şi că este o unanimitate... şi în parlament că să nu se lase principatele pradă Rusiei, ci cît mai curînd să intervină Germania în cauza noastră" [9]. La 12 septembrie I. Maiorescu s-a dus din nou la baronul Gagern şi, pentru a-l cointeresa să sprijine pe români, i-a sugerat o eventuală unificare a Moldovei, Ţării Româneşti, Transilvaniei şi Bucovinei, care toate să formeze „un singur regat România, să se denumească un prinţ austriac, să stea regatul sub protecţiunea Germaniei" [10]. Maiorescu a fost apoi în audienţă la arhiducele Ioan, vicarul imperiului (fratele împăratului Francisc I al Austriei), apoi din nou la Schmerling şi, pretutindeni, căuta să-şi convingă interlocutorii că formarea acestui regat românesc, fiind un element de stabilitate, ar aduce „foloase mari pentru toată Europa, pentru chestiunea orientală şi pentru Germania în special" [11].

---

[6] *N. Bănescu* şi *V. Mihăilescu*, op. cit., p. 205—206.

[7] Op. cit., p. 206—207.

[8] Op. cit., p. 208—209.

[9] Op. cit., p. 210.

[10] Op. cit., p. 211 şi 213.

El insista ca Germania să trimită de urgenţă ambasadori la Constantinopol şi Petersburg, care să apere interesele românilor; sugera lui A. G. Golescu să propună guvernului francez, eventual şi celui englez, să intervină, de asemenea, pentru salvgardarea drepturilor principatelor.

La 17 septembrie şi la 4 noiembrie I. Maiorescu a prezentat ministerului Germaniei memorii ample privind situaţia politică a provinciilor româneşti, numărul locuitorilor şi dorinţa lor de unitate, libertate şi independenţă naţională. Ambele memorii sînt semnate de I. Maiorescu cu menţiunea: „Plenipotentul Principatelor Danubiene" [12]. Pledînd pentru formarea regatului României „sub protecţiunea Germaniei", Maiorescu urmărea în primul rînd realizarea unităţii naţionale a poporului român, convins fiind că, odată statul unitar creat, împrejurări viitoare aveau să înlesnească înlăturarea protecţiunii, care, oricum, nu putea fi mai apăsătoare decît cea a imperiilor absolutiste limitrofe [13].

După înăbuşirea revoluţiei din Ţara Românească de către trupele intervenţioniste otomane şi ruseşti, I. Maiorescu şi-a continuat activitatea diplomatică la Frankfurt încă trei luni, străduindu-se, împreună cu A. G. Golescu-Negru, să provoace o conferinţă franco-anglo-germană [14] în privinţa organizării viitoare a principatelor. Promisiuni a primit multe, dar un sprijin eficient pentru principate n-a putut obţine I. Maiorescu.

Este evident că prin activitatea sa Maiorescu a trezit un viu interes la miniştrii şi parlamentarii din Frankfurt, iar deputaţii germani au făcut mai multe interpelări în parlament cerînd guvernului să intervină pe cale diplomatică în apărarea românilor, dar practic nu s-a putut realiza nimic.

De altfel, puterea centrală a Germaniei, de la Frankfurt, neavînd o forţă armată proprie, nu s-a putut impune nici Prusiei, nici Austriei şi n-a fost recunoscută nici de celelalte state [15]. În decembrie 1848, I. Maiorescu, ajungînd la concluzia

---

[11] Op. cit., p. 213, 214—215.

[12] Op. cit., p. 387—400.

[13] Vezi *Dan Berindei*, op. cit., p. 66—67.

[14] Vezi op. cit., p. 82.

[15] *N. Bănescu* şi *V. Mihăilescu*, op. cit., p. 262.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

că nu se poate sprijini pe o Germanie centrală iluzorie a cărei putere nu era nici măcar temporară, a părăsit Frankfurtul, îndreptîndu-se spre Viena, spre a încerca să găsească acolo un ajutor pentru cauza Principatelor Române [16].

Peste un deceniu, cînd problema principatelor a devenit o problemă europeană, Prusia a sprijinit dorința de unire națională a românilor urmărind, totodată, prin poziția sa — ca și Sardinia, de altfel —, să trezească interesul celorlalte puteri pentru cauza unității Germaniei. Atît la Congresul de la Paris din 1856, cît și la conferința ce a avut loc tot acolo peste doi ani, atitudinea reprezentanților Prusiei — alături de ai Franței, Rusiei și Sardiniei — a fost favorabilă unirii principatelor.

După îndoita alegere a lui Al. I. Cuza, unele personalități politice românești au fost trimise în capitalele europene pentru a obține adeziunea marilor puteri în privința alegerii domnitorului Unirii. La Berlin a fost trimis Ludovic Steege, iar apoi Ștefan Golescu [17]. În martie 1859, Ștefan Golescu raporta, cu satisfacție, din Berlin că baronul Schleinitz, ministru de externe al Prusiei, îi declarase că „dubla alegere a prințului Cuza va fi sprijinită... de guvernul său, pentru că Prusia trebuie să țină seama de dorințele exprimate de două ori de către populațiile românești" [18].

Deși statul național român se formase la 1859, iar Prusia fusese favorabilă constituirii acestuia, ea n-a acceptat totuși — pentru a nu indispune Poarta otomană — ca un reprezentant al României să fie acreditat la Berlin în calitate de agent diplomatic. În iulie 1868, cînd necesitatea de a încheia o convenție între România și „Confederația Germaniei de nord" pentru introducerea unui schimb poștal direct între ambele țări s-a făcut simțită, convenția respectivă a fost semnată nu de reprezentanți diplomatici sau de miniștri, ci de reprezentanți ai administrației poștei din cele două state. Convenția poștală, semnată de Ioan I. Fălcoianu și de Philipsborn (din partea Germaniei), a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1869 [19].

Cu toate acestea, necesitățile au impus ca după înființarea agenţiei diplomatice a României la Viena, la 24 decembrie 1868, agenţii români din această capitală să fie acreditaţi în primii ani şi pe lîngă curţile din Berlin şi Petersburg[20]. Cînd Ministerul de Externe le transmitea o anumită misiune de îndeplinit, agenţii diplomatici se deplasau la Berlin ori la Petersburg, iar după terminarea misiunii se întorceau la Viena[21]. Primul agent diplomatic român acreditat în cele trei capitale a fost Ludovic Steege, care a funcţionat în această calitate pînă în februarie 1871, iar din martie titularul agenţiei din Viena a devenit P. P. Carp. La 3 noiembrie 1870 L. Steege, agentul României la Viena, scria Ministerului de Externe că, „fiind obligat a merge din cînd în cînd la Berlin şi girantul agenţiei avînd nevoie în timpul absenţei de a se servi de cifru", este absolut necesar ca ministerul să-i trimită încă un exemplar din noul dicţionar cifrat[22].

---

[16] Op. cit., p. 233 și 256—257.

[17] *Dan Berindei*, op. cit., p. 144.

[18] *Virgil Cîndea*. „Unirea Principatelor și ecoul ei internațional", în „Lumea" nr. 4 din 1966.

[19] *F. C. Nano*. „Condica tratatelor și a altor legăminte ale României 1354—1937", vol. I, București, 1938, p. 180—181.

După înfăptuirea unităţii naţionale a Germaniei — deşi domnitorul Carol, rudă cu împăratul Wilhelm, era şi omul de încredere al oficialităţilor berlineze —, relaţiile politice cu România au cunoscut, timp de un deceniu, o evoluţie sinuoasă, fiind uneori amiabile, alteori chiar foarte încordate, în funcţie de interesele guvernanţilor şi capitaliştilor germani. Afacerea Strousberg — cu falimentul şi urmările dezastruoase pentru economia României —, afacere în care au fost implicaţi, pe lîngă alţii, atît Carol de Hohenzollern, cît şi cancelarul Bismarck, a grevat mulţi ani asupra relaţiilor româno-germane. Războiul franco-prusac şi simpatiile României pentru Franţa au încordat, de asemenea, vremelnic relaţiile politice româno-germane.

În aprilie 1871, fruntaşul conservator P. P. Carp, care în acel timp era agent diplomatic la Viena, a fost trimis la Berlin pentru a încerca să atenueze încordarea dintre Germania şi România, încordare ce fusese agravată şi de incidentul din sala „Slătineanu", unde la 11 martie, consulul german din Bucureşti, Ioseph Maria von Radowitz, dînd un banchet în onoarea împăratului Wilhelm, victorios în războiul cu Franţa, manifestanţii au asediat sala spărgînd geamurile cu pietre.

---

[20] *N. D. Popescu.* „Schiţă istorică relativă la înfiinţarea şi organizarea Ministerului Afacerilor Străine", 1890, p. 246.

[21] *N. Iorga.* „Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866—1880)", Bucureşti, 1938, ed. a II-a, p. 82—84.

[22] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 53.

În timpul convorbirilor cu P. P. Carp, Bismarck i-a reproşat agentului român „atitudinea poporului român în timpul războiului franco-prusac", „atacurile duşmănoase" ale presei noastre şi „nenorocitul incident" din sala „Slătineanu". Carp i-a replicat cancelarului că simpatia României pentru Franţa nu implică ură contra Germaniei şi că atacurile violente din presă şi manifestaţiile desfăşurate în ţară contra Prusiei trebuie socotite ca manevre de politică internă ale partidului liberal. Bismarck, adăugînd că Prusia va uza de represalii trecînd de partea inamicilor României, a precizat că „Rusia şi Turcia doresc separaţia şi, dacă ocazia se iveşte, le va ajuta la pregătirea unei schimbări"[23]. Agentul român a căutat apoi să-l convingă pe rigidul cancelar german că separaţia principatelor nu are nici o raţiune, că poporul român n-o doreşte. Pentru a tempera atitudinea duşmănoasă a lui Bismarck, Carp — raportînd, la 20 aprilie, Ministerului de Externe al României această convorbire — cerea să se găsească un aranjament în chestiunea Strousberg, menit să influenţeze favorabil asupra situaţiei şi reputaţiei ţării noastre în afară.

În alte rapoarte, Carp opina că, pentru a evita presiunile lui Bismarck, conservatorii trebuie să cîştige alegerile cu orice preţ[24]. La 25 aprilie, Carp raporta lui Gh. Costaforu, ministrul de externe, că a discutat şi cu împăratul Germaniei situaţia politică a României, şi Wilhelm, spre deosebire de Bismarck, ne este mai favorabil. Agentul nostru sublinia, totodată, că împăratul „a insistat asupra pericolului ce-l oferă elementele roşii", care-şi întind rădăcinile în toată Europa şi a căror sămînţă trebuie înăbuşită de la naştere[25]. Comportarea împăratului a şters oarecum impresia penibilă produsă asupra lui Carp de bruscheţa cancelarului[26].

Înfiinţarea agenţiei diplomatice române la Berlin

În ianuarie 1872 ministrul de externe, Gh. Costaforu, scria lui P. P. Carp, că, aşa cum s-a prevăzut în buget, comisariatul pentru drumurile de fier (format din reprezentanţii guvernului român — T. Rosetti şi Ludovic Steege — însărcinaţi cu rezolvarea „afacerii Strousberg") avînd reşedinţa la Berlin va deveni o agenţie diplomatică. Costaforu îşi exprimă încrederea că agentul român va servi ţara ca şi în trecut. Nu-i trimite încă scrisorile de acreditare, aşteptînd ca afacerea Strousberg să fie definitiv reglementată şi ca relaţiile cu Germania să devină cordiale. Deocamdată va fi numit un secretar la Berlin[27]. Peste trei luni, Petre Mavrogheni, ministrul de finanţe, venit în misiune specială la Berlin, anunţa pe Lascăr Catargiu că, discutînd cu Bismarck, a aplanat toate neînţelegerile. Mavrogheni îl mai informa pe primul ministru că Germania a acceptat numirea noului agent român la Berlin cu acelaşi titlu ca şi cel de la Viena şi că Radowitz a primit ordin să se întoarcă în Bucureşti[28]. Bismarck promitea totodată să sprijine România la Constantinopol faţă de pretenţiile Porţii otomane.

---

[23] Loc. cit., filele 61—62.
[24] Loc. cit., fila 67.
[25] Loc. cit., fila 71.
[26] Loc. cit., fila 72.

Astfel, la 6 mai 1872 lua fiinţă prima reprezentanţă diplomatică a României la Berlin, fiind, în ordinea înfiinţării, a cincea agenţie după cele de la Constantinopol, Paris, Belgrad şi Viena. Pînă la 24 martie 1874, agentul diplomatic din Berlin era acreditat şi pe lîngă curtea Rusiei ; de la această dată, înfiinţîndu-se agenţie şi la Petersburg, agentul României la Berlin reprezenta ţara numai pe lîngă guvernul Germaniei[29]. Dar, din cauza dependenţei României faţă de Imperiul otoman, agenţia diplomatică de la Berlin — ca şi cea de la Viena — nu avea un caracter oficial, ci oficios. La 13 mai, Gh. Costaforu, numindu-l pe Theodor Rosetti[30] primul agent diplomatic la Berlin, îi trimite — prin intermediul lui P. P. Carp de la Viena — „o scrisoare de creanţă" adresată cancelarului Bismarck[31].

La 23 iunie 1872, T. Rosetti trimite din Berlin primul raport confidenţial către ministrul de externe, în care se plînge de felul cum a fost primit de guvernul german. Prezentîndu-se la subsecretarul de stat, Thile, care-i ținea locul lui Bismarck (plecat în concediu), acesta, nu i-a primit scrisoarea de acreditare pe motiv că titlul de agent diplomatic, nefiind recunoscut în relațiile cu Poarta otomană, poate să creeze susceptibilități guvernului turc. Un alt motiv al refuzului era că România nu va fi admisă să aibă un agent la Berlin decît pentru afaceri bine precizate și nu un „agent acreditat în general pentru toate afacerile eventuale" ; or, cum scrisoarea de acreditare nu specifica afacerile în mod precis, subsecretarul de stat pretexta că nu o poate primi. T. Rosetti, arătîndu-și surprinderea că aceste probleme n-au fost reglementate între Mavrogheni și Bismarck, cerea ca guvernul român să intervină direct la cancelarul german pentru a soluționa favorabil lucrurile [32].

---

[27] Loc. cit., filele 81—82.

[28] Loc. cit., fila 86.

[29] *N. D. Popescu*, op. cit., p. 247—248.

[30] T. Rosetti era unul dintre fruntaşii grupării conservatorilor junimişti, alături de T. Maiorescu şi de P. P. Carp. În 1875 va deveni ministru al lucrărilor publice, iar în 1888 preşedinte al Consiliului de Miniştri.

[31] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 88.

La 16 septembrie Ministerul de Externe îl autorizează pe T. Rosetti să prezinte scrisoarea de acreditare locțiitorului lui Bismarck dacă cancelarul nu este la Berlin. În aceeași scrisoare T. Rosetti este rugat de Costaforu să meargă la Bleichröder, să ceară informații privind data cînd societatea acționarilor căilor ferate emite „obligațiuni de prioritate" și să comunice telegrafic aceste informații la București [33]. Spre sfîrșitul lunii septembrie, agentul român de la Berlin a izbutit să remită scrisoarea de acreditare noului locțiitor al lui Bismarck, care, deși se purtase rezervat și ridicase la început aceleași obiecții ca și înaintașul său, i-a primit totuși scrisoarea în numele cancelarului [34].

În luna următoare, agentul diplomatic de la Berlin comunica guvernului român cîteva informații luate din surse sigure în legătură cu intențiile Porții și ale Austriei privind planul de federalizare a Imperiului otoman, plan ce prevedea „o încorporare militară și politică după tipul Germaniei", România pierzîndu-și individualitatea ca stat [35]. Într-o altă telegramă, T. Rosetti anunța îngrijorat de la Berlin că lumea de acolo „se preocupă de o acțiune serioasă contra noastră" sub pretextul „relaţiilor cu Poarta" [36]. După cum se ştie, planul de federalizare, care urmărea întărirea Imperiului otoman, a căzut datorită opoziţiei categorice a Rusiei şi Franţei (România nici nu fusese consultată).

---

[32] Loc. cit., filele 90—91. Este semnificativ că N. Iorga, în „Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er", menționează sub data de 5 iulie 1872 următoarele : „Theodore Rosetti est accrédité agent à Berlin, mais pas «diplomatique» ; il n'a qu'une charge «spéciale»" (Vezi *N. Iorga*, op. cit., p. 94).

[33] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 99.

[34] Loc. cit., filele 105—108.

[35] Loc. cit., fila 109. Vezi și *N. Iorga*, „Istoria românilor", vol. X. București, 1939, p. 129—130.

La 2 ianuarie 1874, T. Rosetti a dat în primire cancelaria agenţiei noului reprezentant al României la Berlin, N. Creţulescu [37]. Este interesant de studiat procesul-verbal de predare din care rezultă activitatea acestei agenţii diplomatice. Reiese din acest amplu proces-verbal că au fost în cancelarie : opt dosare ale fostului comisar de stat pentru căile ferate pe linia Roman-Bucureşti-Vîrciorova ; din aceste dosare se mai aflau numai patru, deoarece trei fuseseră trimise la 2 martie 1872 parchetului de la Stadtgericht din Berlin, iar unul Ministerului de Finanţe la Bucureşti ca piesă de control.

N. Creţulescu, deşi stă numai doi ani în fruntea agenţiei de la Berlin, desfăşoară o activitate susţinută. Noul agent poartă dese convorbiri cu ceilalţi diplomaţi acreditaţi la Berlin, sondîndu-i în privinţa atitudinii lor faţă de Imperiul otoman şi faţă de politica externă a României [38]. În februarie 1874, el a fost primit în audienţă de împărat şi de miniştrii germani ; toţi s-au purtat cu multă consideraţie faţă de noul agent, ceea ce nu făcuseră cu T. Rosetti. De altfel, doctorul N. Creţulescu (1812—1900) era mai bine cunoscut atît ca medic (cu studii în străinătate şi membru activ al Academiei Române), cît şi ca om politic, fiind de mai multe ori ministru şi preşedinte al Consiliului de Miniştri. Din aprilie 1874 se observă o schimbare şi în formularele tipărite ale agenţiei. Pînă în aprilie, titulatura imprimată pe corespondenţa oficială era „agenţia română", iar de aici înainte se va intitula „agenţia diplomatică a României" [39].

La 30 aprilie, N. Creţulescu scrie ministrului de externe la Bucureşti că „Le Journal de Bucarest" s-a trimis în mod regulat la cabinetul de lectură „Academische Lesverein", dar de la un timp ziarul nu mai soseşte, şi acest lucru face un deserviciu ţării deoarece cotidianul menţionat, prin articolele sale, contribuia la formarea unei idei juste, la cititorii străini, asupra drepturilor și intereselor României; el insista ca ziarul să fie trimis în continuare[40]. Peste două zile, agentul diplomatic din Berlin, într-o altă scrisoare, arătînd că în bugetul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice sînt destinate burse pentru tinerii care merg să-și facă studiile superioare în străinătate, opinează că e de datoria agenției de a avea supravegherea asupra acestor studenți. De aceea N. Crețulescu cere să i se trimită o listă cu toți acești tineri trimiși pe socoteala statului în Germania; în listă să se precizeze și termenul pînă la care ei trebuie să-și termine studiile. Ministerul de Externe a aprobat opinia lui Crețulescu și a recomandat ca bursele să se trimită prin agențiile diplomatice, sugerînd Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice să întocmească și un regulament în această privință[41].

---

[36] *N. Iorga.* „Correspondance diplomatique roumaine...", p. 97.

[37] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 141.

[38] Vezi în acest sens *N. Iorga.* „Correspondance diplomatique roumaine...", p. 110—113.

[39] Arhiva M.A.E., vol. 241, filele 150—170.

Cînd N. Crețulescu lipsea din Berlin, agenția diplomatică era girată de I. Al. Samurcaș, de căpitanul Magheru ori de secretarul Polizu. Prin Samurcaș, Ministerul de Externe a anunțat ca 4 ofițeri români — generalul Florescu (ministrul de război), colonelul Zefcani, colonelul Costaforu și maiorul Lahovari — să fie prezenți la 13 septembrie 1874 la Hanovra, ca invitați la manevrele armatei germane[42].

Inițial, maiorul german Arenim, însărcinat cu însoțirea ofițerilor invitați la manevre, trimisese o notă ambasadorului Turciei cu rugămintea de a o comunica celor interesați „crezînd că nu există în Berlin o reprezentanță diplomatică a României". Imediat însă, Arenim se adresează în scris agenției diplomatice a României din Berlin, cerîndu-și scuze pentru nota trimisă — în necunoștință de cauză — ambasadorului otoman. De altfel, ofițerii români fuseseră invitați și prin consulul german de la București, Pfuel[43]. Poarta, aflînd de la ambasadorul ei din Berlin de invitația adresată ofițerilor români, s-a împotrivit[44]. Protestul Porții otomane n-a putut împiedica însă participarea celor patru ofițeri români la manevrele de la Hanovra.

Deși în februarie 1875 N. Crețulescu — pe motiv că a fost „blamat" în dezbaterile parlamentare din București — și-a dat demisia din funcţia de agent diplomatic, el a fost nevoit să mai rămînă un an în fruntea agenţiei de la Berlin, întrucît cererea de demisie i-a fost respinsă de guvern [45]. În 1875, Creţulescu fiind plecat pentru mai multe luni din Berlin, treburile agenţiei diplomatice au fost girate de căpitanul Magheru. Girantul agenţiei, pe lîngă rezolvarea corespondenţei curente, considera de datoria sa să trimită Ministerului de Externe la Bucureşti tot felul de ştiri apărute în presa germană în legătură cu politica europeană ce afecta România sau relaţiile ei economice; uneori Magheru trimitea chiar ziarele care conţineau astfel de informaţii [46].

---

[40] Loc. cit., fila 173.

[41] Loc. cit., fila 178.

[42] Loc. cit., fila 190.

[43] Loc. cit., fila 187.

[44] *N. Iorga*, „Correspondance diplomatique roumaine...", p. 125.

În ianuarie 1876, la cererea primului ministru, Lascăr Catargiu, N. Creţulescu insista, fără rezultat însă, pe lîngă guvernul german ca noul consul general german ce va fi trimis la Bucureşti să aibă titlul de agent diplomatic, ca şi reprezentanţii celorlalte puteri [47]. N. Creţulescu vorbindu-i apoi ministrului Bülow despre „atitudinea duşmănoasă" a Porţii otomane faţă de România, acesta, „extrem de rezervat", s-a mărginit a-i declara agentului român că „nu ştie nimic" despre ostilitatea Turciei şi că „guvernul român n-are decît să păstreze aceeaşi strictă neutralitate ca şi pînă acum" [48]. Peste două luni N. Creţulescu îl informează pe ministrul de externe român că Bismarck a dat un „dineu diplomatic" pentru reprezentanţii puterilor acreditaţi la Berlin şi, ca de obicei, nu l-a invitat [49]. Tot în martie 1876 Bălăceanu, pe atunci ministru de externe, propune lui Titu Maiorescu să plece la Berlin pentru a încheia o convenţie de comerţ cu Germania şi pentru a-l înlocui pe N. Creţulescu, care „s-a făcut imposibil" în postul de agent diplomatic. Creţulescu se opunea guvernului conservator „din cauza chestiunii răscumpărării drumului de fier şi a declarat — notează T. Maiorescu în „Însemnările zilnice" — că Bismarck ne întoarce spatele". Consulul general german Pfuel a afirmat în urmă că „Prusia vrea să încheie o convenție comercială cu noi" și ca atare să trimitem un împuternicit pentru a negocia la Berlin[50]. Aceste declarații l-au pus în încurcătură pe N. Crețulescu, care, la începutul lui aprilie, a prezentat lui Bülow „la lettre de rappel"[51].

---

[45] Arhiva M.A.E., vol. 241, file 205 şi 209.

[46] Loc. cit., filele 209—230, 261, 267.

[47] Loc. cit., fila 237.

[48] „Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă", vol. I, partea a II-a, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1954, p. 68 (în continuare „Războiul pentru independenţă").

[49] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 242.

Titu Maiorescu, sosind la Berlin, a dus tratative cu diferiți demnitari germani, a avut o audiență și la prințul de coroană (care l-a ținut în picioare), iar la 2 mai a fost invitat la masă la împăratul Germaniei, unde erau prezenți atît cancelarul rus Gorceakov, cît și contele Andrássy. Acestuia din urmă Maiorescu i-a mulțumit pentru încheierea convenției comerciale cu Austro-Ungaria[52]. T. Maiorescu n-a izbutit însă să încheie convenția comercială cu Germania și nici să obțină împrumutul de 16 000 000 solicitat de guvernul român. Ziarele berlineze au comentat nereușita negocierilor lui T. Maiorescu[53], deși el afirmă că domnitorul Carol i-a „mulțumit pentru succesul de la Berlin"[54]. Întors din Germania, el revine la Berlin la începutul lui iunie, după ce, în prealabil, depusese jurămîntul în fața ministrului de externe, M. Kogălniceanu, și primise decretul de numire ca agent diplomatic[55].

La 14 iunie Titu Maiorescu, cel de-al treilea agent diplomatic al României la Berlin, trimite Ministerului de Externe primul său raport oficial, în care arată că, în lipsa cancelarului și a ministrului Bülow, a prezentat scrisorile de acreditare lui Philipsborn, director în Ministerul Afacerilor Străine al Germaniei. A discutat apoi cu Radowitz, „care are sarcina treburilor politice în particular", situația politică a României, criza orientală și războiul Serbiei împotriva Porții otomane, război pe care demnitarul german l-a dezaprobat, apreciind în schimb guvernul român pentru politica sa de neutralitate[56]. În zilele următoare, agentul nostru a dus „lungi tratative diplomatice în chestiunea neutralității Dunării" față de conflictul sîrbo-turc, care, în cele din urmă, e obținută.[57] Reprezentanţii Rusiei şi Austro-Ungariei au opinat de asemenea pentru neutralitatea Dunării.

---

[50] *Titu Maiorescu.* „Însemnări zilnice", publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. I (1855—1880), p. 242—243.

[51] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 246.

[52] *Titu Maiorescu,* op. cit., p. 247—249.

[53] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 268.

[54] *Titu Maiorescu,* op. cit., p. 250.

[55] Op. cit., p. 252.

[56] „Războiul pentru independență", vol. I, p. 184—185.

[57] *Titu Maiorescu,* op. cit., p. 255; vezi și „Războiul pentru independență", vol. I, p. 228, 239, 245.

Într-un raport din 22 iunie, T. Maiorescu sublinia că, prezentîndu-i lui Radowitz memoriul, întocmit de Kogălniceanu, cu cele 7 revendicări ale României faţă de Poarta otomană, acesta a declarat că „cererile noastre sînt drepte şi moderate", dar a atras atenţia „să rămînem pe această cale prudentă şi să nu cerem prea mult pentru a nu crea precedentul unui refuz" [58]. Peste cîteva zile însă, Radowitz, amestecîndu-se în treburile interne ale României, nu se sfia să-i declare lui Maiorescu că a fost surprins de alegerea lui C. A. Rosetti ca preşedinte al Camerei şi că deplînge guvernul de la Bucureşti „cu roşii în frunte", care aminteşte de cabinetul lui Ion Ghica din 1871 ; dintre miniştri, singur M. Kogălniceanu este catalogat ca om de stat european, iar criza orientală cere oameni chibzuiţi [59].

T. Maiorescu a deţinut funcţia de agent diplomatic numai două luni deoarece la 18 iulie 1876 el părăseşte Berlinul, dîndu-şi demisia ca urmare a dării în judecată de către Adunarea deputaţilor a foştilor miniştri conservatori, în frunte cu Lascăr Catargiu ; printre cei daţi în judecată era, bineînţeles, şi el — fost ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice [60].

La 13 septembrie 1876 a sosit la Berlin noul agent diplomatic român Al. Degré, care va rămîne în fruntea agenţiei timp de un an [61]. Degré, fiind de formaţie jurist, a căutat de la început să studieze nu numai politica, ci şi legislaţia germană, pentru a putea sugera guvernului român anumite metode folositoare.

În rapoartele sale din toamna anului 1876, adresate Ministerului de Externe român, Al. Degré, în afară de faptul că informează asupra discuţiilor purtate cu demnitarii germani, cu alţi diplomaţi ori cu ziariştii străini, propune guvernului o anumită conduită de urmat în politica internă şi externă. Astfel agentul român de la Berlin sugerează ministrului de externe că în chestiunea Orientului „politica noastră ar trebui să consiste în a lucra sub mînă din toate puterile contra turcilor, observînd de altă parte... o politică pacinică expectantă" [62]. Va trebui să ne apropiem sau de Anglia, sau de Rusia și Germania. De Germania nu ne putem apropia fără „să facem concesiuni în chestiunea convenției comerciale" [63]. Bülow îi declarase că guvernul german „nu ne poate promite un sprijin energic" [64] pentru respectarea neutralității României, iar în cazul unui conflict între Turcia și una din puterile garante fiecare țară „să se prezerve cum știe și crede mai bine" [65]. În privința protestelor României contra articolului 7 din Constituția otomană — care considera statul nostru drept o „provincie privilegiată" a Imperiului otoman —, guvernul german le consideră legitime [66]. Bülow n-a omis însă să-l întrebe pe agentul român „ce măsuri s-au luat pentru plata anuităților Strousberg-Bleichröder" și care este explicația stagnării negocierilor asupra convenției comerciale cu Germania [67].

---

[58] „Războiul pentru independenţă", vol. I, p. 228.

[59] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 275. Vezi şi telegrama cifrată din 26 iunie, publicată în „Războiul pentru independenţă", vol. I, p. 245.

[60] *Titu Maiorescu*, op. cit., p. 256.

[61] Arhiva M.A.E., vol. 241, fila 295.

În iarna anului 1876, agentul diplomatic din Berlin trimite în țară ample rapoarte în privința opiniei publice din Germania, a partidelor politice, a legislației și guvernării, subliniind anumite părți pozitive care s-ar putea pune în aplicare și în România. Făcînd o trecere în revistă a dezvoltării agriculturii germane, Al. Degré critica în același timp situația raporturilor agrare din România. „Tocmelile muncii agricole la noi — scrie Degré — sînt o dovadă vie că proprietarii noștri au conștiința drepturilor, dar n-au îndeajuns conștiința datoriei" [68].

Agentul diplomatic de la Berlin, după discuțiile purtate cu Bülow, informa periodic guvernul român în privința atitudinii Germaniei. De obicei, ministrul german avea o atitudine rezervată și se abținea de la orice fel de comentarii privind conduita pe care trebuie s-o urmeze România față de războiul ruso-turc [69], dar el declara mereu „că nu ne poate promite intervențiunea guvernului german în interesul cauzei noastre" [70]. Mîhnit de rezultatul acestor conversații, Degré raporta la

---

[62] „Războiul pentru independență", vol. I, p. 448.
[63] Op. cit., p. 449.
[64] Op. cit., p. 519.
[65] Op. cit., p. 459.
[66] Op. cit., p. 544—545.
[67] Op. cit., p. 546.
[68] Arhiva M.A.E., vol. 241, filele 330—331.
[69] „Războiul pentru independență", vol. II, p. 151, 490, 628.
[70] Op. cit., p. 137 și 151.

Bucureşti la 29 aprilie 1877 că „nu ne putem face iluziuni că vom putea scoate pe guvernul german din această rezervă... nestrămutată" [71]. Agentul de la Berlin îşi exprimă părerea că, faţă de incursiunile turceşti şi rezerva diplomaţiei europene, dreptul ginţilor „ne sileşte să facem apel la arme" pentru apărarea libertăţii noastre [72].

Dacă ministrul de externe german se abţinea faţă de agentul român de la orice comentarii asupra politicii externe, era mai puţin rezervat în privinţa afacerilor financiare. El reproşa lui Degré „neplata fatală a intereselor lichide a datoriei către consorţiul Strousberg-Bleichröder". Bülow cerea socoteală : „De ce aţi plătit în zilele acestea de preferinţă un milion de franci în Engletera, lăsînd în suferinţă numai pretenţiile... creditorilor germani ? De la regularea acestei chestiuni va atîrna în mare parte atitudinea guvernului german către România" [73], completa ministrul german. Şi după proclamarea independenţei României, fiind vorba ca Germania să recunoască faptul împlinit, Bülow a declarat categoric — în repetate rînduri — că, în această problemă, hotărîrea guvernului german „depinde de felul cum interesele supuşilor şi acţionarilor germani vor fi regulate în România" [74].

Convenţia comercială româno-germană negociată în anii 1876—1877 a fost perfectată şi semnată la 2 noiembrie 1877 de agentul nostru diplomatic din Berlin, recunoscîndu-se astfel acestuia calitatea oficială [75]. Convenţia a intrat însă în aplicare abia după recunoaşterea de către Germania a independenţei de stat a României [76].

După terminarea războiului de independenţă, guvernul român a cerut, prin intermediul agenţiei de la Berlin, sprijinul cabinetului german pentru a fi admisă şi ţara noastră să participe la viitorul congres de pace. În februarie 1878, Bülow a declarat gerantului agenției noastre din Berlin că cererea României de a fi reprezentată la congres va întîmpina obstacole din partea marilor puteri, dar ea „poate fi sigură de dispozițiunile binevoitoare ale Germaniei pentru dînsa" [77].

---

[71] Op. cit., p. 490.

[72] Op. cit., p. 490.

[73] Op. cit., p. 629.

[74] Op. cit., vol. III, p. 124 ; vezi şi *N. Iorga*. „Correspondance diplomatique roumaine...", p. 266. În iunie 1877, Bülow a declarat lui Degré că problema independenţei României nu se va putea rezolva decît la încheierea păcii şi, în cele din urmă, soluţia la care se va opri cabinetul german va depinde de turnura evenimentelor şi de grija deosebită a guvernului român pentru interesele supuşilor germani rezidenţi în România sau avînd afaceri în România". Vezi „Războiul pentru independenţă", vol. III, p. 467.

[75] *N. D. Popescu*, op. cit., p. 248.

[76] Vezi această convenţie în „Monitorul oficial" nr. 77 din iulie 1881.

Cu toate intervențiile făcute și cu toate promisiunile primite, delegații români — M. Kogălniceanu și I. C. Brătianu — veniți la Berlin pentru a apăra interesele țării au fost primiți la congresul de pace numai pentru a-și expune memoriul. Aceasta se datorește faptului că marile puteri participante la Congresul de la Berlin au hotărît ca delegația română să fie ascultată, nu consultată.

La 1 iulie 1878 cancelarul Bismarck, care prezidase lucrările congresului, dispune să-i fie înmînată lui Vîrnav Liteanu — care încă din aprilie fusese numit agent diplomatic la Berlin — „o copie autentică a hotărîrii congresului privind România" [78]. Congresul recunoștea independența României, condiționînd-o — prin articolul 44 — pe lîngă modificările teritoriale și de acordarea de drepturi civile și politice tuturor locuitorilor țării, fără deosebire de naționalitate și religie. Aplicarea acestei prevederi implica modificarea articolului 7 din Constituția de la 1866.

După multe agitații politice, guvernul român a izbutit în toamna anului 1879 să modifice articolul 7 din Constituție în spiritul hotărîrii Congresului de la Berlin. Puterile apusene, Germania, Anglia, Franța și Italia, au considerat însă că această modificare nu răspunde întru totul articolului 44 din tratat.

Bismarck și Bülow s-au dovedit cei mai zeloși apărători ai respectării ad literam ai acestui articol. Realitatea a arătat însă că includerea acestui articol în tratat a servit lui Bismarck drept mijloc de șantaj pentru a obliga guvernul român să răscumpere căile ferate de la acționarii germani grupați în jurul consorțiului Bleichröder-Hansemann — bancheri ce creditau de altfel și guvernul Germaniei.

În intervalul scurs de la semnarea tratatului de la Berlin pînă la recunoașterea independenței României de către Germania, agentul Vîrnav Liteanu a dus o activitate diplomatică susţinută căutînd prin audienţe repetate să atenueze condiţiile pe care miniştrii germani le impuneau ţării noastre în privinţa răscumpărării căilor ferate. De asemenea, prin numeroase rapoarte, el anunţa guvernul român care este atmosfera politică la Berlin, sugerînd totodată ce ar mai trebui să întreprindă ţara noastră pentru a grăbi recunoaşterea independenţei. Guvernului român, care se îndoia uneori de intenţiile şi amînările Germaniei în privinţa recunoaşterii independenţei, Vîrnav Liteanu îi reproducea în rapoarte nu numai părerile generale ale miniştrilor germani, ci şi declaraţiile acestora cu toate nuanţele lor. Astfel, el scria la 27 octombrie 1879 ministrului de externe Boerescu că Radowitz i-a declarat textual : „Daţi o grabnică satisfacţie intereselor germane" şi „răscumpăraţi drumurile de fier dacă voiţi să cîştigaţi recunoaşterea independenţei" ; peste o lună, acelaşi reprezentant al guvernului german îi preciza că „nici una dintre puterile apusene nu va recunoaşte România înainte ca chestiunea pendinte să fie soluţionată" [79].

---

[77] „Războiul pentru independență", vol. IX, p. 286.

[78] „Documente oficiale...", vol. I, București, 1880, p. 179.

Abia după ce răscumpărarea s-a aprobat de parlament în condiţii foarte grele pentru ţara noastră (acţionarilor li se plătea o sumă de trei ori mai mare ca cea investită), guvernul german s-a declarat mulţumit şi cu felul cum fusese interpretat şi aplicat articolul 44 din tratatul de la Berlin. Ca atare, la 8/20 februarie 1880, Germania (împreună cu Anglia şi Franţa, care se solidarizează cu ea) a recunoscut independenţa României şi a acceptat transformarea agenţiei diplomatice de la Berlin în legaţie.

Astfel, la 17 aprilie 1880 a luat fiinţă legaţia română din Berlin prin transformarea vechii agenţii diplomatice. Vîrnav Liteanu a primit titlul de „trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar pe lîngă persoana M. S. Împăratului Germaniei". În afară de Liteanu, la legaţie mai funcţionau doi secretari. De legaţia din Berlin depindeau şi consulatele din Berlin, Hamburg, Frankfurt, Lipsca şi Stuttgart, după cum de legaţia germană din Bucureşti, care a luat fiinţă la 1 martie 1880, depindeau consulatele din Bucureşti, Iaşi, Brăila, Galaţi, Constanţa, Giurgiu şi Craiova. [80]

NICHITA ADĂNILOAIE

---

[79] Arhiva M.A.E., vol. 98, filele 226 şi 362.

[80] *N. D. Popescu*, op. cit., p. 271, 357—358.

ROMA

Între poporul român și poporul italian au existat în trecut legături de prietenie și relații multilaterale. Ideea originii comune și înrudirea dintre limba română și cea italiană au contribuit la apropierea firească a celor două popoare. „De la Rîm ne tragem și cu a lui cuvinte n-i amestecat graiul", scria cronicarul moldovean Grigore Ureche[1], iar Miron Costin însemna următoarele : „Cine au fost în Italia, să vadă pre italieni, să ia aminte, nu-i va trebui mai mare dovadă să crează că un neam sînt cu moldovenii"[2]. „Ieste țara Italiei plină, cum se zice — mai scria tot Miron Costin admirativ — ca o rodie, plină de cetăți și orașă iscusite, mulțime și desime de oameni, tîrguri vestite, pline de toate bivșuguri și pentru mare iscusenii și frumusețuri a pămîntului acelui i-au zis raiului pămîntului, a căruia pămînt, orașile, grădinile, tocmelile la casile lor cu mare desfătăciune traiului omenesc, n-are toată lumea, supt ceriu blînd, voios și sănătos, nici cu căldură prea mare, nici ierni grele..."[3]

Legăturile politice, economice și diplomatice ale țărilor române cu Italia au fost favorizate și de condițiile geografice. Apele Mării Negre și gurile Dunării au atras de timpuriu pe navigatorii și negustorii genovezi și venețieni. Sînt cunoscute legăturile pe care le-a avut Ștefan cel Mare cu Veneția, unde soliile sale au cerut sprijin în lupta sa antiotomană, ca și aprecierile pe care le-a dat voievodului moldovean papa de la Roma. Cetățile și orașele Italiei au adăpostit încă din secolul al XVI-lea o serie de pretendenți la domniile Moldovei și Țării Românești, Petru Cercel trăind, între alții, mulți ani în Italia.

Din Italia au venit în țările române artiști, arhitecți, pictori și numeroși medici. Același Ștefan cel Mare — admirat în

---

[1] *Grigore Ureche*. „Letopisețul Țării Moldovei", ediția P. P. Panaitescu, București, 1955, p. 61.

[2] *Miron Costin*. „De neamul moldovenilor", în Opere, ediția P. P. Panaitescu București, 1958, p. 247.

[3] Op. cit., p. 246.

Italia pentru faptele sale de vitejie în necurmatele lupte ce le-a purtat cu turcii — a fost îngrijit spre sfîrșitul vieții de medicii Matteo da Murano și de Ieronimo da Cesena, trimiși lui din Veneția. Peste două veacuri, la sfîrșitul secolului al XVII-lea, întîlnim la curtea domnitorului muntean Șerban Cantacuzino pe medicul Iacob Pilarino. Țările române au fost străbătute cu sute de ani în urmă de călători italieni : Giovanni Maria Angiolello[4], Sivori[5], episcopul Bandini[6], Domenico Sestini[7], raguzanul Boscovich[8] și mulți alții. Italianul Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor munteni C. Brîncoveanu, Șt. Cantacuzino și N. Mavrocordat, ne-a lăsat o deosebit de interesantă și multilaterală descriere a Țării Românești[9].

Dar mai important este faptul că în Italia s-au dus la învățătură tineri studioși din țările române, unde dominația otomană stînjenea dezvoltarea culturii. „...Aceia țară — scria Miron Costin despre Italia — ieste acum scaunul și cuibul a toată dăscăliia și învățătura, cum era într-o vreme la greci Athina, acum Padova la Italia..."[10]. Aci, la Padova, a învățat dreptul și filozofia Constantin Cantacuzino Stolnicul începînd din anul 1667[11]. Fiul său Răducanu a stat un an în Italia și a învățat să vorbească și să scrie „foarte bine" limba italiană. Brîncoveanu însuși a trimis în Italia la învățătură pe vestitul Gheorghe din Trapezunt, ajuns mai apoi director al Academiei din Bucureşti, şi pe alţi doi bursieri [12]. Tot în Italia învaţă, la începutul secolului al XIX-lea, şi Gh. Asachi, adevărat deschizător de drumuri în domeniul culturii din Moldova în prima jumătate a aceluiaşi secol [13]. De altfel, legăturile cu Italia s-au manifestat şi pe tărîm literar, traducerile din limba italiană în cea română întîlnindu-se încă din secolul al XVI-lea.

---

[4] *Donado da Lezze.* „Historia turchesca (1300—1514)", ed. îngrijită de I. Ursu, București, 1909.

[5] „Memoriale delle cose occorse a me Franco Sivori del Signor Benedetto doppo della mia partenza di Genova l'anno 1581 per andar in Vallachia", în *Ștefan Pascu.* „Petru Cercel și Țara Românească la sfîrșitul sec. XVI", Sibiu, 1944, p. 135—277.

[6] *V. A. Urechia.* „Codex Bandinus. Memoriu asupra scrierii lui Bandinus de la 1646", extras din „Memoriile secției istorice a Academiei Române", seria II, vol. XVI (1893—1894).

[7] Pentru prezentarea relatărilor lui Domenico Sestini, vezi *N. Iorga.* „Istoria românilor prin călători", vol. II, București, 1928, ed. a II-a, p. 210—214.

[8] „Giornale di un viaggio da Constantinopoli in Polonia", Bassano. 1772 (altă ediție italiană : 1784) ; relatarea a apărut inițial în limba franceză în 1762.

[9] *Anton Maria del Chiaro Fiorentino.* „Istoria delle revoluzioni della Vallachia...", Veneția, 1718 (o ediție nouă a publicat N. Iorga în 1914, la București).

[10] *Miron Costin,* op. cit., p. 246.

[11] „Stolnicul Constantin Cantacuzino. Vieața", în *Constantin Cantacuzino.* „Istoria Țării Românești...", ed. N. Cartojan și Dan Simonescu, Craiova, f.a., p. IX—X.

În primul sfert al secolului al XIX-lea, încă înainte ca tratatul de la Adrianopol din 1829 să fi înlăturat monopolul exercitat de Poarta otomană asupra unei bune părţi a economiei principatelor, cercurile politice şi economice sarde au sesizat însemnătatea politică, dar şi economică pe care urmau s-o dobîndească cele două ţări româneşti. În acest sens, Bucureştii au fost vizitaţi în decembrie 1826 de un anume Gaetano Truqui — primit şi de domnitorul Grigore Ghica —, care a recomandat înfiinţarea de consulate şi viceconsulate (proconsulate) sarde în principate [14]. Dacă acest proiect nu s-a realizat decît peste un deceniu, în perioada imediat următoare reintrării principatelor în circuitul comercial internaţional, negustori sarzi — şi în primul rînd fraţii Pedemonte — s-au instalat în porturile Galaţi şi Brăila, întemeind case de comerţ pentru exportul grînelor. În 1838 un raport aprecia că cea mai mare parte a grînelor din Moldova şi Ţara Românească se exporta la Genova, Marsilia, Triest şi în Grecia. Vasele sarde pătrundeau pe Dunăre în acei ani — potrivit aceluiaşi document — „cîte treizeci o dată" şi ele reprezentau, totodată, circa 20% din totalul vaselor ce navigau în aceste părţi [15]. Însemnătatea relaţiilor economice a dus la întemeierea unui consulat sard la Galaţi şi a unui viceconsulat (proconsulat) la Brăila, amîndouă în fiinţă în anul 1838. Depăşind momentele grele ale crizei economice din 1847, ca şi cele prilejuite de războiul Crimeii din anii 1853—1856, la care Sardinia a participat şi care a întrerupt pentru o perioadă desfăşurarea normală a relaţiilor comerciale româno-piemonteze, legăturile economice dintre Sardinia și principate se vor intensifica din nou în anii hotărîtori ai istoriei lor din primele decenii ale celei de-a doua jumătăți a secolului trecut.

---

[12] *Ramiro Ortiz.* „Per la storia della cultura italiana in Rumania", 1916, passim.

[13] *Claudio Isopescu.* „Il poeta romeno G. Asachi, 1808—1812 a Roma", in „Atti del 1° Congresso nazionale di Studi Romani", Roma, 1929.

[14] *D. Bodin.* „Documente privitoare la legăturile economice dintre Principatele Române şi regatul Sardiniei", Bucureşti, 1941, p. 6.

[15] Op. cit., p. 39, 41.

*

La mijlocul secolului al XIX-lea s-a înregistrat o multilaterală intensificare a relațiilor dintre cele două popoare. Acestea trăiau — îndeosebi în al doilea sfert al secolului — procesul formării statelor naționale și luptau amîndouă pentru eliberarea și unitatea lor națională, avînd ca adversar comun imperiul habsburgic. În aceste condiții, ele și-au dezvoltat în mod firesc relațiile pe toate planurile. Aceste legături s-au accentuat apoi în primele decenii ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, cînd atît poporul român, cît și poporul italian și-au realizat, aproape paralel, statele naționale. În această a doua fază, relațiile de natură economică s-au intensificat, iar legăturile politice au devenit deosebit de strînse, ele îmbinîndu-se armonios cu relațiile culturale.

Procesul unificării italice s-a desfășurat îndeosebi între anii 1859 și 1861, cînd, după eliberarea nordului (1859) și centrului Italiei (1860), a avut loc extraordinara expediție garibaldiană (1860) și cînd statul unificat a luat numele de Italia (1861). Tot în acești ani, în Europa sud-estică poporul român lupta pentru propria-i unitate. Nu se putea încă pune problema unificării celor trei țări române, dar, în schimb, erau create condițiile pentru unificarea Țării Românești cu Moldova — cele două țări supuse Imperiului otoman —, unificare apreciată de bărbatul de stat român M. Kogălniceanu încă din august 1848 drept „cheia de boltă" a tuturor schimbărilor ce erau cerute de poporul român [16].

Realizarea aproape simultană a statelor naționale român și italian a avut consecințe firești asupra strîngerii legăturilor celor două popoare. Îndoita alegere a lui Cuza și războiul din nordul Italiei au avut loc în 1859, iar în anii următori, în timp ce în Principatele Române se dădea lupta pentru recunoașterea de către puterile europene a desăvîrșirii Unirii pe plan administrativ, în Italia a continuat procesul de unificare națională prin unirea Italiei centrale cu Piemontul și mai ales prin campania inițiată de Garibaldi în primăvara anului 1860.

---

[16] „Dorințele partidei naționale în Moldova", în „Anul 1848 în Principatele Române", vol. IV, București, 1903, p. 109.

Poporul român a salutat cu satisfacție etapele făuririi Italiei, căci vedea în aceasta un stat prieten, în care urma să găsească un sprijinitor în procesul de formare a statului național român. Cînd în primăvara anului 1860 a avut loc unirea Emiliei și a Toscanei cu Piemontul, V. Alecsandri, în calitatea sa de ministru de externe, a adresat felicitări consulului general Strambio: „În numele guvernului prințului domnitor al Principatelor Unite, ca și în numele țării mele, care are cu țara dumneavoastră legături de origine și simpatie frățească, doresc să vă exprim, Domnule Agent și Consul general, întreaga bucurie cu care noi am aprobat vestea acestui act solemn..." [17] Un an mai tîrziu, în urma unificării peninsulei, regele Victor Emanuel al II-lea a luat titlul de rege al Italiei. Evenimentul a avut un adînc ecou în Principatele Unite. „Triumful definitiv al cauzei italiene — se scria într-o adresă a Ministerului de Externe al Moldovei destinată lui Cavour — a produs o mare bucurie națiunii noastre, atît de strîns legată de Italia..." [18] Notificării oficiale italiene i s-a răspuns din Iași și București printr-o recunoaștere entuziastă. „...Pornită asemeni Italiei să-și încoroneze aspirațiile legitime — scria C. Rolla, ministru de externe al Moldovei —, România în întregime resimte o bucurie cu atît mai profundă cu cît ea s-a asociat constant cu inima și gîndirea la fiecare nou succes obținut de viteaza națiune italiană pe drumul glorios pe care ea vrea să-l străbată..." [19] La rîndul său, ministrul de externe al Țării Românești a apreciat evenimentul drept „cel mai frumos model de urmat în istorie pentru triumful unei cauze identice" [20]. Peste cîteva luni, poporul român a întîmpinat cu durere moartea lui Cavour, unul din făuritorii de seamă ai Italiei moderne. Corpurile constituite din Țara Românească și Moldova, ca și Comisia centrală de la Focșani, au votat moțiuni în care s-au exprimat simțăminte de adînc regret față de dispariția marelui bărbat de stat italian și totodată cald sprijinitor al luptei pentru unitatea poporului român [21].

---

[17] Arhiva M.A.E., vol. 261, fila 77.

[18] Loc. cit., fila 85.

[19] Loc. cit., filele 72—73.

[20] Loc. cit., fila 83.

[21] Loc. cit., filele 61, 62, 63, 64.

Strînsele legături de prietenie dintre cele două state s-au evidențiat multilateral în acea epocă prin relații de natură economică, politică și culturală. Legături deosebit de apropiate au existat în mod firesc între fruntașii cu vederi democratice din ambele țări. Semnificativă a fost în perioada de organizare a statului național înființarea de către mazzinianul Marc Antonio Canini a unei „Societăți italo-românești", care avea ca scop strîngerea legăturilor dintre cele două popoare, înființarea de școli cu profesori italieni în principate, strîngerea legăturilor economice, propagandă în favoarea statului român dusă în Italia etc.[22] Accentuarea legăturilor româno-italiene răspundea năzuințelor comune și luptei pentru unitate și independență a fiecăruia dintre cele două popoare prietene.

Dacă Italia era un stat neatîrnat, care își desăvîrșea procesul de unitate națională, pentru poporul român se punea cu acuitate atît problema unificării sale, cît și aceea a dobîndirii independenței. Cum în condițiile date nu era încă posibilă o cucerire a neatîrnării pe calea armelor, principatele au căutat necontenit ca prin acte din domeniul relațiilor externe să-și afirme în mod răspicat autonomia și totodată să pregătească viitoarea dobîndire a independenței atunci cînd împrejurările aveau să permită realizarea acestui țel. Una dintre căile de afirmare a autonomiei și de pregătire a independenței era și acreditarea de agenți diplomatici pe lîngă guvernele puterilor europene. Convenția de la Paris nu recunoscuse decît existența unei singure agenții, aceea pe care cele două țări o aveau la Constantinopol, în consecință, înființarea oricărei noi reprezentanțe diplomatice, fie și oficioase, peste hotare constituia un succes și un pas mai departe pe drumul independenței.

În perioada de organizare a statului național, Principatele Unite au reușit să instituie agenții de acest fel la Paris (1860) și la Belgrad (1863). Deosebit de interesant este și faptul că a mai existat proiectul instituirii unei reprezentanțe a Principatelor Unite pe lîngă curtea de la Turin. În vara anului 1860, atît Adunarea Moldovei, cît și aceea a Țării Românești au votat instituirea acestei agenții, fixîndu-i și bugetul : 2 400 de galbeni (cîte 1 200 de galbeni de fiecare țară)[23]. Proiectul din 1860 nu a fost însă tradus în viață, problema rămînînd deschisă. În 1867, ideea instituirii unei agenții românești în Italia a reapărut. S-a proiectat trimiterea ca reprezentant în Italia a lui I. Bălăceanu, agentul României la Paris. Bălăceanu trebuia să ocupe concomitent cele două posturi. Deși s-au întocmit documentele necesare înființării acestei agenții — atît adresa către contele Campello, ministrul de externe al Italiei, cît și cea către I. Bălăceanu [24] —, totuși evenimentul nu a avut loc, desigur din considerente de natură politică care trebuie să fi împiedicat guvernul italian să accepte instituirea reprezentanței românești.

---

[22] „Gazeta Transilvaniei", 1862, p. 237, 263.

[23] Arhiva M.A.E., vol. 261, filele 56, 57.

Dacă agenția n-a putut fi creată, legăturile dintre cele două țări au continuat să fie deosebit de amicale în perioada în care Italia și-a desăvîrșit unitatea prin includerea Veneției (1866) și a Romei (1871) în cadrul statului italian. Astfel, cînd s-a căsătorit prințul moștenitor Umberto, a fost trimis D. Brătianu pentru a asista la eveniment din partea domnitorului României. Inițiativa a fost apreciată de consulul general al Italiei la București drept o „bonne nouvelle", care urma să impresioneze favorabil guvernul italian [25]. Trei ani mai tîrziu, România a întîmpinat cu satisfacție „transferarea capitalei Italiei la Roma". Cînd s-a aflat evenimentul, Adunarea deputaților a votat o adresă de felicitări trimisă în „îndoite exemplare, în limba română și italiană" [26]. Semnificativ este faptul că inițiativa a fost întîmpinată cu bucurie de parlamentul italian, Camera deputaților de la Roma ținînd ca „en échange du bon procéde à son égard" să trimită Adunării deputaților de la București o adresă de răspuns nu numai în limba italiană, dar și în traducere românească [27].

După desăvîrșirea unității Italiei, situația internațională s-a dovedit a fi favorabilă înființării unei reprezentanțe diplomatice românești în capitala italiană. La 16/28 martie 1873 s-a instituit prin lege noua agenție diplomatică a României de la Roma. Consulul general al Italiei, în urma notificării ce i s-a făcut, a comunicat ministrului de externe al României că „guvernul său acceptă ca România să aibă acreditat la Roma un agent diplomatic în condițiunile în care sînt acreditați agenții... de la Viena, de la Berlin și de la Paris". Consimțămîntul Italiei a impus grabnica traducere în viață a legii, fiind „o cestiune de delicatețǎ și de cuviință ca numirea titularului agenției de la Roma să nu intîrzie nici un minut". Pentru a grăbi numirea agentului, ca și aceea a secretarului și atașatului acestuia, întrucît cele două posturi nu fuseseră prevăzute în buget decît începînd de la 1 ianuarie 1874, ministrul de externe a propus Consiliului de Miniștri ca leafa celor doi diplomați să fie plătită pînă atunci „din fondul diplomatic al Ministerului Afacerilor Străine"[28]. Propunerile ministrului de externe au fost acceptate de Consiliul de Miniștri în ședința din 21 aprilie/3 mai 1873, la care au participat membrii guvernului conservator L. Catargiu, N. Crețulescu, I. Em. Florescu și Chr. Tell[29]. Cinci zile mai tîrziu, jurnalul Consiliului de Miniștri a obținut aprobarea domnitorului[30], iar peste cîteva săptămîni, primul titular al agenției, cunoscutul om politic conservator P. P. Carp, anunța Ministerului de Externe italian sosirea sa în post[31].

---

[24] Loc. cit., filele 108, 109, 110.

[25] Loc. cit., filele 106, 107.

[26] Loc. cit., fila 119.

[27] Loc. cit., fila 122

Potrivit scrisorii de acreditare, care a fost dată lui Carp pentru a o înmîna lui Visconti-Venosta, ministrul de externe al Italiei, numirea agentului avea ca țel „de a consolida legăturile de prietenie și bună ințelegere care unesc România cu regatul Italiei"[32]. Dar agenția de la Roma nu avea numai menirea unei strîngeri a relațiilor româno-italiene, ci totodată instituirea ei mai avea scopul de a pune la dispoziția tinerei diplomații românești un însemnat post de observație din punct de vedere politic-diplomatic. Agenția urma să ducă totodată o susținută activitate de propagandă, indeosebi prin intermediul presei. Țelul cel mai important al noii reprezentanțe diplomatice era însă acela de a contribui pe cale diplomatică la pregătirea dobîndirii de către România a independenței[33]. Mai trebuie arătat că agenția de la Roma a fost și o intermediară în privința utilizării experienței mai înaintate a Italiei în domeniul administrației și al economiei. Astfel, la 5 și la

---

[28] Loc. cit., fila 133.

[29] Loc. cit., fila 134.

[30] Loc. cit., fila 135.

[31] Loc. cit., fila 143.

[32] *R. V. Bossy*. „Politica externă a României între anii 1873—1880 privită de la agenția diplomatică din Roma", București, 1928, p. 95.

[33] Op. cit., p. 3—4.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

16 octombrie 1874, C. Esarcu, agentul României, a transmis la Bucureşti informaţii destinate Ministerului Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice privind regimul apelor şi irigaţiilor în Italia; două săptămîni mai tîrziu — la 25 octombrie 1874 — el a adresat Ministerului Agriculturii o notă în problema irigaţiilor, la care a anexat două scrisori, cea a inginerului comandor Gioia şi cea a lui Roani, directorul publicaţiei „La finance italienne", amîndoi dornici de a se deplasa în România pentru a dezbate cu guvernul român problema unei eventuale colaborări în chestiunea irigaţiilor[34]. Manifestîndu-şi simţămintele de caldă prietenie faţă de poporul român, Gioia exclama în scrisoarea sa: „...Nimeni mai mult decît noi, italienii, nu doreşte grandoarea şi prosperitatea României"[35]. În 1875 şi 1876 Esarcu a transmis la Bucureşti diverse documente şi informaţii privind problema răscumpărării căilor ferate, problemă deosebit de arzătoare în acea vreme în România[36].

În perioada cercetată, postul de agent diplomatic al României a fost ocupat în mod succesiv de P. P. Carp (pînă la 31 octombrie 1873), de C. Esarcu[37] (24 noiembrie 1873 — 17 iunie 1876), de Vasile Gheorghian (14 septembrie 1876 — 28 februarie 1877) şi din nou de C. Esarcu (14 septembrie — 27 decembrie 1879). În acelaşi răstimp au funcţionat ca geranţi interimari G. G. Cantacuzino şi îndeosebi Mihail G. Obedenaru (12 aprilie 1877 — 14 august 1879). Ca secretari, în afară de Cantacuzino, au mai funcţionat Camiliu Barozzi şi C. I. Mitilineu[38]. Aceşti diplomaţi au acţionat cu pricepere pentru a realiza ţelurile de care era legată instituirea agenţiei.

---

[34] Arhiva M.A.E., vol. 261, filele 225, 227, 239—241.

[35] Loc. cit., fila 242.

[36] Loc. cit., filele 298—302, 304; vol. 262, fila 8—9.

[37] Născut la 5 noiembrie 1836 în Bucureşti, Esarcu şi-a făcut studiile medii la Bucureşti, pentru a obţine apoi la Paris licenţa în ştiinţe naturale (1859) şi doctoratul în medicină (1864). Reîntors în ţară a funcţionat ca profesor la Şcoala şi apoi la Facultatea de medicină şi a avut o intensă activitate pe tărîmul răspîndirii şi popularizării ştiinţei. Este cel mai însemnat întemeietor al Ateneului Român, căruia, de altfel, i-a lăsat întreaga sa avere. În timpul cît a funcţionat ca agent al României în Italia a cercetat arhivele istorice italiene, lui datorîndu-i-se descoperirea şi publicarea mesajului adresat de Ştefan cel Mare Veneţiei. Esarcu a fost în anii 1879—1882 ministru rezident în Grecia, iar în anii 1891—1893 a ocupat din nou postul de la Roma. În 1891 a fost ministru de externe. Din 1884 Esarcu a fost ales membru corespondent al Academiei. A murit la 8 iunie 1898.

O deosebită însemnătate în desfăşurarea activităţii agenţiei au avut-o problemele de protocol, deoarece cuceririle în domeniul aparent formal al protocolului aveau implicit urmări în privinţa fondului. S-a căutat ca domnitorului României să i se asigure o consideraţie egală cu cea acordată suveranilor europeni. Cînd Victor Emanuel al II-lea a încetat din viaţă, girantul agenţiei a obţinut cu dibăcie ca vestea acestui eveniment şi implicit a suirii pe tron a succesorului să fie comunicate la Bucureşti, ca şi în celelalte capitale europene, printr-o delegaţie, care în cazul dat a fost alcătuită din deputatul Farini şi din doi ofiţeri. Neţinînd seama de opoziţii, delegaţii s-au deplasat în România, unde s-au bucurat de o călduroasă primire şi au confirmat prin aceasta cuvintele filoromânului Correnti „qui si tratta d'affari di parentella, e gli stranieri non dovrebero metterci il naso" [39]. Tot ca o chestiune de protocol, dar care-şi avea însemnătatea sa, a fost şi obţinerea recunoaşterii titulaturii de alteţă regală pe care Kogălniceanu a comunicat-o agenţiilor diplomatice româneşti la 21 septembrie 1878 ca fiind dată domnitorului. Italia a recunoscut noua titulatură[40]. Totodată, agenţii şi geranţii lor s-au străduit să obţină pentru ei şi implicit pentru statul pe care-l reprezentau un tratament egal cu cel acordat diplomaţilor acreditaţi la Roma de statele suverane, cu atît mai mult cu cît Serkis Effendi, reprezentantul Porţii, nega dreptul României de a avea reprezentanţe diplomatice în afara celei de la Constantinopol. Diplomaţii români s-au lovit în această privinţă de unele greutăţi, datorită îndeosebi faptului că Italia ducea o politică de prudenţă şi căuta să menajeze susceptibilităţile otomane. Esarcu a întîmpinat greutăţi cînd a solicitat intrarea sa în tribuna diplomatică a Camerei şi de asemenea cînd s-a sărbătorit jubileul de 25 de ani de domnie ai lui Victor Emanuel al II-lea. Atunci, pentru a se evita primirea sa în cadrul corpului diplomatic, s-a acordat o audienţă particulară agentului diplomatic român cu o zi înaintea primirii celorlalţi reprezentanţi (martie 1874)[41]. Cu toate acestea, poziţia României se consolida în mod obiectiv zi de zi și astfel, treptat, diplomații români s-au văzut tratați în mod egal cu ceilalți reprezentanți diplomatici din capitala Italiei. La o masă dată de ministrul Elveției în cinstea lui Melegari, noul ministru de externe al Italiei, reprezentantul României a fost așezat în același rînd cu miniștrii plenipotențiari ai țărilor suverane.

---

[38] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 1.

[39] Op. cit., p. 6—7.

[40] Op. cit., p. 7.

[41] Ibid.

Încă de la începutul activității sale, agenția de la Roma s-a arătat preocupată de problema propagandei și de aceea de a dobîndi sprijin pentru România din partea unor organe de presă. Înainte de sfîrșitul anului 1873, girantul G. G. Cantacuzino informa într-un raport asupra relațiilor pe care le stabilise cu „presa locală" și îndeosebi cu Viale, fost corespondent politic al lui „Le Journal des Débats", care conducea ziarul „Le Journal de Rome". Mulțumită discuțiilor purtate cu Cantacuzino, Viale fusese transformat într-un „partisan convaincu" al României, al drepturilor și năzuințelor ei[42]. Cîteva luni mai tîrziu, agentul C. Esarcu comunica și el la București măsurile pe care le luase „pentru a cîștiga cauzei române cîteva din principalele organe de publicitate din Italia". El arăta că oficiosul „Opinione" îi făgăduise să publice comunicate, corespondențe din București și „articole de fond asupra condițiunilor istorice și situațiunii politice a țărilor române", ceea ce și începuse să facă în ultimele numere. Esarcu mai anunța că atrăsese de partea sa și „Gazzetta di Napoli". Într-un articol publicat în acest periodic se sublinia se faptul „că chestiunea Orientului nu trebuie căutată la Constantinopol, dar în Valea Dunării". Esarcu își mai manifesta intenția de a stabili legături cu o gazetă din Milano și cu alta din Florența și nu uita să semnaleze că „Fanfulla", „jurnal glumeț... foarte răspîndit în toată Italia", era de asemenea „favorabil" cauzei românești[43]. Diplomații români acreditați în Italia nu s-au mulțumit doar să acționeze pentru atragerea de partea României a organelor de presă italiene, ci totodată unii dintre ei, ca G. G. Cantacuzino, au publicat propriile lor articole în presa din Italia[44]. Mai trebuie amintit, îndeosebi pentru perioada războiului de independență, sprijinul pe care l-a avut cauza românească din partea unor periodice ca „Italia"[45]

---

[42] Arhiva M.A.E., vol. 261, filele 155—156.

[43] Loc. cit., vol. 261, filele 198—201.

[44] Loc. cit., fila 273.

[45] *N. Iorga*, „Războiul pentru independența României", București, 1927, p. 80.

— considerat însă de Obedenaru „nu numai venal, dară și schimbăcios mult“ [46] —, ca și din partea oficiosului „Il Diritto“ [47].

În perioada anterioară cuceririi independenței României, una din problemele de seamă care a figurat printre preocupările diplomaților români acreditați la Roma a fost aceea a recunoașterii dreptului României de a încheia convenții comerciale și a încercării de a se ajunge la încheierea unei convenții de acest fel cu Italia. Poarta otomană contesta dreptul României de a încheia astfel de acte internaționale. „Turcia — scria la 22 aprilie 1874 V. Boerescu lui Esarcu — ar avea de gînd să se opuie energic hotărîrii noastre de a încheia direct tratate de comerț cu puterile străine“ [48]. Cîteva luni mai tîrziu, tot Boerescu îl informa pe Esarcu că Poarta „pretinde a ne impune pur și simplu tratatele de comerț pe care ea le-ar încheia cu puterile în afara oricărei intervenții din partea noastră“. „Dv. știți — continua Boerescu — că sîntem hotărîți a nu recunoaște în nici un fel tratatele pe care Turcia le va încheia fără noi și dacă puterile care au interese comerciale cu România nu se vor înțelege direct cu noi, vom reglementa tarifele noastre vamale după cum ni se va părea mai bine, urmărind numai interesele țării și neavînd nici un amestec în tratatele Turciei“ [49].

Problema dreptului României de a încheia convenții comerciale devenise o chestiune dezbătută în cancelariile europene, majoritatea puterilor susținînd punctul de vedere românesc (Austria, Rusia și Germania) sau situîndu-se pe o poziție de rezervă favorabilă în mod obiectiv României (Franța). Singura putere care sprijinea în această chestiune pozițiile otomane era Anglia. Poziția Italiei în această problemă fiind importantă, agentul României a fost însărcinat să convingă guvernul italian să nu cedeze insistențelor engleze și să păstreze, în cazul cel mai rău, o poziție de rezervă pînă la elucidarea neînțelegerii. Esarcu a reușit să obțină o declarație din partea lui Artom, secretarul general al Ministerului de Externe italian, privind hotărîrea Italiei de a se situa în această pro-

---

[46] Arhiva M.A.E., vol. 262, fila 53.
[47] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 16.
[48] Op. cit., p. 103.
[49] Op. cit., p. 104—105.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

blemă pe o poziţie de expectativă. „Vom lăsa alte puteri direct interesate, cum este Austria — i-a declarat Artom lui Esarcu —, a dezbate această afacere. De ni se va cere însă şi opinia noastră, noi vom fi favorabili guvernului român şi vom îndemna pe Turcia a nu opune rezistenţă, care în realitate se reduce la o chestiune de formă" [50].

Declaraţia lui Artom a îndrituit pe Esarcu ca peste o lună să încerce să facă un pas mai departe în problemele convenţiilor comerciale. El a discutat cu ministrul de externe Visconti-Venosta problema convenţiilor şi totodată a încercat să tatoneze eventualitatea încheierii unei convenţii comerciale româno-italiene. Din discuţii el a conchis însă că „guvernul italian nu este pentru moment dispus a deschide cu noi vreo negociaţiune în privinţa încheierii unui tratat de comerţ" [51]. Dar situaţia s-a schimbat o jumătate de an mai tîrziu. Problema încheierii unei convenţii comerciale româno-italiene devenise presantă din punctul de vedere al comerţului exterior al Italiei, moment ales de Eduard Gioia pentru a adresa lui Minghetti, preşedintele guvernului italian, o scrisoare deschisă „asupra convenţiilor comerciale cu România" [52]. Intervenţia lui Gioia şi frămîntarea produsă în opinia publică italiană, ca şi evenimentele petrecute în sud-estul Europei o dată cu redeschiderea chestiunii orientale au determinat pe Visconti-Venosta să iasă din rezerva sa şi să se declare dispus de a trata mult discutata convenţie comercială. „România — declarase el gerantului Cantacuzino — într-adevăr are vămile sale, Turcia le are pe ale ei, separarea este perfect delimitată şi nu există nimic comun în această privinţă între cele două ţări. Atunci nu văd cu cine altcineva a-şi putea trata dacă nu cu România..." [53] Este neîndoielnic că încheierea convenţiei comerciale dintre România şi Austria determinase şi ea schimbarea de atitudine a Italiei, ca şi faptul că Franţa plănuia, la rîndul ei, încheierea unei astfel de convenţii. Pînă şi cu Anglia s-a ajuns ca la 30 noiembrie 1876 să se semneze o declaraţie prin care se stabilea ca timp de 9 luni să fie aplicată clauza naţiunii celei mai favorizate în legăturile comerciale dintre cele două ţări.

---

[50] Op. cit., p. 110.

[51] Op. cit., p. 20—21, 111—113.

[52] Op. cit., p. 23.

[53] Op. cit., p. 118.

Politica de prudență a Italiei a făcut însă ca și după declarația categorică a lui Visconti-Venosta, încheierea convenției să mai întîrzie. La 16 noiembrie 1876 s-a ajuns la semnarea unei declarații bilaterale privind aplicarea clauzei națiunii celei mai favorizate pînă la 12 mai 1877 ; ulterior, acest aranjament provizoriu a fost prelungit pînă la 1 ianuarie 1878. În sfîrșit, în toamna anului 1878 s-a încheiat convenția dintre cele două țări, ratificată apoi în anul 1881 după o nouă întîrziere, legată în parte și de recunoașterea independenței României[54]. Este cert că în problema convenției comerciale, Italia s-a situat pe o poziție de prudență și a căutat să nu irite și să nu provoace vreo susceptibilitate.

Una dintre principalele sarcini ale agenției diplomatice de la Roma a fost aceea de a pregăti în viitor recunoașterea independenței României și apoi, după 9/21 mai 1877, de a obține recunoașterea proclamării neatîrnării. Această sarcină s-a lovit de greutăți pricinuite de poziția pe care se situa Italia în acel timp. Desăvîrșindu-și unitatea națională în 1870, avînd să facă față unor complicate probleme de natură economică și neputînd concura din punct de vedere militar cu majoritatea puterilor europene, Italia s-a situat în cursul deceniului al 8-lea al secolului al XIX-lea pe o poziție de evidentă rezervă politică-diplomatică. „Astăzi Italia — sintetiza această situație la 30 noiembrie 1873 G. G. Cantacuzino —, în urma marilor sale experiențe, nu-și concentrează eforturile, grație raporturilor bune existente între ea și marile puteri, decît pentru ameliorarea instituțiilor sale economice"[55]. La rîndul său, C. Esarcu, cînd s-a prezentat la Visconti-Venosta, „cunoscînd tendința spiritului d-lui Visconti-Venosta, care îl face să fie de o mare rezervă în chestiuni de politică exterioară și să nu atingă bucuros aceste chestiuni", s-a abținut în timpul întrevederii „de a pronunța un singur cuvînt chiar care să aibă privire la vreo chestiune de politică exterioară"[56]. Peste cîteva zile, tot Esarcu preciza lui Boerescu că „timiditatea guvernului italian de a-și crea cea mai mică complicațiune diplomatică este aceeași pe care o cunoașteți"[57]. În 1875, Esarcu amintea din nou într-un raport al său poziția guvernului italian, întrebîndu-se în ce măsură acesta „se va decide a părăsi sistemul ce domină actualmente politica sa exterioară, adică de a se dezinteresa cît se poate mai mult de orice chestiune ce nu-l atinge direct și de a nu fi mulțumit decît atunci cînd celelalte guverne îl lasă în pace" [58].

---

[54] Op. cit., p. 31.

[55] Arhiva M.A.E., vol. 261, fila 150 ; *R. V. Bossy*, op. cit., p. 96.

[56] Arhiva M.A.E., vol. 261, fila 179.

[57] Loc. cit., fila 188.

În aceste condiții, sarcina agenției diplomatice de la Roma de a obține sprijinul Italiei în problema dobîndirii independenței României nu a fost ușoară. Afabilitatea și bunăvoința sinceră pe care guvernanții italieni o manifestau față de reprezentanții români era dublată la cei dintîi de o politică de prudență și expectativă. Cu toate acestea, uneori oamenii politici italieni, părăsindu-și rezerva impusă de situația obiectivă a țării lor, își dezvăluiau simțămintele de caldă prietenie, favorabile țelurilor românești. Cînd Esarcu a prezentat scrisorile sale de acreditare lui Visconti-Venosta, acesta, deși extrem de rezervat, l-a lăsat să înțeleagă că problema românească s-ar fi putut rezolva mai ușor dacă nu ar fi existat în Imperiul otoman „și alte populațiuni care complică afacerea" [59], prin aceasta referindu-se la complexitatea problemei orientale. În aceeași zi, secretarul general al Ministerului de Externe italian declara în mod semnificativ agentului român că „dreptul, cînd cineva are prudență și știe să aștepte, triumfă întotdeauna" [60]. Nu lipsit de interes a fost și faptul că Victor Emanuel al II-lea, în prima întrevedere acordată lui Esarcu, l-a întrebat „ex abrupto" : „Quelle est votre armée ?" [61]

O dată cu izbucnirea crizei orientale în anul 1875, problema independenței României s-a impus în mod firesc în atenția generală. Continuîndu-și linia politicii externe, conducătorii italieni dădeau sfaturi de prudență României prin intermediul agenției de la Roma. Dar, totodată, ei reafirmau simpatia de care România beneficia în Italia, observau că România „trece prin aceleași faze pe care Italia le-a suportat cîndva" și declarau că Italia nu putea uita principiul naționalităților, care făcea parte integrantă din istoria ei politică. În toamna anului 1875, guvernul italian s-a arătat satisfăcut de declarațiile pe care i le-a făcut girantul agenției privind poziția neutrală a României, cu toate că a fost remarcată în acelaşi timp imposibilitatea în care se găsea România de a nu ţine seama de criza ce se desfăşura la hotarele ei. Comentînd poziţia României faţă de „insurecţia herţegoviniană", Visconti-Venosta o aprecia drept „foarte inteligentă" [62].

---

[58] Loc. cit., fila 263.
[59] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 98.
[60] Op. cit., p. 99.
[61] Op. cit., p. 101.

Evenimentele desfăşurate în cursul anului 1876 au pus mai pregnant în evidenţă necesitatea pentru România de a se folosi de situaţia ce se crease pentru a-şi dobîndi neatîrnarea. În consecinţă, Lascăr Catargiu, prim-ministru al guvernului conservator venit la putere în anul 1871, l-a însărcinat pe Esarcu să se informeze în legătură cu atitudinea pe care ar fi înţeles s-o adopte Italia faţă de situaţia României în cazul unei înfrîngeri a Turciei [63]. Guvernanţii italieni îşi dădeau seama că revendicarea independenţei era legitimă din partea poporului român. Rezerva lor nu se explica decît prin dorinţa de a nu se aduce noi elemente de complicaţie situaţiei internaţionale. Cînd guvernul român a bătut monede cu chipul domnitorului şi a instituit o decoraţie naţională, Visconti-Venosta i-a declarat agentului român că nu credea că din aceste motive Turcia urma să rişte a se angaja într-un război cu România. Agentul sintetizase astfel sfatul ministrului italian: „Dacă vreţi să găsiţi o ocazie favorabilă pentru a reglementa toate aceste chestiuni fără a răsturna pacea..., diplomaţia nu vă va face o mare opoziţie" [64]. Deosebit de interesantă a fost întrevederea pe care a avut-o Esarcu cu noul ministru de externe Melegari la 3 aprilie 1876, cînd acesta formulase ideea răscumpărării independenţei prin capitalizarea tributului. „Era evident — scria Esarcu — că domnul Melegari vorbea în favoarea independenţei absolute a României" [65]. Sugestia ministrului italian era cu atît mai interesantă cu cît Italia continua să păstreze în această perioadă poziţia sa pasivă şi de expectativă. Semnificativă a fost propunerea Italiei de la sfîrşitul anului 1876, cînd ea a sugerat la conferinţa de la Constantinopol ca noua Bulgarie să fie ocupată pînă la definitiva ei constituire prin trupe române [66], pro-

---

[62] Op. cit., p. 124.

[63] Op. cit., p. 35.

[64] Op. cit., p. 131.

[65] Op. cit., p. 135.

[66] *N. Iorga*. „Histoire des Etats balcaniques à l'époque moderne", Bucureşti, 1915, p. 358.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

punere care dezvăluia limpede importanța pe care guvernul italian o acorda României. Cîteva luni mai tîrziu, atunci cînd primejdia mutării de către Turcia a teatrului de război pe teritoriul românesc era apreciată ca iminentă, Kogălniceanu s-a adresat marilor puteri, în calitatea sa de ministru de externe, și le-a cerut sprijinul. La intervenția lui Barozzi, gerantul agenției de la Roma, Melegari i-a declarat răspicat că „ajutorul ferm al guvernului regal nu va lipsi niciodată României, căci, în afara dreptului, simpatia este cea care a inspirat întotdeauna politica italiană în raporturile sale cu statul român“ [67].

La 9/21 mai 1877, România și-a proclamat independența. Prezentîndu-se la Ministerul de Externe al Italiei, Obedenaru, gerant al agenției în toată perioada războiului, a comunicat secretarului general al departamentului conținutul depeșelor primite de la București. Acesta s-a arătat afectat pentru viitorul României, observînd că „totul depinde de soarta armelor“ și exprimîndu-și îngrijorat opinia că România se va găsi într-o situație „din cele mai grele“ în cazul înfrîngerii Rusiei. Totodată, secretarul general făcuse o semnificativă apropiere între situația României în 1877 și cea a Piemontului din anii 1854—1855. El mai recunoscuse că, în situația dată, guvernul român nu putuse acționa în alt mod [68]. Deși Italia nu a părăsit poziția ei de rezervă, era neîndoielnic că oamenii politici italieni manifestau o evidentă simpatie pentru țara latină de la Dunăre. La 30 mai 1877, Obedenaru raporta că un deputat apreciase că România era un al doilea Piemont și că subliniase necesitatea unor eforturi militare românești pentru consfințirea independenței [69]. Edificatoare pentru poziția guvernanților italieni, cu toată rezerva pe care ei o păstrau, a fost declarația pe care Tornielli, secretarul general al Ministerului de Externe italian, a făcut-o lui Obedenaru că „nimeni nu poate face ca rîurile să-și întoarcă cursurile în munți către izvoarele lor“ [70]. Opinia publică italiană a urmărit cu deosebită atenție și cu multă simpatie lupta de eliberare a României. Interesantă a fost declarația pe care Francesco Crispi, în acea vreme președinte al Camerei, a făcut-o la sfîrșitul lunii noiembrie 1877 gerantului agenţiei României privind silinţele pe care trebuia să le depună Italia pentru „a ajuta cît se poate pe populaţiunile din Turcia a scăpa de dominaţiunea otomană şi a se dezvolta ele singure". El personal se pronunţa pentru constituirea unui stat puternic românesc şi a altuia grecesc [71].

---

[67] *R. V. Bossy, op. cit.*, p. 53.

[68] Op. cit., p. 152—154.

[69] Op. cit., p. 60.

[70] Op. cit., p. 62.

La începutul anului 1878, cu prilejul funeraliilor lui Victor Emanuel al II-lea, reprezentantul special I. Bălăceanu putea relata Ministerului de Externe de la Bucureşti că fusese „admis şi tratat pe picior de egalitate cu ceilalţi trimişi extraordinari"; de altfel, delegatul român fusese singurul dintre delegaţi (în afara mareşalului francez Canrobert) care putuse lua pe lîngă el, în cortegiu, un ofiţer — pe căpitanul Steriadi [72]. În schimb, cînd s-au depus strădui̦nţe ca şi în România să fie trimisă o delegaţie care să notifice suirea pe tron a noului rege, ministrul de externe italian Depretis s-a opus iniţial, apreciind că „aceasta ar însemna implicit recunoaşterea indirectă a independenţei României înainte ca celelalte puteri să se fi pronunţat" [73]. Totuşi, pînă la urmă, un delegat al guvernului italian a fost trimis la Bucureşti, iar Depretis însuşi a făcut — la 21 februarie — gerantului agenţiei României declaraţii formale de sprijin: „Eu reprezint ideile naţiunii şi naţiunea vă consideră ca o bucată ruptă din Italia. Spuneţi guvernului dumneavoastră că poate fi sigur de ajutorul nostru. De îndată ce vom putea, vom face tot ceea ce este posibil şi nu vom neglija nimic pentru a-l pune în practică" [74]. Profitînd de bunăvoinţa pe care o arăta ministrul italian — acesta fiind încîntat, de altfel, de primirea de care se bucurase la Bucureşti prietenul său Farini —, gerantul agenţiei României a căutat să-i sugereze ca independenţa României să fie recunoscută înainte de congresul de pace, pentru ca astfel să poată participa la acesta şi delegaţi ai guvernului român [75]. Sugestia n-a putut fi tradusă în practică, Italia nevrînd să se situeze într-o problemă de această natură pe o poziţie singulară faţă de celelalte puteri. Dar în prima jumătate a anului 1878, guvernul italian a continuat să se arate plin de bunăvoinţă, în limitele poziţiei sale generale de rezervă. La începutul lunii aprilie, Corti, noul ministru de externe al Italiei, îi declara lui Obedenaru următoarele: „Pot să vă prezint asigurarea că noi vom face pentru România tot ceea ce ne va fi posibil" [76]. Cîteva săptămîni mai tîrziu, tot el afirma lui Obedenaru că „întreaga simpatie a naţiunii italiene şi a guvernului vă sînt cîştigate" [77]. Simpatia evidentă pe care Italia o manifesta faţă de România nu s-a putut însă concretiza pe măsura aşteptărilor, datorită expectativei pe care i-au impus-o majoritatea celorlalte puteri europene.

---

[71] Op. cit., p. 64, 168.

[72] Arhiva M.A.E., vol. 262, filele 82, 117—119.

[73] Loc. cit., filele 63—64.

[74] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 66, 170.

[75] Op. cit., p. 171.

După ce la 1/13 iulie 1878 a fost semnat tratatul de la Berlin, Italia s-a situat mai departe între puterile binevoitoare noului stat independent de la Dunăre. Ea a acceptat ca domnitorul României să ia titulatura de alteţă regală. Totodată, guvernul italian s-a arătat dispus să recunoască numirea unui ministru plenipotenţiar român la Roma, acceptînd astfel — cum raporta Obedenaru — ca „Italia să fie prima *în luarea iniţiativei* de a transforma agenţia diplomatică din Italia în legaţie" [78]. Dar împrejurări legate de întîrzierea recunoaşterii independenţei de către celelalte puteri europene au făcut ca această transformare să mai întîrzie. În schimb, Italia a dat un sprijin eficient României în problema demarcării graniţelor dobrogene. În această perioadă Depretis declara în Cameră că România meritase independenţa prin bravura şi prudenţa de care dăduse dovadă şi-şi încheia declaraţia spunînd că „România este... trup din trupul nostru şi sînge din sîngele nostru" [79]. Caracterizînd poziţia colonelului Orero în comisia de delimitare a Dobrogei, Obedenaru scria că „acesta se arăta hotărît a susţine cauza noastră" şi că el vorbea de România „ca de propria sa ţară" [80].

Încă din luna iulie 1878, Kogălniceanu dăduse o circulară către agenţii României prin care îşi exprimase dorinţa — motivată de noua situaţie internaţională a ţării — ca agenţiile să fie transformate în legaţii. Totodată, în august, el scrisese lui Obedenaru că dorea „foarte mult" ca „primul ministru plenipotențiar care venea la București să fie cel al Italiei"[81]. Înființarea legației însă va mai întîrzia, deși inițial guvernanții Italiei se arătaseră dispuși să vină în întîmpinarea dorințelor guvernului român. În toamna anului 1878, după ce între timp Austro-Ungaria trimisese la București primul său ministru plenipotențiar, a apărut la un moment dat ca iminentă transformarea agenției și a consulatului general al Italiei de la București într-o legație, Cairoli, noul ministru de externe interimar, trimițînd chiar scrisori de acreditare lui Fava, consulul general italian. Prezentarea scrisorilor n-a avut însă loc, întrucît puterile europene în ansamblu se declarau încă nesatisfăcute de aplicarea în România a articolului 44 al tratatului de la Berlin.

---

[76] Op. cit., p. 68.
[77] Op. cit., p. 70.
[78] Op. cit., p. 175, 177, 179.
[79] Op. cit., p. 75.
[80] Op. cit., p. 77.

La începutul anului 1879, foile „Diritto" a lui Cairoli și „Riforma" a lui Crispi au inserat materiale prin care au cerut stabilirea de relații diplomatice „oficiale și directe" cu România ; în acest sens se pronunțau Crispi și Farini, ultimul mărturisind lui Obedenaru că ezitările lui Depretis se legau doar de teama unor manevre ale opoziției sale parlamentare[82]. În luna februarie 1879, C. A. Rosetti a făcut o vizită oficială la Roma în calitate de președinte al Camerei și de trimis special al guvernului român, avînd întrevederi cu guvernanții italieni. Cu acest prilej, Depretis îi semnalase un angajament al predecesorului său Cairoli, prin care acesta acceptase să nu recunoască noua situație a României decît în același timp cu Anglia, Franța și Germania[83]. În consecință, tergiversările au continuat, toată discuția purtîndu-se în jurul aplicării articolului 44 al tratatului de la Berlin. În acest timp, dînd curs simpatiilor opiniei publice italiene față de România, primarul Romei a invitat pe Obedenaru la sărbătorirea aniversării fundării Romei, declarînd cu acest prilej că, „în ochii municipalității, România este mai puțin străină decît ceilalți reprezentanți"[84].

Discuțiile în jurul înființării legației României la Roma și a legației italiene la București au urmat și în vara anului 1879, guvernul italian cerînd necontenit concretizarea articolului 44 al tratatului de la Berlin pentru a putea avea mînă liberă în problema recunoașterii României și a stabilirii de relații diplomatice corespunzătoare [85]. La 8 septembrie 1879, V. Boerescu, ministrul de externe al României, a sosit la Roma, unde a avut o serie de întrevederi care au contribuit la elucidarea problemei. De asemenea, revenirea lui Esarcu în postul de agent diplomatic la Roma a avut urmări pozitive, el dînd dovadă de o deosebită dibăcie şi de mult tact în negocierile întreprinse în vederea recunoaşterii independenţei şi implicit a înfiinţării legaţiilor.

---

[81] Op. cit., p. 78.

[82] Arhiva M.A.E., vol. 262, filele 141—143.

[83] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 82, 83.

[84] Arhiva M.A.E., vol. 262, fila 147.

În urma unor declaraţii referitoare la aplicarea articolului 44 s-a ajuns la rezolvarea impasului şi la 5 decembrie 1879 st. n. Esarcu a putut telegrafia la Bucureşti că „chestiunea recunoaşterii independenţei noastre poate fi considerată la Roma ca rezolvată" ; peste două zile, el preciza că „decizia guvernului italian este definitivă şi irevocabilă" [86]. Între timp, la Bucureşti, Fava comunicase lui Boerescu în ziua de 7 decembrie 1879 st. n. recunoaşterea independenţei şi ceruse agrementul pentru numirea contelui Tornielli, fostul secretar general al Ministerului Afacerilor Externe, ca trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Italiei în România. Agrementul a fost acordat imediat, iar Boerescu a adresat felicitări lui Esarcu pentru succesul repurtat şi pentru „zelul" şi „patriotismul" său [87].

Deşi independenţa fusese formal recunoscută de Italia, totuşi datorită faptului că majoritatea puterilor europene nu stabiliseră încă relaţii diplomatice cu România, guvernul italian a mai manifestat unele ezitări în privinţa remiterii scrisorilor de acreditare. Puterile europene, în afara Germaniei, nearătîndu-se însă iritate de iniţiativa Italiei, guvernul italian a fost încurajat la traducerea în fapt a recunoaşterii. Tornielli a fost trimis la Bucureşti şi în ziua de 6/18 decembrie 1879, la orele 11½ dimineaţa, el a fost primit de domnitor „în audienţă solemnă" [88]. La 12 ianuarie 1880, Esarcu informa guvernul de la Bucureşti că fusese invitat la o ceremonie oficială, dîndu-i-se titulatura de „gerant al legaţiei României" [89]. Peste două zile, Esarcu era în măsură să anunţe guvernului italian ridicarea agenţiei diplomatice a României la rangul de legaţie, pe care el urma s-o gereze pînă la sosirea primului titular al postului, doctorul Nicolae Creţulescu [90].

---

[85] *R. V. Bossy*, op. cit., p. 84—86.

[86] Op. cit., p. 91.

[87] Ibidem.

[88] Arhiva M.A.E., dosar nr. 41/Reper. T. 1, fila 1.

[89] Arhiva M.A.E., vol. 262, fila 172.

Numit în ianuarie 1880 ministru al României la Roma, N. Creţulescu avea să funcţioneze în acest post pînă în primăvara anului 1881, cînd a fost mutat ca reprezentant al României la Petersburg. Creţulescu era o figură marcantă pe plan politic şi cultural. Născut la 1 martie 1812, el fusese primul boier român care-şi obţinuse doctoratul în medicină şi care înţelesese să-şi practice profesiunea. Medic, autor de lucrări în specialitate, însufleţitor al dezvoltării culturii, Creţulescu a fost totodată un om politic de seamă. Situat în general pe poziţii moderate, liberale şi în ultimele decenii de viaţă, conservatoare, dar integru şi dînd dovadă de evidente calităţi în administraţia publică, Creţulescu s-a bucurat de încrederea lui Alexandru Ioan Cuza, în timpul căruia el a ocupat în două rînduri funcţia de prim-ministru. Creţulescu şi-a urmat activitatea politică şi în perioada următoare, dar acum a dovedit, între altele, calităţile sale diplomatice. El a ocupat în mod succesiv posturile de agent al României la Berlin şi de ministru plenipotenţiar la Roma, iar apoi la Petersburg şi — după un interval — la Paris. Spre sfîrşitul vieţii a fost preşedintele Academiei Române. A murit la 26 iulie 1900 [91].

Stabilirea relaţiilor consulare şi diplomatice româno-italiene prin numirea primilor consuli piemontezi în principate, prin înfiinţarea agenţiei diplomatice a României de la Roma şi, în sfîrşit, prin ridicarea acestei agenţii şi a consulatului general italian de la Bucureşti la rang de legaţii a marcat momente importante în istoria legăturilor dintre poporul român şi cel italian. Reprezentanţele consulare şi diplomatice au contribuit la strîngerea relaţiilor dintre cele două popoare, au ajutat la extinderea lor, ca şi la o mai bună cunoaştere reciprocă. Instituirea agenţiei României în anul 1873 şi mai ales ridicarea ei la rang de legaţie şapte ani mai tîrziu a deschis o etapă în istoria legăturilor româno-italiene, cea a relaţiilor oficiale între state suverane.

DAN BERINDEI

---

[90] R. V. *Bossy*, op. cit., p. 93.

[91] Pentru biografia lui N. Creţulescu, vezi *A. D. Xenopol*, „Nicolae Kretzulescu. Viaţa şi faptele lui, 1812—1900”, Bucureşti, 1915 ; *G. Barbu*, „Nicolae Kretzulescu”, Bucureşti, 1964.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SOFIA

Intr-un studiu al său de la sfîrşitul secolului trecut, slavistul Ioan Bogdan, unul dintre marii învăţaţi români, scria : „De treisprezece veacuri românii şi bulgarii trăiesc de ambele laturi ale Dunării, trecînd cînd unii, cînd alţii apele bătrînului fluviu, totdeauna pentru a se ajuta, niciodată pentru a se combate"[1].

Într-adevăr, greu se pot găsi în istorie două popoare vecine care să fi trăit în atît de bună înţelegere ca românii şi bulgarii. Aliate împotriva bizantinilor şi apoi împotriva puternicului Imperiu otoman, cele două popoare s-au ajutat şi s-au influenţat reciproc pe plan politic şi cultural. Strînsele legături din vremea Asăneştilor s-au consolidat şi intensificat şi mai mult o dată cu întărirea Ţării Româneşti sub Basarab şi urmaşii săi. Schimburile comerciale s-au dezvoltat, legăturilor politice şi militare li s-au adăugat înrudirea familiilor domnitoare, iar după căderea ţaratelor de la Tîrnovo şi Vidin sub dominaţia otomană, bulgarii au găsit o bună primire în ţara noastră. „România a fost pentru naţiunea bulgară un azil liber şi inviolabil, iar casa săteanului român a fost larg deschisă bulgarului, cu cea mai mare ospitalitate..." scria acum o sută de ani revoluţionarul G. S. Rakovski[2], prietenul lui Alexandru Ioan Cuza, C. A. Rosetti, B. P. Haşdeu ş. a. În lupta lor împotriva jugului otoman, bulgarii au venit sub steagurile lui Iancu de Hunedoara, au sperat într-o viaţă liberă în timpul expediţiilor făcute de Mihai Viteazul la sud de Dunăre, au făcut planuri de eliberare fiind gata să lupte pentru apărarea libertăţii sub conducerea lui Matei Basarab, Şerban Cantacuzino ş.a. Împreună cu românii şi cu alţi emigranţi balcanici ei au alcătuit detaşamente de voluntari luptînd alături de oştile ruseşti în războaiele de la finele secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, au participat la mişcările de la 1821 şi au încercat, prin alcătuirea unor cete armate la Brăila în anii 1841—1843, să dezlănţuie o răscoală antiotomană în sudul Dunării.

---

[1] *Ioan Bogdan.* „Românii şi bulgarii. Raporturile culturale şi politice între aceste două popoare", Bucureşti, 1895.

[2] Vezi ziarul lui Rakovski, „Бѫдущност" („Viitorul") din 2 noiembrie 1863.

Îndată după războiul Crimeii şi mai ales după formarea statului român modern, Bucureştiul devine unul din cele mai importante centre ale mişcării de eliberare bulgare. Aici au luat fiinţă, sub ochii îngăduitori ai guvernului român şi cu sprijinul activ al maselor, aproape toate organizaţiile cu caracter politic şi cultural ale emigraţiei bulgare şi care au militat sub diverse forme pentru eliberarea Bulgariei. Amintim Comitetul central secret bulgar creat în 1866, Comunitatea bulgară, Comitetul central revoluţionar ş. a. De aici au acţionat marii revoluţionari bulgari G. S. Rakovski, Liuben Karavelov şi Hristo Botev. Este de ajuns să amintim că în 1866 C. A. Rosetti şi adepţii săi politici încheiau cu fruntaşii Comitetului central secret bulgar din Bucureşti un „act de coaliţiune sacră“ [3], care prevedea la articolul 4 : „Scopul menţionatelor comitete, atît centrale cît şi sucursale, va fi a prepara spiritele bulgarilor pentru o revoluţie generală în contra inamicului comun al popoarelor creştine din Orient, iar semnalul revoluţiei în Bulgaria îl va da Comitetul bulgar din Bucureşti atunci cînd va izbucni în ţările vecine, adică în România, Serbia, Muntenegru, Herţegovina, Epir şi Albania, care împreună cu Bulgaria aspiră a forma state autonome, independente, unite prin confederaţiune“.

Îndată după dubla alegere a lui Cuza, diplomaţia noului stat român a depăşit prevederile convenţiei de la Paris din 1858, afirmîndu-şi pe diferite căi nu numai dreptul la o desăvîrşită autonomie, ci chiar la independenţă [4]. În acest fel trebuie considerate nu numai crearea agenţiilor diplomatice româneşti de la Constantinopol (1859), Paris (1860), Belgrad (1863), Viena (1869), Berlin (1869), Petersburg (1869), ci şi numirea unui comisar român la Varna în 1868, devenit din 1869 agent comercial, ca şi încercarea de a crea o agenţie diplomatică la Atena în 1873 ş. a. Toate acestea au uşurat crearea în 1879 a unei agenții diplomatice în Bulgaria, organ modern pentru întreținerea și dezvoltarea relațiilor politice, economice și culturale dintre cele două state. În cele ce urmează vom arăta împrejurările în care a luat ființă agenția noastră diplomatică din Bulgaria, trecînd apoi în revistă, fără a intra în detalii, și evoluția relațiilor noastre politice cu acest stat în perioada respectivă.

---

[3] *Constantin N. Velichi*, „Relaţiile româno-turce în perioada februarie-iulie 1866. Înfiinţarea Comitetului central secret bulgar de la Bucureşti şi legăturile acestuia cu guvernul român, în „Studii“, nr. 4/1963, p. 862.

[4] Vezi *Dan Berindei*, „Din începuturile diplomaţiei româneşti moderne“, Bucureşti, Editura politică, 1965, p. 167.

★

Urmînd unei tradiții potrivit căreia unii domnitori de la finele perioadei turco-fanariote aveau capuchehăi nu numai la Poartă, ci și pe lîngă pașii de la Dunăre (Vidin, Nicopole, Silistra ș. a.) sau chiar în interiorul teritoriilor bulgărești, Alexandru Ghica a avut un agent al său la Varna în persoana negustorului Constantin Stoianovici. După toate probabilitățile, numirea sa a fost făcută în 1836—1837 [5]. Stoianovici a funcționat la Varna pînă în 1860. În mai 1867, Ștefan Golescu, ministrul nostru de externe cerea domnitorului aprobarea înaintării în Cameră a unui proiect de lege pentru instituirea unui agent comercial la Varna. Jurnalul Consiliului de Miniștri din 23 mai 1867 arăta că portul Varna, care de la un timp încoace a dobîndit o importanță „din zi în zi crescîndă pentru comerț și navigație, astăzi ia prin înființarea drumului de fier dintre el și marginea Dunării (este vorba de linia ferată Rusciuc-Varna) o însemnătate foarte mare pentru comerțul României în particular și devine debușeul natural al unei părți considerabile a produselor noastre destinate pentru străinătate". Consiliul de Miniștri a fost de acord cu această propunere și, ca urmare, proiectul de lege pentru înființarea agenției comerciale de la Varna a fost votat [6]. La 16 iunie 1868 Dimitrie Caramfilescu a fost numit „comisar pentru privegherea intereselor românilor", tot el purtînd din februarie 1869 titlul de agent comercial [7].

O nouă situație politică ia naștere în sud-estul Europei o dată cu războiul din 1877—1878, încheiat prin pacea de la San-Stefano (3 martie 1878) modificată apoi prin hotărîrile

---

[5] Arhiva M.A.E., vol. 298, dosar nr. 86/102, fila 77. Stoianovici afirmă la 21 august 1867 că „trece de 30 de ani de cînd este în servici". La această dată avea 61 de ani. Într-o altă scrisoare Al. Stoianovici afirmă că tatăl său a servit guvernului român 25 de ani. Loc. cit., fila 205.

[6] Loc. cit., p. 31 și urm.

[7] Arhiva M.A.E. Dosarul personal al lui D. Caramfilescu.

BCU Cluj / Central University Library

Congresului de la Berlin (1/13 iunie 1878). România, Serbia și Muntenegru își dobîndesc independența. Bulgaria dintre Dunăre și Balcani formează un principat autonom, vasal Porții, condus de un principe creștin, iar cea de sud, sub numele de Rumelia Orientală, devine un teritoriu autonom sub autoritatea directă politică și militară a sultanului [8].

România, care devenise acum un stat de sine stătător, nemaifiind legat nici de vasalitatea măcar formală față de Poartă, obținea și trebuia să facă uz, pe baza normelor de drept internațional unanim recunoscute, de dreptul de ambasadă exercitat de orice stat suveran pentru întreținerea legăturilor cu alte state.

Interesele politice și economice ale țării noastre cereau ca atare intrarea în relații diplomatice cu noul stat de la sud de Dunăre.

O dată cu începerea operațiilor militare și cu retragerea armatelor turcești de la Dunăre, autoritățile otomane au părăsit treptat Bulgaria și în locul lor, în urma trupelor rusești, s-a extins administrația provizorie rusească de sub conducerea prințului Cerkaschi, iar după moartea acestuia a generalului Dondukov-Korsakov. Războiul, situația excepțională și lipsa de experiență a tinerelor autorități ruso-bulgare au creat o stare de nesiguranță, tulburînd în special comerțul. Plîngerile negustorilor și ale administrației românești crescînd, Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe al României, a adresat la 5/17 iulie 1878 o circulară către prefecții județelor de la Dunăre pentru a-și da seama de situație. Rapoartele primite arătau pretutindeni aceeași realitate. Astfel prefectul de Vlașca afirma că îndată după ce rușii au ocupat Rusciucul s-a oprit sau s-a împiedicat importul mărfurilor ce veneau de la noi. Negustorul Stoianovici, care adusese sare pe un șlep austriac la Lom-Palanka, deși plătise taxa vamală (16 000 de franci) la Rusciuc, vameșii i-au cerut-o a doua oară la Lom și au reținut șlepul nedescărcat 26 de zile, pînă la achitarea ei. Altă cantitate de 10 000 de ocale de sare fusese oprită la Turtucaia, iar personalul vasului arestat [9]. La fel pierduseră la Rusciuc o mare cantitate de spirt negustorii Dimitrie Mihail din Craiova şi Zamfir Şerbănescu. Reclamînd cazul, guvernatorul rus al Rusciucului i-a arestat. Situaţii similare se întîmplau pe toată linia Dunării [10].

---

[8] „История на България", vol. I, Sofia, 1961, ed. a II-a, p. 499—500.

[9] Arhiva M.A.E., vol. 194, dosar nr. 71. Raportul prefecturii Vlașca nr. 7 429 din 18 iulie 1878.

La început, Kogălniceanu a crezut că este vorba numai de negustorii români. La cercetările făcute s-a dovedit aplicarea unui tratament similar şi negustorilor cu alte supuşenii şi care au fost şi ei ameninţaţi, amendaţi şi chiar arestaţi. Mai mult chiar, unii dintre negustorii bulgari stabiliţi în România şi care „au lucrat în comitetele trecute pentru cauza bulgară" (este vorba de diferitele organizaţii ale emigraţiei bulgare de la noi) erau bănuiţi de către autorităţi de spionaj şi li se făceau „neajunsuri şi ameninţări, expunînd afacerile lor comerciale la suferinţe şi pagube". În acelaşi timp, autorităţile bulgare au început să facă mari greutăţi la trecerea fluviului.

Pentru remedierea acestor situaţii, Kogălniceanu, în lipsa unor reprezentanţi diplomatici în Bulgaria, s-a adresat legaţiei Rusiei din Bucureşti. Se cerea, printre altele, ca paşapoartele eliberate de autorităţile ruso-bulgare să fie redactate nu numai în limba rusă şi bulgară, ci şi într-una din limbile de circulaţie europeană.

Tot din lipsa unor legături diplomatice, România nu a putut trata decît mai tîrziu cu Bulgaria unele probleme privitoare la fixarea frontierei dintre cele două ţări. De problemele delimitării acesteia s-a ocupat la început o comisie formată din delegaţii marilor puteri şi care lucra la Constantinopol. După cum raporta la 15 mai 1879 maiorul Magheru, ataşatul militar al României la Poartă, tratatul de la Berlin prevedea la art. 2 ca frontiera nordică a Bulgariei să fie formată de malul drept al Dunării. Rusia însă nu a consimţit să lipsească Bulgaria de o parte a Dunării cu ostroavele respective şi a susţinut că în redactare s-ar fi strecurat o greşeală, fapt contestat de ceilalţi membri ai comisiei care au adus exemple similare din alte tratate internaţionale. Pînă la urmă, după numeroase discuţii, s-a admis ca frontiera să fie pe thalwegul Dunării. La 8 septembrie comisia a aprobat „actul ce fixa frontiera dunăreană a Bulgariei". Deşi se prevedea că frontiera să meargă pe thalwegul Dunării, pentru a nu ştirbi totuşi drepturile stabilite mai dinainte, s-a precizat ca „toate ostroavele situate în dreapta thalwegului... şi care după tratatul de la Adrianopol au fost atribuite principatelor să rămînă României ca enclave", iar cele din stînga, ce aparţinuseră Turciei, să rămînă Bulgariei.

---

[10] Loc. cit. Rapoartele prefecţilor din judeţele Dolj, Olt, Romanaţi, Ilfov, Vlaşca, Teleorman ş.a. Alte date interesante în rapoartele comandantului Regimentului 8 dorobanţi din Călăraşi, ale primarului din Galaţi etc.

Acest act, după recunoaşterea lui de către marile puteri, a fost adus la cunoştinţa celor două state riverane care trebuiau să facă, de comun acord, delimitarea şi fixarea pe teren a posturilor de grăniceri. Deşi s-a stabilit care ostroave aparţineau României şi care Bulgariei, aceasta s-a făcut formal după harta din 1830. De atunci şi pînă în 1879 în apele Dunării se creaseră şi alte ostroave, iar guvernul român ca şi cel bulgar ar fi trebuit să discute situaţia fiecărei insule în parte. Aceasta nu s-a făcut însă, situaţie ce va aduce mai tîrziu unele complicaţii în relaţiile dintre cele două ţări[11].

La 25 mai/7 iunie 1879 Alexandru de Battemberg, ales încă din aprilie ca prinţ al Bulgariei, a sosit la Constantinopol, de unde a trecut la Varna şi apoi la Rusciuc. Deoarece ţara noastră nu avea aici reprezentanţi diplomatici, au fost trimişi pentru a-l felicita pe prinţ colonelul Costaforu, în numele domnitorului, şi D. Furduiescu, prefectul judeţului Vlaşca, în numele guvernului. Cei doi delegaţi români au ţinut locul unor agenţi diplomatici, fiind aşezaţi în rîndul acestora şi trataţi ca atare de principele Alexandru, ca şi de generalul Dondukov. De asemenea, prinţul Battemberg a telegrafiat direct lui Carol mulţumindu-i pentru acest semn de simpatie[12]. Intensificarea relaţiilor între cele două ţări, precum şi greutăţile ivite în rezolvarea unor probleme de interes reciproc au determinat guvernul român să treacă la numirea unui consul la Rusciuc şi a unui agent diplomatic la Sofia pe lîngă principele Bulgariei, Alexandru de Battemberg, care primise în primele zile ale lunii august beratul de învestitură din partea sultanului[13].

În plus, guvernul român voia să marcheze atitudinea sa amicală faţă de Bulgaria vecină, tratînd-o, prin numirea unor agenţi diplomatici şi consulari la Sofia şi Rusciuc, ca pe un stat suveran, deşi ea era încă vasală Porţii. România trecuse ea însăşi prin această situaţie şi ştia că, procedînd astfel, ajuta Bulgaria să facă încă un pas spre obţinerea independenţei sale depline.

---

[11] Pentru discuţiile din comisie şi pentru textul actului, vezi Arhivele statului, Bucureşti, mss. 859, în special punctele 439—471.

[12] Arhiva M.A.E., vol. 194, dosar nr. C. 7 ; *N. Iorga*, „Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er" (1866—1880), Bucureşti, 1938, ed. a II-a, p. 346—348.

[13] La 10 august 1879 Pertev Efendi sosea în acest scop la Sofia. „Românul" din 10 august 1879.

Fără a se anunţa la Poartă, la 28 mai 1879 Alexandru Stoianovici a fost numit consul al României la Rusciuc [14]. Stoianovici sosea în portul dunărean în iunie acelaşi an, aşteptînd „execuatur"-ul din partea autorităţilor. Cum acestea nu voiau probabil să irite Poarta, recunoaşterea consulului român s-a făcut tacit. La 9 iulie 1879 Stoianovici scria la Bucureşti că, văzînd întîrzierea recunoaşterii oficiale a calităţii sale, a decis, în urma înţelegerii cu colegii săi, să adreseze o circulară către toate autorităţile consulare din oraş, ca şi celor bulgare, notificîndu-le numirea sa în calitate de consul al României. Îndată după aceasta a făcut vizitele oficiale, după care a început a funcţiona efectiv, luînd sub protecţia sa toate afacerile supuşilor români, ele fiind, după aprecierea sa, „numeroase în acest oraş" [15].

Deşi Poarta a observat această situaţie, ea a consimţit tacit, pentru a nu fi pusă într-o situaţie şi mai jenantă, aşa cum se întîmplase în 1864 în urma înfiinţării agenţiilor diplomatice de la Bucureşti şi Belgrad de către Serbia şi România, state ce se găseau atunci într-o poziţie similară cu Bulgaria.

Ministerul nostru de Externe a fost informat la 17/19 august de legaţia noastră din Constantinopol că, în ţările tributare Porţii, pentru numirea unor agenţi diplomatici şi consuli generali era nevoie de un berat al sultanului, pentru viceconsuli de un firman, iar pentru agenţii consulari de un emirnamé (o scrisoare ministerială). Deşi pentru numirea agentului nostru diplomatic la Sofia guvernul român a cerut Porţii acest berat, cu puţin înainte se întrebase Ministerul de Externe bulgar dacă prinţul Alexandru de Battemberg îşi dădea agrementul pentru Alexandru Sturdza. Cînd la 28 iulie 1879 acest răspuns a fost dat, adăugîndu-se rugămintea ca prinţul Carol să fie consultat pentru a-şi da agrementul în privinţa numirii agentului diplomatic la Bucureşti în persoana cunoscutului negustor şi bancher bulgar Evloghie Gheorghiev, guvernul român a trecut la acțiune. Fără a aștepta sosirea beratului Porții, domnitorul Carol, în urma raportului ministrului afacerilor străine, l-a numit pe Alexandru Sturdza ca agent diplomatic și consul general la Sofia. Diplomatul român cunoștea bine situația din Balcani, deoarece funcționase în aceeași calitate la Belgrad[16]. La 3 septembrie 1879, Sturdza pleca din București. La 8 septembrie a fost primit la Ministerul de Externe bulgar, unde a predat copiile scrisorilor de acreditare, pe care a doua zi, la 9 septembrie, le prezenta în audiență solemnă prințului Alexandru de Battemberg[17]. În discursul său de răspuns la scrisorile lui Carol, prințul bulgar arăta că se bucură mult de urările pe care i le face „augustul său văr", adăugînd apoi textual: „Bulgaria nu va uita niciodată că, în momente grele, fiii ei au găsit în România ospitalitatea cea mai frățească și că eforturile poporului bulgar pentru libertate și progres au fost totdeauna privite cu o nobilă simpatie de către români". De asemenea, Bulgaria nu va uita niciodată brava armată română, care „a făcut atîtea sacrificii pentru cauza sfîntă a libertății Bulgariei"[18].

---

[14] Vezi decretul de numire în Arhiva M.A.E., dosar personal Al. Stoianovici.

[15] Arhiva M.A.E., vol. 231. Raportul lui Al. Stoianovici din 9 iulie 1879.

În sfîrșit, la 17 septembrie a fost numit și Alexandru Beldiman în postul de cancelar al agenției. El funcționase pînă atunci ca secretar al agenției noastre diplomatice de la Berlin[19]. Beldiman a ținut locul lui Sturdza, girînd conducerea agenției în timpul cînd ultimul se afla plecat în țară.

Înființarea agenției diplomatice românești la Sofia a dat într-adevăr posibilitate Bulgariei să procedeze la fel prin numirea unui agent diplomatic la București.

Înființarea celor două agenții s-a făcut pe baza normelor de drept internațional, fără ca Bulgaria să țină seama de suzeranitatea otomană, folosind dreptul de ambasadă ca un stat suveran și procedura de acreditare respectivă. Caracterul oficial și permanent ca și organizarea lor pe baza reciprocității erau de fapt specifice oficiilor diplomatice ale unor state suverane, fiind, de altfel, recunoscute ca atare de către puterile străine.

---

[16] „Monitorul oficial" nr. 179 din 8/20 august 1879. Discursul ținut de Sturdza, în *N. Iorga*, op. cit., p. 353—354.

[17] Arhiva M.A.E., Scrisoarea lui Sturdza din 10 septembrie 1879 în dosarul său personal.

[18] Arhiva M.A.E., vol. 198, dosar nr. 21.

[19] Loc. cit., dosarul personal Alexandru Beldiman.

BCU Cluj / Central University Library

Procedeul folosit de guvernul român, care a dat posibilitate Bulgariei să aibă o atitudine foarte liberă față de suzerana sa, a nemulțumit Poarta, dar, prin motivările abile ale ministrului nostru la Constantinopol, lucrurile s-au putut aranja destul de ușor [20].

Abia trecuseră cîteva luni de la înființarea agenției diplomatice de la Sofia și a consulatului de la Rusciuc, cînd s-au produs două incidente. Primul a luat naștere din cauza unor dificultăți întîmpinate de A. Sturdza în legătură cu instalarea agenției. Deși închiriase cu contract în regulă o clădire ce trebuia să fie folosită atît pentru birourile agenției, cît și pentru locuința sa proprie, Sturdza nu a putut intra în posesia ei decît cu oarecare greutăți [21].

Dacă primul incident a putut fi destul de ușor lichidat, cel de-al doilea a avut repercusiuni pe plan diplomatic european.

Încă din decembrie 1879, A. Stoianovici, consulul României la Rusciuc, raporta că securitatea supușilor români de la Rusciuc nu era asigurată. În special negustorii erau rău tratați. După informațiile lui Stoianovici, tribunalul din Rusciuc primise din partea Ministerului de Justiție ordinul de a nu recunoaște jurisdicția consulară decît reprezentanților puterilor semnatare ale tratatului de la Berlin, și, în consecință, supușii români, sîrbi, greci etc. urmau să fie tratați la fel ca și bulgarii [22]. În legătură cu aceasta, Beldiman, girantul agenției noastre din Sofia, a adresat Ministerului de Externe bulgar o notă arătînd că România avea dreptul de jurisdicție consulară pe baza tratatului de la Berlin. Deși Ministerul de Externe bulgar a dat dreptate lui Beldiman, ministrul de justiție a contestat României dreptul de jurisdicție consulară, și problema a ajuns în fața Consiliului de Miniștri. La rîndul său Beldiman, din dispozițiile lui Boerescu, ministrul de externe al României, a informat în acest sens pe toți agenții diplomatici din Sofia.

Adversitatea Ministerului de Justiție avea și o altă explicație. Tocmai în acest timp, adică în primele zile ale lunii aprilie 1880, s-a depus spre votare în Sobranie un proiect de „lege a naturalizării și obținerii cetățeniei bulgare", proiect care, atît prin formulările pe care le cuprindea, cît și prin prevederile sale, era, după expresia de mai tîrziu a agentului Franței, „blessant" pentru România sau, după expresia lui Giers, succesorul lui Gorceakov „provocator pentru statele vecine". Agentul Serbiei a înaintat îndată guvernului bulgar o notă de protest. Beldiman, la instrucțiunile lui Boerescu, a procedat mai cu tact, obținînd întîi o amînare a votării proiectului.

---

[20] Vezi telegramele dintre Boerescu și Brătianu din 16 septembrie și 17/29 septembrie 1879, în Arhiva M.A.E., vol. 196.

[21] Arhiva M.A.E., vol. 195, dosar nr. 71. B. 4.

[22] La acest raport al lui Al. Stoianovici, Ministerul de Externe a cerut agentului nostru de la Sofia să cerceteze dacă într-adevăr se dăduse o asemenea circulară.

Într-o audiență la palat, Beldiman a expus prințului Battemberg întreaga problemă, adăugînd că, dacă totuși legea va fi votată, reprezentanții puterilor străine de la Sofia, care sînt cu toții de acord asupra acestui lucru, îl vor ruga să nu o sancționeze, fapt care l-ar pune într-o situație nedorită.

A doua zi, la 11/23 mai 1880, Beldiman telegrafia la București, că prințul l-a autorizat confidențial să comunice că proiectul trebuie considerat ca retras și deci incidentul închis.

La 2/14 iulie prințul urmînd să plece pentru cîteva săptămîni la Rila, Beldiman a fost primit în aceeași zi în audiență. El a arătat că, în fața contestării de către guvernul bulgar a jurisdicției noastre consulare acordate de tratatul de la Berlin, a avut datoria să apere drepturile țării și să sesizeze puterile semnatare ale tratatului : „Noi sîntem cei dintîi care regretăm că am fost puși în fața acestei obligații, și guvernul de la Sofia nu poate avea în aceasta un semn că sentimentele noastre de cordială simpatie s-au schimbat".

Deși incidentul părea să meargă spre lichidare, totuși, la 30/11 august 1880, ministrul bulgar al justiției dădu o circulară tribunalelor în virtutea căreia supușii greci erau puși pe picior de egalitate cu cei ai marilor puteri. Adică Bulgaria recunoștea Greciei ceea ce ne refuza nouă. Cu această ocazie s-a produs o energică intervenție din partea agentului diplomatic rus, ceea ce a determinat guvernul bulgar să recunoască României aceelași drept de jurisdicție și protecție consulară de care se bucurau în Bulgaria și alte state.

Pentru a da țării vecine o nouă dovadă de amiciție, guvernul român a propus o soluție plină de înțelegere față de situația Bulgariei, teritoriu ce se afla de drept încă sub suzeıanitatea otomană, deci supus jurisdicţiei consulare. Aceasta deoarece şi ţara noastră suferise de pe urma respectivului regim nedrept şi care permisese săvîrşirea unor abuzuri apărate de consulate. România nu ceruse însă niciodată o renunţare oficială a exercitării acestei jurisdicţii, deoarece asemenea eforturi ar fi fost din capul locului sortite eşecului. Tendinţa noastră a fost atunci de a limita această jurisdicţie care era fundamentată pe vechile capitulaţii încheiate în secolul al XVI-lea între statele europene şi Poartă, devenite acum cu totul anacronice. Fără îndoială, exercitarea ei *în limite restrînse şi convenite între cele două guverne* era necesară. Ca urmare, Boerescu i-a trimis lui Beldiman o întreagă expunere, care nu alcătuia un secret, ci, dimpotrivă, putea şi chiar trebuia să fie arătată şi lui Ţankov, ministrul de externe bulgar, pentru ca ambele guverne să nu-şi facă unul altuia dificultăţi nejustificate. Negocierile respective nu trebuiau să declare public că urmau să precizeze „întinderea jurisdicţiei consulare". Deşi acesta reprezenta fondul, actul încheiat era preferabil să poarte un nume care să evite respectivul termen. Se propunea „Convention de commerce et d'ètablissement". Accentul trebuia pus deci pe partea practică a problemei. Scopul pe care-l urmărea guvernul bulgar putea fi atins prin această înţelegere cu România, pe baza căreia ultima transmitea consulilor săi din Bulgaria instrucţiuni asupra exercitării jurisdicţiei consulare, de care nu se vorbea însă ca titlu într-un act public. Jurisdicţia consulară recunoscută nouă în principiu era de fapt exercitată în limite restrînse şi convenite între cele două guverne. Desigur, şi această procedură avea inconveniente. Faptul că semnam o convenţie cu Bulgaria putea fi speculat de Turcia, provocîndu-se o adevărată furtună diplomatică. De aceea, cu cît titlul era mai larg, cu atît era mai bine. Problemele jurisdicţiei consulare, umbrite în convenţie de cele comerciale, figurau sub titlul „d'ètablissement", termen foarte general şi prin care se puteau prevedea stipulaţiile cele mai variate, ca: stare civilă, naturalizări, drepturi de succesiune, chiar măsuri de jurisdicţie consulară, dar fără acest din urmă titlu.

La 27/8 noiembrie 1880, Beldiman comunica lui Boérescu că Ţankov a acceptat propunerea românească, ea fiind pusă şi în discuţia Sobraniei. Proiectul celor două note bulgare (prima recunoscînd supuşilor români drepturile de care se bucurau şi cei ai celorlalte ţări, iar a doua exprimînd dorinţa de a se semna o convenţie cu titlul propus) a fost trimis la Bucureşti, iar Boerescu a prezentat, la rîndul său, textul notelor de răspuns. În mod oficial, notele bulgare au fost remise lui Beldiman la 15/27 noiembrie 1880, ultimul cerînd la Bucureşti ca A. Sturdza, titularul agenţiei noastre diplomatice, să-şi anunţe sosirea la Sofia. În acest fel şi cel de-al doilea incident, care durase opt luni de zile, a fost aplanat[23].

La începutul lunii decembrie, A. Sturdza sosea la Sofia bucurîndu-se de o primire excepţională. Ministrul de externe şi preşedintele Consiliului de Miniştri i-au făcut ei prima vizită la agenţie, nemaiaşteptînd ca el să se prezinte. La 10 decembrie, prinţul Alexandru l-a invitat la un dineu la care a luat parte întregul corp diplomatic. Primirea a fost foarte frumoasă.

Sosirea lui A. Sturdza la Sofia i-a dat posibilitatea lui Beldiman să părăsească Bulgaria pentru a se prezenta la noul său post. Tînărul diplomat român fusese numit încă de la 20 noiembrie ca prim-secretar al legaţiei noastre de la Viena. În locul său ce rămînea liber a fost adus Vasile Spiru Paul, care îndeplinise aproape un an de zile funcţia de cancelar al consulatului român din Budapesta. Conştiincios şi muncitor, Spiru Paul a rămas la Sofia pînă la finele anului 1886.

Răspunzînd necesităţii de documentare şi cererii de informare a Ministerului nostru de Externe, rapoartele primilor noştri agenţi diplomatici la Sofia au fost destul de amănunţite şi veridice. Relaţiile dintre România şi Bulgaria se normalizau şi se îmbunătăţeau, nemaifiind tulburate de nici un incident. Chiar brigandajul, care se mai practica pe graniţă, se datora numai impreciziunii liniei de frontieră, care nu fusese trasată definitiv pe teren.

Schimbul de mărfuri dintre cele două ţări se desfăşura satisfăcător, sarea, lemnele, lîna brută, produsele noastre petroliere şi alte mărfuri găsind plasament bun pe pieţele bulgare. Importam piatră pentru construcţii, piei şi materiale pentru tăbăcit, seminţe etc., valoarea lor fiind anual în jurul a 4 000 000 de lei. Exportul nostru în Bulgaria s-a ridicat în aceeaşi perioadă (1880—1885) la circa 5 000 000 de lei anual, mărfurile exportate formînd aproximativ 2,50% din totalul celor vîndute peste hotare. Vizitele de curtoazie sau trecerile ocazionale ale lui Alexandru de Battemberg prin București, vizita lui Carol I la Rusciuc, gesturile de atenție reciprocă au contribuit și ele la consolidarea legăturilor dintre cele două țări vecine, considerate de bulgari ca fiind incomparabil mai prietenești decît cele cu Serbia[24]. Alexandru de Battemberg a ținut să-și manifeste bucuria că un ofițer român a venit în Bulgaria pentru a supraveghea ridicarea unor monumente comemorative la Plevna, Rahova și Smîrdan. De asemenea, România nu s-a asociat protestului englez în legătură cu demolarea cetăților Rusciuc, Șumla și Vidin (operație care nu fusese efectuată așa cum se prevedea prin tratatul de la Berlin) și nici la acțiunile ce căutau să împiedice unirea Bulgariei cu Rumelia Orientală.

---

[23] Pentru întreaga problemă, vezi Arhiva M.A.E., vol. 195, dosar nr. 71 B1 şi dosar nr. 97 B1 din 1880.

Atitudinea cu adevărat prietenească a României față de Bulgaria s-a văzut și cu prilejul evenimentelor din toamna anului 1885, cînd, în împrejurări cunoscute, s-a făcut unirea Rumeliei cu Bulgaria. La 9/21 septembrie, Alexandru de Battemberg, însoțit de St. Stambolov, președintele Sobraniei, soseau la Plovdiv consacrînd unirea[25]. Bineînțeles, acest act, care de fapt încălca prevederile tratatului de la Berlin, a dat naștere unor complicații diplomatice care s-au agravat în toamna aceluiași an și prin izbucnirea războiului sîrbo-bulgar, Bulgaria fiind pusă într-o situație extrem de dificilă.

De fapt relațiile sîrbo-bulgare s-au înrăutățit și apoi s-au rupt încă de la sfîrșitul lunii mai 1884.

Cînd a aflat de proclamarea unirii Bulgariei cu Rumelia, regele Milan, care se afla la o vînătoare în Germania, s-a întors imediat la Belgrad. În drum s-a oprit la Viena pentru a lua contact cu regele George al Greciei. Tot la Viena, Milan l-a căutat pe agentul diplomatic al României pentru a-l sonda asupra atitudinii guvernului român. În cercurile diplomatice vieneze, Milan a declarat că, în cazul în care unirea Rumeliei cu Bulgaria va rămîne un fapt împlinit, Serbia, care nu putea admite o Bulgarie mare, va mobiliza, și armatele sale vor intra în Sofia și în Macedonia. Milan a mai adăugat, de astă dată confidențial, că, după părerea sa, România ar trebui să ocupe imediat Silistra și să ajungă pînă la linia Rusciuc—Varna, fără

[24] S. *Radev*, Строители на съвременна България, I Sofia, 1910", p. 228—229.
[25] „История на България", vol. II, Sofia, 1962, ed. a II-a, p. 70.

a se teme de Rusia, care ar fi ținută în frîu de Austro-Ungaria[26]. Într-adevăr, Austro-Ungaria dorea un conflict sîrbo-bulgar, care să slăbească ambele țări balcanice și să ușureze astfel expansiunea sa. Ca urmare, bancherii vienezi i-au acordat lui Milan un împrumut de 25 000 000 de dinari[27]. Pregătiri de război se făceau și în Grecia.

Unirea Rumeliei Orientale cu Bulgaria a dus la protestul Turciei și la convocarea unei conferințe a marilor puteri la Constantinopol. Între timp, turcii au început să concentreze trupe la granița cu Bulgaria. Aceasta a atras după sine mobilizarea armatei bulgare, care trebuia să facă față unui eventual atac otoman. Bulgaria conta atît pe propriile ei forțe, cît și pe sprijinul Rusiei. Țarul Alexandru al III-lea nu a aprobat însă unirea și a dat să înțeleagă delegației bulgare trimise să-i ceară sprijinul că, atîta vreme cît Battemberg se va afla pe tronul Bulgariei, poporul bulgar nu se va putea bucura de ajutorul Rusiei. Mai mult decît atît, țarul a rechemat în Rusia pe toți ofițerii ruși care serveau în armata bulgară[28].

În aceste momente atît de grele pentru Bulgaria, România a avut o atitudine prietenoasă. Nu numai că nu a mobilizat armata, dar, așa cum arătau corespondenții de presă străini, a fost singurul stat balcanic care nu a cerut extinderea teritoriului, favorizînd chiar cumpărarea de medicamente și materiale medicale pentru armata bulgară de către agentul diplomatic al Bulgariei la București[29]. La propunerea concretă a regelui Milan făcută guvernului român prin trimisul său, care a venit în acest scop la București[30], România a refuzat orice participare la o acțiune ofensivă împotriva poporului bulgar, care își făurea atunci, cu grele sacrificii, unitatea națională, după cum a refuzat mai tîrziu și o propunere aproape similară venită din partea guvernului grec. Deoarece în străinătate circulau totuși alte zvonuri, la 17/29 septembrie, Cîmpineanu, ministrul nostru de externe, telegrafia tuturor legațiilor și agenţiilor româneşti din străinătate, afară de cele din Belgrad şi Atena: „Dezminţiţi în modul cel mai formal orice alianţă sau înţelegere cu Grecia sau Serbia. Zvonurile răspîndite prin agenţia Havas au evident o intenţie răuvoitoare" [31]. Singura acţiune pe care a întreprins-o România la 6/18 octombrie 1885 a fost nota adresată la Belgrad şi Sofia cerînd neutralitatea Dunării în sensul ca nici bulgarii şi nici sîrbii să nu facă transporturi de arme pe fluviu. Spiru Paul [32], secretarul agenţiei diplomatice de la Sofia, a fost primit la 14/26 octombrie în audienţă de principele Alexandru de Battemberg, care i-a cerut să fie interpretul sentimentelor sale de profundă recunoştinţă pentru atitudinea francă şi corectă pe care România a avut-o faţă de Bulgaria în momente hotărîtoare pentru aceasta din urmă [33].

---

[26] Arhiva M.A.E., vol. 199, dosar nr. 41/B/II.

[27] „История на България", vol. II, p. 72.

[28] Vezi raportul foarte detaliat al agenției române de la Sofia asupra împrejurărilor în care s-a făcut unirea Rumeliei Orientale cu Bulgaria și impresia profundă produsă la auzul știrii că Rusia nu aprobă actul unirii, că ofițerii ruși din armata bulgară nu aveau voie să meargă cu unitățile lor în Rumelia, fiind siliți, la ordinul țarului, să se întoarcă în Rusia. Arhiva M.A.E., vol. 199, dosar cit.

[29] Arhiva M.A.E., vol. 201, dosar nr. 41B, partea a II-a.

[30] Ibid.

În timp ce conferinţa de la Constantinopol îşi continua dezbaterile sale sterile, la 2/14 noiembrie 1885, din ordinul regelui Milan al Serbiei, armatele sîrbeşti au intrat în Bulgaria. Deoarece în Bulgaria se răspîndise şi zvonul că un corp românesc de armată s-ar fi concentrat la Calafat, I. C. Brătianu a telegrafiat la Sofia arătînd că ştirea e falsă. Mai mult, atunci cînd drumul spre Vidin era nesigur, guvernul român a permis curierilor bulgari să treacă prin ţara noastră şi să ajungă în acest oraş prin Calafat. Şi Vidinul a trecut prin scurte momente de panică, ceea ce a determinat unele refugieri la Calafat. Au venit aici două sute de familii, mai ales femei şi copii, cărora li s-a dat ajutorul necesar [34]. Bătălia hotărîtoare care s-a dat la Slivniţa între 5—7 noiembrie a decis însă soarta războiului, bulgarii repurtînd victoria. Mai tîrziu, la 18/30 decembrie 1885, în cursul unei audienţe a lui Beldiman, girantul agenţiei noastre la Sofia, prinţul Battemberg a insistat asupra imensului serviciu făcut Bulgariei de România prin atitudinea sa loială, care i-a permis să-şi retragă toate trupele de la frontiera românească. Prinţul a adăugat că nici nu ştia ce ar fi putut face dacă nu ar fi avut siguranţa deplină la frontiera noastră. Nu s-a îndoit decît o singură dată de atitudinea noastră, şi anume atunci cînd am cerut neutralitatea Dunării. Dar îndoiala nu a durat decît două zile, după care şi-a dat seama că nu avea de ce se alarma[35]. România a fost împotriva acestui război. Ea a trimis ambulanţe sanitare în ambele ţări înfiinţînd spitale de campanie şi cheltuind sume de bani[36]. De altfel, această politică înţeleaptă şi măsurată a României, în contrast cu agitaţiile din Serbia şi Grecia, a avut ecou în toate capitalele europene. De aceea Bucureştiul a fost ales ca loc al tratativelor de pace. În sfîrşit, guvernul bulgar a mulţumit guvernului român pentru atitudinea pe care România a avut-o la conferinţa de pace din 19 februarie/3 martie 1886 de la Bucureşti.

---

[31] Arhiva M.A.E., vol. 202, dosar nr. 41B.

[32] În acest timp, agenţia noastră de la Sofia era girată de Spiru Paul deoarece la începutul anului 1885 Al. Sturdza fusese numit consul general la Salonic. În locul său fusese numit Al. Beldiman, care în timpul cît lipsise din Sofia funcţionase ca prim-secretar de legaţie la Viena şi Berlin. Revenit în minister ca şef al Diviziei politice (1883), Beldiman nu şi-a putut ocupa postul de agent diplomatic şi consul general la Sofia deoarece a fost reţinut ca secretar general al Ministerului de Externe. El a sosit la Sofia la finele anului 1885 şi şi-a depus scrisorile de acreditare în ianuarie 1886. Spiru Paul a fost înaintat apoi secretar de legaţie la Belgrad, de unde a trecut la Viena (1887—1888), apoi la Petersburg (1889) şi Constantinopol (1891).

[33] Arhiva M.A.E., vol. 202, dosar nr. 41B.

[34] Ibid.; vol. 204, dosar nr. 41B; vol. 207, dosar nr. 41B.

În tot timpul războiului, agenţia noastră de la Sofia, ca şi consulatul de la Rusciuc au informat guvernul român trimiţînd rapoarte amănunţite asupra desfăşurării operaţiilor militare şi asupra politicii Rusiei, Austro-Ungariei şi Angliei în legătură cu evenimentele din Balcani. După încheierea păcii, rapoartele agenţiei diplomatice de la Sofia au informat la timp Ministerul nostru de Externe asupra tratativelor dintre prinţul Battemberg şi sultan referitoare la problema Rumeliei. Prinţul Bulgariei a fost numit şi guvernator general al Rumeliei pe timp de 5 ani, cu facultatea de a fi reîntărit fără asentimentul special al puterilor europene. O comisie turco-bulgară urma să modifice statutul organic al Rumeliei. Se făcea şi o neînsemnată rectificare de frontieră, iar Bulgaria se obliga să dea asistenţă Turciei în caz de război. La 22 decembrie/3 ianuarie 1886, Karavelov, primul ministru bulgar, notifica lui Beldiman acest lucru.

Deosebit de importante au fost pentru informarea şi documentarea Ministerului nostru de Externe, ştirile comunicate la Bucureşti de agenţia diplomatică de la Sofia şi de consulatul de la Rusciuc în legătură cu detronarea prinţului Alexandru de Battemberg la 9 august 1886. De fapt, îndată după lovitura de stat de la această dată, toate comunicaţiile cu străinătatea au fost întrerupte. Singurul care a avut știri a fost ministrul Rusiei la Constantinopol, dar, după cum se afirma de către toți colegii săi, cîteva zile acesta n-a comunicat absolut nimic. Bineînțeles, corpul diplomatic din Sofia s-a adunat imediat și a cerut — fără a obține însă — libertatea comunicațiilor. În desperare de cauză, agenții diplomatici și-au încredințat telegramele adresate guvernelor lor curierului german, arestat însă în momentul în care voia să treacă frontiera. Spiru Paul a telegrafiat de la Sofia la 9/21, 10/22, 11/23 și 12/24 septembrie, dar telegramele sale au fost reținute de poșta bulgară patru zile. Alarmat de tăcerea sa, D. Sturdza, ministrul nostru de externe, telegrafia la Sofia exprimîndu-și mirarea că agenția din capitala Bulgariei nu-i trimitea nici o știre. În pofida întîrzierii arătate, primele știri în legătură cu detronarea lu Alexandru de Battemberg s-au aflat la București. De fapt România, prin miniștrii ei de la Berlin, Viena, Londra, Roma, Petersburg, Bruxelles, Atena etc., a fost aceea care a informat opinia publică din Europa. „Tot ce se știe — afirma Ion Ghica de la Berlin — se știe prin București și Constantinopol". Din capitala Turciei, Esarcu scria la București că, în afară de ministrul Rusiei, nimeni nu știe nimic.

---

[35] Loc. cit., vol. 212.

[36] „Românul" din 11—12 noiembrie 1885.

Informat la un moment dat că Battemberg ar putea să fie debarcat în România, D. Sturdza dăduse dispoziții la Turnu-Măgurele ca prințul, în caz că va voi să debarce, să fie primit. Abia mai tîrziu s-a aflat că a fost debarcat în primul port rusesc, adică la Reni [37].

Evenimentele de la Sofia, cu toată desfășurarea lor, ca rechemarea și întoarcerea lui Battemberg în Bulgaria, apoi abdicarea acestuia și instituirea regenței, desfășurarea alegerilor, probabilitățile unei ocupații rusești, judecarea ofițerilor care luaseră parte la detronarea lui Battemberg, au fost urmărite cu atenție de diplomații români de la poalele Vitoșei.

În această perioadă, unii oameni politici bulgari au căutat ajutorul României. Astfel Gr. Naciovici, ministrul de externe bulgar, l-a rugat pe Spiru Paul să-i înlesnească prin Ion C. Brătianu obținerea unui împrumut de 5 000 000 sau 10 000 000 de franci pe termen foarte scurt. Aceasta pentru a nu cere bani din Rusia, care promisese sprijin financiar guvernului provizoriu. Se ofereau și garanții, iar discuțiile ar fi putut începe imediat prin intermediul agentului bulgar din București. Naciovici făcea acest apel la îndemnul colegilor săi din minister care știau că Ion C. Brătianu „i-a ajutat întotdeauna pe bulgari". Naciovici voia chiar să propună guvernului Brătianu începerea unor discuții în vederea încheierii unui tratat comercial și a unei convenții vamale[38].

---

[37] Arhiva M.A.E., vol. 210, dosar nr. 41B, f. 6. a.

O corespondență din Viena publicată și în ziarul rusesc „Novoe vremea" arată că în Bulgaria se vorbea și despre alegerea lui Carol ca prinț al Bulgariei, proiectîndu-se o uniune personală după modelul Austro-Ungariei. Se amintea că aceeași combinație politică s-a discutat în 1867, cînd s-ar fi răspîndit și o broșură în acest sens, și apoi în 1878—1879, cînd a fost ales primul principe al Bulgariei. Într-adevăr, problema numărul unu a politicii externe bulgare era alegerea noului prinț. La 26 februarie/6 martie 1887, Stambolov, principalul regent, a venit la agenția română, declarînd că, într-adevăr, regenții bulgari ar fi dorit să-l aleagă pe Carol I, dar nu a făcut această propunere știind că regele României va refuza, nedorind să-și expună țara sa pentru Bulgaria[39]. Nu întîmplător era faptul că orașul Rahova îl felicita pe Carol cu prilejul împlinirii a 10 ani de la eliberarea sa de către armatele române[40].

România a păstrat însă o atitudine neutră și, așa cum se oferise să-i acorde azil lui Battemberg, nu s-a împotrivit să primească și pe ofițerii care conspiraseră împotriva lui.

Este interesant de urmărit activitatea agenției românești de la Sofia în legătură cu alegerea lui Ferdinand de Coburg pe tronul Bulgariei. Datorită prestigiului mare de care se bucura România, îndată după sosirea lui Ferdinand la Sofia, Stambolov, devenit prim-ministru, s-a prezentat la agenția românească, unde a avut o lungă convorbire cu Beldiman. El și-a exprimat dorința și speranța că țările vecine și nesemnatare ale tratatului de la Berlin vor lua inițiativa de a recunoaște alegerea lui Ferdinand, alegere considerată de către Rusia ca ilegală. România, „care în timpul crizei ne-a dat atîtea dovezi de prietenie, ar putea acum să ajute mult consolidarea noastră recunoscînd pe noul principe și restabilind astfel relațiile oficiale și normale cu Bulgaria". Stambolov s-a silit să scoată în evidență interesele comune ale ambelor țări față de politica ţaristă. Bineînţeles, Beldiman a fost rezervat, arătînd că atitudinea României rămîne neschimbată, dar că n-am putea lua noi iniţiativa amestecîndu-ne în conflictul dintre marile puteri, deoarece am aduce prejudicii intereselor noastre. Îndată însă ce două mari puteri vor recunoaşte această alegere, noi vom urma imediat [41].

---

[38] Loc. cit., raport Spiru Paul din 12 septembrie 1886.
[39] Loc. cit., vol. 215, dosar nr. 41B.7.b., raport Popovici din 26/7 martie 1887.
[40] Loc. cit., vol. 211, dosar nr. 41B.6.c., raport Popovici din 18/30 noiembrie 1886.

De altfel, toţi agenţii diplomatici din Sofia au păstrat de la început o atitudine rezervată faţă de Ferdinand. Atunci Stambolov a hotărît ca prinţul însuşi să ia iniţiativa, primind în audienţe private pe agentul italian, contele de Sonnaz, pe care-l cunoştea mai dinainte, după care trebuia să urmeze vizita celui englez şi apoi a celui austro-ungar, audienţele avînd loc în apartamentele mareşalului palatului. Pe urmă a venit rîndul ţărilor mai mici, România fiind prima, înaintea Greciei şi Serbiei.

În audienţa sa, Beldiman a făcut doar aprecieri generale, lăsînd mai ales pe Ferdinand să vorbească. De altfel, Beldiman se informase şi la predecesorii săi asupra atitudinii necesare şi în special de la reprezentantul Italiei. Trebuie subliniată această măsură de prevedere şi abilitate diplomatică de care au dat dovadă reprezentanţii României la Sofia, adică păstrarea unor relaţii perfecte cu agenţii marilor puteri, de la care aflau din vreme punctul de vedere al acestora.

În raportul său, Beldiman l-a caracterizat cît se poate de bine pe Ferdinand, corectînd foarte puţin aprecierile colegului său italian, pe care le împărtăşea aproape în întregime. Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor nu a făcut decît să confirme această caracterizare. Iată ce scria Beldiman la 30 august/11 septembrie 1887 : „Colegul meu italian a avut impresia că principele Ferdinand este condus de o ambiţie extraordinară, că este pătruns de importanţa personalităţii sale şi că în urmărirea planurilor sale ambiţioase Alteţa Sa va arăta o tenacitate foarte mare. Se poate lesne observa — după părerea contelui de Sonnaz — că pretenţiile de om de stat ale principelui nu stau în proporţiune cu mijloacele sale intelectuale... Oamenii politici bulgari inspiră Alteţei Sale puţină stimă şi puţină încredere şi a vorbit în mod cam dispreţuitor de dînşii. Principele a numit Constituţia de Tîrnovo o absurditate şi s-a rostit în contra instituţiilor şi moravurilor prea democratice ale țării". După audiența sa, Beldiman adăuga că își însușește această caracterizare și de aceea o și trimite la București[42].

---

[41] Loc. cit., raportul lui Beldiman din 28 august/9 septembrie 1887, în vol. 218, dosar nr. 41.B.8.b.

La 1 iulie 1888, Alexandru Beldiman, care se remarcase pe tărîm diplomatic, a fost numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al țării la Belgrad, ocupînd în 1895 funcția de secretar general al Ministerului de Externe, iar în 1896 ministru al României la Berlin.

A doua încercare de recunoaștere a lui Ferdinand de către România s-a făcut în septembrie 1888, cînd a sosit la Sofia ca agent diplomatic Tr. Djuvara[43]. În situația dată, agentul nostru diplomatic s-a prezentat doar ministrului de externe care era atunci Dr. Stranski. Cînd acesta a subliniat faptul că România s-a purtat foarte amical față de Bulgaria, Djuvara a trecut la fapte concrete, și anume la examinarea cu bunăvoință a problemei insulelor Beledia—Papadia—Bica, ceea ce Stranski a promis, după care agentul român a abordat problema încheierii unui acord comercial avantajos pentru ambele părți.

Convenția — propunea Djuvara — urma să aibă forma unui aranjament de la guvern la guvern pentru a se evita menționarea numelui principelui Ferdinand. A urmat apoi audiența la primul ministru, Stambolov. Acesta și-a exprimat regretul că regele României n-a vrut să primească și coroana bulgară pentru a face un stat puternic sub forma unei uniuni personale. Djuvara a răspuns că România avea cu totul altă situație politică decît Bulgaria, dar că nimic nu le împiedică, dacă au interese comune, să trăiască într-o strînsă alianță. Stambolov i-a pus apoi direct problema recunoașterii lui Ferdinand, la care Djuvara a avut o atitudine rezervată. Stambolov arăta clar că nu-l interesează forma, ci fondul. Nu voia o recunoaștere neapărată și formală a independenței, ci independența însăși: „Vom lua ca model România, țara voastră care a fost de 30 de ani complet autonomă, fără a se bucura efectiv de o independență formală". În noiembrie 1888, cînd Djuvara pregătise un proiect de convenție comercială, discuțiile nu începuseră. După o scurtă amînare, Naciovici, ministrul finanțelor, cu care trebuia să înceapă tratativele, a demisionat[44]. Ele nu au început nici în 1890, cînd Djuvara se plîngea în acest sens lui Ferdinand.

---

[42] Rapoartele lui Beldiman din 30 august/11 septembrie și 7/19 septembrie 1887, în Arhiva M.A.E., vol. 218, dosar nr. 41.B.8.b.

[43] Trandafir Djuvara a fost o figură reprezentativă a vechii diplomații române. A intrat în diplomație foarte tînăr, fiind în 1873 atașat diplomatic la Paris, apoi la Bruxelles. În 1883—1884 a fost secretar de legație la Constantinopol, apoi director și secretar general al Ministerului de Externe. Numit agent diplomatic la Sofia în iulie 1888, a condus din septembrie același an și legația noastră din Belgrad. A rămas la Sofia pînă în mai 1891. Între anii 1896 și 1899 a fost ministru al țării la Constantinopol, între anii 1909 și 1920 la Bruxelles și între anii 1920 și 1924 la Atena. A murit în 1935 la Paris. La moartea sa, N. Iorga scria : „Cu Trandafir Djuvara... dispare unul din tipurile, ajunse astăzi foarte rare, ale vechii diplomații, care era toată știință și conștiință, muncă și răbdare, devotament și tăcere, dar mai ales completă dispariție a omului în dosul operei pe care o îndeplinea... Diplomatul de odinioară (Tr. Djuvara) citea însă prea mult ca să nu și scrie... Din lucrul lui prin biblioteci a ieșit și o carte întinsă, de întrebuințare curentă, aceea care prezintă multele proiecte... pentru împărțirea Turciei..." (*N. Iorga.* „Oameni care au fost", vol. III, București, 1936, p. 471—472.

La venirea unui nou agent diplomatic, I. Papiniu[45] (noiembrie 1893), urmînd lui I. A. Ghica — Brigadierul (care a funcționat de la finele anului 1892 și pînă la această dată), problema încheierii unui acord comercial se pune din nou. Ea se reia cu guvernul Stoilov, în care Gh. Naciovici devenise ministru de externe șase luni mai tîrziu, după prăbușirea regimului stambolovist.

În martie 1895, printr-un schimb de note s-a încheiat un „aranjament comercial provizoriu", urmînd ca o convenție comercială propriu-zisă să fie încheiată mai tîrziu, după alte tratative. De fapt, după înlăturarea regimului lui Stambolov, relațiile româno-bulgare s-au răcit întrucîtva deoarece noul guvern considera că România susținea pe partizanii acestuia[46].

Pentru a înțelege just aceste relații trebuie făcută însă o deosebire între atitudinea guvernului bulgar și atitudinea ziarelor de opoziție, care, de cele mai multe ori, făceau din atacurile asupra României o armă de luptă împotriva guvernului Stoilov. Aceleași deosebiri trebuie făcute și în ceea ce privește presa românească, „Adevărul" și ziarele din opoziție răspunzînd de multe ori gazetelor bulgare. Ziarele opoziției bulgare, în special cele radoslaviste, au continuat polemica mergînd pînă la afirmația că România se pregătește de război împotriva Bulgariei[47]. În sfîrșit, alte ziare, atunci cînd s-a comunicat că Ferdinand va face o vizită lui Carol I (23 iunie/4 iulie 1897), au afirmat că România ar fi încheiat o alianță militară ofensivă și defensivă cu Turcia îndreptată împotriva Bulgariei. Ziarul guvernamental dezmințea aceste afirmații, iar cel al stambolovištilor scrie următoarele: „Românii se tem de Rusia, și cînd guvernanții bulgari devin instrumentele proiectelor rusești ei au dreptate să fie neîncrezători și să caute mijloace proprii pentru a se apăra. Iată de ce cheltuiesc milioane pentru a face forturi și a-și asigura viitorul... dar România este prietena noastră, și vizita prințului va întări această prietenie"[48].

---

[44] Arhiva M.A.E., vol. 220, dosar nr. 71.B.8.c., raport Tr. Djuvara din 5/17 septembrie 1888.

[45] Diplomat de carieră, I. Papiniu cunoștea bine situația din Balcani, funcționind la Constantinopol și la Salonic (consul general între 1884—1885). Revenit în minister, a trecut apoi la Budapesta, de unde a venit la Sofia (1893—1896) ca agent diplomatic și consul general. A fost și ministru al României la Belgrad și Atena (1905).

[46] Pentru ample detalii în legătură cu problema recunoașterii lui Ferdinand și a reluării relațiilor cu Rusia, vezi, între altele, raportul său nr. 159 din 6/18 februarie 1896, în Arhiva M.A.E., dosar nr. 92, p. 145.

Relațiile diplomatice româno-bulgare ating culmea încordării în 1900, atunci cînd problema macedoneană devine centrul discuției și cînd chestiunea insulei Bujorescu ia o formă acută. Ostrovul Bujorescu se formase în fața Zimnicei încă de pe la 1840, și pe harta din 1830 el nu figura[49]. Mărindu-se din an în an și împădurindu-se, de prin 1843 a început să fie dat în exploatare pentru tăiatul lemnelor de foc. Cum din cauza depunerilor el începuse a se uni în vremea scăderii apelor cu alt ostrov ce aparținea Bulgariei, iar bulgarii ce tăiau lemne treceau în acest fel și în ostrovul Bujorescu și erau amendați de autoritățile românești, guvernul bulgar a cerut în mai 1889 delimitarea celor două insule[50]. În 1894 ostrovul Bujorescu, exploatat și de români și de bulgari, a început a se uni cu țărmul românesc, și atunci bulgarii au fost împiedicați de a mai tăia lemne[51]. În martie 1898 guvernul bulgar recunoștea că ostrovul Bujorescu aparține României, dar avea pretenții pentru ostrovul Eșek Adasî, ce fusese bulgar și care acum se unise cu cel dintîi[52]. Cele două guverne nu au putut ajunge la un acord, și pe Eșek Adasî, lipit acum de Bujorescu, s-a stabilit un post de grăniceri bulgari avînd în faţa sa un post românesc[53].

---

[47] La Rusciuc, la finele lui februarie și inceputul lui martie, toată lumea vorbea de război. Concentrări de trupe bulgare se făceau la Șumla, Rasgrad și Silistra, chemîndu-se sub arme și unele contingente de rezerviști. Arhiva M.A.E., fond 21 (1878—1913), vol. 89, rapoarte politice de la Rusciuc, filele 12—14, 40—41.

[48] „Svoboda" din 27 III 1897.

[49] Arhivele statului, București, mss. 863, fila 16.

[50] Loc. cit., fila 4 și urm.

[51] Loc. cit., fila 13.

[52] Loc. cit., fila 28.

În particular, delegaţii bulgari arătau la discuţii că guvernul bulgar recunoaşte că acest teritoriu aşa cum este azi lipit de malul stîng al Dunării nu mai poate aparţine Bulgariei şi ar fi bucuros să-l cedeze numai „să recunoaştem că e al lor şi să le dăm concesii în alte ostroave"[54]. În august 1899 din cauza apelor mari, grănicerii bulgari au fost siliţi să-şi retragă postul, şi cei români nu i-au mai lăsat să-l reocupe. La 26 februarie 1900 premierul bulgar Ivanciov i-a spus agentului diplomatic român Nicolae Mişu[55] că se va adresa tribunalului de la Haga. În cele din urmă, Ivanciov a arătat că va ceda cu condiţia ca soldaţii bulgari să-şi reocupe postul pe garanţia lor, după care aceştia se vor retrage. A început şi o campanie de presă violentă şi pînă la urmă Ivanciov a cedat[56].

Litigiul în legătură cu insula Bujorescu nu fusese încă lichidat cînd la ordinea zilei s-a situat problema macedoneană. Nu numai în Macedonia propriu-zisă, unde cetele greceşti, sîrbeşti şi bulgăreşti luptau atît împotriva turcilor, cît şi între ele, ci şi în Bulgaria, România, Serbia şi Grecia, asasinatul a ajuns să fie utilizat ca armă împotriva adversarilor.

Ordonate de către Comitetul macedonean din Sofia ele aveau ca scop atît pedepsirea unor „trădători", sancţionarea celor (în special negustori) care nu înţelegeau să dea organizaţiei mari sume de bani, cît şi a adversarilor politici şi mai ales a celor ce dezvăluiau prin presă intenţiile şi metodele organizaţiei. Toate acestea au făcut ca, o bună perioadă de timp, relaţiile între România şi Bulgaria să fie încordate. În cele din urmă însă, problemele litigioase s-au rezolvat din dorința ambelor state de a restabili vechile relații de bună vecinătate. Pe această linie se înscrie și convenția semnată între România și Bulgaria în februarie 1900 relativă la convorbirile telefonice, hotărîndu-se montarea unui cablu subdunărean între Giurgiu și Rusciuc[57], ca și cea încheiată la 29 noiembrie 1901 privind măsurile necesare pentru exploatarea pescuitului în Dunăre[58].

---

[53] Loc. cit., fila 33.

[54] Loc. cit., fila 71.

[55] Nicolae Mişu, cunoscutul diplomat român, se afla atunci în prima parte a carierei sale. Cancelar la consulatul din Salonic în 1886, trece în 1887 ca viceconsul şi cancelar la Sofia. După un scurt popas la Odesa (1889) revine ca secretar al agenţiei diplomatice din Sofia, unde rămîne pînă în 1891, cînd a fost transferat la Viena. În 1898 era secretar general al Ministerului de Externe. În noiembrie 1899 e numit agent diplomatic şi consul general la Sofia, funcţionînd aici pînă la 1 octombrie 1908, cînd a fost transferat la Viena, apoi la Constantinopol şi din 1912 la Londra. Ministru demnitar al curţii regale, a reprezentat România la conferinţa de pace în urma primului război mondial. Ministru de externe în 1919, Nicolae Mişu a murit în 1924.

[56] Pentru toată problema, vezi Arhivele statului, mss. 863, p. 81 şi urm. ; vezi şi ziarele bulgare „Narodni Pravda" din 2 martie 1900, „Nov Vek" şi altele din martie 1900. Vezi şi „Adevărul" din 25 şi 26 februarie şi 1, 23 şi 24 martie 1900.

Cu toate atacurile opoziției, guvernul bulgar a căutat să mențină relații bune, prelungind în fiecare an aranjamentul comercial potrivit căruia mărfurile bulgare ce treceau în România și invers, ca și plata taxelor de pașapoarte se făceau potrivit clauzei națiunii celei mai favorizate[59]. De asemenea, în fiecare an, cu prilejul reînnoirii acestui aranjament, guvernul bulgar se arăta gata de a începe tratative cu țara noastră pentru încheierea unui acord comercial, dar toate aceste propuneri nu s-au tradus în realitate. Guvernul Ivanciov procedase cu multă precauție în problema cererii de extrădare a țăranilor bulgari care se refugiaseră în România fiind urmăriți de autoritățile bulgare pentru participarea lor la răscoala de la Rusciuc (1900). Ivanciov sondase întîi terenul, dar, cînd își dăduse seama că cererea sa nu va fi satisfăcută, renunță[60]. Nici noul guvern nu a încercat să redeschidă problema.

De remarcat că populația bulgară, în ciuda tensiunii diplomatice dintre București și Sofia, și-a manifestat adeseori sentimentele sale de recunoștință față de sprijinul acordat în trecut de România în eliberarea sa de sub jugul otoman. În octombrie 1897, orașul Gabrovo mulțumise pentru ajutorul dat de autoritățile românești la aducerea rămășițelor pămîntești ale lui Aprilov în Bulgaria[61]. La fel, primăria Rahovei își exprima aproape în fiecare an, cu prilejul aniversării eliberării oraşului, recunoştinţa ei faţă de armata română[62]. Ofiţeri şi veterani români mergeau în excursii sau pelerinaj la Plevna şi Griviţa. Vizitele reciproce ale unor grupuri de profesori, studenţi etc. sînt destul de frecvente[63]. În 1904, profesorul Ivan D. Sişmanov, personalitate de seamă în domeniul istoriei literare, pe atunci ministru al învăţămîntului, a vizitat România timp de două săptămîni, interesîndu-se de organizarea învăţămîntului românesc, de care a rămas entuziasmat şi despre care a şi scris[64]. În 1908, cînd s-a comemorat semnarea tratatului de la San-Stefano, chiar dacă în discursurile de la Sofia nu s-a spus nimic despre România, la Rusciuc populaţia a făcut o manifestare spontană la consulatul rus şi apoi la cel român. Oratorii au ţinut cuvîntări elogioase despre ajutorul dat de România poporului bulgar[65].

---

[57] Textul convenției în ziarul „Adevărul" din 19 februarie 1900.

[58] *F. C. Nanu*, „Condica tratatelor și a altor legăminte ale României, I, București, 1938, p. 118".

[59] Arhiva M.A.E., dosar nr. 98, „Държавен Вестник" din 23 ianuarie 1898.

[60] Vezi telegrama lui N. Mișu nr. 427 din 6/19 mai 1900 în Arhiva M.A.E., fond. problema 21, vol. 10^1, fila 511.

[61] Marele fruntaș al Renașterii bulgare fusese înmormîntat în 1847 la Galați. Vezi raportul lui Ghica din 24 septembrie/5 octombrie 1897, în Arhiva M.A.E., fond problema 21, vol. 9^7, p. 850.

De fapt lucrurile erau clare : atîta vreme cît Bulgaria nu s-a aflat în relaţii bune cu Rusia, legăturile cu România au fost foarte strînse, ele fiind cultivate cu deosebită grijă de guvernul bulgar. Îndată ce Ferdinand a început a se apropia de Rusia, relaţiile cu România s-au răcit, ele fiind înrăutăţite şi de problema macedoneană. Se vedea limpede că guvernele bulgare rusofile nu aveau încredere în România, socotind-o un instrument al Austro-Ungariei, după cum guvernele României, ca şi oamenii politici bulgari rusofobi considerau Bulgaria ca fiind instrumentul politicii ruseşti. Unele ziare ca „Svoboda" au arătat acest lucru de mai multe ori. La fel, ziarul „Nova borba" afirma deschis că marile puteri urmăreau învrăjbirea popoarelor din Peninsula Balcanică şi că Austro-Ungaria ne aţîţă împotriva Bulgariei pentru a ne îndepărta privirile de la Transilvania. „Cine nu ştie însă — adăuga acelaşi ziar — că, dacă România ar pretinde Transilvania, atunci Austro-Ungaria ar căuta amiciţia Bulgariei pentru a o arunca în spinarea României"[66].

---

[62] Loc. cit., vol. 102, fila 220.

[63] La 27 august 1898 un grup de 100 de institutori români vizitează Rusciucul ; alţii merg la Sofia (Arhiva M.A.E., fond. citat, vol. 99, fila 67 şi urm. ; vezi şi vol. 105, filele 105—161 şi 165—172 şi 106, fila 183 şi urm.). În 1903 statul bulgar a cumpărat casa din Pordim, unde fusese cartierul general al armatei române, pentru a o transforma în muzeu. Arhiva M.A.E., fond problema 21, vol. 104.

[64] „Vecerna Poşta" din 7 iunie 1904 ; vezi şi *N. Iorga*, „Oameni care au fost", vol. III, Bucureşti, 1936, p. 261. (art. Ivan Şişmanov).

[65] Arhiva M.A.E., fond problema 21, vol. 108.

[66] „Nova borba" din 23 februarie 1901.

Relațiile Bulgariei cu vecinii ei au fost subliniate în Sobranie de guvern, mai ales în răspunsurile la mesaj [67], și diferența între raporturile „cele mai amicale“ cu România și doar „bune“ cu alte țări e deseori întîlnită. În 1907 negocierile pentru încheierea unui tratat comercial între cele două țări erau încheiate [68], iar Ferdinand, la recepția corpului diplomatic de Anul nou (1907), i-a făcut în particular lui N. Mișu, agentul României și decan al corpului diplomatic, unele declarații confidențiale care atestă cele de mai sus. În situația actuală, îl asigurase Ferdinand, România și Bulgaria sînt singurele state ce pot colabora în mod sincer. Poporul bulgar iubește poporul român pentru tot ce a făcut în ajutorul eliberării lui. Totul militează pentru o apropiere cu România [69].

De altfel, Ferdinand și guvernul bulgar, avînd în vedere apropiata declarare a independenței Bulgariei, au făcut tot posibilul să se apropie de România.

În septembrie 1908, în împrejurări cunoscute, Bulgaria s-a proclamat independentă [70], învingînd ultimele dificultăți o dată cu recunoașterea acestui act în primele luni ale anului 1909. Ca urmare, prin decretul din 21 mai 1909 [71], agențiile diplomatice din străinătate au fost transformate în legații. Legația din București, ca și legațiile din celelalte țări balcanice, era o legație de rangul al III-lea, ceea ce însemna că titularul ei era numai ministru plenipotențiar, fără a fi în același timp și trimis extraordinar, așa cum erau miniștrii ce conduceau legațiile de rangul I și II. Cu toate acestea, la București, colonelul Cr. Hesapciev și-a prezentat în iulie 1909 scrisorile de acreditare ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, ceea ce contravenea decretului citat. La întrebarea noastră s-a răspuns din partea Ministerului de Externe bulgar că este într-adevăr o excepție care se explica prin faptul că Ferdinand dăduse aceste scrisori înainte de publicarea decretului. De altfel, după cum arăta secretarul general al ministerului, acest decret fusese întocmit în grabă și trebuia modificat, „în pre-

---

[67] Arhiva M.A.E., dosar nr. 102. Vezi declarațiile lui Danev. Vezi apoi comentariile asupra discursului ținut de Stanciov, ministrul de externe bulgar, in Sobranie, in raportul lui N. Mișu din 9/22 noiembrie 1907 (Arhiva M.A.E., fond problema 21, vol. 107, filele 163—166).

[68] Loc. cit., vol. 107 ; vezi și procesul-verbal nr. 2 al negocierilor duse.

[69] Loc. cit., vol. 107.

[70] „История на България“, vol. II, p. 233—238.

[71] Publicat in „ Държавен Вестник“ din 24 iunie 1909.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

zent lucrîndu-se chiar la un proiect de reorganizare a Ministerului de Externe". Se sublinia superioritatea legii similare românești, unde legațiile erau de o singură categorie, iar titularii aveau grade doar din punct de vedere bugetar[72].

În fața acestei situații, România a ridicat și ea reprezentanța sa de la Sofia la gradul de legație, trimițînd aci diplomați cu deosebită experiență. În primul rînd, Constantin Langa Rășcanu, care cunoștea problemele balcanice și fusese numit ca însărcinat cu afaceri al legației noastre de la Sofia, trecea la 5 iunie 1909 pe postul de prim-secretar al aceluiași oficiu diplomatic[73]. C. Diamandi, care fusese numit ministru plenipotențiar și trimis extraordinar al României la Sofia, rămînea încă să gireze postul de secretar general al Ministerului Afacerilor Străine pînă la sosirea titularului[74]. El a plecat la Sofia la 5 august[75], iar prezentarea scrisorilor de acreditare a avut loc la 3 noiembrie 1909, cu tot ceremonialul cuvenit, în cabinetul regelui Ferdinand și în prezența generalului Paprikov, ministrul de externe al Bulgariei. În cuvîntarea sa, C. Diamandi a subliniat faptul că poporul român a salutat cu cea mai mare simpatie „actul memorial al proclamării independenței..." După răspunsul său, Ferdinand s-a întreținut cu noul diplomat român trecînd în revistă unele probleme politice[76].

Ridicarea la rang de legație a reprezentanțelor diplomatice și acreditarea unor miniștri plenipotențiari au marcat începutul unei etape noi în legăturile dintre cele două țări. Încă din noiembrie 1907 se încheiase un tratat de comerț și navigație[77], iar în ianuarie 1908 s-a semnat o convenție pentru delimitarea frontierei fluviale pe Dunăre[78], urmată de o alta în octombrie 1909[79].

---

[72] Arhiva M.A.E., dosar nr. 109, raportul nr. 642 din 16/21 iulie 1909.

[73] „Universul" din 9 iulie 1909. C. Langa Rășcanu era la începutul carierei sale diplomatice. Mai tîrziu a fost ministru plenipotențiar în Iugoslavia (1919), Bulgaria (1920), Grecia (1924).

[74] „Universul" din 19 iulie 1909. C. Diamandi a fost un diplomat de seamă. La numirea sa la Sofia se găsea la mijlocul carierei sale. Funcționase pînă atunci la Berlin, 1892, Petersburg, Viena și Belgrad. Intre anii 1901 și 1903 a fost secretar de legație la Atena. A rămas la Sofia pînă în noiembrie 1911, cînd a fost transferat la Petersburg. Intre anii 1924 și 1930 a funcționat la Paris.

[75] „Universul" din 5 august 1909.

[76] Arhiva M.A.E., fond, citat., vol 109. Raportul C. Diamandi nr. 1 039 din 5 noiembrie 1909.

[77] Vezi textul acestui tratat în „Monitorul oficial" nr. 220 din 1908, cf. *F. C. Nano*, op. cit., p. 119.

Într-adevăr, dintre toţi vecinii cu care Bulgaria întreţinea relaţii la acea dată, cele mai bune le avea cu România. Constatarea reiese şi din articolul „Bulgaria şi România", publicat în ziarul „Nov Veak" din 6 decembrie 1909, articol inspirat de Ghenadiev, şeful partidului stambolovist, şi care începea astfel: „Toate guvernele bulgare, toate partidele au declarat în mesagiile tronurilor că unul din principiile de bază ale politicii noastre externe este de a dezvolta relaţii bune şi amicale cu statele vecine... *România este unica vecină cu care ne-a fost foarte uşor de a trăi în înţelegere completă şi care ne-a fost folositoare şi în momente critice*".

CONSTANTIN N. VELICHI

---

[78] Textul convenţiei in „Monitorul oficial" nr. 206 din 1908, cf. F. C. *Nano*, op. cit., p. 119.

[79] Ibid.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BRUXELLES ŞI HAGA

Legături mai vechi

Primele relaţii ale ţării noastre cu Belgia şi Olanda sînt cu mult mai vechi decît data stabilirii de relaţii diplomatice. Încă în secolele XIV—XVI erau cunoscute şi se pare mult căutate la noi postavurile de Ypres, Louvain, Bruges, Maestricht sau Mecheln (Malines). Ele erau aduse prin intermediul negustorilor transilvăneni şi sînt pomenite în multe documente ale vremii[1]. Pătrunderea turcilor în secolul al XVI-lea pînă în Europa centrală întrerupe o vreme legăturile ţărilor române cu ţările apusene. Pe de altă parte, după marea înflorire a cetăţilor flamande din secolul al XIV-lea, Belgia, denumire reluată de umanişti în Renaştere, cunoaşte, începînd din secolul al XV-lea, dominaţia străină, căpătîndu-şi independenţa numai în urma revoluţiei din 1830. Împrejurările istorice nu au permis în acest răstimp menţinerea legăturilor între cele două ţări.

Olanda, independentă în 1581 şi devenită în secolul al XVII-lea o importantă putere, a întreţinut intense relaţii comerciale cu răsăritul Europei şi urmărea cu interes situaţia politică din această parte a continentului. Avem dovezi despre existenţa unor asemenea legături şi cu ţările române în secolele XVII—XVIII. Astfel, două rapoarte olandeze pornite din Constantinopol în martie-aprilie 1616[2], precum şi scrisorile aflate de N. Iorga în arhivele regale de la Haga dovedesc că evenimentele din Principatele Române erau urmărite în Olanda[3]. În 1718, cu prilejul păcii de la Passarowitz, Colyer, ambasadorul olandez în capitala Imperiului otoman, informează cu regularitate, şi în iunie chiar de la faţa locului, despre pregătirea şi mersul tratativelor de pace[4]. Călătoria a doi prusieni prin Moldova în 1758 nu scapă neobservată de ambasadorul Olandei la Constantinopol[5], iar numirea unui consul al Prusiei la Iași în 1785 este anunțată de gazetele olandeze[6]. Au existat și legături de comerț, și Heinrich Friedrich Diez, ambasadorul Prusiei la Constantinopol, arată într-un raport trimis la Berlin că olandezii cumpără anual cai din Moldova[7]. Talerul-leu olandez a avut o largă circulație în țările române în secolul al XVII-lea, iar după aceea a rămas ca unitate monetară de calcul[8]. Legăturile acestea cu răsăritul Europei, deci și cu țările române, se întrerup în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, cînd importanța economică și politică a Olandei este în declin și vor fi reluate după anul 1840.

---

[1] *Radu Manolescu.* „Comerţul Ţării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul (secolele XIV—XVI)", Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1965, p. 143—167.

[2] *N. Iorga.* „Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului", vol. I, Bucureşti, 1895, p. 191.

[3] *N. Iorga.* „Recherches dans les archives royales de La Haye", Bucureşti, 1936, 10 pagini.

[4] *N. Iorga.* „Acte şi fragmente...", vol. I, p. 337—340.

Relații româno-belgiene în secolul al XIX-lea

Spre mijlocul secolului al XIX-lea Belgia era una dintre țările înaintate din Europa apuseană. După revoluția din 1830 puterea politică trecea din mîna marilor proprietari funciari în mîinile burgheziei, care o cucerise cu sprijinul maselor populare, interesate în înlăturarea rînduielilor feudale. Pe la 1840 Belgia avea o populație de peste 4 000 000 de locuitori, dintre care o parte locuiau în orașe mari ca Bruxelles, Gand, Anvers, Liège etc. Țara cunoaște un puternic avînt economic, devenind una dintre cele mai industrializate ale Europei, cu o agricultură înaintată. Așezămintele juridice și în primul rînd Constituția din 1831 au devenit exemple pentru burghezia liberală din Europa, mai ales că după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 Franța celui de-al II-lea Imperiu nu mai putea constitui un asemenea exemplu.

Exponenții burgheziei din cele două principate de la Dunăre, în lupta lor pentru înlăturarea orînduirii feudale și constituirea statului național român, urmăreau desigur cu interes transformările economice, sociale și politice din Belgia.

---

[5] Op. cit., p. 373.

[6] *N. Iorga*, „Acte și fragmente...", vol. II, p. 207.

[7] Op. cit., p. 203.

[8] Vezi *Costin C. Kirițescu*, „Sistemul bănesc al leului și precursorii lui", vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 100—105.

Începînd din deceniul al 4-lea al veacului trecut, gazetele româneşti îşi informează des cititorii despre evenimente din sau în legătură cu ţara dintre Ardeni şi Marea Nordului. Un manual de geografie apărut în 1842 spune că „nice o parte a Europei nu este aşa des împoporată, presărată cu aşa multe sate, oraşe şi cetăţi frumoase şi avute", şi mai departe arată că „în privinţa industriei se numără Belgiul între cele dintîi ţări ale Europei şi în numeroasele lui fabrici se lucră în mare cîtime şi în cea mai aleasă deplinire", iar „ştiinţele şi artele se află la Belgi mai în asemenea floare ca la vecinii Frînci". Vorbind despre forma de guvernămînt, acelaşi manual o aseamănă cu a Franţei, dar ţine să sublinieze că „puterea craiului e mai tare îngrădită" [9].

Era firesc ca românii să privească cu simpatie spre o ţară, care scurt timp după ce îşi cîştigase independenţa reuşise să-şi formeze o economie prosperă şi un sistem politic mai înaintat decît al ţărilor mai vechi şi mai întinse. De aci şi legăturile care s-au statornicit încă de timpuriu. Cînd revoluţionarii de la 1848 emigraţi în apus nu-şi mai pot desfăşura activitatea la Paris, sub Imperiul al II-lea, ei îşi găsesc adăpost la Bruxelles. Astfel „Republica Română", al cărei nr. 1 apăruse în 1851 la Paris, va publica nr. 2, în 1853, în capitala Belgiei [10]. De asemenea, „Étoile du Danube" îşi mută locul de apariţie la Bruxelles în 1856 din cauza cenzurii. Mulţi tineri români au studiat în şcolile superioare belgiene, la universităţile din Bruxelles şi Liège, în şcolile militare de la Bruxelles şi Ypres. Unul dintre ei este Vasile Conta, care a urmat cursurile Institutului superior de comerţ din Anvers şi ale Facultăţii de drept din Bruxelles, unde şi-a luat şi doctoratul. Printre cărţile rămase din biblioteca sa se găseşte şi „Projet d'organisation de l'enseignement moyen (Section des humanités)", cuprinzînd trei rapoarte în legătură cu reforma învăţămîntului mediu în Belgia. Însemnările făcute de Conta pe textul acestei cărţi, publicată în 1880, ne duce la ideea că el a folosit-o la întocmirea, ca ministru în anii 1880—1881, a proiectului său de lege privind învăţămîntul public şi privat [11].

---

[9] *I. Rus.* „Icoana pămîntului sau carte de geografie", vol. II, Blaj, 1842, p. 110—118.

[10] *D. Simionescu.* „Din istoria presei româneşti : «Republica Română»", Bucureşti, 1931, 61 p. + 13 pl.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în epoca de constituire şi consolidare a statului naţional român, legislaţia belgiană a fost, în unele domenii, un model pentru legiuitorul român. În 1857 s-a publicat la Iaşi, în traducerea lui T. Veisa, Constituţia, legea electorală şi cea de organizare judecătorească a Belgiei [12]. Cartea se adresa nu numai juriştilor şi oamenilor politici, ci şi publicului larg. De aceea traducerea este însoţită de note „spre explicarea cuvintelor tehnice de drept, care nu sînt familiare decît acelora ce cunosc limbi străine şi se ocupă de ştiinţa dreptului". Scopul traducerii lui Veisa era dublu : să ajute pe cei „...care vor fi aleşi spre a contribui la organizaţia ţării", dar şi la formarea opiniei publice spre un regim democrat-burghez. Constituţia României din 1866 a avut ca model Constituţia belgiană din 1831, iar la elaborarea Codului civil din 1864, a Codului comercial din 1887, a unor legi de organizare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-au avut în vedere şi soluţiile legiuitorului belgian. Cercurile conducătoare ale burgheziei româneşti urmăreau să-şi consolideze puterea în cadrul unei monarhii constituţionale. Iată de ce sistemul constituţional al Belgiei, prototip al acestui sistem de guvernămînt, era luat ca model. Cu aceleaşi năzuinţe aceste cercuri i-au oferit lui Filip de Flandra tronul ţării în 1866.

Curînd după cîştigarea independenţei sale, Belgia caută să strîngă relaţiile cu ţările române. Pentru menţinerea şi dezvoltarea acestor legături ea înfiinţează, la 17 noiembrie 1838, primul său consulat la Galaţi cu caracter comercial, dar şi politic, avînd misiunea de a o reprezenta în ambele principate. Mutat la 4 mai 1842 la Bucureşti, consulatul este transformat la 13 februarie 1859 în consulat general, iar în 1870 în agenţie diplomatică şi consulat general. În martie 1855 se reînfiinţează consulatul de la Galaţi, iar între anii 1855 şi 1875 mai iau fiinţă trei viceconsulate : unul la Brăila în 1855, un altul la

---

[11] *P. Oprescu.* „Cîteva cărţi, unele cu adnotări, provenind din biblioteca lui Vasile Conta", în „Studii şi cercetări de bibliologie", III, Bucureşti, 1960, p. 213.

[12] „Constituţia, legea electorală şi organizaţia giudecătorească a Belgiei". Tradusă în româneşte de *D. Teodor Veisa*. Iaşi, 1857, 58 p. Vezi şi *Const. C. Angelescu.* „Un jurist moldovean uitat, Teodor Veisa", Bucureşti, 1938, p. 14—15.

Craiova în 1874 şi al treilea la Iaşi în 1875[13]. După 1880, cînd agenţia diplomatică a Belgiei de la Bucureşti devine legaţie, se va mai înfiinţa un consulat belgian în capitala României, apoi se vor mai instala alte două la Constanţa şi Sulina[14].

Belgia nu obişnuia să înfiinţeze consulate decît acolo unde interesele comerţului şi navigaţiei sale o cereau[15]. Instalarea unor astfel de oficii în România dovedeşte strînsele sale legături economice cu ţările române. Vase sub pavilion belgian, semnalate în portul Galaţi încă din 1840, încărcau cereale pentru nord-vestul Europei, iar fabricanţi de postav, ca cei din Verviers, vestit pentru industria lînii şi postavurilor, cumpărau lînă din Ţara Românească încă înainte de mijlocul veacului trecut[16]. Cînd la 24 decembrie 1868 Pitteurs-Stiegarts, consul general la Bucureşti, îşi prezenta scrisorile de acreditare, i se putea spune „că raporturile deja existente şi relaţiunile industriale şi comerciale care s-au stabilit aşa de ferice între ambele ţări nu vor înceta a se întinde în interesul lor reciproc", iar la 2 ianuarie 1870, cu ocazia primirii celui dintîi agent diplomatic al Belgiei la Bucureşti, se vorbeşte despre „strîngerea bunelor relaţiuni ce au existat întotdeauna între ambele ţări".

Prin crearea unei agenţii diplomatice la Bucureşti în 1870, guvernul de la Bruxelles arată interesul pe care îl purta legăturilor economice şi politice cu România.

Înfiinţarea legaţiei României la Bruxelles

Dreptul de legaţie fiind un atribut al statelor suverane, România nu putea înfiinţa legaţii în străinătate pînă la recunoaşterea independenţei sale. Tratatul de la Berlin, semnat la 1/13 iulie 1878, recunoştea condiţionat independenţa României şi fiecare putere urma să dea această recunoaştere după ce vor fi fost îndeplinite condiţiile stipulate. De această recunoaştere depindea şi înfiinţarea legaţiilor româneşti în străinătate.

---

[13] *N. D. Popescu.* „Schiţă istorică relativă la înfiinţarea şi organizarea Ministerului Afacerilor Străine, de la înfiinţare şi pînă astăzi", Bucureşti, 1890, p. 336—337.

[14] Op. cit., p. 358—359.

[15] Vezi *E. R. N. Arntz.* „Précis méthodique des règlements consulaires de Belgique", Bruxelles, 1876, X + 88 p.

[16] *N. Iorga.* „Istoria comerţului românesc. Epoca mai nouă", Bucureşti, 1925, p. 171.

Încă în august 1878 guvernul român face demersuri pentru a obţine ca agenţii diplomatici acreditaţi la Bucureşti să devină miniştri plenipotenţiari, iar ai României în străinătate să primească acelaşi titlu[17]. Problema recunoaşterii independenţei României de către marile puteri şi a stabilirii relaţiilor diplomatice cu acestea a necesitat o activitate foarte vie din partea diplomaţiei româneşti. Guvernul de la Bucureşti a hotărît să se adreseze de asemenea şi unor state mai mici, cerîndu-le să recunoască România ca stat independent. Deoarece cu aceste state ţara noastră nu avea încă legături diplomatice permanente, s-au trimis misiuni speciale. N. Calimachi-Catargi fu astfel însărcinat în decembrie 1878 a merge cu această misiune la Bruxelles şi Haga. Ajuns la începutul lunii aprilie 1879 la Amsterdam, din discuţia avută cu ministrul afacerilor străine al Olandei, a înţeles că statele mai mici erau silite a nu recunoaşte independenţa României înaintea marilor puteri, ministrul olandez considerînd acţiunea ca neoportună. Astfel, această iniţiativă, care putea duce şi la stabilirea de misiuni diplomatice româneşti permanente, a eşuat, deşi Belgia şi Olanda ar fi fost dispuse a răspunde afirmativ[18].

Pentru întărirea legăturilor cu ţările care recunoscuseră independenţa şi în aşteptarea recunoaşterii de către celelalte state s-a promulgat la 14/26 februarie 1879 la Bucureşti „Legea suplimentară relativă la legaţiunile şi consulatele Române în străinătate, şi la administraţia centrală a ministerului afacerilor străine"[19].

Proiectul de lege înfăţişat corpurilor legiuitoare în ianuarie 1879 de I. Cîmpineanu, pe atunci ministru al afacerilor străine, fusese elaborat sub ministeriatele lui V. Boerescu, Costaforu şi M. Kogălniceanu[20]. Acest proiect prevedea şi o legaţie cu sediul la Bruxelles pentru Belgia şi Olanda. În Adunarea deputaţilor, deşi raportul delegaţilor comisiilor se opunea înfiinţării legaţiei, din motive de economie, proiectul înființării acestei legații a fost susținut cu căldură de mai mulți deputați. Petre Grădișteanu, spunînd că „în toate zilele noi ne servim cu exemple luate din Belgia", că „mulțime de tineri merg în școlile belgiene", întreba dacă „este oare bine ca tocmai la o națiune cu care sîntem în relațiuni zilnice să nu avem un reprezentant direct?" P. Ghica susținea și el înființarea legației pentru a putea „urma toate relațiunile zilnice ale naționalității române pe lîngă această țară". N. Fleva, pledînd pentru misiuni diplomatice permanente în Belgia și Elveția, arăta că aceste țări „au dovedit că prin activitate și muncă sînt respectate de cele mai mari națiuni, căci sînt adevărate focare ale civilizației moderne". Și mai departe cere Camerei să nu refuze „reprezentațiunea țării noastre în aceste două țări, Belgia și Elveția, care ne sînt surori prin toate aspirațiunile lor, care sînt reprezentanții Europei în ceea ce privește libertățile publice și progresul civilizației". N. Ionescu propune a se înființa legații deosebite la Bruxelles și Haga, întemeindu-se pe legături culturale și economice: „Cu aceste țări — spunea el — avem relațiuni de această natură ca cu niște țări industriale și cu care chiar pînă a nu fi pe deplin suverani am întreținut asemenea relațiuni[21]. În ședința din 16/28 ianuarie 1879, Camera votează înființarea unei legații a României la Bruxelles, care să reprezinte țara în Belgia și în Olanda.

---

[17] *R. V. Bossy.* „Politica externă a României între anii 1873 şi 1880 privită de la agenţia diplomatică din Roma", Bucureşti, 1928, p. 177.

[18] *N. D. Popescu.* „Istoria rezbelului româno-ruso-turc", partea a VI-B, Bucureşti, 1903, p. 292—293.

[19] „Monitorul oficial" din 14/26 februarie 1879, p. 865—867.

[20] „Monitorul oficial" din 4/16 februarie 1879.

Legea este adusă în fața senatului la 31 ianuarie/12 februarie 1879. Comitetul delegaților pentru cercetarea legii propune suprimarea din motive de economie a legațiilor de la Atena, Berna și Bruxelles și propune ca reprezentarea țării în Belgia și Olanda să se facă de ministrul României la Paris. Kogălniceanu apără proiectul în starea inițială. I. Câmpineanu susține înființarea legației, arătînd că „Belgia este un centru diplomatic de întîia ordine, dovadă despre aceasta — spunea el — că de cîte ori se vorbește de un congres sau de o conferință europeană, toată lumea se gîndește la Bruxelles, pentru că acesta este un centru de informație de întîia ordine, care are o importanță mai mare decît capitalele multor state mult mai mari decît Belgia". În cele din urmă un amendament primit cu 25 de voturi contra 23 duce la suprimarea din proiect a legaţiilor de la Berna şi Bruxelles[22]. La 6/18 februarie Adunarea deputaţilor primeşte amendamentele senatului şi votează legea în totalitate[23]. Astfel în 1879, pe motive de economii bugetare, s-a renunţat la înfiinţarea unei legaţii la Bruxelles, deşi Belgia avea o reprezentanţă diplomatică la Bucureşti încă din 1870.

---

[21] Vezi „Monitorul oficial" din 16/28 ianuarie 1879, p. 207—217.

La începutul lunii februarie 1880, independenţa României era recunoscută de toate marile puteri. De îndată, către toţi şefii de state se trimit scrisori prin care se aduce la cunoştinţă acest important eveniment pentru poporul român. Misiunea de a duce această comunicare la Bruxelles şi Haga a fost încredinţată din nou lui N. Calimachi-Catargi. Acesta este primit la 21 februarie de regele Belgiei, căruia îi înmînează scrisorile şi marea cruce a Ordinului Steaua României[24]. Belgia recunoscu şi ea independenţa României, şi la 17 martie 1880 Josef Jooris, ministru rezident la Bucureşti, era primit cu ceremonialul cuvenit şi-şi prezenta scrisorile de acreditare[25].

În februarie 1880 se pune din nou problema legaţiei din capitala Belgiei şi, prin legea din 16/28 februarie 1880, „se înfiinţează pentru Belgia şi Olanda, cu sediul la Bruxelles, o legaţiune română"[26]. Legea fusese votată de Adunarea deputaţilor la 28 ianuarie/9 februarie 1880 cu 57 de voturi contra 15, iar de senat la 11/23 februarie 1880 cu 26 de voturi contra 3. În expunerea de motive a acestei legi, după ce se arată că Belgia are „simpatia şi încrederea întregii Europe", se prezintă utilitatea acestei misiuni diplomatice ce trebuia să fie „un centru important şi preţios de informaţiuni politice", care să studieze „organizarea politică a Belgiei, relaţiunile sale de ţară neutră cu alte state", să sprijine „dezvoltarea legăturilor economice şi de amicie politică". Pus la vot, proiectul nu a mai ridicat obiecţii decît în ceea ce priveşte retribuţia secretarului. De altfel, obiecţia nu se referea în mod special la legaţia de la Bruxelles, ci la problema democratizării, desigur în limite burgheze a personalului diplomatic, carieră care, date fiind retribuţiile reduse, rămînea deschisă numai celor mai avuţi[27].

---

[22] „Monitorul oficial" din 8/20 februarie 1879, p. 695—696.

[23] „Monitorul oficial" din 7/19 februarie 1879, p. 662.

[24] „Timpul" din 24 februarie 1880.

[25] „Timpul" din 20 martie 1880.

[26] „Monitorul oficial" din 19 februarie/2 martie 1880.

Prin înfiinţarea acestui oficiu diplomatic cu sediul în capitala Belgiei, dar cu misiunea de a reprezenta ţara noastră în Belgia şi în Olanda, s-au statornicit legături diplomatice directe şi permanente între România şi cele două ţări. Personalul legaţiei, stabilit prin legea de înfiinţare, era compus din şeful misiunii, care avea gradul de ministru rezident, şi un secretar cl. I. Deoarece în 1884 reprezentantul diplomatic al Belgiei la Bucureşti a fost numit trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, şeful misiunii României de la Bruxelles este şi el ridicat de guvernul român la acelaşi rang. În 1890 de această legaţie depindeau consulatele generale onorifice ale României din Christiania (Norvegia) şi Stockholm (Suedia), precum şi consulatele din Bruxelles, Anvers şi Liège (Belgia), Rotterdam (Olanda), ca şi viceconsulatele din Ostanda (Belgia) şi Göteborg (Suedia)[28].

Diplomaţi care au funcţionat la legaţia din Bruxelles

Primul reprezentant diplomatic al României în Belgia a fost Mihail Mitilineu, numit la 17 aprilie 1880 cu grad de ministru rezident. Născut în 1836, el a intrat de tînăr în Ministerul Afacerilor Străine, ca „scriitor", şi a servit pînă în 1896, cînd a demisionat. Între anii 1871 şi 1879 a fost secretar general al ministerului. Este autorul unor lucrări de drept internaţional care, credem, se cade a-l situa printre fondatorii şcolii româneşti în acest domeniu. M. Mitilineu susţine cu bogată argumentaţie istorică şi juridică suveranitatea naţională. Este de asemenea autorul lucrării „Collecţiune de tratatele şi convenţiunile României cu puterile străine", prima lucrare românească de acest fel, apărută în 1874. Era deci o personalitate a diplomaţiei româneşti din acea vreme în momentul în care i s-a încredinţat postul din capitala Belgiei. A condus legaţia României de la Bruxelles mai întîi între anii 1880 şi 1882 şi apoi între anii 1885 şi 1889.

---

[27] „Monitorul oficial" din 29 ianuarie/9 februarie 1880.

[28] *N. D. Popescu*, „Schiţă istorică relativă la înfiinţarea şi organizarea Ministerului Afacerilor Străine...", Bucureşti, 1890, p. 270.

Secretar la înființarea legației a fost numit T. G. Djuvara, care a ocupat acest post pînă în 1883. El va reveni ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în capitala Belgiei în 1909 și va rămîne pînă în 1919. Este autorul mai multor scrieri aparținînd unor domenii variate[29]. A devenit una dintre figurile proeminente ale diplomației românești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

La plecarea lui Mitilineu în 1882, trecut ministru plenipotențiar la Belgrad, a fost numit ministru rezident la Bruxelles Teodor Văcărescu, care va rămîne pînă în 1885. Născut în 1842, el a studiat la Berlin, a fost militar, prefect al județului Prahova, agent diplomatic la Belgrad, iar între anii 1873 și 1881 mareșal al curții.

Între anii 1891 și 1897, ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în Belgia, a funcționat Gh. Bengescu, remarcabil om de cultură. Cu studii în Franța și în Belgia, era licențiat în litere la Sorbona și în drept la Liège. Autor al unei celebre bibliografii asupra lui Voltaire, al unor studii istorice și bibliografice, traducător în limba franceză a „Pastelurilor" lui Alecsandri, a fost membru al Academiei Române și laureat al Academiei Franceze.

Judecînd după valoarea profesională și intelectuală a celor care au condus legația din capitala Belgiei, se vede că guvernul de la București acorda acestei misiuni o importanță deosebită. De altfel I. C. Brătianu califica Bruxelles-ul drept „...cel mai bun fotoliu de orchestră pentru a înțelege concertul european"[30].

Din activitatea legației de la înființare pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea

M. Mitilineu sosește la Bruxelles la 5 iulie 1880[31]. De la început este înconjurat cu atenție și cordialitate. La 20 iulie el raportează că regele Belgiei, la deschiderea expoziției is-

---

[29] Între altele este autorul cunoscutei „Cent projets de partage de la Turquie" (Paris, 1914), al colecției de „Tratate, convențiuni și învoiri internaționale ale României" (București-Paris, 1888), al unor interesante memorii diplomatice, pentru care V. Berard, erudit și remarcabil autor de lucrări din domeniul istoriei diplomatice, îl compară cu ducele de Saint-Simon.

[30] T. G. *Djuvara*. „Mes missions diplomatiques", Paris, 1930, p. 71.

[31] Arhiva M.A.E., dosar nr. 186, fila 5.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

torice a artelor belgiene, l-a întrebat dacă este mulţumit de felul cum a fost primit. La răspunsul afirmativ al ministrului român i se răspunde : „Nici nu putea fi altfel, căci sînteţi un ministru distins şi reprezentaţi România“ [32].

Cu aceeaşi simpatie este primită şi delegaţia primăriei oraşului Bucureşti, formată din D. Cariagdi, N. Fleva şi colonelul Barozzi, care între 16 şi 22 august 1880 au fost oaspeţii Burgmeistrului, alături de delegaţiile municipalităţilor principalelor capitale europene. Mitilineu raporta la 20 august despre excelenta primire făcută primarului capitalei României de regele şi regina Belgiei, iar la 25 august observa că „delgaţii comunali români au fost primiţi cu o cordialitate de care sîntem în drept să fim mîndri“ [33]. În mesajul citit la deschiderea parlamentului belgian, la 9 noiembrie 1880, se spunea că, „în urma situaţiei noi la care au ajuns mai multe state din Europa de răsărit, am legat cu ele relaţii diplomatice, care au şi dus la semnarea de aranjamente comerciale şi altele, cu care ne putem lăuda“ ; Mitilineu, în raportul său către V. Boerescu, ministrul de externe, afirma că acest pasaj este referitor la România [34]. Sub astfel de auspicii îşi începea activitatea legaţia României în capitala Belgiei.

Ministrul României la Bruxelles reprezenta ţara în Belgia şi în Olanda. El informa guvernul, prin Ministerul Afacerilor Străine, despre evenimentele politice, situaţia economică, frămîntările sociale din cele două ţări. Se urmăreau cu atenţie evenimentele politice, raportîndu-se la Bucureşti despre poziţia Belgiei sau Olandei faţă de diferite evenimente internaţionale, schimbări în guvern, alegeri, partide politice, dezbateri în parlament. În legătură cu starea economică se raporta cu regularitate despre starea recoltei, relaţiile comerciale ale Belgiei cu alte ţări, industria etc. Se comunicau în ţară toate informaţiile din presă care priveau sau interesau România. Se trimit, uneori la cererea organelor din ţară, date şi lungi rapoarte despre legislaţie sau sistemul de organizare al unor instituţii sau sectoare de activitate. Luptele muncitoreşti sînt urmărite cu atenţie. Între 27 şi 31 martie 1886, cînd au loc ciocniri sîngeroase la Charleroi şi Liège, se expediază zilnic informaţii despre aceste evenimente, iar în lunile care urmează — despre lucrările comisiei însărcinate să studieze situația clasei muncitoare din Belgia, trimițîndu-se și cele 4 volume care cuprind lucrările comisiei[35]. La 2/14 martie 1892, Bengescu cere ca studenții români aflați la studii în Belgia să fie obligați a se înscrie în registrele legației sau ale consulatelor, deoarece este „informat dintr-o sorgintă sigură că mai mulți din acești tineri profesează idei socialiste..." [36]

---

[32] Loc. cit., dosar nr. 186, fila 6.

[33] Loc. cit., dosar nr. 186, fila 9.

[34] Loc. cit., dosar nr. 186, fila 18.

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea s-au încheiat între România și Belgia mai multe convenții, ca dovadă a legăturilor tot mai numeroase dintre ele. Un rol deosebit a revenit cu aceste prilejuri oficiului diplomatic al României de la Bruxelles. M. Mitilineu a semnat, în numele guvernului român, convenția comercială încheiată la 14 august 1880 și cea de extrădare din 20 august 1880, iar schimbul instrumentelor de ratificare s-a făcut pentru ambele convenții la 13 martie 1881, guvernul român fiind reprezentat de T. G. Djuvara, însărcinat cu afaceri la Bruxelles, care înlocuia pe Mitilineu, aflat în concediu. Tot la Bruxelles, în 1881, s-au schimbat instrumentele de ratificare ale celor două convenții încheiate la București în același an, pentru România semnînd reprezentantul ei diplomatic în capitala Belgiei : convenția pentru protecția proprietății industriale și a mărcilor de fabrică și convenția pentru asistență judiciară.

Prin T. Văcărescu, în noiembrie-decembrie 1883 și ianuarie 1884 s-au purtat discuțiile pentru înlăturarea gravei neînțelegeri iscate prin sancționarea generalului Brialmont de către guvernul belgian pentru o consultație dată guvernului român. În cele din urmă, acest conflict, care amenința să ducă la ruperea relațiilor diplomatice, a fost lichidat prin rechemarea în activitate a generalului[37]. Îndelungate tratative a dus Gh. Bengescu pentru încheierea convenției comerciale din anul 1894 cu Belgia în urma expirării în 1891 a vechii convenții încheiate în 1881[38].

Legația de la Bruxelles a contribuit mult la dezvoltarea legăturilor economice cu Belgia și Olanda. Văcărescu, într-un raport din 20 mai 1884, după ce arăta că pentru reprezentanții oficiali în străinătate „raporturile comerciale ale României cu celelalte state ocupă, fără îndoială, pe lîngă interesele politice ale țării în afară, locul cel mai însemnat", insistă asupra rolului pe care îl au organele diplomatice și consulare în dezvoltarea schimbului cu celelalte țări. Despre raporturile economice cu Belgia, Văcărescu spune că „interese materiale de schimb și de comerț între ambele țări există: ele sînt varii, multiple și de importanță destul de mare pentru noi" și demonstrează pe larg care sînt aceste posibilități[39]. Datorită stăruințelor lui Bengescu, România a participat la Expoziția internațională de produse alimentare de la Bruxelles, din decembrie 1893, și a obținut pentru apele sale minerale marele premiu al expoziției.

---

[35] Arhiva M.A.E., dosar nr. 187, filele 34—57, 140—169, 200—232.

[36] Loc. cit., dosar nr. 189, fila 128.

[37] Arhiva M.A.E., dosar nr. 186, filele 126, 138, 154.

[38] Loc. cit., dosar nr. 46.

Pentru a favoriza exportul produselor românești în nord-vestul Europei se trimit de la legație informații despre schimburile Belgiei sau Olandei cu celelalte țări, evoluția prețurilor, cereri de produse, legislația comercială, se expediază prospecte cu diferite prilejuri. Aceste informații ajungeau, prin Ministerul Afacerilor Străine, la Ministerul de Finanțe sau la Ministerul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice, iar prin intermediul acestuia din urmă și la Camerele de comerț. O bună parte din documentația privind exportul românesc și posibilitățile lui de extindere le primea legația de la consulatele care depindeau de ea, iar dintre acestea cele mai importante erau cele din Anvers și Rotterdam. Interesul exportatorilor din România, mai ales al celor de cereale, pentru această parte a continentului este în continuă creștere și schimburile sporesc. România exporta în Belgia mai ales făinoase, fructe, legume și alte produse vegetale, produse alimentare, băuturi, și importa de acolo metale și fabricate metalice, materii minerale, produse ale industriei ceramice, textile, uleiuri, grăsimi, produse exotice, materii și produse chimice, piei, încălțăminte, blănuri, hîrtie, lemn, parfumerie, medicamente, coloranți, lacuri. Între anii 1881 și 1886 volumul mărfurilor exportate în Belgia a crescut de la 3 045 de tone la 103 282 de tone, iar al celor importate din aceeași țară de la 6 728 de tone la 23 466 de tone, în anii 1881—1884 valoarea importului întrecînd valoarea exportului, iar din 1885 valoarea exportului întrecînd pe cea a importului[40]. În Olanda se exporta secară, grîu, orz, porumb, legume, făinoase şi se primea uleiuri, grăsimi, ceară, produse exotice, textile, produse alimentare, coloranţi, lacuri, băuturi, metale. Între anii 1881 şi 1886 volumul mărfurilor exportate din România în Olanda a crescut de la 12 090 de tone la 43 691 de tone[41]. În 1890 exportul românesc în Belgia ajunge la 311 687 de tone, reprezentînd 43 623 519 de lei, iar valoarea mărfurilor importate din Belgia în acelaşi an era în sumă de 18 926 503 lei[42]. Locul principal în exportul românesc îl deţineau cerealele, mai ales după denunţarea convenţiei cu Austro-Ungaria. În portul Anvers au intrat, venind din România, în 1886, un milion de hectolitri de grîu, în anul următor două milioane şi jumătate, în 1888 aproape cinci milioane de hectolitri, iar în 1889 peste cinci milioane[43]. Producţia de porumb românesc din 1892 este calificată într-un raport al consulatului din Anvers drept fenomenală din punct de vedere cantitativ şi calitativ. În acelaşi raport se sublinia că „România era marele furnizor al întregului continent şi al Engliterei..."[44] Cerealele româneşti intrate în porturile belgiene şi olandeze (în 1889 au sosit la Rotterdam 189 565 350 kg, iar la Amsterdam 40 573 590 kg) erau destinate nu numai Belgiei şi Olandei, ci şi Franţei şi Germaniei.

---

[39] Loc. cit., dosar nr. 388, filele 73—96.

Înfiinţarea legaţiei de la Haga

După o întrerupere de cîteva decenii, relaţiile economice româno-olandeze au fost reluate imediat după anul 1840. În legătură cu aceste relaţii, Olanda înfiinţează la 21 decembrie 1841 un consulat comercial la Galaţi, numind viceconsul pe Anton Vlasto[45]. În 1848 la Galaţi este numit viceconsul niderlandic negustorul Ștefan Argint[46]. La 25 august 1856, Olanda stabilește la București o misiune cu atribuții mai largi, o agenție și consulat general. După această dată se înființează agenții consulare olandeze onorifice în diferite localități: la Botoșani (înființată la 10 aprilie 1857, desființată la 9 iunie 1882), la Bîrlad (înființată în 1857, desființată la 24 ianuarie 1858), la Focșani (înființată în 1857, desființată la 7 iulie 1871), la Roman (înființată în 1857, desființată la 1 ianuarie 1872), la Giurgiu (înființată la 13 mai 1858, transformată în viceconsulat la 4 noiembrie 1861)[47].

---

[40] *T. G. Djuvara.* „Tratate şi convenţiuni...", Bucureşti, 1887, p. 969.

[41] Op. cit., p. 978.

[42] Arhiva M.A.E., dosar nr. 43, fila 195.

[43] Loc. cit., dosar nr. 391, fila 27.

[44] Loc cit., dosar nr. 392, fila 115.

[45] „Buletin, Foale oficială", Iaşi, 1842, nr. 1, p. 2, şi *N. D. Popescu.* „Schiţă istorică...", Bucureşti, 1890, p. 335.

După recunoașterea independenței României, la 13 februarie 1880, J. A. Keun, de mulți ani consul general în România, își prezenta scrisorile de acreditare ca însărcinat cu afaceri al Olandei la București. După doi ani, la 20 februarie 1882, guvernul olandez ridică pe șeful misiunii diplomatice olandeze în România la rangul de ministru rezident. Acestei legații i s-au atașat cu timpul două consulate (la București și la Galați), patru viceconsulate (la Brăila, Sulina, Tulcea și Giurgiu) și o agenție consulară (la Focșani)[48]. Pe de altă parte, prin înființarea legației de la Bruxelles cu misiunea de a reprezenta România și în Olanda, România înființa și ea o misiune diplomatică permanentă pentru Olanda.

În urma stabilirii relațiilor diplomatice între cele două țări, relațiile româno-olandeze, politice și economice, au continuat să se dezvolte și să sporească. Negocierile pentru încheierea unui tratat de comerț au început încă din anul 1878. El s-a semnat însă abia la 5/17 iunie 1881, iar schimbul instrumentelor de ratificare a avut loc la 28 august/9 septembrie 1882. România a mai încheiat cu Olanda, prin M. Mitilineu, ministrul rezident al țării noastre în Olanda, la 13 septembrie 1881, o convenție de extrădare cu această țară. Pînă la 1900 au mai fost încheiate o nouă convenție de extrădare în 1894 și o nouă convenție comercială în 1899.

Între timp, extinderea relațiilor româno-olandeze a adus din nou în discuție înființarea unei legații la Haga, propunere făcută încă din 1880. Astfel, în 1898, prin modificarea art. 15 al legii pentru organizarea Ministerului Afacerilor Străine, se înființa „o a unsprezecea misiune diplomatică cu reședința la Haga" [49]. Expunerea de motive, pornind de la considerente de ordin economic, arăta că „importanța ce a cîștigat Olanda pentru noi nu ne mai îngăduie să rămînem fără un reprezentant special și permanent, care să rezolve direct cu guvernul neerlandez diferitele cestiuni ce se ivesc, să apere interesele ce avem în acea țară și să țină în curent pe guvernul român de toate faptele ce ar putea contribui la o dezvoltare și mai intimă a relațiunilor noastre economice și găsirea unor noi debușeuri pentru produsele române" [50]. Personalul diplomatic al noii legații a fost la început format dintr-un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar și un secretar de legație. În 1900 de legația de la Haga depindeau consulatul general de la Rotterdam și consulatele de la Amsterdam, Dordrecht și Haga-Scheweningen [51].

---

[46] „Buletin, Foaie oficială", Iași, 1848, nr. 30, p. 121.

[47] *N. D. Popescu*. „Schiță istorică...", București, 1890, p. 336.

[48] Op. cit., p. 355—356.

Cel dintîi ministru al României la Haga a fost Ioan N. Papiniu. Născut în 1853 la Ploiești, el era licențiat în drept la Paris. A intrat în diplomație în 1879, fiind pe rînd : cancelar la consulatul din Salonic, secretar al legației de la Constantinopol, consul general la Salonic, șeful diviziei consulare și apoi secretar general al Ministerului Afacerilor Străine. Între anii 1891 și 1898 a fost consul general la Budapesta, agent diplomatic și consul general la Sofia, ministru plenipotențiar la Belgrad.

Într-un portret pe care i-l face N. Iorga ne este arătat ca un „om harnic și solid, pornit pe studiu și capabil de muncă grea", care „la Constantinopol, la Haga era necontenit la masa lui de lucru" [52].

Înființarea legației de la Bruxelles în 1880 a contribuit la dezvoltarea legăturilor politice și economice cu Belgia și Olanda. Reprezentanții României erau priviți cu deosebită simpatie în cele două țări : era simpatia care unea aceste țări în strădania lor de afirmare politică şi economică. Dacă în faţa diplomaţilor din marile capitale stăteau în primul rînd preocupări de ordin politic, aici obiectivele de ordin economic sînt de egală importanţă, dacă nu mai mult. Activitatea desfăşurată de diplomaţii români în Belgia şi Olanda în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea reprezintă o contribuţie la sarcina istorică de afirmare a statului naţional român în comunitatea internaţională.

---

[49] *C. Hamangiu*. „Codul general al României", vol. IV, București, 1941, ed. a III-a, p. 536.

[50] Adunarea deputaților — sesiunea ordinară (prelungită) 1897—1898. Ședința de la 27 martie 1898.

[51] Ministerul Afacerilor Străine : Lista personalului administrației centrale și a serviciului diplomatic și consular, București, 1900, p. 12—13.

[52] *N. Iorga*. „Oameni cari au fost", vol. II, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 205 ; vezi și *L. Predescu*. „Enciclopedia Cugetarea", p. 633.

PAUL OPRESCU

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LONDRA

În bogata tradiţie a activităţii diplomatice româneşti, un loc important îl ocupă şi relaţiile dintre poporul român şi cel englez, care au început să se manifeste încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea, în ciuda depărtării dintre ele.

Aşezate la încrucişarea marilor drumuri dintre apus şi răsărit, Muntenia şi Moldova — consolidate ca state feudale — stabilesc primele contacte cu îndepărtata Anglie în perioada în care lupta lor pentru libertate, împotriva cotropirii turceşti, devenise cunoscută în întreaga Europă.

Primul document autentic asupra relaţiilor româno-engleze datează din 1527. El consemnează întrevederea lui John Wolsey, trimisul englez pe lîngă Ferdinand, regele Boemiei şi Ungariei, cu interpretul trimisului moldovean al lui Ştefăniţă Vodă, venit să mijlocească pe lîngă Habsburgi o înţelegere împotriva Imperiului otoman[1]. Aceasta se întîmpla după victoria turcilor de la Mohaci şi după ce Ştefăniţă încercase în zadar să primească ajutor de la vecinii săi polonezi. Documentul nu cuprinde alte amănunte.

Primele impresii ale unor călători englezi asupra ţinuturilor româneşti sînt cele din 1578 aparţinînd negustorului Newberie, din 1581 ale lui William Harebone, agentul şi apoi ambasadorul reginei Elisabeta pe lîngă sultan, şi din 1586 aparţinînd lui Henri Austell[2].

Sînt simple însemnări de călătorie, care, înfăţişînd obiceiuri şi aspecte de pe aceste meleaguri, scot în evidenţă ospitalitatea localnicilor[3].

În 1588, la plecarea sa definitivă de la Constantinopol, W. Harebone — în trecere spre Londra — revine în Moldova, unde domnea Petru Şchiopu, voievod cu care era în relaţii de bună prietenie dintr-o vizită anterioară şi căruia probabil îi

---

[1] *N. Iorga.* „Histoire des relations anglo-roumaines", Iaşi, 1917, p. 7.

[2] Op. cit., p. 10—13 ; vezi şi G. *Moroianu.* „Legăturile noastre cu Anglia" (scurtă privire asupra legăturilor anglo-române şi asupra propagandei noastre în Englitera din trecutul îndepărtat pînă astăzi), Tipografia Naţională, Cluj, 1923, p. 2.

[3] *N. Iorga,* op. cit., p. 11.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

făcuse anumite servicii pe lîngă Poartă[4]. Cu acest prilej, domnitorul moldovean, deși tributar sultanului Murad al III-lea, acorda cu deplină autoritate un privilegiu comercial pentru supușii englezi. Actul semnat de Petru Șchiopu și Harebone în numele reginei Elisabeta este primul tratat între țările române și Anglia. Privilegiul comercial — redactat în stilul actelor occidentale de aceeași categorie — acorda supușilor englezi, după dorință, dreptul de a se stabili în Moldova pentru a face comerț cu condiția de a plăti către visteria țării o taxă ad valorem de 3%[5].

Relațiile astfel începute au fost continuate de Eduard Barton, înlocuitorul lui Harebone în capitala Imperiului otoman. În timpul lui Aron Vodă și al lui Mihai Viteazul, Barton se amestecă în frămîntările politice din țările române, intervenind în cîteva rînduri ca mediator[6].

Din această epocă datează și memoriile căpitanului englez John Smith, care, după asasinarea lui Mihai Viteazul de către Gh. Basta, a participat la bătălia de la Rîmnic dintre Radu Șerban și Simion Movilă pentru tronul Țării Românești[7].

La sfîrșitul secolului al XVI-lea, succesorul lui Barton la Constantinopol, Henri Lello, a urmat aproape aceeași politică față de țările române. El a încercat să se amestece fie în negocierile dintre turci și imperiul habsburgic, fie în susținerea unor pretendenți la tronul Moldovei sau Munteniei care, însușindu-și genealogii greu verificabile, cereau ajutorul și protecția diplomatică a curților occidentale[8]. Doi dintre ei — Ioan Bogdan, un pretins fiu al lui Ștefăniță[9], și Ștefan Bogdan, unul din fiii lui Iancu Sasul au ajuns pînă la Londra, în timpul domniei reginei Elisabeta, bucurîndu-se de protecţia acesteia.

---

[4] Op. cit., p. 13.

[5] În tratat se spune : „Să se știe că de aici înainte toți supușii Maiestății Sale, negustori sau alții, sînt liberi să se oprească în țara noastră, să se stabilească și să facă negoț, să vîndă, să contracteze, într-un cuvînt să facă tot ceea ce necesită comerțul și obiceiurile fără opunere și refuzul nimănui și în măsura în care nu se produce nici o atingere a dreptului de percepere, adică pentru fiecare obiect în valoare de o sută de ducați să se ia trei". (Reprodus după *Hurmuzaki.* „Documente", vol. III, p. 108, București, 1912, în „La Roumanie independente par un roumain", Paris, 1877, p. 9.)

[6] *N. Iorga,* op. cit., p. 15 și urm.

[7] Op. cit., p. 23—24.

[8] Op. cit., p. 26.

[9] *N. Iorga.* „Rătăcirile în apus ale unui pretendent român. Ioan Bogdan în sec. al XVI-lea", București, Cultura națională, 1928, p. 5—6. N. Iorga arată că profesorul Charles Bemont i-a semnalat, la sfîrșitul ultimului volum din „Calendat of state Papers foreign series of reign of Elizabeth preseved in the Public Re-

Scrisoarea de liberă trecere dată de regina Elisabeta lui Ştefan Bogdan în 1592 este cel mai vechi manuscris ce se găseşte la British Museum cu privire la începuturile legăturilor dintre poporul român şi cel englez [10]. Se pare că sosirea acestuia în capitala Angliei a impresionat mult societatea londoneză, deoarece figura sa apare ca personaj în două piese ale vremii: „The Silent Woman" de Ben Johson şi „The Knight of the Burning Pestle" de Beaumont şi Flecher [11].

Un alt manuscris de la British Museum datînd cam din aceeaşi perioadă cuprinde cîteva rînduri şi sînt adresate lui Wolleys, secretarul reginei Elisabeta, pentru a se cere un răspuns la alte scrisori. Semnătura — Pătraşcu Voievod — poate fi a lui Petru Cercel sau a unui alt fiu natural al lui Pătraşcu cel Bun care se numea de asemenea Petru [12].

Putem afirma însă că asemenea pretendenţi rătăciţi la Londra ca Ioan sau Ştefan Bogdan nu au dat decît o notă personală, şi nu politică sau culturală în relaţiile încă destul de restrînse dintre cele două popoare [13].

În secolul al XVII-lea, o dată cu sensibila scădere a rolului ambasadei engleze de la Constantinopol şi cu războaiele care sfîşiau Europa, însemnările unor călători englezi prezenţi pe meleagurile româneşti sînt rare.

Englezul Ed. Brown, pomenind de populaţia Transilvaniei, pe unde a trecut pe la 1660, spune că acolo existau oameni care vorbeau „în general latina". Se referă de fapt la limba română, deoarece aseamănă „latina" transilvănenilor auzită de el cu limba unor trimişi munteni la Constantinopol cu care s-a întîlnit mai tîrziu în Macedonia [14].

---

cord Office", London, 1927, o scrisoare datată din Paris la 14 august 1587 şi prin care Ioan Bogdan solicită ajutorul material al reginei Angliei. Din scrisoare rezultă că Ioan Bogdan mai primise prin fiul său un ajutor similar de la regină, fapt care la încurajat să i se adreseze din nou.

[10] *Marcu Beza*. „Vechi legături cu Anglia", Academia Română, Memoriile secţiunii literare, seria III, tomul VIII, mem. II. Bucureşti, 1938, p. 1.

[11] Ibid. ; vezi şi *N. Iorga*. „Histoire des relations anglo-roumaines", Iaşi, 1917, p. 35.

[12] *Marcu Beza*, op. cit., p. 2—3.

[13] *N. Iorga*. „Relations des roumains avec les alliés", Iaşi, 1917, p. 33.

[14] *N. Iorga*. „Histoire des relations anglo-roumains", Iaşi, 1917, p. 37.

Tradiția susținerii de către Anglia a unor pretendenți la tronul țărilor române, începută în timpul reginei Elisabeta, este continuată în acest secol de Carol al II-lea Stuart, care se adresează Porții în favoarea succesorului lui Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, detronat de turci. Regele englez, numindu-l pe acesta „bunul nostru prieten", roagă pe sultanul Mahomed în 1666 : „Să aibă milă și iertare față de greșitul domn" și să-l ridice iar în scaunul pierdut al Moldovei [15].

În timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu în Țara Românească, cronica oficială de atunci cuprinde cuvinte pline de laudă și respect față de ambasadorul englez la Constantinopol, lordul Paget. Acesta a jucat un rol important în încheierea păcii de la Karlowitz. Terminîndu-și misiunea în Imperiul otoman, Paget a cerut ca la întoarcerea în țară să treacă prin Muntenia. În 1703 este primit de voievodul muntean cu toată cinstea și onorurile cuvenite unui oaspete important. La plecare, domnitorul a rugat pe lordul englez ca în trecere prin Viena să prezinte împăratului Leopold, împreună cu saluturile sale, doleanțele cu privire la încetarea persecuțiilor bisericii ortodoxe a românilor din Transilvania de către iezuiții maghiari și germani. Brîncoveanu ridica aceste cerințe în baza legăturii ierarhice ce exista între biserica ortodoxă din Ardeal și cea ortodoxă din Țara Românească. Paget a îndeplinit delicata misiune a lui Brîncoveanu, dar dorințele domnitorului nu s-au bucurat de o primire favorabilă la curtea imperială [16].

Trebuie relevat că în această perioadă legăturile dintre poporul român și cel englez erau încă rare și întîmplătoare. Faptul că Moldova trimitea vite prin Danzig în Anglia reprezenta un capitol al comerțului polonez, care servea drept intermediar și care s-a continuat în sistemul acesta și după 1700 [17].

Nici în secolul al XVIII-lea nu existau relații comerciale directe între Anglia și țările române, mărfurile englezești importate de cele două principate venind prin Turcia și Leipzig [18]. În această perioadă prin Muntenia și Moldova trec, de-a lungul anilor, călători englezi ca Porter[19], lord Baltimore[20], lady Craven[21], doctorul Adam Neale[22] și alții, dar informațiile lor sînt în general scurte. Cele mai importante ne provin de la lady Craven, care a lăsat note și impresii despre pitorescul și stările sociale din cele două principate, descriind destul de amănunțit obiceiurile de la curțile domnilor fanarioți din București și Iași[23].

---

[15] *Marcu Beza*, op. cit., p. 3 ; vezi și *N. Iorga*, op. cit., p. 38—39.

[16] *N. Iorga*, op. cit., p. 40—48 ; vezi și *G. Moroianu*, op. cit., p. 7—9.

[17] *N. Iorga*. „Relations des roumains avec les allies", Iași, 1917, p. 33—34

[18] „Istoria României", vol. III, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 380.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, marile puteri încep să manifeste un interes crescut față de Principatele Române, care ocupau o importantă poziție economică și politică în cadrul Imperiului otoman[24]. Acest interes crește mai ales după pacea de la Adrianopol din 1829, în urma căreia țările române căpătau dreptul de a încheia în mod independent tranzacții comerciale cu alte state. Dezvoltarea porturilor Galați și Brăila și introducerea navigației pe Dunăre interesează îndeaproape Anglia, mare amatoare de materii prime și exportatoare de fire, stofe și produse feroase. Încă din perioada Regulamentului organic pe Dunărea inferioară navigau anual 300 de vase grecești sub pavilion britanic[25]. În aceeași perioadă, casa „Bell și Sanderson" s-a stabilit la București pentru a reglementa traficul de vase pentru Brăila și Galați, începînd, împreună cu capitaliștii francezi, exploatarea pădurilor Țării Românești. Inițiativa casei „Bell și Sanderson" de a fonda o bancă englezească în 1836 nu a reușit. Dezvoltarea industrială a țărilor române rămîne însă departe de nivelul statelor din centrul și occidentul Europei, ceea ce face ca principatele să prezinte în continuare un interes deosebit pentru statele capitaliste ca piață de desfacere și sursă de materii prime. De remarcat că în relațiile dintre Marea Britanie și țările române, volumul schimburilor comerciale a cunoscut o permanentă linie ascendentă pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea[26].

---

[19] *N. Iorga*. „Histoire des relations anglo-roumains", Iași, 1917, p. 57—60.

[20] Op. cit., p. 61.

[21] Op. cit., p. 67—77.

[22] Op. cit., p. 77—78.

[23] *G. Moroianu*, op. cit., p. 9.

[24] „Istoria României", vol. III, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 618.

[25] *N. Iorga*, op. cit., p. 110.

[26] *G. Cioriceanu*. „La Roumanie économique et ses rapports avec l'étranger de 1860 à 1915". Paris, 1928, p. 161—162, 288—289.

Un aspect al interesului crescînd faţă de ţările române manifestat de marile puteri la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea a fost şi înfiinţarea consulatelor acestora, care urmau să îmbine atribuţiile economice cu cele de natură politică.

Totuşi, primul consul englez a fost instalat la Bucureşti abia după ce Rusia, Austria, Prusia şi Franţa îşi desemnaseră reprezentanţii în cele două principate.

La 6 ianuarie 1802, Francisc Summer este numit consul general la Bucureşti, cerîndu-i-se să se ocupe îndeosebi cu transmiterea corespondenţei.

După 1807 atribuţiile lui Summer încetează, şi postul său este girat pentru Anglia de Jean Marco, de origine levantină, care mai tîrziu a devenit agentul Prusiei la Bucureşti [27].

La 24 noiembrie 1814, un al doilea consul general englez, William Wilkinson, îşi face intrarea solemnă la Iaşi, prezentînd domnitorului Scarlat Calimah o împuternicire cu data de 24 mai. El era acreditat şi pentru postul de la Bucureşti, unde curînd îşi va stabili reşedinţa, lăsînd în Moldova un agent. Observaţiile variate ale lui Wilkinson asupra principatelor au fost publicate în anul 1820 la Londra, constituind prima lucrare englezească consacrată numai ţărilor române [28].

Locul lui Wilkinson a fost luat în 1822 de Cook, trimis în principate de ambasadorul Angliei la Constantinopol, Stratford de Redcliff, şi înlocuit, la rîndul său, în 1826 de E. Blutte. Blutte locuieşte la Bucureşti, însă menţine la Iaşi, în numele guvernului său, un viceconsul. În timpul războiului ruso-turc din anii 1828—1829 şi a Regulamentului organic, Blutte comentează abuzurile administraţiei ţariste în ţările române [29]. Putem aminti şi faptul că el remarcă figura lui Petre Poenaru, care pe vremea aceea se afla într-o călătorie de studii, fiind trimis în Anglia cu misiunea oficială de a cerceta organizarea şi metodele exploatărilor miniere, şi care în 1831 redactează un amplu raport asupra celor văzute [30].

---

[27] *N. Iorga*, op. cit., p. 80.

[28] Lucrarea se intitulează „An Account of the Principalites of Wallachia and Moldavia and Various Political Observations relating to them" ; vezi *T. W. Riker*. „Cum s-a înfăptuit România", Bucureşti, 1940, p. 22.

[29] *Ioan C. Filitti*. „Corespondenţa consulilor englezi în principate 1828—1836", Bucureşti, 1916, p. 1 şi urm.

[30] *N. Iorga*, op. cit., p. 113—114 ; vezi şi „Istoria României", Bucureşti, vol. III, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 1 081.

Succesorul său Colquhoun ajunge la Bucureşti la 25 februarie 1835. El va ocupa funcţia o perioadă mai mare de timp, deşi între anii 1837 şi 1838 problemele consulatului au fost girate de un reprezentant englez cu numele de Lloyd[31], care între anii 1839 şi 1840 figurează ca viceconsul la Galaţi[32].

Este perioada în care, după cum remarcă N. Iorga, conflictul între domnitor şi Obşteasca adunare în Ţara Românească a dat prilej consulului englez să joace un anumit rol în evenimentele de atunci.

Aşa, de pildă, Colquhoun a fost consultat de reprezentanţii partidei naţionale în problema atitudinii faţă de puterea protectoare, care era Rusia[33]. De asemenea este interesant de remarcat că, în 1839, I. Cîmpineanu, plecînd la Constantinopol, Paris şi Londra pentru a expune situaţia ţărilor române[34], s-a folosit de un paşaport englez[35].

Colquhoun deţine funcţia de consul general al Angliei la Bucureşti şi în timpul evenimentelor revoluţionare din anul 1848. Împreună cu ceilalţi consuli străini, el felicită locotenenţa domnească şi restabileşte relaţiile oficiale, întrerupte din cauza evenimentelor[36].

După înăbuşirea revoluţiei de la 1848, cea mai mare parte a conducătorilor acesteia a luat drumul exilului, stabilindu-se îndeosebi la Paris, unde legăturile mai vechi cu cercurile politice şi culturale franceze le ofereau un cîmp mai larg de activitate, continuînd astfel acţiunea revoluţionară ca emisari ai intereselor patriei lor[37].

---

[31] *N. Iorga*, op. cit., p. 103.

[32] Op. cit., p. 113.

[33] Op. cit., p. 131.

[34] N. Creţulescu, notează în amintirile sale: „În Obşteasca adunare se formase o opoziţie în capătul căreia erau Iancu Cimpineanu, Grigore Cantacuzino, Iancu Russet, care nu încetau a denunţa relele ce începuseră a apăsa pe ţară. În această stare de lucruri, Cimpineanu în înţelegere cu partidul patriotic se hotărîră a se duce la Paris şi Londra spre a atrage atenţia puterilor occidentale asupra primejdiei ce ameninţa viitorul principatelor". *N. Kretzulescu.* „Amintiri istorice", Bucureşti, 1894, p. 52.

[35] *N. Iorga*, op. cit., p. 134.

[36] „Istoria României", vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 104.

[37] *N. Corivan.* „Din activitatea emigranţilor români în apus (1853—1857)", Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1931, p. 4.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Legăturile cu Londra erau mai puțin dezvoltate, dar, socotind sprijinul principalelor puteri occidentale ca fiind foarte important pentru înfăptuirea principiilor revoluției, ei s-au preocupat și de stabilirea unor relații mai strînse cu cercurile politice din capitala Angliei. Astfel, la sfîrșitul anului 1848 Alexandru G. Golescu se găsește la Londra, unde publică în ziarul „Morning Herald" un amplu articol despre revoluția din Muntenia, în care, reamintind rolul jucat de români în zbuciumata istorie a Europei, face apel la opinia publică engleză pentru a sprijini idealurile naționale ale principatelor. Articolul lui Golescu a fost însoțit de un scurt expozeu redacțional favorabil celor înfățișate de el, dar întreaga acțiune s-a limitat la acest aspect propagandistic, rămînînd fără alt rezultat [38].

Mai importantă este acțiunea lui D. Brătianu, care, în împrejurări asemănătoare, pleacă de la Paris la Londra. El depune eforturi pentru a-și îndeplini misiunea, încercînd totodată să lămurească opinia publică engleză și cercurile influente asupra nedreptății ce se face poporului român și asupra avantajelor ce ar rezulta chiar pentru Anglia prin formarea unui stat puternic la gurile Dunării [39]. În acea perioadă, în politica externă a Angliei domina tendința de păstrare a integrității Imperiului otoman, principală piață de desfacere a industriei engleze și de contracarare a politicii expansioniste promovate din ce în ce mai insistent de către Rusia țaristă. Așa se explică faptul că în 1849, în timpul revoluției din Transilvania, Anglia se declara mulțumită de salvarea imperiului habsburgic, văzînd în el o forță capabilă să frîneze înaintarea țaristă în Imperiul otoman [40].

La 8 decembrie 1848, D. Brătianu este primit pentru întîia oară în audiență de ministrul de externe al Angliei, lordul Palmerston [41]. În cursul întrevederii, D. Brătianu îi prezintă doleanțele emigranților români, solicitînd sprijinul guvernului englez pentru înfăptuirea acestora.

---

[38] *N. Iorga*, op. cit., p. 149—151, vezi și *G. Moroianu*, op. cit., p. 11—12.

[39] *N. Corivan*. Op. cit., p. 6.

[40] „Istoria României", vol. IV, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 223. Vezi și *T. W. Riker*, op. cit., p. 27 și urm.

[41] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", București, 1933, vol. I, XXII, p. 135.

Palmerston îl primeşte bine şi va păstra cu el legături şi după aceea [42], dar nu-i dă nici o asigurare fermă.

D. Brătianu revine asupra problemelor discutate şi, la 16 ianuarie 1849, adresează ministrului de externe englez un memoriu în care propune Angliei să contribuie la realizarea aspiraţiilor ţărilor române fie direct, fie prin convocarea unei conferinţe a marilor puteri la Londra [43]. În memoriu — după ce justifică revoluţia din Ţara Românească — face istoricul evenimentelor ce au precedat-o şi descrie atitudinea duşmănoasă a Rusiei ţariste şi a Turciei.

Sintetizînd cerinţele româneşti în mai multe puncte, el dezvoltă ideea unirii, subliniază că principatele pot deveni un important debuşeu pentru industria şi comerţul britanic şi apreciază drept necesară încheierea unui tratat de comerţ între Anglia şi ţările române. De remarcat că D. Brătianu propune chiar stabilirea unor relaţii diplomatice directe. „Ar fi de dorit... — se arată în memoriu — de a mări prestigiul guvernului (principatelor. — *n. a.)* prin numirea unui însărcinat cu afaceri britanic, avînd un caracter eminamente politic, precum şi a agrea trimiterea la Londra a unui însărcinat cu afaceri valah, care ar avea misiunea de a ţine guvernul britanic la curent cu situaţia din Moldo-Valahia" [44].

La sfîrşitul lunii februarie a aceluiaşi an, D. Brătianu tipăreşte memoriul într-o broşură, dînd astfel curs sugestiei lordului Dudly Stuart, membru al Camerei comunelor, care se interesa îndeaproape de situaţia naţiunilor oprimate din Europa. Stuart avea de gînd să facă o nouă interpelare în parlament în privinţa principatelor şi considera ca fiind important ca membrii Camerei să aibă posibilitatea să se documenteze dinainte în această problemă [45]. În şedinţa din 22 martie, la care lordul Stuart a luat cuvîntul aşa cum se hotărîse, au mai vorbit în lumina afirmaţiilor sale şi alţi parlamentari ca deputaţii I. O'Connel, Sir Harry Verney, Anstey, J. Smith şi D. Urquhart, fost secretar de legaţie la Paris [46]. Dar dezbaterile n-au fost favorabile doleanţelor româneşti. Discuţiile din Camera comunelor nu s-au soldat cu un rezultat concret, totuși acțiunea lui D. Brătianu la Londra și a lordului Dudly Stuart a avut urmări în sensul că, vorbindu-se de interesele politice și economice ale Marii Britanii în acea parte a Europei, mulți oameni politici și reprezentanți ai cercurilor influente engleze au început să se intereseze de țările române.

---

[42] „Acte şi documente relative la istoria renaşterii române", vol. IV, Bucureşti, 1889, p. 69.

[43] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. I, Bucureşti, 1933, XXIV, p. 169.

[44] Op. cit., p. 166.

[45] Op. cit., p. 37.

[46] Op. cit., p. 39.

D. Brătianu se reîntoarce la Paris, ca apoi, în aprilie 1851, să revină la Londra pentru a lua legătura cu Giuseppe Mazzini, exponentul și inițiatorul mișcării de emancipare și federalizare a naționalităților subjugate. El a discutat cu revoluționarul burghezo-democrat italian adeziunea revoluționarilor români la Comitetul central democratic european, și în septembrie 1851 emigrația română a intrat în alianța europeană a popoarelor, reprezentantul ei rămînînd D. Brătianu[47].

După înăbușirea revoluției de la 1848, obiectivul cel mai important al revoluționarilor români devine Unirea. În scopul înfăptuirii ei, aceștia își concentrează toată activitatea, înfruntînd greutățile generate de atitudinea diferită a marilor puteri față de soarta Principatelor Române. În acest timp, la Londra D. Brătianu apără, în continuare, interesele românești, reușind să trezească simpatii față de acestea. În august 1853, în Camera comunelor se vorbește pentru prima dată de unirea Moldovei cu Muntenia și de independența lor[48].

În interpelarea sa, Austen H. Layard, un coleg mai tînăr al lordului Stuart, expune situația țărilor române, pe care o cunoaște nu numai din informațiile culese personal cu prilejul misiunii sale la Constantinopol, ci și din lămuririle pe care le-a solicitat direct lui D. Brătianu[49].

Ulterior, dovedindu-se un adevărat prieten al românilor, Layard face în iulie 1855 o nouă interpelare în Camera comunelor, prin care încearcă să-și atragă colegii în favoarea principatelor[50]. El scrie și un articol documentat cu privire la acestea în „The Quaterly Review" [51].

---

[47] „Istoria României", vol. IV, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 236.

[48] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. I, București, 1933, XXIV, p. 169. Interpelarea lui Austen Henry Layard, p. 335—338.

[49] Op. cit., C. VII, p. 334—335.

[50] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. II, București, 1934, C. XLII, p. 27.

[51] Op. cit., C. XLV, p. 42.

Între timp D. Brătianu își continuase activitatea. Însoțit de Nicolae Golescu, el făcuse la sfîrșitul lunii iunie și începutul lunii iulie 1853 o călătorie la Liverpool și Manchester, încercînd să trezească interesul pentru principate în marile centre industriale și comerciale engleze [52].

Evenimentele provocate de războiul Crimeii izbucnit în 1853 și de tratatul de la Paris din 1856 aduc din nou problema țărilor române în atenția generală a Europei. Napoleon al III-lea, care înscrisese în programul său politic rezolvarea problemei principatelor, favoriza — bineînțeles, nu dezinteresat — dorințele exprimate de români [53]. În schimb, Austria și Turcia erau cele mai înverșunate adversare ale lor. Anglia nu respingea categoric poziția Franței, dar în mod discret aproba atitudinea Turciei și Austriei [54].

În aceste împrejurări, revoluționarii români și-au intensificat activitatea.

Venind din nou la Londra, D. Brătianu înaintează la 4 iulie 1855 ministrului de externe englez nota intitulată „Emigranții români din Paris către lord Clarendon". Nota încearcă să convingă guvernul englez că propunerea conferinței de la Viena de a se trece principatele în garanția colectivă a Angliei, Franței, Austriei și Rusiei nu poate corespunde cauzei țărilor române, deoarece, avînd în vedere poziția geografică, protectoratul asupra Moldovei și Munteniei ar fi exercitat de fapt numai de Austria și Rusia. Nota exprimă totodată un energic protest împotriva ocupației austriece, cerînd să nu se mai ia nici o măsură cu privire la principate „fără prealabilul și liberul consimțămînt al locuitorilor lor" [55]. De altfel, D. Brătianu expunea în mod regulat în „Daily News" sub formă de corespondență sau scrisori dorințele țărilor române [56]. Nu este lipsit de interes nici memoriul adresat de el în august 1855 lordului Palmerston — devenit prim-ministru — în care propune orga-

---

[52] Op. cit., vol. I, p. 54.

[53] *N. Iorga*, „Histoire des relations entre la France et les Roumains", Iași, 1918, p. 208.

[54] *T. W. Riker*, op. cit., p. 56 și urm.

[55] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", București, 1934, vol. II, C. XXXII, p. 15—18.

[56] Op. cit., vol. I, p. 61.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

nizarea unei armate în principate pentru a coopera cu trupele engleze în războiul ce se desfăşura[57], proiect care este însă respins de ministrul de război englez. De altfel, el îşi pierde actualitatea, căci prin căderea Sevastopolului operaţiile militare încetează.

Se apropia Congresul de la Paris, şi reprezentantul emigranţilor români la Londra — prin informaţiile ce i le trimit C. A. Rosetti şi M. Kogălniceanu — ţine la curent opinia publică engleză cu evenimentele ca şi cu cerinţele Moldovei şi Ţării Româneşti. În acel moment guvernul britanic privea cu simpatie aspiraţiile române pe care D. Brătianu le expusese din nou lordului Clarendon în februarie 1856, şi ca o dovadă a acestui fapt, în ajunul congresului, primul ministru englez, lordul Palmerston, îi propune lui D. Brătianu să însoţească la Paris pe Clarendon, care reprezenta guvernul englez[58].

La congres, delegaţia engleză trece de partea Unirii Principatelor, pentru a nu intra în controversă cu Franţa[59], dar în tratatul care se semnează la 30 martie nu se prevede propriu-zis decît crearea unei comisii europene care să analizeze situaţia şi să propună noua organizare a Moldovei şi Munteniei şi exprimă necesitatea constituirii divanurilor ad-hoc[60].

D. Brătianu se întoarce la Londra, unde îşi intensifică activitatea pentru a menţine interesul cercurilor guvernante şi al opiniei publice britanice asupra principatelor. El reuşeşte să creeze o asociaţie filoromână din care fac parte mai multe personalităţi britanice şi care comunică săptămînal presei un buletin politic şi economic privind ţările române[61].

Activitatea asociaţiei şi a lui D. Brătianu contribuie la crearea unui curent din ce în ce mai favorabil Unirii, care începe să fie privită ca o măsură avantajoasă industriei şi comerţului britanic. La Manchester, Birmingham, ca şi în alte centre industriale, au loc mitinguri de simpatie pentru proiectul Unirii[62]. În acest sens, cu prilejul manifestărilor din 6 octombrie de la Brighton s-a votat o petiție care a fost trimisă reginei Victoria[63].

---

[57] Op. cit., vol. II, CXLIV, p. 28—37.

[58] Op. cit., CCLVI, p. 286.

[59] *T. W. Riker*, op. cit., p. 56.

[60] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. I, Bucureşti, 1933, p. 64.

[61] *N. Corivan*, op. cit., anexa XVII, p. 142.

[62] Op. cit., anexa XVIII, p. 144.

Guvernul englez însă își urmează propria sa politică și, pentru a nu clinti autoritatea puterii turcești, părăsește atitudinea favorabilă Unirii adoptată la Congresul de la Paris. Insistențele lui D. Brătianu pe lîngă Henry Bulwer, membrul britanic al Comisiei europene în principate[64], și pe lîngă lordul Palmerston[65] rămîn fără rezultat.

Față de această situație, emigranții români consideră că locul cel mai potrivit pentru a lupta împotriva uneltirilor antiunioniste este în țară. Ei fac demersuri la Londra și Paris pentru a se interveni la Constantinopol în favoarea revocării firmanului de exilare a revoluționarilor de la 1848[66].

În iulie 1856, problema este ridicată la Londra de către deputatul Otway în Camera comunelor[67], care-i comunică lui D. Brătianu asigurările primite din partea primului ministru englez că va susține doleanța revoluționarilor. Într-adevăr, acesta și-a respectat cuvîntul[68]. Primele demersuri la Constantinopol au fost respinse. Emigranții români, prin D. Brătianu, insistă stăruitor, explicînd guvernului britanic că firmanul pentru convocarea divanurilor ad-hoc a fost promulgat și că astfel, ținuți departe de țară, sînt puși în situația de a fi „lipsiți de dreptul de a participa și ei la opera de regenerare a patriei lor"[69]. În sfîrșit, după discuții și insistențe repetate, viza pentru intrarea revoluționarilor români în patrie se obține de la ambasada otomană și D. Brătianu, Rosetti, Nicolae și Ștefan Golescu se îndreaptă spre principate[70].

După plecarea sa din Londra, D. Brătianu a continuat legăturile cu cercurile engleze favorabile Unirii, așteptînd totodată sprijinul pe care-l solicitase la sfîrșitul anului 1856 lordului Gladstone[71]. Acesta n-a întîrziat să vină. Lordul Gladstone depune în Camera comunelor, în octombrie 1857, o moţiune favorabilă Unirii[72], deşi divanurile ad-hoc nu-şi terminaseră încă lucrările[73]. În şedinţa din 4 mai 1858 el îşi susţine punctul de vedere, dar, cu toate că mai multe personalităţi de vază cu care D. Brătianu discutase îndeaproape i se alătură, moţiunea este respinsă[74].

---

[63] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. II, București, 1934, CCII, p. 174—175.

[64] Op. cit., vol. II, CLXXII, p. 207—213.

[65] *N. Corivan*, op. cit., anexa XVI, p. 128—141.

[66] Op. cit., anexa I, p. 89—91.

[67] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. II, București, 1934, CLXXVII, p. 117—118.

[68] Op. cit., CXC, p. 139—144 ; CXCI, p. 144—149 ; CXCIV, p. 158—161.

[69] *N. Corivan*, op. cit., anexa XIX, p. 145.

[70] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. I, București, 1934, p. 70.

[71] Op. cit., p. 74.

În lunile următoare, D. Brătianu se întoarce la Londra, de data aceasta însă ca mandatar al principatelor, pentru a explica guvernului englez rostul dorinţelor exprimate de divanurile ad-hoc[75].

Poziţia guvernului britanic rămîne însă neschimbată.

La 24 ianuarie 1859, Al. I. Cuza devine domnitorul ambelor principate, Unirea realizîndu-se de fapt, fără să mai fie consultate marile puteri. Rămînea de văzut dacă acestea vor recunoaşte alegerea noului domn şi dacă actul înfăptuit va cîştiga aprobarea Europei. La Bucureşti, consulii capătă autorizaţia guvernelor respective de a face vizite neoficiale la palat. Astfel, Colquhoun consemnează într-o notă telegrafiată la 27 februarie impresia bună care i-a făcut-o Al. I. Cuza, fiind nemulţumit totuşi de hotărîrea domnitorului de a se împotrivi cu armele dacă turcii vor încerca să intre pe teritoriul muntean[76].

Înfăptuirea Unirii Principatelor a avut efecte contradictorii în rîndurile cercurilor diplomatice europene, încălcarea convenţiei din 1858 constituind un act de mare curaj din partea românilor. Dar activitatea depusă de reprezentanţii lor peste hotare şi sprijinul acordat în special de Franţa au adus recunoaşterea oficială a acestui act istoric. Rezistenţa cea mai înverşunată au opus-o Austria şi Turcia, urmate într-o anumită măsură şi de Anglia.

În această perioadă, la Londra tratativele au fost purtate insistent şi cu perseverenţă de Vasile Alecsandri, în calitatea sa de ministru de externe al domnitorului Cuza[77]. El a avut de înfruntat cunoscuta politică britanică de susţinere şi întărire a autorităţii turceşti, de îndîrjită apărare a convenţiilor existente. După actul din 24 ianuarie 1859, lordul Malmesbury, ministru de externe în cabinetul Derby, declarase răspicat: „Anglia e dispusă a nu recunoaşte alegerea, pe care o consideră drept o violare a convenţiei de la Paris"[78]. Trebuie spus că în perioada următoare, deşi puterile europene, inclusiv guvernul englez, au recunoscut Unirea, Marea Britanie, invocînd principiul convenţiei de la Paris din 1858 care nu *acorda* principatelor dreptul de a avea reprezentanţi oficiali pe lîngă puterile străine, n-a permis ţărilor române înfiinţarea unei instituţii diplomatice la Londra. Pînă după recunoaşterea independenţei, statul român n-a avut o agenţie diplomatică în Anglia, folosind în relaţiile cu guvernul britanic fie agenţia diplomatică de la Paris, fie legăturile neoficiale dintre agenţiile diplomatice române din celelalte capitale şi respectivii ambasadori englezi. Încercările guvernului român de a schimba această situaţie au dat greş.

---

[72] „Acte şi documente relative la istoria renaşterii române", vol. V, Bucureşti, 1889, p. 726.

[73] „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. I, Bucureşti, 1934, p. 75.

[74] Op. cit., p. 76.

[75] Op. cit., p. 77.

[76] *T. W. Riker*, op. cit., p. 270.

[77] *A. Marcu*. „Conspiratori şi conspiraţii în epoca Renaşterii politice a României. 1848—1877", Bucureşti, 1930, p. 163.

În concepţia guvernului englez, ţările române trebuiau să fie reprezentate din punct de vedere diplomatic de puterea suzerană — Poarta —, apreciind ca firească numirea unui reprezentant român la Londra numai pe lîngă ambasada otomană[79]. În 1871, lordul Granville explica diplomatului român I. Strat că nu poate discuta cu el oficial decît dacă i-o cere ambasadorul turc[80]. Cu toate acestea, la Bucureşti a continuat să funcţioneze un consul general englez, care coordona şi activitatea consulatelor înfiinţate în alte cîteva oraşe ale ţării.

La 10/22 iunie 1859, Colquhoun trimite ministrului de externe al Ţării Româneşti, S. Fălcoianu, scrisoarea oficială de desemnare a succesorului său John Green[81]. Cu prilejul luării în primire a funcţiei sale la 8/20 iulie 1859, Green îşi exprima părerea că „...excelentele relaţii care au existat între guvernul român şi predecesorul său se vor stabili şi cu el"[82].

---

[78] Op. cit., p. 176

[79] Arhiva M.A.E., Din corespondenţa lui C. Negri cu Gr. Balş, ianuarie 1860, vol. 293.

[80] *General Radu Rosetti*. „Relaţiile anglo-române în perioada războiului din 1877—1878", Vălenii de Munte, 1928, p. 4.

[81] Arhiva M.A.E., dosar nr. 4, litera g, Ţara Românească.

[82] Loc. cit., nota nr. 2 029 din 8/20 iulie 1859.

BCU Cluj / Central University Library

Lui Green[83] îi succed C. Vivian[84], C. R. Mansfield[85] şi W. A. White[86].

În lipsa unei reprezentanţe diplomatice româneşti la Londra, trebuie remarcat că, în afară de agenţia diplomatică de la Paris, un mijloc important de manifestare a legăturilor dintre Anglia şi statul român l-au constituit contactele directe dintre agentul diplomatic al ţării noastre la Constantinopol şi ambasadorul englez acreditat pe lîngă Poartă. Aşa, de pildă, convorbirile dintre generalul Ion Ghica, acreditat în capitala Imperiului otoman, şi ambasadorul englez H. Elliot în problema dreptului României de a încheia convenţii comerciale fără avizul sau aprobarea Turciei au avut o mare importanţă în definirea atitudinii Angliei faţă de ţara noastră în acea perioadă. Pentru România problema respectivă constituia un punct esenţial în încercările sale de a-şi afirma o autonomie cît mai deplină, punct de vedere în favoarea căruia căuta să cîştige sprijinul marilor puteri europene.

Mînate de propriile lor interese, Austria, Rusia şi Germania aprobau această politică a României, iar Franţa — la început potrivnică — a adoptat pînă la urmă o atitudine de rezervă care nu dezavantaja statul român[87]. În încercările sale disperate de a-şi menţine vechile privilegii asupra ţării, Turcia refuza cu încăpăţînare să recunoască acesteia dreptul de a încheia convenţii comerciale cu deplină autoritate sau măcar dreptul de a stabili tarife vamale independente. O asemenea poziţie nu era susţinută decît de Anglia. Acest lucru a reieşit deosebit de clar şi a fost spus cu violenţă în cursul convorbirii dintre generalul Ghica şi Elliot din toamna anului 1874[88]. Atitudinea hotărîtă a guvernului român în această problemă a dat roade. Rînd pe rînd puterile europene se declară dispuse să încheie convenții comerciale în condiții care nu aduceau nici un prejudiciu poziției de autonomie la care ținea România. Rămasă în minoritate, Anglia s-a văzut nevoită să-și revizuiască atitudinea față de statul român în problema convențiilor comerciale — cu atît mai mult cu cît diferite camere de comerț, ca cele din Bradford, Manchester și Dundee, stăruiau pe lîngă Ministerul de Externe britanic să recunoască în schimburile comerciale, ca bază legală, noile tarife vamale stabilite de guvernul român[89]. Așa se explică faptul că la 30 noiembrie 1876 guvernul englez a dat o declarație prin care se stabilea aplicarea pe timp de 9 luni a clauzei națiunii celei mai favorizate în legăturile comerciale cu țara noastră, urmînd ca această declarație să fie înlocuită prin încheierea unei convenții comerciale între cele două țări[90].

---

[83] John Green a îndeplinit această funcţie între 8/20 iulie 1859 şi 4/16 aprilie 1874, Arhiva M.A.E., nota nr. 2 029 din 8/20 iulie 1859.

[84] C. Vivian a îndeplinit această funcţie între 4/16 aprilie 1874 şi 17/29 aprilie 1874. Arhiva M.A.E., dosar nr. 4, litera V, nr. 2.

[85] C. R. Mansfield a îndeplinit această funcţie între 17/29 aprilie 1874 şi 29 martie/11 aprilie 1878. Arhiva M.A.E., dosar nr. 4, litera M, nr. 1.

[86] W. A. White a îndeplinit funcţia de agent diplomatic şi consul general de la 29 martie/11 aprilie 1878 şi pînă la 8/20 februarie 1880, cînd va fi acreditat în funcţia de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, pe care o deţine pînă la 2/14 decembrie 1886. Arhiva M.A.E., dosar nr. 4, litera W, nr. 5.

[87] *R. V. Bossy*. „Politica externă a României între anii 1873 şi 1880 privită de la agenţia diplomatică din Roma", Bucureşti, 1928, p. 18—19.

[88] Op. cit., p. 19.

Într-adevăr, după terminarea războiului din 1877, guvernul englez a cerut lui White, consul la București, să accelereze negocierile în vederea încheierii unui tratat comercial, tratat ce avea să fie semnat însă abia în primăvara anului 1880[91].

După încheierea tratatului de la Berlin, pentru România era o cerință imperioasă ca statele europene să-i recunoască independența. Numai astfel puteau fi lichidate urmările suzeranității turcești, și statul român își putea ocupa locul ce i se cuvenea în Europa, încheind pacte și tranzacții comerciale în condiții de deplină egalitate juridică cu celelalte puteri. Iată de ce printre preocupările majore ale guvernului din acea perioadă se înscria și problema importantă a stabilirii relațiilor diplomatice cu celelalte țări în forme care să respecte interesele legitime ale statului român.

În acest sens este semnificativă circulara Ministerului Afacerilor Externe trimisă la 1/13 iulie 1878 — imediat după Congresul de la Berlin — agențiilor diplomatice din Paris, Roma, Viena, Berlin, Petersburg și Belgrad în legătură cu transformarea agențiilor diplomatice ale României în legații.

Această circulară marchează intensificarea activității directe a guvernului român și pentru stabilirea primei reprezentanțe diplomatice la Londra. În circulară există un post-scriptum către agenția diplomatică română de la Paris în care

---

[89] *General Radu Rosetti*, op. cit., p. 11 ; vezi și *R. V. Bossy*, op. cit., p. 22, 26.

[90] Ibid.

[91] Op. cit., p. 12—13.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

se spune că, avînd în vedere faptul că la Londra nu există agenţie diplomatică a României, agenţia diplomatică de la Paris este rugată să transmită conţinutul documentului şi ambasadorului Marii Britanii în capitala Franţei, făcîndu-se pe lîngă el demersuri asemănătoare cu acelea de pe lîngă cabinetul francez [92].

Pentru a se trata în continuare cu reprezentanţii guvernului englez se vor folosi — aşa cum s-a mai arătat — agenţii diplomatici români acreditaţi în celelalte ţări europene. Astfel la 9/21 decembrie 1878, I. Cîmpineanu, ministrul de externe, se adresează lui N. Calimachi-Catargi, agentul diplomatic român de la Paris, cerîndu-i să acţioneze pe lîngă ambasadorul Angliei din capitala Franţei pentru a-şi convinge guvernul să accepte stabilirea unor reprezentanţe diplomatice la Londra şi Bucureşti. În aceeaşi zi, scrie şi lui Ion Bălăceanu, ministrul plenipotenţiar al României la Viena, cerîndu-i de asemenea să discute cu ambasadorul Marii Britanii pentru ca acesta să-şi convingă guvernul să accepte acreditarea unui ministru plenipotenţiar în capitala României, ca apoi guvernul român să poată trimite la rîndul său un reprezentant „de acelaşi rang la Londra" [93].

La sfîrşitul anului 1879, D. Brătianu, ministrul plenipotenţiar al României la Constantinopol, bine cunoscut în capitala Angliei prin activitatea sa din timpul emigraţiei, se află la Paris şi Londra pentru aceeaşi misiune [94]. Rînd pe rînd, Vârnav-Liteanu la Berlin şi Constantin Esarcu şi Obedenaru la Roma primesc instrucţiuni similare, pe care le vom găsi cu insistenţă în corespondenţa lor diplomatică.

Misiunea lui D. Brătianu rămîne însă fără rezultat, după cum fără rezultat rămîn circularele ministrului de externe român trimise în lunile următoare.

În februarie 1879, corpurile legiuitoare de la Bucureşti elaborează legea prin care agenţiile diplomatice române din străinătate sînt ridicate la rangul de legaţii, dar acest fapt rămîne fără ecou la Paris şi Berlin şi cu atît mai mult la Londra, unde nici nu exista o agenţie diplomatică română.

---

[92] Arhiva M.A.E., Circulara din 1/13 iulie 1878, dosar nr. 95.

[93] Arhiva M.A.E., dosar nr. 95, scrisoarea din 9/21 decembrie 1878.

[94] „Memoriile regelui Carol I al României", vol. XV, Editura „Universul", p. 31 ; vezi şi „Din Arhiva lui Dumitru Brătianu", vol. I, Bucureşti, 1933, p. 92.

La Paris au loc însă în continuare întrevederi între Calimachi-Catargi și lordul Lyons, ambasadorul Angliei[95]. În țară, într-o atmosferă de tensiune, camera și senatul deliberează asupra aplicării art. 44 al tratatului de la Berlin, iar la 11/23 iulie 1879 se produce o remaniere guvernamentală[96], în urma căreia Vasile Boerescu devine ministru de externe. El este trimis în străinătate pentru a convinge guvernele țărilor occidentale că realitățile social-economice din România nu permit aplicarea ad-literam a prevederilor art. 44 din tratat. Se duce astfel la Viena, Berlin, Petersburg și Paris.

După întrevederea de la Paris cu ministrul de externe francez, Waddington, Boerescu trece la Dieppe și, în august 1879, se întîlnește cu ministrul de externe englez, marchizul de Salisbury[97] pentru a discuta personal problema relațiilor dintre cele două state și a-l determina să acorde sprijinul său punctului de vedere român. Boerescu a fost însoțit de agentul diplomatic al României la Paris Calimachi-Catargi, care, trimis cu alt prilej la Londra în prima jumătate a anului 1878, se bucurase de bunăvoința lui Salisbury[98].

Străduințele ministrului de externe român de a explica puterilor occidentale dificultățile ce le provoacă în țară condițiile impuse de ele pentru recunoașterea independenței și stabilirea relațiilor diplomatice rămîn și de această dată fără rezultat. Anglia și Franța își mențin pozițiile, așa cum o arată și concluziile lui Salisbury la convorbirea dintre cei doi miniștri de externe[99].

Insistențele ministrului de externe român continuă. La 25 septembrie proiectul guvernului de revizuire a art. 7 din constituție este trimis legațiilor și agențiilor diplomatice din străinătate pentru a fi adus la cunoștință guvernelor respective[100]. Pentru informarea guvernului din Londra procedeul este cel uzitat pînă acum. Astfel la 17/29 octombrie 1879, Calimachi-Catargi, agentul român la Paris, comunică în țară că la 25 octombrie a notificat promulgarea art. 7 din Constituție la Ministerul Afacerilor Externe francez și la ambasada engleză[101].

---

[95] Arhiva M.A.E., nota nr. 301 din 21 iunie — 3 iulie 1879, dosar nr. 96.

[96] „Monitorul oficial" nr. 158 din 12/24 iulie 1879.

[97] Arhiva M.A.E., nota din 29 august 1879, dosar nr. 97.

[98] *N. Georgescu-Tistu.* „I. C. Brătianu, Acte și cuvîntări" București, 1932, vol. IV, p. 15.

[99] Documente oficiale din corespondența diplomatică de la 2/14 septembrie 1878 și pînă la 17/29 iulie 1880, București, 1880, p. 125.

[100] Arhiva M.A.E., nota din 25 septembrie 1879, dosar nr. 98.

În sfîrșit, la începutul anului 1880 Anglia — de acord cu Franța și Germania — își afirmă hotărîrea de a recunoaște independența României și de a trece la stabilirea reprezentanțelor diplomatice. La 26 ianuarie/7 februarie 1880 ambasadorul Angliei la Paris, lordul Lyons, remite ministrului de externe francez o notă în care arată: „Lordul Salisbury dorește să consulte pe d-l de Freycinet în problema recunoașterii României... După părerea sa, nu există nici un avantaj în a amîna mai mult această recunoaștere, fiind dispus în același timp să transmită guvernului român nota oficială în care să se constate că modificarea adusă legislației sale a fost acceptată cu deplină încredere și că „printr-o aplicare «liberală» a acestei legi, el se va conforma exact spiritului tratatului de la Berlin" [102].

La 8/20 februarie 1880 — în aceeași zi cu reprezentanții Franței și Germaniei — consulul general al Angliei la București, W. A. White, a prezentat ministrului de externe român nota oficială — similară cu a celorlalți doi — prin care se arată că guvernul englez recunoaște independența României și este de acord să se procedeze la schimbul de trimiși extraordinari și miniștri plenipotențiari în cele două capitale[103]. Redăm nota în traducere românească:

„W. A. White, reprezentantul Angliei la București, către V. Boerescu, ministrul afacerilor străine.

București, 20 februarie 1880 (st. n.)

Subsemnatul, reprezentant al Marii Britanii la București, din ordinul guvernului meu, am onoarea a face următoarea comunicare domnului Boerescu, ministrul afacerilor străine al României:

Guvernul Maiestății Sale Reginei Marii Britanii a fost informat prin agentul Alteței Sale Regale Principelui României la Paris, în ziua de 25 octombrie 1879, despre o lege votată de către camerele de revizuire ale principatului în scop de a pune textul Constituției române în acord cu stipulațiile art. 44 al tratatului de la Berlin.

---

[101] Arhiva M.A.E., nota nr. 501 din 17/29 octombrie 1879, dosar nr. 98.

[102] „Affaires étrangeres. Documents diplomatiques. Question de la reconnaissance de la Roumanie", vol. II, Paris, Imprimerie nationale, 1879—1880, p. 8.

[103] Arhiva M.A.E., dosar nr. 98, filele 616—619.

Guvernul Maiestăţii Sale nu poate considera noile dispoziţiuni constituţionale care i-au fost aduse la cunoştinţă, şi în special acelea prin care persoane aparţinînd unui rit necreştin domiciliate în România şi neaparţinînd vreunei naţionalităţi străine sînt chemate să se supună formalităţilor naturalizării individuale, ca fiind îndeplinirea completă a dorinţelor puterilor semnatare ale tratatului de la Berlin.

Totuşi, fiind încredinţat că guvernul princiar este hotărît să se apropie din ce în ce mai mult cu prilejul executării acestor dispoziţiuni de intenţiile liberale manifestate de puteri şi luînd act de asigurările pozitive ce i-au fost date în această privinţă, guvernul Maiestăţii Sale Reginei Marii Britanii, dornic de a da naţiunii române o dovadă a sentimentelor sale prieteneşti, a hotărît să recunoască principatul României ca stat independent, drept care guvernul Maiestăţii Sale declară că este gata să intre în relaţii diplomatice regulate cu guvernul princiar.

Aducînd hotărîrea guvernului meu la cunoştinţa ministrului afacerilor străine, subsemnatul am onoarea a reînnoi Excelenţei Voastre asigurările înaltei mele consideraţiuni, W. A. White".

După terminarea formalităţilor la Ministerul de Externe, W. A. White este primit la palat, împreună cu personalul legaţiei britanice, pentru a prezenta domnitorului scrisorile sale de acreditare ca trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Angliei la Bucureşti [104].

Tot la 8/20 februarie 1880, Boerescu comunică camerei [105] şi senatului [106] notele primite din partea Angliei, Franţei şi Germaniei, precum şi declaraţia celor trei guverne cu privire la stabilirea raporturilor diplomatice normale cu statul român.

White este primul dintre reprezentanţii celor trei guverne care şi-a prezentat scrisorile de acreditare, după îndeplinirea formalităţilor de la Ministerul de Externe [107]. Ştirea a fost telegrafiată presei engleze în aceeaşi zi [108], şi la interval de două zile lordul Northcote a comunicat-o oficial Camerei comunelor [109].

---

[104] „Monitorul oficial" nr. 32 din 9/21 februarie 1880, p. 775 ; este interesant de remarcat că guvernul englez se oprise mai de mult asupra numirii lui White în calitate de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar la Bucureşti, deoarece scrisorile sale de acreditare semnate de regina Victoria poartă data de 3 martie 1879. Arhiva M.A.E., dosar nr. 4 şi nr. 5.

[105] „Monitorul oficial" nr. 32 din 9/21 februarie 1880.

[106] „Monitorul oficial" nr. 34 din 12/24 februarie 1880.

[107] „Presa" nr. 31 din 9 februarie 1880.

Pentru funcţia de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Londra guvernul român s-a oprit la N. Calimachi-Catargi, care în acel moment era agentul diplomatic al ţării noastre la Paris, avîndu-se în vedere că el era cunoscut la Ministerul de Externe britanic fie din contactele cu reprezentanţii diplomatici englezi din capitala Franţei, fie din călătoriile întreprinse la Londra în vederea îndeplinirii anumitor misiuni date de guvernul român.

Născut în 1831, Calimachi-Catargi, urmaş al unor familii cunoscute în istoria noastră, după mamă strănepot al domnitorului Scarlat Calimah, intră de tînăr în viaţa politică, împărtăşind în anumite împrejurări vederile lui Mihail Kogălniceanu [110]. În perioada 28 noiembrie 1869—2 februarie 1870 şi 20 decembrie 1870—11 martie 1871 îndeplineşte funcţia de ministru de externe în guvernele Dimitrie Ghica şi Ion Ghica [111].

Alături de personalităţi ale vieţii culturale româneşti îl găsim în anul următor, frecventînd cu regularitate întrunirile societăţii Junimea [112].

Mai tîrziu este numit agent diplomatic la Paris, unde, în special din anul 1878, depune o intensă activitate pentru a susţine poziţia guvernului român pe lîngă cabinetul francez şi cel englez [113].

După recunoaşterea independenţei de către cele trei guverne la 8/20 februarie 1880, Calimachi-Catargi este trimis de către guvernul român la Bruxelles şi Haga pentru a notifica noua situaţie a ţării faţă de guvernele belgian şi olandez. La sfîrşitul lunii aprilie 1880 se dă decretul de numire a sa în funcţia de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Londra [114]. În trecere prin Elveţia către Londra,

---

[108] „Monitorul oficial" nr. 33 din 10/22 februarie 1880.

[109] „Monitorul oficial" nr. 35 din 13/25 februarie 1880.

[110] „Enciclopedia Română", Sibiu, 1898, vol. I, p. 1 898.

[111] *Titu Maiorescu.* „Istoria contemporană a României (1866—1900)", Bucureşti, 1925, p. 24, 31.

[112] Op. cit., p. 39.

[113] Note şi informări semnate de el. Arhiva M.A.E., dosar nr. 95—98.

[114] „Monitorul oficial" nr. 101 din 4/16 mai 1880.

Calimachi-Catargi, se oprește la Berna, unde îndeplinește o misiune asemănătoare aceleia din Belgia și Olanda.

La 19/31 iulie 1880, regina Victoria îl primește în audiență de prezentare a scrisorilor de acreditare.

Sosirea lui Calimachi-Catargi în Anglia a fost anunțată oficial ministrului de externe englez, lordul Granville, de către Dimitrie Brătianu, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Constantinopol, venit la Londra în misiune specială înaintea lui.

În fruntea noului guvern englez — schimbat în aprilie [115] — se găsea lordul Gladstone, susținătorul ideii Unirii Principatelor din preajma conferinței de la Paris, persoană apropiată lui D. Brătianu, care, de altfel, cunoștea și alți membri ai cabinetului. D. Brătianu a fost trimis la Londra spre a discuta probleme menite să stabilească o colaborare cît mai strînsă între cele două țări.

În timpul misiunii lui D. Brătianu în capitala Angliei, caracterul nou al relațiilor diplomatice dintre cele două state s-a dovedit de bun augur. La întoarcerea în țară, D. Brătianu a declarat că în timpul celor 15 zile cît a stat la Londra a avut întrevederi cu principalii miniștri și subsecretari de stat ai mai multor departamente, fiind primit cu cordialitate [116].

După înființare, legația României la Londra a contribuit la lărgirea sferei legăturilor politice și economice ale statului român, încadrîndu-se în principalele coordonate ale politicii externe a acestuia.

În locul lui Calimachi-Catargi, la 10 august 1881 a fost numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Londra Ion Ghica [117]. În această perioadă, la 14/26 noiembrie 1886 s-a încheiat un nou tratat de comerț și navigație între România și Marea Britanie, în care s-au modificat unele alineate din tratatul anterior (semnat la 24 martie/5 aprilie 1880). El a fost semnat din partea țării noastre de ministrul de externe Mihail Pherekyde, iar din partea Angliei de consulul general și însărcinat cu afaceri Percy Sanderson [118].

---

[115] „Monitorul oficial" nr. 163 din 22 iulie/3 august 1880.

[116] „Pressa" nr. 128 din 12 iunie 1880.

[117] „Anuarul diplomatic și consular", București, 1942.

[118] *T. G. Djuvara*. „Tractate, convențiuni și înnoiri internaționale ale României, actualmente în vigoare", București—Paris 1888, p. 229.

La Londra, lui Ghica i-au urmat : la 1 martie 1891 Alexandru Plagino, la 1 aprilie 1893 Ion Bălăceanu şi la 1 decembrie 1900 Alexandru Catargi.

Stabilirea primei reprezentanţe diplomatice a României la Londra a fost un act important, care a marcat o etapă nouă în dezvoltarea relaţiilor diplomatice româno-engleze şi în afirmarea României pe plan internaţional în rîndul statelor independente şi suverane.

VENERA TEODORESCU

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ATENA

Legăturile economice și culturale dintre poporul român și cel grec datează din vremuri foarte vechi și sînt binecunoscute. În ceea ce privește relațiile politice, trebuie să amintim că, îndată după cucerirea otomană, o mulțime de greci au căutat și au găsit adăpost în Țara Românească și Moldova, unde s-au ocupat mai ales cu comerțul. În sînul acestei emigrații s-a dezvoltat și o puternică mișcare de eliberare. Într-un trecut nu prea îndepărtat, încă de la finele secolului al XVIII-lea și mai ales în timpul războaielor ruso-turce din prima jumătate a secolului al XIX-lea, numeroși emigranți greci au luptat alături de români, de bulgari și sîrbi, în corpurile de voluntari formate în țările noastre, împotriva jugului otoman. Este de ajuns să amintim corpul de voluntari greci format în 1807 condus de maiorul Pangal[1], de detașamentul de voluntari (greci, bulgari, români ș.a.) condus de G. Mamarcev și de grecul Panaioti Fokiano în 1828 ș.a. Acțiunile Eteriei s-au desfășurat de asemenea în mare parte pe teritoriul Moldovei și Țării Românești fiind ajutate de domnitorii fanarioți.

Cu toate că după tratatul de la Adrianopol încheiat în 1829 a luat naștere statul național și independent grec (1830)[2], el nu cuprindea în hotarele sale toate teritoriile locuite de greci. Ca urmare, o mișcare de eliberare a luat ființă în Grecia, sprijinită de grecii din emigrație, în rîndul cărora se aflau și negustori bogați. Statul grec și-a înființat primele reprezentanțe consulare în țările române mai ales pentru apărarea intereselor acestora. Astfel, începînd cu data de 25 februarie 1835, cînd se stabilește primul consulat general grecesc la Iași, avînd ca titular pe C. Sakelarios, și un viceconsulat la Galați, unde era instalat Xenis Sotiratos, se mai înființează agenții consulare în anii următori la Focșani, la Bîrlad, la Fălciu etc.

---

[1] *E. Vîrtosu*. „Despre corpul de voluntari eleni creat la București în 1807", în „Studii și materiale de istorie medie", V, București, 1962, p. 629 și urm.

[2] *Nikos Hagipandelis*. „Създаване и изграждане на буржоазната държава в Гърция. Установяване на монархията на княз Отон и борбата срещу нея". În Год. на Соф. унив., юр. фак., LIV, Sofia, 1963, II, p. 347–444.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În Țara Românească se înființează un consulat la București în 1841, fiind numit în calitate de consul general C. Rizos. În același an exista la Brăila un viceconsulat care se transformă în consulat în 1851. De asemenea, au mai luat ființă în 1842 o agenție consulară la Ploiești, alta la Craiova și alta la Giurgiu în 1848.

Înființarea reprezentanțelor consulare grecești în țările române continuă și după 1848. Astfel, la Bacău și Roman un oarecare Notaris devenea agent consular pentru cele două orașe în 1849. În 1853, același Notaris era protector și al supușilor greci din Tecuci. Agenții consulare mai găsim apoi la Fălticeni în 1851, la Vaslui și Buzău în 1852.

Amintim în continuare înființarea în 1855 a agențiilor consulare de la Turnu-Măgurele, Slatina și Tîrgoviște, apoi un an mai tîrziu la Calafat și Călărași, iar în 1857 la Tecuci și Verești[3]. În 1859 lua ființă o agenție consulară și la Oltenița

După Unirea Principatelor Române s-au mai înființat o serie de agenții consulare: la Rîmnicu-Sărat (1869), Turnu-Severin (1872) și Alexandria (1876).

Ultimele consulate grecești iau ființă după obținerea independenței de stat a țării noastre. Astfel, în 1879 se înființează la Giurgiu și Constanța un consulat și respectiv un viceconsulat, iar un an mai tîrziu un viceconsulat la Sinaia.

Toate acestea arată că, îndată după 1830, numărul supușilor greci de la noi crescuse. Bineînțeles, nu toți supușii erau cu adevărat greci. Mulți bulgari, sîrbi sau chiar pămînteni recurgeau la supușenii străine deoarece ca „sudiți" se bucurau de o serie de privilegii. Ei erau mai numeroși în porturi, fiind marinari, meseriași, cărăuși, negustori mici și mari etc.

Deoarece după 1830 Țara Românească și Moldova se bucurau de o adevărată autonomie, iar mișcarea de eliberare avea aci puternice tradiții, emigranții greci din Brăila și Galați au luat parte la mișcările revoluționare de la Brăila din anii 1841—1843, care urmăreau formarea unor puternice detașamente armate, pentru a trece la sud de Dunăre unde să dezlănțuie o răscoală generală antiotomană. Sub influența mișcării românești din 1840 și încercînd să profite de conjunctura externă ce fusese la un moment dat favorabilă, grecii din Galați și Brăila au luat parte la prima mișcare (1841) mai ales din cauza agitaţiilor din Creta. Mai puternică a fost participarea lor la cea de-a doua mişcare (1842), sub conducerea lui Stavri Gheorghiu, trimis al societăţii revoluţionare tesalo-epirote de la Atena[4]. În cea de-a treia mişcare (1843) s-au format patru organizaţii (sau eterii, cum sînt numite în documentele vremii) — una românească, alta grecească[5], alta bulgărească şi alta sîrbească. Printre căpeteniile mişcării greceşti erau Atanasie Popa Ştefan, viceconsulul grec de la Craiova, Ştefan Ceatali ce venise de la Salonic, Dimache Polimeridis, căpitanul Nikola Moraitul, care venise din Grecia ş.a. „Apostol din partea Eladei ca să se preumble din oraş în oraş", făcînd-o pe negustorul de grîne pentru a atrage adepţi la răscoală, era Gheorghe Fava Mikoniatis, plătit de greci cu zece galbeni pe lună. El spunea tuturor că în martie 1844, Grecia va declara război Turciei şi atunci trebuie dezlănţuită o răscoală puternică[6]. Slab pregătite, aceste încercări nu au reuşit.

---

[3] Arhiva M.A.E., dosar Reprezentanți, 7.

Unii dintre grecii stabiliţi la noi în ţară au luat parte şi la revoluţia burghezo-democratică de la 1848 din Ţara Românească, bineînţeles, după interesele de clasă, emigraţia greacă neformînd un tot omogen. Astfel micii meseriaşi, muncitorii din port, cărăuşii şi micii negustori s-au raliat revoluţiei, a cărei cauză au îmbrăţişat-o, în timp ce marii negustori din Brăila, arendaşii, cămătarii ş.a. s-au situat pe poziţii contrare. Între cele două tabere din acest oraş au avut loc chiar ciocniri[7]. De asemenea, în timpul războiului Crimeii, alături de alţi voluntari balcanici, au luat parte şi unii dintre grecii stabiliţi la noi.

În 1866, în urma detronării lui Cuza, relaţiile dintre România şi Imperiul otoman au devenit tot mai încordate ajungîndu-se pînă la concentrarea unor forţe turceşti la Dunăre şi la ocuparea de către armata română a unor poziţii defensive pe Argeş. S-au înscris atunci alături de voluntarii români şi unii voluntari greci. Astfel, la Brăila se formase un corp de voluntari balcanici. Cei mai mulţi fiind greci, voiau să lupte sub drapel elen. Bineînţeles, guvernul român nu a putut admite aceasta[8]. În 1867 s-a încercat de către guvernul român o alianţă cu Serbia, Muntenegru şi Grecia[9], care însă nu s-a putut definitiva. S-a semnat doar un tratat secret cu Serbia în 1868[10].

---

[4] C. N. *Velichi*. „Mişcările revoluţionare de la Brăila din 1841—1843", Bucureşti, 1958, p. 42—43, 48, 72 şi urm.

[5] Op. cit., p. 117 şi urm.

[6] *St. Romanski*. „Възстанически Заговор на Васил Х. Вълков в Браила през 1843 година", în „Годишник на Соф. Университет", Ист. — фил. факултет, XVIII, 1, Sofia, 1922, p. 102, 110.

[7] C. N. *Velichi*. „Участието на Българите в Буржоазно-демократичната революция от 1848 г. във Влáшко", în culegerea „Българо-Румънски връзки и отношения през вековете".
vol. 1, Sofia, 1965, p. 266 şi urm.

Un act de simpatie manifestă a poporului român faţă de cel grec s-a produs cu prilejul răscoalei grecilor din Creta care a izbucnit în iulie 1866. Îndată după aceea a sosit la Bucureşti prinţul Ipsilanti pentru a colecta bani spre ajutorarea răsculaţilor şi mai ales pentru a pregăti terenul în vederea încheierii unei coaliţii antiotomane[11]. Iniţiativa sa, sprijinită de o mare parte a opiniei publice româneşti, nu a fost însă văzută cu ochi buni de către Ion Ghica, preşedintele Consiliului de Miniştri, care, căutînd să îmbunătăţească relaţiile cu Poarta pentru recunoaşterea lui Carol, nu era de acord cu o asemenea acţiune, şi în consecinţă misiunea lui Ipsilanti nu a fost încununată de succes.

Un prim pas pentru o strîngere a legăturilor cu Grecia s-a făcut în 1869, iniţiativa aparţinînd domnitorului Carol. Într-o audienţă acordată consulului grec la Bucureşti, el a lăsat să se înţeleagă dorinţa unei apropieri între cele două ţări. Momentul fusese bine ales. Răscoala antiotomană din Creta nu reuşise, dar patrioţii mai rezistau încă. Cum conferinţa de la Paris nu adusese o soluţie acceptabilă acestei chestiuni, regele George al Greciei simţea nevoia unor aliaţi. De aceea, profitînd de călătoria la Bucureşti a aceluiaşi prinţ Ipsilanti, acum ministrul său plenipotenţiar la Berlin şi Viena, regele adresează la 26 martie/8 aprilie, prin intermediul acestuia, o scrisoare călduroasă şi lipsită de orice formalism domnitorului român. Subliniind în scrisoare că „prinţul Ipsilanti se bucură de *întreaga sa încredere*" (sublinierea aparține regelui), suveranul grec deschidea astfel calea unor tratative directe[12].

---

[8] *C. N. Velichi*, „Relaţiile româno-turce în perioada februarie-iulie 1866. Înfiinţarea Comitetului central secret bulgar de la Bucureşti şi legăturile acestuia cu cel român", în „Studii", nr. 4, XVI, Bucureşti, 1963, p. 859—860.

[9] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 15/1866, fila 35, şi dosar nr. 64/1867, filele 1—4.

[10] Loc. cit., dosar nr. 33/1866, filele 20—21 ; vezi şi „Istoria României", vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 540.

[11] Op. cit., p. 540.

Răspunzînd cu aceeași măsură, Carol l-a primit într-o primă audiență pe prințul Ipsilanti cerîndu-i apoi să-i înainteze în scris punctele care, după părerea regelui George, ar fi putut să servească drept bază de discuții în vederea unui apropiat acord. La 10/22 mai 1869, prințul Ipsilanti a înaintat lui Carol propunerile Greciei care trebuiau să prevină pentru prezent orice acțiune intempestivă și izolată și să prevadă pentru viitor condițiile unei acțiuni comune în vederea realizării „independenței totale" a României și a teritoriilor grecești ce se aflau încă sub dominația otomană. Aceste propuneri erau rezumate în șase puncte, și anume :

1) Să nu se întreprindă nici o acțiune ostilă Porții decît în urma unei înțelegeri prealabile ;

2) Modul de acțiune și momentul acestei acțiuni să fie stabilit cu șase luni înaintea intervenției efective ;

3) Să se stabilească în mod precis efectivul forțelor armate cu care fiecare parte va contribui la acțiunea comună ;

4) Să se stabilească de la început modul de combinare a operațiilor militare ;

5) Natura concursului pe care fiecare parte va căuta să-l obțină din partea bulgarilor în momentul acțiunii ;

6) Păstrarea celui mai deplin secret asupra încheierii acestei înțelegeri și asupra celor stabilite printr-însa[13].

Respectivele puncte au fost discutate, Carol adăugînd încă trei puncte al căror cuprins nu ne este însă cunoscut. Se pare totuși că măcar una dintre clauze se referea la relațiile comerciale, deoarece acest lucru se subliniază și în scrisoarea de răspuns a lui Carol către regele George al Greciei[14].

În urma discuțiilor, Ipsilanti a cerut ca proiectul aprobat în principiu de partea românească să fie adus la cunoștința suveranului grec. În acest scop, el s-a reîntors la Atena la 6/18 iulie, de unde a revenit la București la finele lui noiembrie 1869. La rîndul său, regele George a adus unele corectări pe care, în cazul cînd partea românească era de acord cu ele, Ipsilanti urma să le introducă în tratat avînd totodată și dreptul de a-l semna. Plenipotenţiarul grec avea totuşi sarcina limitată, în sensul că el putea discuta cu unul dintre miniştrii indicaţi de Carol (în speţă cu A. Golescu) numai acest proiect şi numai corectările cerute de partea greacă [15]. După cum se ştie, guvernul Dimitrie Ghica venit la putere la 16/28 noiembrie 1868 a avut de la început o orientare externă care mergea pe linia unei politici leale faţă de Poartă [16]. Ca urmare, discuţiile pe care le dorea prinţul Ipsilanti nu au mai avut loc, proiectul unui tratat de alianţă căzînd de astă dată din cauza guvernului român, care nu socotea că este momentul propice unui angajament atît de concret.

---

[12] Scrisoarea regelui Greciei către Carol, la Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 25/1867, filele 3—4.

[13] Loc. cit., filele 5—6.

[14] Loc. cit., filele 7—8.

*

Iniţiativa creării unei agenţii diplomatice româneşti în Grecia a fost luată de Vasile Boerescu atunci cînd, în aprilie 1873, vine la conducerea Ministerului Afacerilor Externe. Dîndu-şi seama de mersul evenimentelor din Balcani, în ajunul mişcărilor din Serbia şi Muntenegru, V. Boerescu s-a adresat generalului I. Ghica, agentul nostru la Poartă, încredinţîndu-i misiunea de a negocia cu Simos, ministrul Greciei la Constantinopol, crearea unei agenţii diplomatice româneşti la Atena. Ghica a avut o convorbire cu diplomatul grec, pe care l-a lăsat să înţeleagă intenţiile Ministerului nostru de Externe. Simos s-a făcut însă a nu băga de seamă aluziile lui Ghica, şi în consecinţă ultimul a renunţat. Situaţia se explică prin faptul că acest diplomat nu urma linia tradiţională a politicii externe greceşti. Exista o tendinţă care începea să se cristalizeze în Grecia şi care reprezenta o nouă orientare în relaţiile ei faţă de Poartă. Potrivit acestei linii politice, Grecia ar fi trebuit să militeze pentru o alianţă cît mai strînsă cu Poarta, sperînd ca în acest fel să obţină alipirea unor teritorii ce se aflau încă sub dominaţia otomană. Evident, diplomaţia românească trebuia să aştepte un alt moment mai favorabil. Acesta nu întîrzie să vină cînd Simos a fost schimbat, iar în locul lui a fost numit Conduriotis, ceea ce i-a permis generalului Ghica să acţioneze din nou. În noiembrie 1875, profitînd de o călătorie pe care Conduriotis trebuia să o facă la Atena, agentul nostru i-a vorbit acestuia despre dorinţa guvernului român de a înfiinţa o agenţie diplomatică în capitala Greciei. Bineînţeles, Ghica studiase în prealabil orientarea noului diplomat grec. Conduriotis era un partizan înfocat al principiului naţionalităţilor. Mai mult, familia sa era cunoscută ca una care luptase mult pentru independenţa Greciei. De aceea i-a fost uşor să-l convingă de justeţea punctului de vedere al guvernului român. La întoarcerea de la Atena, Conduriotis i-a comunicat lui Ghica că a arătat această dorinţă a guvernului român atît regelui George, cît şi lui Comonduros, ministrul afacerilor externe. Calculul diplomatului român s-a dovedit a fi bun deoarece acum, cînd mişcarea de eliberare antiotomană intrase într-o fază decisivă, Grecia avea şi ea interesul de a fi în relaţii cît mai strînse cu România. Crearea unei agenţii diplomatice la Atena era în acest scop una dintre măsurile cele mai necesare. Comonduros cerea însă un pic de răgaz, deoarece tocmai atunci se duceau discuţii cu Poarta în problema indigenatului şi înfiinţarea unei agenţii româneşti la Atena nu ar fi influenţat favorabil rezolvarea ei. Nu putea fi totuşi vorba de un timp prea îndelungat, deoarece Conduriotis avea instrucţiuni ca, în cazul cînd Poarta ar întîrzia prea mult găsirea unei soluţii satisfăcătoare, să întrerupă tratativele. După aceea, guvernul grec va ridica consulatul Greciei la Bucureşti la rangul de agenţie diplomatică şi consulat general, Poarta fiind deja avizată de această intenţie. Îndată după aceasta, guvernul român va putea prezenta în mod oficial proiectul înfiinţării agenţiei sale diplomatice la Atena [17].

---

[15] Loc. cit., filele 9—12.

[16] „Istoria României", vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 549—550.

La 12/24 ianuarie 1876, Ghica era anunţat că d-l Rangabé, consulul general al Greciei la Bucureşti, a comunicat Ministerului nostru de Externe că reprezentanţa sa a fost ridicată la rangul de agenţie diplomatică şi consulat general, aşa încît se putea prezenta acum proiectul guvernului român pentru deschiderea unei agenţii diplomatice la Atena. Pentru economie de fonduri se aproba ca Ghica să reprezinte guvernul român şi la Atena. Pentru aceleaşi motive se primeau şi celelalte propuneri ale lui Ghica [18]. Schimbîndu-se însă titularul Ministerului de Externe, la conducerea căruia vine acum Ion Bălăceanu [19], generalul Ghica revine la 1/13 martie 1876 asupra propunerilor sale mai vechi. După aprecierile lui, oricare ar fi fost soluția crizei în care se afla Imperiul otoman, era util să avem în Grecia un post fix de observație și să strîngem legăturile cu această țară. De fapt ridicarea consulatului Greciei de la București la rangul de agenție diplomatică și consulat general fiind un fapt împlinit, Ghica cerea să se treacă la înființarea agenției noastre, oferindu-se să ocupe acest post de agent diplomatic. Pentru a nu se angaja cheltuieli bugetare, Ghica propunea ca postul de secretar II al agenției noastre de la Constantinopol să fie suprimat, titularul acestuia, Balaș, trecînd pe locul de secretar I la Atena.

---

[17] Arhivele M.A.E., vol. 24, dosar nr. 70, p. 75.

[18] Loc. cit., p. 81—82.

[19] „Istoria României", vol. IV, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 571.

La 30 martie/11 aprilie 1876, guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu cade, și o dată cu el și proiectul înființării agenției noastre diplomatice de la Atena. Deși în noul guvern, condus de generalul I. Em. Florescu, Ministerul de Externe era condus în continuare de Ion Bălăceanu, acesta vede altfel lucrurile. În primul rînd, cu toate că era de acord cu Ghica asupra necesității creării unei agenții diplomatice românești la Atena, înființarea ei era împiedicată de mai multe considerente. Nu era posibil — afirma Bălăceanu — ca agentul nostru la Constantinopol să reprezinte interesele țării și la Atena. În ambele capitale și mai ales în cea dintîi se petreceau evenimente prea importante, care cereau prezența permanentă a lui Ghica. A se împărți și a fi mereu pe drumuri ar fi însemnat să compromită ambele locuri. Problema nu s-ar putea deci rezolva decît prin crearea unui post independent la Atena, dar pentru acest lucru nu existau fonduri bugetare.

În guvernul format la 24 aprilie/6 mai 1876 Ministerul de Externe a fost încredințat lui M. Kogălniceanu. Partizan al unui război pentru obținerea independenței, el era și pentru o strînsă legătură cu statele balcanice. Dezideratul înființării unei agenții diplomatice românești în Grecia nu s-a putut realiza însă, deoarece Kogălniceanu a rămas foarte puțină vreme la conducerea ministerului, unde, la începutul lunii august 1876, a fost adus Nicolae Ionescu. Acesta a părăsit îndrăzneața politică externă a lui Kogălniceanu, fiind un hotărît adept al neutralității[20].

Desigur, ar fi fost foarte bine ca România să-și fi creat încă din 1876 o reprezentanță diplomatică la Atena. Lipsa acesteia a făcut ca în ajunul și în timpul războiului de la 1877—1878 Ministerul nostru de Externe să fie lipsit de o informare precisă asupra situației politice din Grecia, asupra potențialului său economic și militar, asupra intențiilor cercurilor conducătoare grecești și mai ales asupra posibilităților reale de care dispunea statul grec. Bineînțeles, pentru guvernul român era de mare importanță să știe dacă Grecia avea intenția de a declara război Turciei și în special dacă această intenție putea fi tradusă în realitate. Neavînd o agenție diplomatică la Atena, Ministerul nostru de Externe a dispus doar de informații nesigure și mai ales nereale. Astfel, îndată după trecerea Dunării de către armata română s-a crezut că intrarea Greciei în război ar fi fost numai o chestiune de timp. Decretul de reorganizare a armatei elene fusese semnat de regele George, și în trei săptămîni noile ei efective urmau să se ridice la 15 000 de oameni[21]. În tot cursul lunii iulie opinia publică greacă a forțat guvernul grec să ceară Turciei cedarea unor teritorii. Pregătirile de război se făceau cu înfrigurare, și, după unele știri, forțele armate masate la graniță ar fi crescut[22]. În Tesalia și Epir atmosfera era încordată, unele sate din regiunea Volo refuzaseră să plătească dările, și autoritățile otomane se pregăteau de represalii[23]. În luna august, guvernul grec cumpărase armament de la uzinele Krupp și-l adusese la Atena. Pe străzile capitalei, mulțimea manifesta cerînd război împotriva Turciei[24]. Guvernul grec adoptase un proiect relativ la pregătirea războiului pe mare, deschizîndu-se în acest scop un credit de 30 000 000 de drahme.

---

[20] Op. cit., p. 587, 592—594.

La toate acestea guvernul otoman a protestat, dar Tricupis, ministrul de externe al Greciei, a răspuns că Turcia însăși poartă responsabilitatea dezordinilor din Tesalia. În ceea ce privește atitudinea Greciei, ea „va depinde de eventualitățile ce se vor produce"[25]. De asemenea, lipsa unei agenții diplomatice românești la Atena a făcut ca guvernul român să nu poată ști cît de mult corespundeau realității zvonurile potrivit cărora se ajunsese la stabilirea unei „înțelegeri definitive între Rusia și Grecia" cu privire la participarea ultimei la acest război. Ceea ce dădea oarecare sorţi de probabilitate acestor zvonuri era faptul sigur că o escadră turcă din Marea Mediterană fusese rechemată, şi, după unele afirmaţii, ea urma să fie utilizată în caz de nevoie împotriva Greciei[26]. În sfîrşit, situaţia s-a lămurit puţin mai tîrziu, cînd s-a produs intervenţia directă a guvernului englez. Din ordinul cabinetului de la Londra, însărcinatul cu afaceri al Angliei la Atena s-a prezentat lui Tricupis, rugîndu-l să-i spună dacă autorizează guvernul englez să asigure Turcia că Grecia nu-i va declara război. Tricupis a precizat că ţara sa, „în momentul de faţă, nu avea de gînd să declare război Turciei", însă în viitor ea va lua o atitudine corespunzătoare intereselor sale[27]. Am dat acest exemplu pentru a arăta cît de întemeiate fuseseră motivele guvernului român în momentul în care intenţionase să înfiinţeze o agenţie diplomatică la Atena. Războiul din anii 1877—1878 a împiedicat guvernul român să creeze o agenţie diplomatică în Grecia.

---

[21] „Timpul" din 15 iulie 1876.
[22] „Timpul" din 22 iulie 1876.
[23] „Timpul" din 29 iulie 1876.
[24] „Timpul" din 2 august 1876.
[25] „Timpul" din 30 august 1876.

Înfiinţarea reprezentanţei noastre diplomatice la Atena s-a făcut în februarie 1879, o dată cu intrarea în vigoare a legii de organizare a Ministerului de Externe. Conducător al legaţiei de la Atena cu titlul de ministru rezident a fost numit la 28 decembrie 1879 Constantin Esarcu[28]. În această vreme el era agent diplomatic al ţării la Roma şi pînă la numirea şi sosirea în post a titularului trebuia să gireze legaţia noastră din capitala Italiei în calitate de însărcinat cu afaceri[29]. În acelaşi timp, C. Sordony, fost ataşat la agenţia noastră diplomatică din Paris, a fost numit secretar al legaţiei României de la Atena[30]. Esarcu sosea în februarie în capitala Greciei şi la 21/4 martie 1880 era primit în audienţă solemnă de către regele George pentru prezentarea scrisorilor de acreditare[31]. Om de înaltă cultură, C. Esarcu îşi făcuse studiile la Paris şi fusese profesor la Facultatea de ştiinţe a Universităţii din Bucureşti curînd după înfiinţarea ei. Intrase în diplomaţie în 1873, func-

[26] „Timpul" din 3 septembrie 1876.

[27] Vezi textul acestui lung răspuns al lui Tricupis în „Timpul" din 22 septembrie 1876.

[28] „Monitorul oficial" nr. 292 din 30 decembrie/11 ianuarie 1880. „Românul" din 1 ianuarie 1880.

[29] „Monitorul oficial" nr. citat, p. 8 196.

[30] „Românul" din 2—3 ianuarie 1880.

[31] „Monitorul oficial" nr. 44 din 23 februarie/6 martie 1880; „Românul" din 24 februarie 1880.

ționînd la agenția noastră diplomatică de la Roma, și publicase cîteva lucrări științifice. Avînd un larg orizont politic, a fost foarte apreciat de regele George al Greciei, care se sfătuia de multe ori cu el. A rămas la Atena pînă în octombrie 1882, cînd a revenit în minister [32].

După înființarea misiunii diplomatice românești la Atena, relațiile dintre România și Grecia s-au dezvoltat treptat atît pe tărîm politic, cît și pe tărîm economic. Este adevărat că uneori legăturile politice dintre România și Grecia au fost umbrite de unele mici incidente, exagerate de presa interesată. Astfel la 25 martie/6 aprilie 1880, Boerescu, ministrul de externe al României, îi scria lui Esarcu că cererea sa pentru un concediu mai lung a venit tocmai la timp, deoarece plecarea lui de la Atena ar putea fi interpretată ca o expresie a nemulțumirii noastre față de atitudinea unor ziare grecești. Dacă gazetele noastre menajau Grecia, nu tot așa proceda presa greacă — chiar cea oficioasă. Nici guvernul grec nu se grăbea cu numirea unui ministru la București. „Lăsați să se vadă această nemulțumire", îi scria Boerescu lui Esarcu [33]. Și mai tîrziu Boerescu insista ca să nu se mai întîrzie cu numirea unui trimis al Greciei la București care, pe baza reciprocității, să aibă gradul de ministru rezident. România nu numai că nu ducea o politică ostilă Greciei, așa cum mai susțineau unele ziare grecești, ci, dimpotrivă, dorea o apropiere și mai mare [34].

Acționînd după instrucțiunile lui Boerescu și anunțîndu-și un concediu mai lung, Esarcu a reușit să creeze la Atena atmosfera dorită, și rezultatele s-au văzut. Ministrul de externe s-a grăbit ca în Camera greacă tratatul de comerț greco-român să treacă prin cele trei lecturi, ultima avînd loc la 27 martie. Tot ministrul de externe i-a promis lui Esarcu că va trimite cît mai repede un ministru plenipotențiar la București, exprimîndu-se în termeni concilianți și foarte măsurați în problema macedoneană. În al doilea rînd, într-o audiență acordată de rege, acesta și-a exprimat regretul față de Esarcu că împrejurările au fost de așa natură, încît nu i-au permis încă să fie reprezentat pe lîngă Carol I printr-un ministru[35].

---

[32] La București, Constantin Esarcu a lucrat la strîngerea fondurilor pentru frumosul palat al Ateneului Român. În 1881, după ce a fost cîteva lui (februarie-noiembrie) ministru de externe, a fost trimis din nou la Roma, unde a rămas pînă în 1893, cînd a demisionat. A murit în 1898.

[33] Arhiva M.A.E., vol. 247, dosarul 70, p. 89.

[34] Loc. cit., p. 91.

Numirea acestuia nu a mai întîrziat însă, fiind grăbită de plecarea regelui George în străinătate pentru un termen mai lung. Cum în lipsa sa Consiliul de Miniştri putea executa numai unele prerogative regale, fără a putea numi agenţi diplomatici[36], regele a ales pentru acest post pe M. Dragumis, care a plecat la Bucureşti, prezentînd scrisorile de acreditare în audienţă oficială la 21 iulie 1880[37].

Îndată după reîntoarcerea regelui George la Atena, suveranul a primit pe toţi şefii de misiuni, printre care şi pe Esarcu. În convorbirea ce a avut-o cu acesta din urmă, regele George şi-a exprimat regretul de a nu-l fi putut întîlni pe Carol la Berlin, aşa cum sperase. Îi va face însă o vizită la Bucureşti. A constatat apoi că la Viena se vorbeşte în termenii cei mai frumoşi despre România. Regele George a făcut apoi elogiul lui Dragumis[38].

Guvernul român era preocupat pe atunci să sprijine dezvoltarea legăturilor economice cu Grecia întrucît schimburile comerciale dintre cele două ţări erau foarte restrînse. În comerţul extern pe care România îl făcea cu 18 ţări, Grecia figura pe unul din ultimele locuri. Mărfurile aduse din Grecia, deşi se ridicau în 1880 la o valoare de 3 607 046 de lei, nu reprezentau în importul general al ţării decît 1,41%, iar cele exportate de noi, care ajungeau la o valoare de 4 145 198 de lei, atingeau abia 1,89% din exportul total al României. Dorinţa României de a dezvolta legăturile economice cu Grecia a luat forme concrete prin înfiinţarea, în urma recomandărilor lui Esarcu, a două consulate onorifice, unul la Patras şi altul la Corfu, în anul 1880. Aceste consulate aveau datoria de a proteja interesele ţării şi ale negustorilor români şi de a raporta trimestrial situaţia comerţului local : exportul şi importul făcut prin centrul respectiv, preţurile de piaţă ale diferitelor mărfuri, cursul monedelor etc... Esarcu şi urmaşul său la conducerea legaţiei, George M. Ghica, trimiteau şi ei regulat date asupra situaţiei economice a Greciei şi diverse rapoarte cu conţinut economic (de ex., asupra companiei greceşti de navigație cu aburi, raport foarte util pentru noi, care voiam atunci să facem o companie similară)[39].

---

[35] Loc. cit., p. 94.

[36] Loc. cit., vol. 247, dosar nr. 70, p. 103.

[37] „Monitorul oficial" nr. 163 din 21 iulie 1880.

[38] Arhiva M.A.E., dosar nr. 247, p. 139.

Problema esențială a Greciei după anul 1878 a fost însă delimitarea noii frontiere pe baza promisiunii făcute de puterile semnatare ale tratatului de la Berlin. Potrivit acestuia, teritoriul grec urma să se mărească cu o parte a Tesaliei, noua frontieră trebuind să fie stabilită de către o comisie special alcătuită. Conform unei propuneri făcute de Anglia și admisă de puterile semnatare, comisia urma să ia hotărîri cu majoritate de voturi. Grecia a făcut însă obiecții, arătînd că ea nu era reprezentată în această comisie, pe cînd Turcia își avea delegatul ei[40]. Cum această cerere nu a fost admisă, guvernul grec a recurs la mobilizarea armatei, sperînd să impresioneze Europa sau măcar pe turci, ceea ce nu s-a întîmplat însă. Cu această ocazie, Esarcu, primul nostru ministru la Atena, informează guvernul român la timp și cu date foarte exacte asupra situației militare a Greciei.

Din fericire, în februarie 1881, delegații celor șase mari puteri au anunțat guvernul grec că la Constantinopol au început negocierile pentru rectificarea frontierei. Cum Poarta a declarat că se va abține de la orice acțiuni agresive contra Greciei, ambasadorii au invitat guvernul grec să adopte aceeași atitudine, ceea ce s-a și întîmplat. La 13/25 iulie 1881, convenția de cedare a teritoriilor de către Turcia era ratificată, și în septembrie regele George a plecat să viziteze noile provincii. Teritoriul Greciei se mărise cu 13 800 km² prin anexarea provinciei Arta, cu 31 178 de locuitori, și a provinciei Tesalia, cu 262 705 locuitori[41].

În decembrie 1880, guvernul grec a numit la București pe cel mai remarcabil diplomat de care dispuneau, d-l Razis, căruia i-au dat și gradul de ministru plenipotențiar. Esarcu, potrivit instrucțiunilor ce avea, a dat asigurarea că și guvernul român va răspunde prin măsuri reciproce îndată după ce d-l Razis va prezenta scrisorile de acreditare. Așa cum scria la București Esarcu, vorbise astfel atît premierului Comonduros cît și ministrului de externe Tricupis, ca și lui Dragumis la București : „Grecia are în România o mulțime de interese comerciale și financiare, economice în general.

---

[39] Arhiva M.A.E., vol. 404, loc. cit.

[40] Arhiva M.A.E., vol. 247, p. 83.

[41] Arhiva M.A.E., vol. 247, p. 263, 264, 360, 375.

Noi, nici unul în Grecia. Guvernul grec are în țara noastră 30 000—35 000 de supuși, noi nu avem 10. Dacă la Atena se face imprudența de a se acționa astfel încît în țara noastră să apară un curent contrar Greciei, grecii vor fi lezați desigur în toate interesele lor și nu va fi greșeala României, care totdeauna a fost pentru ei pămîntul făgăduinței, o țară eminamente ospitalieră, unde elenismul a fost totdeauna protejat și înfloritor atunci cînd regatul grec nu exista"[42].

Ca răspuns al numirii lui Razis la București cu grad de ministru plenipotențiar, guvernul român a hotărît ca reprezentantul nostru diplomatic C. Esarcu, pînă atunci ministru rezident, să aibă gradul de ministru plenipotențiar și trimis extraordinar. Decretul a fost semnat în ultima zi a anului 1880[43].

La recepția de Anul nou de la palat, regele i-a spus lui Esarcu că a aflat cu satisfacție despre ridicarea reprezentantului nostru la Atena la gradul de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. Regina i-a vorbit de vitejia dorobanților noștri[44].

De asemenea, prima aniversare a proclamării regatului României a fost celebrată la Atena într-un mod care arăta prestigiul de care se bucura țara noastră. Tedeumul organizat de Esarcu a avut loc în catedrala de la Atena în prezența regelui George și a reginei. Acesta l-a felicitat personal pe Esarcu pentru evenimentul împlinit la 14/26 martie 1881. Toți reprezentanții puterilor străine la Atena au asistat în uniformă de gală, ceea ce nu se petrecuse nici la aniversarea țarului Rusiei[45].

Aceste relații atît de bune au fost umbrite la finele anului 1881 și începutul anului 1882 de unele incidente neînsemnate, care au fost aplanate destul de ușor. Astfel la 4/16 decembrie 1881, Sordony raporta la București că „de cîtăva vreme" circulă la Atena, în cercurile diplomatice și chiar în public, zvonul că în relațiile dintre Grecia și România s-ar fi produs o răcire. Concediile de circa șase luni de zile pe care le-au avut simultan Razis și Esarcu subliniau această situație. Într-adevăr premierul Comonduros a afirmat că România și-ar fi schimbat atitudinea și că ar face Greciei unele greutăți în privința vaselor ce navighează pe Dunăre sub pavilion grec, în privința unor măsuri ce s-au luat împotriva cîrciumarilor și misiților greci și altele. Ar fi avantajos, a încheiat Comonduros, ca cele două țări să se înțeleagă, deoarece au interese comune și sînt amenințate „de același dușman, contra căruia unirea popoarelor din Orient i-ar putea opune o barieră". Această situație a făcut ca Esarcu să se întoarcă la Atena la finele lui ianuarie 1882. Comonduros l-a primit imediat dorind să discute cu el în amănunt problemele ce interesau cele două țări. Esarcu a evitat discuția, limitîndu-se la generalități și insistînd ca și Razis să se reîntoarcă cît mai repede la București. Aceasta deoarece ultimul ar putea facilita înțelegerea amicală pe care o dorește [46]. De fapt Esarcu voia ca primul ministru grec să afle din rapoartele lui Razis toate aspectele problemelor.

---

[42] Loc. cit., p. 178.

[43] Apărut în „Monitorul oficial" nr. 5 din 9/21 ianuarie 1881.

[44] Arhiva M.A.E., vol. 247, p. 181—182.

[45] Loc. cit., p. 431.

Esarcu a fost primit la 3/15 februarie de regele George, care a intrat în ample considerații asupra situației din Balcani, arătîndu-se oarecum îngrijorat de politica Austriei și insistînd asupra necesității de a face să dispară orice fricțiune sau răcire în relațiile dintre cele două guverne.

În sfîrșit, la 2/14 aprilie 1882, Esarcu a prezentat regelui Greciei o scrisoare a lui Carol I. Audiența a fost mai lungă ca de obicei, regele discutînd cu el situația din Balcani. După aceea, marele duce Constantin i-a făcut o vizită la legație [47].

În general, suveranul grec găsea util să discute cu Esarcu mai ales probleme politice, dat fiind că Grecia nu-și desăvîrșise formarea statului ei național. De aceea se interesa îndeaproape atît de jocul influențelor marilor puteri, cît și de orice mișcări și atitudini ale celorlalte state din Balcani, ce se aflau din acest punct de vedere în aceeași situație ca și Grecia. În asemenea împrejurări, părerile și sfaturile ministrului român erau căutate. La rîndul său, Esarcu dorea aceste convorbiri din care afla o mulțime de informații interesante pentru documentarea Ministerului nostru de Externe. În acest fel, în primii doi ani relațiile diplomatice cu Grecia au avut o evoluție rapidă, ducînd la strîngerea legăturilor politice și economice dintre cele două țări.

CONSTANTIN N. VELICHI

---

[46] Loc. cit. Raportul lui Esarcu (nr. 13), p. 410.

[47] Loc. cit., filele 433—434.

CAIRO

Între țara de pe malurile Nilului și aceea udată de Dunăre au existat legături din cele mai vechi timpuri. Au fost legături de comerț, noi avînd cîteva produse — lemn și sare în primul rînd — care erau cerute de nordul african lipsit de păduri și de ocne, bogat în schimb în țesături de tot felul și în fructe tropicale. Dar au fost și legături religioase și, în anumite momente, și legături culturale [1].

Relații străvechi

Săpăturile arheologice de la Turdaș, în Transilvania, au dat la iveală „doi piepteni de os de fabricație egipteană" [2]. Aceste articole n-au putut ajunge la noi decît pe calea negoțului, aduse de vreun negustor care avea legături cu valea Nilului. Pe de altă parte, „analiza chimică a unui obiect de aur găsit în Egipt a arătat, în mod sigur, că aurul întrebuințat era de extracție transilvană" [3]. Ceea ce înseamnă că încă din mileniul al doilea e.n. existau relații comerciale, că anumite produse ale noastre ajungeau pînă în acele locuri depărtate, de unde veneau, în schimb, altele.

Pentru vremea Imperiului roman avem știri mai multe. Un papirus din secolele II-III, din nefericire deteriorat, așa încît pasajul care ne interesează este trunchiat, menționează un articol dacic de export care ajunsese în orașul Tebtynis din

---

[1] *Const. C. Giurescu.* „Despre relațiile româno-egiptene și contribuția României la construirea Canalului de Suez", în „Studii", vol. X (1957), 1, p. 91—109. Pentru relațiile culturale cu Africa, în genere, vezi *Virgil Cîndea* „L'Afrique dans la culture roumaine ancienne", București, 1963, p. 16. (Extras din „Bulletin de la Comission Nationale de la République Populaire Roumaine pour l'UNESCO" nr. 1—2/1963.)

[2] *Vladimir Dumitrescu.* „Les figurines en pierre trouvées à Sălcuța et à Fedeleșeni (Roumanie) et le commerce entre l'Egypte et le Bas Danube pendant la période énéolithique", în „Istros", vol. I (1934), p. 198 ; vezi *O. Menghin.* „Weltgeschichte der Steinzeit", Viena, 1931, p. 40.

[3] *Vladimir Dumitrescu,* op. cit., p. 198 ; vezi *H. Peake.* „The bronze Age and the Celtic World", Londra, 1922, p. 40.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Egipt : „...amis dacicis" ; V. Pârvan crede că e vorba „în orice caz de un articol necesar construcției de case"[4] ; noi adăugăm : probabil cherestea sau lemn de mobilă, articole care au fost întotdeauna cerute de piața egipteană.

Sub raportul religios, e interesantă știrea pe care ne-o dă Strabo, cunoscutul geograf, etnograf și călător al lumii vechi, cum că atît Zamolxis, întemeietorul religiei dacilor, cît și Deceneu, marele preot dac, au fost discipoli ai egiptenilor. Despre cel dintîi ne spune că și-a tras învățătura asupra celor cerești parte de la filozoful grec Pitagora, parte de la egipteni, în a căror țară a ajuns în peregrinările sale[5]. Iar despre Deceneu afirmă că dacă el a izbutit să-și impună reformele sale dacilor — între altele „stîrpirea", de fapt limitarea plantațiilor de vie —, aceasta se datorește „semnelor prevestitoare" pe care le învățase în Egipt și pe care le înfățișa ca exprimînd voința divină[6]. Deși în realitate nu a fost așa, deși religia dacilor, cu credința puternică în viața de apoi, e un produs al poporului însuși, e semnificativ însă că grecii credeau astfel[7]. Pentru dînșii, toți cei ce puneau un accent deosebit pe viața cealaltă, cerească, trebuiau să se inspire de la egipteni, după cum cei ce aveau o concepție superioară, filozofică, trebuiau să fie neapărat elevii filozofilor greci.

Sigur este însă că în Dacia romană au fost adoratori ai zeilor egipteni. Inscripțiile arată la Potaissa, astăzi Turda, în inima Transilvaniei, un *colegiu* al celor ce se închinau zeiței Isis[8] ; alți locuitori ai Daciei adorau pe Serapis[9] ; la Constanța — vechiul Tomis, pe coasta Mării Negre — s-a găsit o statuetă înfățișînd pe Osiris[10].

Schimburile comerciale ale acestui ultim oraș cu Egiptul, apreciabile în epoca elenistică, se amplifică în timpul Imperiu-

---

[4] *V. Pârvan.* „Die Nationalität der Kaufleute im römischen Kaiserreiche", Breslau, 1909, p. 72 ; vezi *Const. C. Giurescu.* „Istoria românilor", vol. I, București, 1946, ed. a V-a, p. 159.

[5] „Στράβονος γεογραφικα", vol. I, ed. C. Müller și F. Düner, Paris 1853, p. 247, 5.

[6] *Strabo,* op. cit., p. 252 ; vezi *V. Pîrvan.* „Getica", București, 1926, p. 158—159.

[7] Ibid.

[8] „Corpus Inscriptionum Latinarum", vol. III, nr. 882. Inscripții dedicate zeiței Isis s-au găsit și în alte părți ale Transilvaniei și Banatului (op. cit., nr. 881, 1 341, 1 342, 1 428 și 1 558).

[9] Op. cit., nr. 881 și 973.

[10] *C. Istrati.* „București — Cairo. Note de călătorie", București, 1907, p. 142.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

lui roman. Negustorii din Alexandria, vestitul port egiptean la Mediterană, erau în număr atît de însemnat la Tomis, încît aveau aci o „casă" sau un sediu al lor propriu [11]. Semnificativ este că „încă în secolul al II-lea e.n. un preot eponim al cetăţii (tomitane) se numea Sarapion" [12], nume tipic egiptean.

De mare importanţă sînt ştirile pe care Claudiu Ptolemeu, învăţatul geograf egiptean, le dă asupra Daciei romane. Întemeiat şi pe izvoare mai vechi, anterioare cuceririi lui Traian, el arată în această provincie nu mai puţin de 44 de oraşe şi 15 neamuri [13]. O seamă dintre oraşe sînt atestate şi prin inscripţii, altele nu. Aceasta nu înseamnă că trebuie să punem la îndoială informaţiile lui Ptolemeu, aşa cum au făcut unii comentatori ai lui [14]. Izvoare noi — cităm, de pildă, papirusul descoperit de arheologul Hunt — arată că localitatea Piroboridava, din Moldova de miazăzi, menţionată de învăţatul egiptean şi neatestată altfel, continua să existe la începutul secolului al II-lea, cînd romanii trimit acolo un detaşament militar [15]. Tot astfel, o inscripţie dată la iveală prin săpături mai noi la Breţc ne vorbeşte de aşezarea de la Cumidava (Comidava) pomenită de Ptolemeu şi despre care altfel nu mai avem nici o ştire [16]. Informaţiile geografului egiptean rămîn unul din izvoarele *esenţiale* pentru cunoaşterea Daciei romane şi preromane.

Relativ la perioada de după părăsirea Daciei de către legiuni şi a răspîndirii creştinismului în stînga Dunării, cităm două lămpi de bronz creştine, una găsită la Luciu, aproape de vărsarea Ialomiţei, cealaltă la Tapiogyörgye, în dreapta Tisei, amîndouă de origine egipteană şi ajunse aci prin intermediul negustorilor din Bizanţ [17].

În evul mediu, cunoştinţele noastre despre ţara Nilului n-au scăzut, dimpotrivă, au sporit. Am aflat despre această ţară şi particularităţile ei, pe de o parte, prin corăbierii egipteni care veneau la Cetatea Albă[18], pe de altă parte prin textele care constituiau lectura obişnuită şi preferată a înaintaşilor noştri: Biblia, „Vieţile sfinţilor", „Alexandria", sau romanul fabulos al lui Alexandru cel Mare, şi „Cronografele". Biblia povestea despre cele pătimite de evrei în Egipt, despre Moise şi trecerea Mării Roşii, despre „fuga în Egipt" a lui Iosif şi a Mariei ducînd în braţe pruncul, despre atîtea alte împrejurări ale lumii vechi. „Vieţile sfinţilor" înfăţişau pe sihaştrii din pustia Tebaidei, pe martirii creştini ai Egiptului şi pe ierarhii patriarhiei din Alexandria. Despre însuşi acest oraş — centru vestit prin negoţul şi prin cultura sa, sediul celei mai mari biblioteci a antichităţii —, precum şi despre alte locuri şi aspecte ale Egiptului aflau din romanul lui Alexandru cel Mare[19]. Iar „Cronografele" — acele compendii de istorie universală începînd cu facerea lumii — le vorbeau de urmaşii sau „diadohii" marelui cuceritor macedonean, adică de Ptolemei, care au cîrmuit „împărăţia Eghipetului... ani 300", de Cleopatra, de supunerea acestei împărăţii de către romani, de „Nilul cu undele de aur"[20]. Se adăugau apoi ştirile din cronicile noastre, care, neputînd fi tipărite din cauza cuprinsului lor antiturcesc, au circulat pînă spre jumătatea veacului al XIX-lea în manuscris. Atît în cronica lui Grigore Ureche-Simion Dascălul, cît şi în aceea a lui Nicolae Costin, precum şi în cronicile muntene — a Cantacuzinilor şi a lui Radu Popescu — se găsesc o serie de informaţii despre ţara şi trecutul Egiptului[21]. În „Istoria Imperiului otoman", tipărită mai întîi în străinătate în mai multe limbi şi ediţii, Dimitrie Cantemir dă detalii asupra cuceririi acestei țări de către sultanul Selim[22]. El adaugă și amănuntul interesant că sultanul „a încercat a uni Marea Roșie cu Marea Mediterană, de la care țintă a sa nici nu a renunțat pînă cînd canalul, acum aproape terminat, nu s-a umplut pe neașteptate cu nisip"[23]. Semnalăm, în sfîrșit, că prin 1668—1669 au fost traduse pentru întîia oară în românește „Istoriile" lui Herodot, cu întinsul lor capitol despre țara de pe malurile Nilului, oamenii și trecutul ei[24].

---

[11] *Iorgu Stoian.* „Tomitana", Bucureşti, 1962, p. 41.

[12] Op. cit., p. 41, nota 1.

[13] „Claudii Ptolemaei Geographia", vol. I, Leipzig, ed. C.F.A. Nobbe, 1843, p. 178—180.

[14] Vezi în privinţa acestor comentarii *V. Pîrvan.* „Getica", p. 247—267.

[15] „G. *Cantacuzène.* „Un papyrus latin relatif à la défense du Bas Danube", în „Revue Historique du Sud-Est Européen", vol. V (1928), p. 38—74.

[16] *M. Macrea.* „Cumidava", Sibiu, 1943, p. 243—261 (Extras din „Anuarul Institutului de studii clasice", vol. IV).

[17] *M. Macrea.* „Populaţia daco-romană în Dacia după retragerea aureliană", în „Istoria României", vol. I, Bucureşti, 1960, p. 623 şi 634.

---

[18] *Şt. Pascu.* „Contribuţiuni documentare la istoria românilor în secolele XII—XIV", Sibiu, 1943, p. 15.

[19] Vezi *N. Cartojan.* „Alexandria în literatura românească. Noi contribuţii (Studii şi text)", Bucureşti, 1922.

[20] Pentru *„Cronografe"*, vezi Iulian Ştefănescu. „Opere istorice", Bucureşti, 1942, p. 121—122, 146, 157, nota 2, şi 164, nota 5.

[21] „Letopiseţul Ţării Moldovei" de Grigore Ureche vornicul şi Simion Dascălul, ediţia a treia, de Const. C. Giurescu, Craiova, p. 67, 68 şi 75—77; „Letopiseţul Ţării Moldovei" de Nic. Costin, ed. Ioan St. Petre, Bucureşti, 1942, p. 75—77, 103, 105, 126, 130, 148, 151, 275; „Istoria Ţării Româneşti 1290—1690. Letopiseţul Cantacuzinesc", ed. critică de C. Grecescu şi D. Simonescu, Bucureşti, 1960, p. 48, 89, 207; „Istoriile domnilor Ţării Româneşti" de Radu Popescu, ediţia Constant Grecescu, Bucureşti, 1963, p. 32, 36 („Misir, adecă Eghiptul" 37, 51, 101).

Pentru înaintașii noștri, hrăniți cu asemenea lecturi, termenii *Eghipet, Nil, faraon* și *momîie* ajunseseră obișnuiți, ultimii doi intrînd cu un înțeles derivat și în limba de toate zilele. Am mai cunoscut, de asemenea, termenul *Misir*, numele arab al Egiptului, nume întrebuințat oficial și curent de turci, de la care l-am luat. Prin *misir* se înțelegea la noi atît țara însăși, cît și calul bun, egiptean, de rasă arabă, și moneda de aur bătută la Cairo[25], prin urmare un întreit înțeles. În cronica atribuită pe nedrept lui Enache Kogălniceanu, descriindu-se trecerea unui pașă cu trei tuiuri prin Moldova pe vremea domniei lui Ioan Mavrocordat (1743—1744), se amintește de „un misir a pașăi cu frumos tacîm" ; de asemenea, de un „misir împodobit din grajdul domnesc"[26], așadar de doi cai de rasă egipteni, cu șei și frîie frumoase. Iar poezia populară știe de „cinci-zeci de cai, tot cai nemeșești, tot misiri turcești"[27]. E interesant de relevat că și o seamă dintre slujitorii însărcinați cu îngrijirea cailor și a grajdurilor erau din Egipt. În privința aceasta avem mărturia categorică a lui Paul de Alep, însoțitorul patriarhului Macarie ; vizitînd Muntenia în vremea lui Matei Basarab, el scrie în primele luni ale anului 1654 următoarele : „Merită să fie observat că cei mai mulți comiși ce poartă grija cailor domnești și boierești sînt originari din țara noastră (Siria) și din Egipt, mahomedani și creștini“ [28]. Acești comiși sînt în realitate comișei, dregători subalterni, marele comis și cel de-al doilea fiind întotdeauna recrutați dintre boierii români. În ce privește moneda, știm tot de la Paul de Alep că circulau *bani egipteni* în Țara Românească; el povestește anume că la sfințirea Mitropoliei din București în 1658, marele vistier a dat Domnului, pentru necesitățile ritualului — urmau să fie zidiți în cele patru colțuri ale altarului — patru „dinari“; primul din acești dinari se nimerește a fi „o monedă egipteană“ [29]. Sub fanarioți a circulat în țările noastre *misirul*; în cronica lui Dionisie Eclesiarhul găsim pasajul acesta: „galbenii turcești s-au suit la preț, stambolu 8 lei, misiru 7 lei...“ [30]

---

[22] *D. Cantemir.* „Istoria Imperiului otoman", București, 1876, p. 236—241.

[23] Op. cit., p. 312, nota.

[24] În schimb n-au fost cunoscute decît tîrziu două texte din Biblioteca egipteană din Cairo, unul în limba turcă, altul în persană, ambele privind cucerirea Chiliei și Cetății Albe în 1484, cu detalii noi și interesante. Vezi *Dr. Andrei Antalffy.* „Două documente din Biblioteca egipteană de la Cairo despre cucerirea Chiliei și Cetății Albe în 1484", în „Revista istorică", XX (1934), p. 33—42.

[25] Pentru dreptul pe care-l avea orașul Cairo de a bate monedă, vezi *D. Cantemir.* „Istoria Imperiului otoman", București, 1876, p. 13.

[26] *M. Kogălniceanu.* „Cronicele României", vol. III, București, 1874, p. 207.

[27] *G. D. Teodorescu.* „Poesii populare române", București, 1885, p. 57,

Alături de *misir* s-a introdus în limbă și termenul *misirliu* cu înțelesul de „egiptean“, fie că se referă la locuitorii Egiptului, la ostașii de acolo — mai ales — sau la vreun produs egiptean; o varietate de porumbei sînt numiți așa [31]. Misirliu, ca și misir, a devenit și nume de familie la noi; compară cu Lehliu (Polonezul!), Nadolu (din Anatolia!) etc. [32]

Legăturile unor așezăminte religioase din Egipt cu țările noastre

Cunoștințele despre Egipt au sporit și prin faptul că două așezăminte religioase vestite de pe teritoriul lui — patriarhia de Alexandria și mănăstirea de la Muntele Sinai — au avut legături strînse cu țările noastre; aceste legături datează din secolul al XVI-lea. Patriarhiei de Alexandria îi erau închinate nouă mănăstiri, schituri și biserici din principate, între altele mănăstirea Zlătari din București, schiturile Stănești, Segarcea și Sf. Arhangheli din Oltenia și mănăstirea Hangu din Moldova[33]. Prin aceste „metoaşe" ale ei, patriarhia stăpînea o avere considerabilă în ţările noastre: unsprezece moşii şi un imobil care au adus în anii 1848—1854 un venit de 737 165 de piaştri[34]. E explicabil, prin urmare, de ce din treisprezece patriarhi de Alexandria, care păstoresc între finele secolului al XVI-lea şi a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, opt vin în principate, unde stau un timp mai mult sau mai puţin îndelungat[35]. Şi cele două şcoli ale patriarhiei în care se preda în limba greacă şi arabă au fost susţinute cu bani de-ai noştri. Pentru întreţinerea lor, domnii Ţării Româneşti acordaseră încă din secolul al XVII-lea mertice de sare şi vin, mertice care sînt transformate încă din 1747 într-o sumă globală de 300 de taleri anual. Întărind această sumă prin hrisovul din 1779, voievodul Alexandru Ipsilanti precizează că ea este pentru cele „două şcoale de învăţătură, cu doi dascăli, unul ce învaţă limba elinească şi altul limba arăpească", şi pentru „chiverniseala unor din ucenici ce vor fi lipsiţi de tot de hrana vieţii", aşadar pentru elevii săraci[36].

---

[28] „The travels of Macarius, Patriarch of Antioch“, ediția *F. C. Belfour*, vol. I, Londra, 1836, p. 132.

[29] Op. cit., vol. II, Londra, 1836, p. 404.

[30] *Dionisie Eclesiarhul*. „Cronograful Țării Românești“, ed. *C. Nicolaescu-Plopșor*, Rimnicul-Vîlcea, 1934, p. 184.

[31] *L. Șăineanu*. „Influența orientală asupra limbii și culturii române“, vol. II, București, 1900, p. 261.

[32] Pentru Misir, familie de negustori în Moldova, vezi *D. Z. Furnică*. „Documente privitoare la comerțul românesc“, București, 1931, p. 241 și 406—407.

Mănăstirea de la Muntele Sinai fusese întemeiată de către împăratul Iustinian, care aşezase acolo, spre a o păzi, o colonie de „robi valahi", „originari — potrivit unei mărturii tîrzii — de pe ţărmurile Mării Negre[37]". Această mănăstire a atras de timpuriu atenţia domnilor noştri. Petru Rareş (1527—1538 şi 1541—1546) este unul dintre ocrotitorii ei; în vremea lui şi protejat de el, a păstorit la Sinai, ca stareţ, *Ioachim Vlahul*[38]. Alexandru al II-lea al Ţării Româneşti (1568—1577) a zidit acolo paraclisul Sf. Prodrom şi a înzestrat mănăstirea — potrivit unei însemnări greceşti — cu „sate, pămînturi şi venituri în Valahia"[39]. Alte danii îi fac Ieremia Movilă — de la acesta lăcaşul păstrează şi un frumos evangheliar împodobit cu miniaturi, frontispicii şi iniţiale în culori, avînd data

---

[33] *Dim. Ionescu.* „Contribuţiuni la cunoaşterea legăturilor bisericii româneşti cu patriarhia de Alexandria", în „Revista istorică", XVI (1930), p. 79—80.

[34] *M. Popescu-Spineni.* „Procesul mănăstirilor închinate", Bucureşti, 1936, p. 158.

[35] *Dim. Ionescu,* op. cit., p. 79.

[36] *V. A. Urechia.* „Istoria românilor", vol. I, Bucureşti, 1893, p. 730—732.

[37] *Marcu Beza.* „Urme româneşti în răsăritul ortodox", ediţia a II-a, Bucureşti, 1937, p. 3—5.

[38] Op. cit., p. 8.

[39] Op. cit. De la acest voievod se păstrează în mănăstire un evangheliar în greceşte, ferecat, avind pe ferecături inscripţia amintind că darul provine de la „Io·Alexandru Voievod a toată Ungrovlahia cu doamna Ecaterina".

1598[40] —, apoi Vasile Lupu, Mihai Racoviţă, Constantin Brîncoveanu, Nicolaie Mavrocordat, Grigore Ghica[41], spre a nu aminti decît pe cei mai importanţi. De la Brîncoveanu, mănăstirea a avut un remarcabil portret în ulei cu inscripţia: „Constantinus Brankovan Supremus Valachiae Transalpinae Princeps aetis 42 Ao. Dni 1696"[42]; actualmente, portretul se află la Muzeul de artă brîncovenească de la Mogoşoaia.

Lăcaşului de la Muntele Sinai îi erau închinate zece mănăstiri, schituri şi biserici din ţările române, printre care citãm mănăstirile Sf. Ecaterina din Bucureşti, Mărgineni din Prahova, Frumoasa din Iaşi şi mănăstirea din oraşul Rîmnicu-Sărat, aşadar mănăstiri importante[43]. Prin ele stăpînea în cele două principate o avere uriaşă compusă din 55 de moşii (45 în Ţara Românească, 10 în Moldova), 270 de pogoane de vie, 29 de clădiri (case, hanuri, diverse acareturi) şi 320 de prăvălii embaticare, dintre care 92 în Iaşi, 86 în Bucureşti, 80 la Rîmnicu-Sărat, 48 la Galaţi şi 14 la Focşani[44]. Unele dintre moşii erau adevărate latifundii; pomenim, spre pildă, moşia *Ciocăneşti* din Ilfov, la Dunăre, care avea 14 900 de hectare, *Bobul-Blagodeasca* din Ialomiţa cu 5 500 de hectare, *Ghermăneştii* din Fălciu cu 3 194 de hectare, *Jitia-Poiana Mărului* din Rîmnicu-Sărat cu 3 000 de hectare pădure[45] etc. De la toate proprietăţile ei din principate, mănăstirea Muntelui Sinai a încasat în anii 1848—1854 suma de 2 079 736 de piaştri[46].

Pentru cunoaşterea acestei vestite mănăstiri, a împrejurimilor ei şi a populaţiei arabe a tipărit mitropolitul Antim Ivireanul, în 1710, la Tîrgovişte, o carte în greceşte.

Călători români în Egipt în veacurile XVI—XIX şi primul călător egiptean în Ţara Românească

Primul român despre care istoria ştie că a fost în Egipt e Radu Paisie, domnul Munteniei. În martie 1545, turcii, simţind că el întreține relații cu imperialii și temîndu-se să nu treacă de partea lor, îl cheamă la Constantinopol, și, de acolo, îl trimit „la Egipet"[47], unde rămîne pînă la moarte. Mormîntul său nu se cunoaște; bănuim că trebuie să fie la Alexandria, în vreuna din bisericile grecești ale orașului[48]. O cercetare la fața locului ar putea lămuri chestiunea. Peste mai bine de un veac, în 1682, are loc vizita spătarului Mihai Cantacuzino, unchiul lui Brîncoveanu. El pornește împreună cu mama sa, Elena, soția postelnicului Constantin Cantacuzino, în hagialîc la locurile sfinte; un căpitan și o gardă de seimeni, dați de domn — stăpînea pe atunci în Muntenia fratele său Șerban — îi însoțește[49]. După ce vizitează Ierusalimul (finele lui aprilie 1682), Mihai Cantacuzino — numai el — pornește mai departe la Muntele Sinai. Mănăstirea de aci îl impresionează puternic; întors în țară, spătarul clădește, în 1695, într-un loc retras, pe valea superioară a Prahovei, unde trăiseră și pînă atunci sihaștri, o mănăstire și-i dă numele *Sinaia*, în amintirea lăcașului vizitat. Veniturile cu care el înzestrează această ctitorie a sa sînt confirmate de o serie de domni, între alții de Alexandru Ipsilanti, prin hrisovul său din 2 iulie 1775[50].

---

[40] Op. cit., p. 9—10 şi planşa de la p. 6—7.

[41] Op. cit., p. 10.

[42] *M. Beza*, op. cit., p. 12.

[43] *M. Popescu-Spineni*, op. cit., p. 133—134.

[44] Op. cit., p. 155.

[45] Op. cit., p. 140, 142, 146.

[46] Op. cit., p. 158.

Mănăstirea de la Muntele Sinai, din Egipt, a fost vizitată, curînd după Mihai Cantacuzino, și de fostul mitropolit al Ungrovlahiei Varlaam. Data călătoriei lui cade între 20 martie 1682, cînd, mazil fiind, îl găsim în Moldova, și 6 iulie 1685, cînd se află din nou în Țara Românească[51].

Cu siguranță că au fost și alți români în Egipt în veacurile XVII-XVIII; relațiile comerciale, de care vom aminti mai jos, precum și cele religioase impuneau acest lucru; numai că nu cunoaștem, cel puțin pînă acum, numele lor. În veacul al XIX-lea înregistrăm primii turiști români în Egipt; ei călătoresc pentru a vizita țara și monumentele ei. E vorba de Christian Tell, D. Pleșoianu și Alexandru Christofi, tustrei participanți la revoluția din 1848 în Muntenia și obligați, în urma acestei acțiuni, să părăsească țara. Ultimul dintre ei, într-un articol cu caracter autobiografic, dă această indicație precisă : „La anul 1851, 6/18 martie, am voiagiat cu Tell și Pleșoianu în Egipet și Sira (sic !) în timp de 90 zile"[52]. Păcat că nici unul din acești trei cătători nu a consemnat și tipărit impresiile sale ; ar fi fost prima carte românească asupra Egiptului, anticipînd cu mai bine de jumătate de veac pe acelea ale doctorului C. Istrati și literatului Radu D. Rosetti.

---

[47] „Letopisețul Cantacuzinesc", ed. cit., p. 48 și 207, și „Istoriile domnilor Țării Românești", ed. cit., p. 51.

[48] *Const. C. Giurescu.* „Istoria românilor", vol. II, București, 1943, ed. a IV-a, p. 169.

[49] „Letopisețul Cantacuzinesc", ed. cit., p. 180—181; cf. *N. Iorga.* „Despre Cantacuzini", București, 1902, p. CXXXI—II.

[50] *V. A. Urechia,* op. cit., vol. I, p. 652.

[51] *Pr. N. Șerbănescu.* „Varlaam mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672—1679)", în „Biserica ortodoxă română", LXXVI (1958), nr. 12, p. 1 150.

Vestea despre călătoria lui Tell, Pleșoianu și Christofi s-a răspîndit repede printre exilații români risipiți în toată Europa ; stimulați de ea, și alții doresc s-o întreprindă. Alexandru C. Golescu-Albu, într-o scrisoare către vărul său Alexandru G. Golescu-Arăpilă, scrisoare datată din Brussa, 5 aprilie 1852, arată intenția sa de a face o călătorie „spre Egipt, Siria, Palestina"[53]. Aceeași intenție are și Nicolae Golescu ; aflînd însă de cheltuiala însemnată pe care o implică realizarea ei, scrie din Atena, la 27 august 1852, fratelui său Ștefan : „Fiindcă-mi spui că voiajul pe care proiectam să-l fac în Egipt este costisitor, nu-l voi mai face. Voi aștepta timpuri mai bune". Trebuie să deducem oare din acest pasaj că Ștefan Golescu întreprinsese el însuși călătoria și că știa din proprie experiență cît costă, informînd în consecință pe fratele său ? Sau e, pur și simplu, o transmitere a informației luate de la cei trei care călătoriseră în anul precedent ?

Urmînd tradiția lui Mihai Cantacuzino și mitropolitul Varlaam, egumenul schitului Ialomicioara a văzut Egiptul ; dar el era și un turist, deoarece, pe lîngă această țară, a vizitat și Arabia, Asia Mică, Turcia, Italia și Spania : știm aceste amănunte de la un călător german care l-a întîlnit și care și-a tipărit impresiile sale de călătorie în 1860[54].

Și Vasile Alecsandri a avut intenția să se ducă în Egipt pe la mijlocul lui ianuarie 1864. O spune chiar el într-o scrisoare pe care o trimite din Paris lui Cuza Vodă la 31 decembrie 1863[55]. Dar călătoria se pare că nu s-a mai efectuat[56], fără să ştim precis motivul. A mai vrut să plece şi în octombrie 1869, dar nu putem preciza iarăşi dacă a făcut-o[57].

---

[52] G. *Fotino*. „Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești", vol. III, București, 1939, p. 319.

[53] Op. cit., p. 371.

[54] *Johann Michael Salzer*. „Reisebilder aus Siebenbürgen", Sibiu, 1860, p. 181 ; cf. *N. Iorga*. „Istoria românilor prin călători", vol. IV, ed. a II-a, p. 165—166.

Dintre călătorii egipteni în Ţara Românească, primul despre care avem cunoştinţă este Ali bei el Abbassi, care în decembrie 1807 vizitează Bucureştii venind de la Giurgiu. Impresiile acestui neobosit turist — care a călătorit în trei continente : Africa, Asia, Europa — asupra capitalei noastre le cunoaştem : ele s-au tipărit împreună cu toate celelalte notaţii ale sale de călătorie. Bucureştii îi apar ca un oraş mare cu aspect campestru, cu multe grădini, avînd străzi drepte, destul de largi şi podite cu lemn ; casele sînt joase ; curţile au porţi mari, spre a intra trăsurile care trag la scară. Populaţia capitalei o apreciază la 60 000—70 000 de locuitori ; sînt 360 de biserici, ceea ce, adăugăm noi, constituie o vădită exagerare. „Catedrala" — deci mitropolia —, situată pe o înălţime în mijlocul oraşului, este mică, dar frumoasă. Sînt şi creştini de alte rituri — adaugă Ali bei — avînd bisericile şi preoţii lor. Călătorul egiptean dă şi unele date asupra Ţării Româneşti : are un pămînt foarte fertil, păduri pline de vînat, mine, într-un cuvînt tot ce se poate dori unei ţări aşezate în zona paralelei 45. Clima e foarte sănătoasă, sfîrşeşte el, iar veniturile ţării se ridică la 4 000 000 de piaştri[58].

Românii şi construirea Canalului Suez

La începutul celei de-a doua jumătăţi a veacului al XIX-lea, cunoştinţele românilor asupra Egiptului sînt în continuă creştere. Acţiunile lui Mehemed-Ali, care ajunge vicerege al acestei ţări, răsunetul pe care îl au ele atît în Imperiul otoman, cît şi în politica internaţională europeană sînt cunoscute publicului nostru atît prin gazetele străine care ajung în principate, cît şi prin propriile-i gazete[59]. Pe de altă parte, apar cronicile româneşti — cele moldoveneşti tipărite de Kogălniceanu în 1852 şi cele munteneşti tipărite de Laurian şi Bălcescu în 1845—1847. În aceste tipărituri, mult mai numeroşi cititori găsesc acum informaţii asupra ţării de pe malurile Nilului, asupra trecutului ei. În momentul cînd se încep, la 25 aprilie 1859 de către Ferdinand de Lesseps, săpăturile Canalului Suez — ştire de mare importanţă, răspîndită de toate ziarele —, lumea cultă de la noi îşi dă seama de valoarea şi însemnătatea operei întreprinse. Şeful de cabinet al lui Cuza Vodă, francezul Baligot de Beyne, prieten cu Costache Negri şi cu Vasile Alecsandri, avusese prilejul, înainte de a ocupa importanta sa slujbă, să cunoască pe Ferdinand de Lesseps. Ştim aceasta dintr-o scrisoare inedită, datată Pera, 10/22 martie 1865, pe care N. Bordeanu, gerantul agenţiei României la Constantinopol, prieten şi el cu Baligot de Beyne, i-o trimite acestuia din urmă. Din scrisoare rezultă că cei doi se cunoşteau bine, de vreme ce de Lesseps poate da un testimoniu despre sentimentele lui Baligot de Beyne[60]. Prin şeful său de cabinet şi Cuza e informat mai de aproape asupra constructorului canalului şi a operei însăşi. Părerile pe care le are domnul nostru asupra acestei opere se văd limpede din scrisoarea pe care o trimite el din Bucureşti la 22 iulie/3 august 1862 viceregelui Egiptului în timp ce acesta călătorea cu vaporul pe Dunărea românească, în drum spre Constantinopol. Reproducem această scrisoare în întregime, în traducere; textul original e în limba franceză :

---

[55] Scrisoarea e publicată în „Revista istorică", III (1917), p. 119—120. Vezi şi scrisoarea lui din ianuarie 1864 către Ion Brănişteanu, în care exprimă aceeaşi intenţie (*Marta Anineanu*, „Catalogul corespondenţei lui Vasile Alecsandri", Bucureşti, 1957, p. 116).

[56] Vezi scrisoarea din 2/14 ianuarie 1864 a lui Iancu Alecsandri, către Baligot de Beyne (Academia R. S. România, Arhiva Cuza Vodă, II, filele 349—350. Se va prescurta : Arh. Cuza).

[57] *Marta Anineanu*, op. cit., p. 283.

[58] În „Voyages d'Aly bey el Abbassi en Afrique et en Asie pendant les années 1803, 1804, 1805, 1806 et 1807", vol. III, Paris, 1814, p. 405—406.

„Alteţă,

Aflu că Alteţa Voastră urmează să treacă foarte curînd pe Dunăre spre a se duce la Constantinopol şi nu vreau să scap această ocazie de a vă prezenta salutările mele amicale.

Marea întreprindere a Canalului Suez, încercată sub auspiciile voastre, este dintre acelea care sînt suficiente pentru a ilustra o domnie. Sînt fericit de a vă putea exprima, prinţul meu, simpatia pe care mi-o inspiră energia şi perseverenţa cu care ați urmărit și cu care veți duce la bun sfîrșit o operă ce va fi mîndria epocii noastre. Îmi place să cred că noua cale deschisă, mulțumită Alteței Voastre, comerțului lumii nu va fi fără folos pentru Principatele Unite.

---

[59] Barbu Ştirbei despre Mehemed-Ali, în *N. Iorga*. „Corespondenţa lui Ştirbei Vodă", vol. I, Bucureşti, 1904, p. 299.

[60] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arh. Cuza, III, filele 376—377.

Încredințez această scrisoare celor doi adjutanți ai mei, maiorului Villara și locotenentului Silion, secretarul meu particular, care vor avea cinstea să v-o înmîneze, și-i însărcinez, prințul meu, de a vă reînnoi expresiunea sentimentelor mele de stimă și de prietenie pentru Alteța Voastră.

București, 22 iulie/3 august 1862" [61].

La cîtva timp după această scrisoare, care, prin caracterul ei, n-are nevoie de comentarii, și anume în prima jumătate a anului 1864, Cuza prezintă felicitările sale mamei noului vicerege al Egiptului, Ismail. Acesta îi mulțumește pentru gest printr-o scrisoare [62] la care domnul nostru răspunde, la rîndu-i, printr-o altă scrisoare datată Cotroceni, 22 iulie/3 august. Dacă prima scrisoare a lui Cuza, reprodusă mai sus, ne face să cunoaștem părerea sa despre Canalul de Suez, aceasta de-a doua ne arată contribuția pe care am adus-o la construirea lui și ne dă, în același timp, știri despre românii stabiliți în Egipt și despre exportul nostru de grîu la Alexandria. Reproducem, de asemenea, în întregime, această de-a doua scrisoare ; originalul e în limba franceză :

„Alteță,

Am primit cu foarte vie satisfacție scrisoarea ce mi-ați făcut onoarea a-mi adresa în legătură cu felicitările pe care le-am prezentat Alteței Sale principesei, mama domniei voastre.

---

[61] Loc. cit., IV, filele 79—79. Conceptul scrisorii a fost scris de Baligot de Beyne ; numele maiorului Villara este de mîna lui Cuza care a șters redacția anterioară : „d. colonel...". Deși nu poartă apostila „acceptat", ca alte texte redactate de șeful de cabinet, credem totuși, pe temeiul adaosului autograf al lui Cuza, că scrisoarea a fost expediată. De altfel, pentru ceea ce ne interesează în primul rind, anume pentru părerea lui Cuza despre Canalul Suez, textul își păstrează intreaga valoare chiar dacă el n-ar fi fost remis destinatarului.

[62] Scrisoarea este din 14/26 iunie 1864, Cairo : Ismail, viceregele Egiptului, exprimă lui Cuza toată gratitudinea sa pentru faptul că acesta, fiind la Constantinopol în vizită la sultan, s-a interesat în mod special, printr-un emisar, de starea sănătății membrilor familiei lui Ismail, aflători tot la Constantinopol ; îl asigură de prietenia și afecțiunea sa (Arh. Cuza, XII, filele 162—163). Scrisoarea aceasta e expediată de N. Bordeanu cabinetului lui Cuza la 8/20 iulie 1864 (loc. cit., III, f. 315).

BCU IASI CENTRAL LIBRARY

Mulțumesc Alteței Voastre pentru sentimentele de amiciție pe care mi le mărturisește în cuvinte atît de măgulitoare și-i sînt recunoscător de a se fi folosit de această împrejurare pentru a lega cu mine raporturi care se vor dezvolta, sper, și pe care le apreciez la înalta lor valoare.

Relații de afaceri s-au și stabilit între Egipt și Principatele Unite cu prilejul măreței întreprinderi concepute de predecesorul Alteței Voastre și care va fi onoarea veșnică a domniei ce o va vedea desăvîrșindu-se. *Imense cantități de lemn din pădurile României au fost întrebuințate în construcția Canalului Suez, și comerțul nostru maritim, urmînd calea deschisă de aceste prime expediții, a dus de mai multe ori încă cerealele noastre în portul Alexandriei. Un anumit număr de români sînt stabiliți chiar pe pămîntul egiptean și se îndeletnicesc cu un comerț considerabil, pentru care solicit binevoitoarea protecție a Alteței Voastre* (subl. aut.).

Alteța Voastră a cimentat raporturile dintre cele două popoare prin scrisoarea pe care a binevoit să mi-o scrie. După primirea atît de simpatică și de distinsă pe care mi-a făcut-o M.S.I. sultanul, nimic nu putea să-mi fie mai prețios decît urarea exprimată de Alteța Voastră. Și o rog să creadă că simt, ca și ea, dorința de a continua și a consolida raporturi stabilite sub auspicii atît de fericite.

Rog pe Alteța Voastră să primească asigurarea celei mai înalte considerații, cu sentimentele mele de stimă deosebită și de sinceră prietenie"[63].

Inaugurarea Canalului Suez la 17 noiembrie 1869, după o muncă stăruitoare și grea de zece ani și jumătate, în care pieriseră multe vieți omenești, în special de felahi egipteni, și se cheltuiseră foarte mulți bani, a fost evenimentul cel mai important tehnic, economic și politic al vremii. Au participat reprezentanți de seamă din Europa, între alții împărăteasa Eugenia, soția lui Napoleon al III-lea, și împăratul Franz Joseph al Austro-Ungariei ; pentru serbările ce au însoțit această

---

[63] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arh. Cuza, IV, filele 305—306. La 14 august 1864, N. Bordeanu, gerantul agenției noastre la Constantinopol, anunță pe Baligot de Beyne că a remis această scrisoare a lui Cuza Vodă (loc. cit., III, filele 346). Iar la 29 iunie 1865, el comunică știrea sosirii la Constantinopol a viceregelui Egiptului și găzduirea lui în palatul de la Emirghian, unde fusese găzduit și Cuza Vodă (loc. cit., III, fila 400 v.)

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

inaugurare a scris Verdi celebra sa operă „Aida". Telegramele relatînd ceremonia inaugurării sînt reproduse la noi nu numai de presa vremii, dar şi de „Monitorul oficial" [64].

Relaţiile comerciale cu Egiptul

Cantităţile „imense" de lemn trimise în Egipt pentru lucrările Canalului Suez erau în linia unei vechi şi importante tradiţii. Lemnul a constituit întotdeauna un articol esenţial de export al ţărilor noastre pentru Orientul Apropiat. Dimitrie Cantemir, în opera sa „Descriptio Moldaviae" (1716), descriind Galaţii, arată că în acest port „vin, de două şi de trei ori pe fiecare an, vase nu numai din locurile vecine ale Mării Negre, din Crimeea, Trapezunt, Sinope, Constantinopol, *dar şi din Egipt* (subl.aut.) şi chiar din Barbaria şi se întorc încărcate cu lemn moldovenesc — stejar, corn, brad — şi cu miere, ceară, sare, unt, silitră şi grîne, din care nu puţin cîştig au toţi locuitorii Moldovei" [65]. E de remarcat că primul articol de export citat de Cantemir este *lemnul*; se specifică şi esenţele principale : stejarul, cornul şi bradul.

Un raport francez din 15 mai 1834 arată că se expediază de la Galaţi mari cantităţi de lemn de construcţie la Constantinopol *şi în Egipt*; de curînd însă, adaugă raportul, sultanul a oprit trecerea spre această ultimă destinaţie [66]; e probabil efectul atitudinii ostile faţă de Poartă a lui Mehmed-Ali.

Abatele Robert Boschovich vede la Galaţi, în iunie 1762, un vas mare gata să fie lansat. Acest vas fusese construit în şantierul local pe seama lui Isaac aga, marele vameş din Constantinopol, care avea o întreagă flotă şi făcea un comerţ însemnat. El destina vasul construit la Galaţi comerţului cu Alexandria (Egipt) [67].

Despre portul dunărean Chilia, Dimitrie Cantemir ne dă în „Descriptio Moldaviae" următoarele date : „tîrg foarte renumit, frecventat de toţi, nu numai de corăbiile cetăţilor maritime vecine, ci și de altele mai depărtate, din Egipt, Veneția și Raguza, care duc de aci ceară și piei crude de boi" [68].

---

[64] Vezi „Monitorul" cu data 4/16, 7/19, 8/20, 11/23 şi 12/24 noiembrie 1869.

[65] *D. Cantemir.* „Descriptio Moldaviae" (textul latin), Bucureşti, 1872, p. 13

[66] Raportul lui Bois le Comte, în *Hurmuzaki.* „Documente", XVII, p. 375.

[67] *R. J. Boschovich.* „Journal...", Lausanne, 1772, p. 196.

Un alt articol căutat la export era sarea, care ajungea nu numai în Turcia europeană, dar și în Egipt și în nordul Africii, ba chiar și în Sudan. Călătorul englez Robert Bargrave, care străbate Moldova în 1652, spune că „se exportă în Turcia mari cantități" din acest articol [69]. Prin „Turcia" în acea epocă, se înțelegea tot teritoriul supus autorității otomane, deci și Egiptul și Siria. Dimitrie Cantemir, la rîndul lui, afirmă că „locuitorii din Bugeac și din Crimeea și chiar din alte ținuturi depărtate vin ca să ia în corăbii sare în tot anul" [70]. Exportul de sare spre Egipt a continuat pînă în vremuri foarte apropiate.

Cerealele sînt de asemenea menționate în „Descriptio Moldaviae" printre articolele care se trimit în Egipt. Negustorii români din vremea construirii Canalului Suez nu făceau, așadar, decît să continue activitatea predecesorilor.

Traficul comercial cu țara de pe malurile Nilului era viu la mijlocul veacului al XVII-lea. Ne-o spune lămurit Paul de Alep, însoțitorul patriarhului Macarie al Antiohiei, cu prilejul călătoriei pe care o face pe Dunărea maritimă în 1658. Plecînd cu un vas de la Chilia, el ajunge, după 18 mile, la vărsarea în mare. Aci găsește „de la șaizeci la șaptezeci de vase care așteptau de mai bine de două luni un vînt favorabil spre a ieși în mare; vasele aveau ca destinație Nilul și Damietta și alte porturi ale Mediteranei" [71].

În schimbul mărfurilor pe care le exportam în Egipt aduceam de acolo tot soiul de țesături, de coloniale și de fructe sudice. Tariful vamal din 1761 amintește printre articole „alăgeaua de Misir" — o stofă de mătase vărgată —, care era impusă la un leu vechi pentru 14 bucăți [72]. Același tarif amintește apoi „inul de Misir", de două calități: „cel alb", care era impus la o vamă de 100 de bani de cîntar, și „cel vînăt", care dădea numai 50 de bani [73]. Ambele erau superioare „inului rusesc", taxat cu 44 de bani de cîntar. Tariful vamal din 1 ianuarie 1792, dat de Alexandru Moruzi, amintește și el printre articole „inul de Misir cel alb", taxîndu-l acum numai cu 30 de bani cîntarul ; vama scăzuse deci ; „inul de Rusia" e impus de data aceasta numai cu 20 de bani cîntarul[74]. Pe de altă parte, „șalul de Misir", taxat în tariful de 1792 cu 4,5 bani bucata, e inferior celor două categorii de „șaluri albe de Magripia", adică — zicem noi — de Maghreb, care sînt impuse prima categorie cu 6 bani bucata, iar cea de a doua, „cu lustruri", cu 40 de bani bucata. Același tarif din 1792 cuprinde „fote de Misir", taxate mai puțin decît cele de Brusa, de Țarigrad și de Tesalonic, ultimele fiind cele mai scumpe[75]. În tariful vamal din 1822, ianuarie 1, sînt prevăzute și „peștemanuri[76] și cearceafuri de Misir", taxate cu 7 bani ocaua[77].

---

[68] Op. cit., p. 22.

[69] *Fr. Babinger.* „Robert Bargrave, un voyageur anglais dans les pays roumains du temps de Basile Lupu" (1652), București, 1936, p. 48.

[70] *D. Cantemir,* op. cit., p. 27.

[71] „The travels of Macarius, Patriach of Antioch", ed. cit., vol. II, p. 421.

[72] „Arhiva românească", II, Iași, 1845, p. 323.

[73] Op. cit., p. 327.

În privința colonialelor și fructelor, citām mai întîi — potrivit tarifului vamal din 18 iunie 1727 — „zahărul de Misir" (din trestie de zahăr !) și orezul, numit popular „misir"[78]. În tariful din 1792 mai găsim „curmale de Misir" — deliciosul fruct egiptean —, apoi „capere de Misir și de Crîm" (Crimeea)[79] ; tot acest ultim tarif ne arată că „zahărul de Veneția" plătea mai multă vamă decît cel de Egipt, patru bani de oca, față de trei[80]. „Cafeaua de Alexandria" se oferea angrosistului aromân M. Țumbru din Brașov la 1790[81].

Desigur, mai erau o serie întreagă de articole care se importau din Egipt ; unele din țesăturile și colonialele specificate în tariful vamal din 28 iunie 1732[82], ca și în acela din 1 ianuarie 1792, trebuie să fi provenit de aci ; nu le-am pomenit însă fiindcă nu se indică *în mod precis* locul de proveniență, așa cum fac, pentru anumite țesături și coloniale, tarifele din 1761 și 1762. După 1821, cînd, în urma unor măsuri drastice ale lui Mehmed-Ali, bumbacul începe să se cultive *intensiv*[83], devenind în curînd produsul esenţial şi caracteristic al Egiptului — produs apreciat mondial din cauza firului lung şi mătăsos —, importăm de aici şi acest articol ; el ocupă în scurtă vreme primul loc.

---

[74] *V. A. Urechia,* op. cit., vol. IV, București, 1892, p. 245.

[75] Op. cit., p. 246.

[76] Înseamnă „bucată de pinză... pentru șters corpul ; ștergar, prosop..."

[77] *V. A. Urechia,* op. cit., XIII, p. 211.

[78] Op. cit., p. 243.

[79] Ibid.

[80] Ibid.

[81] „Catalogul documentelor grecești din Arhivele statului de la Brașov", vol. I, București, 1958, p. 139—140, nr. 494 și 496.

[82] *C. Giurescu.* „Material pentru istoria Olteniei sub Austrieci", II, București 1944, p. 499—527.

Înfiinţarea liniei S.M.R. Constanţa—Alexandria. Creşterea exportului. Turişti români în Egipt şi relaţiile lor de călătorie

După revenirea Dobrogei la România, în urma războiului pentru independenţă, după stabilirea legăturii directe de cale ferată cu restul ţării, graţie podurilor de peste Dunăre şi concomitent cu dezvoltarea portului Constanţa s-a vădit necesitatea înfiinţării unui serviciu de navigaţie maritimă propriu. Într-adevăr, era nefiresc ca traficul de mărfuri şi pasageri să fie asigurat de vapoare străine ; era nu numai dezavantajos sub raportul economic, dar şi supărător pentru prestigiul noului stat, suveran şi în plin progres. În 1895, aşadar, în acelaşi an în care se inaugura podul de la Cernavodă, lua fiinţă şi Serviciul Maritim Român. Liniile lui de navigaţie, deservite de vase moderne, legau Constanţa de Constantinopol, apoi de Smirna şi Pireu. Viteza vaselor, curăţenia lor, precizia orarului şi serviciul ireproşabil asigurară de la început un bun nume S.M.R.-ului, şi el atrase nu numai călătorii ţării, dar şi cea mai mare parte dintre cei străini. Se puse în curînd problema prelungirii liniei de la Pireu la Alexandria ; la 29 noiembrie 1905, Ministerul Lucrărilor Publice, organul tutelar al S.M.R.-ului, încunoştiinţa Ministerul de Externe că de la 1 octombrie 1906 va începe să funcţioneze noua linie, asigurînd astfel legătura directă între Constanţa şi marele port egiptean[84]. Pe noua linie urmau să fie puse în circulaţie un vas nou, pe atunci în construcţie — valoarea lui era de 2 300 000 de franci aur —, şi un al doilea, achiziţionat pentru aceeaşi sumă[85]. Prima cursă avu loc la data anunţată şi se dovedi un

---

[83] *Emil Pop*, „Binecuvîntările Nilului", Iaşi, 1927, p. 6.

[84] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1905 C-1, adresa nr. 19 318 din 29 noiembrie 1905 a Ministerului Lucrărilor Publice.

[85] Loc. cit., memoriul Mihail Picleanu.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

succes: ea reprezenta calea cea mai scurtă între apusul Europei și Alexandria. Într-adevăr, pe această cale distanța între Paris și Alexandria se parcurgea în 4 zile și 17 ore, în timp ce prin Marsilia ea dura 5 zile și 3 ore și jumătate; iar distanța între Berlin și Alexandria se făcea în 4 zile și 4 ore, în timp ce prin Trieste ea dura 5 zile și 12 ore, iar prin Constantinopol 6 zile și 7 ore și jumătate.

Comerțul nostru cu Egiptul a cunoscut la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea un progres constant; el s-a accentuat după înființarea liniei directe Constanța—Alexandria. În 1899, exportul românesc în Egipt s-a cifrat la 45 574 de lire egiptene, adică, socotind lira egipteană egală cu 25 de lei și 92 de bani, la 1 181 278,08 lei aur, în timp ce importul a fost de numai 6 955 de lire egiptene, adică de 180 273,60 lei aur, cu un excedent, așadar, în favoarea exportului de 1 001 004,48 lei aur. În 1900, exportul s-a suit la 73 519 lire egiptene, sau 1 905 612,48 lei aur, iar importul a scăzut la 6 483 de lire egiptene, sau 168 039,36 lei aur, excedentul în favoarea exportului ridicîndu-se prin urmare la 1 737 573,12 lei aur, cu un spor de 736 568,64 lei aur față de anul precedent. E interesant de relevat că exportul României în Egipt în 1900, de 73 519 lire egiptene, a depășit și exportul Greciei — de 49 751 de lire egiptene — și pe acela al Elveției — de 51 195 lire egiptene — și cu mult exportul Olandei — de 10 290 lire egiptene — și cu foarte mult pe acela al Bulgariei — de 1 097 lire egiptene. În 1903, cifra totală a exportului românesc în Egipt a fost de 128 805 lire egiptene, adică de 3 338 625,60 lei aur, indicînd un progres de 1 433 013,12 lei aur față de 1900[86]. În 1905, saltul e și mai important: pe numai opt luni, ianuarie-august, exportul românesc în Egipt se ridică la 140 001 lire egiptene, adică la 3 628 825,92 lei aur, ceea ce înseamnă, proporțional pe întreg anul, 5 443 238,88 lei aur, sau cu 2 104 613,28 lei aur mai mult decît în 1903. Numai în singura lună august 1905 acest export a fost de 21 132 lire egiptene, față de 16 626 în luna august a anului precedent[87].

---

[86] Cifrele importului și exportului, în lire egiptene, pentru anii 1899, 1900, 1903 și 1905 provin din memoriul Mihail Picleanu, echivalențele în lei aur și excedentele au fost calculate de noi. Cifra importului românesc din Egipt pe 1903 lipsește.

[87] Vezi nota 86.

După înființarea liniei directe Constanța—Alexandria, care asigură un transport *mai rapid și mai ieftin* — nu mai sînt necesare transbordările în Constantinopol sau în Smirna sau în Pireu —, exportul de mărfuri românești în Egipt crește în proporții și mai mari, ajungînd în ajunul primului război mondial la 20 000 000 de lei aur anual[88]. Raportate la totalul importurilor egiptene, mărfurile românești reprezintă numai 0,4% în 1888 și aceeași cifră se menține și în 1899, în 1901 și în 1902. Coeficientul crește apoi la 0,8% în 1903 și 1904, la 1% în 1905—1907 și atinge 2,1% în 1908[89]. În acest din urmă an am exportat în țara de pe malurile Nilului produse în valoare de 535 776 de lire egiptene, sau 13 887 333,92 lei aur[90]. În sporul — mai mult decît dublu — al anului 1908 față de perioada 1905—1907 trebuie să vedem și influența pozitivă pe care a exercitat-o noua linie de navigație directă între cel mai mare port românesc și cel mai mare port egiptean.

Articolul cel mai important de export, acum, la începutul secolului al XX-lea, continuă să fie *lemnăria,* ca și în secolele anterioare. Reprezentînd o valoare de 1 121 962 de lei (sau franci) aur în 1903, crescînd la 1 319 970 lei în 1904[91], ea atinge în 1908 cifra de 297 679 de lire egiptene, așadar *mai mult de jumătate* din întregul nostru export în Egipt[92]. Urmează, în același an 1908, petrolul — 41 800 de tone — în valoare de 148 980 de lire egiptene, apoi făina de grîu — 3 049,481 tone — în valoare de 35 475 de lire, porumbul — 3 023,775 tone — în valoare de 20 747 de lire, vitele vii (boi și vaci), 2 801 capete valorînd 16 806 lire, în sfîrșit, cu cifre mici, chibriturile 1 445 de lire, cimentul 878 de lire și produsele chimice și sarea 466 de lire[93]. Față de cifra exportului nostru în Egipt, aceea a importului este foarte redusă : 2 030 de lire egiptene, sau 52 617,60 lei aur (în 1907 : 1 110 lire, sau 28 771,20 lei aur)[94].

Primul război mondial aduce o întrerupere a schimburilor ; ele se reiau însă îndată după terminarea lui. În 1920 exportam în Egipt 49 965 de tone produse de petrol ; în 1921, lampantul reprezenta 12 479 de tone[95]. Străinii înregistrează posibilităţile noastre în această direcţie[96] ; ajungem, într-adevăr, în perioada dintre cele două războaie mondiale să înfiinţăm la Alexandria o filială a „Creditului Minier" şi să livrăm cantităţi importante de produse de petrol.

---

[88] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1922 c. 8, raportul lui C. Olănescu, ministrul nostru la Cairo, către I. G. Duca, ministrul de externe al României.

[89] *Chr. D. Staicovici.* „Relațiunile noastre comerciale cu Egiptul", în „Revista cercului comercial și industrial", I, 1909, p. 99—100.

[90] Op. cit., p. 100.

[91] Arhiva M.A.E., loc. cit., raportul Mihail Picleanu.

[92] *Chr. D. Staicovici,* op. cit., p. 101—102.

[93] Op. cit., p. 100.

[94] Op. cit., p. 100.

Dar înfiinţarea liniei directe de navigaţie Constanţa—Alexandria a avut o influenţă nu numai asupra relaţiilor comerciale, ci a dat putinţă multora dintre români să viziteze Egiptul, călătoria pe mare fiind făcută pe vasele noastre în condiţii optime. Numărul turiştilor creşte din ce în ce. În iarna 1906—1907, deci îndată după înfiinţarea liniei directe de navigaţie, găsim printre aceştia pe dr. C. Istrati, care îşi notează impresiile, şi la întoarcere le publică în volum sub titlul „Bucureşti-Cairo. Note de călătorie" [97]. Spirit dornic de a şti, atent la latura socială, preocupat de studiul antichităţilor şi harnic colecţionar, Istrati înseamnă cu grijă cele văzute. Nu merge decît pînă la Cairo, neajungînd la Luxor şi Karnak, omisiune esenţială pentru cine vrea să-şi dea seama de civilizaţia şi cultura egipteană[98]. De la el aflăm că în decembrie 1906 se găseau în Cairo „mulţi români (turişti) din care unii plecaseră pe Nil şi la Assuan" [99]. El relevă şi faptul că tot la Cairo „sînt şi mai mulţi români stabiliţi acolo, dar mai ales ovrei din ţară" ; citează numele unui negustor Ştefănescu care avea „un mare debit de bere" şi care se plîngea deputatului Aurel Iliescu, venit şi el să viziteze Egiptul, „de lipsa noastră absolută de pricepere de a face comerţ" [100]. La Alexandria, Istrati ştie că „există mai mulţi români, între care inginerul Popovici, care se află acum la Ismailia, pe Canalul de Suez, în serviciul unei companii de drum de fier" [101]. Tot acolo vede el firma unei cafenele-restaurant : Herman Binder, „La dorobantul român"[102]. În aceeaşi iarnă 1906—1907 au mai fost pe malurile Nilului poetul Radu D. Rosetti, agricultorul Take Capri[103] şi ziaristul T. Pisani, acesta din urmă venit la Alexandria ca să-şi vadă fratele stabilit acolo[104]. Radu Rosetti a făcut o excursie amănunţită şi completă, mergînd pînă la Assuan. Mai puţin didactic şi livresc decît C. Istrati şi cu mai mult talent literar, el înseamnă cele văzute, publicînd în 1909 volumul „Din Egipt. Note din călătorie". O altă ediţie apare în acelaşi an în răspîndita „Bibliotecă pentru toţi", ceea ce dovedeşte succesul cărţii. Rosetti arată înţelegere pentru felah, „care a păstrat nobilele trăsături ale vechii rase egiptene", şi condamnă „administraţia coruptă" şi „jaful proprietarilor" care l-au adus „în halul acesta de mizerie"[105].

---

[95] *Chr. D. Staicovici* şi *P. Iconomu*. „Statistica anuală a României pe anul 1922", Bucureşti, 1923, p. 86—87.

[96] *A. Muzet*. „La Roumanie Nouvelle", Paris, 1920, p. 149.

[97] A apărut în 1907, în „Biblioteca pentru toţi" nr. 324—325, avînd 215 p.

[98] Tot pînă la Cairo şi împrejurimile lui merge şi I. Chiru-Nanov în preajma primului război mondial. Vezi cartea lui „Pe căile profeţilor", vol. I—II, Bucureşti, 1922, ed. a II-a.

[99] *Dr. C. Istrati*, op. cit., p. 119.

[100] Op. cit., p. 126.

[101] Op. cit., p. 103.

După primul război mondial s-a creat un adevărat curent de excursii spre Egipt. Individual sau în grupuri organizate de societăţile de turism, un număr considerabil de români au vizitat ţara Nilului şi străvechile ei monumente. S-au oprit îndelung în faţa tezaurelor de artă ale Muzeului din Cairo, au văzut impunătoarele temple de la Luxor şi Karnak, au cercetat mormintele din Valea Regilor, unde a odihnit netulburat mii de ani faraonul Tutankamon, au fost copleşiţi de masa indestructibilă a piramidelor, „cele ce au obosit timpul" şi înfioraţi de privirea enigmatică a Sfinxului. Dintre numeroşii călători ai acestei perioade, unii au pus de asemenea pe hîrtie impresiile lor ; ei sînt unanimi în a releva faptul că Egiptul vorbeşte puternic minţii şi inimii omului, sensibilităţii şi imaginaţiei lui, că îi dă, în acelaşi timp, sentimentul perenităţii, al veşniciei.

Înfiinţarea agenţiei diplomatice româneşti în Egipt. Consulatul general

La două săptămîni după ce Cuza trimisese mesajul său de salut viceregelui Egiptului care călătorea pe Dunărea romănească, deci la 5/17 august 1862, Costache Negri, agentul nostru la Poartă, anunța Ministerul de Externe, la București, că va expedia fără întîrziere ministrului de externe al Egiptului scrisoarea privind crearea unei agenții române în Egipt, propunînd ca sediu al agenției Alexandria[106]. În această scrisoare, din 31 iulie/11 august 1862, păstrată în copie[107], se indica și numele persoanei care urma să fie numită agent — e vorba de Simion Petrescu, supus român domiciliat în Egipt — și se preciza că acest agent are să se ocupe de apărarea intereselor comerciale sau de altă natură ale supușilor români stabiliți în Egipt sau în trecere prin această țară. Așadar, încă din timpul domniei lui Cuza s-a urmărit crearea unei reprezentanțe diplomatice românești în Egipt. De ce nu s-a creat ea atunci, nu știm. Din documentele de care dispunem rezultă că scrisoarea a fost trimisă la Cairo și că ministrul de externe al Turciei a făgăduit agentului nostru la Constantinopol să scrie personal la Cairo viceregelui în sensul satisfacerii dorinței exprimate[108]. Să nu fi agreat Ministerul de Externe egiptean persoana ce era propusă ca agent? Să fi voit un diplomat de carieră, așa cum avea România la Belgrad? Poate că noi documente ne vor lămuri. Cert este că în 1862 nu s-a ajuns la un rezultat concret. Peste patru ani se formulează din nou dorința întemeierii unei reprezentanțe diplomatice românești în țara de pe malurile Nilului. Ne referim anume la adresa din 23 mai/4 iunie 1866 a lui Alexandru G. Golescu—Arăpilă, agentul României la Constantinopol (îi succedase în acest post lui Costache Negri, după detronarea lui Cuza), adresă trimisă ministrului nostru de afaceri străine Petre Mavrogheni. După ce îi arată nevoia modificării regulamentului nostru de navigație maritimă — adresa e importantă și pentru istoricul acestei navigații —, Golescu propune înființarea unei delegații consulare în Egipt, unde avem sute de supuși români. „Îngăduiți-mi să termin — scrie el ministrului — propunînd de asemenea excelenţei voastre să creze şi un post de delegat consular în Egipt. Această creaţie este indispensabilă pentru protejarea intereselor noastre comerciale. Avem la Alexandria şi la Cairo mai multe sute de supuşi care nu se bucură de nici o protecţie şi dintre care unii au căutat în zadar protecţia consulatului Franţei, căci paşa Egiptului a refuzat în mod constant s-o recunoască. Supuşii noştri reclamă stăruitor instituirea unui delegat naţional pentru a proteja interesele lor şi se pare că Poarta n-a făcut dificultăţi în privinţa aceasta cînd i s-a făcut propunerea respectivă". În privinţa persoanei care ar urma să fie numită într-un atare post, Golescu face următoarea propunere: „D-l Caranfilescu, actualmente slujbaş al agenţiei (din Constantinopol), ar fi foarte indicat să împlinească această misiune, şi prin cunoştinţele pe care le are despre oameni şi lucruri la Constantinopol şi Alexandria poate să facă mai uşoară recunoaşterea noii delegaţii consulare. Ar trebui numai să se fixeze un salariu convenabil, dată fiind scumpetea vieţii la Alexandria. Cred că 2 000 de piaştri pe lună n-ar fi prea mult. De altfel, produsul taxelor care vor putea fi prelevate chiar din al doilea an asupra a mai multe sute de supuşi şi asupra navelor care ar frecventa acest port vor putea despăgubi tezaurul de cheltuiala făcută prin crearea acestei delegaţii consulare. Avem deja — îşi încheie Golescu adresa — mai multe alte delegaţii consulare în diferite schele din Levant care nu cer nimic tezaurului, deoarece titularii, negustori stabiliţi în localitatea respectivă, se mulţumesc cu cîştigurile pe care le pot scoate din taxele ce percep în cancelaria lor. Vă voi comunica în curînd lista acestor delegaţii împreună cu informaţiile ce voi fi putut strînge asupra situaţiei intereselor noastre în aceste diferite schele" [109].

---

[102] Op. cit., p. 104.

[103] E intîlnit de către R. Rosetti în trenul spre Luxor ; se suise în staţia Siut. (*R. Rosetti*. „Din Egipt. Note din călătorie", Bucureşti, 1907, p. 178.) Merg împreună pînă la Assuan.

[104] *Dr. C. Istrati*, op. cit., p. 30.

[105] Op. cit., p. 53—54.

---

[106] Arhiva Cuza, I, filele 316—316 v: „J'ai reçu en même temps que Votre dernière dépêche la lettre adressée à S.E. le Ministre des Affaires Etrangères de S.A. le Vice-Roi d'Egypte que je lui expédierai sans perte de temps. L'endroit où devra siéger notre agent en Egypte est sans contredit Alexandrie, centre de commerce de ce pays et résidence habituelle de tous les Agents".

[107] Arhiva M.A.E., Constantinopol, 1861—1864, Politice, dosar nr. 28.

[108] Arhiva M.A.E., Constantinopol, 1861—1864, Politice, dosar nr. 28, adresa din 23 octombrie (4 noiembrie) 1863 a lui N. Bordeanu către ministrul de externe român.

Propunerea făcută de Golescu n-a găsit înţelegerea necesară. Locţiitorul ministrului a pus următoarea rezoluţie: „Încît priveşte crearea unui delegat consular la Alexandria, această chestiune se rezervă pentru moment" [110]. Una din cauzele amînării va fi fost greaua situație financiară în care ne găseam și care va continua și în anii următori. Dar s-a adăugat cu siguranță și lipsa de înțelegere a problemei deoarece — așa cum arătase Golescu — cheltuiala cu înființarea delegației s-ar fi acoperit din taxele prelevate. Cert este că propunerea n-a avut urmare și că situația, din acest punct de vedere, a rămas neschimbată încă timp de patru decenii.

---

[109] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arh. Cuza, VIII, filele 521—521 v. Unul din aceşti delegaţi era în insula Tenedos, din Marea Egee, în apropierea Dardanelelor. E amintit în adresa din 16/28 iunie 1866 a lui A. G. Golescu către ministrul de externe român (Arhiva M.A.E., Constantinopol, 1865—1866, Politice, dosar nr. 29). În adresa anterioară, din 23 mai/4 iunie 1866, Golescu propune înfiinţarea eventuală a unei delegaţii consulare în oraşul Varna.

[110] Vezi D. Costescu. „Fazele ministeriale în România", Bucureşti, 1936, ed. a II-a, p. 29.

În 1878, îndată după războiul pentru independență, guvernul român s-a gîndit ca pînă la numirea unui agent diplomatic — și intenția era ca această numire să nu întîrzie [111] — să roage guvernul german să apere, prin agentul său de la Cairo, interesele supușilor români din Egipt [112]. Ulterior însă s-a renunțat la acest gînd și a fost solicitat, în schimb, guvernul italian [113]. În 1886, acesta din urmă „a însărcinat în mod oficial pe agenții săi diplomatici și consulari cu protecțiunea intereselor românilor" [114]. Trei ani mai tîrziu, în 1889, agentul diplomatic al Italiei în Egipt trimitea Ministerului de Externe la București lista supușilor români — 70 la Cairo și 176 la Alexandria —, dar adăuga că aceștia nu sînt decît „o infimă parte" din cei care cer protecțiunea română ; consulii italieni, necunoscînd legislația română, nu pot examina în mod competent actele tuturor acestor solicitanți și nu-i pot deci înscrie printre supușii români [115]. Din această pricină s-au ivit „nenumărate greutăți" ; urmarea a fost că, în 1901, guvernul român a renunțat la serviciul făcut de agenții diplomatici și consulari italieni [116]. Dacă s-ar fi numit concomitent un agent român la Cairo, renunțarea ar fi fost normală ; așa, înființarea întîrziind, s-a ajuns la o situație mai rea decît cea anterioară.

Abia în 1905 lucrurile se îndreaptă spre soluționare. La 25 octombrie al acestui an, Mihail M. Pîclianu, din Ministerul de Afaceri Străine, termina un „Memoriu arătînd cuvintele pentru care ar trebui ca România să înființeze cît mai neîntîrziat o agenție diplomatică și consulat general în Egipt". Memoriul, destinat capului statului și conducerii ministerului, arăta motivele — în număr de șase — care militau pentru în-

[111] Arhiva M.A.E., dosar nr. 11/1905 C-1. Raportul Pîclianu.

[112] Ibid.

[113] Ibid.

[114] Ibid.

[115] Ibid.

[116] Ibid.

ființarea agenției. Era întîi o chestiune de prestigiu sau, după expresia lui Pîclianu, „interesul demnității statului", nemaifiind admisibil ca supușii noștri să fie apărați de o putere străină. Urma apoi „dezvoltarea luată de serviciul nostru maritim" ; într-adevăr se hotărîse în cursul anului prelungirea, începînd de la 1 octombrie 1906, a liniei de navigație Constanța-Pireu pînă la Alexandria. În acest sens, Ministerul de Afaceri Străine va primi o adresă oficială din partea Ministerului Lucrărilor Publice la 29 noiembrie 1905, mai bine de o lună după memoriul Pîclianu [117]. Al treilea motiv era de ordin economic : „interesul întinderii [118] relațiilor noastre comerciale cu Orientul", Egiptul putînd importa o cantitate tot mai mare de produse românești. Al patrulea motiv — de fapt, trebuia să fie primul — era „protejarea coloniilor române actualmente existente în Egipt". Al cincilea : „crearea unei puternice colonii română-macedoneană, astfel după cum există una în Sofia". În sfîrșit, ultimul motiv, „interesul nostru sanitar" : acela de a semnala epidemiile care din nordul Africii și din Asia vecină ar putea, pe calea vaselor de pasageri și mărfuri, pătrunde prin porturile noastre în țară.

Memoriul Pîclianu — nu știm dacă inițiativa întocmirii lui îi aparținea sau era urmarea unei sugestii superioare — convinse forurile în drept. La adresa Ministerului Lucrărilor Publice semnalată mai sus, care, anunțînd înființarea pentru anul următor a liniei directe Constanța-Alexandria, solicită înscrierea în bugetul viitor al Ministerului Afacerilor Străine a sumelor necesare „pentru înființarea atît a unei agenții diplomatice și consulat general la Cairo, cît și a unui consulat general la Alexandria, fără de care noul serviciu pe care-l vom înființa n-ar putea răspunde dreptelor noastre așteptări și jertfelor pe care le face statul pentru a deschide o nouă și mare piață produselor țării" [119], la această adresă Ministerul Afacerilor Străine răspunde afirmativ, în sensul că va înființa o agenție diplomatică și un consulat general la Cairo. La 7 decembrie 1905, mulțumind pentru acest răspuns, Ministerul Lucrărilor Publice solicită să se ia măsurile necesare — „și pentru încheierea unei convenţiuni de comerţ cu Egiptul"[120]. La 2 februarie 1906, ministrul României la Constantinopol, Derussi, telegrafia că guvernul turc şi-a dat agrementul pentru înfiinţarea unui consulat general român la Cairo[121]: rostul acestui agrement, care poate părea ciudat la prima vedere, era că, la acea dată, Egiptul depindea încă formal de Turcia[122]. În sfîrşit, la 19 martie stil vechi 1906, decretul regal român nr. 1 360 arăta, prin articolul I, că „se înfiinţează pe ziua de 1 aprilie 1906 o agenţie diplomatică şi consulat general al României la Cairo, în Egipt" ; articolul II prevedea că se numea pe aceeaşi dată „în postul de agent diplomatic şi consul general al României la Cairo, cu gradul de ministru plenipotenţiar clasa a doua, „Mihai M. Pîclianu, care ocupase pînă atunci funcţia de director al afacerilor politice şi contenciosului în centrală[123]; era unul şi acelaşi cu autorul „memoriului" din 25 octombrie 1905. Ceea ce se încercase fără succes încă în vremea lui Cuza devenea acum realitate, după mai bine de patru decenii. Titularul postului, M. Pîclianu, sosi la Cairo la 20 mai/2 iunie 1906 ; fu primit îndată de ministrul de externe al Egiptului, iar a doua zi urmă audienţa privată la kediv, sau şeful statului ; ea avu loc la Alexandria, kedivul plecînd în aceeaşi zi în călătorie în Europa[124]. La vreo două luni după sosire, la 18/31 iulie, Pîclianu cerea ministrului de externe la Bucureşti să autorizeze înfiinţarea unui tribunal consular român pe lîngă agenţia diplomatică din Cairo[125], ceea ce ministrul aprobă[126]. La 13/26 decembrie acelaşi an, titularul agenţiei adresează ministrului de externe al Egiptului o notă anunţîndu-l că a înfiinţat un tribunal consular de care vor fi justiţiabili pe viitor supuşii români. Autoritatea de la Cairo e de acord, ca urmare a regimului capitulaţiilor care se aplică pe teritoriul

---

[117] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1905 C-1.

[118] Vrea să spună „extinderii".

[119] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1905, C-1. Afirmația din adresă că piața Egiptului era „nouă" pentru noi dovedește că la Ministerul Lucrărilor Publice nu se cunoștea vechimea relațiilor comerciale româno-egiptene.

---

[120] Loc. cit., adresa nr. 19 678 a Ministerului Lucrărilor Publice.

[121] Loc. cit., telegrama respectivă.

[122] Că această procedură a agrementului turcesc era o simplă formalitate rezultă şi din faptul că iradeaua imperială ce corespundea decretelor noastre regale privind înfiinţarea reprezentanţei româneşti la Cairo a ieşit la 25 aprilie 1906, mai bine de o lună *după* decretul român. (Vezi telegrama din 25 aprilie st. n. 1906 a ministrului Lahovary, trimisă din Constantinopol, în Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1905 C-1.) O notă de ziar dă ca dată a iradelei 17/30 aprilie 1906.

[123] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1905 C-1, decretul respectiv.

[124] Vezi raportul lui Pîclianu din 21 mai/3 iunie 1906 către ministrul de externe al României, în Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1905 C-1.

[125] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1906 C. 3.

[126] Ibid. Răspunsul afirmativ al Bucureştilor este din 10/23 august 1906.

Egiptului, încă din vremea cînd acest teritoriu era efectiv sub stăpînirea turcească. Tribunalul se compunea din ministrul plenipotenţiar Pîclianu ca preşedinte, secretarul de legaţie C. Olănescu şi inginerul Ion Deyminger, notabil al coloniei româneşti, ca asesori [127]. Peste mai bine de doi ani, la 16/29 aprilie 1909, titularul agenţiei anunţa Preşedinţiei Consiliului de Miniştri român că prin decizia din 13/26 ale lunii curente a numit „pe d-l Alexandru Vallianu, agentul general al Serviciului Maritim Român, judecător-asesor al tribunalului consular român ce funcţionează pe lîngă agenţia diplomatică şi consulatul general al României în Egipt" [128]. Tribunalul a funcţionat, pronunţînd diferite pedepse între care şi închisoare, care era executată în închisorile egiptene [129].

Existau prin urmare agenţie diplomatică şi consulat general la Cairo ; nu exista însă un consulat *la Alexandria*, portul terminus al vaselor româneşti, cu atît mai puţin unul la Port Said, la începutul Canalului Suez. Pîclianu atrage atenţia Ministerului de Externe din Bucureşti, la 1/14 martie 1907, că „ar fi o mare înlesnire pentru noi dacă am avea agenţi consulari onorifici în oraşele mai însemnate din Egipt" şi cere să fie autorizat a numi asemenea agenţi, pentru care nu e nevoie nici de berat — adică de decret al sultanului —, nici de salariu [130]. Urmează o nouă intervenţie în acest sens, peste o săptămînă, la 8/21 martie, adăugîndu-se argumentul că o seamă de state europene care erau reprezentate prin cîte o agenţie diplomatică şi consulat general la Cairo aveau un consulat şi la Alexandria [131]. Ministerul nu ia o hotărîre însă. Urmează o a treia intervenţie la 25 aprilie/8 mai 1909, de data aceasta către Preşedinţia Consiliului de Miniştri, relevîndu-se necesitatea de a avea un agent consular mai ales la Alexandria [132]. Dar nici acest raport nu are mai mult succes ; chestiunea consulilor onorifici la Alexandria şi Port Said se va rezolva abia după primul război mondial. În 1912 se produce schimbarea titularului agenţiei române de la Cairo. La 28 august/10 septembrie, N. Mişu, ministrul României la Constantinopol, trimitea un raport lui Titu Maiorescu, preşedinte de consiliu şi ministru de externe, arătînd că a comunicat Porţii numirea d-lui Pisoski în calitate de agent diplomatic şi consul general al României la Cairo. A stabilit cu forurile turceşti şi textul beratului ce i se va acorda, text pe care îl supune aprobării lui Maiorescu. Acesta îi răspunde telegrafic, în limba franceză : „Texte approuvé. Je vous fèlicite" [133].

---

[127] Ibid. Raport al lui Pîclianu către Ministerul de Externe român din 22 februarie 1907 st. v.

[128] Ibid.

[129] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1906 C-3. Raport din 19 iunie/2 iulie 1909 al lui Pîclianu.

[130] Ibid.

[131] Loc. cit., dosar nr. 82/1905 C. 1.

[132] Ibid.

Greutăţile financiare ce au urmat primului război mondial au avut consecinţe şi asupra agenţiei diplomatice române din Cairo. Din nevoia de economii bugetare se hotărăşte în 1922, prin decretul regal nr. 1 178 din 9/22 martie, desfiinţarea legaţiilor României din Portugalia, Spania, Olanda, Norvegia, Finlanda, Japonia, precum şi a agenţiei diplomatice şi a consulatului general din Egipt [134].

Lucrurile au rămas aşa pînă în 1927. În acest an, în şedinţa din 20 decembrie, Consiliul de Miniştri român aprobă referatul ministrului de externe, neuitatul Nicolae Titulescu, prin care se cerea înfiinţarea a patru noi legaţii „printre care şi... la Cairo, în Egipt" [135]. La 21 decembrie 1927, Camera deputaţilor vota, cu unanimitate de 135 de voturi, proiectul de lege prevăzînd înfiinţarea celor patru legaţii ; preşedintele Camerei, N. N. Săveanu, comunica faptul în acea zi Ministerului de Externe [136]. Tot la 21 decembrie 1927, senatul vota şi el, cu unanimitate de 117 voturi, proiectul de lege respectiv [137]. Promulgarea legii a avut loc la 31 decembrie, articolul unic al ei prevăzînd înfiinţarea legaţiilor amintite „pe ziua de 1 ianuarie 1928" [138]. Aşa s-a reînfiinţat reprezentanţa noastră diplomatică în Egipt prin grija lui Nicolae Titulescu, marele nostru om de stat apreciind la justa valoare relaţiile cu străvechea ţară de pe malurile Nilului.

Dr. docent CONSTANTIN C. GIURESCU

---

[133] Ibid.

[134] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1922 C. 8. Ministru de externe era I. G. Duca.

[135] Arhiva M.A.E., dosar nr. 82/1927 G. 1.

[136] Ibid.

[137] Ibid.

[138] Ibid.

WASHINGTON

O dată cu unirea Moldovei şi a Ţării Româneşti la 24 ianuarie 1859 şi deci o dată cu constituirea statului român modern şi unitar, relaţiile diplomatice ale acestuia cu ţările *vecine* şi *europene* se dezvoltă. Se iniţiază chiar — ceea ce pentru vremea de acum un veac are o deosebită rezonanţă — relaţii diplomatice ale noului stat *cu îndepărtatele State Unite ale Americii de Nord.*

Într-adevăr, chiar în cel dintîi an al domniei lui Alexandru Ioan Cuza, 1859, cînd noul stat se afla încă sub suzeranitatea Porţii otomane, un consul al Statelor Unite ale Americii de Nord, Henry T. Romertze, este acreditat în această calitate în Principatele Unite, care şi după unire aveau să mai continue a se afla, din punct de vedere *administrativ*, sub regim separatist pînă spre sfîrşitul anului 1861, cînd Poarta otomană, prin firmanul ei, a recunoscut unirea completă a celor două principate, putîndu-se astfel constitui la 22 februarie 1862 cel *dintîi guvern unitar* al principatelor.

În legătură cu numirea primului consul al Statelor Unite ale Americii de Nord în Principatele Unite, menţionăm că procedura de numire a acestuia a întîlnit unele obiecţii şi rezerve din partea autorităţilor româneşti. Într-adevăr, faptul că preşedintele Statelor Unite, James Buchanan, prin patenta sa, s-a adresat sultanului vestind numirea consulului, cum şi faptul că sultanul Abdul Medgid Khan, prin beratul[1] din 4/16 aprilie 1859, confirmă numirea „în Statele Sale" a consulului american au stîrnit protestele Principatelor Unite.

Astfel, Consiliul de Miniştri al Moldovei, prin procesul-verbal din 18 august 1859, formulează un protest împotriva faptului că preşedintele Statelor Unite ale Americii s-a adresat „sultanului, iar nu Alteţei Sale Principelui"[2].

---

[1] Cuvîntul înseamnă decret, privilegiu sau împuternicire consulară. (Vezi „Mic dicţionar diplomatic român", Bucureşti, Editura politică, 1967.)

[2] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera R.

De asemenea, prin raportul din 19 august 1859 al Consiliului de Miniştri al Moldovei se arată că beratul otoman nu este aplicabil Principatelor Unite şi că este în contradicţie cu autonomia acestora, dar recomandă ca principele să acorde noului consul autorizaţia de a funcţiona, „însă nu în virtutea beratului", ci ca o manifestare a „înaltei consideraţiuni pentru guvernul Statelor Unite" [3].

Ideea aceasta [4] este reafirmată şi într-o notă diplomatică din 1/13 septembrie 1859 adresată de Ministerul Afacerilor Străine al Moldovei consulului Statelor Unite : „Alteţa Sa Principele..., fără a mai lua seama că beratul pe care îl aveţi de la Poarta otomană este incompatibil cu drepturile Principatelor Unite şi ţinînd seama numai de deferenţa pentru guvernul D-voastră şi dorind a înlesni raporturile comerciale între Statele Unite ale Americii şi principatele noastre, a dat ordin să fiţi recunoscut de autorităţile competente, atît moldovene cît şi valahe" [5].

Cînd s-au iniţiat negocierile între consulul Statelor Unite ale Americii de Nord şi guvernele Principatelor Unite pentru încheierea unui tratat de amiciţie, comerţ şi navigaţie, Ministerul Afacerilor Străine al Moldovei a reafirmat că beratul Porţii otomane „atinge întru totul drepturile de autonomie de care se bucură Principatele Unite şi sînt contrare legislaţiei lor" [6].

Reprezentant al Statelor Unite ale Americii de Nord şi al politicii acestora de penetraţie economică în ţările Răsăritului, consulul Henry T. Romertze, a iniţiat negocieri pentru încheierea susnumitului tratat de amiciţie, comerţ şi navigaţie cu Principatele Unite, negocieri care aveau să se concretizeze chiar în redactarea acestuia „prin care părţile contractante, dorind să trăiască în pace şi în bună înţelegere cu toate naţiunile lumii printr-o politică sinceră şi amicală faţă de toate, se angajează reciproc să nu acorde altor naţiuni în materie de comerţ şi navigaţie nici o favoare deosebită pe care nu ar avea-o părţile contractante ale acestui tratat"![7]

---

[3] Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva Alexandru Cuza, tom. LIII, fila 72, nr. XXV. (Aici data acestui raport este 20 august, dar in dosarul nostru este 19 august.)

[4] *Georges Fotino.* „Un projet de traité d'amitié, de commerce et de navigation entre les Principautés-Unies et les Etats-Unis de l'Amérique du Nord en 1859", in „Revue Roumaine d'histoire", 1964, nr. 4, p. 697—726.

[5] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera R.

[6] Ibid.

Dar negocierile nu aveau să ajungă la desăvîrşirea lor prin încheierea tratatului, deoarece au întîmpinat opoziţia Porţii otomane.

Cu aceasta a luat sfîrşit şi misiunea celui dintîi consul al Statelor Unite ale Americii de Nord (1859—1860) în Principatele Unite.

Fireşte, în primii ani şi chiar în primele decenii după unirea de la 1859, noul stat român va continua să caute a-şi dezvolta relaţiile economice şi diplomatice mai întîi cu ţările *vecine* şi cu ţările *europene*, instituind reprezentanţe diplomatice numai în aceste ţări. De aceea, în amintitul răstimp nu întîlnim în ţările extraeuropene decît sporadic reprezentanţe diplomatice ale României, în relaţiile cu S.U.A. fiind folosite îndeosebi misiuni diplomatice temporare, care aveau scopul de a negocia sau încheia diferite convenţii. În schimb, Statele Unite ale Americii au avut fără discontinuitate reprezentanţe diplomatice — consulate şi apoi legaţii — în România.

Astfel, după ce misiunea celui dintîi consul al Statelor Unite ale Americii, Henry T. Romertze, a luat sfîrşit în aprilie 1860, sultanul Abdul Medgid Khan, în acelaşi an, ca urmare a unei „note verbale sigilate prezentate din partea legaţiei Statelor Unite ale Americii de Nord de pe lîngă Sublima Poartă", dă un „glorieux bérat" pentru numirea noului consul, Charles F. Langdon[8]. Şi „exequaturul" Porţii otomane, adresîndu-se domnitorului Alexandru I. Cuza, adaugă: „Tu care eşti voievodul *Moldovei (sic.* — G. F. vei face ca el să aibă în grija sa treburile bastimentelor de comerţ şi ale supuşilor americani... Vei avea grijă a-i da sprijinul şi asistenţe voite de Constituţia imperială".

Faptul că sultanul i se adresa lui Alexandru Ioan Cuza numai ca domnitor al Moldovei este prin el însuşi semnificativ şi se înscrie pe linia acţiunii Porţii de a nu recunoaşte încă Unirea Principatelor Române.

Trebuie subliniat însă că şi cu prilejul numirii lui Charles F. Langdon în funcţia de consul al Statelor Unite ale Americii, autorităţile române au formulat categoric proteste împotriva faptului că Poarta continua să considere Principatele Unite ca fiind provincii ale Imperiului otoman. Astfel, la 18 octombrie 1860 st. v., Ministerul Trebilor Străine al Moldovei, printr-un referat semnat de ministrul M. Jora și de directorul Al. Fotino, arată Consiliului de Miniștri că din „coprinderea" beratului în virtutea căruia urmează „a-și ecsersa" atribuțiile noul consul „să vădzu niște clause care sînt cu totul lovitóre în driturile de autonomie de care se bucură Principatele Unite și contrare instituțiilor și legislației lor... ce diferă de ale provinciilor nemijlocit supuse Imperiului otoman" [9].

---

[7] Georges Fotino. Op. cit., p. 711.

[8] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera L, nr. 1.

Misiunea consulară a lui Charles F. Langdon, numit la 18/30 august 1860 și intrat în activitate în noiembrie 1860, avea să se încheie la 22 septembrie/4 octombrie 1862 [10].

Lui Charles F. Langdon i-a urmat, în calitate de consul al Statelor Unite în România, cu atribuții consulare atît în Moldova cît și în Țara Românească, F. Wipperman (1863—1865), apoi la 20 octombrie 1865 consul al Statelor Unite ale Americii era numit Oscar Malmros, care-și va încheia misiunea în Principatele Unite la 28 ianuarie/8 februarie 1867 [11].

Cînd misiunea consulului Statelor Unite Oscar Malmros se apropia de sfîrșit, un decret al Secretariatului de Stat din Washington cu data de 20 septembrie 1866 îl numea pe Adolf Hartman în funcția de viceconsul, iar mai tîrziu, în 1868, consul în Principatele Unite [12].

În 1868 se consemnează însă și prima oară călătoria unui trimis oficial al României în Statele Unite ale Americii. La 14 decembrie st. v. a acestui an „Ministerul de resbel" din București telegrafia trimisului său în Statele Unite: „Terminați misiunea ! Întoarceți-vă fără întîrziere".

Era vorba de misiunea privitoare la încheierea unor convenții cu casele producătoare de armament din Statele Unite ale Americii, în vederea înzestrării armatei române.

Misionarul era Dabija [13], care la 3/15 decembrie 1868 raporta ministerului de la București că s-a semnat o convenție cu casa „Providence Fool Co“ şi o alta cu „D. Meedintiano“.

---

[9] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera L, nr. 1.

[10] Ibid.

[11] Loc. cit., litera M, nr. 1.

[12] Loc. cit., Repr. H., nr. 2.

[13] Pe Nicolae Dabija îl aflăm sublocotenent la școala de la Metz în 1860, căpitan în 1865, locotenent-colonel în 1871, colonel în 1877, ministru de „rezbel"

Trimisul Principatelor Unite în Statele Unite, Dabija, anunţă la rîndul său la Bucureşti „terminarea misiunii oficiale prescrise“ [14].

*

Cu anul 1871 se produce o oarecare schimbare în felul în care erau reprezentate diplomatic Statele Unite ale Americii în Principatele Unite, în sensul că viitorul consul şi aceia care îi vor succeda în această funcţie îşi vor avea sediul în Bucureşti (rămînînd totuşi consulate sau viceconsulate şi la Galaţi-Brăila şi, vremelnic, la Iaşi). De asemenea, în anii următori se vor desfăşura activ negocieri pentru încheierea unor convenţii comerciale şi consulare între Statele Unite ale Americii şi ţara noastră.

La 17 martie 1871 st. n., Departamentul de Stat de la Washington, printr-o scrisoare adresată principelui Carol..., înştiinţează că „preşedintele a numit consul la Bucureşti pe Benjamin F. Peixotto cu dorinţa de a cultiva şi extinde relaţiile dintre această ţară şi România“ [15].

Trebuie relevat că în evoluţia raporturilor diplomatice dintre România şi Statele Unite ale Americii după Unirea Principatelor şi pînă la războiul ruso-româno-turc din 1877—1878, în urma căruia România îşi va cuceri deplina independenţă politică, se constată că au fost foarte frecvente protestele ţării noastre faţă de încercările Porţii otomane de a-şi manifesta suzeranitatea.

Astfel, chiar în preajma izbucnirii războiului de independenţă, la 5 ianuarie 1877 guvernul ţării noastre a trimis un protest prin generalul Ghica lui Savfet paşa, protest în care se arătau următoarele : „Capitulaţiile cu Turcia au stabilit lămurit existenţa României ca ţară de sine stătătoare şi nu au alterat suveranitatea acestei ţări. După tratatul de la Paris, România a făcut mereu acte de suveranitate recunoscute şi

---

în 1879, ministru al agriculturii, comerţului şi lucrărilor publice în anii 1881—1882 şi, în sfîrşit, general de brigadă în 1883. Vezi „Anuarul oficial al armatei române“ pe 1883, Muzeul Militar, Periodice I, 20, nr. 3 046 şi I, 13, m. 1905.

[14] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 74/1868.

[15] Loc. cit., dosar nr. 15/1871.

consacrate de către puterile garante şi chiar de către Poarta (otomană) însăşi [16].

În cadrul manifestărilor de independenţă ale statului unitar român se înscriu şi stabilirea relaţiilor diplomatice ale acestuia cu alte state. Şi cu atît sînt mai expresive aceste manifestări, cu cît ele ajung pînă în îndepărtatele State Unite ale Americii.

După cucerirea independenţei de stat a României şi după recunoaşterea acesteia de către marile puteri, tendinţa de penetraţie economică a capitalismului american în ţara noastră se accentuează, atrăgînd după sine şi un ritm mai dinamic al relaţiilor diplomatice dintre Bucureşti şi Washington. Totodată se afirmă frecvent deziderатul României, ca reprezentanţa diplomatică a Statelor Unite să fie ridicată la rangul de legaţie.

Cităm în acest sens scrisoarea Ministerului Afacerilor Străine al României în legătură cu acreditarea noului consul Timothy C. Smith, scrisoare în care ministerul nostru îşi exprimă o oarecare părere de rău că în România nu funcţionează o legaţie a Statelor Unite [17].

La rîndul său, primit în audienţă de către Carol, domnitorul ţării, noul consul îşi exprimă şi el deziderатul ca o reprezentanţă diplomatică de un nivel mai înalt — o legaţie — să fie stabilită în România : „Sînt convins că viitorul apropiat va fi martor al sosirii unui ministru diplomatic din partea Preşedintelui Statelor Unite acreditat, aşa cum se cuvine, pe lîngă Maiestatea Sa Regele României" [18].

Într-adevăr, nu multă vreme după încheierea misiunii consulare a lui Timothy C. Smith în România (12/24 februarie 1881), misiune ce se pare că a mai continuat a fi exercitată şi după această dată de către acelaşi consul, care acum era şi consul al Statelor Unite la Odesa [19], relaţiile diplomatice dintre S.U.A. şi România vor cunoaşte o nouă fază, atît prin adoptarea noii denumiri a reprezentanţei diplomatice americane, care în curînd se va numi legaţie, cît şi prin faptul că în această fază întîlnim şi o reprezentanţă diplomatică a României în Statele Unite. De asemenea, acum se înscriu şi convenţiile comerciale şi consulare care s-au încheiat între România şi Statele Unite ale Americii de Nord.

---

[16] Loc. cit., dosar nr. 20/1877, p. 8.

[17] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera S, nr. 2.

[18] Ibid.

[19] Loc. cit., dosar Repr. S., I. Faptul că acest consul al Statelor Unite ale Americii în România, la sfîrşitul misiunii sale aici, a fost trimis ca reprezentant consular în Rusia, la Odesa, se explică poate prin aceea că el era un cunoscător al relaţiilor din această parte răsăriteană a Europei, unde se întîlneau tendinţele de penetraţie economică ale Statelor Unite cu acelea de penetraţie ale Rusiei.

Înainte de a trece însă la prezentarea acestei noi faze din evoluţia raporturilor diplomatice româno-americane, se cuvine să facem o precizare.

Aşa cum rezultă din cuvîntarea consulului Timothy C. Smith rostită cu prilejul audienţei la Carol, accentul misiunii sale cade — citām propriile lui cuvinte — pe „relaţiunile industriale şi comerciale" dintre cele două ţări, ceea ce întăreşte constatarea noastră că iniţiativele Statelor Unite de a institui reprezentanţe diplomatice în România sînt o concretizare a politicii acestora de penetraţie economică în ţările Răsăritului. Consulul Timothy C. Smith a spus-o răspicat.

În legătură cu aceasta este interesant de arătat că, în urma dezvoltării tot mai accentuate a raporturilor economice americano-române, în anul 1879 îşi face apariţia pe lîngă consulatul Statelor Unite ale Americii la Bucureşti şi o agenţie comercială.

Menţionăm în această ordine de idei, că la 27 februarie 1879 Departamentul de Stat de la Washington înştiinţa Ministerul Afacerilor Străine al României despre numirea unui agent comercial al Statelor Unite ale Americii la Bucureşti, William Paine, rugînd să fie recunoscut „în această funcţie oficială" [20].

La 28 iunie 1880, secretarul de stat al Statelor Unite ale Americii, W. M. Evarts, semna actul prin care „agent diplomatic şi consul general al Statelor Unite pe lîngă guvernul Alteţei Sale regale Principele Suveran al României" era numit Eugène Schuyler [21].

Deosebit de semnificativ este faptul că guvernul Statelor Unite, cu prilejul numirii noului lui reprezentant diplomatic, declară că Statele Unite recunosc „în chipul cel mai deplin suveranitatea desăvîrşită şi independentă a României", iar noul agent diplomatic este acreditat „direct pe lîngă suveranul României". Nota Departamentului de Stat al Statelor Unite precizează în continuare că reprezentanța lor diplomatică în România „este considerată ca *o legație*"[22].

---

[20] Loc. cit., dosar nr. 18, litera P, nr. 2.

[21] Loc. cit., dosar nr. 18, Cons. S, nr. 2.

În legătură cu misiunea diplomatică a lui Eugène Schuyler titulatura *legație* a Statelor Unite ale Americii în România apare în documentele vremii.

Astfel, într-o adresă către V. Boerescu, ministru al afacerilor străine al României, datată 9 august 1880, st. v., Eugène Schuyler scrie: „Guvernul Statelor Unite ale Americii, dorind să strîngă mai mult raporturile de prietenie care îl leagă de guvernul princiar al României, a prevăzut prin lege stabilirea unei legații la București"[23].

Menționăm însă că senatul american, pentru motive de ordin bugetar, nu alocase sumele necesare creării unei legații a Statelor Unite în România, aceasta neluînd ființă decît mai tîrziu, dar guvernul de la Washington a hotărît totuși să-i dea reprezentanței sale diplomatice din București titulatura de legație, iar reprezentantului ei titlul de însărcinat cu afaceri și consul general (1880), iar mai apoi pe acela de ministru rezident (1882—1884).

Tot în 1880 înregistrăm și un reprezentant diplomatic cu misiune specială al României în America: este trimisul cu misiune importantă — chiar dacă ea este temporară — Sergiu Voinescu, care a plecat în S.U.A. ca reprezentant diplomatic cu misiune specială pentru a notifica proclamarea independenței de stat a țării noastre.

Proclamarea independenței României a fost notificată țărilor Europei prin reprezentanțele sale diplomatice. Dacă mai tuturor țărilor din continentul american, cum și unor țări din Africa și Asia, independența României le-a fost notificată prin legația acesteia de la Paris, Statelor Unite însă, cum și Braziliei, proclamarea independenței României le-a fost notificată printr-un reprezentant diplomatic cu misiune specială la Washington și la Rio de Janeiro.

Cu aceasta se deschide *cel dintîi capitol din istoria reprezentanțelor diplomatice ale României în Statele Unite ale Americii de Nord.*

---

[22] Ibid. (Scrisoarea Departamentului de Stat de la Washington este redactată în limba engleză. În dosar este însă și o versiune în limba franceză.)

[23] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, Cons. S, nr. 2.

La 4/16 august 1880, ministrul afacerilor străine, V. Boerescu, înştiinţa pe colonelul Sergiu Voinescu că are o misiune diplomatică pe lîngă preşedintele Statelor Unite ale Americii : „A. S. R. Principele, augustul nostru suveran, a hotărît să vă încredinţeze, în calitate de trimis special al său, onoarea de a remite domnului preşedinte al Statelor Unite ale Americii scrisoarea destinată a-i notifica independenţa României ca stat liber şi suveran" [24].

Scrisoarea către trimisul român menţiona, de asemenea, că i s-a încredinţat „l'original de la notification princière", cum şi o scrisoare către William M. Evarts, secretarul de stat, prin care acesta era solicitat ca „notificarea" să fie remisă preşedintelui Statelor Unite, căruia reprezentantul diplomatic al României urma să-i exprime „viile simpatii pe care guvernul princiar şi întreaga Românie le-a nutrit şi le nutreşte pentru Marea Republică Federativă şi pentru guvernul său" [25].

Prin aceeaşi scrisoare, guvernul României îşi exprimă mulţumirea pe care ar avea-o prin crearea unei legaţii a Statelor Unite în Bucureşti. În acest sens, ministrul român al afacerilor străine, V. Boerescu, face sugestia ca reprezentanţa diplomatică a Statelor Unite în România să fie o legaţie, ceea ce ar avea „fericita urmare de a strînge încă mai mult relaţiunile de cordială armonie care leagă cele două naţiuni" [26].

Ajuns pe continentul american, S. Voinescu întîrzie oarecum îndeplinirea misiunii sale datorită faptului că preşedintele Statelor Unite, Rutheford B. Hayes, era plecat într-o călătorie — aşa cum comunică legaţia României de la Paris Ministerului Afacerilor Externe prin adresa din 28 august/9 septembrie 1880, semnată de Emil Ghica [27].

Sergiu Voinescu este primit în audienţă de către secretarul de stat, Evarts, la 17 noiembrie st. n., care i-a făcut cunoscut că, deşi Congresul Statelor Unite „s-a arătat întotdeauna mai mult decît zelos în chestiunile de cheltuieli pentru reprezentaţiunea externă", el are „totuşi bune speranţe în o soluţiune favorabilă", adică în întemeierea unei legaţii la

---

[24] Loc. cit., dosar nr. 31, litera V, nr. 2.

[25] Ibid.

[26] Ibid.

[27] Înregistrată la Ministerul de Externe la nr. 15 497 din 28 august 1880 (st. v.). Loc. cit., dosar nr. 31, litera V, nr. 2.

Bucureşti. Trimisul nostru adaugă că secretarul de stat, Evarts, l-a asigurat că doreşte mult să rezolve această chestiune şi că „nu e imposibil să aduc chiar eu însumi noutatea numirii reprezentantului guvernului Domniei Sale, de ministru ori de însărcinat de afaceri" [28].

A doua zi, după audienţa la secretarul de stat al S.U.A., trimisul diplomatic al României este primit de către preşedintele Statelor Unite, R. B. Hayes, căruia, remiţîndu-i „scrisoarea prin care Alteţa Sa Regală a României..., notifică independenţa României ca stat liber şi suveran", îi declară că „guvernul român ar fi fericit să vadă strîngîndu-se încă mai mult legăturile de prietenie care există între Marea Republică Federativă şi România" [29].

În scrisoarea din 15/27 noiembrie 1880 a trimisului diplomatic extraordinar al României în Statele Unite sînt redate şi cuvintele cu care preşedintele a întîmpinat pe reprezentantul României în audienţa acordată. Le reproducem în notă traduse în româneşte [30].

Raportînd Ministerului Afacerilor Străine de la Bucureşti despre îndeplinirea misiunii sale diplomatice, Sergiu Voinescu arată că atît la preşedintele Statelor Unite cît şi la secretarul de stat, „precum şi în toate celelalte cercuri" a avut o primire „din cele mai cordiale şi foarte măgulitoare pentru ţara şi guvernul român" [31].

Primindu-l în audienţă de plecare, preşedintele Statelor Unite ale Americii, R. B. Hayes, i-a declarat că „va vedea cu plăcere momentul cînd se vor putea stabili relaţiuni diplomatice permanente între ambele state" şi şi-a exprimat dorinţa „de a vedea un reprezentant român la Washington şi de a dezvolta relaţiunile mutuale".

---

[28] Scrisoarea din 19 noiembrie/1 decembrie 1880, către Ministerul de Externe din Bucureşti, înregistrată aici la nr. 20 933 din 3 decembrie 1880 (st. v.). Loc. cit., dosar nr. 31, litera V, nr. 2.

[29] Ibid.

[30] „Cu sinceră plăcere primesc formala înştiinţare pe care mi-aţi făcut-o despre atingerea de către România a poziţiei unui stat liber şi suveran sub conducerea Înălţimii Sale regale principele Carol. Am apreciat în special sentimentul prietenesc care l-a inspirat pe Înălţimea Sa regală pentru a trimite un misionar de distincţia D-voastră să-mi vestească şi prin mine, să vestească poporului Statelor Unite, înălţarea sa pe tronul unei naţiuni care prin admirabilul ei curaj şi prin admirabila ei comportare şi-a cîştigat situaţia printre puterile Europei. Voi spera în stabilirea unor prospere relaţii comerciale între cele două ţări şi care vor fi spre folosul mutual al acestei străduinţe".

[31] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, Cons. S, nr. 2.

Mărturisindu-i că aceasta este şi dorinţa guvernului român, trimisul nostru diplomatic Sergiu Voinescu i-a spus că crearea unei legaţii române în Statele Unite ale Americii ar implica crearea şi a altor patru legaţii în Europa, „ceea ce mijloacele noastre financiare nu ne permit pentru moment, dar că aceasta nu va opri cele mai bune relaţiuni" [32].

În legătură cu misiunea diplomatică a colonelului Sergiu Voinescu la Washington cităm şi cîteva cuvinte din scrisoarea preşedintelui Statelor Unite ale Americii de Nord, Rutheford B. Hayes, trimisă guvernului României şi prin care, luînd act de declararea de independenţă şi de suveranitate a acestei ţări, îl asigură că „guvernul şi poporul Statelor Unite" au primit „cu cea mai mare cordialitate" acest eveniment şi îşi exprimă toată mulţumirea pentru dezideratul României „pentru prietenia dintre cele două ţări" [33].

De asemenea, menţionăm că trimisul diplomatic al României în Statele Unite, Sergiu Voinescu, a fost atunci însărcinat a împlini aceeaşi misiune şi pe lîngă „Maiestatea Sa împăratul Braziliei, Don Pedro II", care, primindu-l „în audienţă solemnă" la 2 octombrie 1880 (st. n.) la Rio de Janeiro, l-a încredinţat că are „multă simpatie pentru Ţara Românească şi că dezvoltarea statului român e trebuincioasă echilibrului european şi oferă o garanţie de progres şi de prosperitate în Orient" [34].

*

Şi sub un alt aspect al relaţiilor diplomatice dintre ţara noastră şi Statele Unite ale Americii, anul 1880 îşi are semnificaţia lui.

El deschide capitolul unor convenţii comerciale şi consulare care aveau să fie negociate şi *încheiate* îndată după acest an.

---

[32] Ibid.

[33] Loc. cit., dosar nr. 31, litera I, nr. 2.

[34] Scrisoarea lui Sergiu Voinescu către Ministerul Afacerilor Străine trimisă de la Rio de Janeiro la 27 septembrie/9 octombrie 1880. Arhiva M.A.E., dosar nr. 31, litera V, nr. 2.

Subliniem cuvîntul *încheiate,* deoarece *negocieri* pentru încheierea unor atare convenții se desfășuraseră și mai înainte (1859—1860), dar fără să fi ajuns a fi încheiate [35].

Să înfățișăm rezumativ capitolul din istoria relațiilor diplomatice România-S.U.A. privitor la aceste convenții care au urmat anului 1880.

La 6 octombrie 1879, legația Statelor Unite de la Viena, prin trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar al acestor state, John Kasson, comunica lui I. Bălăceanu, ministrul României la Viena: „Sînt autorizat să merg la București pentru ca acolo să orînduim termenii unui tratat de prietenie și comerț între Statele Unite ale Americii și România pe bazele națiunii celei mai favorizate și care să asigure cetățenilor noștri drepturile internaționale obișnuite" [36].

Din scrisoarea ministrului plenipotențiar de la Viena al Statelor Unite ale Americii rezultă că inițiativa unui tratat de amiciție și comerț a pornit de la guvernul acestor state, al căror reprezentant diplomatic din capitala Austriei exprima dorința guvernului său de a începe negocierile necesare și își exprima satisfacția pe care ar avea-o „dacă s-ar pune capăt întîrzierii extraordinare cu care s-a acordat exequaturul obișnuit consulului și agentului comercial care sînt deja numiți la Galați și București".

Plenipotențiarul de la Viena al Statelor Unite ale Americii își exprima speranța că „aceste întîrzieri nu înseamnă cît de cît că este vreo ezitare din partea României pentru a răspunde demersurilor sincere pe care le fac Statele Unite pentru a stabili relații prietenești cu România" [37].

Remițîndu-i-se de către trimisul extraordinar și ministru plenipotențiar al Statelor Unite la Viena lui I. Bălăceanu textul proiectului de tratat de amiciție și comerț, legația României, prin scrisoarea din 15 decembrie 1879, comunică lui V. Boerescu, ministrul afacerilor străine, următoarele: „Guvernul Statelor Unite ale Americii a însărcinat pe al său trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Viena de a negocia și încheia un tratat de amiciție și comerț cu România". Scrisoarea mai adaugă : „D-l Kasson socotește că se va duce cît mai curînd la București ; dar neputînd sta acolo tot timpul cît ar putea să dureze negocierile, mi-a remis un proiect de tratat, cerîndu-mi să-l supun Excelenței Voastre" [38].

---

[35] *Georges Fotino.* „Un projet de traité d'amitié de commerce et de navigation entre les Principautés Unies et les États-Unis de l'Amérique en 1859", in „Revue Roumaine d'Histoire", 1964, nr. 4, p. 697—726.

[36] Arhiva M.A.E., dosar nr. 2, litera A, nr. 2. Textul englez al scrisorii este însoțit și de o versiune în limba franceză.

[37] Ibid.

Așa cum ne-o mărturisesc aceste documente, inițiativa pentru negocierea și încheierea unui astfel de tratat aparține Statelor Unite și ea se integrează în politica acestora de penetrație economică în țările Răsăritului, chiar dacă această politică nu luase încă ritmul accentuat pe care avea să-l ia mai tîrziu.

Dorința Statelor Unite ale Americii de a se încheia cu România un tratat de amiciție și comerț o găsim exprimată și într-o scrisoare din 7 ianuarie 1880 trimisă de I. Bălăceanu, ministrul nostru plenipotențiar la Viena, lui V. Boerescu, ministrul afacerilor străine, și în care se reafirmă că „guvernul american și ministrul său ar fi foarte bucuroși de a fi puși în situațiunea de a încheia cît mai curînd acest tratat" [39].

Cîteva luni mai tîrziu, la 1/13 mai 1880, Ministerul român al Afacerilor Străine, răspunzînd la nota din 15 decembrie 1879, trimite lui I. Bălăceanu, ministrul plenipotențiar al României la Viena, unele observații privitoare la textul tratatului propus de John Kasson. Cu acest prilej guvernul țării noastre mai trimite reprezentantului său la Viena „textul tratatului de comerț și navigație încheiat recent între România și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei... în scopul unei uniformități care să fie lesne văzută ca atare" [40].

Cu unele modificări sugerate de guvernul român, pentru ca textul noului tratat să concorde cu acela al tratatului anglo-român, Ministerul Afacerilor Străine, cu „nota verbală" din 12/24 ianuarie 1881, trimite textul acestui tratat „à l'honorable Légation des États-Unis à Bucarest", al cărei titular era Eugène Schuyler.

Reținem din această „notă verbală" faptul că, prin aceste modificări, tratatul propus de reprezentantul Statelor Unite ale Americii se aseamănă cu acela încheiat de țara noastră cu Anglia și devine — așa cum scrie Ministerul Afacerilor

---

[38] Loc. cit., nr. 2, litera A, nr. 2.

[39] Ibid.

[40] Ibid.

Străine al României — „identic cu acela... admis în convenţia cu Belgia" [41].

Răspunzînd la sugestiile guvernului român, *Legation of the United States of America-Bucarest,* la 28 ianuarie 1881 st. n. printr-o notă verbală, înştiinţează pe ministrul nostru de externe, V. Boerescu, că „acceptă în general toate modificările propuse" şi este de acord ca această convenţie să fie „identică aceleia care s-a semnat între România şi Belgia" [42].

La rîndul său, însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite ale Americii la Bucureşti, Eugène Schuyler, acceptînd modificările sugerate de guvernul român, propune unele mici modificări „pentru a fi în concordanţă cu Constituţia Statelor Unite", iar la articolul final (XIX), care prevedea termenul de „trei luni" pentru „schimbul de ratificări", el cere un termen mai lung, deoarece senatul Statelor Unite „nu va ţine şedinţe în luna decembrie".

La 23 ianuarie/4 februarie 1881, printr-o notă verbală a Ministerului Afacerilor Străine ca răspuns la nota verbală din 28 ianuarie 1881 st. n. a legaţiei Statelor Unite se aduce la cunoştinţă acesteia că se acceptă sugestiile făcute de Eugène Schuyler şi că ministerul ia „cu plăcere cunoştinţă de deplinele puteri date d-lui Schuyler de către guvernul său pentru a negocia şi încheia cele două convenţii de comerţ şi consulară care fac obiectul acestui schimb de note".

La rîndul ei *Legation of the United States of America* — Bucureşti, prin scrisoarea din 2 martie 1881 st. n., comunică lui V. Boerescu, ministrul afacerilor străine, că guvernul Statelor Unite e de acord cu modificările propuse în nota verbală a Ministerului Afacerilor Străine din 12/24 ianuarie şi cu acelea din nota din 23 ianuarie/4 februarie 1881 [43].

Scopurile acestor convenţii se definesc deci a fi reglementarea relaţiilor *comerciale* şi a raporturilor *consulare* între România şi îndepărtatele State Unite ale Americii de Nord.

Pornite din iniţiativa Statelor Unite ale Americii, aceste convenţii — comercială şi consulară — vor fi în curînd încheiate şi ratificate. Negocierile între guvernul român şi însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite în România, ajungînd — așa cum s-a arătat mai sus — la redactarea textului acestora, vor urma formalitățile pentru semnarea și ratificarea lor.

---

[41] Ibid.

[42] Ibid. Tratatul de comerţ între România şi Belgia încheiat la 2/14 august 1880 a fost promulgat la 3/15 martie 1881. „Monitorul oficial" nr. 49/1881.

[43] Arhiva M.A.E., dosar nr. 2, litera A.

Președintele Statelor Unite ale Americii, Rutheford B. Hayes, prin plenipotența cu data de *2 martie 1881* contrasemnată de W. M. Evarts, secretar de stat, încredințează lui Eugène Schuyler misiunea de a încheia și semna aceste convenții, urmînd ca ratificarea să fie făcută de președintele Statelor Unite și de senatul acestora [44].

Textul convenției comerciale, redactat în formă ultimă de către părțile contractante, ia acum drumul semnării și al definitivării lui.

Tratatul de comerciu și de navigațiune între România și Statele Unite ale Americii, care are 19 articole, a fost semnat la 11 aprilie 1881 de către V. Boerescu și Eugène Schuyler (de altfel, în acest an el a și fost publicat, în versiune engleză și română, de Ministerul Afacerilor Străine).

Dar — așa cum ar rezulta dintr-un act adițional care spune că „à la suite de la signature du Traité de Commerce et de Navigation conclu sous la date du 11 avril 1881", plenipotențiarii celor două puteri au căzut de acord asupra unor modificări care ar fi de adus articolelor 1 și 2 — se poate presupune (mai ales că nu s-a făcut schimbul de ratificări) că acest tratat avea să intre în vigoare mai tîrziu, și anume în 1883.

Într-adevăr, Consiliul de Miniștri, prin jurnalul său din 31 mai 1883, autorizează pe ministrul afacerilor străine să ceară suveranului țării „depline puteri pentru a semna menționatul tractat".

Pe baza acestui jurnal al Consiliului de Miniștri, D. A. Sturdza, ministrul secretar de stat la Departamentul Afacerilor Străine, cere regelui „depline puteri" pentru a semna „tratatul de comerciu și de navigațiune".

Prin decretul regal din aceeași zi, el a fost împuternicit să „încheie o convențiune prin care să se atingă scopul propus". Şi astfel, tratatul de comerţ şi navigaţie încheiat între Statele Unite ale Americii şi România" a intrat în vigoare[45].

---

[44] În dosarul documentar M.A.E. nr. 2, litera A, nr. 2 este și o versiune în limba franceză a acestei plenipotențe prezidențiale, pe care o dăm în traducere: „I-am dat [lui Eugène Schuyler] împuternicire și autoritate deplină pentru ca și în numele Statelor Unite să poarte discuții cu orice persoană sau cu toate persoanele cărora li s-au încredințat atare depline împuterniciri de către guvernul României și să negocieze cu acea persoană sau cu acele persoane încheierea și semnarea unui tratat de comerț și navigație între cele două guverne și o convenție consulară..."

În afara acestui tratat s-a negociat şi încheiat între Statele Unite ale Americii şi România, în răstimpul cît Eugène Schuyler a fost însărcinat cu afaceri (1880—1882) şi apoi ministru rezident (1882—1884), şi o convenţie consulară.

Iniţiativa încheierii acestei convenţii a pornit din partea reprezentanţei diplomatice a S.U.A. din Bucureşti. Astfel, la 3 iunie 1881, Consiliul de Miniştri al României, examinînd proiectul prezentat de ministrul de externe, constată că acest proiect conţine principii „conforme cu dreptul gintelor" şi aprobă „propunerea făcută de însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite" de a încheia cu guvernul regal „o convenţiune consulară".

Două zile mai tîrziu, la 5 iunie 1881, ministrul afacerilor străine, D. Brătianu, solicită suveranului să-i dea „cuvenita împuternicire pentru a negocia, stabili şi subsemna o asemenea convenţiune". Aprobîndu-i-se cererea, D. Brătianu este numit „plenipotenţiar" „spre a intra în convorbiri cu plenipotenţiarul Statelor Unite ale Americii pentru a negocia, stabili şi încheia o convenţiune menită a ajunge la scopul propus"[46].

România şi Statele Unite — aşa cum citim în articolul preliminar al convenţiei —, „însufleţite deopotrivă de dorinţa de a determina în toată întinderea şi claritatea putincioase drepturile, privilegiile şi imunităţile reciproce ale agenţilor consulari respectivi, precum şi funcţiunile lor şi obligaţiunile la care ei vor fi supuşi în cele două ţări, au hotărît să încheie o convenţiune consulară şi au numit ca plenipotenţiari ai lor: a) România pe D. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri, ministru al afacerilor străine, b) Statele Unite pe d-l Eugène Schuyler, însărcinat cu afaceri şi consul general".

Conceptul acestei convenţii consulare, redactată în româneşte şi în englezeşte la 5/17 iunie 1881 şi purtînd semnăturile lui D. Brătianu şi E. Schuyler, avea să fie supus mai tîrziu, la cererea ministrului Eugen Stătescu, „deliberării Adunării deputaţilor".

Convenţia consulară a fost adoptată de ambele părţi, aşa cum rezultă dintr-o scrisoare a legaţiei Statelor Unite ale

---

[45] Arhiva M.A.E., dosar nr. 2, litera A, nr. 3.

[46] Loc. cit., dosar nr. 3, litera A, nr. 4.

Americii la București din 24 octombrie/5 noiembrie 1882, care anunță că, „pour èchanger les ratifications de la Convention consulaire signée avec le Gouvernement Roumain", Eugène Schuyler, aflat atunci la Atena, se va reîntoarce la București [47].

Mai tîrziu, la 23 februarie 1883 (probabil st. v.) Adunarea deputaților și la 26 februarie 1883 senatul țării au aprobat cu majoritate de voturi „Convențiunea consulară între România și Statele Unite ale Americii" [48].

La 3 martie 1883, ministrul afacerilor străine, D. Sturdza, supune regelui decretul pentru promulgarea acestei convenții consulare.

Prin decretul regal din 4 martie 1883, contrasemnat de D. Sturdza, ministrul afacerilor străine, și de Eug. Stătescu, ministrul justiției, se aprobă promulgarea legii și publicarea convenției în „Monitorul oficial" după schimbul de ratificări.

Dar „schimbul ratificărilor" avea să mai întîrzie întrucît reprezentantul diplomatic al Statelor Unite, Eugène Schuyler, se afla la Atena, de unde, la 2/14 martie 1883, avea să comunice, prin legația Statelor Unite de acolo, lui D. Sturdza, ministru al afacerilor străine [49], că va pleca spre București „pentru a face schimbul de ratificări ale convenției consulare", dar că pentru un moment e reținut la Atena „de unele chestiuni importante".

Mai tîrziu „Monitorul oficial" din 3/16 iunie 1883 publica legea prin care se aprobă convenția consulară încheiată la 5/17 iunie 1881 între România și Statele Unite ale Americii.

★

La 3 septembrie 1884, Departamentul de Stat de la Washington înștiința Ministerul nostru de Externe că „în lipsa unei reprezentanțe diplomatice a Statelor Unite la București... este numit Fulton Paul consul la București" și cere „exequaturul guvernului Maiestății Sale".

Două luni mai tîrziu, Paul Fulton, consulul, avea să fie promovat consul general al Statelor Unite, iar Ministerul Afacerilor Străine îl înștiințează, prin adresa din 8/20 decembrie 1884, că suveranul i-a acordat „exequaturul de rigoare" și că i se trimit „les lettres de provision" pentru a exercita noile sale atribuții de consul general [50].

---

[47] Loc. cit., dosar nr. 18, litera S, nr. 3.

[48] Ibid.

[49] Înregistrată la Ministerul de Externe la nr. 4 138 din 14 martie 1883 (st. v.).

În timpul misiunii de consul și apoi de consul general a lui Paul Fulton, simțindu-se nevoia, ca urmare a dezvoltării relațiilor dintre cele două țări, și de un viceconsul, Departamentul de Stat de la Washington numește în această calitate la București pe William George Boxshall, „supus englez" [51], iar puțin mai tîrziu și pe William Horward Stuart, tot cetățean britanic, în funcția de „agent consular pentru porturile Brăila și Galați" [52].

În curînd însă în evoluția reprezentanțelor diplomatice ale Statelor Unite ale Americii în România vom înregistra din nou o reprezentanță înălțată la gradul de legație, condusă însă acum nu, cum mai fusese cîndva, de către un însărcinat de afaceri sau de un ministru rezident, ci de un trimis extraordinar și ministru plenipotențiar.

Într-adevăr, la începutul toamnei anului 1891, președintele Statelor Unite ale Americii de Nord, Benjamin Harison, comunică suveranului României că A. London Snowden „formerly Minister Resident" a fost numit în calitate de „*Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary*" și își exprimă dorința „de a cultiva marea dezvoltare a prieteniei care a existat între noi de atît de mult timp" [53].

Informațiile documentare sînt însă lacunare pentru a putea urmări activitatea sa în România și sînt încă mai lacunare și chiar, uneori, contradictorii în ce privește pe succesorul său în funcția de ministru plenipotențiar al Statelor Unite în România, Truxtum Beale, căruia îi va urma în această funcție Eben Alexander.

La 21 aprilie 1893 (st. n.), președintele Statelor Unite ale Americii, Grover Cleveland, se adresează regelui României, făcîndu-i cunoscut că a ales pe Eben Alexander „pentru a rezida pe lîngă guvernul M. V. în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar și consul general al Statelor Unite din America". Rugîndu-l pe regele României să-i „acorde toată încrederea", președintele Statelor Unite face urări „pentru prosperitatea României"[54].

---

[50] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera F, nr. 2.

[51] Loc. cit., dosar nr. 11, litera N, nr. 1.

[52] Loc. cit., dosar nr. 18, litera B, nr. 1.

[53] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 15/1891.

Noul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Statelor Unite în România, Eben Alexander, avea să intre în funcțiune la 3/15 iunie 1894, cînd a avut loc audiența pentru prezentarea scrisorilor de acreditare[55].

Misiunea lui avea să se încheie la 6/18 mai 1896 — dacă ar fi să socotim ca fiind exactă această dată. O primim însă cu oarecare rezervă și noi am situa-o mai probabil în 1897. Respectiva dată reieșind ca fiind aceea a încheierii misiunii lui Eben Alexander din scrisorile de numire a succesorului acestuia, William Woodvile Rockhill, ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Statelor Unite în România[56], care avea același grad în ierarhia diplomatică, dar a cărui misiune nu avea să fie de lungă durată (6/18 mai 1898—1899).

Scopul urmărit de trimișii diplomatici ai Statelor Unite se desprinde din scrisoarea legației Statelor Unite ale Americii către suveranul României cu prilejul numirii acestui nou ministru plenipotențiar[57], în acest document fiind definit caracterul politicii americane: *dezvoltarea raporturilor comerciale între Statele Unite și țările răsăritene*. Această idee este formulată și de trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar W. W. Rockhill cu prilejul remiterii scrisorilor sale de acreditare: „...este dorința fierbinte a președintelui ca să încerc nu numai de a menține relațiile amicale care au existat întotdeauna între România și Statele Unite, dar de asemenea să fac totul pentru a dezvolta *relațiile de comerț* între cele două țări și pentru o cunoaștere mai amplă a resurselor și a nevoilor fiecăreia"[58].

Menționăm că, în timpul misiunii lui W. W. Rockhill, acesta a „inițiat negocieri pentru o convenție de extrădare", convenție care nu s-a încheiat, motiv pentru care — așa cum vom vedea — negocierile aveau să fie reluate în 1900 de către succesorul acestuia, A. S. Hardy[59], și mai tîrziu în 1908[60].

---

[54] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera A, nr. 1.

[55] Ibid.

[56] Ibid.

[57] Loc. cit., litera R, nr. 1.

[58] Ibid.

[59] Loc. cit., litera H, nr. 2.

[60] Ibid.

Urmînd cronologic succedarea reprezentanţilor diplomatici ai Statelor Unite, după încheierea misiunii lui W. W. Rockhill înregistrăm numele noului trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Statelor Unite ale Americii în România: Arthur Sherburne Hardy, care la 7 octombrie 1899 (st. n.) înştiinţa pe D. Sturdza, prin mijlocirea legaţiei de la Atena a Statelor Unite, că predecesorul său W. W. Rockhill a fost „transferat la Departamentul de Stat de la Washington" [61], iar la 27 septembrie/9 octombrie 1899, prin scrisoarea legaţiei de la Atena a Statelor Unite, comunică Ministerului nostru de Afaceri Străine că a fost numit în această calitate şi trimite scrisoarea preşedintelui S.U.A. către regele Carol pentru acreditarea sa [62].

La scrisoarea preşedintelui William W. Kinley prin care, numindu-l pe noul său reprezentant diplomatic în România, exprima „sincera dorinţă de a cultiva pînă la cea mai completă dezvoltare prietenia care există de atît de multă vreme între cele două guverne", răspunde, la 19/30 octombrie 1899, Ministerul Afacerilor Străine de la Bucureşti, dîndu-şi agrementul pentru această numire, dar A. S. Hardy era în acelaşi timp, ca şi predecesorul său, de altfel, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar şi în Grecia şi în Serbia. În acest sens Ed. Mavrocordat, reprezentantul nostru de la Belgrad, comunica la 17/30 iunie 1900 lui I. N. Lahovari, ministrul afacerilor străine; „D-l Arthur Sherburne Hardy, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Statelor Unite la Atena, a prezentat la Belgrad scrisorile de creanţă prin care era acreditat în aceeaşi calitate pe lîngă M. S. Regele Serbiei", fiind acreditat în acelaşi timp şi pe lîngă curtea României [63]. Faptul că reprezentantul diplomatic de la Bucureşti al Statelor Unite ale Americii era în acelaşi timp şi reprezentant al acestora la Atena şi la Belgrad reducea, fireşte, eficienţa activităţii sale diplomatice şi deci nu contribuia în măsura dorită la dezvoltarea raporturilor diplomatice dintre cele două state. Misiunea trimisului extraordinar şi ministru plenipotenţiar A. S. Hardy s-a încheiat doar cîteva luni după ce acesta îşi începuse activitatea, la 28 februarie/11 martie 1901.

---

[61] Biblioteca Academiei R. S. România, mss. nr. 125, 359.

[62] Text englez şi francez înregistrat la M.A.E. la nr. 20 757 din 19 octombrie 1899 (st. v.).

[63] Arhiva M.A.E., dosar nr. 18, litera H, nr. 2.

Succedarea la intervale foarte scurte a mai mulţi reprezentanţi diplomatici ai S.U.A. în România îl făcea pe ministrul afacerilor străine al României Al. Marghiloman să-şi manifeste nemulţumirea printr-o scrisoare, datată 18/30 ianuarie 1901, adresată legaţiei României de la Atena, care îi vestise rechemarea lui A. S. Hardy din funcţia de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar de la Bucureşti : „...*în răstimpul de mai puţin de trei ani au fost* — scrie ministrul afacerilor străine — *trei miniştri acreditaţi consecutiv la Bucureşti : D-l William Woodville Rockhill, care a venit la Bucureşti la 6 mai 1898, D-l Hardy, care a venit la 1 iulie 1900, şi înlocuitorul D-lui Hardy al cărui nume noi încă nici nu-l cunoaştem*". Şi Ministrul nostru adăuga : „*aceste trei scurte şederi în România... sînt prejudiciabile unor raporturi neîntrerupte pe care am vrea să le vedem stabilindu-se între Marea Republică americană şi noi*" [64].

Constatarea era întemeiată, căci simpla înşiruire în ordine cronologică a trimişilor extraordinari şi miniştri plenipotenţiari ai Statelor Unite ale Americii de Nord în România din 1900 şi pînă în pragul primului război mondial din 1914 este suficient de elocventă :

Arthur S. Hardy	14 VII 1900
Charles S. Francis	16 X 1901
John Brinckerhoff Jackson . . .	7 IV 1903
John W. Riddle	30 X 1905
Horace G. Knowtes	16 I 1907
Spencer F. Eddy	19 VI 1909
John Ridgely Carter	25 IX 1909
John Brinckerhoff Jackson . . .	24 XII 1911
Charles J. Vopicka	27 XI 1913

În acest răstimp în care s-au succedat, la scurte intervale, reprezentanţii diplomatici cu titlul de trimişi extraordinari şi miniştri plenipotenţiari ai Statelor Unite ale Americii în România, raporturile dintre cele două state — aşa cum constata şi Ministerul Afacerilor Străine al României — nu s-au concretizat decît în două-trei convenţii care aveau însă un caracter limitat.

---

[64] Ibid.

Să le menţionăm fugar :

a) O lege din 1891 (care sună şi ca o dovadă aproape de necrezut a stadiului înapoiat al industriei româneşti din acea vreme) prin care Ministerul Finanţelor „scuteşte de plata taxei vamale sfóra de fabricaţiune americană destinată la legatul snopilor cu machinele de secerat" (art. I), scutire care „va dura numai pînă cînd fabricile din ţară vor începe procurarea de sfóră în condiţiunile şi de rezistenţa celei americane" (art. II) [65].

b) Un „tractat" de extrădare *negociat* între Ministerul Afacerilor Străine al României şi plenipotenţiarul Statelor Unite ale Americii, negociatorul ţării noastre fiind D. A. Sturdza, ministru al afacerilor străine, împuternicit pentru aceste negocieri prin decretul din 4 aprilie 1908 (st. v.) [66].

c) O „convenţiune de comerţ şi navigaţie" care tot în acest an, 1908, urma să fie *negociată* între România şi Statele Unite ale Americii de Nord [67].

Cîţiva ani mai tîrziu va izbucni primul război mondial. O dată cu aceasta începe o mai intensă activitate diplomatică între cele două state, în timpul căreia se deschide şi capitolul de seamă al relaţiilor dintre România şi Statele Unite ale Americii : *întemeierea celei dintîi legaţii a României la Washington şi a celor dintîi consulate ale ţării noastre* în continentul nord-american (1917—1918).

★

În 1914 a izbucnit războiul care avea să cuprindă, în repedea scurgere a vremii, mai toate ţările Europei, printre care, în 1916, şi România, iar mai tîrziu, în primăvara anului 1917, şi Statele Unite ale Americii de Nord.

Era firesc deci ca relaţiile diplomatice dintre România şi Statele Unite ale Americii să cunoască o fază de o mai mare dezvoltare.

Pe firul desfăşurării acestor relaţii înscriem în primăvara anului 1917, luna aprilie, trimiterea în Statele Unite de către Marele cartier al armatei române a unei delegaţii, conduse de ofiţerul de rezervă Vasile Stoica, cu misiunea de a face

---

[65] „Monitorul oficial" nr. 38 din 21 mai/2 iunie 1891.

[66] Arhivele statului, fond Cancelaria Consiliului de Miniştri, dosar nr. 6, 1908.

[67] Ibid.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

cunoscute opiniei publice americane idealurile românești și de a organiza, dintre românii din Statele Unite, o unitate de voluntari care să lupte în rîndurile armatei franceze pentru înfăptuirea acestor idealuri [68].

Se întețește ritmul raporturilor dintre aceste state cu atît mai mult cu cît România, al cărei pămînt era în mare parte năpădit de oști vrăjmașe, trăia acum zile de izbeliște.

Pe linia acestei politici înscriem la 6 august 1917 un referat al președintelui Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu, către Consiliul de Miniștri : „Împrejurările actuale necesitînd strîngerea și mai mult a relațiunilor politice și economice între România și Statele Unite..., am onoarea a propune înființarea unei Legațiuni la Washington".

În aceeași zi, la 6 august 1917, Consiliul de Miniștri aprobă și autorizează pe președintele său să supună regelui proiectul de decret pentru înființarea acestei legații [69].

Și astfel, în vara anului 1917 s-a hotărît înființarea celei dintîi legații a României în Statele Unite ale Americii, legație care avea să fie condusă de dr. Constantin Angelescu, ministru plenipotențiar, și compusă din N. H. Lahovary, secretar, Al. Rubin, atașat cu misiune specială, și maiorul Livius Teiușanu, atașat militar, cărora li se va adăuga, în ianuarie 1918, și Vasile Stoica, „conform ordinului telegrafic din 22 ianuarie" al primului ministru Ion I. C. Brătianu [70].

Vitregia vremurilor de atunci a făcut ca reprezentanții legației române să sosească tîrziu, abia la 1 ianuarie 1918, în capitala Statelor Unite.

Nu ușoară a fost misiunea primei legații a României la Washington. Cauza românească nu era suficient cunoscută. Nici ziarele de mare circulație nu-i găseau loc în coloanele lor. Abia după începerea activității legației noastre, cauza justă a eliberării și desăvîrșirii statului național român a avut ecou în marile cotidiane „New York Tribune", „National Review", „Boston Transcript" sau „Boston Herald" și altele, care publică acum articole în sprijinul cauzei românești.

După întemeierea celei dintîi legații a României în Statele

---

[68] *Vasile Stoica*. „În America pentru cauza românească", București, 1926, p. 7.

[69] Arhivele statului, fond Președinția Consiliului de Miniștri, nr. 299, vol. I, nr. 25, p. 392 și p. 393, nr. 302/1917.

[70] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arh. C. Angelescu, mss. nr. 18, și *Vasile Stoica*, op. cit., p. 21.

Unite ale Americii de Nord (august 1917) și după intrarea efectivă în acțiune a celui dintîi ministru plenipotențiar al României la Washington (ianuarie), dr. C. Angelescu, se organizează, în timpul misiunii acestuia, și un serviciu consular :

Astfel iau ființă un consulat general la New York, un consulat la Chicago și un consulat la Washington [71].

Prima legație a României în Statele Unite ale Americii de Nord, care și-a început efectiv activitatea în ianuarie 1918, avea să fie în curînd condusă, din martie 1918, cînd titularul ei a plecat la Paris, de către însărcinatul cu afaceri N. H. Lahovary [72].

*

S-au scurs aproape șase decenii (1859—1918) de la întemeierea celui dintîi consulat al S.U.A. în Principatele Unite și pînă la întemeierea celei dintîi legații a României în S.U.A. (1918), în timpul celui dintîi război mondial, în care — așa cum a declarat la Washington cel dintîi ministru plenipotențiar al României — „...noi Românii... am intrat într-un război care amenința independența micilor state..." și „...am intrat pentru a elibera pe frații supuși unui jug greu de răbdat". [73]

GEORGE FOTINO

---

[71] Arhivele statului, fond Casa regală, dosar nr. 29/1920.

[72] *Vasile Stoica*, op. cit., p. 25.

[73] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva C. Angelescu mss. nr. 11.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexe

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ANEXA I

MINIȘTRII DE EXTERNE ROMÂNI ÎN PERIOADA

1859—1900 [*]

Între ianuarie 1859 și 22 ianuarie 1862, cînd a fost constituit primul guvern comun al Principatelor Unite, atît în Moldova cît și în Țara Românească au funcționat cabinete separate.

În tabel nu s-a ținut cont de schimbarea guvernelor dacă ministrul afacerilor străine a avut continuitate în postul său.

Datele sînt după stilul vechi și sînt cele menționate în decretele de numire.

MOLDOVA

Vasile Alecsandri — 17 ianuarie 1859 — 10 noiembrie 1859

Grigore Balș — 10 noiembrie 1859—14 martie 1860

Alexandru Teriachiu — ministru la Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice, ad-interim, în urma demisiei titularului, 14 martie 1860—19 aprilie 1860

Alexandru Fotino — directorul M.A.S., ad-interim în urma trecerii lui Al. Teriachiu ca membru al comisiei centrale, 19 aprilie 1860—30 aprilie 1860.

Mihail Jora — 30 aprilie 1860—17 ianuarie 1861

Constantin Rolla — 18 ianuarie 1861—23 mai 1861

Ioan Silion — 23 mai—23 septembrie 1861, ad-interim, C. Rolla trecînd la Departamentul Justiției

În urma demisiei guvernului (23 septembrie) și pînă la formarea noului cabinet (5 octombrie 1861), conducerea M.A.S. a fost asigurată de directorul său Al. Fotino.

Leon Ghica — 5 octombrie 1861—22 ianuarie 1862

ȚARA ROMÂNEASCĂ

Dimitrie Brătianu — 26 ianuarie 1859—27 martie 1859

Scarlat Fălcoianu — 27 martie 1859—1 septembrie 1859

---

[*] Anexele I și II au fost întocmite de I. Vlasiu.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nicolae Crețulescu — președintele Consiliului de Miniștri și ministru la Departamentul Afacerilor Interne, de la 6 septembrie, ad-interim în urma demisiei lui Scarlat Fălcoianu, 1 septembrie 1859—10 octombrie 1859

Vasile Alecsandri — 10 octombrie 1859—28 mai 1860

Ioan I. Filipescu — 28 mai 1860—17 aprilie 1861

Adolf Cantacuzino — director în M.A.S. însărcinat ad-interim a îndeplini funcția de șef al ministerului pînă la formarea noului cabinet, 17 aprilie 1861—30 aprilie 1861

Apostol Arsache — 30 aprilie 1861 — 12 mai 1861

Dimitrie Bolintineanu — 12 mai 1861 — 11 iulie 1861

Edmond van Saanen — director în M.A.S. însărcinat cu conducerea departamentului pînă la formarea noului cabinet, 11 iulie 1861—19 iulie 1861

Apostol Arsache — 19 iulie 1861—22 ianuarie 1862

ROMANIA

Apostol Arsache — 22 ianuarie 1862—24 iunie 1862

Alexandru Cantacuzino — 24 iunie 1862—30 septembrie 1862

Ion Ghica, general — 30 septembrie 1862—17 august 1863

Nicolae Rosetti-Bălănescu — 17 august 1863—2 octombrie 1865

Grigore Bengescu — 2 octombrie 1865 (Nu a funcționat efectiv, „considerațiuni particulare proprindu-l de a intra în exercițiul funcțiunilor...")

Savel Manu, general — ministru la Departamentul de Război, ad-interim la Externe pînă la numirea noului titular, 3 octombrie 1865—17 octombrie 1865

Alexandru Papadopol-Calimachi — 17 octombrie 1865—11 februarie 1866

Ion Ghica — 11 februarie 1866—11 mai 1866

Petre Mavrogheni — 11 mai 1866—15 iulie 1866

Gheorghe Știrbei — 15 iulie 1866—1 martie 1867

Ștefan Golescu — 1 martie 1867—17 august 1867

Alexandru Teriachiu — 17 august 1867—1 noiembrie 1867

Ștefan Golescu — președintele Consiliului de Miniștri, ministru la Departamentul Afacerilor Interne (pînă la 13 noiembrie) și ad-interim la Externe în urma demisiei lui Al. Teriachiu, 1 noiembrie 1867—1 mai 1868

Nicolae Golescu, general — președintele Consiliului de Miniștri și ministru de externe, 1 mai 1868—16 noiembrie 1868

Dimitrie Ghica — președintele Consiliului de Miniștri și ministru de externe, 16 noiembrie 1868—26 august 1869

Mihail Kogălniceanu — ministru la Departamentul Afacerilor Interne și ad-interim la Externe, 26 august—28 noiembrie 1869

Nicolae Calimachi-Catargi — 28 noiembrie 1869—2 februarie 1870

Alexandru G. Golescu — președintele Consiliului de Miniștri, ministru la Departamentul Afacerilor Interne și ad-interim la Externe, 2 februarie 1870—20 aprilie 1870

Petre P. Carp — 20 aprilie 1870—18 decembrie 1870

Nicolae Gr. Racoviţă — ministru la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, ad-interim la Externe, 18 decembrie 1870—19 decembrie 1870
Nicolae Calimachi-Catargi — 20 decembrie 1870—11 martie 1871
Gheorghe Costaforu — 11 martie 1871—27 aprilie 1873
Vasile Boerescu — 28 aprilie 1873—7 noiembrie 1875
Lascăr Catargiu — .preşedintele Consiliului de Miniştri, ministru la Departamentul Afacerilor Interne, şi ad-interim la Externe, în urma demisiei lui V. Boerescu, 7 noiembrie 1875—30 ianuarie 1876
Ion Bălăceanu — 30 ianuarie 1876—4 aprilie 1876
Dimitrie Cornea — 4 aprilie 1876—27 aprilie 1876
Mihail Kogălniceanu — 27 aprilie 1876—24 iulie 1876
Nicolae Ionescu — 24 iulie 1876—25 martie 1877
Ion Cîmpineanu — ministru la Departamentul Finanţelor, ad-interim la Externe în urma demisiei lui N. Ionescu, 25 martie 1877—3 aprilie 1877
Mihail Kogălniceanu — 3 aprilie 1877—25 noiembrie 1878
Ion Cîmpineanu — 25 noiembrie 1878—11 iulie 1879
Vasile Boerescu — 11 iulie 1879—10 aprilie 1881
Dimitrie Brătianu — preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministru de externe, 10 aprilie 1881—9 iunie 1881
Eugen Stătescu — 9 iunie 1881—1 august 1882
Dimitrie Sturdza — 1 august 1882—2 februarie 1885
Ion Cîmpineanu — 2 februarie 1885—28 octombrie 1885
I. C. Brătianu — preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministru la Departamentul Afacerilor Interne, ad-interim la Externe pe timpul concediului lui I. Cimpineanu : 2 aprilie 1885—16 decembrie 1885
Mihai Pherekide — 16 decembrie 1885—23 martie 1888
Petre P. Carp — 23 martie 1888—29 martie 1889
Alexandru Lahovary — 29 martie 1889—21 februarie 1891
Esarcu Constantin — 21 februarie 1891—27 noiembrie 1891
Alexandru Lahovary — 27 noiembrie 1891—4 octombrie 1895
Dimitrie Sturdza — preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministru de externe, 4 octombrie 1895—21 noiembrie 1896
Constantin Stoicescu — 21 noiembrie 1896—13 martie 1897
Petre S. Aurelian — preşedintele Consiliului de Miniştri, ministru la Departamentul Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor, ad-interim la Externe în urma demisiei lui C. I. Stoicescu, 13 martie 1897—31 martie 1897
Dimitrie Sturdza — preşedintele Consiliului de miniştri şi ministru de externe, 31 martie 1897—11 aprilie 1899
Ion N. Lahovary — 11 aprilie 1899—7 iulie 1900

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ANEXA II

PRIMII REPREZENTANŢI DIPLOMATICI STRĂINI ÎN ROMÂNIA DUPĂ CUCERIREA INDEPENDENŢEI DE STAT*

AUSTRO-UNGARIA

Ladislau de Hoyos, conte — trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, 21 octombrie 1878

BELGIA

Josef Jooris — ministru rezident, 13 martie 1880
*Frédéric Hoorick*s — trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, 2 aprilie 1884

BULGARIA

Evlogie Gheorghiev — agent diplomatic, 10 noiembrie 1879
Cristofor Hesapciev — trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, 19 iulie 1909

FRANŢA

Aubert Ducros — trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, 28 februarie 1880

GERMANIA

de Vesdehlen, conte — trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, 27 februarie 1880

GRECIA

Marc Dragumis — ministru rezident, 20 iulie 1880
Dimitrius Razis — trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, 30 decembrie 1880

ITALIA

Giuseppe Tornielli — trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar, 6 decembrie 1879

---

* Data prezentării scrisorilor de acreditare (stil vechi)

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IUGOSLAVIA
(SERBIA, pînă în 1919)

Milan A. Petronievici — ministru rezident, 7 mai 1879

Milan A. Petronievici — trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, 23 martie 1881

MAREA BRITANIE

William Arthur White — trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, 8 februarie 1880

MONACO

de l'Aubespine-Sully, marchiz — însărcinat cu afaceri, 9 februarie 1880

de l'Aubespine-Sully, marchiz — ministru rezident, 11 noiembrie 1883

OLANDA

Jean A. Keun — însărcinat cu afaceri, 1 februarie 1880

Jean A. Keun — ministru rezident, 22 februarie 1882

RUSIA

Dimitrie Stuart, baron — ministru rezident, 15 octombrie 1878

Alexandru Iacobson — însărcinat cu afaceri, 20 februarie 1879

Leon A. Urusov — trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, 29 decembrie 1880

SPANIA

Juan Pedro de Aladro — însărcinat cu afaceri, 23 iunie 1881

Juan Pedro de Aladro — ministru rezident, 1 mai 1883

STATELE UNITE ALE AMERICII

Eugène Schuyler — însărcinat cu afaceri, 13 ianuarie 1881

Eugène Schuyler — ministru rezident, 27 august 1882

A. London Snowden — trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, 3 august 1892

TURCIA

Suleiman Sabit Bey — trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, 3 decembrie 1878

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INDICE ALFABETIC*

A

Abdul Aziz, sultan otoman. — 81, 89, 172.
Abdul Medjid, sultan otoman. — 79, 81, 89, 369, 371.
Ada Kaleh. — 91.
Adrianopol. — 69, 135, 212, 236, 261, 305, 325.
Afenduli Clucerul. — 15.
Africa. — 350, 355, 376.
Aix la Chapelle. — 85.
Albania. — 257.
Aleco paşa. — 96.
Alecsandri, Vasile (1821—1890). — 77, 105, 107—112, 115, 119, 145, 157, 158, 238, 293, 314, 349, 351.
Alecsandri, Ioan, primul agent diplomatic român la Paris. — 107, 108, 113—120, 122—124, 127, 144.
Alexandria, oraş în Egipt. — 342, 343, 345, 346, 348, 352—354, 356—360, 362—364, 366—368.
Alexandria. — 326.
Alexandru al II-lea, domn al Ţării Româneşti (1568—1577). — 346.
Alexandru al II-lea, împărat al Rusiei (1855—1881). — 27, 182, 189, 190, 195, 196, 198, 204, 209, 210, 213, 214.
Alexandru al III-lea, împărat al Rusiei (1881—1894). — 269.
Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1400—1432). — 9.
Alexandru cel Mare, regele Macedoniei (336—323 î.e.n.). — 343.
Alexandru, Cornea, domn al Moldovei (1540—1541). — 155.
Alexandru de Battemberg, principe al Bulgariei. — 261—263, 265, 267—273.
Alexandru Ioan Cuza. — 16, 17, 53, 77, 78, 80, 81, 84—86, 105—107, 113—115, 117, 120—125, 127, 132, 134, 136, 140, 142, 143, 145, 148, 157, 158, 161, 167, 171, 188, 197, 220, 237, 255—257, 314, 327, 349, 352, 361, 362, 366, 369, 371.
Algeria. — 116.
Ali bei el Abbassi, călător egiptean, a vizitat Ţara Românească. — 350.
Ali paşa, ministru de externe al Turciei. — 75, 85, 144.
Alvensleben, diplomat german. — 35, 38.
Akerman. — 187.
Amsterdam. — 289, 297, 299.
Andrássy, Gyula (1823—1890), prim-ministru al Ungariei şi ministru de externe al Austro-Ungariei. — 25—29, 39, 40, 43—46, 48, 165—167, 170, 172, 175—179, 181—185, 228.
Angelescu, Constantin, primul ministru plenipotenţiar al României la Washington. — 391, 392.
Angiolello, Giovanni Maria, călător italian. — 235.
Anglia. — 13, 22, 24, 32, 38, 42, 43, 45, 47, 50, 51, 53—55, 70, 76, 78, 79, 85—87, 92, 136, 146, 159, 176, 177, 180, 186, 191, 198, 204, 206, 230, 231, 233, 245, 246, 253, 271, 297, 301—311, 314—321, 323, 334, 337, 381.
Antim Ivireanu, mitropolit al Ţării Româneşti. — 347.
Anvers. — 285, 286, 292, 296, 297.
Aprilov. — 280.
Asuan. — 360, 361.
Atena. — 36, 37, 56, 235, 257, 270, 272, 290, 327, 329—339, 385, 388, 389.
Arabia. — 349.

---

* Întocmit de Petre Bărbulescu.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arenim, ofiţer german. — 226.
Argint, Ştefan, negustor român. — 298.
Arifi Effendi, demnitar turc. — 85.
Aristarchi, Nicolae, ultima capuchehaie a Ţării Româneşti la Constantinopol. — 72, 73, 77.
Aron Vodă, domn al Moldovei (1591—1592). — 155, 302.
Arta, provincie a Greciei. — 337.
Artom, secretar general în Ministerul de Externe italian. — 245, 246.
Asachi, Gheorghe (1788—1869) cărturar umanist şi scriitor român. — 236.
Asia. — 350, 376.
Asia Mică. — 349.
Augusta, împărăteasă. — 50.
Aurelian, P. S. (1833—1909), agronom şi economist român. — 174.
Austell, Henri, călător englez, la 1586 a vizitat ţările române. — 301.
Austey, deputat englez. — 309.
Austria. — 6, 10, 32, 70, 76, 85, 87, 118, 136, 145, 146, 152, 153, 155—158, 160—166, 168, 171—174, 177, 179, 181, 182, 185, 205, 215, 217, 219, 224, 245, 246, 306, 311, 314, 316, 339, 380.
Austro-Ungaria. — 22, 24, 25—31, 33, 36, 38, 43—46, 48, 51, 55, 58, 59, 97, 99, 132, 164, 167—173, 175, 176, 179, 181—186, 192, 200, 212, 228, 229, 253, 269, 271, 273, 280, 281, 297, 353.
d'Avril, baron, consul general al Franţei la Bucureşti. — 118, 126.

B

Bacău. — 326.
Balaş, diplomat român. — 332.
Baligot de Beyne, Al., şeful de cabinet al lui Cuza. — 80, 118, 351.
Balş, Grigore, ministru de externe al Moldovei. — 111.
Baltimore, lord, călător englez. — 305.
Banat. — 160.
Bandini, episcop, călător italian. — 235.
Bar le Duc, localitate franceză. — 116.
Bargrave, Robert, călător englez, la 1652 vizitează Moldova. — 355.
Barlattier, ziarist francez. — 124.
Barozzi, colonel. — 294.
Barozzi, Camiliu, diplomat român. — 242, 250.
Barton, Eduard, ambasadorul Angliei la Constantinopol. — 302.
Basarab, Ioan, domn al Ţării Româneşti (1324—1352). — 9, 256.
Basarabia. — 22, 31, 32, 206, 212, 213.
Basta, Gh., general, ucigaşul lui Mihai Viteazul. — 302.
Bataillard, Paul, publicist francez. — 109.
Bălăceanu, Ion (1825—1914), ministru de externe al României. — 25, 26, 28, 29, 32, 43, 48, 127, 180—183, 185, 186, 206, 227, 240, 251, 318, 324, 331, 332, 380, 381.
Bălcescu, Nicolae (1819—1852), mare om politic, istoric şi gînditor democrat revoluţionar român. — 7, 8, 73, 75, 102, 351.
Beale, Truxtum, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. la Bucureşti. — 386.
Beaumont, Francis, dramaturg englez contemporan cu Shakespeare. — 303.
Béchet, specialist francez în finanţe. — 122.
Beclard, Louis, consul al Franţei la Bucureşti. — 104.
Beldiman, Alexandru, diplomat român. — 264—267, 271, 273—275.
Belgia. — 26, 53, 80, 92, 93, 97, 180, 284—292, 294—297, 299, 300, 323, 384.
Belgrad. — 25, 37, 55, 56, 80, 114, 137, 139—144, 146, 151, 153, 154, 223, 239, 262, 263, 268, 270, 275, 293, 299, 317, 362, 388.
Belogragic, localitate bulgară. — 21.
Benedetti. — 118.

Bengescu, Gheorghe, om de cultură și diplomat român. — 293, 295.
Bengescu, Grigore. — 174.
Berlin. — 21—32, 35—52, 55, 56, 98, 126, 130, 132, 153, 163, 164, 168, 171, 172, 176, 180, 185, 194, 204, 213, 215, 216, 220—222, 224—233, 241, 253, 255, 257, 259, 260, 263, 264, 265, 268, 272, 273, 275, 285, 293, 317—321, 328, 336, 337, 358.
Berna. — 290, 323.
Bertémy. — 115.
Beust, Frederic Ferdinand, conte, cancelar al Austriei și ambasador la Paris între anii 1878 și 1882. — 51, 161, 162, 166—172.
Biaritz. — 125.
Bibescu, Gheorghe, domnul Țării Românești (1842—1848). — 72.
Bibescu, Nicolae. — 123.
Billandt, conte, ministru plenipotențiar al Țărilor de Jos la Constantinopol. — 82.
Birmingham. — 312.
Bismarck, Otto, prinț, om de stat și diplomat al Prusiei și Germaniei (1815—1898). — 24, 30, 31, 37—39, 41, 45, 47, 49, 55, 125, 164, 204, 221—224, 227, 232.
Bîrlad. — 298, 325.
Blaremberg, ofițer român. — 205.
Blaremberg, N., deputat român. — 128.
Bleichröder, Gerson, bancher german. — 41, 50, 224, 230—232.
Blutte, E., consul englez în principate. — 306.
Bobul-Blagodeasa, localitate din fostul județ Ialomița. — 347.
Bodin, ofițer francez. — 123.
Boemia. — 301.
Boerescu, Vasile (1830—1885), om politic român, ministru de externe. — 45—47, 173—176, 178—180, 189, 233, 245, 247, 254, 265—267, 289, 294, 319, 320, 321, 330, 335, 376, 377, 380—383.
Bogdan, Ioan, pretins fiu al lui Ștefăniță Vodă. — 302.
Bogdan, Ioan (1864—1919), filolog și istoric român. — 256.
Bogdan, Ștefan, fiul lui Iancu Sasu. — 302, 303.
Bolintineanu, Dimitrie (1819—1872), poet român din generația de la 1848. — 215.
Bonn. — 171, 205.
Bonnet, specialist francez în căi de comunicație. — 122.
Bongars. — 101.
Bordeanu, N., diplomat român. — 84—86, 351.
Boschovich, Robert, abate. — 235, 354.
Bosnia. — 88, 92, 128, 151, 184, 204.
Botev, Hristo, revoluționar bulgar. — 257.
Botoșani. — 298.
Bourquenay, baron. — 85, 103.
Boxhall, William George. — 386.
Bradford. — 317.
Brașov. — 217, 356.
Brazilia. — 376, 379.
Brăila. — 186, 189, 233, 236, 257, 287, 298, 305, 326, 327, 373, 386.
Brătianu, I. C. (1821—1891), om politic român, prim-ministru. — 22, 24, 34, 42, 45, 46, 125, 127, 128, 163, 180, 182, 185, 190, 204, 210, 232, 270, 273, 293.
Brătianu, Ion I. C. (1864—1927), prim-ministru român. — 391.
Brătianu, D. (1818—1892). — 75, 92, 99, 163, 240, 308—314, 318, 323, 384.
Brețc. — 342.
Brest. — 123.
Brialmont, general belgian. — 295.
Brighton. — 313.
Brîncoveanu, Constantin, domn al Țării Românești (1688—1714). — 15, 155, 235, 304, 347, 348.
Brown, Ed., călător englez, la 1660 a vizitat Transilvania. — 303.
Bruges. — 284.
Brussa. — 349, 356.
Brusturoasa. — 165.
Bruxelles. — 52, 272, 285, 286, 288—293, 295, 296, 298, 299, 322.
București. — passim.
Buchanan, Andrew, între anii 1871 și 1876 ambasadorul Angliei la Viena. — 177.

Buchanan, James, consul al S.U.A. în principate. — 369.
Bucovina. — 156, 160, 218.
Budapesta. — 29, 169, 178, 182, 183, 217, 267, 299.
Bulgaria. — 21, 22, 31, 37, 38, 89, 92, 128, 186, 207, 212, 249, 257—264, 266—271, 273—282, 358.
Bülow, Bernard Ernest, ministru de externe al Germaniei. — 30—32, 38—41, 227, 228, 230—232.
Bulwer, Henry Lytton, conte, între anii 1858 şi 1865 ambasadorul Angliei la Constantinopol. — 78, 79, 86, 313.
Buol-Schauenstein, conte, ministru de externe al Austriei. — 85, 157, 158, 165.
Bürger, Gottfried August, poet german. — 215.
Burgundia. — 101.
Buzău. — 326.

C

Cairo. — 360—368.
Cairoli, ministru interimar de externe al Italiei. — 253.
Calafat. — 270, 326.
Calice, Henri, conte, consul general şi agent diplomatic al Austro-Ungariei la Bucureşti. — 182.
Calimachi-Catargi, N., ministru de externe al României. — 127, 129, 130, 131, 289, 291, 318, 319, 322, 323.
Calimachi, Scarlat, domn al Moldovei (1806 ; 1812—1819). — 157.
Calimachi, Teodor. — 137, 138, 140, 142, 143, 145—147.
Campello, conte, ministru de externe al Italiei. — 240.
Canini, Marc Antonio. — 239.
Canrobert, mareşal francez. — 251.
Cantacuzino, Constantin (1650—1716), om de cultură şi mare diplomat român. — 8, 14, 15, 235, 348.
Cantacuzino, G. G. (1837—1913). — 242, 244, 246, 247.
Cantacuzino, Ioan, spătarul. — 8.
Cantacuzino, I., ministru în timpul lui Carol I. — 189, 190, 191, 209.
Cantacuzino, J. A., diplomat român. — 148.
Cantacuzino, Mihail, spătarul (1723—1787), cronicar erudit. — 348, 349.
Cantacuzino, Răducanu, fiul stolnicului C. Cantacuzino. — 235.
Cantacuzino, Şerban, domn al Ţării Româneşti (1654—1658). — 155, 235, 256.
Cantacuzino, Ştefan, domn al Ţării Româneşti (1714—1716). — 235.
Cantemir, Dimitrie, domn al Moldovei (1693 şi 1710—1711). — 11, 65, 68, 195, 215, 343, 354.
Capri, Take. — 361.
Caragea, Ioan, domn al Ţării Româneşti (1812—1818). — 157.
Caraiman, paharnic, capuchehaia lui Constantin Movilă la Constantinopol. — 13, 14.
Caramfilescu, Dimitrie, agent comercial al României la Varna. — 258.
Carateodori paşa, ministru de externe otoman. — 100.
Cariadgi, D. — 294.
Carol I de Hohenzollern. — 21, 24—26, 28, 29, 33, 35, 37, 42, 50, 125—128, 161, 164—167, 169, 170, 174, 188, 189, 191, 193, 196, 197, 199, 200, 205, 210, 212—214, 221, 228, 261, 263, 268, 273, 277, 328, 329, 336, 339, 373, 374, 388.
Carol al II-lea Stuart, regele Angliei (1625—1649). — 304.
Carol al VI-lea, împărat al Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană. — 155.
Carol Anton de Hohenzollern, tatăl regelui Carol I. — 50, 126.
Carol Quintul, rege al Spaniei şi împărat al Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană. — 155.
Carol, Robert De Anjou, rege al Ungariei. — 9.
Carp, P. P., om politic român. — 127, 128, 169—173, 186, 194, 216, 221, 222, 241, 242.
Carra, Jean Louis. — 101.
Carter, John Ridgely, diplomat american. — 389.

Castille, Hippolyte, ziarist francez. — 124.
Castriota, Gheorghe. — 15.
Catargi, Alexandru, deputat român. — 324.
Catargiu, Lascăr, om politic şi diplomat român. — 154, 171, 173, 223, 227, 229, 241, 249, 332.
Cavour, Camillo Benso, conte, prim-ministru al Sardiniei. — 105, 238.
Cazimir al IV-lea, Iagelonul, rege al Poloniei (1447—1492). — 12.
Călăraşi. — 326.
Ceatali, Ştefan. — 327.
Celepi, Dimo, capuchehaia lui Mihai Viteazul la Constantinopol. — 68.
Cerchez, ofiţer român. — 205.
Cerkaschi, prinţ, şeful administraţiei ruseşti instalate în Bulgaria. — 259.
Cernat, Alexandru, general român. — 21.
Cernavodă. — 357.
Cernăuţi. — 167.
Cetatea Albă. — 343.
Charleroi. — 294.
Cheia. — 165.
Chicago. — 392.
Chilia. — 354, 355.
Christiania. — 292.
Ciocăneşti, localitate din fostul judeţ Ilfov. — 347.
Cîmpineanu, I. (1798—1863), om politic român cu vederi liberale. — 215, 307.
Cîmpineanu, I., ministru de externe al României. — 40, 270, 289, 290, 318.
Clarendon, G. W. F., baron, ministru de externe al Angliei. — 103, 311, 312.
Cleopatra, regina Egiptului. — 343.
Cleveland, Grover, preşedinte al S.U.A. — 386.
Collignon, inginer francez. — 122.
Colquhoum, consul general englez în ţările române. — 307, 314, 315.
Colyer, ambasador olandez la Constantinopol. — 284.
Comoduros, ministru de externe al Greciei. — 331, 337, 339.
Conduriotis, ministrul Greciei la Constantinopol. — 330, 331.
Constantin, mare duce al Rusiei. — 205.
Constantin Movilă, domn al Moldovei (1607—1611). — 13, 14.
Constantinopol. — 11, 13, 14, 16, 36, 44, 45, 55, 56, 64—81, 84—92, 95—97, 99, 100, 105, 106, 113, 114, 117, 120, 121, 136, 138, 141—143, 152, 158, 159, 162, 176, 187, 189—191, 197, 200, 201, 203, 206, 210—212, 219, 223, 239, 243, 244, 249, 257, 260—262, 264, 269, 270, 272, 284, 285, 299, 301—304, 306, 307, 310, 313, 316, 318, 323, 337, 348, 351, 354, 356—359, 362, 363, 366, 368.
Constanţa (conciliul de la). — 9.
Constanţa, port la Marea Neagră. — 34, 233, 288, 326, 357, 359, 360, 365.
Conta, Vasile, filozof materialist român. — 286.
Cook, trimis englez în principate. — 306.
Corbea, David. — 15.
Corbea, Teodor. — 15.
Correnti, italian filoromân. — 243.
Corti, ministru de externe al Italiei. — 252.
Costaforu, ofiţer român. — 226, 261.
Costaforu, Gh. (1821—1876), om politic român, ministru de externe. — 171, 173—180, 189, 222—224, 289.
Coudrai, François de, specialist francez în finanţe. — 122.
Cowley, Henry Wellesley, conte, ambasador al Angliei la Paris între anii 1852 şi 1867. — 103.
Craiova. — 233, 260, 288, 326, 327.
Craven, lady, călătoare engleză. — 305.
Creţulescu, C. A., prim-ministru român. — 162, 163.
Creţulescu, Em. — 127, 174.
Creţulescu, Nicolae, doctor, prim-ministru al României. — 49, 225, 226—228, 241, 255.
Crispi, Francesco, preşedintele Camerei italiene. — 251, 253.
Cristoli, Alexandru. — 349.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cuénim, Victor, profesor francez, a activat în principate. — 102.
Cumidava. — 342.
Czartoryski, Adam, şeful emigraţiei poloneze monarhiste. — 122.
Czartoryski, Ladislau. — 122.

D

Dabija, ofiţer român. — 205, 372, 373.
Danzig. — 304.
Decazes, duce, ministru de externe al Franţei. — 129, 130.
Deceneu, mare preot al dacilor. — 341.
Degré, Al., diplomat român. — 229, 230, 231.
Delamarre, ziarist francez. — 124.
Del Chiaro, Anton Maria, scriitor italian, secretar al domnilor Constantin Brîncoveanu şi Ştefan Cantacuzino. — 15, 235.
Deleanu, Ioan Budai (1760—1820), scriitor şi cărturar iluminist român. — 156, 215.
Delyannis, Th., ministru de externe al Greciei. — 36.
Depretis, ministru de externe al Italiei. — 251—253.
Derby, prim-ministru al Angliei. — 315.
Desprez, Hippolyte, ziarist francez filoromân. — 109.
Deyminger, Ion, inginer. — 367.
Diamandi, C., diplomat român. — 282.
Diez, Heinrich Friedrich, ambasadorul Prusiei la Constantinopol. — 285.
Djuvara, Trandafir, diplomat român. — 275, 276, 292, 295.
Dieppe. — 319.
Dobrogea. — 22, 31, 33, 34, 183, 184, 212—214, 252, 357.
Don Pedro al II-lea, împărat al Braziliei. — 379.
Dondukov-Korsakov, general rus. 259, 261.
Dordrecht. — 299.
Dragumis, Marc, ministru rezident al Greciei la Bucureşti. — 336.
Dreolle, Ernest, ziarist francez. — 124.
Ducros, Aubert. — 130.
Dudly, Stuart, lord, deputat englez. — 309, 310.
Dumont, specialist francez în căi de comunicaţie. — 122.
Dundee. — 317.
Durado, general, ministru plenipotenţiar al Sardiniei la Constantinopol. — 78.
Duruy, om de stat francez. — 126.

E

Eben Alexander, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. la Bucureşti. — 386, 387.
Ecaterina a II-a, împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 187.
Eddy, S. F. — 389.
Eder, Karl, baron, consul al Austriei la Bucureşti. — 158—160.
Egipt. — 87, 93, 166, 340, 341, 343, 345, 347—349, 351—368.
Ekrem Serdarul. — 95.
Elena, soţia postelnicului C. Cantacuzino. — 348.
Elisabeta, împărăteasă, soţia lui Francisc Iosif I. — 167.
Elisabeta, regina Angliei (1558—1603). — 301—303.
Elliot, H., ambasadorul Angliei la Constantinopol. — 316.
Elveţia. — 180, 244, 290, 322, 358.
Emilia. — 238.
Epir. — 257.
Epureanu, Manole Costache (1824—1880), prim-ministru român. — 111, 171, 180, 204.
Esarcu, Constantin (1836—1898), om de ştiinţă şi diplomat român. — 37, 177, 242—249, 254, 255, 272, 318, 334, 337—339.
Europa. — 7, 10, 13, 22, 25, 41—43, 52, 69, 80, 87, 92, 93, 98, 103, 106, 108, 109, 112, 143, 166, 187, 207, 208, 219, 222, 237, 246, 259, 272, 284—286, 288, 290, 294, 296, 301, 303, 305, 308—311, 314, 317, 337, 350, 353, 358, 366, 376, 379, 390.

Evarts, W. M., secretar de stat al S.U.A. — 375, 377, 378, 383.

F

Factterle, Franz, consilier ministerial austriac. — 168.

Farini, deputat italian. — 243, 251, 253.

Faugère. — 115.

Fava, baron, consul general al Italiei la Bucureşti. — 32, 253, 254.

Făgăraş. — 183.

Fălciu. — 325.

Fălcoianu, I., funcţionar superior la poşta română. — 220.

Fălcoianu, Scarlat, ministru de externe al Ţării Româneşti. — 315.

Fălticeni. — 326.

Feratti, Bartolomeu. — 15.

Ferdinand I, împărat al Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană. — 155, 301.

Ferdinand de Coburg, principe al Bulgariei. — 273—277, 280—282.

Filip de Flandra. — 287.

Filipescu, G. C., diplomat român. — 195—203, 205, 206.

Filipescu, I. I. — 77, 113.

Filipopol. — 212.

Finlanda. — 368.

Flecher, dramaturg englez contemporan cu Shakespeare. — 303.

Fleva, N., deputat român. — 290—294.

Florenţa. — 244.

Florescu, Ioan Al., diplomat român. — 173, 181.

Florescu, I. Em., general. — 205, 206, 241, 332.

Focşani. — 238, 298, 325, 347.

Fokiano, Panaioti. — 325.

Fotino, Al., director în Ministerul de Externe al Moldovei. — 372.

Fotino, Dionisie, istoric grec stabilit în Ţara Românească. — 15.

Foucault, inginer francez. — 122.

Fourquevaux, călător francez în ţările române. — 101.

Francis, Charles S., trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. la Bucureşti. — 389.

Francisc, Iosif I, împărat al Austriei (1848—1916) şi rege al Ungariei (1867—1916). — 33, 159, 161, 164, 166, 167, 170, 181, 218, 353.

Franco, Jean. — 15.

Frankfurt. — 203, 217—220, 233.

Franţa. — 6, 13, 24, 32, 33, 38, 42, 43, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 70, 76, 78, 85, 101—105, 108, 110—123, 125—131, 133, 136, 146, 157, 159, 164, 171, 176, 180, 186, 187, 201—204, 206, 217, 220—222, 225, 232, 233, 245, 246, 253, 265, 285, 286, 293, 297, 306, 311, 312, 314, 316, 318—322, 363.

Freycinet, ministru de externe al Franţei. — 320.

Fuad paşa. — 75, 78, 87.

Fulton, Paul, consul al S.U.A. la Bucureşti. — 385, 386.

Furduiescu, D., prefect al judeţului Vlaşca. — 261.

G

Gabrovo. — 279.

Gagern, baron, preşedintele parlamentului din Frankfurt în timpul revoluţiei de la 1848. — 217, 218.

Galaţi. — 132, 189, 233, 236, 287, 288, 297, 298, 305, 307, 325, 326, 354, 373, 380, 386.

Gand. — 285.

Garaşanin, ministru de externe al Serbiei. — 140.

Genova. — 11, 236.

Gentz, Friedrich de, diplomat şi publicist austriac. — 16, 157.

George, rege al Greciei. — 268, 328, 329, 331, 333—339.

Germania. — 23—25, 30—32, 38—44, 47, 49—51, 53, 177, 203, 204, 215—224, 226—228, 230—233, 245, 253, 254, 268, 297, 316, 320, 321.

Ghenadiev, om politic bulgar. — 283.

Gheorghe din Trapezunt, director al Academiei din Bucureşti. — 235.

Gheorghe Ştefan, domn al Moldovei (1653—1658). — 304.

Gheorghian, Vasile, diplomat român. — 242.

Gheorghiev, Evloghie, primul agent diplomatic bulgar acreditat la Bucureşti. — 263.
Ghermăneşti, localitate din fostul judeţ Fălciu. — 347.
Ghica, Alexandru, domn al Ţării Româneşti (1834—1842). — 258.
Ghica, Dimitrie (1816—1896), om politic român. — 161, 164, 167, 322, 330.
Ghica, Em. I., diplomat român. — 199, 200, 205, 208, 377.
Ghica, George M. — 336.
Ghica, Grigore, domn al Ţării Româneşti (1822—1828). — 95—97, 157, 236, 346.
Ghica, Ion (1816—1897), om politic, economist, scriitor şi diplomat român. — 71—75, 111, 161, 162, 229, 272, 322, 323, 328.
Ghica, Ion, general şi diplomat român. — 27, 43, 44, 91, 92, 94, 176, 211, 212, 214, 316, 330—332, 373.
Ghica, Jean A., diplomat român. — 170, 276.
Ghica, Pantazi. — 113, 290.
Giers, adjunctul lui Gorceakov. — 44, 189, 206, 265.
Gioia, Eduard, inginer italian. — 242, 246.
Giurgiu. — 233, 279, 298, 326, 350.
Girardin, Saint Marc, publicist francez. — 109.
Gladstone, lord, prim-ministru al Angliei. — 313, 323.
Goethe, J. W. (1749—1832), mare poet german. — 215.
Golescu, Alexandru C. — 349.
Golescu, Alexandru G. (1819—1881), om politic român, unul din conducătorii revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească. — 86, 180, 217—219, 329, 349, 362—364.
Golescu, N., ministru de externe al României. — 193, 311, 313, 349.
Golescu, Ştefan (1809—1874). — 75, 105, 162, 163, 220, 258, 313, 349.
Gorceakov, ministru de externe al Rusiei. — 44, 85, 170, 182, 189—192, 198, 200, 209—212, 228, 265.
Göteborg. — 292.
Grammont, ministru de externe al Franţei. — 128.
Grandguillot, ziarist francez. — 124.
Granville, lord. — 315, 323.
Grădişteanu, Grigore, membru în misiunea diplomatică extraordinară trimisă la Constantinopol la 1848. — 75.
Grădişteanu, Petre, deputat român. — 290.
Grecia. — 26, 36, 53, 80, 146, 236, 265, 268—271, 274, 278, 325, 327—335, 337—339, 358, 388.
Green, John, consul general al Angliei la Bucureşti. — 315, 316.
Griviţa. — 280.
Grotius, Hugo, istoric şi diplomat olandez, specialist în drept internaţional. — 6.
Grün, Alphonse, ziarist francez. — **112.**
Guenner, Pierre. — 15.
Guérin, ofiţer francez. — 123.
Gueroult, ziarist francez. — 124.
Gura Văii. — 167.

H

Haga. — 278, 284, 289—291, 297—299, 322.
Hajdeu, Al. — 194.
Hakenau, Fleischhakl de, consul austriac în Moldova. — 156.
Hansemann, bancher german. — 41, 50, 172, 232.
Hamburg. — 233.
Hanovra. — 226.
Hardy, A. S. — 388—389.
Harebone, William, ambasadorul reginei Elisabeta a Angliei la Constantinopol. — 301, 302.
Harison, Benjamin, preşedinte al S.U.A. — 386.
Hartman, Adolf, consul al S.U.A. în Principatele Unite. — 372.
Hasdeu, B. P. (1838—1907), lingvist, istoric şi scriitor român. — 256.
d'Hauterive. — 101.
Havin, ziarist francez. — 124.

Hayes, Rutherford B., preşedinte al S.U.A. — 377—379,. 383.
Hegel, filozof german. — 215.
Heliade-Rădulescu, Ion (1802—1872), scriitor şi om politic român. — 215.
Henric al IV-lea, rege al Franţei (1589—1610). — 101.
Henry, inginer francez. — 122.
Herbst. — 13.
Herodot, istoric grec (484—425 î.e.n.). — 344.
Herţegovina. — 88, 92, 128, 151, 184, 204, 257.
Hesapciev, Cr., colonel, primul trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Bulgariei la Bucureşti. — 281.
Heymerle, baron. — 48, 49, 51.
Hohenzollern, dinastia de. — 26, 30, 128.
Hoyos, Ladislau, conte, primul trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Austro-Ungariei la Bucureşti. — 29, 33, 44, 185, 186.
Hrisoverghi. — 215.
Hübner, Ioseph Al., baron, ambasadorul Austriei la Paris. — 157.
Hunt, arheolog. — 342.

I

Ialta. — 210.
Iamandi, deputat moldovean. — 118.
Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei şi guvernator al Ungariei. — 135, 256.
Iano, capuchehaia lui D. Cantemir la Constantinopol. — 68.
Iaşi. — 70, 101, 102, 112, 113, 115, 116, 136, 160, 167, 187, 189, 217, 233, 238, 285, 287, 288, 305, 325, 347, 373.
Ieremia Movilă, domnitor al Moldovei (1595—1600 ; 1600—1606). — 13.
Ieronimo da Cesema, medic venețian, l-a ingrijit pe Ştefan cel Mare. — 235.
Ierusalim. — 348.
Ignatiev, ambasador rus la Constantinopol. — 189, 200.
Ignatiev, general rus. — 212.
Ildiz. — 99.
Iliescu, Aurel, deputat român. — 360.
Imperiul bizantin. — 9, 135, 342.
Ioan, arhiduce, vicarul imperiului austriac. — 218.
Ionescu, N., ministru de externe al României. — 91, 181, 290, 332.
Ionescu, Radu, diplomat român. — 148, 150.
Iorga, Nicolae (1871—1940), istoric român, publicist, orator şi scriitor. — 164, 183, 299, 307.
Iorgovici, Paul (1764—1808), iluminist român. — 156.
Ipsilanti, Alexandru, domn al Ţării Româneşti (1774—1782 ; 1796—1797). — 346, 348.
Ipsilanti, prinţ grec. — 328—330.
Isaac Aga, mare vameş la Constantinopol. — 354.
Isis, zeiţă din mitologia egipteană. — 341.
Islaz. — 71.
Ismail, oraş în U.R.S.S. — 189.
Ismail, vicerege al Egiptului. — 352.
Ismailia. — 360.
Istrate, C., doctor, călător în Egipt. — 349, 350, 361.
Italia. — 11, 24, 32, 33, 42, 43, 50, 103, 105, 146, 161, 177, 180, 232, 234, 235, 237—241, 243—247, 249—254, 274, 334, 349, 364.
Iustinian, împărat al Bizanţului (527—565). — 346.
Ivanciov, prim-ministru al Bulgariei. — 278, 279.

J

Jackson, J. B., trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. la Bucureşti. — 389.
Japonia. — 368.
Jilia — Poiana Mărului, localitate din fostul judeţ Rîmnicu-Sărat. — 347.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Jeronim, prima capuchehaie a Moldovei la Poarta otomană. — 66.
Jomini, baron rus. — 201—203.
Jora, M., ministru de externe al Moldovei. — 114, 115, 117, 372.
Josef Jooris, primul ministru rezident al Belgiei la Bucureşti. — 291.
Jujiţa. — 137.

K

Kalinderu, mareşal al palatului pe timpul lui Carol I. — 42.
Karagheorghevici, A., principe al Serbiei. — 136.
Karavelov, prim-ministru bulgar. — 271.
Karavelov, Liuben, revoluţionar bulgar. — 257.
Karnak. — 360, 361.
Karlowitz. — 304.
Kasson, John. — 380, 381.
Kaunitz, Wentzel A. (1711—1794), cancelar imperial al Austriei. — 13.
Keun, J. A., însărcinat cu afaceri al Olandei la Bucureşti. — 298.
Keyserling, von, consulul Prusiei la Bucureşti. — 164.
Kiamyl paşa, ambasadorul Turciei la Petersburg. — 198, 200.
Kiev. — 203.
Kinley, W. W., preşedinte al S.U.A. — 388.
Kissingen, localitate în Germania. — 47.
Knowles, H. G., trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. la Bucureşti. — 389.
Kogălniceanu, Enache, cronicar moldovean. — 344.
Kogălniceanu, Mihail. — 22, 27—30, 32, 36, 89—91, 98, 129, 131, 132, 142, 164—167, 180, 182—185, 204, 208, 209, 211, 212, 215, 216, 228, 229, 232, 237, 243, 250, 252, 259, 260, 289, 290, 312, 322, 332, 351.
Kotzebue, scriitor german. — 215.
Krasnoe Selo. — 205.
Kuciuk-Kainargi. — 6, 14, 65, 69, 156, 187.

L

Lahovary, ofiţer român. — 226.
Lahovary, I. N., ministru de externe al României. — 388.
Lahovary, N. H., diplomat român. — 391, 392.
Laiotă Basarab, domn al Ţării Româneşti (1473—1477). — 67.
Lallemand de, reprezentant al Franţei la Constantinopol. — 78.
Lamartine, Alphonse, scriitor francez (1790—1869). — 102.
Lamy, E., ofiţer francez. — 123.
Lamy, Paul, ofiţer francez. — 123.
Langton, Charles F., consul al S.U.A. în Principatele Unite — 371, 372.
Lannoy, Gödel, consul austriac la Iaşi. — 160.
Lannoy, Guilbet de. — 101.
Laşcariov, Serghei Lazarovici, primul consul rus în principate. — 187.
Laurian, A. T., lingvist şi istoric român (1810—1888). — 351.
Layard, A. H., deputat englez. — 310.
Lazăr, Gheorghe (1779—1823), iluminist român, promotor al învăţămîntului românesc. — 156, 215.
Le Cler, Gustave, ofiţer francez. — 123.
Le Flô, general francez. — 201, 202.
Leipzig. — 233, 304.
Lello, Henri, ambasador al Angliei la Constantinopol. — 302.
Lemberg. — *vezi* Lvov.
Leopold I, împărat al imperiului romano-german (1658—1705) şi rege al Ungariei (1655) şi al Boemiei (1656). — 155, 304.
Lescalopier, călător francez în ţările române în secolul al XVI-lea. — 101.
Lesseps, Ferdinand de. — 118, 351.
Lessing, G. E. (1729—1781), scriitor german. — 215.

huis Druion de, ministru de externe al Franței. — 119—121, 124.
iège. — 285, 286,292—294.
ieven, prinț, maestru de ceremonii la curtea de la Petersburg. — 199.
Liteanu Vîrnav. — 30, 32, 38—43, 49, 50, 55, 232, 233, 318.
Livadia. — 182, 210.
Liverpool. — 311.
Lloyd, diplomat englez. — 307.
Lobanof, ambasadorul Rusiei la Constantinopol. — 78.
Lom-Palanca. — 259.
Londra. — 35, 36, 51, 52, 55, 56, 108, 113, 131, 159—161, 272, 306—316, 318, 322—324, 334.
Louvain. — 284.
Luciu, localitate așezată la vărsarea Ialomiței. — 342.
Ludolf, conte, diplomat austriac. — 159.
Luxor. — 360, 361.
Lvov. — 9, 167.
Lyons, lord, ambasador al Angliei la Paris. — 319—320.

M

Macarie, patriarhul Antiohiei. — 344, 345.
Macedonia. — 269, 303.
Madrid. — 52.
Maestricht. — 284.
Magazinovici, Costa, agent diplomatic al Serbiei la București. — 140, 150.
Magheru, ofițer și diplomat român. — 226, 227.
Mahomed al II-lea, sultan otoman (1451—1481). — 64.
Mahomed al IV-lea, sultan otoman (1648—1687). — 304.
Maiorescu, Ioan (1811—1864), profesor și publicist român. — 217—219.
Maiorescu, Titu (1840—1917), critic, estetician și om politic român. — 215, 227—229, 368.
Malmesbury, J. H. H., lord, ministru de externe al Angliei în cabinetul Derby. — 315.
Malmros, Oscar, consul al S.U.A. în Principatele Unite. — 372.
Mamarcev, G. — 325.
Manchester. — 311, 312, 317.
Mansfield, C. A., consul general al Angliei la București. — 316.
Marco, Jean, girant al consulatului englez de la București. — 306.
Marghiloman, Al. (1854—1925), om politic român, prim-ministru și ministru de externe. — 389.
Marianovici, I. — 144.
Marsilia. — 236, 358.
Martens, F. F., diplomat și jurist rus, specialist în dreptul internațional. — 7.
Martin, nobil maghiar din secolul al XIV-lea. — 9.
Matei Basarab, domn al Țării Românești (1632—1654). — 256, 344.
Matteo da Murano, medic venețian la curtea lui Ștefan cel Mare. — 235.
Mavrocordat, Ioan, domn al Moldovei (1743—1744). — 344.
Mavrocordat, Ed., diplomat român. — 388.
Mavrocordat, Nicolae, domn al Țării Românești (1705—1716 ; 1719—1730) și al Moldovei (1709—1710 ; 1711—1715). — 235.
Mavrogheni, Petre, ministru român. — 174, 175, 223, 224, 362.
Mazzini, Giuseppe (1805—1872), revoluționar și publicist italian. — 310.
Mănescu, Apostol, diplomat român. — 148.
Méhédin, ziarist francez. — 124.
Mehmed-Ali, vicerege al Egiptului. — 350, 354, 357.
Mehmed-Djemil pașa, ambasador otoman la Paris. — 120.
Melchisedec, episcop al Ismailului. — 189, 190.
Melegari, ministru de externe al Italiei. — 244, 249, 250.
Metternich, K. L. W. (1773—1859), cancelar și ministru de externe al Austriei. — 16, 157.
Metz. — 116, 118, 123.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Michelet, Jules (1798—1874), istoric şi publicist francez. — 102, 109.
Micu, Samuil (1745—1806), iluminist, istoric şi lingvist român. — 156.
Mihail Dimitrie, negustor român. — 260.
Mihail Racoviţă, domn al Ţării Româneşti (1730—1731 ; 1741—1744) — 347.
Mihai Viteazul, domn al Ţării Româneşti, Transilvaniei şi Moldovei (1593—1601). — 12, 68, 155, 256, 302.
Mihalcea, ban, sol al lui Mihai Viteazul. — 12.
Mihul Logofătul, sol al lui Petru Aron la Poarta otomană. — 64.
Mikoniatis, G. F., răzvrătit grec. — 327.
Milan, rege al Serbiei. — 150, 166, 199, 268, 269.
Milano. — 244.
Mingheti, prim-ministru al Italiei. — 246.
Mircea cel Bătrîn, domn al Ţării Româneşti (1386—1418). — 9, 63, 101.
Miron Costin (1633—1691), cronicar moldovean. — 14, 234, 235.
Mişu Nicolae, diplomat român. — 278, 281, 368.
Mitilineu, C. I., diplomat român. — 242.
Mitilineu, Mihail, diplomat român. — 292—295, 298.
Mogoşoaia. — 347.
Mohaci. — 301.
Moldova. — 6, 8, 9, 13, 54, 63—66, 69, 70, 76—78, 84, 85, 101, 105, 107, 108, 113, 114, 116, 117, 120, 135, 136, 155, 157—159, 165, 167, 187, 189, 193, 198, 213, 218, 234, 236—239, 285, 301, 302, 304, 306, 310, 312, 325, 326, 342, 345, 347, 348, 354, 369, 370—372.
Molnar-Piuariu, Ioan (1749—1815). — 156, 215.
Molnar, Pavel, doctor. — 195.
Monaco, principat. — 53.
Morny, duce. — 120.
Moruzi, Alexandru, domn al Ţării Româneşti (1793—1796 ; 1799—1801) şi al Moldovei (1792 ; 1802—1806 ; 1806—1807). — 356.
Moscova. — 12, 15, 68, 194, 195, 203.
Moustier, marchiz, diplomat francez, ambasador la Constantinopol. — 85, 120, 127.
Munteanu, Gavril. — 215.
Muntenegru. — 22, 146, 148, 151, 152, 204, 207, 257, 259, 328, 330.
Murad, sultan otoman, fiul lui Abdul Medjid. — 89.
Murad al III-lea, sultan otoman. — 302.

N

Naciovici, Gr., ministru bulgar. — 272, 273, 276.
Napoleon al III-lea (Ludovic-Napoleon Bonaparte), împărat al Franţei (1852—1870). — 103—105, 107, 114—116, 123—127, 145, 171, 311, 353.
Napoleon, prinţ. — 120.
Neagoe Basarab, domn al Ţării Româneşti (1512—1521). — 11, 12.
Neale, Adam, doctor, călător englez. — 305.
Negotin. — 91.
Negri, Costache (1812—1876), om politic, literat şi diplomat român. — 77—79, 81, 83—85, 106, 108, 120, 136—138, 142, 143, 351, 362.
Newberie, negustor englez, la 1578 a vizitat ţările române. — 301.
Nicolae Costin (1660—1712), cronicar moldovean. — 343.
Nicolae, mare duce al Rusiei. — 21.
Nicolae, preot. — 15.
Nicolae I, împărat al Rusiei (1825—1855). — 202.

Nicolici, colonel, ministru de război al Serbiei. — 152.
Nicopole. — 21, 258.
Nikola Moraitul. — 327.
Nevers, Jean de. — 101.
New-York. — 392.
Northcote, lord. — 322.
Norvegia. — 292, 368.
Notaris, agent consular al Greciei în România. — 326.

O

Obedenaru, Mihail G. (1839—1885), medic şi diplomat român. — 32, 242, 245, 250, 252, 253, 318.
Obrenovici, M., principe al Serbiei. — 140, 150.
O'Connel, deputat englez. — 309.
Odesa. — 374.
Odobescu, Alexandru (1834—1895). — 102, 118, 215.
Offenberg, baron, agent diplomatic al Rusiei la Bucureşti. — 192—195.
Offenheim, financiar austriac. — 169.
Olanda. — 52, 53, 180, 284, 285, 289—292, 294—300, 323, 358, 368.
Olănescu, C., diplomat român. — 367.
Oltenia. — 156, 345.
Olteniţa. — 326.
Omer paşa (1806—1871), general turc, de origine croată. — 74.
Orero, colonel italian. — 252.
Osborne. — 104.
Osiris, zeu din mitologia egipteană. — 341.
Ostanda. — 292.
Otway, deputat englez. — 313.

P

Padova. — 235.
Paget, lord, ambasador al Angliei la Constantinopol. — 304.
Paine, William. — 375.
Palestina. — 349.
Palmerston, H. Y. T., lord, prim-ministru al Angliei. — 308, 309, 311—313.
Panait, Radu. — 15.
Pangal, ofiţer grec. — 325.
Panu, Anastase. — 113.
Papiniu, I., diplomat român. — 276, 299.
Paprikov, general, ministru de externe al Bulgariei. — 282.
Paris. — 6, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 41, 43, 46, 49, 51, 52, 55, 56, 76—78, 80, 84, 102—117, 119—121, 125, 127, 129—132, 136, 141, 144, 157, 159, 161, 162, 164, 168, 170, 173, 184, 203, 217, 218, 220, 223, 239—241, 255, 286, 290, 299, 307—313, 315—320, 322, 323, 349, 358, 376, 377.
Passarowitz. — 284.
Patras. — 336.
Paul de Alep. — 344, 345, 355.
Paul Vasile Spiru, diplomat român. — 267, 270, 272.
Pătraşcu cel Bun, domn al Ţării Româneşti (1554—1557). — 303.
Pedemonte, fraţii, negustori sarzi. — 236.
Peixotto, Benjamin F., consul al S.U.A. în România. — 373.
Persigny, demnitar francez. — 124.
Perrieres, Doudon, specialist francez, a lucrat în principate. — 122.
Petersburg. — 25, 27, 28, 36, 43—46, 55, 56, 161, 163, 164, 168, 171, 176, 184, 188, 190, 193—195, 197, 199, 200, 203—211, 214, 219, 221, 223, 255, 257, 272, 317, 319.
Petrescu, Simion, cetăţean român domiciliat în Egipt. — 362.
Petru Aron, domn al Moldovei (1451—1453 ; 1454—1455 ; 1455—1457). — 64.
Petru Cercel, domn al Ţării Româneşti (1583—1585). — 12, 101, 234, 303.
Petru Damian. — 15.
Petru Rareş, domn al Moldovei (1527—1538 ; 1541—1546). — 10, 66, 346.
Petru Şchiopul, domn al Moldovei

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

(1574—1579 ; 1582—1591). — 16, 301, 302.
Peysonnel, scriitor și diplomat francez. — 101.
Pfuel, consul german la București. — 226, 227.
Pherekyde, Mihail, ministru de externe al României. — 323.
Philipsborn, funcționar superior la poșta germană. — 220.
Photiades, I. — 77.
Piemont. — 238, 250.
Pilario, Iacob, medic italian la curtea lui Șerban Cantacuzino. — 235.
Pireu. — 357, 359, 365.
Piroboridava, localitate dacică din Moldova de sud. — 342.
Pisani, T., ziarist român. — 361.
Pisoski, agent diplomatic și consul general al României la Cairo. — 368.
Pitagora (aprox. 580—aprox. 500 î.e.n.), matematician și filozof idealist grec. — 341.
Pitești. — 173.
Pîclianu, Mihail M. — 364—367.
Place, Victor, consul al Franței la Iași, — 104, 115, 116, 118.
Plagino, Alexandru, om de stat și diplomat român. — 324.
Plée, Léon, publicist francez. — 109, 124.
Pleșoianu, D. — 349.
Plevna. — 21, 212, 268, 280.
Ploiești — 183, 299, 326.
Plovdiv. — 268.
Poenaru, Petre (1799—1875), pedagog și publicist român. — 306.
Pogor, V. (aprox. 1792—1857), scriitor român. — 216.
Poiana. — 165.
Polimeridis, Dimache. — 327.
Polizu, diplomat român. — 226.
Polonia. — 9, 10, 12, 13, 122.
Popescu, Radu, cronicar muntean. — 343.
Popovici, inginer român. — 360.
Popovici, G. B., comerciant român. — 163.
Porta, Nicolas de. — 15.
Porter, călător englez. — 305.
Port Said. — 367, 368.
Portugalia. — 368.
Potaisa, denumirea antică a orașului Turda. — 341.
Pradier, Fodére. — 6.
Praga. — 12, 68.
Principatele Unite. — 8, 17, 76—85, 87, 89, 93, 107—115, 117—125, 136—140, 144, 146, 161, 165, 188, 189, 238, 239, 352, 353, 369—373.
Prokesch-Osten, Anton, baron, ambasador al Austriei la Constantinopol. — 85.
Prusia. — 6, 70, 76, 126—128, 136, 146, 161, 163—165, 192, 216, 219, 220, 222, 227, 285, 306.
Ptolemeu. — 342.

Q

Quinet, Edgar (1803—1875), istoric, scriitor și filozof francez. — 102, 109.

R

Radom. — 9.
Radowitz, Ioseph Maria, consul general al Prusiei la București. — 46, 49, 50, 221, 223, 228, 229, 233.
Radu Paisie, domn al Țării Românești (1534 ; 1535—1545). — 155, 347.
Radu Șerban, domn al Țării Românești (1602—1610 ; 1611) — 155, 302.
Radu Vodă cel Frumos, domn al Țării Românești (1462—1475) — 10.
Raguza. — 355.
Rahova. — 21, 268, 273.
Rangabé, consul general al Greciei la București. — 331.
Rakovski, G. S., revoluționar bulgar. — 256, 257.
Razis, Dimitrius, primul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar

al Greciei la Bucureşti. — 338, 339.
Răşcanu Constantin Langa, diplomat român. — 282.
Rechberg-Rothenlowen, I. B. (1806—1899), ministru de externe al Austriei. — 158—160, 162.
Redcliffe Stafford de, ambasadorul Angliei la Constantinopol. — 85, 306.
Reichstadt. — 184, 212.
Reni. — 272.
Reşid paşa. — 89, 177.
Reuss, Henry, prinţ, ambasador al Germaniei la Viena. — 144, 145.
Richelieu, Armand du Plessis (1585—1642), om politic şi cardinal francez. — 15.
Riddle, John W., trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. în România. — 389.
Rila. — 265.
Rio de Janeiro. — 376, 379.
Ristici, membru al regenţei din Serbia. — 150.
Rizos, C., consul general al Greciei la Bucureşti. — 326.
Rîmnicu-Sărat. — 326, 347.
Roani, publicist italian. — 242.
Rockhill, W. W., trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. în România. — 387, 389.
Rolla, C., ministru de externe al Moldovei. — 238.
Roma. — 25, 28, 32, 35, 36, 43, 45, 49, 55, 56, 173, 177, 234, 240, 241, 243—245, 248, 250, 253—255, 272, 317, 318, 334.
Roman. — 225, 326.
România — passim.
Romertze, Henry T., consul al S.U.A. în Principatele Unite. — 369—371.
Rosetti, C. A. (1816—1885), om politic şi publicist român. — 229, 253, 256, 257, 312, 313.
Rosetti, Radu D. (1874—1964), scriitor român. — 349, 361.
Rosetti, T. — 216, 223, 224.
Rotterdam. — 296, 297, 299.
Roussel, ofiţer francez. — 123.
Rovine. — 63.
Rubin, Al., diplomat român. — 391.
Ruchdi Mehmet, mare vizir otoman. — 78.
Rudolf al II-lea, împărat german (1576—1612), rege al Boemiei (1575—1611) şi al Ungariei (1572—1608). — 12, 155.
Rusciuc. — 167, 258—262, 264, 268, 269, 271, 272, 279, 280.
Rusia. — 6, 13, 21—25, 27, 30—33, 36, 43, 44, 59, 69, 70, 76, 78, 85, 87, 92, 96, 136, 146, 153, 156, 169, 170, 177, 180—197, 199, 201—207, 209—214, 217, 218, 220, 222, 223, 225, 229, 230, 245, 250, 260, 269, 271—273, 277, 280, 306—309, 311, 316, 333, 356.
Russel, John, lord englez. — 85.
Russel, Odo, ambasador al Angliei la Berlin. — 38.

S

Sadova. — 164.
Saint Cyr. — 123.
Saint Vallier, ambasador al Franţei la Berlin. — 38.
Sakelarios, C. — 325.
Salisbury, Robert, lord, ministru de externe al Angliei. — 92, 319, 329.
Salonic. — 299, 327.
Samurcaş, I. Al., diplomat român. — 226.
Sanderson, Percy, însărcinat cu afaceri al Angliei la Bucureşti. — 323.
San-Stefano. — 22, 23, 258, 280.
Sarapion, preot eponim al cetăţii Tomis. — 342.
Sardinia. — 6, 76, 78, 105, 136, 220, 236, 237.
Savfet paşa. — 87, 91, 92, 94, 96, 373.
Sava, Constantin, căpitan. — 15.
Savoia. — 116.
Săveanu, N. N., preşedintele Camerei deputaţilor. — 368.
Schiller, Friedrich (1759—1805), poet şi dramaturg german. — 215.
Schina, ofiţer român. — 205.
Schmerling, ministru de externe ger-

man în timpul revoluţiei de la 1848. — 218.
Schleinitz, baron, ministru de externe al Prusiei. — 220.
Schuyler, Eugen, agent diplomatic şi consul general al S.U.A. în România. — 375, 376, 381—385.
Schlechte, baron, agent diplomatic al Austriei la Bucureşti. — 174.
Sefvet Effendi, demnitar otoman. — 85.
Segarcea, localitate în Oltenia. — 345.
Selim I, sultan otoman (1512—1520). — 344.
Serapis, zeu din mitologia egipteană. — 341.
Serbia. — 6, 22, 37, 38, 89, 91, 93, 122, 128, 134—153, 166, 181, 186, 200, 204, 207—209, 228, 257, 259, 262, 265, 268, 270, 271, 274, 278, 328, 330, 388.
Serkis Effendi, diplomat otoman. — 243.
Sestini, Domenico, călător italian. — 235.
Sevastopol. — 312.
Sibiu. — 181—183, 217.
Sigismund I de Luxemburg, rege al Ungariei (1387—1437), împărat al Germaniei (1410—1437) şi rege al Boemiei (1420—1437). — 9.
Silas, D., corespondent al ziarelor franceze la Viena. — 173.
Silion, locotenent, adjutant al lui Cuza. — 352.
Silistra. — 187, 258, 269.
Simayrac, ziarist francez. — 124.
Simici, S., trimis cu misiune specială al Serbiei la Iaşi. — 136.
Simion Dascălul, cronicar moldovean (secolul al XVII-lea). — 343.
Simion Movilă, domn al Ţării Româneşti (1601—1602) şi al Moldovei (1606—1607). — 302.
Simos, ministru Greciei la Constantinopol. — 330.
Sinaia. — 326.
Sinope. — 354.
Siria. — 345, 349, 355.
Şişmanov, Ivan D., profesor, demnitar bulgar. — 280.
Sivori, călător italian. — 235.
Slatina. — 326.
Sliviţa. — 270.
Smith John, ofiţer englez, participant la lupta de la Rîmnic dintre Radu Şerban şi Simion Movilă. — — 302.
Smith, Timothy C., consul al S.U.A. în România. — 374, 375.
Smirna. — 357, 359.
Smîrdan. — 21, 268.
Snowden, A. London, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al S.U.A. în România. — 386.
Sofia. — 37, 212, 262—265, 267, 269—275, 279, 280, 282, 299.
Sokol, cetate sîrbească. — 137.
Soliman I Magnificul, sultan otoman (1520—1566). — 10.
Sonnaz, conte, diplomat italian, agent la Sofia. — 274.
Sordony, diplomat român. — 338.
Sotiratos, Xenis. — 325.
Spania. — 53, 87, 349, 368.
Stambolov, St., preşedinte al Sobraniei bulgare. — 268, 273—276.
Stavri Gheorghiu. — 327.
Stăneşti, localitate în Oltenia. — 345.
Stătescu, Eugen, ministru român. — 384, 385.
Steege, Ludovic, om de stat şi diplomat român. — 121, 158, 164—170, 193, 194, 220, 221, 223.
Steriadi, ofiţer român, — 251.
Stiegarts-Pitteurs, consul general al Belgiei la Bucureşti. — 288.
Stockholm. — 292.
Stoianovici, Al., consul al României la Rusciuc. — 262, 264.
Stoianovici, Constantin, agent al lui A. Ghica la Varna. — 258, 259.
Stoica, vistier, sol al lui Mihai Viteazul. — 12.
Stoica, Vasile. — 391.
Stoilov, prim-ministru bulgar. — 276.
Strabo, geograf grec (63 î.e.n.—19 e.n.). — 341.

Strambio, consul general al Italiei la Bucureşti. — 238.
Stranski, doctor, ministru de externe al Bulgariei. — 275.
Strat, I., diplomat român. — 127, 128, 315.
Stremouhov, director în Ministerul de Externe rus. — 189, 190, 196—199.
Strîmbeanu, Constantin. — 15.
Strousberg, B. H., capitalist prusian. — 47, 168, 169, 221—223, 230, 231.
Stuart, baron, agent diplomatic al Rusiei la Bucureşti. — 27, 33, 182, 209, 211, 213, 214.
Stuart, William Harward, agent consular american în România. — 386.
Sturdza, Alexandru, diplomat român. — 148, 262—264, 267.
Sturdza, D. A., om de stat român. — 45—47, 50, 272, 383, 385, 388, 390.
Sturdza, Ioniţă Sandu, domn al Moldovei (1822—1828). — 157.
Sturdza, Mihail, domn al Moldovei (1834—1849). — 136.
Stuttgart. — 233.
Suceava. — 9, 167.
Suedia. — 292.
S.U.A. — 53, 87, 369—392.
Sudan. — 355.
Suleiman bey, primul trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Turciei acreditat la Bucureşti. — 99.
Suleiman paşa. — 73—75.
Sulina. — 186, 288, 298.
Summer, Francisc, consul general englez în ţările române. — 306.
Szechenyi, conte, ambasador al Austro-Ungariei la Berlin. — 51.

Ş

Şerbănescu, Zamfir, negustor român. — 260.
Şincai, Gheorghe (1754—1816), istoric şi filolog român iluminist. — 156.
Ştefan, Atanasie Popa. — 327.
Ştefan cel Mare, domn al Moldovei (1457—1504). — 9, 10, 12, 64, 67, 234.
Ştefan Lăcustă, domn al Moldovei (1538—1540). — 155.
Ştefan Tomşa, domn al Moldovei (1563—1564). — 101.
Ştefăniţă Vodă, domn al Moldovei (1517—1527). — 301.
Şumla. — 268.
Şuţu, Alexandru, domn al Moldovei (1801—1802) şi al Ţării Româneşti (1806, 1818—1821). — 157.
Şuţu, Mihail, domn al Moldovei (1792—1795 ; 1819—1821) şi al Ţării Româneşti (1783—1786 ; 1791—1793, 1801—1802). — 157.

T

Talleyrand-Perigord, Ch. A., comisar al Franţei la Bucureşti. — 104.
Tapiogyörgye, localitate în dreapta Tisei. — 342.
Tăutu, Ion, logofăt, sol al lui Bogdan al III-lea. — 8, 65.
Tebtynis, oraş din Egiptul antic. — 340.
Tecuci. — 326.
Teiuşanu, Livius, ofiţer român. — 391.
Tell, Cristian (1807—1884), general şi om politic român. — 249, 349.
Teodosie, domn al Ţării Româneşti (1512). — 11.
Tesalia. — 333, 337.
Tesalonic. — 356.
Thiers, Adolphe (1797—1877), om politic francez, istoric. — 128.
Thile, subsecretar de stat german. — 224.
Thouvenel, E. A., ambasador al Franţei la Constantinopol. — 85, 114—118, 120.
Thugut. — 13.
Tillos, consul general al Franţei la Bucureşti. — 118.
Tisza Kálmán, conte, prim-ministru al Ungariei. — 182, 183.
Titov, demnitar rus. — 85.
Titulescu, Nicolae (1882—1941), om

politic şi eminent diplomat român. — 368.
Tîrgovişte. — 347.
Tîrnovo, oraş. — 275.
Tîrnovo, ţarat. — 256.
Tolstoi, Ivan M., conte rus, între anii 1856 şi 1861 subsecretar de stat la afacerile străine. — 13, 194.
Tomis, denumirea antică a oraşului Constanţa. — 341, 342.
Torino. — 239.
Tornieli, Giuseppe (1836—1908), diplomat italian. — 49, 250, 254.
Toscana. — 238.
Transilvania. — 10, 13, 63, 66, 68, 145, 155, 156, 160, 163, 166, 218, 280, 281, 303, 304, 308, 340, 341.
Trapezunt. — 354.
Trăznea, diplomat român. — 168.
Tricupis, ministru de externe al Greciei. — 333, 334, 337.
Triest. — 236.
Trousson, specialist francez în finanţe. — 122.
Truqui, Gaetano. — 236.
Tulcea. — 33, 298.
Turcia (Poarta otomană, Imperiul otoman). — passim.
Turda. — 341.
Turdaş. — 340.
Turin. — 113.
Turnu-Măgurele. — 272, 326.
Turnu-Severin. — 9, 167, 326.
Turtucaia. — 260.
Tutankamon, faraon egiptean. — 361.

Ţ

Ţamblac, trimisul lui Ştefan cel Mare la Veneţia. — 12.
Ţankov, om politic bulgar. — 266.
Ţara Românească (Muntenia, Valahia). — 6, 7, 10, 13, 15, 54, 63, 65—67, 69—78, 101, 102, 105, 111, 113, 114, 120, 134—136, 155, 157—159, 187, 189, 193, 198, 217—220, 234—239, 256, 288, 301, 302, 304, 305, 307, 309, 310, 312, 325—327, 344—350, 369, 372.
Ţările de Jos. — 82.
Ţumbru, M., negustor român. — 356.

U

Ubicini, I. A. H., publicist progresist francez, prieten al cauzei româneşti. — 75, 109, 112, 113, 123.
Uhland. — 215.
Umberto, prinţul moştenitor al tronului Italiei. — 240.
Ungaria. — 9, 10, 163—166, 170, 177, 178, 301.
Ureche, Grigore (aprox. 1590—1647), cronicar moldovean. — 234, 343.
Urquhart, D., deputat englez. — 309.

V

Vaillant, J. A., profesor şi publicist francez. — 102, 109.
Vallianu, Alexandru. — 367.
Varlaam, mitropolit al Ungrovlahiei. — 348, 349.
Varna. — 257, 258, 261, 269.
Varşovia. — 203.
Vasile Lupu, domn al Moldovei (1634—1653). — 304, 347.
Vasiliad, N. — 75.
Vaslui. — 327.
Vattel. — 6.
Văcărescu, Ienăchiţă (1740—1797), istoric, filolog şi poet român. — 156, 215.
Văcărescu, T. C. (1842—1914), militar, diplomat şi om politic român. — 295, 296.
Veisa, T. — 287.
Veneţia. — 10—12, 65, 234, 235, 240, 355, 356.
Verdi, compozitor italian. — 354.
Vernescu, Gh., om politic român, fruntaş liberal. — 180, 204.
Verney, Harry, deputat englez. — 309.
Viale, ziarist italian. — 244.
Victor Emanuel al II-lea, rege al

Sardiniei (1849—1861) şi primul rege al Italiei unificate (1861—1878). — 238, 243, 248, 251.
Victoria, regina Angliei (1837—1901) şi împărăteasă a Indiei (1876—1901). — 313, 323.
Vidin, oraş. — 21, 258, 268, 270.
Vidin, ţarat. — 256.
Viena. — 16, 25, 28, 29, 32, 35, 36, 43—45, 55, 56, 68, 85, 96, 103, 155—171, 173—175, 177, 179, 181, 182, 184—186, 194, 206, 217, 221, 223, 241, 257, 268, 272, 273, 304, 311, 317—319, 328, 336, 380, 381.
Villafranca. — 106.
Villara, maior, adjutant al lui Cuza. — 352.
Visconti-Venosta E., marchiz (1829—1914), ministru de externe al Italiei. — 177, 241, 246—249.
Vivian, C., consul general al Angliei la Bucureşti. — 316.
Vîrciorova. — 91, 132, 166, 167, 173, 225.
Vlad Dracul, domn al Ţării Româneşti (1436—1442 ; 1443—1446). — 101.
Vladislav al II-lea Iagello, mare cneaz al Lituaniei (1377—1434) şi rege al Poloniei (1377—1434). — 9.
Vlad Ţepeş, domn al Ţării Româneşti (1456—1462 ; 1476). — 7.
Vlaicu Vodă, domn al Ţării Româneşti (1364—aprox. 1377). — 63.
Vlasto Anton, viceconsul olandez la Galaţi. — 297.
Voinescu, Sergiu, reprezentant român cu misiune specială în S.U.A. — 376—379.
Voltaire (François-Marie Arouet) (1694—1778), mare gînditor şi scriitor iluminist francez. — 293.
Vrana, diplomat român. — 127, 128.

W

Waddington, W. H. (1826—1894), ministru de externe al Franţei. — 27, 28, 130, 319.
Walewski, A. F. I. (1810—1868), ministru de externe al Franţei. — 103—105, 118.
Washington. — 185, 372—376, 379, 385, 386, 388, 390—392.
Westmoreland, lord englez. — 85.
White, W. A., primul trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Angliei în România. — 316, 317, 320, 321.
Wied. — 167.
Wilkinson, William, consul general englez în ţările române. — 306.
Wipperman, F., consul al S.U.A. în Principatele Unite. — 372.
Wolff, André. — 15.
Wilhelm I, rege al Prusiei (1861—1888) şi împărat al Germaniei (1871—1888). — 221, 222.
Wolleys, secretar al reginei Elisabeta a Angliei. — 303.
Wolsey, John. — 301.

Z

Zamolxis, zeu din mitologia dacilor. — 341.
Zelcani, ofiţer român. — 226.
Zichy, conte, ambasador al Austro-Ungariei la Constantinopol. — 176.
Zimnicea. — 277.
Zinoviev, agent al Rusiei la Bucureşti. — 205.
Zotov, general rus. — 21.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cuprins

Prefață (de Mircea Malița) 5

Recunoașterea internațională a independenței de stat a României. Stabilirea relațiilor diplomatice cu țările europene 1878—1880 (de Gh. Cazan) 19

Înființarea reprezentanțelor diplomatice ale României la...
- Constantinopol (de G. G. Florescu) 63
- Paris (de D. Berindei) 101
- Belgrad (de G. G. Florescu) 134
- Viena (de dr. V. Netea) 155
- Petersburg (de Gh. Cazan) 187
- Berlin (de N. Adăniloaie) 215
- Roma (de D. Berindei) 234
- Sofia (de C. N. Velichi) 256
- Bruxelles și Haga (de P. Oprescu) 284
- Londra (de V. Teodorescu) 301
- Atena (de C. N. Velichi) 325
- Cairo (de dr. doc. C. C. Giurescu) 340
- Washington (de G. Fotino) 369

Anexa I

Miniștrii de externe români în perioada 1859—1900 395

Anexa II

Primii reprezentanți diplomatici străini în România după cucerirea independenței de stat 398

Indice alfabetic 401

BIBL. CENTR. UNIVERSITARĂ
M. EMINESCU IAȘI
25.II.1967 20r 13 lei 13

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Redactor de carte : PETRE BĂRBULESCU
Coperta : VALENTINA BOROȘ
Tehnoredactor : FLORIAN SĂPUNĂRESCU

*Dat la cules 01.07.1967. Bun de tipar 30.09.1967.
Apărut 1967. Hîrtie tipar înalt B sat. de 63 g/m^2.
Format 16/540×840. Coli editoriale 26,450. Coli de
tipar 26,50. C.Z. pentru biblioteci 9 (R)—327.*

Tiparul executat sub comanda nr. 6 174/70 421 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața
Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă
România

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

35

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SOAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY